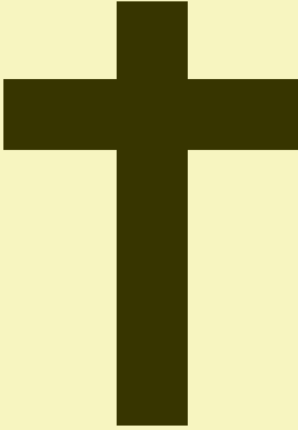

Naʔinbí Sedó Yôesiví Tũũ / Nanbí Sedó Jôesiví

Tun

New Testament in Tewa (USA) (San Juan/Santa Clara)

Na^ʔinbí Sedó Yôesiví Tʉʉ / Nanbí Sedó Jôesiví Tun New Testament in Tewa (USA) (San Juan/Santa Clara)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tewa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Na^ʔinbí Sedó Yôesiví Tʉʉ (San Juan)/ Nanbí Sedó Jôesiví Tun (Santa Clara)

Copyright Information

© 2012, Bible League International. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tewa (USA)

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
f775bf1b-8c8a-5c5e-9288-3b9b00387997

Contents

MARK 1
LUKE 40
JOHN 106
ACTS 154
ROMANS 217
PHILIPPIANS 247
1 THESSALONIANS 254
2 THESSALONIANS 260
1 TIMOTHY 264
2 TIMOTHY 273
TITUS 279
PHILEMON 283
JAMES 285
1 PETER 293
1 JOHN 302
2 JOHN 309
3 JOHN 310

I Híwó'di Tun Jesus Christ-Ví'gedi Mark Ita'nandi'

John i' p'ó'p'oekandi'di Jôesivi tun in t'owa ovâytunphadende'

1 Nã'i-ân namuu i' híwó'di tun Jesus-ví'gedi, i-á namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, i' bá Jôesi Tádáví ay ûnmuu.

2 Hãn'oe Jôesi Tádáví tukhe'bi', Isaiah gin nakháwã'i', ita'nan háa Jôesi Tádá ivi ay itu'annin, ginnân:

3 Ót'ôeyanbe, naví t'ôepa'aa'i' uvi páadé wínsankhâymáa.

I'dân ugi' in p'ôe wónkhây'amí.

Oe ahkon deedi i' t'ôepa'aa'i' ûntuhkwíntúuní,

"In p'ôe binkhây'an i' shánkí natsonji'igi'.

Hã'i p'ôe'ây-á wá' igi' binta'ge'an."

4 John i' p'ó'p'oekandi-ân i' t'ôepa'aa'i' namuu. Oe ahkon deedi Jôesivi tun in t'owa ovây't'ôekanhondi ovây'tumáa, "Únbí t'aywó'di binjoe'an, hedânho Jôesi Tádádí wovây'owójeje-ídí, ihaydânho naadi wâyp'ó'p'oe'amí."

5 Hedí hânho báyéki t'owa Judea nangewin hedá Jerusalem bú'windá ee naji' iwepiye dimää, hedí in to'wên dívít'aywó'dihãätsi'annin in Jordan p'o'k'ay iwe ovây'p'ó'p'oe'an.

6 John-bí aa kamäyo phódi ûnpa'an, hedá napújeba'áamuu, hedí khowi'dá hedá thaawãä á'p'o ishaa'i-á ik'oe.

7 Hedí ginnân in t'owa ovây'tumáa: "Wí to'wí naví shánkí tsonan, hedânho Jôesi Tádádí wovây'owójeje-ídí, ihaydânho naadi wâyp'ó'p'oe'amíkhuu imáa'i naví t'í'úgé napowagi'o, hedí naa ihay híwó'di wó'muupí dáy't'ãä-ídí ivi anto wânbo dónma'p'ãädi-ídí.

8 Naadá p'oedida' wâyp'ó'p'oe'o', hewânbo i'dá i' Yã'dâa'i P'oewãhãä wovâysankhâymáa wí p'ó'p'oekán waagibá."

Jesus óep'ó'p'oe'an

9 Ihayhãäbá Jesus oe Nazareth bú'dí napówá, Galilee nantaa búgedí, hedí in Jordan p'o'k'ay iwe John-di óep'ó'p'oe'an.

10 Hedí Jesus ee p'oe iwedi nats'anpee'ã'i ihaydi, makówá nakhuudeemändi i' Yã'dâa'i P'oewãhãä wí k'o'wee waagibá nawândi imú', hedí iví'di isóge.

11 Hedí wí tun makówádí napeedi ginnân natú: "U-á naví ay wísígi'i-ân unmuu. Hânho u'di ohíhchan."

Penísendi ikhãäde Jesus óehíwóhpíkannamídi

12 Ihaydi i' Yã'dâa'i P'oewãhãädi Jesus ahkónupiye óeho'.

13 Jónántä (40) thaa iwe naji', hedí Satan i' Penísendi namuu'i' ikhãäde' óehíwóhpíkannamídi. Ihayhãädi wíyá to'wí i-ádi wína'ânpi, in ahkónuwin animáa hãäwênda'mân iwe diji', hewânbo in makówáwin t'ôepa'aa'indiho óekhãge'nan.

Jesus-di jónu paawó'in ovây'tuhkánan i-ádi dimú-ídí

14-15 John i' p'ó'p'oekandi' oe Judea óepansóge, hedí t'í'úgedí Jesus oe Galilee-piye namää, Jôesi Tádáví híwó'di tun in t'owa ovây't'ôekanhondi. Ovây'tumáa, "Nã-ânho híwó' diwe naná, Jôesi Tádá nakhâymuu

wovâysíghóenídí. Unbí t'aywó'di binjoe'an, hedá ná'i Jôesi Tádáví híwó'di tun bíwâyú.”

16 Iwáy Galilee p'oekwí kíngé Jesus naphademän dihaydi, Simon-dá ivi tí'úu Andrew-ádi dänpa'akanundeđi ovänmü?, indá paawó'in damuudi.

17 Hedí ovântu'an, “Naa-ádi báká've. Nää dänpaahónde?, hewänbo naagi' dînt'owahóeni'in wänhá'amí.”

18 Wesebo inbí pa'akanu'i dänjoe'andi i-ádi damää.

19 Wíyá háy namää ihaydi, James-ádi ivi tí'úu John-dáđi ovänmü?, indá Zebedee-ví áy damuu. Inbí pa'akanu'i dänkodi'o' inbí kophé iwe.

20 Hedí ovänmü'di ovântu'an i-ádi damú-f'in, hedí inbí tádá Zebedee ee kophé iwe in t'óe'indáđi ovâyjoe'andi i-ádi damää.

Jesus-di wíyá'dâapi' p'oewaqahâ wí senbí'wedi óekhehiye

21 Capernaum bú'ay dipowá, hedí i' kaykhanwówá thaa naná' dihaydi Hudíyoví méesate'ay ee Jesus nats'ú, hedí in t'owa ovâyhá'an.

22 Háa Jesus-di ovâyhá'o waa ovâyháa'an, gá in sená' in Hudíyoví khuu dâyhá'o'in dívíhee'an waagibá wí'ihée'anpidän, hewänbo i'dá ovâyhá'an ta'gendi itsonkhuumáa waagi.

23 Ihaydibá wí sen i' méesate ee nats'ú, i-á wíyá'dâapi' p'oewaqahâđi óemáa, hedí ituwínú,

24 “Ánpí dí'an, u' Jesus Nazareth bú'wi?. Ti un'ää dít'aháanú-íđi gáhân? Naa dînhanginná to'wí unmuu'in. U-á i' t'ähki yá'dâa'i' unmuu, i' Jôesi Tádáđi wóesandi?”

25 Jesus-di i' yá'dâapi' p'oewaqahâ óet'e'yandi óetu'an, “Hânda'dibo?, ná'i senbí'wedi ópeeve.”

26 Hedí i' yá'dâapi' p'oewaqahâ ituwínúdáhá' i' sen óethathakannan ivi'wedi napee'adi.

27 T'ähki in t'owa ovâyháa'an, hedí dívítu'an, “Hännan namuu ná'in? Wên ts'aqamin háhkannân imáa, hedá itsonkhuumáa waa i'o'. In yá'dâapi'in p'oewaqahâ wänbo ovâytsónmáa, hedí indi óe'a'gindo?”

28 Hedí oe Galilee nange i'ge t'ähki t'owa ivi'gedi dit'oe.

Jesus-di báyéki t'owa ovâyhekkhá'an

29 I' méesate iwedi dipee, hedí Jesus oe Simon-dá Andrew-ádi inbí tewhá iwepiye namää. James-ádi John-dáđi wá' damää.

30 Dipowá ihaydi Jesus óetu'an Simon-bí jahkwíjo ûntsáwäp'ídehay'in.

31 Hedí i' kweevi whohte iwepiye namäädi man diwedi óeyâ'di óeshaa. I' tsáwäp'íde wesebo ûnhán, hedí ovâyhúujón.

32 Nathants'ú' dihaydi i' kaykhanwówá thaa naphade, hedího in t'owadi in dihay'in t'ähki hedá in to'wên yá'dâapi'in p'oewaqahâđi ovâymaa'indá wáy Jesus na'än diwepiye ovâyhúja'.

33 In bú'wnmáa, hedí indi óe'a'gindo'in t'owa t'ähki ee tewhá phódi dívíwé'ge'an.

34 Hedí báyéki t'owa ovâyhekkhá'an, tobá háawi inbí hay dínmuu wänbo?, hedá báyéki yá'dâapi'in p'oewaqahâ t'owavi'wedi ovâykhehiye. Hewänbo in p'oewaqahâ wí'ovâyhi'mágiپی, gá to'wí namuu'in dínhanginnândän.

Jesus wí'bo ijúusu'an

35 Wa'déedí Jesus ishaa, hedí bú'dí napeedi oe hânda' naná' diwepiye namää, hedí iwe ijúusu'an.

36 Simon-dá in wé?gen i-ádí diji?indádí dimää óenuuwä-ídí.

37 Hedí óeshaa ihaydi óetu?an, “T'owa t'ähkídi wóetu?wámáa.”

38 I?di ovâytu?an, “Jaho gimú-í o?i wé?ge?i bú? náwe tsowa naná? diwepiye, eeje wá? Jôesi Tádávi tun dovây?t'óe?amídi. Hangi?-ánkun o?ää.”

39 T'ähki Galilee nange i?ge Jesus namándi inbí méesate eeje Jôesi Tádávi tun ovây?t'óekanhon, hedá in yá?dáapi?in p'oweqahâa t'owavi?wedí ovâykhehpiyende?.

Jesus-di wí sen naphéetaymuu?i? ónhekhháa?an

40 Wí sen naphéetaymuu?i Jesus-ví?piye na?ää, hedí idége?disógedí pín ta?gedí nakhäge?da?póe. Óetu?an Jesus, “Dínhanginná u-á úkodí?in ná?i phéetay dínjáa?amídi, unda?di.”

41 Jesus iví?piye hânho nasehkanápóe, hedí ikhöhtäädi iví mandí óetäge, hedí óetu?an, “Naa oda?ákun wínhekhháa?amí?in. Unhekhháapúuwí.”

42 Wesebo i? phéetay únhandí nahekhháapóe.

43-44 Hedí Jesus-di óepunjon, hewänbo páadé kaygindi óetu?an, “Óet?óeyan, to?wí wänbo ná?i úpóe i?gedí wínáat?óe?amípi. Moses ita?nan Jôesi Tádávi ta?nin diwe, únkhây?ä? wí hääwí i? owha?ví?piye bínhúuwí?in Jôesi Tádá óemäänídi, in t'owa ovâyhangin?ännamídi íhekhháapóe?in. Nää ópún, ha?wáa ó?an.”

45 Hewänbo i? sen iwedí namäädi báyéki ihé?an ni?gedí, hedá háa únpoé?indá t'ámäpiye in t'owa ovây?t'óe?an. Háa i? sen i?annin namuudi Jesus wí?únkodípi kee?eedí i? bú? nats'úunídi, hedího bú?dí já?wébo wáy tóebo nathaapi iwe iwóyí?. Hewänbo ee na?än diwe in t'owa t'ámäphä?gedí dipóya?.

2

Jesus-di wí sen ún?a?yäkankodípi? ónhekhháa?an

1 Wí häyú thaa naphade ihaydi Jesus wíyá oe Capernaum-piye namää, hedí iví? na?ännin in t'owa dínhanginpóe.

2 Báyéki t'owa iwe diwé?gepóe, hedího wínajâanáhpí phódi nú? wänbo joe, hedí Jôesi Tádávi tun ovây?t'óe?an.

3 Wây-á t'owa di?ää, hedí in diwedí jónu sená?di wí sen ún?a?yäkankodípi? whohpa? k'éwédi óekán.

4 Hewänbo dit'owabá?yendi wídkinkodípi Jesus-ví nú? óekáanídi, hedího wha?k'aypiye dipeedí Jesus nawin dee ta?ge dâyhphokkídi, hedí whohpa? wóegé i? sen ún?a?yäkankodípi? oe áagépiye óewaje.

5 Dâywâyumáa?in Jesus-di ovâymu? ihaydi i? nahay?i? óetu?an, “Naví ay, uví t'aywó?di ú?owó?jen.”

6 Hewänbo wên Hudíyoví khuu dâyhá?o?in iwe dikw'ó?nin ginnân díví?ánshaamáa:

7 “Háadan ná?i sen gin ihí?máa? Jôesi Tádáda?mân únk'óe t'aywó?di i?owóje-ídi, hedího gin ná?i sen ihí?máadi Jôesi Tádá óe?a?ginhánúnde?.”

8 Wesebo Jesus wí?bo únhanginpóe háa kaadibo díví?ánshaamáa?in, hedí ovâytu?an, “Hedí háadan ha?wáa uví?ánshaamáa?

9 Ná?i sen ún?a?yäkankodípi? dótu?andá, ‘Uví t'aywó?di ú?owó?jen,’ háa dótu?andá, ‘Uví whohpa?ay mänke?di ójáyé, wé?i-an shánkí wínabâapu?wanpi hedânho bínmúunídi háa ta?gendi dínkodí?in háa joe?

10 Nää hääwí dókhây máa wâykeeyamídí naa t'ähkí t'owagí? o'aypuyä?i dínk'óe?in nää oepáa k'aydí t'aywó?di dovây?owóje-ídí wá?." Hedáhá? i? sen ún'a?yäkankodipi? óetu'an,

11 "Wítumáa, ówínú, uví whohpa?ay mänke?di uví?piye unmu-í."

12 Heđi i? sen wesebo iwínú, heđi iví whohpa? iké?di napee. T'ähkíđibo óemú?di ovâyháa?andi ditú, "Wên hääwên gi?min wáymú wänbo wí?áymú?pi," heđi Jöesi Tádá kw'áayébo óemáa.

Jesus-di Levi óetu'an óeyuuhúwí'in

13 Jesus i? bú?dí napeedi oe p'oekwí kíngépiye wiyá namáa. Báyéki t'owa iví?piye dimáa, heđi ovâyhá?o?.

14 Heđi Capernaum-piye nawáymän dihaydi wí sen Levi gin nakháwä?i? óemú? i? phahsan chá? dâywé?ge?o?i tewhá?ay ee na?ándí, i-á Alpheus-ví ay únmuu, heđá tax phahsandi-ân namuu. Jesus-di Levi óetu'an, "Naa-áđí óká?ve," heđi iwínúđi Jesus-áđi namáa.

15 Báyéki wây-á tax phahsannin heđá wây-á t'owa-á Jesus-áđi diji?, ná?in wé?gen t'owa in Pharisees-di ovâytumáa t'óeyanpí?in gin. Wí thaa Levi-ví tewhá ee ná?in t'owa Jesus-áđi iví khäge?nindáđi dívihújo?.

16 Heđi wên Hudíyoví khuu dâyhá?o?in sená?, indá Pharisee t'owa iwedi?in dimuu?indi Jesus óemú? ná?in gi?min t'owa-áđi ihúujođi. Heđi Jesus-ví khäge?nin ovâytsika?yan, "Háađan ná?in tax phahsannindáđi heđá ná?in t'óeyanpí?indáđi ihúujo??"

17 Jesus nat'oeđi ovâytu?an, "In dihay?inda?mân wí woekandi dínáy, in dihaypí?indá joe. Naa o?ää in to?wên t'aywóhkannin dimuu?in dínhanginná?nin dovâytu?ámíđi inbí t'aywó?di dâyjoe?ámíđi, in to?wên inbí wówátsi ta?ge dâyhon gin di?ánde?indá joe."

Jesus óetsika?yan haqđá i?gedi

18 Ihayhääbá John i? p'ó?p'oe kandiví khäge?nindáđi in Pharisee t'owaví khäge?nindáđi dívihäqđá?o?, heđi wên t'owa Jesus únpówá?indi óetsika?yan, "Háađan John-bí khäge?nindáđi in Pharisees-ví?indáđi dívihäqđá?o?, uvíndá joe?"

19 Jesus-di ovâytu?an, "Dínkhótsaşahánki?eediná? dihaydi, ti i? soyingiví k'ema?in dívihäqđá?o wa?đi indáđi najiđibo?? Joe, há?to ha?wáa díví?ámí wa?đi indáđi dín?ándí.

20 Hewänbo owáy hääđi i? soyingi inbí?wedi óekhuwakhây máa, ihaydänho dívihäqđákhây máa." *

Jesus-di ovâythayyan in Hudíyoví hay owáyđi?i khuu-á heđá iví ts'aqabi khuu-á wíđänwóndepí?in

21 "To?wí wänbo wên to khannin deedi wên aa?ay ts'aqamin wí?it'i?k'úya?pi. Ha?wáagi i?andá, dâywówíđiđi in aa?ay nat'i?k'óe?in nats'úuní, heđá shánki wänbo-á in to-á nasivedee-í.

22 Heđi to?wí wänbo wí úuva p'oe ts'aabi wí?ikuudepí wí k'úwá khowa p'oemúu khandi eeje. Ha?wáagi i?andá, i? úuva p'oe nakaypóeđi nasóeđi i? p'oemúu napání, heđá i? méena-á nacha?dee-í. Úuva p'oe ts'aabi-á p'oemúu ts'aabi eejân únkuukhây?ä?."

Jesus óetsika?yan kaykhanwówá thaa i?gedi

* 2:20 Jesus wí?bo iví?gedi ihí?máa. I-á i? soyingi waagi?bá namuu, heđi iví khäge?nindá i? soyingiví k'ema?in waaginbá-á dimuu.

23 Wí thaa, kaykhanwówá thaa naná'di?, wí táhtân nava i'ge Jesus-ádí iví khäge'nindáđi dimän, hedi in khäge'nin dáyta'k'éthehondi dáykoehon.

24 Hedi in Pharisee t'owadi Jesus óetu'an, "Háadan uví khäge'nin ha'wâa diví'o"? Háa diví'o'in kaykhanwówá thaa naná' diwe nakhâk'óe."

25-26 Jesus-di ovâytu'an, "Hewänbo bintunnanpi'an háa David hân'oe i'annin, Abiathar na'owha'p'ó'déđi'ân dihaydi. David-dá hedá in sená' i-ádí diji'indáđi dihahsëndi wí háäwi dáyk'o'f'in widâymaapi, hediho Jôesi Táđávi tewhá ee dits'ú, hedi i' pává ee nasaa'i David ihógidi ik'oe, hedá in sená' i-ádí diji'indá wá' ovâymägi, tobá i' pává Jôesi Táđági' ünwijesaa wänbo?, hediho in owha'da'mân dínk'óe dáyk'o'ídi.

27 Jôesi Táđáđi t'owa ovâykhíjé i' kaykhanwówá thaa dáywänpi'a'geenidá joe, hewänbo i' kaykhanwówá thaa-á t'owa ovâymägi ovâykhäge'namídi.

28 Hediho naa, t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dínk'óe otúunídi háa t'owa kaykhanwówá thaa iwe wänbo dínkodi'in diví'amídi."

3

Kaykhanwówá thaa iwe Jesus-di wí sen namant'aamuu'i' ònehkháa'an

1 Jesus i' Hudíyoví méesate'ay ee wíyá nats'ú, hedi wí sen wáyhángéđi namant'aamuu'i' iwe na'än.

2 Hedi in t'owadi Jesus áyíngidi óemúnde?, tigúba kaykhanwówá thaa i' sen ònehkháa'amí, hedi ònehkháa'andá ònt'e'p'èede-í.

3 Jesus-di i' sen namant'aamuu'i' óetu'an, "Nä'in t'owavi páadépiye ówínú."

4 Hedáhá? Jesus-di ovâytsika'yan, "Kaykhanwówá thaa wé'i-an gínk'óe iví'amídi: Ti wí to'wí áykhäge'namí háa áywa'amí? Ti gínkhây'ä? wí to'wí iví wówátsi áy'aywoeni'in háa áyháyi'in?" Indá háabo wíditúhpi.

5 Hedi Jesus ibéedi tyíngidi óemúnde?, tigúba k'aygi ovây múnde?, gá wídisígitaachanpoe'opíđân, hedi wídisihkanápöepídi óewa'an. Hedáhá? i' sen óetu'an, "Ókhóhtää." Hedi ikhóhtäädi iví man únwówadi páadéđi únmuu waagibá únpóe.

6 In Pharisee t'owa dipee, hedi wesebo Herod-ví k'ema'in ovâyhée'an wên hí' dáyk'úuwídi háđídi Jesus óeháyi'in.

Báyéki t'owa oe p'oe'kwí kíngépiye Jesus-ádí dimää

7 Jesus-ádí iví khäge'nindáđi iweđi divíjâa'an, hedi oe p'oe'kwíngépiye dimäädi báyéki t'owa dínwóemää. Nä'in t'owa di'äa' oe Galilee nangedi, Judea nangedá,

8 Jerusalem bú'dá, Idumea nangedá, Jordan p'o' p'änädá, hedá Tyre bú' Sidon bú' tsowadá. Nä'in t'owa-á háa i'o' i'gedi dit'oedi iví'piye dimää.

9 Hedi Jesus iví khäge'nin itu'an wí kophé únkhâychan'i'in, in báyéki t'owadi wí'óet'äámá've-ípidí.

10 Báyékiho ovâyhekháa'an, hediho nää-á t'ähki in dihay'in iví'piye divít'ä't'ä'máa óetäägé-ídi.

11 Hedi in t'owa in yä'däapi'in p'oe'wähâadi ovây máa'indi óemú'di iví páadépiye divídege'dikw'ódi, hedi divítuwinú, "Ü-á Jôesi Táđávi ay-ân unmuu."

12 Hewänbo kay'indi in yä'däapi'in p'oe'wähâa' ovâykhâk'ú' wíditú'be-ípidí to'wí namuu'in.

Jesus-di tã'di wíje senä' ovâyde'man iví khäge'nin dimúunídi

13 Jesus okú i'piye namää, hedi in to'wên nada'in ovâytuḥkánan, hedi ee naji' iwepiye dimää.

14 In diwedi tá'di wije senä' ovâyde'man i-á'dí dimú-ídí, hedá ovâypunjôenídí iví tun in t'owa ovâytonphaadé-ídí.

15 Hedá inbá ovâyk'ú' in yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owavi'wedi ovâykehpeeyé-ídí.

16-19 Ginnân in senä' dikháwä: Simon (i-á Jesus-di Peter gin wá' óekhávämägi), James-á John-dá (ná'indá Zebedee-ví ây ûnmuu, hewânbo Jesus-di ovânkháyä' Boanerges gin, hedi ná'in kháwä Boanerges-á Greek-ví tundi "Kwahtaḡ" gân namuu), Andrew-á, Philip-á, Bartholomew-á, Matthew-á, Thomas-á, James-á (i-á Alpheus-ví ay ûnmuu), Thaddeus-á, Simon-dá (i-á in Zealot t'owa iwedi'i namuwän*), hedá Judas Iscariot-dá (i-á Jesus óekuhpekhâymää'i-á namuu).

Ditú Penisendí Jesus óekhäge'máa'in

20 Jesus wí tewhá ee nats'ú, hedi báyéki t'owa wíyá diwé'gepóedí Jesus-á iví khäge'nindá húu wânbo wí'ovâymhpi.

21 Hedi iví maatu'in háa ûnpoe'o'in dínhanginpóedí ûnkenmäa. "Hádée iví hangintan wí'imáapi" gin ditú'.

22 Wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'in oe Jerusalem bú'dí di'ää'in wá' ditú', "Jesus-á Penisendí óemáa. In yä'dâapi'in p'oewaahâavi p'ó'dédí' dínmuu'i", Beelzebul gin nakháwä'i'dân óekhäge'máa in yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owavi'wedi ovâykehpeeyé-ídí."

23 Hedi Jesus-di in t'owa iví'we ovâywé'ge'andi ná'i hí' wên ó'gedí'ay waagi'ba namuu'i' ovâytu'an ovâyhá'amídi: "Hádídan Satan i' Penisendi namuu'i' ûnkodi wí'bo ipikkehpeeyé-ídí?"

24 Ti wí'ûnhanginnáhpí'an wí nangewin t'owa wí'bo dívípihânbođá, há'to inbí nange dínkáypúuwí.

25 Hedi t'owa inbí k'aygi ee wí'bo dívípiyándedáho?, há'to híwó inbí k'aygi dínpúuwí.

26 Hedi hanbá Satan iví khäge'nindádí iyándedá, há'to nakáypúuwí, hewânbo iwebo iví kay ûnháanı.

27 "To'wí wânbo wí'ûnkodipí wí sen nakay'iví tewhá ee nats'úunídí iví háäwí ônsänhöenídí, páadé i' sen nakay'i' óewhisógepidíbo?. Óewhisógedíđá'mânho ônsänhöeni iví háäwí.

28 "Ta'gendi wâytu máa, nakodi ovây'owóje-ídí t'owavi t'aywó'di t'ähki hedá t'ähká inbí hí'dí Jôesi Tádá óe'a'ginhánunde'i-á.

29 Hewânbo to'wí i' Yä'dâa'i' P'oewaahâavi'gedi a'ginkhanudi ihí'máadá, Jôesi Tádádí há'to hânhay wânbo ôn'owóje-í. Wên t'aywó'nin i'o há'to hânhay wânbo na'owójeđe-e'in."

30 Ha'wáagi Jesus ihée'an gá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'in ditú'dân, "I-á wí yä'dâapi' p'oewaahâađi óemáa."

Jesus-ví jiyá-á tí'úuwindá ûnpówá

31 Ihayháäbá Jesus-ví jiyá-á iví tí'úuwindá i' tewhá wáy na'ân diwe dipówá, hedi já'wé dívítsikhawindi wí to'wí Jesus ûntuḥkánts'ú.

32 Báyéki t'owa ee na'ân dee dikw'ôn, hedi óetu'an, "Uví jiyá-áđi uví tí'úuwindádí oe já'wé diji' hedi wóetu'wámáa."

* 3:16-19 In Zealot t'owa-á Israel nangegi' dívíhânbo' in Rome'in ovâykehpeeyé-ídí

33 Jesus-di ovâytyʔan, “Wây-á t'owa dijiʔ jýá-á tíʔúuwindá waaginbá dimuuʔin naagiʔ.”

34 Hedi in t'owa dibúukw'óʔnin ovâybéepuwámáadi natú, “Náʔin wáʔ naví jýá-á naví tíʔúuwindá dînmuu.

35 Toʔwên háa Jôesi Tádá nadaʔ waa dívíʔoʔinnânho naví tíʔúuwindá naví jýá-á dînmuu.”

Jesus-di wên háhkangiʔin óʔgédi koʔji iʔgedi in t'owa ovâytyʔan

4

1 Jesus-di in t'owa oe p'oe kwí kíngé wíyá ovâyháʔoʔ, hedi ee najiʔ iwe báyéki t'owa dívíwéʔgeʔandi wí kophé naʔán diwe itógidi isóge, hedi t'áhkí in t'owa ee nange p'oe kwí kíngé dívíwóyíʔ.

2 Iwe ovâyʔoʔgédiʔan báyéki háäwí ovâyháʔamídi. Wên óʔgédi ovâytyʔannin ginnân namuu:

3 “Bítʔeyan. Wí koʔjikwoʔi namää iví koʔji wógegé, hedi ee nava iʔge ikoʔjiwáde.

4 Wáy wí koʔji in p'oeʔay nava pínu nakʔoe iʔge najemu, hedi in tsídé dipówádi t'áhkí dáykʔoe.

5 Wíyá koʔji-á nakʔuunáʔ deedá najemu, báyéki wínanankw'óhpí iwe, hedi wáhpade wínanankʔaanáhpídi iʔ nan nasúwádi wesebo natsijópúpóe.

6 Hewânbo iʔ than napee ihaydi, t'áhkí natʔaadi óephahánú, ihay wínapúutsiyedipídi.

7 Wíyá koʔji-á wääʔi phéʔyávi jáa-á najemu, hedi iʔ phéʔyávi nasóedi iʔ koʔji óeʔánhógidi háäbo wínapaapi.

8 Hewânbo wíyá koʔji-á híwóʔdi nan diwá najemu, hedi napeedi nasóe, hedi wáy wí koʔji iwedi powintá maʔkwʔanukí shánkí napaa, wíyá iwedi sígintá-á, hedá wíyá iwedá tágintá-á.

9 Toʔwên naví híʔ ditʔoeʔindá híwó dívítʔeyaaniʔin dínkhâyʔáʔ.”

10 Jesus wíʔbo najiʔ ihaydi, iví táʔdi wíje khágeʔnindá hedá in wéʔgen i-ádi dijiʔindá oetsikaʔyan hánnan náʔin óʔgédi natundaʔin.

11 Ovâythayyandi natú, “Jôesi Tádádi wovâymaği ikaʔpóewídi hádídi iʔdi náä t'owa ovâysigihóndeʔiʔgedi, hewânbo in wéʔgen t'owa dikaʔpowadaʔpiʔindáho dovâyháʔodi óʔgédídiʔ dovâytyʔmáa hedânho wídikaʔpóewípídi.

12 Jôesi Tádávi taʔnin diwe ginnân inbíʔgedi nataʔmuu:

Tobáháa háädi wânbo t'áhkí dáymunde wânbo

wídínkeepoeʔopí,

hedá háädi wânbo t'áhkí ditʔoeʔo

hewânbo wídikaʔpóyaʔpí.

Dínkeepoeʔodá hedá dikaʔpóyaʔdá Jôesi Tádáviʔpiye dívíbee-í hedi iʔdi ovâyʔowóje-í.”

Jesus-di ovâythayyan iʔ koʔji iʔgedi

13 Hedi Jesus-di ovâytsikaʔyan, “Ti náʔin háhkangiʔin óʔgédi iʔ koʔji iʔgedi wíʔkaʔpóyaʔpiʔan? Hádídan iʔ wéʔgeʔi háhkangiʔi óʔgédi wâytyʔmáaʔiʔ ikaʔpóewíʔ

14 Náʔi koʔji iʔ sen ikoeʔi Jôesi Tádávi tun waagiʔbá namuu.

15 Wí koʔji in p'oeʔay iʔgepiye najemu nanankáymuu eedi, hedi wên t'owa náʔi nan waaginbá dimuu. Náʔi Jôesi Tádávi tun ditʔoedi wesebo i Penísendi Satan naʔädi inbíʔwedi ovâyhóndeʔ.

16 Wiyá ko'ji-á nak'uuná' deedá najemu, hedí wáy-á wên t'owa-á ná'i wáhpade k'aapi' nan waaginbá dimuu. Jôesi Tádávi tun dit'oeđi wesebo híhchandi dâysígí'o'.

17 Hewänbo wíđipúmuupí waaginbá dimuu. Pín ta'gedí wíđiwíwâyundepídí háy táhkída' diyäpoe'o. Dâyt'öephadendedáhá' t'owadá ovâywa'o ná'i Jôesi Tádávi tun namuudi, hedího wesebo inbí wâyü dínhánde'.

18 Wiyá ko'ji-á wä'í phé'yävi jáa-á najemu, hedí wáy-á wên t'owa-á i' tun dit'oeđi ná'i nan waaginbá dimuu.

19 Báyéki háäwí náä oepáa k'aydiwidi ovây'áyíngimä', hedí hânho dâychä'sígídi in ta'gen namuu iweđi dívhänge'o', hedá báyéki wiyá háäwí-á dida', hedího i' ko'ji óe'ánhógi waagibá dínpo'e'o, indá Jôesi Tádávi hí' dâyt'öde'deđi wên híwó wänbo wí'ovây'ohpí.

20 Wiyá ko'ji-á híwó'di nan deedá najemu, hedí wáy-á wên t'owa-á ná'i híwó'di nan waaginbá-á dimuu. Jôesi Tádávi tun dit'oe'odí dâysígí'o', hedí híwó'di háäwí díví'o'. I' ko'ji powintä háa sígintä háa tägintä ma'kw'anukí shánki napaa waagibá, ná'in t'owa iweđi wáy wên shánki híwó díví'o wáy-á wênbí'weđi."

Jesus-di wên phakó i'gedí ovâyty'an

21 Hedí wá' ovâyty'an, "Ti wên phakó bînts'úya' wên t'un napekichá'nin pho' háa whohte pho' bínkênídí? Joe, wên phakóbay-á dâykée'í wáy nakohkeet'ôení iwepi'an.

22 Hedí hanbá t'ähki háäwí náä nakaamuu wänbo nakeepúuwí, i díví'o'. I' ko'ji powintä háa sígintä háa tägintä ma'kw'anukí shánki napaa waagibá, ná'in t'owa iweđi whedi háäwí náä naka'powamuupí wänbo-á naka'powadee-i.

23 To'wên naví hí' dit'oe'indá dínkhây'ä' híwó dívit'öeyaní'in.

24 "Hewänbo áyíngidi bít'öeyanbe. Wí híyääwän úvit'öeyandáho', wí híyääwän íka'póewí. Hewänbo híwó úvit'öeyandá híwó wá' íka'póewí, hedá shánká íhâhpúuwí.

25 To'wí naka'pówá'i-á shánki óeka'powamääni. Hewänbo to'wí híwó naka'pówápi'-á, i' waagibá, ná'in t'owa iweđi whíyää naka'pówá'i' ónkaayamí."

Wiyá wí ko'ji i'gedí ovâyty'an

26 "Naadi wáythayyamí háa Jôesi Tádávi háhkan ünmuu waa. Ginnân waaginbá namuu: Wí sen nava iwe iko'jiwáde.

27 Khun waagi i' sen najókháyä', hedá hédén waagá ishaade'. I' ko'ji-á natsijópúpuwamändi nasôemän, hewänbo i' sen wí'ünhanginnáhpí háadí gin napoe'o'in.

28 I' nan diweđi napipee. Páadé napee, hedá natútodee, hedá nakâypo'e.

29 Hedí nakâypo'e ihaydá i' táhtsaa tsijódí its'á', táhtsaa ihaydi nanándi."

Mustard ko'ji i'gedí ovâyty'an

30 Jesus-di wiyá ovâyty'an, "Naadi wáytuhkankhâymaa háawin Jôesi Tádávi háhkan ünmuu'in. Ná'i háhkangí' hí' wáyty'amí wáythayyamídí háa ünwadeede-i'in:

31 Ünpuuwí háa wí mustard tân ünpo'e'o waagibá. Ná'i tándá shánki híhchää'i namuu i' wé'ge'i ko'ji t'ähkíwí'weđi,

32 hewänbo óekoedi napee ihaydi, shánkí nasôe'o i' wé'ge'i nako'ondivi'wedi. Hedi nasôedi he'endi nawa'jáykhóepoe'o, hedá in tsidé'ây-á i' wa'jáykhóe eedá na'óhkhunná' deedi dáyyä'hpá'."

33 In t'owa ovâyhá'odi báyéki háhkgangi' ó'gédi'ây gi'bibá ovâytu'an, háyú dín'tóeyankodi ihay.

34 Gi'bi hí'dída' ná'in t'owa ovâyhá'an, hewänbo wí'bo ivi khäge'nindáđi naji' ihaydi indáho i'di háäwí t'ähki ovâythayjo'.

Jesus i' waa hända' i'an

35 I' thaabá nakin dihaydi ivi khäge'nin itu'an, "Jaho gimú-í oe p'oekwí' p'änäpiye."

36 Hediho t'ähki in t'owa ovâyjoe'andi in tä'di wíje khäge'nin i' kophé iwe dívítógidi indáđi óeho'. Wáy-á kophé wá' iwe dikw'ó.

37 Hedi wí waa hânho kay'i napówá, hedi i' kophé búge nap'o'ts'úya'di nap'ohpidemän.

38 I' kophé tí'úupiye p'ónwéde eedi Jesus najókhawäk'óe, hedi ivi khäge'nindi óejóhsandi óetu'an, "Háhkandi', ti áyíngi wíwóemähpí'an na'in díp'ot'akhānukhāy'o'?"

39 Jesus ishaa, hedi kaygindi óehée'an i' waa, hedá i' p'oekwínda óetu'an, "Ánpí ók'u'." Hedi i' waa nahándi t'ähki nahángípóe.

40 Hedi Jesus ivi khäge'nin itu'an, "Háadan íkhunwóeda'? Ti in wáyu wíwínmáapí'an'?"

41 In khäge'nin hânho dikhunwóeda', hedi dívítumáa, "Háawi sennan ná'i namuu? Waađi wänbo p'oeđi wänbo-á óe'a'gindo'."

5

Jesus-di báyéki yä'dâapí'in p'oewaaḥḥa wí senbí'wedi ovâykhepiye

1 P'oekwí' p'änäpiye diphadedi in Gerasene-bí nange iwe dipówá.

2 I' kophé iwedi Jesus nawá' dihaydi, wí sen penibégedi napee óejay-íđi. Ná'i sendá wí yä'dâapí' p'oewaaḥḥađi óemáa.

3 I-á t'owápho eje nathaa, wáy dâypeníkhä'kw'óe'ó iwe. Óewhi'owän, hebo wínawhisogedee'ipí, kadénađi wänbo joe.

4 Háyanbo óekwäk'ukhúwhi'an, hedá kadénađa óemanwhi'an, hewänbo i' kadéna itäđi its'ánde', i' kwäk'ukhúto-á ithánde', hedi náa to'wí wänbo wí'únkođipí óesaháanú-íđi, íwiwo nakaydi.

5 Kḥu-á thaa-á penípho eje hedá okú i'gá najidi ituwínunde', hedá k'uudá ipits'ánde'.

6 Hedi Jesus kayi' najidi óemú'di ivi'piye i'ää, hedi ivi páadépiye idége'disóge.

7-8 Jesus-di i' yä'dâapí' p'oewaaḥḥa óetu'an, "Ná'i senbí'wedi ópeeve." Hedi kaygi ituwínúđi i' p'oewaaḥḥa natú, "Háadan ánpí wíđi'ohpí, Jesus, u Jóesi Tádá i' shánkí kw'áye na'ándivi ay unmuu'í'? Naadi Jóesi Tádávi páadépiye wída'máa, wíđit'óephadekannapí'."

9 Jesus-di óetsika'yan, "Hánnan unkháwä'?" "Gá Báyéki gân" gin natú i' sen, "gá na'indá báyéki gijidán."

10 Hedi kay'indi i' sendi Jesus óeda'máa ná'in yä'dâapí'in p'oewaaḥḥa wí'ovâysaanípí ná'i nagedi.

11 Iwe tsowa wáy báyéki pehtsuđe dihúji' ee okú wáhkí,

12 hedi in yä'dâapî'in p'oweahhâadi Jesus kay'indi óedaa'an, "Na'in o'in pehtsuðevî'ge dísân inbí tú' eeje ívítôenídí."

13 Haa dida'póe'in Jesus-di ovây mági, hediho in yä'dâapî'in p'oweahhâa i' senbí'wedi dipeedi in pehtsude eeje dívítógi. In pehtsude-á oe wáhkídi p'oekwí' diwepiye díví'ääwávedí dívíp'ot'ahánú. Nää'in pehtsude maði wíje maapaasôn (2,000) ihay diji'.

14 In dâypehtsude'áyinnmää'in dishavemää, hedi iwáy bú' hedá bú'dí já'wé-á háa napóe'in dâyt'ôeho'. Hediho in t'owa dâymúunídí dimää.

15 Jesus-ví'we dipówá ihaydi i' sen báyéki yä'dâapî'in p'oweahhâa iví'wedi ônkhepiye'i' óemû'. Nää-á na'aamuu hedá iví hangintandá imáa. Óemû' ihaydi dikhunwôeda'póe.

16 In t'owa háa napóe'in dâymû'indi in t'owa dipówá'in ovâytu'an i' senbí'gedi háa óe'annin, hedá háa in pehtsude dínpóe'indá.

17 Ihaydáhá' in t'owadi hânho kay'indi Jesus óedaa'an inbí nangedi ijâatâ-ídi.

18 Jesus i' kophé iwe itohon dihaydi, i' sen in yä'dâapî'in p'oweahhâa iví'wedi ônkhepiye'i' di pín ta'gedi óedaa'an, "U-ádi dipunmää."

19 Hewânbo Jesus-di wí'óepunmâgipi. Óetu'an, "Uví'piye ópûndi uví t'owa ovây'tôe'amí t'âhkí háa i' shánki natsonji'i' di ugí' wôn'annin, hedá háa uví'piye nasehkanápóe'indá."

20 Hediho i' sen i' nange Tâ Bú'wi Nange gin dâytu'o' iwepiye namää, hedi háa Jesus-di ón'annin ovây'tôe'an. T'âhkí in t'owa dit'oe'in ovâyháa'an.

Jesus-di wí kwee ún'ûnp'oepee'i' ônehkháa'an, hedá wí a'yú nachuu'i-á óewówápa

21 Jesus i' kophé iwedi p'oekwí' p'ânádi nawáy'ää ihaydi, p'o kíngé wáy naji' iwe báyéki t'owa diwé'gepóe.

22 Hedi wí sen, Jairus gin nakháwä'i na'ää, i-á in Hudíyoví méesate'aywi p'ó'dédi' namuu. I'di Jesus óemû'di iví páadépiye idége'disóge óekhäge'daa'amídi,

23 hedi pín ta'gedi óetu'an, "Naví ayúkáy dínchuwamää'ä. Naví k'aygi piye unmu-í hedi uví mandí náatâgê-í, hedânho nawôewa-í hedá nawówayêñí."

24 Hediho Jesus i-ádi namää.

Báyéki t'owa dánwóemää, hedi indi Jesus óet'ä't'ä'chânuhon.

25 Wí kwee wá' únwóemän, i-á nap'óehaydi tä'di wíje (12) paayo iví ûnp'oe wí'únwóyí'dee'ipi.

26 Ikhäge'tuwämäadi iví hääwí t'âhkí ikú'ch'áadáhá' iví chä'dá ihánú, hewânbo in woekannindi shánki óewänpit'ôephadekannan, hedi óekhäge'namívi'wedi shánká nahaypóe.

27 Nää'i kwee-á Jesus-ví'gedi nat'oe, hediho iví tí'ûupha'gedi t'owa jáa nats'ú iví k'léwé'in to óntâgê-ídi.

28 Ginnân i'ânshaamáa: "Jesus-ví k'léwé'in to k'áygedí wän dõntâgedibo owôewa-í"

29 Hedi óntâgedi wesebo iví ûnp'oe únwóyí'dee, hedi iví tú' iwe nataachanpóe iví tawä'únhekháapóe'in.

30 Wesebo Jesus ûnhanginpóe iví pinnándi to'wí nahekháapóe'in, hedi in t'owa jáadi íbéedí natú, "To'dan naví aa dîntâge?"

31 Iví khäge'nindi óetu'an, "Nää'in báyéki t'owadi u' wóet'ä't'ä'chânumáadi ovâymundepí'an, hediho háadan untú', "To'dan naa dîtâge?" gin"

32 Hewänbo Jesus-á ibéemáa, toʼdan óetägeʼin óemúunídí.

33 Iʼ kwee ûnhanginpóe háa ûnpóeʼin, hedí nakhunwóedaʼpóedáháʼ nathathapóe, hedí Jesus-víʼpiye namäädi iví páadépiye idégeʼdisóge, hedí óetuʼan taʼgendi háa iʼannin.

34 Jesus-di óetuʼan, “Naví ay, uví wäyü úmuudi unhewówa. Ánshaaginpíðíbo ópûn. Unhekháamúuní-áhay.”

35 Waʼdí ihíʼmáa ihayðibo wên senäʼ iʼ méesatewi pʼóʼdédiʼvíʼwedi dipówá, hedí óetuʼan, “Janbo Jesus-á ibéemáa, toʼdan irus, iʼ hâhkandi ánpí óʼan, uví ayúkáy-á ho úchuu.”

36 Hewänbo Jesus-di háa ditûʼ wänbo wíʼovâyʼáyîngiʼanpí, hedí nãʼi tsondi óetuʼan, “Wíʼunkhunwóedaʼípí, ówänpiwäyü.”

37 Hedí Peter-á James-á hedá John-dá, James-ví tíʼúu ûnmuuʼiʼ, indäʼ i-áđi ovâypunmägi.

38 Iʼ tsondiví tewhá jáʼwé napówá ihayđi hânho dîntûʼdi natʼoe. Wáy wên diséjeiʼ, wáy-á wëndá dívísíhtwínundeʼ.

39 Hedí natsʼúʼ dihayđi ovâytuʼan, “Háadan hânho úntûʼ, háadan íséjeiʼ? Iʼ ayúkáy-á wínachuupí, nawänpijókhawäkʼóe-á.”

40 In tʼowadi ónwänpipʼáhkaa. Hedího Jesus-di tʼâhki ovâykhehpiye, hedí iʼ ayúkáyví tádá-á jíyá-á in poje khägeʼnindá i-áđi ovâyhondi iʼ wée íve iʼ ayúkáy nakʼóe ee ditsʼú.

41 Iʼ ayúkáyví man ónyâʼđi Hudíyoví tundi óetuʼan, “Talitha kum.” (Nãʼi híʼ ginnân natundaʼ: “Óshaa ayúkáy gân wítumáa.”)

42 Wesebo ishaadi ijíyé (i-á táʼđi wíje paayo ihayʼi namuu), hedí hânho ovâyháaʼan.

43 Jesus-di kayʼindi ovâykhâaʼan toʼwí wänbo wíðâyhanginʼânnamípiʼin háa napóeʼin, hedí ovâytuʼan iʼ ayúkáy óehújôeníʼin.

6

Oe Nazareth búʼ Jesus óejoegiʼan

1 Iwedi Jesus napeedi iví khägeʼnindáđi iví ówîngepiye namää.

2 Iʼ kaykhanwówá thaa napówá ihayđi Hudíyoví méesateʼay ee ovâyháʼoʼ, hedí in báyéki tʼowa iwe dikwʼóʼnin dívítʼóeyannin ovâyháaʼan, hedí ditü, “Wähäá-an nãʼi natüʼdi tʼâhki ûnhanginpóe, hedí toʼdan óehangintanmägi? Háđidan nãʼi pínnán tʼóe iʼoʼ?”

3 Ti i-á iʼ phéʼtʼóeʼiʼdäʼ wínamuupíʼan, Mary-ví ay-á? Ti nãʼin senäʼ James-á Joses-á Judas-á Simon-dá iví tíʼúuwín wíʼûnmuupíʼan? Hedá in kwiyäʼ iví tíʼúuwín ûnmuuʼin wáʼ, ti naʼindáđi wíđijihpiʼan? Gin in tʼowa ditüʼ gá i-áđi híhchan wíđínpóepíðân.

4 Hedí Jesus-di ovâytuʼan, “Wí Jôesi Táavi tukheʼbi-á wähäá wänbo tʼâhki óeʼaʼgin, hewänbo iví nange iwá joe, iví tʼowa-áđá joe, hedá iví kʼaygi wänbo-á joe.”

5 Hedí wên híyääđidaʼ tʼowavíʼdi imankʼúʼdi hehkháa ovâymägi, hewänbo wíyá pínnán tʼóe wänbo wíʼunkođipi iʼamíđi.

6 Inbí wäyupíđi óeháaʼan.

Jesus iví táʼđi wíje (12) khägeʼnin isan iví tʼóe dívíʼamíđi

Ee búʼây iʼge Jesus namändi ovâyhâkhanhon.

7 Hedá in tä⁷di wíje (12) khäge⁷nin ivi⁷piye ovâywé⁷getu⁷andi wí⁷jendi ovâypuwa⁷an, hedí ivi t'ôe díví⁷amídí ovâysan. Dimääpídíbo⁷ i⁷di ovâyk'ú⁷ in yä⁷dâapí⁷in p'oweaqahâa ovây⁷aanídí.

8 Ginnân ovâyjôn: “Ímân dihaydi uduphêda⁷mân bñnhûuwí, wíyá hääbo-á joe – wí koegi⁷ wänbo joe, hedíhâa wí múu bñnhääwikuu-ígi⁷ wänbo joe, hedíhâa wí chä⁷ únmuhto⁷ondi wänbo joe.

9 Unbí anto únto⁷onda⁷ bñnhûuwí, hedá wíje to-á wívñnhûuwípi.”

10 Ovâytu⁷an wá⁷, “Wähää ímää wänbo⁷, wí tewhá ee wovâysígi⁷andi eebo úvívóyí⁷ní, i⁷bú⁷dí ímää píhay.

11 Hewänbo wähää wovâysígi⁷anpídá, hedíhâa wovây⁷t'öeyanpídá, iwedi ípeemân dihaydi unbí anto iwedi bñnna⁷jeepêedi-í in t'owa dñhanginnáanídí híwó wídíví⁷anpí⁷in.”

12 Hedího ivi khäge⁷nin iwedi dimäädi in t'owa ovây⁷t'ôe⁷an inbí t'aywó⁷di dây⁷joe⁷amídí.

13 Báyéki yä⁷dâapí⁷in p'oweaqahâa t'owaví⁷wedi ovâykhehpiye, hedá báyéki t'owa dihay⁷indá olive ka⁷p'oe-á ovây⁷äyüdi hekhâa ovây⁷mági.

John i⁷ p'ó⁷p'oe⁷kandi óhay

14 Hedí Herod i⁷ nangewi tsondi namuu⁷i⁷ ùnhanginpóe háa napuwamännin, in t'owa t'ähki Jesus-ví⁷gedi dívíhí⁷máadí. Wên ditú⁷, “Í-á John i⁷ p'ó⁷p'oe⁷kandi namuu nawáywówápóe⁷i⁷, hedân kavêe nã⁷i pínñân t'ôe i⁷o⁷.”

15 Wây-á ditú⁷, “Elijah-ân namuu.” Hedá wây-á wëndá ditú⁷, “In wé⁷gen Jôesi Tádávi tukhe⁷min diwedi⁷i-ân namuu, in hã⁷noe⁷in tukhe⁷min waagi⁷bá namuu.”

16 Hewänbo Herod nat'oe ihaydi, i-á natú, “John i⁷ p'ó⁷p'oe⁷kandi-ân namuu, i⁷ to otsonpóe óek'é⁷ts'âa-í⁷i-ân nawáywówápóe.”

17 Ha⁷wâa Herod natú gá hãnhay natsonpóedân John óepankáyjídí hedá pantewhá ee óewhisóege-ídí. Ivi kwee Herodias-gí⁷ ginho i⁷an. Nã⁷innânho napóe: Herod wí tí⁷úu ùn⁷ân, Philip gin nakháwá⁷i⁷, hedí tobá Herodias-á Philip-ví kwee ùnmuu wänbo⁷, Herod-di óekho⁷yâ⁷.

18 Hedí John-di Herod óetumáa, “Híwó wñnamuupí uvi tí⁷úuvi kwee mánkáyjídí.”

19 Hedânho Herodias-di John óet'aydi nada⁷ to⁷wídí óeháyjí⁷in, hewänbo wí⁷únkodípi,

20 gá Herod-di John óekhunwôeda⁷dân. Herod-dá ùnhanginná John ivi wówátsi ta⁷ge ihonnin hedá yä⁷dâa⁷i-á namuu, hedího òn⁷aywonde⁷. Herod óehí⁷an John-bí hí⁷ òntöeyaanídí, hewänbo ònt'öeyandedí háa i⁷ánshaa⁷amí⁷in wí⁷ishaa⁷depí.

21 T'óediwän híwó ùnpóe Herodias. Herod-ví aycha thaa ùnñandi ishánkí⁷eedipaa, hedí in tsonnindá in sunda⁷o p'ó⁷dédí⁷indá hedá in kodit'owa senä⁷ Galilee-windá ovâyhúutu⁷an.

22 Hedí Herodias-ví a⁷yú ùnts'úndi ovâyjáde, hedí Herod-á in ovâyhúutu⁷annindá ovâyhí⁷an ivi sha⁷de. Hedího Herod-di i⁷ a⁷yú óetu⁷an, “Dídaa⁷an naa hääwí unda⁷i⁷, hedí naadi i⁷ wímääni.”

23 Ivi tun imági Jôesi Tádávi páadépiye ginnân: “Hääwí unda⁷póe⁷i⁷, naadáho wímääni, naví nan wänbo píngé haydi wímääni.”

24 Hedí i⁷ a⁷yú napeedi ivi jíyá óetsika⁷yan, “Hää-án oda⁷púuwí?” Ivi jíyá⁷di óetu⁷an, “Gá John i⁷ p'ó⁷p'oe⁷kandívi p'ónñân unda⁷púuwí.”

25 I' a'yú iwānāho² di wesebo ee Herod na²an dee nats'ú, hedi óetu'an: "Naa oda² wesebo dí máāni² in wēn sǎ²wé pháagīn diwedi John i' p'ó²p'oekandivi p'ón."

26 Herod nat'oedi báyéki nachanpóe, hewānbo in senā² dikw'ó²ninbí páadépiye ivi tun imāgi² in namuudibo wínada² pí "joe" gin óetu'amí² in.

27 Hediho wí sundaḡo áy² di² óepunjōn John óek'és² ts'āa-ídí pan tewhá ee, ivi p'ón ōnkáyjídí.

28 Hedi i² sundaḡo han i² andi John-bí p'ón wēn sǎ²wé pháagīn diwedi ōnmaa. I' a'yú ōn² andáhá² i a'yúdá² ivi jýá-á ōn² an.

29 John-vi khāge² nin dínhanginpóe ihaydi dí² āā i² pení dáykáyjídí, hedi dáykhá² k'ú².

Jesus in p'ánú maapaasōn (5,000) senā² dá in wé² gen t'owa-á ovāyhúujōn

30 Jesus-vi t'óekhuwa² in Jesus-vi² piye diwáy² āā, hedi t'āhki háa dívi² an waa hedá hǎāwí t'āhki dáyhá² annindá óet'óe² an.

31 Báyéki t'owa dí² āā² ádá dí máā² ádá Jesus-á ivi khāge² nindá húu wānbo wí² ovāymāhpí. Hediho Jesus ivi khāge² nin itu'an, "Jaho gimú-í² oe hāndǎ² naná² diwepiye wí² bo giyēenídí, hedi owe ívıkaykhanwó² amí²."

32 Hediho kophé iwedi oe hāndǎ² naná² diwepiye dí máā.

33 Hewānbo dívíjāa² andi báyéki t'owa i' bú² áy i² ge² indi ovāymú², hedi ovāytaa, hedi oe p'oekwí kíngé nangedibo dívi² a'yú² andi Jesus-vi páadébo dipówá.

34 Jesus i² kophé iwedi nawhǎve² ādi in báyéki t'owa ovāymú², hedi inbí² piye nasehkanápóe gá wēn k'úwá waagibá áy² dipídíbo díjídān, hediho báyéki hǎāwí ovāyhá² an.

35 Nakinmān dihaydi ivi khāge² nin ivi² piye dí² āādi óetu'an, "Nāwe na² ahkonná, hedá nāa-á nakinmān.

36 Nā² in t'owa ovāypunjōnbe i² nava hǎā tsowa nanān deejepiye hedá i² bú² áy eejepiyá, dáyhǎā wíkuumá-ídí dívíhúuyamídí."

37 Hewānbo Jesus-di ovāy² tu'an, "Undí dānho bínhúujōení." Indi óetu'an, "Hádídān áy² amí? Ti unda² gimú-í² in wáygin tǎgintǎ (200) thaa t'óe dívi² andi wá² āa áyhānū-ídí koegí² áykuumá-ídí, hedá áymāāni dáyk'ó² ídí?"

38 Jesus-di ovāytsika² yan, "Hǎyú-an koegí² bínmāa? Ja bínmú² dí." Hǎyú dāymāa² in dínhanginpóe ihaydi dí² tú, "P'ánú pává² áy hedá wíje pa² áy-á."

39 Hedi in t'owa t'āhki ovāy² tu'an ee tǎa tsǎwǎ eedi dívíbóedíkw'óení.

40 Hedi dívíwhaadíkw'ódi tǎgin tǎgindá (100's) hedá p'ánān tǎgindá (50's).

41 Jesus i² p'ánú pává hedá in wíje paa-á ihógi, hedi makówápiye íbéedí ikú² daa² andi i² pává-á hedá in paa-á iháve. Hedáhá² ivi khāge² nin ovāy² an in t'owa ovāyphaadé-ídí.

42 T'āhki in t'owa dívíhúuyandi dívíshu² an,

43 hedi ivi khāge² nin tǎ² dí wíje (12) t'ún p'éedí i² dínphade² i pává hedá paa-á dáywé² ge'an.

44 In senā² dá² bo dívíhúuyannin p'ánú maapaasōn (5,000) ihay díji².

Jesus p'oe kw'áayé naji²

45 Wesebo Jesus ivi khāge² nin ijōn i² kophé iwe díví² ōenídí, hedi ovāy² tu'an oe p'oekwí² p'ánāpiye dípáadémú-í² in, Bethsaida bú² ay naná² diwepiye. Hebo i-á iwebo iwóyí² in t'owa ovāypunjōenídí.

46 Hedi in t'owa ovāy² joe² andi okú kw'áye² piye namāā ijúusu² amídí.

47 Nakhunpóe ihaydi i' kophé oe p'oe pinudi namän, hedí Jesus-á wí'bo-á ee nan deedi naji'.

48 Hânho dívít'òekanhondi ovâyâmú', i' waadi páadépiye wí'ovâypunmähpidí. Hédénpiye naná' dihaydi p'oe kw'áayé naji' ovâykäänídí, hedí ovâyphadekhâymaáwän.

49 In khäge'nindi p'oe kw'áayé najidi óemû', hedí wí p'oe waahâa i' namuu gin di'ândi dívítuwínú dikhunwòeda' waa,

50 gá t'ähkídí óemû'di dívípíhäädân. Hewänbo wesebo ovâytu'an, "Unbí pí'ná khó'jé ikaymúuni. Naa Jesus-ân omuu. Wí'íkhunwòeda'ípí."

51 Hedí i' kophé iwe indádi ipitógi, hedí i' waá nahán. Hânho ovâyháa'an,

52 gá dika'powakâymuudân. Wa'di wídika'póya'pí ta'gendi to'wí namuu'in, tobá i' pávádi wí pínán t'òe i'an wänbo.

Oe Gennesaret nange Jesus-di in dihay'in ovâyhehkháa'an

53 Oe p'o' p'änäpiye diphadedi Gennesaret nange dipówa, hedí i' kophé dâyhísóge.

54 I' kophé iwedí dipee ihaydi wesebo in t'owadi Jesus óetaa.

55 Wáygé naji'in dínhanginpóe ihaydi, in t'owa t'ähki díví'a'yuu'an in dihay'in inbí whohpa' wóegé ovâykäänídí.

56 Wähää Jesus namää wänbo', háa bú'ây i'ge, háa bú' he'endi i'ge, hediháa bú' já'wé iwe in t'owadi ná'in dihay'in búu píngé iwe ovâykw'óe'ó, hedá pín ta'gedi óedaa'o' iví to' k'áygedí wän óntäägé-ídí, hedí t'ähki in óetäge'in dihehkháapóe.

7

In hân'oe'inbí hähkan

1 In Pharisee t'owa-á hedá wên Hudíyoví kuuu dâyhá'o'indá Jerusalem-di dí'äädi Jesus-ví'we dívíwé'ge'an.

2 Hedí indi ovâyâmú' Jesus-ví khäge'nin dívíhúujodi dívíman'owídípídíbo' in Hudíyoví kuuu waa.

3 Ná'in Pharisees-á hedá t'ähki in wé'gen Hudíyo-á wídívíhúujopí páadé dívíman'owídípídíbo', háa in hân'oe'in Hudíyoví kuuu dínmuu waagi.

4 Hedí wáy dâyhääwíku'ch'áade' iwedí dí'äädi wídívíhúujopí páadé gin dívíman'owídípídíbo'; hedá báyéki há'bi kuuu-á dâya'gindo'. Inbí k'édé-á p'onbay-á sänbáy-á dây'owídinde háa namúuni waagi. Gin dínmuu inbí kuuu.

5 Hedí ná'in Pharisees-á ná'in Hudíyoví kuuu dâyhá'o'indá indi Jesus óetsika'yan, "Háadan uví khäge'nin in hân'oe'in se'daavi kuuu dáy'a'ginnamíví'wedí, inbí húugi' dâyk'o' wa' dívíman'owídípídíbo háa nakhây'ä' waagi?"

6-7 I'di ovâytu'an, "Un paa waaginbá úvjánúmáa'in ímuu'in, hân'oe híwó Isaiah-di unbí'gedí ita'nän háawin t'owa ímúuni'in. Ginnän háa Jòesi Tádá natú'in ita'nän:

Ná'in t'owa híwó naví'gedí dívíhé'e'ó sóphogedi,

hewänbo inbí pí'náddá han wídichaapi.

Ditú' naa dí'a'gin, hewänbo wídínchä'muupi,

gá t'owavi hí'da' dâyhá'odân, hedá ditú' inbí hí'-á naví hähkan dínmuu.

8 Háa Jòesi Tádá natsonpóe'in bínjoegi'o', hedí t'owavi kuuu-á bínhónde'.

9 "Íchanpóe hânho únhanginnän waa, háa Jòesi Tádá natsonpóe'in bínhänge'odi unbí kuuu bín'a'ginnamídí.

10 Moses natúhpi'an,
Unbí tádá'in jíyá'in bín'a'ginnamí.
Hedá wá' natú,

To'wí iví tádávi'gedi háa iví jíyávi'gedi híwóhpi ihée'andi, i-á óeháyjí.

11-12 Hewänbo undá ginnän ítú?': Wí to'wí ún'á' iví tádá háa iví jíyá itú'âami'in, 'Návi háäwi í'gedi otú' Korban gin.' (Hudíyovi tundá Korban natunda?,'Ná'i háäwi-áho Jôesi Tádá dómági' gin.) Hedí tobá í' háäwídi í' tádá háa í' jíyá óekhäge'nami wänbo?, ná'i to'wí gin natú'i háäwi wänbo ingí' wíwínkanmäänípi.

13 Báyéki háäwi ha'wáagi bín'o?, hedího unbí khuu bínhá'odi Jôesi Tádávi hí' wí'unchá'muupi waa bínkanmáa."

I' háäwi Jôesi Tádá natú'di yä'dâapi' namuu'in

14 In t'owa wíyá ovâywé'ge'an dihaydi, Jesus-di ovâytu'an, "T'âhkídíbo bí'tôeyan, hedânho íka'póewí.

15 Háawi wí háäwi namuu wänbo t'owa dâyk'o'í'dá yä'dâapi'in wídipoe'opí. Hewänbo háäwi híwóhpi' inbí pí'ná khó'jé iwedi dínpee'í'dáho yä'dâapi'in dípoe'o.

16 To'wí naka'powada'í-á únkhây'á' it'ôeyaaní'in."

17 In t'owa ovâyjoe'an dihaydi iví tewhá ee nats'ú, hedí iví khäge'nindi óetsika'yan ná'í hí' hânnan natunda'in.

18 Hedí ovâytu'an, "Ti un wá' ka'powapi'in ímuu? Ti wí'únhanginnáhpí'an wí to'wí yä'dâapi' wínapoe'opí wí háäwi iví já'wédi ún'ts'úndídi,

19 gá ná'í háäwi wí'ún'ts'úya'pídán iví pí'ná khó'jé, hewänbo iví see iwáho?, hedí iví tú' iwedi únwänpipháde?." (Ná'í ovâytu'andi Jesus-di ovâyhá'an t'âhkí koe'í-á híwó'di namuu óek'o'ígi?).

20 Hedáhá' ovâytu'an, "Hääwi wí to'wíwí pí'nádi únpee'í'dibâa yä'dâapi' napoe'o.

21-22 Híwóhpi ánskaa wí to'wí iví pí'ná khó'jé imáadi í-á nasända?; nat'owat'akhanuda?; wínakhóhtsa'ánpí wänbo to'wí-ádi iwíhohkumáa; háa tobá nakhóhtsa'á'n wänbo?, wíyá to'wíwí kwee-ádi háa sendádi iwíhohkumáa; háäwi wé'gen t'owa dâymáa'í-á nada?; jänäkíkandi namuu; nahójo; háa nawänpida' waagi í'o?; nathúut'óe; t'owavi'gedi híwóhpi ihée'o?; ichaa'o?; t'ôeyanpi' namuu.

23 Ná'í yä'dâapi' háäwi wí to'wíwí pí'ná khó'jé iwedi únpeedí, í'dibâa yä'dâapi' óepa?."

Wí kweevi wäyü

24 Jesus í' nange ijoe'andi Tyre bú' tsowapiye namáa, hedí wí tewhá ee nats'ú. Wínada'pí to'wí wänbo únhanginnáani'in ee na'ánnin, hewänbo wí'únkodípi íkaayami'in.

25-26 Hedí wí kwee Jesus-ví'gedi nat'oedi wesebo ee na'án deepiye namáa. Ná'í kwee-á Syrophoenicia-wi namuu, hedího kodi Hudíyo wínamuupi. Iví ayúkáy wí yä'dâapi' p'oweaqahâadi ónmáa, hedí Jesus-ví páadépiye idége'disógedi kaygindi óedaa'an í' yä'dâapi' p'oweaqahâa iví a'yúvi'wedi ónkhehpeeyé-ídi.

27 Jesus-di í' kwee óetu'an, "Naa wídínkhây'áhpí in wé'gen t'owa dovâykhäge'nami'in, in Hudíyo t'owa dovâykhäge'nánpídíbo?. Ú' páadé wíkhäge'nandá, in áyáävi húugi' in tsé'ây dovâymä' waagibá namuuni."

28 I' kweedi óetu'an, "Nanbí Sedó, háa untú waa ta'gen namuu. Hewänbo i' pávatá máäsa pho' in áyyäá dínjemu'i' in tsé'ây wänbo dâyk'o'."

29 Jesus-di óetu'an i' kwee, "Híwó untúdiho naadi i' yä'dâapí' p'oweahhâ uvi ayúkáyvi'wedi dônkehpiye. Jaho uvi'piye ópûn."

30 Hedi i' kwee ivi' napówa ihaydi, i' a'yú whohte eedi nak'óedí óemû', hedi i' yä'dâapí' p'oweahhâ ho únpee.

Jesus-di wí sen tunpí' namuu'i' ònhekhâa'an

31 Tyre bú'dí Jesus napeedi Sidon bú' i'ge naphade, hedá iwedá Galilee p'oekwíngépiye nawáymää, i' nange Tã Bú' Nange gin dâytu'o' iwe.

32 Hedi wí sen ojet'aa'i namuu'i hedá tunpí'-á ònkán, hedi pín ta'gedi óedaa'an i' sen óetäggé-ídi ònhekhâa'amídi.

33 Jesus-di i' sen in t'owavi'wedi wí'bo' óejâa'an, hedi ivi mankhú i' senbí oje phóge itógi, hedáhá' imankhúsóp'o'andi i' senbí hân òntäge.

34 Hedi makówápiye ibéedí kaygi ihâa'an, hedi i' sen óetu'an, "Ephatha" gin. (Nä'i tun Ephatha-á "nakhuudee-i" gân natunda' Hudiyoví tundi.)

35 Wesebo i' senbí ojephho únkhudee, ivi händá únjudede, hedi thay'eedi ihée'an.

36 Hedi Jesus-di in t'owa ovâykhâa'an to'wí wänbo wídâyt'óe'amípídi, hewänbo indá shánki ovâykhâa'andá shánká dâyt'óe'an.

37 In t'owa dit'oeedi hânho ovâyháa'an, hedi ditú, "Hääwí t'ähki híwó i'o'. In ojet'aa'in wänbo dit'oe'o, in tunpí'indá dívihée'o'."

8

Jesus-di in jónu maapaasôn (4,000) t'owa ovâyhúujôn

1 Ihayhääbá wây-á báyéki t'owa diwé'gepóe, hedi hääwí wänbo dâyk'o'ígí' wídâymaapi. Jesus ivi khäge'nin itu'andi ovâytu'an,

2 "Naa nä'in t'owavi'piye osehkanápóe. Poje thaa naa-ádi diji', hedi nää-á hääwí koegi' wänbo wídínphadepí.

3 Hedi dihähséndibo inbí'piye dovâypunjônda, wáy p'óegebo haadi dikaanú-í, wáy wên kayi'di di'äadi."

4 Ivi khäge'nindi óetsika'yan, "Wähää-an nää ahkon deedi wí koegi' äyhóeni, nä'in t'owa äyhúujóenídi?"

5 Jesus-di ovâytsika'yan, "Hâyú pává-an bînmáa?" Ditú, "Tsé ihay."

6 Jesus-di in t'owa ovâytu'an ee nange dívíkw'óeni gin. Hedáhá' i' pává ihögídi ikú'daa'an, hedi ihávedi ivi khäge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-ídi, hedi han díví'an.

7 Wên hâyú pa'ây wá' in khäge'nin dâymáa, hedi Jesus ikú'daa'andi in khäge'nin ovâytu'an dâypaadé-í'in.

8 In t'owa dívíhúuyandi híwó dívíshu'an, hedi in khäge'nin tsé ihay t'un p'éedi i' dínphadé'i' koegi' dâywé'ge'an.

9 Nä'in t'owa dívíhúuyannin mađi jónu maapaasôn (4,000) ihay diji'.

10 Hedi Jesus-di in t'owa ovâypunjôndi wesebo i' kophé iwe itógi ivi khäge'nindádi, hedi Dalmanutha nangepiye dimää.

In Pharisee t'owadi Jesus óedaa'an wên pínán t'oe i'amídi

11 In Pharisee t'owa di'ää hedi Jesus óetuhänmáa. Óeda'máa wên taa makówádi ovâykeeyamídi, gá óetayi'ni'in dida'dân.

12 Jesus kaygi ihâa'andi ovâytü'an, "Háadan un nääwin t'owa wên taa bînmúuní'in ída'? Ta'gendi wâytumáa, un t'owa wí hääwí ha'wâagi'i-á wíwâykeekankhâymaa'pí."

13 Heđi ovâyjoe'andi wíyá iví kophé iwe itógi, heđi iwâybun oe wáyhánäpiyebá.

Jesus iví khäge'nin ihé'an in Pharisee t'owa-á heđá Herod-á inbí hâhkan ni'gedi

14 Jesus-ví khäge'nin dín'óde dâypáváhúuwídí – wí wêe pávada' i' kophé iwe indádi dâymaa.

15 I'đi ovâytü'an, "Bí'áyingi'an hâ'in Pharisee-ví oewáaseedi, heđá Herod-ví'dá." *

16 Heđi in khäge'nin wí'ná táye dívítü'an, "Háadan gin natú? Gá mađi wí'âypávamáapi'dân."

17 Háa ditü'nin Jesus ûnhanginpóe, heđi ovâytsika'yan, "Háadan ítü' wíwínpávamáapi'in? Ti háa otunda'in wa'di wí'únhanginpoe'opí'an, heđiháa wa' wí'íka'póya'pí'an? Ti íka'powakâymuu?"

18 Ítséemuu, heđi háadan handi wí'únkeet'óepí? Heđá í'ojemuu, heđi háadan handi wí'ít'oe'opí?

19 Ti wí'ún'ánshaapí'an háa dáý'annin? Ná'i p'ánú pává in p'ánú maa-paasôn (5,000) t'owagi' dovâyháve ihayđi, háyú t'únnan i' dínphade'i koegi' bînwé'ge'an?" Óetü'an, "Tâ'di wíje (12) ihay."

20 "Heđá tsé ihay pává in jónu maapaasongí-á (4,000) dovâyháve ihayđi, háyú t'únnan i' dínphade'i koegi' bînwé'ge'an?" Ditü, "Tsé ihay."

21 Heđi ovâytü'an, "Heđi háadan wa'di wí'íka'póya'pí i' oewáasee i'gedi wâytü'andi?"

Oe Bethsaida bú'ay Jesus-di wí sen tsí't'aa'i namuu'i' ònhekhháa'an

22 Oe Bethsaida bú'ay dipówá, heđi wên t'owadi wí sen tsí't'aa'i namuu'i' Jesus-ví'we óekán. Pín ta'gedi indi Jesus óedaa'an ná'i tsí't'aa'i' óetäägé-íđi ònhekhháa'amíđi.

23 Jesus-di i' tsí't'aa'i' óepahké, heđi oe bú'dí já'wépiye óepaho'di tsée eedi wí só'p'oeđi óe'äyü, heđá iví mandá óetägedi óetsika'yan, "Ti hääwí úkeepoe'o?"

24 I' tsí't'aa'i' ipuwäbéedi natü, "T'owa dijidi dovây múnde, hewänbo hääwí wí tay waagibá dínchaa."

25 Heđi wíyá i' senbí tsée Jesus-di óntäge. Nää-á i' tsí't'aa'i' hânho ipuwäkhääđi nawówa, heđi wesebo hää t'ähki kee'eedi únkeepóe.

26 Heđi Jesus-di i' sen iví'piye óepunjõndi óetü'an, "Hää bú' wí'unwáyts'úunípi."

Peter natü to'wí Jesus ta'gendi namuu'in

27 Jesus iví khäge'nindáđi i' bú'ây eeje Caesarea Philippi bú' tsowa eejepiye namää. Dimän dihayđi iví khäge'nin itsika'yan, "To-an naa omuu gân ná'in t'owa ditü'?"

28 Óetü'an, "Wên ditü' John i' p'ó'p'oeekandi-ân unmuu. Wây-a wëndá ditü' Elijah-ân unmuu, heđá wa'di wáyjé wëndá ditü' wí Jõesi Tádáví tukhe'min diwedi'i-ân unmuu."

* 8:15 Jesus "oewáasee" gin natúđi inbí hâhkan ni'gedân ihí'máa, hewänbo in khäge'nin wíđika'pówápi.

29 Hedī ovâytsika⁷yan, “Hedī undá, to-á naa-á omuu gân í⁷ánde⁷?” Peter-di óetu⁷an, “Gá í⁷ to⁷wí Jôesi Tádádí óesóge⁷í⁷ t⁷owa ovây⁷aywoenídí, i-ân unmuu.”

30 Hedī kaygindi ovâykhâk⁷ú⁷ wíyá to⁷wí wänbo wídâyhangin⁷ännamípídí to⁷wí namuu⁷in.

Jesus íhé⁷an it⁷ôephadekhâymaa í⁷gedi hedá nachuwagi⁷o í⁷gedá

31 Hedī ihaydi háa ûnpuwagi⁷o í⁷gedi ovâyhé⁷andi ovâytu⁷an, “Ná⁷in nakhây⁷ã⁷ napúuwí⁷in: Naa, t⁷âhkí t⁷owagi⁷ o⁷aypuyã⁷í⁷ omuu⁷i báyéki dont⁷ôephadekhâymaa, hedī in Hudíyo tsonnindádí in owhá⁷ p⁷ó⁷dédí⁷indádí hedá in Hudíyoví kuuu dâyhá⁷o⁷indádí wé⁷ge naa díjoegikhâymaa⁷ wídísígí⁷kaykhâymaapí. Díkhe⁷khâymaa, hewänbo poje thaa íwe owâywówápuwagi⁷o.”

32 Ná⁷i háäwí thay⁷eedi ovâytu⁷an, hedī Peter-di óehänge⁷andi óetu⁷an, “Ha⁷wâa wí⁷untúuní⁷í.”

33 Jesus íbéedí in wé⁷gen khäge⁷nin ovây⁷munde⁷, hedī Peter óet⁷e⁷yandi óetu⁷an, “Satan, Penísendi⁷, navi⁷wedi óhâdí. U-á t⁷owa waabá bí⁷ánshamaa, Jôesi Tádá í⁷ánshaa⁷o waagá joe.”

Háa t⁷owa dínkhây⁷ã⁷ díví⁷qamí⁷in Jesus óeyyuhúuwí⁷in dida⁷dí

34 Hedáhá⁷ iví khäge⁷nindá in wé⁷gen t⁷owa t⁷âhká ovâywé⁷ge⁷andi ovâytu⁷an, “To⁷wên naa-ádí dikã⁷ããda⁷indá wídínkhây⁷ãhpí háa diwänpida⁷ waa díví⁷qamí⁷in, hewänbo inbí phé⁷win dâyhúuwí, hedá naa-á díyquhúuwí. †

35 To⁷wên inbí wówátsi dâywänpi⁷aywoeni⁷in dida⁷indá inbí wówátsi dípedeegi⁷o. Hewänbo to⁷wên inbí wówátsi naagi⁷ hedá Jôesi Tádáví híwó⁷di tungí⁷-á dívímägi⁷in, indá inbí wówátsi dit⁷anpúuwí.

36 Tobá wí to⁷wí háäwí t⁷âhkí nää oepáa k⁷aydi nakw⁷ó⁷di ihógi wänbo⁷, wé⁷innan wên híwó óekhâymaa iví wówátsi iwâyho⁷dí?

37 Wí to⁷wí wí⁷ûnkodipí háäwí wänbo imäänídí iví wówátsi nawáyt⁷anpúuwídí.

38 In nääwin t⁷owa t⁷aywóhkannin dimuu⁷in Jôesi Tádá dâyjoegi⁷an, wí kwee iví sen ijoege⁷an wíyá p⁷wíwí sendádí ithaayé-ídí waagibá. Naa t⁷âhkí t⁷owagi⁷ o⁷aypuyã⁷í⁷ omuu⁷i nää oepáa k⁷aydipiye owáy⁷ã⁷, navi Tádáví sa⁷wó⁷di kohthay wóegé hedá in yã⁷dãã⁷in makówáwin t⁷ôepa⁷aa⁷in wóegá o⁷ã⁷. Hedī to⁷wên nää naa díwóeda⁷in hedá navi háhkandá dînwóeda⁷indá, naadi wá⁷ dovâywóeda⁷khâymaa owáy í⁷ thaa owáy⁷ã⁷í napówa ihaydi.

9

1 “Ta⁷gendi wây⁷tumáa, Jôesi Tádádí iví kay ûnmuu⁷in wovâykeeyamí hedī bînpuwâkhâymaa naa tsondi omuu⁷in. Ná⁷in napúuwí wa⁷dí wáy wên näwe jji⁷in íhánpídíbo⁷.”

Háa Jesus ûncháq⁷ waa ûn⁷egópóe

2 Sí thaa naphade ihaydi Jesus-di Peter-á James-á John-dá i-ádí ovâyho⁷, hedī wên p⁷in tuwã⁷in kw⁷áyepiye wí⁷bo dimää, hedī inbí páadépiye Jesus háa ûncháq⁷in ûn⁷egópóe.

3 Iví aa hânho ts⁷ã⁷í ûn⁷ots⁷ápóe, tóebo há⁷to í⁷ aa ihay ts⁷ã⁷í í⁷owéedi-í.

4 Hedī Moses-ádí Elijah-ádí tsikhagipi⁷ dakeepóe, hedī Jesus-ádí dânhí⁷máa.

† 8:34 Ná⁷in natunda⁷, díkhâymuúni dâyt⁷ôepaadé-ídí, Jesus in phé⁷win deedi it⁷ôepade waagibá.

5 Peter-di Jesus óetu'an, "Hâhkandi?, híwó namuu náwe gikw'ondi. Jaho poje óhkhun tewhá'ây âyk'wôeni, wêe ɔ'gí?, wíyá Moses-gí'-á, hedá wíyá Elijah-gí'-á."

6 Moses-ádi Elijah-ádi dakeepóedí in khâge'nin hânho ovâypíhâä, hedânho ha'wâa Peter natú, gá háa natúuní'in wí'ûnhanginnâhpídân.

7 Hedí wí okhúwá napówadí ovây'óhkhunnan, hedí ná'in tun okhúwá jáadi di napee: "Ná'i-ân naví ay dínmuu donsigí'i. I' bînt'óeyaaní."

8 Wesebo i'ge t'âhki dívíbéé, hewânbo Jesus-dá'mân dâymû?, wíyá hâäwi wânbo-ájoe.

Jesus óetsika'yan Elijah nawáy'ä? i'gedi

9 Oe p'in kw'áyedi diwêwe'ä? ihaydi Jesus-di ovâytu'an, "To'wí wânbo hâäwi bînmû'in wíwînt'óe'amípi, owáy naa t'âhki t'owagi? o'aypuyä'i? ochuudi wíyá owáywówápóe pihay."

10 Iví tun ón'a'gin, hewânbo wí'ná táye dívítsika'yan, "Hânnan namuu ná'in tun, wíyá nawáywówápúwí i'gedi?"

11 Hedí Jesus óetu'an, "In Hudíyoví khuu dâyhá'o'in ditú?, i' to'wí Jôesi Táadi óesogekhâymaa'i? t'owa ovây'aywoenídí na'ääpídibo? Elijah-á napowagi'o. Háadan ha'wâa ditú?"

12 Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi Elijah páadébo na'ää-i'in nakhây'ä'-ákon, hâäwi t'âhki ikhây'amídi. Hedí hânnan nata'muu naa t'âhki t'owagi? o'aypuyä'iví'gedi? Gá ginnân: Báyéki dont'óephadekhâymaa, hedá t'owadá díjoegikhâymaa.

13 Hewânbo naadi wâytmáa, Elijah ho na'ää-ákon, hedí híwóhpí óe'an in t'owadi háa dida' waagi. Jôesi Táadávi ta'nin diwe iví'gedi ûnta'muu háa óekhâymaa'in." *

Jesus-di wíyä'dâapi? p'oweqahâa wí enúkáyvî'wedi ónkhepiye

14 Jesus-ví wé'gen khâge'nin diji? iwe tsowa dipówá, hedí báyéki t'owa búuk'úwákí diwindi dâymû?. Wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá in khâge'nindá dívítuhânmaa.

15 In t'owadi Jesus óemû'di ovâyháa'an, hedí iví'piye díví'ää óesengitü'âamídi.

16 Jesus-di ovâysika'yan, "Háadan úvítuhânmaa?"

17 Ná'in t'owa jáagedi wí sendi óetu'an, "Hâhkandi?, naví e'nú wînmaa, i-á wí yä'dâapi? p'oweqahâadi óemáadi wí'ûnhí'kodipi.

18 Hedí hâädi wânbo ná'i p'oweqahâa it'óe'andi i' e'nú oe nangepiye óekanunde?, hedí i' e'nú-á nasó'okhópee'idá iwápúts'índo?, hedá taasuugi'bo-á napoe'o. Uví khâge'nin dovâydaa'an ná'i p'oweqahâa ónkheppee-ídi, hewânbo wídínkodipi."

19 Jesus-di ovâytu'an, "Un t'owa-á wâyupí'in ímuu. Hâädi puwahay-an undádi oyêeni úvívâäyú-ídi, hâädi puwahay-an undádi dáyyä'â'amí? Ja? i' enúkáy naví'piye binmá'."

20 Hedí óemáadi i' p'oweqahâadi Jesus óemû'dibo ná'i enúkáy óethathakannan, hedí i' e'nú nakanudi ijánúmaa, hedá nasó'okhópee'i.

21 Jesus-di i' enúkáyvî tádá óetsika'yan, "Hâädi waabo-an gin ûnpoe'o?" I' tádádi óetu'an, "Gá híy'ää'i namuudibo-ân.

* 9:13 "Elijah" gin Jesus natúdi, John i' p'ó'p'oeokandiví'gedi ihí'máa.

22 Hedá hâyän wänbo i' p'oweaqahâqdi phaa iwe hedá p'oe eewá óechänunde? óeháyíídi. Úkodidáho nanbí'piye díshekaná'an, háawin wên wänbo wên khäge? dí'an."

23 Jesus-di óetu'an, "Háadan dítumáa, 'Úkodidáho?'" To'wí iwâyunde'i-á únkodi háäwí namúuge i'amídi."

24 Wesebo ná'i enúkáyví táqá kaygindi natú, "Naa dáywâyunde?, díkhäge'nan wíyá shánkí dáywâyü-ídi."

25 Jesus-di wây-á báyéki t'owa a'yüugi dívíkhädímá'dí ovâyümü?, hedi wesebo ná'i yä'dâapí' p'oweaqahâq óet'e'yandi óetu'an, "U yä'dâapí' p'oweaqahâq, u'di t'owa ovây'ojet'aa'o'i?, tunpí'indá ovâypa'i?, naadi wítumáa, ná'i enúkáyvíwedi ópeeve, hedi wíyá wí'unts'úunípi."

26 I' p'oweaqahâq ituwínúdí ná'i enúkáy óekanudi hânho óethathakannan, hedáhá? iví'wedi únpee. I' enúkáy wí pení waabá únchäq, hedího in t'owadi óemü'di ditú, "I-áho nachuu."

27 Hewänbo Jesus-di i' enúkáyví man ónyâ'di óekwínukhäge'nandi iwínú.

28 Hedi Jesus wí tewhá ee nats'ú, hedi iví khäge'nindi wí'bo óetsika'yan, "Háadan na'in wígínkodípi i' yä'dâapí' p'oweaqahâq äykheppeeé-ídi?"

29 Jesus-di ovâytu'an, "Úvíjüusu'odidá'mân únkoedí-í wí yä'dâapí' p'oweaqahâq gi'bibá bínkheppeeé-ídi."

Jesus nachuwagi'o i'gedi wíyá ihé'an

30 Jesus-ádi iví khäge'nindáqí iwedi dimää hedi Galilee nange i'ge diphade. Jesus wínada'pí to'wí wänbo únhanginpúuwí'in wâhâq naji'in, gá dimändibo iví khäge'nin ovâyhâkkanhondân.

31 Ovâytumáa, "Naa t'ähkí t'owagi' o'aypuyä'i? omuu'i wây-á t'owavi mangepiye díkaani. Indáho díkhe'khâymaa, hewänbo poje thaa iwá wíyá owáyówápuwagi'o."

32 In khäge'nin ná'i háäwí Jesus-di ovâytumáa'i wídika'póya'pí, hewänbo diwôeda? óetsika'yâamídi i'gedi.

To-an i' shánkí hay'i namuu?

33 Capernaum bú'ay dipówá, hedi wí tewhá ee dits'ú. Jesus-di in khäge'nin ovâytsika'yan, "Oe p'óegé gi'qdi háä i'gedan úvítuhänmaa?"

34 Indá hânda? dik'wó, gá oe p'óegé dijidi wé'i-angú in diwedi i' shánkí hay'i namuu i'gedi dívítuhänmá'dân.

35 Jesus isóge, hedi ná'i in tá'di wíje (12) khäge'nin ovâywé'ge'andi ovâytu'an, "To'wí i' p'ó'dédi? namúuní'in nada'dá, i-á únkhây'q' t'í'úuge'i namúuní'in, hedá t'ähkíwí khäge'di-á."

36 Hedi Jesus-di wí ay óepahké'di inbí páadépiye óeho?, hedáhá? ná'i ay óeba'aa'andi ovâytu'an,

37 "To'wídí naa dída'di wí ay ná'i ay waabá óesígikéndedi, naa wá' dísigikénde waabá i'o?. Hedi to'wí naa dísigikénde'i'dá naada'ba wídísigikéndepí, hewänbo i' to'wí naa dísandí' wá' óesígikénde?"

To'wídí Jesus-ví'piye háa nachaqpi-á iví'näpiye napoe'o

38 John-di óetu'an, "Hähkandi?, tóewí sen äymü? yä'dâapí'in p'oweaqahâq t'owavi'wedi ovâykhepiyendí uvi khâwâ natú'di, hedi äytu'an han wí'i'amípi'in, na'in diwedi'i wínamuupídi."

39 Hewänbo Jesus natú, "To'wí gi'bi wíwínkhâa'amípi. To'wí namuu'i navi khâwâ natú'di ipínnánt'óe'andi-á wesebo híwóhpi navi'gedi wí'ihé'amípi."

40 To'wí nanbí'piye háa wínachá'api'-á nanbí'näpiyebá napoe'ó.

41 Ta'gendi wáytumáa, to'wí wí p'oe wänbo wovâysuwäjõndi, naví'in ímuu'in ûnhanginnândi, i-á Jõesi Tádádí óewá'âakhâymaa."

Jesus t'aywó'di i'gedi ihée'an

42 "Hedi to'wídí wêe wänbo nã'in hí'innin naví'piye dívíwâyunde'in diwedi óet'aywóhá'andá, shánkí híwó i' to'wí ûnpúuwíwän wa'di han óehá'anpídíbo wí k'uu kháa'í iví k'áy eedi ónwhisóege-i'in hedi mâap'oe iwe óechäänú-i'in.

43 Hedi wéhpêe mandí úvit'aywó'dodá, shánkí híwó namuu bînts'âa-i'in, wíyá indi úvit'aywó'nâamívi'wedi. Tobá wéhpêeda' ímanmuu wänbo', shánkí híwó namuu wówátsi nahánde'pí'in bînkáyíjídí, péyégepiye ímú-ívi'wedi wí'gín ímanmuudí.

44 Oe péyéga t'owa hánhay wänbo t'ähkí dâyt'óephadekhâymaa, hedá i' phaa hánhay wänbo napaq'api'dá ovâyphahkhanukhâymaa.

45 Hedi wéhpêe ândi in ta'ge'in p'óegedí wovâyhänge'odá, shánkí híwó namuu bînts'âa-i'in wíyá indi úvit'aywó'nâamívi'wedi. Tobá wéhpêeda' í'ânmuu wänbo', shánkí híwó namuu wówátsi nahánde'pí'in bînkáyíjídí, péyégepiye wovâychäänú-ívi'wedi wí'gín í'ânmuudí.

46 Oe péyéga t'owa hánhay wänbo t'ähkí dâyt'óephadekhâymaa, hedá i' phaa hánhay wänbo napaq'api'dá ovâyphahkhanukhâymaa.

47 Hedi wéhpêe tséedí híwóhpí háäwí wovâypuwä'odá, shánkí híwó namuu bînhahkáyí'in, wíyá indi úvit'aywó'nâamívi'wedi. Tobá wéhpêeda' ítséemuu wänbo', shánkí híwó namuu oe makówápiye ímú-ídí, péyégepiye wovâychäänú-ívi'wedi wí'gín ítséemudí.

48 Oe péyéga t'owa hánhay wänbo t'ähkí dâyt'óephadekhâymaa, hedá i' phaa hánhay wänbo napaq'api'dá ovâyphahkhanukhâymaa.

49 "To'wên t'ähkí phaadi ovây'ayyää'âakhâymaa. †

50 Aayää híwó'di namuu, hewänbo i' aayää na'âhhándáho', há'to wíyá áhsää'í napúuwí. Undá únkháy'ä' aayää na'âhhánde'pí' waaginbá ímúuní'in, hedi tsaa'ginpídíbo wé'ge ítháaní."

10

Jesus khótsaa'wije i'gedi óetsika'yan

1 Jesus iwedi íjää'an, hedi Judea nangepiye namäädi Jordan p'ó' p'ânäpiye naphade. Iwe wáy-á báyéki t'owa iví nú' dívíwé'ge'an, hedi háädi waa i'an waagi in wá' ovâyhá'an.

2 Hedi wên Pharisee t'owa ûnpówádí óetsika'yan, "Ti híwó namuu wí sen nakhóhtsaa'ándi' iví kweevi'wedi ithaaweejé-ídí? Hân i' tsontun natû'?" Gin ditú Jesus óetayi'nídí, tigúba híwóhpí natúhpee-í.

3 Jesus-di ovâytsika'yan, "Hân Moses-di wovâyjõn'?"

4 Indi óetu'an, "Moses-di nã'in tun dínjoe'an: Wí sen wên khóhtsaa'wije ta'nin ita'tamí hedi handídi iví kwee ijoe'amí."

5 Jesus-di ovâytu'an, "Hewänbo Moses-di ha'wâagi wovâyta'k'tú' ga t'óeyanpí'in ímuudân, unbí kwiyä' bînwänpijoeanmáadíbo'.

† 9:49 Nã'i hí'-á káy'i namuu gika'póewídí. Wáy wên t'owa dí'ände ginnân natunda'in: Hân'oe in Hudíyo dáy'anímáahánunde Jõesi Tádá óemäänídí, hedi dínkháy'ä' i' píví dáy'aayää'ámí'in wínaha'dánpúuwípídí. In t'owa Jõesi Tádáví'piye dívípimági'indá dâyt'óephaadé-í, háäwí phaadi ovâyphahánunde waagibá, hebo nã'i t'óephade namuudí shánkí híwó'nin dímuuní.

6 Hewänbo oe ts'anpáadé nanân diwe Jôesi Tádádí sendádí kwee-ádí ovänkhjé.

7 Hedí natú wí sen ikhó'yâ'dáho, iví tádá-á iví jíyá-á ijoe'amí'in ùnkhây'ä?.

8 Hedího i' sendá i' kwee-á wêe túu ùnp'oedá' dapoe'o, hedího wíje wídamuupí, wêedá' damuu.

9 Hedânho in to'wên Jôesi Tádádí ovänwónnindá to'wí wänbo wí'ùnkhây'âhpí ovänweejé-í'in."

10 I' tewhá ee diwáyts'úndi iví khäge'nindi ná'i hí' i'gedi óetsika'yan.

11 Hedí ovâytu'an, "Wí sen iví kwee ijoe'andi wíyá kwee-ádí ikhó'yâ'dá, iví kweeví'piye t'aywó i'o?."

12 I' kwee wá', iví sen ijoe'andi wíyá sendádí ikhó'yâ'dá, iví senbí'piye t'aywó i'o?."

Jesus-di in hí'innin ovâysíghógi

13 Wên t'owa inbí áyyäá Jesus-ví'we dâykán i'di ovâytägé-ídí, hedí iví khäge'nindi in t'owa ovây't'e'yandi ovâytu'an ha'wâa wídiví'amípí.

14 Hedí Jesus-di in khäge'nin háa diví'o'in ovâymu'di inbí'piye híhchan wínacháapí, hedí ovâytu'an, "In hí'innin áyyäá naví'piye binkä'äämäa, wíwínkhâ'ämípí, gá to'wên ná'in áyyäá waaginbá dimuu'indá Jôesi Tádávi'in ùmuudân.

15 Ta'gendi wâytu'máa, to'wí wänbo Jôesi Tádávi' wínapúuwípí wí hínhçää'i' ay waaginbá iwâyupídí."

16 Hedáhá' in áyyäá ovâyba'aahógi wí'Inbo ovâytägedi ingí' ovâyjûusu'an.

Wí sen kodit'owa namuu'i' Jesus-ví'piye na'äq

17 P'óegé wíyá Jesus nats'anmân dihaydi wí sen iví'weäá naví'piye binkä'ääpiye i'ääkán, hedí idége'disógedi óetu'an, "Híwó'di háhkandi', hân dáy'amí hedânho in wówátsi nahándepí'in donkáyjídí?"

18 Jesus-di óetsika'yan, "Háadan naa híwó'di gin dítu'o"? Jôesi Tádáda'mân híwó'di namuu, wíyá to'wí-á joe.

19 Jôesi Tádávi tsontun ho mántaa. I-á natú wíwínt'owat'aháanú-ípi, wíyá to'wíwí kwee-ádí háa sendádí wí'úvíwhohkwomá've-ípi, wí'úvísä'mamípí, t'owaví'gedi wí'úvívójo'amípí, hójo waagidibo t'owaví háäwí wíwínhóenípi, unbí tádá-á jíyá-á bín'a'ginmá've-í."

20 Óetu'an i' sendi, "Háhkandi', naa enúkáy omuudibo t'ähki ná'isontun dó'a'gin."

21 Jesus-di sígídí ta'gebo óemúndedi óetu'an, "Wa'di wây-á háawên útay bí'amí'in. Jaho ópún, háäwí úkw'ó'di t'ähki mánku'ch'áani, hedí i' chä' mánhógi' in t'owa sehkanáwó diwówáji'in ovâymäáni, hedânho oe makówa kodit'owa unmuúnídí. Hedí nâaku'ch'áadá ovâymägidá naa-ádí óká've."

22 Ná'in nat'oe ihaydi i' sen nabo'aats'appóe, hedí iví pí'ná khó'jé ùnkháapóedí iwedi namää, gá báyéki háäwí ùnkw'óndân hedího wínakuchada'pí.

23 Jesus ipuwäbéemáa, hedí iví khäge'nin itu'an, "Báyéki kây'in namuu wí to'wí nakodit'owamuu'i' háa Jôesi Tádá natú waa diví'amídí hedânho ovây'aywoenídí."

24 Ná'i hí'dí in khäge'nin ovâyháa'an, hewänbo Jesus-di wíyá ovâytu'an, "Naví äy, ívíwo nabáapu'wan wí to'wí háa Jôesi Tádá natú waa i'amídí hedânho ón'aywoenídí.

25 Nabâapu⁷wan wí kamäyo wên agúusa tsípho i⁷ge nats'úunídí, hewänbo shánkí nabâapu⁷wan wí to⁷wí kodit'owa namuu⁷i háa Jôesi Tádá natú waa i⁷amídí hedânho òn⁷aywoenídí."

26 Nábâa shánkí ovâyháa⁷an in khäge⁷nin, hedi wí⁷nä táye dívítsika⁷yan, "Gin namuudá to-an ûnkodi ûn⁷aywondee-ídí?"

27 Jesus-di ta⁷gebo ovâymundedi ovâytu⁷an, "To⁷wí wänbo wí⁷bo wí⁷ûnkodipi. Jôesi Tádáda⁷mân ûnkodi t'owa ovây⁷aywoenídí. Jôesi Tádá-á hääwi t'ähki ûnkodi i⁷amídí."

28 Peter-di óetu⁷an, "Úhanginná hääwi t'ähki äyjoe⁷annin u-ádi gimú-ídí."

29 Jesus-di ovâytu⁷an, "Ta⁷gendi wâytu⁷máa, naa omuudibo hedá Jôesi Tádávi híwó⁷di tun ûnmuudibo-á, to⁷wí ijoe⁷andi ivi tewhá, háa ivi t'úuwindá pá⁷dâyindá, háa ivi tádá-á jíyá-á, háa ivi äy-á, háa ivi nava-á,

30 i-á ta⁷gendi tágintä (100) ma⁷kw'anukí shánkí ihóení, tewhá-á, t'úuwindá pá⁷dâyindá, jíyáindá, äy-á, nava-á — hedá it'òephadekhâymaa ivi wäyu ûnmuudi. T'ähki ná⁷i ihóení wa⁷ nää oepáa k'aydi nawówáji⁷ ihaydi, hedá ivi wówátsi nää oepáa k'aydi ûnbo⁷wan dihaydá wówátsi nahándepi⁷indá ikáyji.

31 Hewänbo báyéki t'owa nää p'ó⁷dédi⁷in dimuu waa dínchaa⁷indá tí⁷úugé⁷in dipúuwí; hedi báyéki t'owa-á nää tí⁷úugé⁷in dimuu waa dínchaa⁷indá p'ó⁷dédi⁷indá dipúuwí."

Powing⁷ Jesus ivi khäge⁷nin itu⁷an nachuwagi⁷o⁷in

32 In p'óegé dimän Jerusalem bú⁷piye, hedi ivi khäge⁷ninbí páadé Jesus namän. In khäge⁷nindá wíqínhanginnáhpí háa díví⁷ánshaa⁷amí⁷in, hedá in wé⁷gen t'owa ivi tí⁷úugé dimännindá dikhunwóeda⁷. In tã⁷dí wíje khäge⁷nin ivi⁷piye wíyá ovâyhänge⁷an, hedi háa ûnpúwagi⁷o⁷in ovâytu⁷an.

33 Natú, "Bít'òeyan, nää-á Jerusalem-piye gimän, hedi naa, t'ähki t'owagi⁷ o⁷aypuyá⁷i⁷ omuu⁷i⁷ t'owadi dikáani in owaha⁷ p'ó⁷dédi⁷indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá⁷o⁷indá inbí mange. Indáho ditúuní naa dínkhây⁷ä⁷ ochuu⁷i⁷in, hedá in Hudíyo dimuupí⁷in t'owaví mangá dikáani.

34 Ná⁷indi dînp'áhkaakhâymaa, hedá dí⁷ohphaykhâymaa. Púwhí⁷di díwhädíkhâymaa, hedá díkhe⁷khâymaa. Hewänbo poje thaa iwe owâywówápúuwí."

James-ádi John-dádi hääwi dada⁷póe

35 Ihaydibá James-ádi John-dádi Zebedee-ví äy damuu⁷in Jesus-ví⁷piye damää, hedi óetu⁷an, "Hähkandi⁷, na⁷in hääwi gadapúuwí hedi u⁷dí dîn⁷amí⁷in gada⁷."

36 Ovãntsika⁷yan, "Hää-an dada⁷ wän⁷amí⁷in?"

37 Óetu⁷an, "Owây untsondisogedee ihaydi, na⁷in uvi khóe gamúuní⁷in gada⁷, wêe ko⁷díngédí, wêe-á yã⁷mängédá."

38 Jesus-di ovântu⁷an, "Undá wíqánhanginnáhpí hääwi dada⁷in. Ti dänkodi dânt'òepaadé-ídí naa dont'òephadekhâymaa waabá? Hedi naa hääwi kháa⁷i donphadekhâymaa waabá, ti dänkodi dänphaadé-í⁷in?"

39 Óetu⁷an, "Gänkodi-ákun." Jesus-di ovântu⁷an, "Ta⁷gendi undá wá⁷ dânt'òephadekhâymaa, hedá hääwi kháa⁷i dänphadekhâymaa, naa dînpúuwí waabá.

40 Hewänbo naa wíqínk'óepí naví khóe wände⁷mamí⁷in ko⁷díngédá yã⁷mängédá. Jôesi Tádáda⁷mân ûnk'óe ovâyde⁷mamí⁷di to⁷wên ha⁷min dimúunídí."

41 In wé?gen tä khäge?nin James-á John-dá inbí hí? ǰ?gedi dínhanginpóe ihaydi inbí?piye dit'ayyaapóe.

42 Hediho Jesus t'ähki ivi khäge?nin iwé?ge?andi oväyту?an, “Únhanginná in Hudíyo dimuupi?in t'owaví tsonnin hânho ditsont'óe, hedá inbí t'owa-á oväytsommá?ve-i?indá diwänpida?.

43 Hewänbo undá wí?úkhây?ähpi ha?min ímúuní?in. To?wí un diwedí hay?i namúuní?in nada?dá, i-á unbí khäge?dida? namúuní?in úkhây?ä?.

44 Hedi to?wí p'ó?dédi? namúuní?in nada?dá, i-á wí pant'óe?i un t'ähkigi? waagi?bá namúuní?in úkhây?ä?.

45 Naa wänbo?, t'ähki t'owagi? o?aypuyä?i? omuu?i-á o?ä? t'owa doväykhäge?namídi, indi naa díkhäge?namída? joe. O?ä? ochuu-ídi, hedá navi wówátsi-á dáywá?aa-ídi t'ähki t'owa dínkoedi-ídi inbí t'aywó?di iwedi dima?p'ánídi.”

Jesus-di wí sen natsi?t'aamuu?i? ivi keetan óemägi

46 Oe Jericho bú? Jesus ivi khäge?nindádi báyéki t'owa-ádi dipówá, hedi iwedi dipeemän dihaydi wí sen tsí?t'aa?i namuu?i? owáy p'óe hángé wáy nahäda?än, i-á Bartimaeus gin nakháwä, Timaeus-ví ay únmuu?i?.

47 Bartimaeus-á nat'oe Jesus oe Nazareth bú?wí na?ä?in, hedi ituwínú, “Jesus, ǰ David-ví äy iwedi?i? unmuu?i?, navi?piye ósehkanäpuwawe.”

48 Báyéki t'owađi i? sen óet'e?yandi óetu?an, “Hândá?dibo?.” Hewänbo i-á shánkí kaygá ituwínú, “ǰ David-ví äy iwedi?i? unmuu?i?, dísehkanä?an.”

49 Jesus iwóyí?di oväyту?an, “Bintu?an na?ä?-ídi.” Indi i? tsí?t'aa?i? óetu?an, “Jesus-di wóetu?hánmáa. Ówínú, óhíhchanpuwawe.”

50 I? sen ivi k'éwé?in to ip'áđi, hedi wesebo iwínúđi Jesus-ví?piye namää.

51 Jesus-di óetsika?yan, “Hânnan wín?amí?innan unda??” I? sendi óetu?an, “Gá dínkeepúuwí?innân oda?, Nanbí sedó.”

52 Jesus-di óetu?an, “Ópûn, uví wäyü úmuudânkun unwówa.” Hedi wesebo i? sen únkeepóedi? Jesus-ádi namää.

11

Jesus oe Jerusalem bú? óesigkê?

1 Jesus-á ivi khäge?nindádi Jerusalem bú? tsoya dipówá. Iwe wí okú nak'óe “Olive Okú” gin dâytu?o?, hedi ná?i okú iwe nú? wáy ná?in wíje bú?ây daná, Bethpage-ádi Bethany-ádi. Hedi wíje ivi khäge?nin ovânsan dapáadémú-ídi.

2 Ovântu?an, “Jaho bápûn há?i bú?ay nanbí páadépiye nanân diwepiye, hedi dats'ú? dihaydá wí búdu?ay dânskaa-i nawhiwíndi, i-á wa? wáymûu wänbo to?wí wänbo wí?i?hsogepi. Dänwhisuudi dänmá?i náwe.

3 Hedi to?wídi wovântsika?yandáho?, ‘Háadan ha?wâa dän'o?’, ginnân dântu?amí: ‘Gá Nanbí Sedó i? úntáyđân, hedi háy napóedíbo wônwáymá?i.’ ”

4 Damääđi wí búdu?ay p'óe hángé wên phóđi nú? nawhiwíndi dânskaa.

5 Hedi dänwhisuudeđi in t'owa iwáyge? diwinnindi ovântsika?yan, “Hânnan dän'o? Háadan há?i búdu?ay dänwhisuude??”

6 In khäge?nin háa Jesus-di ovântu?an waa datú, hediho ovänmägi.

7 I? búdu?ay Jesus ónho?, hedi inbí k'éwé?in to dânp'áđidi i? búdu k'éwé ónpá?k'ú?, hedi Jesus i?hsoge.

8 Hedi wáy Jesus óe'íhon ni'ge báyéki t'owa inbí k'léwé'i to oe te'p'ogéé ònpá'kwohon, hedi wáy-á wé'gendá dáytaykhóepá'kwohon, i' nava iwe dáyts'á'i'.

9 Hedi in to'wên páadé dimännindá hedá in tí'úugé ûnwóe'ã'indá dívítuhkwínuhon, "Wísígikénde?". "Nanbí Sedó Jôesi Tádáđi wóesan, hedího híwó wóe'ãami."

10 "Híwó úpúuwí gá untsondisogedee-ídân, nanbí thehtáy pahpâa David natsondi'ân waagibá." "Jôesi Tádá oe makówá na'ãndi-á hay'i namuu."

11 Hedi Jerusalem bú'piye Jesus namáadi i' méesate hay'i ee nats'ú, hedi íbéemáadi háãwí t'ãhki imúnde'. Hebo nathí'êemándibo in tã'đi wíje (12) khãge'nindáđi oe Bethany bú'aypiye namáa.

In fig tay nabaymuup'i'in

12 Wíyá tháwân Bethany-đi dipee, hedi Jesus nahãshéhpóe.

13 Háy kayi' diwe wên fig tay nachândi imú' nakaamuudi. Iwepiye namáa imúníđi tigúba na-fig-muu'in, hewânbo iwe napówá ihayđi fig wânbo wí'ishaapí, wa'đi na-fig-púuwí ihayđi wínanáhpíđi.

14 Hedi Jesus-di in tay óetų'an, "Uví'wedá to'wí wânbo wíyá wí'i-fig-k'o'ípí." Iví khãge'nin háa natų'in dit'oe.

Jesus i' méesate hay'i iwedi in dáyhããwíku'cháade'in ovâykhepiye

15 Jerusalem bú'piye wíyá dimáa, hedi Jesus i' méesate hay'i eepiye namáa, hedi in t'owa dáyhããwíku'ch'áade'indáđi in dáyhããwíkumãnde'indáđi iwedi ovâykhepiye, hedi in dáyhã'egó'o'inbí máãsa-á hedá in dáyk'o'weekų'ch'áade'inbí púwédé-á ovâyjánú.

16 Hedi to'wí wânbo oe-á nãã-á ee méesate íve wí'ovâyphademãgípí inbí háãwí wóge.

17 Hedi in t'owa ovâyhá'andi ovâyų'an, "Jôesi Tádá iví ta'nin diwe ginnân natųhpí'an:

Naví tewhá-á t'ãhki nange'in t'owa dívíjúusu'amígí' namuu, hewânbo undá bín'egó'andi sãnmin dívíkaakw'óenígí' napóe."

18 In owhá' p'ó'déđi'indá hedá in Hudíyovi khuu dáyhã'o'indá háa natų'in dit'oe, hedi iwedi páadépiye háđíđi óeháyj'i'in dáyųwãmáa, hewânbo óekhunwóeda', iví hí'đi in t'owa ovâyháa'odi.

19 Nakin dihayđi Jesus-á iví khãge'nindáđi ee bú'đi dipee.

Háa in fig tay iwedi dihãhpóe waa

20 Héđéndi napóe ihayđi p'ogéé dimándi in fig tay Jesus-di óehée'annindá pú'đibo nat'aadi dáymu'.

21 Peter háa Jesus natų'in ûn'ánpówá, hedi óetų'an, "Hãhkandi', in tay untų'in há'to híwó napúuwí'in t'ãhki nat'aa."

22 Jesus-di ovâyų'an, "Bíwãyú Jôesi Tádá-á háã t'ãhki i'amí'in ûnkodi.

23 Ta'gendi wáyųmáa, to'wí nã'in p'in itų'andi, 'Ótége, oe máap'oe iwe ópichãnú, hedi háa natų waa napúuwí gin iwâyundedá, òn'amí-ákon. Hewânbo pín ta'gedi iwãyųyú-i'in ûnkây'ã'.

24 Hedân wáyųmáa, úvújúusu'andi i' háãwí bĩndaa'andi ta'gendi bĩnhóeni'in úvıwâyundedáho', hedáho bĩnhóeni-ãhe'.

25 Hewânbo háãđi úvújúusu'o' ihayđi, to'wívı'piye híwó wı'íchãpíđi, i-á bín'owóje-í, hedânho unbí Tádá oe makówá na'ãndi'đi unbí t'aywó'đi wá' wovây'owóje-íđi.

26 Heḍi wên t'owa bîn'owójeḗpídá, Jôesi Tádá oe makówá na'ándi'ḍi há'to unbí t'aywó'ḍi wovây'owójeḗ-í."

Jesus óetsika'yan to'dan ónk'ú' iví t'óe i'ámíḍi

27 Jerusalem bú' diwáypówá ihayḍi i' méesate hay'i ee nats'ú. Iwe naji' ihayḍi in owhá' p'ó'ḍéḍi'indá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá heḍá wây-á in Hudíyoví tsonnindá únḗpówá.

28 Indi óetsika'yan, "Háawinnan uví tsonkhuu úmuu háa bi'o waa bi'ámíḍi? To'dan in ta'gen wónk'ú' ná'i háäwí náa'ámíḍi?"

29 Jesus-di ovâyḥu'an, "Nää-á naadá wá' un wéhpêe tsika wâytsika'yámí, heḍi ditú'andá, naadá wâyḥu'áqámí to'wíḍi in ta'gen ḍínk'ú'in ná'i háäwí dó'ámíḍi.

30 Dítu'an, to'dan John ónk'ú' t'owa ovâyḥu'p'oe'ámíḍi, ti Jôesi Tádáḍi háa t'owadi ónk'ú'?"

31 Heḍi wí'ná táye dívítumáa, "Jôesi Tádáḍi John ónk'ú' gin gitúḍáho', Jesus-di dítsikagí'o, Heḍi háaḍan handi háa John natú'in wí'úwíwâyḥu'pí'.

32 Hewänbo wígitúunípi, "T'owadiḍa' ónk'ú' gin." (In t'owa dâykhuwóeda'ḍibo ha'wâa dítú, gá t'ähki in t'owa dívíwâyundedân John-dá Jôesi Tádávi tukhe'bi únmuu'in.)

33 Heḍiho indi Jesus óeḥu'an, "Na'indá wíginhanginnáhpí to'wíḍi ónk'ú'in." Heḍi Jesus-di ovâyḥu'an, "Heḍáho', naadi wänbo wá' wíwâyḥu'ámípi to'wíḍi in ta'gen ḍínk'ú'in dó'ámíḍi ná'i háäwí dó'o'i'."

12

Jesus-di in yá'dâapi'in úuva áaphäá áyí'ninbí'gedi ovâyḥu'an

1 Jesus-di in tsonnin ná'i háhkangi'in ó'gédi ovâyḥu'an: "Wí sen i'úuva'áakhâhsaa, heḍi i' nava iphé'ahkhaayan, i' k'uu iwá iphöyää i' úuva ip'omap'ee-ígi', heḍi wí tewhá tuwä'i-á ik'ú' iví nava i'áyí'namíḍi. Heḍáhá' i' nava wên sená' úuva áaphäá áyí'nin dimuu'in ovâyḥu'émägíḍi wíyá pi'wí nangepiye namää.

2 I' úuva nap'e'yin dihayḍiho wí t'óe'i' i' nava iwepiye óesan heḍânho in sená' dâynavapíyé'annindi i' úuva nayämu'i' óemääníḍi.

3 Hewänbo indi i' t'óe'i' óeyâ'ḍi óewhâḍi, heḍi mandá'ḍibo óewâyḥu.

4 Heḍi i' sendá wíyá t'óe'i'-á óesan. Indi i-á p'ó'ḍá óewhâḍi, heḍá jänäki-á óe'an.

5 Heḍá wíyá t'óe'i'-á óesandi-á óehay. Heḍá wây-á wên t'óe'indá ovâysan. Wây wên in ovâywhâḍi, wây-á wëndá ovâyhanú.

6 Heḍi iví ayḍa' únjoekandee, i' isígi'i'. Ná'ihó t'á'gediho in dâynavapíyé'anninbí'wepiye óesan. Natú, 'Madân naví ay-á ḍín'a'geení.

7 Hewänbo indá wé'ge dívíhéé'andi dítú, 'Ná'i-änkun namuu ná'i háäwí t'ähki únjoepuwagi'o'i'. Jaho áyháji, heḍi ná'i háäwí nayämu'i'-á nanbí'-á gínmuuni'.

8 Heḍiho i' ay óeyâ'ḍi óehay, heḍi i' nava iwepiye óep'égi."

9 Heḍi Jesus-di in t'owa ovâytsika'yan, "Hân ná'i nava iví' únmuu'i' i'ámí? Gá namääḍá in sená' dâynavapíyé'annin ovâyhanú-í, ihayḍá i' nava-á wây-á to'wëndá ovâyḥu'émääni.

10 Bîntunnanpi'an ná'i hí' Jôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu'i'?

I' k'uu in tewhátehpaa'in dâyjoegi'andi-á,

nää shánki natáy'i k'uu tehpaá bé'ḍi napóe.

11 Iʼ shánkí natsonjiʼi gin iʼan,
heđi naʼin áymûʼđi díháaʼan.”

12 In Huđíyoví tsonnin dínhanginná Jesus-á náʼi híʼ inbíʼgediho ihéeʼannin,
heđi didaʼ óepankáyjiʼin, hewänbo in tʼowa dáykhunwóedaʼmáadi
wíʼóepankéʼpí, heđi iwedi dimää.

Jesus tax wáʼáa iʼgedi óetsikaʼyan

13 Tíʼúugedí in Huđíyo tsonnindi wên Pharisee tʼowa-á heđá Herod-ví
kʼemaʼindá Jesus-ví piye ováypunjôn háäwí óetsikaʼyamídí. Didaʼ óekáyjiʼin
híwó wíʼihíʼmáapíđi.

14 Heđi ún pówáđi óetuʼan, “Háhkandiʼ, gínhanginná uvi híʼ-á taʼgen úmuuʼin,
úʼdá tʼáhki tʼowa handaʼbá ovâymaa, háa tʼowa dínwänpichaä waa háabo
wíʼunmuupí, heđiho taʼgendá Jôesi Tádávi khuu iʼgedá tʼowa ovâyháʼoʼ.
Dítuʼan, hânnan nanbí tsonnun gintúʼ? Tí híwó namuu in Rome-wínbí
tsondi Caesar áy-tax-wáʼáa-íđi háa joe? Tí gínkhâyʼäʼ áyváʼaa-iʼin háa jói
óetsikaʼyamídí. Didaʼ éʼ?”

15 Hebo Jesus únhanginná gin óetsikaʼmáadi inbí ánsaaho taʼge
wídây máapíʼin, heđiho ovâytuʼan, “Háadan dítayindeʼ? Wí denarius cháʼ
dînmáʼ naa dómúuníđi.”

16 Önmaadi ovâytsikaʼyan, “Toʼví tsʼay-an náʼi cháʼ eedi únkʼóe, heđá toʼví
kháwä-áʼ?” Óetuʼan, “Gá Caesar-víʼinnân.”

17 Jesus-di ovâytuʼan, “Heđáhoʼ, háäwí Caesar-víʼ únmuuʼi Caesar-bá
binmäa, heđi wáʼ háäwí Jôesi Tádáviʼ únmuuʼi-á Jôesi Tádá-á binmäa.” Heđi
iví híʼđi báyéki ovâyháaʼan.

In Sadducees-di Jesus óetsikaʼyan in dichuuʼin diwáywówápúuwí iʼgedi

18 Náʼin Sadducee tʼowa Jesus-ví piye díʼää, háäwí óetsikaʼyamídí. (In
Sadducees-á díwíwáyundeʼ in tʼowa dichuuʼin háʼto wíyá diwówápúuwí.)

19 Indi óetuʼan, “Háhkandiʼ, Moses-di náʼin tsonnun dîntaʼnan: Wí sen
âypíđibo nachuudi iví kwee wáʼ únwówájíđá, iʼ senbí tíʼúu únkhâyʼäʼ iʼ kwee-
áđi ikhóʼyâ-iʼin, heđânho dânʼâykwʼóenídí iʼ páʼdâyvi kháwä ónhúuwíđi.

20 Hebo ginnân napóe: Tsé ihay tíʼúuwín senáʼ dijiʼ. Iʼ shánkí páadéʼiʼ
ikhóʼyâʼ, hebo âypíđibo nachuu.

21 Iʼ eediʼi-á wáʼ iʼ kwee-áđi ikhóʼyâʼ, heđi náʼi sen wáʼ âypíđibo-áho nachuu.
Heđi iʼ powageʼi-á hanbá ún póe.

22 Heđi handaʼ tʼáhki in tséđi dijiʼin tíʼúuwín dínpóe, tʼáhki wíʼínbo iʼ kwee-
áđi dívíkhóʼyâʼđi wêe wänbo wí ay wídây sógepi. Tʼäʼgedá iʼ kwee-á wáʼ
nachu.

23 Náʼin tsé ihay tíʼúuwín iʼ kwee-áđi dikhóhtsaakwʼónwän, heđiho dítuʼan,
owáy tʼowa wíyá diwáywówápóe ihayđi, toʼwívi kwee-an únmuuníʼ?”

24 Jesus-di ovâytuʼan, “Gíndíđân ípeđeekwʼó, wíʼúnhanginnáhpíđi Jôesi
Tádávi taʼnin háa úntúʼnin, heđá wáʼ wíʼúnhanginnáhpí Jôesi Tádá-á hânho
nakayʼin.

25 Owáy in ditʼahánnin tʼowa diwáywówápóe ihayđi, senáʼdá kwiyäʼdá
háʼto wíyá dívíkhóʼyâ-í, gá gíndíđi in makówáwin tʼóepaʼäqʼin waaginbá
dímuuníđân.

26 In tʼowa dichuuʼin diwáywówápúuwí iʼgedi dítsikaʼmáa, hewänbo
bîntunnapíʼan háa Moses-ví taʼnin diwe úntaʼmuuʼin in wäáʼi phéʼyávi
nakojeʼ níʼgedi itaʼnan diwe. Ihayđi Jôesi Tádáđi ginnân Moses óehéeʼan:
Naa-ân omuu Jôesi Tádá,

Abraham-dá Isaac-á Jacob-á inbí Jôesi omuu.

27 Nă'in senă' dichuu wăbo ta'gendi diwówáji', gá Jôesi Tádá-á in diwówáji'inbí Jôesi dínmuudăn, in dichumuu'inbí'-á joe. Hedănkun t'ăhki ípedeekw'ó úvîwăyundedi in dichuu'in há'to diwăywówápúuwí'in."

In shánkí kay'in tsontun

28 Wí sen in Hudíyoví khuu dăyhá'o'in diwedi'i nat'oe dívíhí'máadí, hedí Jesus-di híwó'nin hí' ovăymăgi'in ũhanginná, hedího Jesus-ví'piye namăadi óetsika'yan, "Wé'innan t'ăhki Jôesi Tádáví tsontun diwedi in shánkí kay'in ũnmuu'?"

29 Jesus-di óetu'an, "Nă'innân in shánkí kay'in namuu:

Un Israel t'owa bí'tôeyan,

Nanbí Jôesi í' shánkí natsonji'i namuu'i' í' wêedă' Jôesi na'ăndi' namuu,

30 hedí undă unkhăy'ă' nă'i shánkí natsonji'i' unbí Jôesi ũnmuu'i-á pín ta'gedí bînsígí-í'in,

unbí pí'nă khó'jé-á, unbí hăq iwá, unbí ánsheedă, hedă unbí kay t'ăhkiđă.

31 Hedí nă'indă in eedi'in tsontundă namuu:

Háa un wí'bo úvîpísígí waagibă

wé'gen t'owa wă' bînsígíhúuwí.

Wăy-á tsontun nă'in wíjeví shánkí hay'in namuu'in wínak'óepí."

32 Nă'i Hudíyoví khuu ovăyhá'o'í'di Jesus óetu'an, "Hăhkandi', híwó bihée'an. In ta'gen namuu untŭ waa, wêedă' Jôesi na'ăn, hedí wíyá Jôesi-á wína'ănpí, í'dă'.

33 Híwó namuu animăa âyhúuwí'in oe méesate eepiye âyphamăă-ídí Jôesi Tádă âymăănídí, hedă wíyá hăăwí-á âymăăní'in. Hebo shánkí híwó'nin namuu Jôesi âysígí-í'in nanbí pí'nă khó'jé-á, nanbí hangintandă, nanbí kay t'ăhkiđă, hedă wă' wăy-á t'owa-á âysígíhúuwí'in ívîpísígí waabă."

34 Jesus ũhanginnă nă'i sendi híwó'di hí' óemăgi'in hedí óetu'an, "Ū-á híyăăđă' útăy unkhăymúunídí Jôesi Tádáví tsonkhuu mănsígíkáyjídí." Hedí iwedi t'ăhkiđíbo diwôedă'poe Jesus wíyá hăăwí óetsika'yăamídí.

I' to'wí Jôesi Tádáđí óesóge'i' t'owa ovăy'aywoenídí, to'ví ay-an ũnmuu'

35 Jesus-di í' méesate hay'i ee ovăyhá'odi ovăyŭ'an, "Heháadan in Hudíyoví khuu dăyhá'o'in ditŭ', í' to'wí Jôesi Tádáđí óesogekhăymăa'i' t'owa ovăy'aywoenídí David-ví ây iwedi'í'dă' ũnmuu'?

36 I' Yă'dăa'i' P'owăqăhăđđi David óehă'andi David-bo ginnân natŭ: Nanbí Sedó Jôesi Tádáđí óetu'an naví tsondi hay'i',

Naví ko'díngédí ósoge,

hedí uví hănmin dovăyt'aani hedă uví mange wínkăani'.

37 Nă'i to'wí Jôesi Tádáđí óesogekhăymăa'i' t'owa ovăy'aywoenídí David-dibo iví tsondi hay'i gin óetu'o'. Gin namuudă háđđdanho David-ví ây iwedi'í'dă'mân ũnmúuní'?"

Jesus iví khăge'nin itŭ'an in Hudíyoví khuu dăyhá'o'in waaginbă wídímúunpí

In báyéki t'owa híhchangídí dívít'ôeyande Jesus-di ovăyhá'odi.

38 Ovăyŭ'an, "Nă'in t'owa Hudíyoví khuu dăyhá'o'in dimuu'inbí'wedí bí'ăyíngi'an. To wăadđ'in dító'ondi diji' dăykeeyamídí to'wên dimuu'in, hedă ovăyhí'an t'owadđi a'gindi ovăysengitŭ'ăamí'in í' bú' pingé í'ge dijídi,

39 hedă wă' in Hudíyoví méesate eeje hedă nashánkí'eediná' dihayđă in tsonninbí soge eedi dívíkw'ôení'in didă'.

40 Kwiyä? inbí senä? dínchuu?inbí tewhá ovâykweede?, hedáhá? thaa t'ähki dívíjûusu?odi híwó?nin dimuu waagi dívípiða?o?. Gin díví?odi Jôesi Tádádí shánkí ovâyutuhçhânukhâymaa."

Wi kwee ivi sen ûnchuu?i-á ivi çhâ? t'ähki Jôesi Tádáví?piye imägi

41 Jesus i? méesate hay?i ive i? çhâ? phébay nú? isógedi in t'owa inbí çhâ? dâykuudeði ovâyümunde?. Báyéki in kodit'owa dimuu?indá báyéki dâychâ?kuude?.

42 Hedi wí kwee ivi sen ûnchuu?i sehkanáwó nawówáji?i-á napówádí wíje çhâ? p'í?in itógi, híyâáda?i? çhâ? namuu.

43 Hedi Jesus ivi khäge?nin iwé?ge?andi ovâytu?an, "Ta?gendi wâytu?âamí, ná?i kwee ivi sen ûnchuu?i sehkanáwó nawówáji wânbo i? çhâ? phébay iwe shánkí itógi t'ähki in wé?gen dâykuu?inbí?wedi.

44 In wé?gendáho i? çhâ? dínphade iwedi dívímägi, hewânbo ná?i kwee-á báyéki ûnkw'óhpi wânbo háyü imáa?i t'ähki itógi — ivi wówátsi i?ámígi? t'ähki imägi."

13

Jesus ivi khäge?nin itü?an i? méesate hay?i-á t'owa dâynayukhâymaa

1 Jesus i? méesate hay?i iwedi napeemân dihaydi, wêe ivi khäge?nin diwedi?i?di óetu?an, "Hâhkandi", námú?dí ná?i sa?wó?di tewhá náwe nakw'ó?di?, hedá i? sa?wó?di k'uudi napa?andi-á."

2 Jesus-di óetu?an, "Ná?i tewhá he?endi náä nâamündepi?an. Hewânbo t'ähki hä?i-á t'owa dâynayukhâymaa, hedi wêe wânbo wí k'uu hä?i tehpaawedi winate?deegi?opi."

Jesus-di ovâytu?an báyéki t'ôephade na?â?in

3 Jesus i? okú "Olive Okú" gin dâytu?o? eedi napeedi wí?bo isóge, hedi p'ohuuge oná p'ânäbo i? méesate hay?i imunde?. Hedi Peter-á, James-á, John-dá, Andrew-á di?âädi óetsika?yan,

4 "Ti dítü?âamí, hânhay-an ná?i hääwí i?gedi dítü?andi napuwagi?o? Hää-an nakeepúuwí hedânho gínhanginnánídi háädi nats?anpúuwí?in?"

5 Jesus-di ovâytu?an, "Bí?áyíngi?an to?wídi wânbo piháa wíwovâywâyü?ámipídi.

6 Báyéki t'owa navi khâwâ i?gedi dikâ?âägi?o, hedi wí?inbo dítü?ni innânho dimuu i? to?wí Jôesi Tádádí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídi. Gindiði báyéki t'owa inbí hójo ovâywâyü?kankhâymaa.

7 Hewânbo t'owa tsowa dithaa?in háa kayi? dithaa?in dívíhânbo? i?gedi it'oodá, wíwovây?áyíngimâänípi. Nakhây?â? ná?i hääwí napúuwí?in, hewânbo owây napóe ihaydá i? t'â?ge?i thaa wa?di wína?âhpi.

8 T'owa wêe nangewin dívíhánkhâymaa wây-á t'owa wiyá wêe nangewindádi, hedá nangewin tsonnindá wá? dívíhánkhâymaa. Wáyjé t'ähki nanan?â?yâpuwagi?o, hedá báyéki dihaapuwaagi?o. Hewânbo ná?i hääwí-á wí kwee páadé na?ejehay waagi?bá namuu, wa?di shánkí napuwagi?o.

9 Undá wí?bo bí?áyíngi?an. Wovâypankhonkhâymaáda tunjó wháagépiyá wovâyhúuwí, hedi i? Hudíyoví méesate eeje wovâywhädikhâymaa. Naa omuudi in nangewin p'ó?dédi?inbí?piye hedá wé?gen tsonninbí?piyá wovâyhúuwí, naví?gedi bint'ôe?ámídi.

10 Hewânbo wa?di i? t'â?ge?i thaa napówápídi?o, Jôesi Tádáví híwó?di tun t'ähki nange?in t'owa ovây?t'ôe?ámí?in nakhây?â?.

11 Owáy wovâypanhógiḍi tunjó wháagé wovâykándí, waʔ ípówápíḍibo wíwovâyʔáyíngimáánípi háa iwe ítúúníʔin, hewänbo ihayḍi íʔ híʔ Jôesi Tádádí wovâte eeje wovâywhâḍikhâymaa. Naa omuudi in nangewin pʔóʔdédíʔinbíʔpiye hedá wéʔaymágiʔi-áho ítúúní. Undá wíʔbo wíʔúvípihíʔkhâymaápi, íʔ Yâʔdâaʔi Pʔoewâhâḍân wovâykhâgeʔkhâymaa bînheéʔamíḍi.

12 Tʔowa inbí tíʔúuwin páadéʔin inbí hânminbí mangepiye ovâykáani ovâyháanú-íḍi, hedí in tádáʔindá hanbá inbí ây dâykâymaa, hedá in ây-á inbí tádáʔin jíyáʔinbíʔpiye dívihânsaadi tson diwe ovâykwohkhâymaa ovâyháanú-íḍi.

13 Báyéki tʔowadi wovâyʔaykhâḍéḍíʔinbíʔpiye hedá wéʔymáa navíʔin íwânpiimuudi, hewänbo in toʔwên dívítʔôephadeyâʔannin dichuu pihay, indá ovâyʔaywoeniʔ.

Jesus-di íʔ Naháʔdânkantʔôeʔivíʔgedí ovâyḥʔan

14 “Jôesi Tádávi taʔnin diwe Daniel itaʔnan íʔ Naháʔdânkantʔôeʔivíʔgedí, íʔ Jôesi Tádádí wänbo óetʔayʔiʔ. (Bintunnanpiʔan, hedí únkhâyʔäʔ íkaʔpôewíʔin.) Owáy ee únkhâyʔâhpiʔwe nawindi bînmûʔḍi, ihayḍáho un Judea nange íkwʔóʔnin únkhâyʔäʔ oe okú íʔpiye íjáanʔin.

15 Hedí wí toʔwí iví whaʔkʔay iwe najiʔiʔ iwedi nawândi wíʔúnkhâyʔâhpi ihayjêeʔamíʔin íʔ tewhá ee natsʔúuníḍi wí hâäwí wänbo ikáyjídí.

16 Hedí toʔwí nava iwe najiʔi-á wíʔibuunípi iví kʔéwéʔin toʔ wänbo ikáyjídí.

17 Owáy íʔ thaa napówa ihayḍá, sehkaná in kwiyâʔ disâamuuʔin hedá in dâyʔâytsâäʔoʔindá, gá ingíʔ-á nakâypuúwíḍân dijáaníḍi.

18 Úvíjûusuʔamí náʔi hâäwí teʔnúḍi wínapúuwípi,

19 gá báyéki tʔôephade naʔäḍân. Jôesi Tádá náʔi nan oepáa ikhíjé waabo tʔowa dâytʔôephadendeʔ, hewänbo owáy íʔ thaa napówa ihayḍá shánki báyéki dâytʔôephadekhâymaa, hedí háʔto wíyá haʔwâa dâytʔôepaadé-í.

20 Hewänbo in toʔwên Nanbí Sedó Jôesi Tádádí ovâydeʔmannin dimuudihoʔ, in tʔowa báyéki thaa wíʔovâyʔôephadepâkhâymaápi, gá imâgíḍá toʔwí wänbo háʔto nawówayêeníḍân.

21 “Hedí ihayḍá tʔowa ditúḍáhoʔ, ‘Binmûʔḍi, náäwân najiʔ íʔ toʔwí Jôesi Tádádí ôesógeʔiʔ tʔowa ovâyʔaywoeníḍi, hedíháa wây-á ditúḍá, ‘Oe-ân najiʔ,’ háa ditú waa wíʔúvíwâäyú-ípi,

22 gá hójoʔin tʔowa dikäʔäggíʔoḍân hedí wên ditúúní innânho dimuu íʔ toʔwí Jôesi Tádádí ôesógeʔiʔ tʔowa ovâyʔaywoeníḍi, hedá wëndá ditúúní Jôesi Tádávi tukheʔmindá dimuu. Náʔin hójoʔindá wên pínnán taa-á dâykêeyami in tʔowa ovâyháaʔamíḍi, hedí inbí hójoḍibo in Jôesi Tádádí ovâydeʔmannin in taʔgen namuuʔin diwedi ovâyhängeʔamí, ho nakodíḍi.

23 Undá bíʔáyíngiʔan. Wâyḥʔumáa hâäwí tʔâhki napúuwí íʔgedí waʔ napóepíḍiboʔ.”

Íʔ toʔwí tʔâhki tʔowagiʔ naʔaypyäʔi nawáyʔäʔ

24 “Hedí íʔ thaa nanáʔ dihayḍi hâʔin tʔôephade nahán dihayḍi, íʔ than nakhunpuwagiʔo, íʔ pʔoethay wänbo wínapúuwípi.

25 In agóyo-á makówáḍá dijaymú-í, hedá tʔâhki oe makówa nasaaʔi-á naʔaʔyâpuúwí.

26 Hedí ihayḍi in tʔowadi naa tʔâhki tʔowagiʔoʔaypyäʔiʔ omuuʔiʔ okhúwá jáa oʔäḍi dímuuní, báyéki pínnán kay wógeḍé hedá saʔwóʔdi kohthay wógeḍé oʔäḍi-í.

27 Heḍi in makówáwin t'òepa'aa'in dovâypunjôení in dovâyde'mannin ovâywé'ge'amídi p'inpiyedá tsânpiyedá aakonpiyedá thanpiyedá, wéngé t'âhki náá oepáa k'ayḍi dikw'ó'nin deejedá ovâywé'ge'amí."'

Jesus-di wên fig tay i'gedi ihée'an hääwi ovâyhá'amídi

28 "Wên fig tay binmú'dí hääwí iháhpúuwídi. I' taykhóe'ây na'ohp Phuupoe'odi nats'antsáwâpuwamân dihayḍi, únhanginná nata'ánpowa'â'inpi'an.

29 Heḍi gindidibá owáy ná'i hääwí i'gedi wây't'òe'an binmú' ihayḍá únhanginnáani púnú' naná'nin naa owáy'ââ-ídi, phóḍi nú' owin waagi namúuní.

30 Ta'gendi wâyṭumáa, t'âhki in nááwin t'owa há'to diháani wa'ḍi ná'i hääwí t'âhki páadé nats'anpoe'opíḍibo'.

31 Makówá-á heḍá oepáa k'ayḍá t'âhki nakhangí'o, hewänbo naví tundá há'to dínháani."

Hääḍi Jesus nawáy'â'in to'wí wänbo wí'únhanginnáhpí

32 "Hewänbo hääḍi ná'i hääwí napuwagi'o'in to'wí wänbo ta'gendi wí'únhanginnáhpí. In makówáwin t'òepa'aa'in wänbo wíḍínhanginnáhpí, heḍá naa Jôesi Tádávi ay omuu'i wänbo-á wíḍínhanginnáhpí. Jôesi Tádáḍá'mân únhanginná.

33 Heḍiho bíkhây'andá bí'áyíngi'an, hääḍi ná'i hääwí napuwagi'o'in wí'únhanginnáhpídi.

34 Gin waagibá napúuwí: Wí sen iví tewhá ijoe'andi wáy kayi'piye namääḍi iví t'òe'in ovâyk'ú' iví hääwí ón'áyíngi'amídi heḍá háa inbí t'òe dâw'amí'indá ovâyjôn, heḍi i' phóḍi áy'ídi' óetu'an nakhây múunídi. In t'òe'in wíḍínhanginnáhpí hääḍi ná'i sen nawáy'â'in.

35 Ná'i sen waagi'ábá naa omuu, heḍiho íkhây múuní, wí'únhanginnáhpí hääḍi owáy'â'in — háḍéwáy kindi, háa khun pinuḍi, háa héḍénpiye, háa nathanpee'â' ihayḍi.

36 Úv'áyíngi'anpidá wáy tsikhagipí opowáḍi íj'ók'w'óndibo wâyshaa-í.

37 Háa un wâyṭu'an waa, t'âhki t'owa-ân hanbá dovâyṭumáa: Íkhây múuní'in únkhây'â'."

14

Wên hí' dâyk'ú' Jesus óekáyjidi

1 Wa' wíje thaa úntáy in Huḍiyoví shánki'eedi Passover gin dâytu'o'i dínpóewídi, ihayḍi i' pává oewáaseepí' dâyk'o'. In owhá' p'ó'ḍéḍi'indá heḍá in Huḍiyoví khuu dâyhá'o'indá dâytuwámáa háḍídi kaaḍibo Jesus óekáyj'i'in óeháyjidi.

2 Ditú, "Nää-á wa'ḍi ná'in shánki'eedi napoe'odi wí'ívi'amípi. Há'wáa ív'andá, wáy ná'in t'owadi na'in díyâa-í."

Oe Bethany bú'ay Jesus sa'wó nasundi ka'p'oe ón'ewe

3 Ihayhääḍibá Jesus oe Bethany bú'ay naji', heḍi wí sen Simon gin nakháw'á'iví' ihúho', ná'i sendá naphéetaymuuwän. Jesus nahúu'ân dihayḍi wí kwee wên p'onbay'ay imáadi nats'ú, indá k'uu ts'â'í'ḍi únpa'an heḍi wí ka'p'oe "nard" gin dâytu'o'i' únku'un. Ná'i ka'p'oe-á sa'wó'gí nasun heḍá hânho-á nachä'muu. Heḍi i' kwee in p'onbay'ay k'áy iháve, heḍi ná'i ka'p'oe-á Jesus-ví p'ó'ḍé ón'ewe.

4 Wên t'owa iwe dikw'ó'nin dâymû'di dit'ayji', hedî wí'ná táye dívítumáa, "Háadan ná'i ká'p'oe-á ipedee'an?

5 Powin tãgintã (300) thaa t'ôe díví'andi wá'ãadi nakuhchadee-íwân, háa mađi shánki wânbo', hedî i' chà' in sehkanãwó diwówáji'in ovâyãmãniwân." Hedî i' kwee-á hânho óetunsúu'an.

6 Jesu-di ovâytu'an, "I' kwee ánpí bin'an. Háadan bint'aymáa? Híwóho sa'wó'gí naa dí'an.

7 Hããdi wânbo in sehkanãwó diwówáji'in t'owa undáđi únkwó'ní, hedîho hããdi wânbo náwe hããwi híwó bín'ámí'in ída'dá, únkodí bín'ámíđi. Hewânbo naa-á náwe hânhay wânbo t'ãhkí undáđi wí'ochangí'opí.

8 Ná'i kwee háyú únkodí ihay i'an. Wa'di in pení ovâykhã'kw'ódipídíbo' inbí'di dáyka'p'oe'ewende', hedî hanbá i'di naa dí'an wa'di ochuupídíbo'.

9 Ta'gendi wáytumáa, wãhãã wânbo ná'in Jôesi Tádávi híwó'di tun ónphadende' eeje náã oepáa k'ayđi t'ãhkí, háa ná'i kwee i'annin ovây't'ôe'ámí, iví'gedi díví'ánshaa'ãámíđi."

Judas nahije Jesus óeku'p'âyniđi

10 Hedî Judas Iscariot, wí in tã'di wije khãge'nin diwedí'i namuu'i', in owha' p'ó'déđi'inbí'wepiye namãã Jesus óeku'p'âyniđi.

11 Hedî ná'in owha' dit'oe ihayđi t'ãhkí dihíhchanpóe, hedî inbí tun Judas óemãgi chà' óewá'ãa-íđi. Hedîho iwedí Judas ituwãmáa háđíđi Jesus inbí mange óekáani'in, hããdi únkodí ihayđi.

Jesu-áđi iví khãge'nindáđi dimãn i' Passover shánki'eedi koegi' dáyk'o'íđi

12 In Huđiyo dínshánki'eedipoe'o, i' oewáaseepí' páva dáyk'o'í'. I' páadé'i shánki'eedi thaa in k'úwá'ây dáyhánúnde', Passover koegi' gin dáytu'ó'i dáyk'o'íđi. Hedî Jesu-ví khãge'nindi óetsika'yan, "Wãhãã-an ná'in gimú-i'in unda' hããwi áykhây'ámíđi i' Passover koegi' áyk'o'íđi?"

13 Hedî wíjedí in khãge'nin ovãnsan dãn'ámíđi. Ovãntu'an, "Oe Jerusalem bú'piye bápún, hedí wí sen wên p'onbay ihondi'di wovãnjay-í. I-áđíba damú-í.

14 Hedí wáy i-á nats'únda i' sen iví tewhá únmuu'i' dãntu'ããmí, 'Nanbí háhkandi'di dítu'an wítsika'yãámíđi, Wé'i íve-an naagi' dínmuu, eewân naví khãge'nindáđi ná'i Passover koegi' áyk'o'í'?

15 Hedí i' sendi wí wha'k'ay íve hay'i wovãnkeeyámí, hãã t'ãhkí gíntáy'i nakw'óndi. Ee-áho i' koegi' dãnkhây'ámí."

16 Hedîho in khãge'nin damããđi i' bú' iwe dats'ú, hedí hããwi t'ãhkí háa Jesu natú waagibá dãnshaa, hedîho i' Passover koegi' dãnkhây'an.

17 Nakin dihayđi Jesu-á iví khãge'nindáđi i' tewhá eepiye dimãã.

18 Dihúukw'ón dihayđi Jesu-di ovâytu'an, "Ta'gendi wáytumáa, wêe un naa-áđi úvihujuo'in diwedí'i'di naa dikuhpekhâymaa."

19 In khãge'nin diháachanpóe, hedí wí'ínbo óetu'an, "Ti naa-ãn gin dáy'ámí? Naa-á há'to'."

20 Jesu-di ovâytu'an, "Wêe un tã'di wije iwedí naa-áđi iví páva ná'i sãã iwe ip'óhtóení'i, i'dãn dikuhpekhâymaa.

21 Naa t'ãhkí t'owagi' o'aypyã'i' ochuwagi'o, Jôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu waagi. Hewânbo ná'i to'wí dikuhpekhâymaa'i-á t'ôephade únpuuwi. Shánki híwó i' sen únpuuwiwân na'aypyãpíđi."

Jesu-ví t'ã'ge'in kindi'in húukan

22 Dívihuújo? ihaydi Jesus wí pává ikê?di Jôesi Tádá óekú?daa'an, hedáhá? ihávedá ivi khäge'nin ovâymagi, hedí ovâytu'an, "Binhó'gi, ná'i-á navi tú? dínmuu."

23 Hedáhá? wên k'édé ikê?di wíyá Jôesi Tádá óekú?daa'andi ovâymagi, hedí t'âhkídíbo wí dáysuwá.

24 Hedí ovâytu'an, "Ná'i-á navi ûnp'oe dínmuu. Navi ûnp'oe-á t'âhkí t'owagí? doncha?gi'o, hedí owáy gin naa dáy?andiho Jôesi Tádávi tun imági?i ho ûnpúuwí.

25 Ta?gendi wâytumáa, há?to wíyá dóméenasuwá-í owáy Jôesi Tádádí naa dítsondísóge píhay, hedí ihaydá wíyá pí?wí méena waagibá dósuwâkhâymaa."

26 Hedí dâjyúusukha?wandi i? tewhá iwedi dipee, hedí oe Olive Okú gin dâytú?o? iwepiye dimää.

Jesus-di Peter óetu'an, "U-á powin untúuni naa wíđitaapí'in"

27 Dimândi Jesus-di ovâytu'an, "Jôesi Tádávi ta'nin diwe ûnta?muu háa i? natú?in, ginnân:

'Naadi i? k'úwá áyí?di? dóháyjí,

hedí in k'úwá díwíwadegí'o.

Ha?wâabá un únpuwagí'o. Naa díkhe?khâymaaadáhá? undá t'âhkídí díjoe?andi úwíwadekhâymaa.

28 Hedí owáy owáywówápóe ihaydá Galilee nangepiye unbí páadé omân."

29 Peter-di óetu'an, "Tobá t'âhkídí wóejoe?an wânbo?, naadá há?to?."

30 Hewânbo Jesus-di óetu'an, "Ná'in ta?gendi wítú?âami: Nääavi ta'nin diwe ûnta?muu háa i? natú?in, ginnân:

'Naadi i? k'úwá áyí?di? dóháyjí,

hedí in k'úwá díwíwadegí'o.

Ha?wâabá un únpuwagí'o. Naa díkhe?khâymaaadáhá? undá t'âhkídí ná'i khunbo?, wí dee sen wa?di wáygin ikinpídíbo? u-á powin untúuni naa wíđitaapí'in."

31 Hewânbo Peter-di shánki kay?indi óetu'an, "Tobá u-ádi naa díhay wânbo?, naa há?to hânhay wânbo otúuni wíwítaapí gin." Hedí t'âhkí in wé?gen khäge'nin hanbá ditú.

Jesus oe Gethsemane ijúusu'an

32 Ná'i tay jáa iwe dipówá, Gethsemane gin dâytú?o?, hedí Jesus ivi khäge'nin itu'an, "Náwe bíkw'o?. Naaáadáhá? undá t'âhkídí o'âámú-í dâjyúusu?amídí."

33 Hewânbo Peter-á James-á hedá John-dá i-ádi ovâyho?. Ihaydi khunwóeda?di óemáa hedá ivi pí'ná ûnkháapóe.

34 Hedí ovâytu'an, "Navi pí'ná khó?jé hânho otaachanpoe?odi háäwí ochuu-í waa ochaa. Náwebo úvítískhakw'óeni hedá áyíngidi bíkw'o?be."

35 Wíyá háy namáadi iwe nange isewhaadik'ú?, hedí ijúusu'an ná'in nats'anpuwagí'o?in wí'ûnpúuwípí, nakodidáho?.

36 Ginnân ijúusu'an: "Navi Tádá, u-á háä t'âhkí úkodi bí?amídí. In t'óephade donkhâymaa?in naa oda? dínjáa?amí'in. Hewânbo tobá napúuwí háa u-á unda? waa, háa naa oda? waagá joe."

37 Hedí in poje khäge'nin dikw'ón diwepiye nawáymäädi dijókhawâkw'ón di ovâymu?, hedí ovâyjóhsandi Peter óetu'an, "Simon, háadan unjókha? Ti wí háy t'âhkí wânbo wí'úkodipí'an áyíngidi unchanídí?

38 Áyngiddi bíkwo⁷be hedá bíjûusu⁷an, hedânho wovâytoyinde⁷ ihaydi híwóhpi wí⁷úví⁷amípi. Pín ta⁷gedi híwó úví⁷amí⁷in ída⁷, hewânbo unbí tú⁷dá wí⁷íkaypi.”

39 Hedáhá⁷ nawáymäädi háa hânhay ijûusu⁷an waagibá wíyá ijûusu⁷an.

40 Hedi iví khäge⁷ninbí⁷wepiye nawáy⁷äädi wíyá ovâyjôhshaa, hânho dikayhándi, hedi wídínhanginnáhpí háa óetu⁷amí⁷in.

41 Hedi powingi⁷ ijûusu⁷andi nawáy⁷äädi ovâytu⁷an, “Ti wa⁷di íjô⁷kw⁷ó hedá úvíkaykhanwówá⁷o⁷? Hâhayda⁷dibo⁷!” Ihaydiho naná. Nää-á to⁷wídi⁷ in t⁷aywóhkanninbí mange dikáani naa, t⁷âhkí t⁷owagi⁷ o⁷aypu⁷yä⁷i⁷ omuu⁷i⁷.

42 Bíwínú, gimú-ího⁷. Binmú⁷dí, i⁷ díku⁷p⁷égi⁷i ho napówá.”

Jesus óepankê⁷

43 Wa⁷di ihí⁷máa ihaydi Judas napówá, i-á wêe in tã⁷di wíje khäge⁷nin diwedi⁷i⁷bá namuu. Báyéki wây-á t⁷owa i-ádi diji⁷. In owha⁷ p⁷ó⁷dédi⁷indá hedá in Hudíyoví kxuu dâyhá⁷o⁷indá hedá in Hudíyoví tsonnindá ná⁷in t⁷owa ovâysan tsijó phá⁷-á phé-á wóegé.

44 Dipówápídibo Judas, i⁷ Jesus óeku⁷p⁷égi⁷i⁷di ho ovâytu⁷an in t⁷owa, “I⁷ sen dóp⁷ohtsääkhây⁷máa⁷i-áho i⁷ namuu. Bínpankáyji hedi áyngiddi bínhúuwí.”

45 Hedi Judas wesebo Jesus-ví⁷piye namäädi óetu⁷an, “Hâhkandi⁷,” hedi óep⁷ohtsää,

46 hedi in t⁷owadi Jesus óeyâ⁷di óepanho⁷.

47 Wí Jesus-ví khäge⁷di⁷ iwe nú⁷ nawindi iví tsijó phá⁷ iwahhkê⁷di i⁷ owha⁷ p⁷ó⁷dédi⁷ví t⁷oe⁷i⁷ p⁷ó⁷dé óewhádi, hedi iví oje he⁷yinbo ónt⁷ó⁷ts⁷á⁷.

48 Hedi Jesus-di in t⁷owa ovâytu⁷an, “Háadan tsijó phá⁷-ádi phé-ádi íkhehpówá dípankáyjídí wí jänäkíkandi⁷ omuu waabá?

49 Thamuwaagi i⁷ méesate hay⁷i ee naa undádi oji⁷ wâyhá⁷odi, hedi wídípankê⁷pí. Hewânbo nää-á gin úví⁷o⁷, háa Jôesi Tádávi ta⁷nin diwe úntú⁷ waa napúuwídí.”

50 Hedi t⁷âhkí iví khäge⁷nindi óejoe⁷andi dijân.

51-52 Wí e⁷nú wá⁷ wên aa ts⁷á⁷inda⁷ na⁷aamuudi Jesus únwóejí⁷, hedi in t⁷owadi óeyâ⁷, hewânbo najândi in aadã⁷ dínjoepóe.

In Hudíyo tunjowa⁷di Jesus iví⁷gedi óetsika⁷máa

53 Jesus i⁷ owha⁷ shánki p⁷ó⁷dédi⁷ví⁷piye óeho⁷. Eebá in wé⁷gen p⁷ó⁷dédi⁷in owha⁷-á, in tsonnindá, in Hudíyoví kxuu dâyhá⁷o⁷indá dívíwé⁷ge⁷an.

54 Jesus óehon dihaydi Peter-á tí⁷úugá kayi⁷didibo-á nawóemân, hedi i⁷ p⁷ó⁷dédi⁷ owha⁷ví tewhá tēhpaa búge nats⁷ú, hedi in sundado áyí⁷nindádi isóge isúwá⁷amidí ee naphaa iwe.

55 Oe íve in owha⁷-ádi hedá in tunjowa⁷ dimuu⁷indádi dâytuwámáa wí to⁷wí híwóhpi Jesus-ví⁷gedi íhée⁷amidí, hedânho Jesus óeháyjídí, hewânbo wídâyshaapí.

56 Báyéki t⁷owa iví⁷gedi dívíhójo⁷an, hewânbo handã⁷ wídítúhpí.

57-58 Ihaydi wên hójo⁷in dívíwínúdí ginnân ditú: “Git⁷oe natúdí, ‘Ná⁷i méesate hay⁷i t⁷owa dâytege⁷i dónayúkhây⁷máa, hedi poje thaa iwe wíyá méesate t⁷owa dâyk⁷ú⁷pí⁷ naa dótegegi⁷o.’”

59 Hewânbo ná⁷in t⁷owa wânbo wí⁷inbo handã⁷ wídítú⁷pí.

60 Hedáhá⁷ i⁷ owha⁷ p⁷ó⁷dédi⁷ in t⁷owa t⁷âhkíví páadépiye iwínúdí Jesus óetsika⁷yan, “Ti háabo wí⁷untúúnípi⁷an ná⁷i háäwí indi wónchânunde⁷i⁷gedi⁷?”

61 Hebo Jesus-á tunginpi nawindi háabo wí'óetu'anpi. Wiyá i' owha' p'ó'dédi' di óetsika'yan, "Ti ɔ-ân unmuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenidí? Ti ɔ-ân i' ây'a'ginmä'ivi ay unmuu?"

62 Jesus natú, "Naa-ânkun omuu, heđi un t'âhkídí dípuwâkhâymaa naa, t'âhki t'owagi' o'aypu'yá'i' o'ándi i' to'wí t'âhki kay imáa'ivi ko'díngedí. Heđá makówádí okhúwá jáadi o'âdi dípuwâkhâymaa."

63 Ha'wâagi Jesus natúdi i' owha' p'ó'dédi' ivi k'éwé'in to isíve, in t'owadi óemúunidí nat'ay'in, heđi natú, "Wây-á to'wên wígintáypí ivi'gedi dívihée'amídí.

64 Háa natú'in ít'oe'pí'an. Natú i-á Nanbí Sedó Jôesi Tádá waagi'ba namuu. Hânnan ída'ây'amí'in?" T'âhkídíbo ditú, "Gá óeháyji-ân, híwóhpi áyshaadi."

65 Heđi wêndi Jesus óe'ohphay, heđi óetsíwhi'andi óemahpuđi óetu'an, "Dítu'an to'dan wóemahpúu'in." Heđi in méesatewin sundadođi óeyâ'di háyânbo óemapháve.

Peter-di ovâytu'an Jesus wí'óetaapi'in

66-67 Peter oe áagé i' tewhá tehpaá búgebo wa'di naji', heđi wí a'yú i' owha' p'ó'dédi'ví t'óe'i namuu'i Peter-ví'we napówádí óemú'isúwá'odi, heđi óedamúndedí óetu'an, "U' wá' Jesus Nazareth-wi-áđi unjiwân."

68 Hewânbo Peter natú, "Joe, naa-á joe. Naa wí'oka'póya'pí háäwí i'gedi bihí'máa'in." Heđi iwedí napeedi in tehpaá phóđi nú'piye namää.

69 I' a'yúdí wiyá óemú', heđi in iwe diwinnin ovâytu'an, "Nä'i sen in Jesus-ví'in diwedí'i'ba namuu."

70 Hebo Peter wiyá natú, "Naa-á joe." Hây napóe ihayđi in diwin diwedí wí to'wídí Peter óetu'an, "Ta'gendi ɔ-á Galilee-wibá unmuuđibo Jesus-áđiba unjiwân."

71 Peter natú, "Jôesi Tádádí dítu'chäänú-í ta'ge dáyhí'máapídi. Há'i sen ivi'gedi úvíhí'máa'i-á wíđótaapi."

72 Ihayđibá wesebo wí dee sen ikin. Heđi Peter ún'ánpówá háa Jesus-di hânwaa óetu'annin: "Wa' i' dee sen wáygin ikinpidíbo, ɔ-á powin untú'ni naa wíđítaapi'in." Heđi Peter hânho isíhtä.

15

Jesus-á Pilate-ví'piye óetsondiwekán

1 Wa'déedi nanân dihayđi in owha' p'ó'dédi'indá, in tsonnindá, in Hudíyoví khuu dáyhá'o'indá heđá t'âhki in tunjowa' dimuu'indá dívíwé'ge'an háa díví'amí i'gedi dívihée'amídí. Heđi Jesus óewhi'andi iwedí óeho'di Pilate-ví mange óekán.

2 Pilate-di Jesus óetsika'yan, "Ti ɔ-á in Hudíyoví tsondi hay'i unmuu?" Jesus-di óetu'an, "Háa ɔ'bo untú waa."

3 Heđi in owha' p'ó'dédi'indi báyéki híwóhpi' Jesus ónchänunde'.

4 Heđáhá' Pilate-di wiyá óetsika'yan, "Ti háabo wí'untungí'opí'an? Ti nä'i báyéki híwóhpi' ɔ' wónchänundeđi wí'unt'oe'pí'an?"

5 Hebo Jesus-á wa'di háabo wínatúhpi, heđi Pilate óeháa'an.

Jesus óeháyji, hewânbo Barabbas-á óema'p'âdi

6 Paayo waagi nä'i Passover shánkí'eedi dinnân dihayđi, wí wêe pan Pilate-di óema'p'âdinde', to'wí in t'owa dida'i'.

7 Wí sen Barabbas gin nakháwǎʔi-áǰí wâ-y-á senáʔdádí dipankwʔó, indá iʔ búʔ iweʔin t'owa ovâyt'eʔyaʔnandi in p'óʔdédíʔinbíʔpiye dívihánsaa, heǰi ihayǰi dâyt'owat'ahánú.

8 In t'owa Pilate-ví núʔpiye díviháǰi óedaaʔamíǰi ovâyt'ámíǰi paayo waa iʔo waa.

9 Pilate-di ovâytsikaʔyan, “Ti náʔi Jesus wâymaʔp'ǎǎǰi-íʔin ídaʔ, un Hudíyoví tsonǰi hayʔi únmuuʔiʔ?”

10 Haʔwâa Pilate natú gá ûnhanginnândân in owhaʔ p'óʔdédíʔindi Jesus óethúumáǰi ívîʔwe óemangekánnin.

11 Hewânbo in owhaʔ p'óʔdédíʔindi in t'owa báyéki ovâyhéeʔan Pilate óedaaʔamíǰi Barabbas-ân óemaʔp'ǎǎǰi-íǰi, Jesus-á joe.

12 Hediho Pilate-di wíyá in t'owa ovâytsikaʔyan, “Heǰi hánnan dóʔamí náʔiʔ, iʔ bínkháǰǎʔdeʔi Hudíyoví tsonǰi hayʔi ginʔ?”

13 In t'owa dívítuwínú, “Wên phéʔwin deedi náʔóhtǰek'uʔ!”

14 Pilate-di ovâytsikaʔyan, “Háǰan gin dóʔamí? Háawin t'aywóʔninnan iʔanʔ?” Indá shánká dívítuwínú, “Phéʔwin deedi náʔóhtǰek'uʔ!”

15 Pilate nadaʔ in t'owa ovâyhíhchannamíʔin, heǰiho Barabbas óemaʔp'ǎǰi. Ihayǰá natsonpóe Jesus óewháǎnʔin, heǰi in sundaǰoví mange óejoeʔan phéʔwin deedi óet'óhtǰek'úuwíǰi.

In sundaǰoví Jesus óejánákiʔan

16 Páadé Jesus ee Pilate-ví tunǰo tewhá tehpaá búge óets'úǰe, heǰi in wéʔgen sundaǰo t'ǎhkí ovâywéʔgetuʔan.

17 Heǰi wên p'í tsáǰwǎʔin k'éwéʔin to óetógi, tsonǰi hayʔiví aa waagiʔbá namuuʔin, heǰá wên wǎǎkhân dâyt'ophíǰéʔannindá óep'óhtógi.

18 Heǰi óejánákisengitúʔandi óetuʔan, “Hân unʔân, Hudíyoví tsonǰi hayʔi unmuuʔiʔ.”

19 Heǰi háyânbo p'óʔdé óewháʔ wên phéǰi, heǰá óeʔohphayǰeʔ, heǰá dívíǰeǰeʔdikw'óeʔóǰi óeʔaʔgin waa-á dívíʔan.

20 Óesúugimáǰi dívíbowa ihayǰi, in p'í tsáǰwǎʔin to óep'ǎǰǰi ívîndá óewáytógi. Ihayǰáháʔ iwedi óehoʔ phéʔwin deedi óet'óhtǰek'úuwíǰi.

Jesus phéʔwin deedi óet'óhtǰek'úʔ

21 Ihayǰibá wí sen Simon gin nakháwǎʔiʔ oe nava iwedi iʔ búʔ eepiye naʔǎʔ. I-á Cyrene búʔwi namuu, heǰi Alexander-áǰi Rufus-áǰi ívî áy únmuu. In sundaǰoví náʔi sen óekayiʔan Jesus-ví phéʔwin ónhúuwíǰi,

22 heǰi Jesus in okú Golgotha gin dâytúʔoʔ iwe óehoʔ. (Náʔin tun Golgotha-á “p'óhkhubayʔ” ginnân namuu.)

23 Heǰi wí méena-áǰi náʔi woe myrrh gin dâytúʔoʔi-áǰi dawóemuʔiʔ óemáǰi, hewânbo wíʔisuwǎpí.

24-25 Héǰéndí whǎnu iwe naná phéʔwin deedi óet'óhtǰek'úʔ ihayǰi. In sundaǰo-á dívíʔaywan ívî aa dívíweejé-íǰi.

26 Heǰi wên phépháʔay phéʔwin kw'áye dâyt'íʔk'úʔ eedi háǰwí dâytan in t'owa dínhanginnáanídí háǰwí iʔgedi óetuhchǎnundeʔin. “In Hudíyoví tsonǰi hayʔiʔ” gin dâytan.

27 Heǰi wên wíje sǎnmin wáʔi-áǰi ovânt'óhtǰek'úʔ, iʔ wêe koʔdíngéǰi, iʔ wêe-á yǎʔmǎngéǰá.

28 Hediho gin napóe háa Jóesi Tádáví taʔnin diwe ûntaʔmuu waa: “I-á wáʔ wí jánákikandi-ân namuu” gin t'owa ditúǰin.

29 Hedí in t'owa diphade²nin dívíp'ónwáda²o² óeháachannamídí, hedá t'ámägá óetumáa. Dítú, “U-án ná²i méesate hay²i nâanayukhâymaáwân, hedí poje thaa iwebo wíyá nâakukkhâymaáwân.

30 Nää-á wí²bo ópi²aywon, há²in phé²win diwedi ówhanbe.”

31 In owhá²p'ó²dédí²indádi hedá in Hudíyoví khuu dâyhá²o²indádi wá² Jesus ónp'áhkaadi dítú², “Wé²gen t'owa-áho í²dí ovây²aywonde², hewânbo wí²bo-á ipi²aywoenídí wí²únkodipi.

32 Ná²i sendá í² to²wí Jôesi Tádádi óesóge²i² t'owa ovây²aywoenídí namuudáho², hedá Israel nangewi tsondi hay²i-á namuudáho², i-á únkhây²á² há²in phé²win diwedi nawáani²in áymúunídí, hedânho ív²piye ív²iwáäyü-ídí.” Hedí in wíje i-ádi phé²win deedi dawhi²k'óe²indá wá² óejänákítumáa.

Jesus nachuu

33 Taagepiye naná² dihaydi í²ge t'áhkí nakhunpóe thí²éedi poje puwahay.

34 Hedí poje iwe napóe ihaydi, kaygibo Jesus Hudíyoví tundi natú, “Eloi, Eloi, lama sabachthani?” (Ná²i hí²-á ginnân namuu: Naví Jôesi, naví Jôesi, háadan díjoe²an?)

35 Wên t'owa nú² diwinnin háa natú waa dit'oe, hedí dítú, “Bít'óeyan, Elijah óekháyá²de².”

36 Wí to²wí í²ää wên háäwên nap'ohsaadee²in ikáyídí, hedí wí méena ojohay²i iwe ip'ohtógídi wên poesú hay²in diwedi óntege ip'ohúunídí, hedí natú, “Áymúuní tigú Elijah na²ää-i ná²in phé²win diwedi óewáave-ídí.”

37 Hedí Jesus kaygi ituwínúdí t'á²gedí iháa²an.

38 Ihaydíbá in aa nakhaaná²nin í² méesate hay²i k'ó²jé nawhi²wonnin nasivedee, kw'áyeđibo áagéhay pínu-á nasivedee.

39 Hedí í² sundađo p'ó²dédí² Jesus-ví páadépiye nawindi hádídí Jesus nachuu²in imú², hedí natú, “Ta²gendi ná²i sendá Jôesi Tádávi ay únmuu.”

40 Wên kwiyá² wá² iwe diji², indá háy kayi² diwedi dâymúnde². Ná²in poje dikháwá Salome-á, Mary-á (i-á Magdala bú²wi namuu), hedá wíyá wêe Mary-á (i-á Joses-á hedá James í² tí²úuge²i-á inbí jíyá dánmuu).

41 Ná²in poje kwiyá² Jesus-ádi dimändi óekháge²máa wa²đi oe Galilee naji² ihaydi, hedí ná²indá i-ádi wây-á kwiyá²dáđí Galilee-đi Jerusalem-piye wé²ge dí²ää.

Jesus t'owápho ee óetógi

42-43 Ihay thaa-á in Hudíyo dívíkhây²o², gá wíyá tháwándá kaykhanwówa thaa nanáaniđán. Hedí nakinpuwamân dihaydi wí sen Joseph gin nakháwá²i napówa, i-á Arimathea bú²wi namuu, in tunjowa² diwedi²í²bá namuu hedá na²ginmuu, hedí natsíkhaji² Jôesi Tádádi óesóge-ídí í² to²wí t'owa ovây²aywoeni²i². Wesebo khunwôeda²ginpídí Pilate-ví²piye namáa í² pení óedaa²amídí.

44 Jesus ho nachuu²in Pilate nat'oeđi hânho óeháa²an, hedí in sundađoví p'ó²dédí² óetsika²yan háa ta²gendi Jesus nachuu²in háa joe.

45 Óetu²an nachuu-ákuu, hedího Joseph í² pení óehúuwi²in óemági.

46 Hedí Joseph wên aa ts'á²in ikumä, hedí í² pení in phé²win diwedi óewávedí in aadı óe²ánnan. Hedáhá² í² pení wí t'owápho dâykídi iwe óetógi, hedí wí k'uu hay²i² í² pho iwe itídisóge.

47 Mary Magdalene-dá, hedá wíyá Mary, í² Joses-ví jíyá unmuu²i-á, dánmú² wáyge Jesus óek'ú²in.

16

Jesus nawáywówápóe

1 I' kaykhanwówá thaa naphade ihaydi Salome-á, Mary Magdalene-dá, hedá wiyá Mary, i-á James-ví jiyá únmuu'i-á, wí sa'wó nasundi' woe dáykumá, Jesus óe'áäyü-ídi.

2 Dumingu iwe hedéndí hé'dibó nathanpee'ä' ihaydi, i' t'owápho eepiye dimää.

3 Wa' dimän dihaydi wí'ná táye dívítsika'máa, "To'dan i' k'uu dínhänge'amí i' t'owápho iwedi?" (Ná'i k'uu-á íviwo hay'i namuu.)

4 Hedi dívíbeedi i' k'uu ho nahângemuudi dáymu'.

5 Hediho dits'ü ee t'owápho ee, hedi wí e'nú wên ts'ä'in to whaadi'in nato'ondi ko'dingédi na'ándí óemu', hedi ovâyphähä.

6 Hebo i'di ovâytu'an, "Wí'ikhunwóeda'ípi. Jesus oe Nazareth-wi bintuwámáa, i' phé'win deedi óet'óhtägek'ú'i', hebo i-á náä wína'anpi, i-á nawáywówápóe. Binmú'dí háä óek'ú' iwe.

7 Bípün, Peter-á in wé'gen khäge'nindá bintu'áamí, 'Jesus unbí páadé oe Galilee-piye namän, hedi iwe binmúuní, háa wovâytu'an waa.' "

8 Hedi i' t'owápho iwedi dipeedi dijän, ovâyphähädi dithathapoe'o. Hânho dikhunwóeda'di to'wí wänbo háabo wíđâytu'anpi.*

Mary Magdalene-di Jesus óemu'

9 Dumingu naná' diwe Jesus nawáywówápóe ihaydi, Mary Magdalene-bí'piye páadé ipikeeyan. Ná'i kwee-á namuu i' Jesus-di in tsé ihay yä'dáapi'in p'oweahhähä ónkhehpiye'i'.

10 Hedi Mary namáadi Jesus-ví k'ema'in dibó'aadi hedá diséejidi ovâyshaa, hedi háa únpo'e'in ovây't'óe'an.

11 Hewänbo Jesus nawáywówápóedí Mary-di óemu'in dit'oedi wíđívíwäyupí.

Wíjedi Jesus óemu'

12 Jesus piháa únchäadi wên wíjeví'piye ipikeeyan, indá Jerusalem bú'dí i' nava iwepiye dapeemän.

13 In wíje i' bú'piye dänwáybun, hedi háa dänmú' waa in wé'gen Jesus-ví khäge'nin ovây't'óe'an, hewänbo wíđívíwäyupí.

Jesus-ví tä'di wêe khäge'nindi óemu'

14 Tí'úugédi in tä'di wêe khäge'nin dívíhúujo' ihaydi Jesus inbí'piye wiyá ipikeeyan, hedi wäyupí'indá p'óhkây'indá dimuudi ovây't'e'yan, in to'wéndi nawáywówápóe'in óemu'in wí'ovâywäyundepídi.

15 Hedáhá' ovâytu'an, "Ja' náä oepáa k'aydi t'ähki bípün, hedá t'owa t'ähká Jösi Tádávi híwó'di tun bintunphaadé-í.

16 T'ähki to'wên dívíwäyunde'indá hedá ovây'p'oe'annindá ovây'aywoeni. Hewänbo to'wên dívíwäyundepí'indá ovây'tuhchänukhâymaa.

17 In dívíwäyunde'in naadi dovâyk'úuwí ná'i pínán t'óe dáy'amídi: In yä'dáapi'in p'oweahhähä t'owaví'wedí dáykhehpeeyé-í, hedá piháawi tundá dívíhée'amí.

18 Di'ánpídi bo dáy'pääyuhógidi, háa háäwí nakhe't'óe'i dâysuwädi, há'to háabo dipúuwí; hedá inbí mandi in t'owa dihay'indá ovây'tägeđi, indá di-hekháapúuwí."

* 16:8 Ná'i h'í náä 9-20 nata'muu'i-á i' shánki hehähäwi Mark-ví ta'di gínkw'ó' deeje wína'tamuupí.

Jesus makówápiye napee

¹⁹ Hedi Jesus i' shánkí natsonji'i' di ovâyhí' bowa ihaydi, makówápiye napee, hedi Jôesi Tádávi ko' dínge'dí isóge.

²⁰ Iví khäge'nin iwe'di dimää t'owa wãhãã t'ãhkí iví tun ovâyt'ôekanhûuwídí, hedi Jôesi Tádádí ovâykhäge'nán, hedi i' pínán t'ôe napoe'o'i' di in t'owa ovâykeeyan ta'ge dívíhí'máa'in.

I Híwó'di Tun Jesus Christ-Ví'gedi Luke Ita'nandi'

1-2 Híwó'di k'ema Theophilus: Báyéki t'owa háa dínkoḍi waa dáytanan t'áhki i' hääwí wáy wên nanbí tí'úuwín páádé'in páádé iwediḍo dáymu'í? I'gedá na'in dítu'an, hedi áyíngidi háa dáymu'í waa dáyta'nan.

3 Naa wá' hääwí páádé iwediḍo nakodipóe'í' áyíngidi dónuwá, hedi naa ochanpóe híwó namúuní'in ugí' dóta'namidí ná'í hääwí háa napóe waagi.

4 Naa gin waagi dáy'o' hedânho úkoḍihanginnánidí i' hääwí Jesus-ví'gedi wóehá'andi' ta'gen namuu'in.

John i' p'ó'p'oekandi na'aypuyägi'o

5 Herod oe Judea nange natsonnän dihayḍi, wí owha' Zecharias gin nakháwá'í na'án. I-ádi wáy-á owha'-ádi wé'ge dívít'óemáa, indá Abijah-ví t'owa dimuu. Zechariah-ví kwee-á Elizabeth gin únkháwá, hedi i' wá' wí owha'ví ay únmuu.

6 Zechariah-ádi iví kwee-ádi inbí wówátsi ta'ge dānhon háa Jôesi Tádá nada' waagibá. Áyíngidi Jôesi Tádáví tsontun dān'a'gindo' hedá háa Jôesi Tádá natsonpóe waagibá dān'an.

7 Hebo Elizabeth-á äpí' namuudí wídān'ay'ānpí, hedá nää-á kwijó-á sedó-á dapaa.

8 In Zechariah-'inbí thaa dínpóe dívít'óe'āmídí, hediho Zechariah-á Jôesi Tádági' iví owha' t'óe i'o'.

9 In owha' dáykháwáwhahónde' dáyde'mamidí to'wí Nanbí Sedó Jôesiví méesate hay'í pingewi íve iwe nats'úuní'í', i' sa'wó nasundi' hääwí iphaháanú-ídí. Hedi nää Zechariah-ví kháwá' ónwhakké', hediho nats'ú.

10 Ee íve i'ēyāā'o' ihayḍibá oe já'wé báyéki t'owa-á dívíjúusu'o'.

11 Tsikhagipí i' máäsa ko'díngédí i' ēyāā nachá' diwe wí makówáwi t'óepa'āā'í Jôesi Tádáchariah-ádi iví kwee-ádi dí óesandi' nakwinudee.

12 Zechariah óepíhāā i' makówáwi t'óepa'āā'í óemú'dí, hedi khunwóeda'dí óemáa.

13 Hewānbo i' makówáwi t'óepa'āā'í'dí óetu'an, "Zechariah, wí'unkhunwóeda'ípi. Jôesi Tádádí uvi júusu wónsígí'an. Elizabeth uvi kwee úmuu'í wí enúkáy i'ayyamí, hedi John gin nāakháwá'ní.

14 Owáy na'aypuyä ihayḍi báyéki híhchan uvi' úmúuní, hedá báyéki wáy-á t'owa wá' dihíhchanpúuwí.

15 I-á Jôesi Tádáví he'nennin senä' diwedí'í namúuní. I-á wí'únkhây'āhpí iméenasuúwá-í'in háa wíyá hääwí naháapúuwí'í-á, hedi nats'an'aypuyäḍibo' i' Yä'dāa'í P'oweahhāa pín ta'gedi imá've-í.

16 I'dá báyéki in Israel-win t'owa inbí Jôesi i' shánkí natsonji'í namu'ívi'piye' ováywáymá'í.

17 Uvi ay-á iví pí'ná khó'jé óemáa waabá, hedá Elijah waab-á natuḥkáy-í. I-á Nanbí Sedógi' napáadémú-í Nanbí Sedóví tun wóegé, hedá tádá'indá ováykhäge'namí inbí áyāā-á wíyá dáysígí-ídí, hedá in dit'óeyanhāhpí'indá ánshaa-á ovaymääni hedânho in to'wên inbí wówátsi ta'ge dāyhonnin waaginbá dimúunídí. I'dí

in t'owa ovâykhây'amí hedânho i' shánkí natsonji'i' óesígi'amídí" gin i' makówáwi t'òepa'aa'i'di Zechariah óetu'an.

18 Zechariah-di i makówáwi t'òepa'aa'i'di óetu'an, "Hebo hândidan ta'gendi dínhanginnáani ná'i untú'i napúuwi'in? Naa ho sedó omuu, naví kwee-á wá' hânho kwijó dínmuu."

19 I' makówáwi t'òepa'aa'i'di óetu'an, "Naa Gabriel-ân omuu. Naa háãdi wânbo t'âhki Jôesi Tádávi nú' owin. I'dânkun naa dísan wihée'amídí hedá ná'i híwó'di tun wínmá'ídi.

20 Híwó' ót'òeyan. Híwó naná' dihaydi háa naa otú waa napúuwi. Hewânbo u-á ná'i wítu'andi' wíwíwäyupídího' tunpí' unpúuwi, i' ay na'aypuyä píhay."

21 Oe já'wé in t'owadi Zechariah wa'di óetsíkha'máa, hedí dívtumáa, "Heháadan thaa t'âhki óeho' i' méesate ívedi napee-ídi?"

22 Hedí napee ihaydá wí'únhí'kodipí, hedího' in t'owa dínhanginpóe wí háãwi únkeepóe'i' i' méesate íve imû'in. Tunpí' najoekandeedi iví mandího ovâyhée'an.

23 Wí háyú thaa naphade ihaydi iví owha'wi t'òe únbo'wandi iví'piye iweeho'.

24 Wí háyú jáadi naphade ihaydá Zechariah-ví kwee únsáhpóe, i' makówáwi t'òepa'aa'i'di óetu'an waa, hedí p'ánú p'óe iví k'aygídi wínapeepí.

25 Hedí natú, "Nanbí Sedó Jôesi Tádádí naagi' ná'i dín'an. Nábâa t'òediwân naa-ádi híwó'di namuu. Naa owòeda'wân wíday'âyjohpídí, hewânbo náa-á naví wòeda' dínjáa'an."

Mary óetu'an nasáhpúuwi'in hedá iví ay-á i' aywondi namúuni'indá

26 Elizabeth sí p'óe nasáamuu ihaydi Jôesi Tádádí wí makówáwi t'òepa'aa'i' Gabriel gin nakháwã'i' óesan i bú'ay Nazareth gin dâytú'o' iwepiye, oe Galilee nange naná' diwe.

27 Wí khóhtsaapi' a'yú Mary gin nakháwã'ivi'piye Gabriel óesan. Mary-ádi wí sen Joseph-ádi dakhóhtsaatunpã'an, hedí Joseph-á David-ví ây iwedi'i'ba namuu.

28 Hedí Gabriel-di ná'i sengitundi Mary óejay: "Híhchandibo un múuni u Jôesi Tádádí hânho wóesígi'i'. Jôesi Tádá-á u-ádi naji'."

29 Mary ná'in nat'oe ihaydi háa i'ánshaa'amí'in wí'ishaapi, hedí napitú, "Hângúba ná'i sengitun natunda?"

30 Hedí i' makówáwi t'òepa'aa'i'di óetu'an, "Mary, wí'unkhunwòeda'ípí. Jôesi Tádádí wóesígi'in wónkeekankhây máa.

31 Ót'òeyan, u-á únsáhpúuwi, hedí wí enúkáy bi'ayyamí, i-á Jesus gin náakháyã'ní.

32 I-á báyéki hay'i namúuni, hedí i' shánkí kw'áye'i' namuu'i'di óetu'âamí 'Naví ay unmuu' gin, hedí Nanbí Sedó Jôesi Tádádíba tsondi hay'i óesóege-í, iví heháawi thehtáy pahpâa David-á tsondi hay'i namuu waagibá.

33 I'dá hânhay wânbo t'âhki in Israel t'owaví tsondi dín múuni. Iví tsonkhuu-á há'to hânhay wânbo únháani."

34 Mary-di i' makówáwi t'òepa'aa'i' óetsika'yan, "Hândidan ná'i napúuwi wa'di wí sendádí wó'thaapídí?"

35 I' makówáwi t'òepa'aa'i'di óetu'an, "I' Yã'dâa'i' P'oweaqhãá úwãani, hedí i shánkí kw'áye'i' namuu'i'di iví pínnándí wóetããgé-í, hedího i ay shánkí yã'dâa'i' bi'ayyandi' Jôesi Tádávi ay gin óetu'âamí.

36 Uví maatu⁷i Elizabeth wá⁷ sí p'óe nasâamuú tobá ho nakwijópaa wänbo⁷, hedi wí enúkáy i⁷ayyamí, tobáháa âypí⁷ namuu gin t'owa di⁷ân wänbo⁷.

37 Jôesi Tádá-á hää t'âhki ûnkođi."

38 Mary-di ôetu⁷an, "Naa Nanbí Sedó Jôesi Táaví t'ôe⁷i⁷ omuu. Oda⁷ hää t'âhki untú⁷i naa dînpúuwí⁷in." Ihayđiho⁷ i makówáwi t'ôepa⁷aq⁷i⁷đi ôejeo⁷an.

Mary oe Elizabeth-ví⁷piye namää

39 Wí hâyú thaa ihayđi Mary ikhây⁷andi wí bú⁷ay iwepiye iwänaho⁷, i⁷ bú⁷-á oe Judea nange na⁷okúná⁷ ni⁷ge nak'óe.

40 Zechariah-ví tewhá iwepiye namää, hedi nats'úndi Elizabeth óesengitu⁷an.

41 Elizabeth-á Mary-ví sengitun nat'oe ihayđi i⁷ ay iví seephoge imáa⁷i⁷ i⁷a⁷yá⁷nan. Elizabeth i⁷ Yá⁷dáa⁷i P'oewâhâa pín ta⁷gedi imáadí kaygi natú,

42 "Jôesi Tádádá ugi⁷ híwó⁷di háäwí wón⁷an, shánki híwó wänbo t'âhki in wé⁷gen kwiya⁷gi⁷vi⁷wedi, hedá wá⁷ i⁷ to⁷wí ú⁷aypuyägi⁷o⁷i híwó⁷bá ón⁷amí.

43 U-á Nanbí Sedóví jíyá unmuu, hediho háadān ná⁷i háäwí hay⁷i naa dînpúuwí naví⁷ unpuwä⁷äädi?

44 Ti úhanginná, unpówáđi uví sengitun ot'oe ihayđibo⁷, ná⁷i ay naví seephoge donmáa⁷i⁷ nahíhchanpóedí i⁷a⁷yá⁷nan.

45 Hedi híhchandi ũ-á unmúuní, gá Jôesi Tádáví tun wóemägi⁷in úpuwagi⁷o gin biwäyundedān."

Mary hânho híhchandi íhé⁷o⁷

46-47 Hedi Mary natú, "Pín ta⁷gedi otúuní Nanbí Sedó Jôesi Tádá-á hay⁷i namuu⁷in, hedi naví pí⁷ná kó⁷jé-á hânho ohíhchan gá i-á naví aywondi dînmuudān.

48 Jôesi Tádádí naa iví t'ôe⁷i⁷ omuu⁷i dí⁷ánshaa⁷an, tobá kw'áye⁷i wó⁷muupi wänbo⁷, hedi náa thaa iwedi páadépiyá t'âhki t'owa ditúuní i⁷dá naagi⁷ híwó dî⁷annin.

49 Ta⁷gendi i⁷ shánki tsonkhuu imáa⁷i⁷dá báyéki naagi⁷ dî⁷an. I-á yá⁷dáa⁷íđá⁷ namuu.

50 Jôesi Tádá-á in to⁷wên i⁷ óe⁷a⁷ginninbí⁷piye nasehkanäpoe⁷o, in ho di⁷âypyä⁷indá hedá in di⁷âypyägi⁷o⁷indá wá⁷.

51 Báyéki nakayđi he⁷endi háäwí i⁷o⁷, hedi in to⁷wên inbí pí⁷ná kó⁷jé dijengi⁷ánshamuú⁷in t'âmäpiye ovâywádēde⁷.

52 In to⁷wên tsonkhuu dâymáa⁷in waa dichaa⁷in áagépiye i⁷đi ovâywávénde⁷, hewänbo in he⁷ennin dimuupi⁷indá shánki kw'áye ovâytegende⁷.

53 In dihásé⁷nindá híwó⁷di háäwí ovâymä⁷ dishu⁷múuníđi, hewänbo in kodit'owa dimuu⁷indá háäwípidibo-á ovâyjáatäđe⁷.

54-55 Háa nanbí heháäwin thehtáy pahpá⁷in ovâytu⁷an waa i⁷o⁷. Na⁷in Israel⁷-in iví t'ôe⁷in gimuu⁷in díkhäge⁷do⁷, hedi wí⁷ún⁷ódepí háädi wänbo t'âhki Abraham-dáđi hedá t'âhki Abraham-bí äy iwedi⁷indáđi ovâysehkanä⁷âamíđi⁷ gin Mary natú.

56 Hedi Mary poje p'óe Elizabeth-ví⁷webo⁷ iwóyí⁷, hedáhá⁷ iví⁷piyá iweeho⁷.

John i⁷ p'ó⁷p'oe⁷kandi na⁷aypuyä

57 I⁷ thaa Elizabeth i⁷ayyamíđi ûnpówá, hedi wí enúkáy i⁷ayyan.

58 In to⁷wên iví tsowa dithaa⁷indá hedá iví maatu⁷indá dínhanginpóe Nanbí Sedó Jôesi Tádá iví⁷piye híwó⁷di namuu⁷in, hedá indá Elizabeth-áđá dívíhchanmáa.

59 Wí jáadi naphade ihaydi in t'owa diwáy'ää, i' enúkáy in Hudíyovi k'ewe taadi oetaa'amídi. Ivi táda Zechariah waabá óekhayä'khâymaa in t'owadi,

60 hewänbo ivi jiyá ûntú, "Ha'wäägá joe. John gân âykhây'ni."

61 Indi óetu'an, "Hewänbo wé'i wí wänbo uvi maatu t'owa ha'wää wínakhâywápi."

62 Hedi inbí mandi i' ayvi táda óehée'an óetsika'yamídi hânnan i ay óekhayä'ni'ní nada'.

63 I' di wên háäwên ovâydaa'an eedi ita'namídi, hedi wên phéphá'ay ón'andi ginnân ita'nan: "John gin ivi khâywä ûnmuu." T'ähki díbo ovâyháa'an.

64 Wesebo nahänjudedeedi nahí'dee, hedi natú? Jöesi Táda-á hay'i namu'in.

65 T'ähki inbí tsowa dithaa'in di'ánde hânngú napóe, hedá t'ähki oe Judea nange na'okúná' ni'ge dithaa'indá i'gedi dívihí'máa.

66 T'ähki dit'oe'in ná'i háäwi i'gedi díví'ánshaamá, hedi díví'pitsika'máa, "Háawi-angú ná'i ay namúuni?" Hedi ta'gendi Nanbí Sedó Jöesi Táda'í ivi mange i' ay óemáa.

Háawi John namúuni i'gedi Zechariah ihée'o'

67 John-bí táda Zechariah ûnmuu'i' i' Yä'dáa'i P'oweahhá pín ta'gedi imáadi wí Jöesi Táda'í tukhe'bi waabá ihée'andi ginnân natú:

68 "Jaho gitúuni Nanbí Sedó Jöesi Táda'í hay'i namu'in, i-á Israel-ví Jöesi dínmuu, gá na'in ivi t'owa gimuu'inbí'piye gin'äädân díkhäge'namídi hedá nanbí hânminbí mangedá díma'p'äädí-ídá.

69 Jöesi Táda'í wí hânho kay'i aywondi na'in dímägi. David-á hân'oe Jöesi Táda'í t'óe'i ûnmuu, hedá ná'i aywondi-á David-ví ây iwedi'i' bá ûnmuu.

70 Jöesi Táda'í dí't'oe'an gin ikhâymaa'in, hedi i' hí' ivi hân'oe'in yä'dáa'in tukhe'minbí sóphogedi dînsan.

71 Natú na'inbí hânminbí'wedi dîn'aywoeni, in dí't'ay'inbí mangedi díjää'amí.

72 Natú nanbí hehäwin thehtáy pahpá'inbí'piye nashkanápúuwí hedá wá' in yä'dáa'in tun Abraham-dá'í ik'ú'indá há'to ûn'óede-í.

73-74 Jöesi Táda'í ivi tun ta'gendi Abraham óemägi nanbí hânminbí mangedi díwhahónídi, hedânho gínkoedí-í khunwóeda'gínpi'díbo' i' ây'a'gínmäänídi,

75 hedânho gin ívikanhondibo t'ähki na'inbí wówátsi thaa yä'dáa'in gimúuni, hedá ta'gebo-á nanbí wówátsi-á äyhúuwí" gin Zechariah natú.

76 Thaydá i ay-á óetu'an, "Naví ay, u-á i' shánki kw'áye na'andi namu'ivi tukhe'bi gin wóetu'ämí. Hedá u-á i' shánki natsonji'ivi páadé unmu-í in p'óe igí' mánkhây'amídi.

77 U'dá ivi t'owa ovâyhangin'ännamí ovây'aywoeni'in inbí t'aywó'di-á dín'owó'yendi.

78 Nanbí Jöesi-á gin i'amí gá hânho nashkanät'óedân, hediho i' to'wí i' thanbí muwáthay waagi' bá namu'í' oe kw'áyedi nanbí'piye nakä'äägí'o,

79 hedi in to'wên in chuwa dâykunwóeda'di khun ni'ge dimännindáho i'di ovâykomääni. I'dáho na'in díkhäge'khâymaa hedânho ánsaaginpi'díbo giyëenídi" gin Zechariah natú.

80 John nasóedi ivi hangintan wá' únsóe, hedi tí'úgedí ihaydá ahkónu-á nathaa, in Israel-'inbí jáa its'ant'óe'an píhay.

2

Háa Jesus na'aypuyä waa

¹ John i' p'ó'p'oe kandi na'aypuyä iwáydíbá i' Rome-wi tsondi shánkí hay'i Caesar Augustus gin nakháwä'i' d'í' d'í' t'ähkí t'owa i' nange itsonmáa eejewin ovây't'ôephade dívíkháwäta'kwogihúuwídi.

² Nää páadé in t'owa dívíkháwäta'kw'ó'di Quirinius oe Syria nange natsondimuu ihaydi.

³ Hediho t'ähkí t'owa inbí thehtáy pahpá'inbí bú'piye dimää dívíkháwäta'kw'ôenídí.

⁴ Joseph wá' ikháwäta'kugihó'. I-á Galilee nange naná' diwedi Nazareth bú'aydi napee, hedi wíyá bú'ay oe Judea nange Bethlehem gin dâytü'o' iwepiye namää. Joseph-á David-ví äy iwedi'i' b'á namuu, hedi David-á Bethlehem iwewi-á namuu, hediho Joseph iwepiye ünpuhpóe.

⁵ Joseph-di Mary i-ádíbá óeho'. Indá dakhóhtsaatunpá'an, hedi Mary-á nasâamuu.

⁶ Bethlehem daji' ihayhääbá i' thaa napówá Mary i'ayyamídi.

⁷ Hedi iví páadé'i' ay i'ayyan, hedi aa'ây iwe óe'annankídí i hääpanbí húuphébay iwe óek'ú', gá ee dívíwho'kw'óe'ó'i tewhá iwe wínanáhpí'dân.

In makówáwin t'ôepa'aa'indi in k'úwá áyí'nin ovâyhé'e'an

⁸ Iwáy bú'ay tsowa wáy wên k'úwá áyí'nin dikw'ó, indá khu'déedí oe ahkónu inbí k'úwá dâytü'áyinmáa.

⁹ Jôesi Tádádí wí makówáwi t'ôepa'aa'i' inbí'piye ovâysan, hedi inbí páadépiye tsíkhagipí dínkwínudee, hedi Nanbí Sedó Jôesiví kohthaydi ovây'ánhógídi hânho dikhunwôeda'póe.

¹⁰ Hedi i' makówáwi t'ôepa'aa'i' d'í' ovâyütü'an, "Wí'íkhunwôeda'ípí. Bít'ôeyan, naadá híwó'di tun wáymá', t'ähkí t'owa hânho ovâyíhichannamídi.

¹¹ Nää thaa oe David-ví bú' wí aywondi ungi' na'aypuyä. I-á i' to'wí namuu Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, i-á i' shánkí natsonji'i namuu.

¹² Hedi ná'in bínmúni únhanginnáanídí háa wáytü'an waa ta'gen namuu'in: Wí ay bínshaa-í aa'ây iwe na'ánmuudi, hääpanbí húuphébay iwe nak'óedí."

¹³ Tsíkhagipí i' makówáwi t'ôepa'aa'i-ádi wáy-á báyéki makówáwin t'ôepa'aa'in dikeepóe. T'ähkí'díbo Jôesi Tádáví'gedí híwó dívíhí'máadi ditü',

¹⁴ "Makówá kw'áayé t'ähkí ditúuni Jôesi Tádá-á hânho hay'i namuu'in, hedi náa oepáa k'aydá in to'wên Jôesi Tádá óehíhchanmä'indá ánsaaginpidí'bo dikwoní."

In k'úwá áyí'nin Jesus óemúunídí dimää

¹⁵ In makówáwin t'ôepa'aa'in makówápiye diwáypee ihaydi in k'úwá áyí'nin wí'ná táye dívítumáa, "Jaho Bethlehem-piye gimú-i-ná'in napóe'in áymúunídí, i'gedí Nanbí Sedó Jôesi Tádádí na'in díhangin'ánnan."

¹⁶ Hediho dívíwánáho'di Mary-á Joseph-á hedá i' ay ee hääpanbí húuphébay iwe nak'óedá ovâyshaa.

¹⁷ I' ay óemú' ihaydi háa in makówáwin t'ôepa'aa'indi iví'gedí ovâyütü'an waa ditunji'.

¹⁸ T'ähkí in iwe diji'in ovâyháa'an i' hääwí in k'úwá áyí'nindi ovây't'ôe'andi dit'óedí.

¹⁹ Mary-á ná'i hääwí t'ähkí napóe'i wí'ún'ódepí, hedi häädi wänbo t'ähkí i'gedí i'ánshaamáa.

20 In k'úwá áyí⁷nin inbí k'úwá diji⁷ iwepiye diwáymää, heđi Jôesi Tádá-á kw'áayébo⁷ óemáadi ditú⁷ hânho hay⁷i namuu⁷in, gá ná⁷i⁷ háäwi dâymú⁷i-á dit⁷oe⁷i-á namuudân. Tâhkí háa i makówáwi t'ôepa⁷qa⁷i⁷đi ovâytu⁷an waagibá napóe.

Jesus i⁷ méesate hay⁷i eepiye óeho⁷

21 Wí jáadi naphade ihayđi i⁷ ay in Huđíyovi k'ewe taadi óetaa⁷an, heđi Jesus gin óekháyá⁷. Ná⁷in kháwá-á i⁷ makówáwi t'ôepa⁷qa⁷i⁷đi óemági wa⁷đi iví jiyá únsáhpóepídíbo⁷.

22 Heđi ihayđiho napóe dân⁷amídí háa Moses ita⁷nan waa, in Huđíyo inbí khuu dínmuđi dínkhây⁷á⁷ díví⁷amí⁷in wí ay na⁷aypyá ihayđi, heđiho i⁷ ay oe Jerusalem-piye dânho⁷, i⁷ méesate hay⁷i iwe Jôesi Tádá óetu⁷áamídí, “Nanbí ay wimääni.”

23 Gin dân⁷an gá ná⁷in tsontun Jôesi Tádávi ta⁷nin diwe ûnk⁷óedân: T'âhkí in páadé di⁷aypyá⁷in e⁷nún áyyá-á Jôesi Tádá óemääni.

24 Hedá wá⁷ nata⁷muu in jiyá⁷indá wíje k'o⁷wee háa wíje tsídé⁷ây ha⁷wáagi⁷in dâyhúuwí, heđi ná⁷in tsídé dâyhayđi Jôesi Tádá óemääni. Heđiho Mary-á wá⁷han ikháymáa.

Háa Simeon Jesus-ví⁷gedi natú waa

25 Oe Jerusalem wí sen nathaa Simeon gin nakháwá⁷i⁷. Iví wówátsi-á ta⁷ge ihon, hedá Jôesi Tádávi khuu-á ón⁷a⁷gin. Natsíkha Jôesi Tádáđi in Israel⁷in inbí t'ôephade iwedi ovâywhahóeníđi, heđi i⁷ Yá⁷dâa⁷i P'oweahâa i-áđi naji⁷.

26 I⁷ Yá⁷dâa⁷i P'oweahâađibá Simeon óehangin⁷ânnan wínachuwagi⁷opi⁷in i⁷ to⁷wí Jôesi Tádáđi óesóge⁷i⁷ t'owa ovây⁷aywoeníđi óemu⁷pidíbo⁷.

27 I⁷ Yá⁷dâa⁷i P'oweahâađi i⁷ hay⁷i méesate ee Simeon óets'úde. Jesus-ví jiyá-áđi tádá-áđi i⁷ wá⁷ óets'úde, hedânho indi igi⁷ ón⁷amídí háa nakhây⁷á⁷in Jôesi Tádá natsónpóe waagibá.

28 Dits'ú⁷ dihayđi Simeon-di i⁷ ay óekê⁷, heđi Jôesi Tádá óekú⁷daa⁷andi ginnân natú:

29 “Nanbí Sedó Jôesi, nábâa hîn naa uví t'ôe⁷i⁷ omuu⁷i híhchandi díchuwamää, uví tun bimági waagibá.

30 Naa ohíhchan, gá náâ-á navi tséedí i⁷ aywondi u⁷đi dínsandi⁷ dópimú⁷đân.

31 Heđi ná⁷indá bí⁷an t'âhkí nange⁷in t'owa dâymúuníđi.

32 Ná⁷i aywondi-á wí ko waagibá namúuní uví p'ôe in Huđíyo dimuupi⁷in ovâykeeyamídí, heđi i⁷ namuudí uví t'owa Israel⁷-indá he⁷ennin dipúuwí.”

33 Gin Simeon i⁷ ayví⁷gedi ihé⁷andi i⁷ tádá-á jiyá-á hânho ovânháa⁷an.

34 Hedáhá⁷ Simeon-di Jôesi Tádá óedaa⁷an híwó⁷di thaa ovânmäeníđi, hedá Mary-á óetu⁷an, “Wáy wên in Israel⁷in i⁷ óesígakáyjí, heđiho ovây⁷aywoení, hebo wáy-á wéndá wí⁷óesígakáyjípí heđiho dipede-í. I⁷đá t'âhkí t'owa háa Jôesi Tádá nada⁷ waagi ovâykeeyamí, hewânbo in t'owađá óejoegikhâyáa,

35 heđi báyéki t'owa háa inbí pí⁷ná kó⁷jé di⁷ánshaamuu waa ovâykeeyamí. Heđi u-á báyéki mánt'ôephadekhâyamáadi wí to⁷wíđi wí tsijó phá⁷đi uví pín wônjún waagibá unchâa-í.”

Anna ikú⁷daa⁷an

36 Hedá iwebá wí kwee Anna gin nakháwá⁷i wá⁷ naji⁷, i-á wí Jôesi Tádávi tukhe⁷bibá namuu. Ná⁷i kwee-á Phanuel-ví a⁷yú únmuu, heđi Asher-á iví heháwi thehtáy pahpâa únmuu.

³⁷ Tsé ihay paayo nakhóhtsaʔánwän, hedi khávéntäʔdi jónu (84) paayo únna ivi sen únchuu iwedi. Häädi wänbo t'ähki i' méesate hay'i iwe najiʔ, hedi háyänboʔ ihäqäʔodá ijúusuʔodá khuu-á thaa-á Jöesi Tádá öeʔaʔginmäʔ.

³⁸ Waʔdi Simeon ihíʔmáa ihaydibá iʔ kwee nats'ú, hedi iʔ aygiʔ Jöesi Tádá öekúʔdaaʔan, hedá iviʔgedá oväyt'öeʔan t'ähki in Jerusalem-win ditsikhakw'óʔnin Jöesi Tádáqí ovâymaʔp'äädí-ídi.

Joseph-ádi Mary-ádi oe Nazareth búʔaypiye dänweehoʔ

³⁹ Joseph-ádi Mary-ádi dänʔan háa Nanbí Sedó Jöesiviʔ tsontun diwe nak'öe waagibá, ihaydáháʔ inbí búʔay Nazareth-piye dänweehoʔ, i-á Galilee nangá nak'öe.

⁴⁰ Hedi iʔ ay nasôʔdi nakaypoeʔo hedá báyéki hangintandá imáa, hedá Jöesi Tádáqá báyéki öekhägeʔmáa.

Jesus-di in háhkannin iʔ méesate hay'i ee ovâyhéeʔan

⁴¹ Paayo p'öe waagi iʔ Passover shánkiʔeedi dinnáʔ dihaydi, Jesus-vi jiyá-á tádá-á oe Jerusalem-piye damääʔä.

⁴² Hediho Jesus táʔdi wije (12) paayoʔi namuu ihaydi Jerusalem-piye dimää, häädi waa diviʔo waagibá.

⁴³ Iʔ shánkiʔeedi dink'eweʔ dihaydi in t'owa diviweehondi, Jesus-á Jerusalem-bo iwóyiʔ. Hewänbo ivi tádá-á jiyá-á widänhanginnáhpí iwe iwóyiʔnin.

⁴⁴ Indá daʔände wáy-á t'owa indádíba dimännindádi najiʔin, hedi wí thaa t'ähki Jerusalem diwedi damää. Ihaydi inbí k'emaʔin deeje hedá inbí maatuʔin deejá öenuwä,

⁴⁵ hewänbo wíʔoeshaapíqí Jerusalem-piye dänwáybun öenuuwä-ídi.

⁴⁶ Wije thaa naphade ihaydi iʔ méesate hay'i ee in Hudiyovi háhkannindádi öeshaa. Háa divihíʔmáaʔin iʔdi oväyt'öeyande hedáháʔ báyéki háäwi oväytsikaʔmáa.

⁴⁷ Ivi hangintandá hedá ivi híʔ in háhkannin oväytumáaʔiʔdá t'ähki t'owa dit'oeʔin ovâyháaʔan.

⁴⁸ Ivi tádá-á jiyá-á widänhanginnáhpí háa dänʔánshaaʔamiʔin. Ivi jiyádi öetuʔan, “Navi ay, háadan gin naʔin díʔan? Ti wíʔuhanginnáhpíʔan uʔdi báyéki áyngi uvi tádá-ádi naa-ádi dimägi, hedá t'ámäpiye wítuwämáaʔ?”

⁴⁹ Jesus-di oväntuʔan, “Ti widänhanginnáhpíʔan naa dínkhâyʔäʔ navi Tádávi tewhá ee ochaniʔin?”

⁵⁰ Hewänbo háa oväntuʔannin wídakaʔpówápi.

⁵¹ Ivi tádá-á jiyá-á indádíba oe Nazareth-piye nawáymää, hedi t'ähki háa öetuʔan waa iʔaʔgindoʔ. Ivi jiyá náʔi háäwi t'ähki napöeʔi wíʔúnʔodéndepí.

⁵² Hedi Jesus-á nasöemändi shánki báyéki hangintandá ihóndeʔ, shánki nasenpuwamän, hedi Jöesi Tádá-ádi in t'owa-ádi shánki wänbo öesigi.

3

John iʔ p'óʔp'oeandiʔdi Jöesiviʔ tun in t'owa oväytunphadendeʔ

¹⁻² Tiberius Caesar t'ähki iʔ Rome-wi nange táʔdi p'ánú (15) paayodi natsónjiʔ ihaydi, Zechariah-vi ay John iʔ p'óʔp'oeandiʔ oe ahkónu najiʔ, hedi Jöesi Tádáqí öetuʔan ivi híʔ önt'öeʔamídi. Ihayháäbá Pontius Pilateus Judea nangewi tunjó namuu, Herod-á oe Galilee nangá natsónnän, Herod-vi tíʔuu Philip-á oe Iturea nange hedá Trachonitis nangá natsónnän, Lysanius-á oe Abilene nangá natsónnän, hedá Annas-ádi Caiaphas-ádi owháʔ p'óʔdédíʔindá damuu.

3 Hedi John t'ämäpiye Jordan p'o'k'ay tsowa i'ge najidi in t'owa Jôesivi tun ovâyt'ôekanhon. Ovâyütümaa, "Unbí t'aywó'di binjoe'an hedânho Jôesi Tádádí wovây'owóejé-ídi, hedá naadá wây'p'ó'p'oe'amí."

4 Hedi ná'i háa John i'o waa Jôesi Tádáví tukhe'bi' Isaiah ivi ta'nin diwe ho ita'nan. Ginnân ûnta'muu:

Wí to'wí oe ahkon deedi ûntuhkwíntúuní,
 'In p'ôe binkhây'an i' shánki natsonji'igí'.
 Hâ'i p'ôe'ây wá' igí' binta'ge'an.

5 T'âhki hége'ây napidedee-í.

T'âhki okú-á p'indá natayedipúuwí.

Wáy namäáginá' deejá nata'gepúuwí,
 hedi i' p'ôe nabôebôená'dí' nata'gepúuwí.

6 Hedi t'âhki t'owa dâymúuní Jôesi Tádádá t'owa ovây'aywonde'in.'

7 Hânho báyéki t'owa dimää'ä John-di ovây'p'ó'p'oe'amídi. I'di ovâyütümaa, "Un päâyü wí phaa iwedi íshavemännin waaginbá ímuu'in, to'dan wovâyütü'an háa úv'í'amí'in, hedânho Jôesi Tádádí wíwovâyütuhçhâñú-ípidí?

8 Híwó úv'í'âamí hedânho nakeepúuwídi unbí t'aywó'di ta'gendi bínjoe'annin. Wí'íjêngitúunípi, 'Abraham-bí ây iwedi'inbá gimuu.' Ná'in wâyütü'amí, Jôesi Tádá-á nada'dáho ûnkođi ná'i k'uu nääyé nak'wó'didi wây-á Abraham-bí ây ovây'pa'ídi.

9 Nääho gin waagibá napoe'o: Wí k'uuwée-á ho nakhâmmu wí tay púu nú' óets'âa-ídi. T'âhki i' tay nabaypoe'opí'-á óets'âa-í, hedi phaa iwe óechâñú-í."

10 Hedi in t'owadi óetsika'yan, "Hân gínkhây'ä' ív'í'amí'in háa untú waa wígnpúuwípidí?"

11 I'di ovâyütü'an, "Gá ginnân: Wí to'wí wíje k'éwé'in to ûnk'óedáho', i-á ûnkhây'ä' wêhpêe wí to'wí ûnk'óepí' óemääní'in. Hedi wí to'wí ûnkoegi'bán'yendi-áho ûnkhây'ä' wí to'wí ûnkoegi'kw'óhpí' óemääní'in."

12 Wên tax phahsannin ivi'piye dimää ovây'p'ó'p'oe'amídi, hedi ditsikapóe, "Hâhkandi', heyâa na'indá, hân ív'í'amí?"

13 I'di ovâyütü'an, "I' chä' hâyü unbí tsonnindi wovâyütü'an ihaydâ'mân bínwé'ge'amí."

14 Hedá wên sundado-á ditsikapóe, "Heyâa na'indá, hândá ív'í'amí?" I'di ovâyütü'an, "Hâyü wovâywá'âa'i'di bíhíhchannan. T'owa wíwínkaygi'amípi wiyá shánki wovây'ääñídi, hediháa in t'owa híwóhpí wídiv'ánpidáho', wí'ovâyütü'âamípi híwóhpí div'ánnin wí chä' inbí'wedi bínhóenídi."

15 In t'owa dichanpoe'o wí hääwí hay'i napuwagi'o waagibá, hedi John i p'ó'p'oeandiv'ígedi báyéki div'ánshamáa, tigúba i-ân namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesogekhây'ää'i' t'owa ovây'aywoenídi.

16 Hedi John-di t'âhkiđibo ovâyütü'an, "Naadi p'oeđida' wây'p'ó'p'oe'o', hewänbo wí to'wí naví shánki tsonkhuu imáa'i napowagi'o, naa ihay híwó'di wó'muupi ivi anto wänbo dön'á'ädi-ídi. I'dá wiyá pí'wí p'ó'p'oe'okan waagibá wovây'ääñí. Wáy wên un i' Yä'dâa'i P'oe'wâqahâ wovây'ääñí, wáy wëndá phaadá wovâyütuhçhâñú-í.

17 I-á nakhâmmu t'owa ovâyweejé-ídi, wí to'wí i' táhtân i' tákhowa iwedi iwijende waagibá. I' táhtân iwé'ge'an dihaydi tebay iwe ikuu-í, hewänbo i' tákhowa-á wí phaa hânhay wänbo naphahpâqđip' iwe ich'áani."

18 Shánki wiyá tun gi'bibá John-di kay'indi in t'owa ovây'hée'an, Jôesi Tádáví híwó'di tun ovây't'ôe'odí.

19-20 Hedá John-di Herod wá? óetɔ'an i' kwee Herodias-ádí t'aywó i'annin. Tobá Herodias-á Herod-ví tí'úuví kwee únmuu wánbo? ónké?. Báyéki wíyá t'aywó'di-á Herod i'an, hedá wá? John óepansóge, hedí ná'in in shánkí p'ándíkí? i'annin namuu.

Jesus óep'ó'p'oe'an

21 John-di t'áhki in t'owa ovâyp'ó'p'oe'o' ihaydi Jesus wá? óep'ó'p'oe'an. Hedí iwebá Jesus ijûusu'o' ihaydi makówá nakuudee,

22 hedí i' Yä'dâa'i P'oewâhâa wí k'o'wee waagibá natú'muudi nawândi Jesus-ví'di isóge, hedá wí tun makówádí napeedi ginnân natú: "U-á naví ay wísígi'i-ân unmuu. Hânho ɔ'di ohíhchan."

Jesus-ví páádé kã'ää'in t'owa únmuu'in

23 Jesus-á mađi powintä (30) paayo'i namuu páádé its'anháhkanjijé ihaydi. T'owa-á di'an i-á Joseph-ví ay namuu'in. Joseph-á Heli-ví ay únmuu.

24 Heli-á Matthat-ví ay únmuu, Matthat-á Levi-ví ay únmuu, Levi-á Melchi-ví ay únmuu, Melchi-á Jannai-ví ay únmuu, Jannai-á Joseph-ví ay únmuu,

25 Joseph-á Mattathias-ví ay únmuu, Mattathias-á Amos-ví ay únmuu, Amos-á Nahum-bí ay únmuu, Nahum-dá Esli-ví ay únmuu, Esli-á Naggai-ví ay únmuu,

26 Naggai-á Maath-ví ay únmuu, Maath-á Mattathias-ví ay únmuu, Mattathias-á Semein-bí ay únmuu, Semein-dá Josech-ví ay únmuu, Josech-á Joda-ví ay únmuu,

27 Joda-á Joanan-bí ay únmuu, Joanan-dá Rhesa-ví ay únmuu, Rhesa-á Zerubbabel-ví ay únmuu, Zerubbabel-á Shealtiel-ví ay únmuu, Shealtiel-á Neri-ví ay únmuu,

28 Neri-á Melchi-ví ay únmuu, Melchi-á Addi-ví ay únmuu, Addi-á Cosam-bí ay únmuu, Cosam-dá Elmadam-bí ay únmuu, Elmadam-dá Er-ví ay únmuu,

29 Er-á Joshua-ví ay únmuu, Joshua-á Eliezer-ví ay únmuu, Eliezer-á Jorim-bí ay únmuu, Jorim-dá Matthat-ví ay únmuu, Matthat-dá Levi-ví ay únmuu,

30 Levi-á Simeon-bí ay únmuu, Simeon-dá Judah-ví ay únmuu, Judah-á Joseph-ví ay únmuu, Joseph-á Jonam-bí ay únmuu, Jonam-dá Eliakim-bí ay únmuu,

31 Eliakim-dá Melea-ví ay únmuu, Melea-á Menna-ví ay únmuu, Menna-á Mattatha-ví ay únmuu, Mattatha-á Nathan-bí ay únmuu, Nathan-dá David-ví ay únmuu,

32 David-á Jesse-ví ay únmuu, Jesse-á Obed-ví ay únmuu, Obed-á Boaz-ví ay únmuu, Boaz-á Salmon-bí ay únmuu, Salmon-dá Nahshon-bí ay únmuu,

33 Nahshon-dá Amminadab-ví ay únmuu, Amminadab-á Ram-bí ay únmuu, Ram-dá Hezron-bí ay únmuu, Hezron-dá Perez-ví ay únmuu, Perez-á Judah-ví ay únmuu,

34 Judah-á Jacob-ví ay únmuu, Jacob-á Isaac-ví ay únmuu, Isaac-á Abraham-bí ay únmuu, Abraham-dá Terah-ví ay únmuu, Terah-á Nahor-ví ay únmuu,

35 Nahor-á Serug-ví ay únmuu, Serug-á Reu-ví ay únmuu, Reu-á Peleg-ví ay únmuu, Peleg-á Eber-ví ay únmuu, Eber-á Shelah-ví ay únmuu,

36 Shelah-á Cainan-bí ay únmuu, Cainan-dá Arphaxad-ví ay únmuu, Arphaxad-á Shem-bí ay únmuu, Shem-dá Noah-ví ay únmuu, Noah-á Lamech-ví ay únmuu,

37 Lamech-á Methuselah-ví ay únmuu, Methuselah-á Enoch-ví ay únmuu, Enoch-á Jared-ví ay únmuu, Jared-á Mahalaleel-ví ay únmuu, Mahalaleel-á Cainan-bí ay únmuu,

³⁸ Cainan-dá Enos-ví ay ûnmuu, Enos-á Seth-ví ay ûnmuu, Seth-dá Adam-bí ay ûnmuu, Adam-dá Jôesi Tádávi ay ûnmuu.

4

Penísendiđi Jesus óetayinde?

¹ Jesus i? Yă?dâa?i P'oweaahâa pín ta?gedi imáadi in Jordan p'o?k'ay naná? diwedi nawáymaa, hedi i? Yă?dâa?i P'oweaahâađi ahkónupiye óeho?.

² Iwe jónántă (40) thaa i? Penísendi ikhăăde? óet'aywóhkannamíđi. I? jónántă thaa t'ăhki hăăbo w'ik'oepi, hedi t'ăhki i? thaa naphade ihayđi hăăđi óemăa.

³ Hedi Penísendiđi óetu?an, "Jôesi Tádávi ay unmuudáho ná?i k'uu náwe nakw'ó?di năajôení napávapa?íđi."

⁴ Jesus-di óetu?an, "Joe, há?to gin dáy?amí. Jôesi Tádávi ta?nin diwe ûntŭ?, T'owa-á wiyá shánkí dîntáy páváví?wedi hedânho in kodi wówátsi dáyamá?ve-íđi."

⁵ Hedáhá? i? Penísendiđá owáy kw'áyepiye naná? diwe Jesus óepiye, hedi t'ăhki nange năa oepáa k'ayđi wémúudibo? ónkeeyan,

⁶ hedi óetu?an, "Naadi t'ăhki tsonkhuu t'ăhki ná?i nan deeye wímăáni, inbí sa?wó?di hăăwí wóegé. Ná?i-á t'ăhki navi mange dînkw'óđiho?, hedi to?wí naa oda?i dómăáni.

⁷ Hedânho navi páadépiye bidége?disógedi dí?a?ginmăáníđi, ná?i t'ăhki uví? úmúuni."

⁸ Jesus-di óetu?an, "Joe, há?to gin dáy?amí. Jôesi Tádávi ta?nin diwá ginnân ûntă?muu: Jôesi Tádá i? shánkí natsonji?i?bá namuudí bîn?a?ginmăáni.

I-á unbí Jôesi únmuu, hediho i?đă?mân bîn?a?geeni."

⁹ Ihayđá Penísendiđá Jesus-á oe Jerusalem-piye óeho?, hedi i? méesate hay?i shánkí natŭ?wân deedi óepiye, hedi óetu?an, "Jôesi Tádávi ay unmuudá náwedi óke?t'ave,

¹⁰ gá Jôesi Tádávi ta?nin diwe gin nata?muudân:

Jôesi Tádá iví makówáwin t'óepă?aq?in itŭ?amí wóe?áyíngi?amíđi.

¹¹ Hedá gin wá? nata?muu:

Indiđânho inbí man diwe wóeyă-í hedânho k'uu eedi wívi?anchăănú-ípíđi."

¹² Jesus-di óetu?an, "Joe, háa untŭ? waa há?to dáy?amí, gá iví ta?nin diwebá ûntŭ?dân,

Uví Jôesi i? shánkí natsonji?i namuu?i wínăatayi?nípí năamúuníđi háa in natŭ?in i?amí?in háa joe."

¹³ T'ămăge háa Jesus óet'aywóhkannamíđi Penísendi ikhăă ihayđi Jesus-ví?wedi ijăa?an wiyá wáygedí puwahay.

Jesus oe Nazareth bú?ay óejoegi?an

¹⁴ I? Yă?dâa?i P'oweaahâađá Jesus báyéki pínán óemăgi, hedi Galilee-piye iwáybun. T'ămăpiye i? bú? eeje t'ăhki t'owa Jesus-ví?gedi dit'oe,

¹⁵ hedi t'ăhki Hudíyoví méesate eeje i?đi ovâyhá?o?, hedi t'ăhki t'owadí kw'ăayébo? óemăa.

¹⁶ Jesus oe Nazareth bú?ay napówá, nasôe iwe?i bú? namuu. I? kaykhanwówá thaa in Hudíyoví méesate?ay ipiye namăa, hăăđi wânbo t'ăhki i?o waagibá. Iwínú Jôesi Tádávi ta?nin diwedi in t'owa ovăytunnamíđi,

¹⁷ hedi indi in ta?nin Jôesi Tádávi tukhe?bi Isaiah ita?nannin ón?an, hedi imahsanusuđi ná?i hí? nata?muu iwe ishaa:

18-19 Nanbí Sedó Jôesi Tádádí i' Yä'ḏâa'i P'oewaqhâa naa dînsan, hedîho i-á naa-áḏí naji',
gá naa díde'mandân in sehkanäwó diwówáji'in t'owa iví híwó'di tun dovâyt'ôe'ámíḏí.

I'ḏi naa dîsan in pan dovâyt'ôe'ámíḏí dovâymahpăḏikhâymáa'in,
in tsí't'aa'indá inbí keetandá dâwâykáyjíḏí,

in áágé diwha'vennindá dovâywáytagé-íḏí,
hedá t'owa-á dovâyt'ôe'ámíḏí ihayḏiho naná Nanbí Sedóḏí
ovâykeeyámíḏí hânho híwó'di namuu'in.

20 Hedáhá? Jesus in ta'nin iwâymahsanu, hedí i' méesate iwewi khâge'di' ónwáy'andi isóge. T'âhkí ee méesdiwówáji'in t'owa iví híwó'di tun dovâyt'ôe'ámíḏí.

I'ḏi naa dîsan in pan dovâyt'ôe'ámíḏí dovâymahpăḏikhâymáa'in,
in tsí't'aa'indá inbí keetandá dâwâykáyjíḏí,

in áágé diwha'vennindá dovâywáytagé-íḏí,
hedá t'owa-á dovâytate dikw'ó'nindi Jesus hânho óedamunde'.

21 Ihayḏáhá? Jesus-di ovâytu'an, "Ná'i hâäwí Jôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu'i-á ho napóe nää thaa ít'ôeyankw'ôndibo'."

22 T'âhkíḏibo dichanpóe híwó ihée'annin. T'âhkí ovâyháa'an, gá sa'wó'di tundi ovâyhée'andân, hedí ditû', "Háḏídan ná'i hâäwí ûnhanginná? Ti Joseph-ví ayḏa'mân wí'ûnmuupí'an?"

23 I'ḏi ovâytu'an, "Maḏi undi ná'i tuní,

hedá t'owa-á dovâyt t'owa ditû'di dítu'âamí, 'Woekandi, páadé bipi-hekháa'amí. Han ítúḏáho unbí hí' ginnân ûntunda'i: Un ít'oe háa ee Capernaum bú'ay dáy'annin, hedîho nää-á nää naví ówíná wá' han waagibá naa dínkhây'ä' dáy'amí'in.

24 Hewänbo naadá ta'gendi wâytu'amí, wí Jôesi Tádávi tukhe'bi'-á iví nange iweho wí'óesígí'ohpi.

25-26 Naadá wâytu'amí háa báyéki paayo phade ta'gendi napóe'in, Jôesi Tádávi tukhe'bi' Elijah nawówáji' ihayḏi. Pojedá píngé paayo wí'ikwá'nanpí, hedîho t'âhkí i' nange wáy báyéki dihaapóe. Hedí tobá Israel-win kwiyá' inbí senä' dînt'ahánnin báyéki diji wänbo', hâ'in kwiyá'bí'wepiye Jôesi Tádáḏí Elijah ósaaníwí'wedí oe Sidon bú'piyân óesan, wí bú' Zarephath gin dâytu'o' iwepiye, wí kwee iví sen ûnchuu'i' óekháge'namíḏí.

27 Hedá wá? Jôesi Tádávi tukhe'bi' Elisha nawówáji' ihayhâä, báyéki in Israel-win diphéetaymuu, hedí wénä wänbo in wíḏiwówapí. Wí sen Naaman kin nakháwá'ida'mân nawówa, hedí i-á Syria nangewi-ân namuu."

28 In méesate ee dikw'ó'nin ná'i dit'oe ihayḏi hânho dit'ayyaapóe.

29 Tsíkhagipí dívíwínúdí i' bú'ḏí já'wépiye Jesus óechänupiye. I' bú'-á okú wáhkí nak'óe, hedí oe okú kw'áyepiye óepiye t'owá k'áygéḏí óeke't'âave-íḏí.

30 Hewänbo i-á inbí jáagé i'ge naphadēḏibo' iweḏi namää.

Jesus-di wí yä'ḏâapi' p'oewaqhâa wí senbí'wedí óekhehiye

31 Ihayḏá Jesus-á wíyá Galilee nangewi bú'ay Capernaum gin dâytu'o' iwepiye namää, hedí i' Huḏiyoví kaykhanwówá thaa dínná' dihayḏi in t'owa ovâyhá'o'.

32 In t'owa háa Jesus-di ovâyhá'annindi ovâyháa'an, gá wí to'wí báyéki tsonkhuu imáa'i waagibá ihí'maadân.

33-34 Iwebá wí sen na² ʼán wí yá² dâapí² p'oewaḡahâḡḡi óemáa² i², heḡi ituwínú, “Ívi² wán ɔ́ Jesus Nazareth-wí², ánpí dí² ʼan. Ti un² ʼáḡ dí² t'aháḡánú-ídí gáhân? Naa dínhanginná to² wí unmuu² in – ɔ́-á i² t'áhki yá² dâa² i² unmuu, i² Jôesi Tádádí wóesandi².”

35 Jesus-di i² yá² dâapí² p'oewaḡahâḡḡi t'aydi óehée² andi óetu² ʼan, “Hânda² dibo², há² i² senbí² wedi ópeeve.” I² p'oewaḡahâḡḡi i² sen in t'owavi páadépiye óekanu, heḡi i² senbí² wedi napee wí² óewa² ʼanpídibo².

36 T'áhki dikw'ó² nin ovâyháa² andi dívítumáa, “Jesus-ví hí²-á hânho únkay. I-á báyéki tsonkhuu únk'óe in yá² dâapí² in p'oewaḡahâḡḡi to² wénbí² wedi ovâypejôenídí, heḡiho dây² a² gindo².”

37 Heḡi t'ámâpiye t'áhki in t'owa iwéngéwin iví² geḡi dívíhí² máa.

Jesus-di báyéki t'owa ovâyehkháamâgi

38 Jesus in Hudíyo-ví méesate iwedi napee, heḡi Simon-bí tewhá iwepiye namáa. Simon-bí jahkwíjo únhaydí hânho natsáwâp'íde², heḡi Jesus igí² ónkhá² ge² daa² ʼan.

39 Heḡiho Jesus namáadi i² kweeví whohte hânge iwínú, heḡi i² tsáwâp'íde i² kweeví tú² dí napee-ídí ijôn. Wesebo i² tsáwâp'íde únhándí i² kwee ishâa, heḡi ovâyhúujôn.

40 Nathantsudemän dihaydi i² kaykhanwówá thaa ho naphade, heḡi to² wén wây-á dihay² in dínkw'ó² nin Jesus-ví² piye dâyho², tobá háawi inbí hay dínmuu wânbo², heḡi iví mandí ovâytagedi t'áhki ovâyehkháamâgi.

41 In yá² dâapí² in p'oewaḡahâḡḡi báyéki t'owavi² wedi dínpee, heḡi dipee² ʼáḡi dívítuwínú, “U-á Jôeso Tádá-ví ay-án unmuu.” Hewânbo i² dí t'aydi ovâyhée² andi wíyá wí² ovâyhí² mágipi, gá dínhanginnândân i-á nammu i² to² wí Jôesi Tádádí óesóge² i² t'owa ovây² aywoenídí, heḡi wa² dí wínada² pí in t'owa dínhanginnáanídí to² wí namuu² in.

Jesus in Hudíyo-ví méesate ʼây eeje in t'owa Jôesi Tádávi tun ovây² óe² o²

42 Namuwâthay ihaydi Jesus ee bú² dí napee, heḡi wâhâḡḡi tóebo wínathaapi iwepiye namáa. In t'owadi óetu² wâho², heḡi óeshâa ihaydá dívíkhâḡḡe² inbí² wedi wí² ijâa² amípídi.

43 Hewânbo i² dí ovâytu² ʼan, “Naa dínkhây² ʼá² i² wé² ge² i² bú² ʼây eejepiye omú-í² in, heḡânho dovây² t'óe² amídí ná² i² híwó² di tun hádídí Jôesi Tádádí in t'owa ovâysíghónde² i² geḡi. Hangí² ʼankun naa dísan.”

44 Heḡiho Jôesi Tádávi tun i² Hudíyoví méesate² ʼây eeje in Hudíyoví nange i² ge t'áhki ovây² t'óekanhon.

5

Jesus-di iví páadé² in khâge² nin ovâyde² man

1 Wí thaa Jesus i² p'oekwín Genessaret gin dâytu² o² iwe tsowa wáy nawin, heḡi báyéki in t'owa dívíchânumáa shánki iví nú² piye dívíhâḡḡi-ídí heḡânho shánki híwó Jôesi Tádávi hí² dit'oe-ídí.

2 Wíje kophé owáy p'o² k'áygé wáy da² ʼándí imû². In paawó² indá wíyá wáyge díj² inbí pa² akanu² i² dây² owéedí-ídí.

3 Wí kophé-á Simon-bí² únmuu. Jesus iwe itógiḡi Simon óedaa² ʼan háy p'oe iwepiye ónhâḡḡi-ídí, heḡi iwáyge isógeḡi in t'owa ovâyhá² ʼan.

4 Heḡi ovâyhí² bowa ihaydi Simon óetu² ʼan, “Uví kophé oe shánki nawá² ʼán diwepiye mánhâḡḡi, heḡi unbí pa² akanu² i² binwhájé heḡânho bínpaawhahóenídí.”

5 Simon-di óetu'an, "Háhkandi?, khun t'áhkí hânho ívít'óe'an, heđi wêe wânbo paa wí'âywhakhê'pí. Hewânbo nää-á gin ʋ' untúđího í' pa'akanu'i dówhaajé-í."

6 Heđi han díví'an dihayđi báyéki paa dâyhahógi, heđi inbí pa'akanu'i dínsivekhâypóe.

7 Heđiho dívímanwáđá'an inbí k'ema'in í' wêe kophé iwe dito'onnin di'ää-íđi ovâykhâge'namíđi, heđi indá dipówá ihayđi in wíje kophé t'áhkí dínp'ídepóeđi báyéki dínpaaku'undi ovây'ugekhây'an.

8 Simon Peter háa napóe'in imú' ihayđi Jesus-ví páadépiye idége'disóge heđi óetu'an, "Nanbí Sedó, naví'weđi óhąđi, naa-á t'aywóhkandiđá' omuu."

9 Ha'wâa Peter natú' gá óeháa'andân báyéki paa dâyhahógiđi, heđi t'áhkí in diho dívímanwáđá'an inbí k'ema'in í' wêe kophé iwe dito'onnin di'ää-íđi ovâykhâge'namíđi, heđi indá dipówá ihayđi in wíje kophé t'áhkí dínp'ídepóeđi báyéki dínpaaku'undi ovây-íđi diji'in wá' ovâyháa'an.

10 James-áđi John-dáđi hanbá dachanpóe. Nă'in wíje senă'dá Zebedee-ví ây damuu, heđi indáđi Simon-dáđi wé'ge dānpaawó'o'. Hebo Jesus-di Simon óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípi. Nää-á paa mánhónde', hewânbo nää iwede páadépiyá t'owa-ân naagi' dínkhonkhâymaa."

11 Inbí kophé oe p'lo kíngépiye dâywâyhąđiđi háăwí dínkw'ó'di t'áhkí dâyjo'e'an, heđi Jesus óeyuho'.

Jesus-di wí sen naphéetaymuu'í' ónhekháa'an

12 Wí thaa ee nangebá wí bú'ay iwe Jesus naji?, heđi wí sen iví tú' t'áhkí naphéetaymuu'í Jesus-ví páadépiye idége'disógedi ip'ó't'ää, heđi óekháge'daa'andi óetu'an, "Dínhanginná ʋ-á úkodi'in nă'í phéetay dínjâa'amíđi, unda'di."

13 Heđi Jesus ikhóhtąđi iví mandí í' sen óetągedi óetu'an, "Oda'-ákon wíhekháamăanıđi. Unhekháapúuwí." Wesebo í' senbí phéetay únhan.

14 Heđi Jesus-di kay'indi óetu'an, "To'wí wânbo háa úpóe'in wínâat'óe'amípi. Moses-di wovâyjôn wí háăwí í' owha'ví'piye bínhúuwí'in Jôesi Tádá óemăanıđi, heđânho in t'owa ovâyhangin'annamíđi íwówa'in. Nää ópún, ha'wâa ó'an."

15 Hewânbo nää-á shánká báyéki t'owa Jesus-ví'gedi dínhanginpóe, heđi báyéki t'owa t'ámapha'gedi di'ăđi dívíwé'ge'an ónt'óeyaanıđi heđá í'di ovâyhekháamăanıđá.

16 Hewânbo í'di ovâyjo'e'andi oe ahkónupiye namăa ijúusu'amíđi.

Jesus-di wí sen ún'a'yăkankodipi' ónhekháa'an

17 Wí thaa wí tewhá iwe Jesus-di in t'owa ovâyhá'o', heđi wên Pharisees-áđi heđá wên Hudyoví khuu dâyhá'o'indáđi iví tsowa wáy dikw'ó. Nă'indá di'ää í' bú'ay eejedi oe Galilee nange Judea nangá nakw'ó'di, heđá Jerusalem bú' iwedá. Nanbí Sedó Jôesi Tádáđi Jesus báyéki kay óemăgi in t'owa hekháa ovâyămăanıđi.

18 Ihayđibá wên senă' dipówá, indá wí sen ún'a'yăkankodipi' wên whohpá'ay eedi nak'óeđi óekán, heđi dívíkhăă ívepiye óets'úude-íđi heđânho Jesus-ví páadépiye óek'úuwíđi.

19 Hewânbo oe íve in t'owa dibá'yendi háđiđi óets'úude-í'in wíđâyshaapi, heđiho oe wha'k'aypiye óepiye. I tekumu wáy wí dâyhąđiđi dâyhó'jéphokíđi, heđi í' sen iví whohpá'ay wóge' in t'owaví jăđi óewhaje Jesus-ví páadépiye.

20 Dâywäyümáa'in Jesus-di ovâyümü' ihaydi i' sen óetu'an, "K'ema, uvi t'aywó'di-á ú'owó'jen."

21 In Hudíyoví khuu dâyhá'o'indádi in Pharisees-ádi dívítumáa, "To-an ná'i namuu gân na'ánde'? Jôesi Tádádá'mân ûnkođi t'aywó'di i'owóje-íđi, wíyá to'wí wânbo-á joe. Hedího ná'i sen gin ihí'máadi Jôesi Tádá óe'a'ginhánunde?."

22 Jesus ûnhanginná háa di'ánshaamuu'in, hedí ovâytsika'yan, "Heháadan gi'bi ánshaa bínmáa?"

23 Naa otúđá, 'Uvi t'aywó'di ú'owó'jen,' háa otúđá, 'Ówínúđá ójýyé,' wé'i-an shánkí wínabáapu'wanpí hedânho bínmúuníđi háa ta'gendi dínkođi'in háa joe?

24 Náa háäwí dókhâymaa wáykeeyamíđi naa t'owa t'áhkígí' o'aypuyá'i' dínk'óe'in náa oepáa k'aydi t'aywó'di dovây'owóje-íđi wá'." Hedáhá' i' sen ûn'a'yákankođipi'á óetu'an, "Naadi wítumáa, ówínú, uvi whohpá'ay manke'đi uvi'piye unnú-í."

25 Wesebo i' sen in t'owaví páadépiyebo' iwínú, hedí iví pa'ay iwe ûnk'óe'i' iké'đi iví'piye iweeho', Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáadi namáa.

26 In t'owa hânho ovâyháa'an hedá dikhunwóeda'póe. Hedí indi wá' Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáadi ditú, "Náa thaa áymú' wí háäwí hânhay wânbo áymú'pí'."

Jesus-di Levi óetu'an i-ádi namú-í'in

27 Ná'i t'áhkí napóe ihaydi Jesus i' bú'ay iweđi namáadi wí tax phahsandi Levi gin nakháwá'i' óemú' i' phahsan chá' dâywé'ge'o' i' tehwá'ay ee na'ándi. Jesus-di óetu'an, "Naa-ádi ókã've."

28 Levi iwínúđi háäwí t'áhkí ûnk'w'ó'di ijoe'andi Jesus-ádi namáa.

29 Hedí Levi-đi Jesus iví k'aygipiye óeho'đi ónshánkí'eedípa. Wây-á báyéki tax phahsannínda hedá wây-á t'owa-á dikw'ó indádi dívíhúujođi.

30 In Pharisees-ádi hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indádi wí'ovâyhí'anpí Jesus-á ná'in t'owa-ádi ihúujo'in, hedího Jesus-ví khäge'nin ovâytsika'yan, "Heháadan ná'in tax phahsanníndáđi hedá ná'in wé'gen t'óeyanpí'in dimuu'indádi úvíhúujo'?"

31 Jesus-di ovâytu'an, "In dihay'indá'mân wí woekandi dántáy, in dihaypí'indá joe.

32 Naa o'ää in to'wên t'aywóhkannin dimuu'in dínhanginná'nin dovâytu'áamíđi inbí t'aywó'di dâyjoe'amíđi, in to'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhon gin di'ánde'indá joe."

Jesus haqđá i'gedi óetsika'yan

33 Wên t'owađi Jesus óetu'an, "John i' p'ó'p'oekandiví khäge'nin ihayđá' dívíhaqđá'o hedá báyéki dívíjusu'o', in Pharisees-ví khäge'nin wá' hanbá díví'o'. Heháadan uvi khäge'nin húukandáđi suwá-áđíđá' díví'o'?"

34 Jesus-di ovâytu'an, "Dínkhóhtsaashánkí'eedíná' dihayđi ti ûnkođi i' soyin-giví k'ema'in bínhaqđákannamí'in wa'đi i' soyingi indádi najíđibo'?" Hedân joe.

35 Hewânbo owáy háäđi i' soyingi inbí'wedeí óekhuwakhâymaa, ihayđânho dívíhaqđá'amí." *

Jesus-di ovâythayjo' in Hudíyoví hay'owáyđi' i' khuu-á hedá iví ts'qabi khuu-á wíđánwónepí'in

* 5:35 Jesus wí'bo iví'gedi ihí'máa. I-á i' soyingi waagi'bá namuu, hedí iví khäge'nindá i' soyingiví k'ema'in waaginbá-á dimuu.

36 Jesus-di ná'i háhkangí' hí' wá' ovâytu'an: "To'wí wänbo wên to ts'aamin diwedi wí'isívendepí wáy-á to naphohchá'nin diwe it'i'k'úuwídí. Han waagi i'andá, in to ts'aamin wí pho únchaní, hedá in to ts'aamin diwedi'in t'ihku-á wá' há'to in to khannin deedi híwó nakeet'óení.

37 Hedá wá' to'wí wänbo wí méena ts'aabi' k'úwá khowa múu kayjee eeje wí'ikuuđepí. Gin waagi i'andá, i' méenadi i' múu óephuudi óepáave-í, hedá i' méena nacha'dee-í hedí i' múu-á óepeđee'amí.

38 Nakhây'ä' méena ts'aabi-á wí k'úwá khowa múu ts'aabi' eeje óekuu-i'in.

39 Hedá t'owa-á páadé méena kayjee dâysuwädá há'to méena ts'aabi-á disuwäda'í. Ditúuní, 'Ná'i méena kayjee-á shánki híwó'di namuu'."

6

Jesus-á kaykhanwówa thaa wá' natsonji'

1 Wí thaa, Hudíyoví kaykhanwówa thaa naná'di', Jesus-ádi ivi khäge'nindádi wí táhtân nava i'ge dimän, hedí ivi khäge'nin dáyta'k'éthohon, hedá inbí mandí dâyhúu'andi i' táhtân dâyk'o'.

2 Wên Pharisees-di ovâytu'an, "Kaykhanwówa thaa háa úví'o waagá nakhâk'óe. Heháadan ha'wáa úvíkanhon?"

3 Jesus-di ovâytu'an, "Undá bintunnanpí'an háa David hedá in senä' i-ádi diji'indádi hân'oe díví'annin dihâsên dihaydi.

4 Jôesi Tádávi tewhá ee David nats'úndi i' pává ee nasaa'i' ihógi hedí ik'oe, hedá in senä' i-ádi diji'indá wá' ovâymági, tobá i' pává Jôesi Tádági' únwíjesaa wänbo', hedího in owhá'dá'mân dínk'óe dâyk'o'ídi."

5 Jesus ná'in wá' ovâytu'an: "Naa t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dínk'óe otúunídi háa t'owa kaykhanwówa thaa dínkodi'in díví'amídi."

Kaykhanwówa thaa Jesus-di wí sen namant'aamuu'i' ónhekhâa'an

6 Wíyá kaykhanwówa thaa naná' diwe Jesus wí Hudíyoví méesate'ay ee nats'úndi in t'owa ovâyhá'o'. Wí sen ivi kó'díngedí'in man únt'aamuu'i' iwe na'ân.

7 Wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá wên Pharisees-á wá' dikw'ó. Indi áyîngidi óemúnde tigúba kaykhanwówa thaa wí to'wí hekhâa óemâni'in, hedí gin i'andáho' ónt'e'p'êede-í.

8 Hewänbo Jesus únhanginná háa di'ánshaamuu'in, hedí i' sen namant'aamuu'i' óetu'an, "Ówínúdi náa páadépiye ókã've."

9 Hedáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Ná'in tsika wâytsikakhâmáa: Kaykhanwówa thaa wé'i-an gínk'óe ivi'amídi: Ti gínkhây'ä' wí to'wí ivi wówátsi áy'aywoeni'in háa áyháji'in?"

10 Hedí ibéedí wí'ínbo ovâyúnde', hedáhá' i' sen óetu'an, "Ókhóhtää." Hedí ikhóhtäädí ivi man únwówađi páadéđi únmuu waagibá únpoé.

11 Hewänbo in dikw'ó'nin hânho dit'aydi dívítumáa hânngú Jesus dáy'amí'in.

Jesus-di tá'di wíje senä' ovâyde'man ivi khäge'nin dimúunídi

12 Ihayhâđíhki Jôesi Tádávi'piye ijúusu'an.

13 Nathay ihaydi ivi khäge'nin ivi'piye ituhkännan, hedí in diwedi tá'di wíje ovâyde'mandi ná'ínbá ovâytu'an, "Undá naví t'óekhuwa'in ímuu." Ginnân dikhâwá:

14-16 Simon (i-á Jesus-di Peter gin wá' óekháwãmägi), hedá Andrew-á (i-á Simon-bí tí'úu-á ûnmuu), hedá James-á, John-dá, Philip-á, Bartholomew-á, Matthew-á, Thomas-á, hedá wiyá wêe James-á (i-á Alpheus-ví ay ûnmuu), hedá wiyá wêe Simon-dá (i-á "I' Zealot namú'de'i?" gin wá' óetu'o*"), Judas-á (íví tádá-á James gân ûnkháwä), hedá Judas Iscariot-dá (i-á Jesus óekuhpekhâymaa'i-á namuu).

Jesus-di báyéki t'owa ovâyhekkháamägi

17 Okú kw'áyedi t'áhkídibo diwá, hedi Jesus nanantayedíná' diwe iwínú. Báyéki in óeyuhonnin i-ádi diji' hedá báyéki wáy-á t'owa-á wá', indá dí'ää Jerusalem bú'dí, hedá wiyá wáygedá Judea nantaa búgedi, hedá i' määp'oe p'o' k'áyéwin bú' Tyre-á Sidon-dá tsowadá wá' dí'ää.

18 Nã'in t'owa-á dí'ää Jesus ónt'óeyaanídí hedá inbí hay ovâyjáa'amídi. Hedá in yä'dáapi'in p'oewahãadi ovây't'óephadekando'in wá' dí'äädi dihekkháapóe.

19 T'áhki in t'owa dívíkhãäde' óetäägé-ídi, gá wí pínán ûnpee'i'di dihaywówa'dán.

Jesus-di in t'owa ovâyty'an to'wên dimuu dâyhíhchanmä've-l'indá hedá híwóhpi dínpuuwi'indá

20 Jesus íbéedí íví khãge'nin imúndedi ovâyty'an, "Un sehkanáwó íwówáji'in híhchan bínmä've-í, gá Jõesi Táadáví t'owa ímuudán.

21 Un nää bínhãphadende'in híhchan bínmä've-í, gá íshupúuwídán. Un nää íséeeji'in híhchan bínmä've-í, gá híhchandi úvíp'ákhãa-ídn.

22 Naa t'áhki t'owagi' o'aypuyä'i' omuudi t'owadi wovây'taydá hedá wovâyjoegimáadá hedá t'ámãge unbí'gedi dívíhí'máadá hedá t'aywóhkannin ímuu gin wovây'tumáadá, híhchan bínmä've-í.

23 Gin waagi únpóedá íhíhchã-í hedá úvíhíhchanchãänú-í, gá in t'owadi han wovây'andibo Jõesi Táadádi báyéki híwó'di háãwí oe makówa wovây'mãänídn. Wí'ún'óede-ípi nã'in t'owavi hehããwin thehtáy pahpá'indi wá'in Jõesi Táadáví tukhe'min hanbá ovây'an.

24 "Hewänbo un nää íkodit'owamuu'in t'óephade únpúuwí, gá undá unbí híwó'di thaa ho únpãgedán.

25 Un nää íshu'muu'in t'óephade únpúuwí, gá undá íhãpúuwídán. Un nää íp'áaji'in t'óephade únpúuwí, gá undá íbo'aapúuwídán hedá íséeyëeni.

26 T'áhki t'owa unbí'gedi híwó'di dívíhí'máadá t'óephade únpúuwí. Háadi? Gá nã'in t'owavi hehããwin thehtáy pahpá'in híwó'báho dívíhée'andán in hójo'inbí'gedi ditú'in Jõesi Táadáví tukhe'min dimuu'in."

Jesus-di ovâyty'an dínkhây'ã' inbí hânmin ovâysígi-l'in

27 "Hewänbo un naa dín't'óeyande'in naadi wây'tumáa, unbí hânmin bínsígi-í, hedá in wovây'tay'indá híwó'dá bín'amí.

28 Jõesi Táadá bínãa'amí wí háãwí híwó'di ovây'amí'in in to'wên híwóhpi' únpúuwí'in dida'in, hedá in to'wên unbí'gedi wovâyjãnkíhée'o'ingí' ovâyjûusu'amí.

29 Wí to'wídi wéhãgedí wovâyts'emaphávedi, oe wéhãgedí wá' bínst'emaphavemãáni. Wí to'wídi unbí k'éwé'in to wovâyké'di, unbí to wá' wovâykáyídi wívínkhãã'amípi.

* 6:14-16 In Zealot t'owa-á Israel nãngegi' dívíhãnbo' in Rome'in ovâykhehpeeyé-ídi

30 Wí to'wídí wí háäwí wovâydaa'andi bînmääni, hedí wí to'wídí wí háäwí únmuu'i wovâyké'dá, wíyá wíwíndaa'amípi.

31 Háa t'owadı un wovây'amí'in ída' waagibá, hanbá bîn'amí.

32 "In to'wên wovâysígi'índa'mân bînsígidá, ti t'owa unbí'gedí ditúuní híwó úví'o'in? Hedân joe. In t'aywóhkannindi wânbo wá' ovâysígi to'wên in ovâysígi'in.

33 Hedí in to'wên híwó wovây'o'ingi'da'mân híwó bîn'odá, ti t'owa unbí'gedí ditúuní híwó úví'o'in? Hedân joe. T'aywóhkannin wânbo wá' híwó ovây'o' in to'wên híwó in ovây'o'in.

34 Hedí in to'wên wovâywaywá'áa-f'índa'mân bînchá'piyémdá, ti híwó úví'o gin t'owa ditúuní? Hedân joe. T'aywóhkannin wânbo wá' wây-á t'aywóhkannin dâychá'piyéma', dínhanginnándáho háyú dívípiyémagi ihaybá ovâywaywá'áa-f'í'in.

35 Ginnân úví'amí: Uví hânmin bînsígi-í, hedá híwó'dá bîn'amí. Bînpiyémääni háäwí, hedí i'gedí wí'úví'ánshaa'amípi háa wíyá bînhóeni háa joe. Gin waagi úví'andi, wíyá shánki híwó bînhóeni, hedí ta'gendi i' shánki kw'áye na'ándivi áy ímuu gin t'owa ovâykeeyamí. I'dá in to'wên dikú'daapoe'o'pi'in wânbo' in dit'aywó't'óe'in wânbo-á híwó ovây'o'.

36 Únkháy'á' t'owavi'piye íshekanäpúuwí'in, uví Táda Jôesi uví'piye nasehkanäpoe'o waagibá."

Jesus-di ovâytu'an wây-á t'owa wí'ovây't'aywó'dichänu'be-ípi

37 "Thaydá' t'owa wíwínt'aywó'dichänu'be-ípi, hedânho un wíwovây't'aywó'dichänu-ípidí. Ihaydá' wí'ítú'be-ípi to'wên dimuu'in ovâyuhcháänú-f'ín, hedânho wíwovâyuhcháänú-ípi. Wây-á t'owa bîn'owóje-í hedânho wovây'owóje-ídi.

38 In t'owa háäwí bînmääni, hedânho Jôesi Táadı un wá' wovâyääni. Unbí t'ún wovây'p'íde waagibá únpúuwí, hedáhá' in t'ún wovây't'á't'á'nandá wovâywádá'amí shánki báyéki únsadee-ídi, p'éedi ch'á'ki únsadee-í. Wây-á to'wêngi' bîntaajo waagibáho wovâytaayamí."

39 Jesus-di ná'i háhkangi' hí' wá' ovâytu'an: "Wí tsí't'aa'i-á wúnkodípi wíyá tsí't'aa'i' óepahúuwídi. Gin i'andá wí'gíndíbo kwí'ónú dake't'áanípi'an.

40 Wí to'wí naháhpoe'o'i-á iví háhkandivi shánki wínaháhpí, hewânbo ho naháhpoe ihaydá iví háhkandi waagi'ba namúuní.

41 "Heháadan i' phétá wíyá to'wíwí tsée únto'ondi bînmunde', hedí in phé unbí tsée únto'onnindá wíwín'áyngi'ohpi'?

42 Wí'únkodípi bîntu'âamídi, 'Óká' k'ema, há'i phétá uví tsí'dí wínwhahkáyji,' gá wên phé uví tsí' úto'ondi híwó wí'únkeet'óepídân. Undá paa úvíjánúmaa'in waaginbá ímuu. Páadé há'in phé unbí tsí'dí binwhahke' hedânho híwó únkeet'óeni wíyá to'wíwí tsí'dí há'in phétá bînwhahkáyjidi."

I' bay napa'i wên bay tay iwe

43 "Wên bay tay híwó'nin deedi híwóhpi' bay wínapa'pi, hedí wên bay tay híwóhpi'in namuu'in deedi bay híwó'di namuu'i wínapa'pi.

44 Úhanginná háawin wên tay namuu'in i' háäwí napayedee iwedi. Figs-á phé'yávi nawáámuu iwedi wí'óetháy'épi, hedá úuwa-á wên tsigu iwedi wí'óetháy'épi.

45 Hedí hanbá wí to'wí híwó'di namuu'i-á híwó i'o', gá iví pí'ná khó'je báyéki híwó'di imáadan, hedí wí to'wí híwóhpi' namuu'i-á híwóhpi' i'o', iví

pí'ná khó'jé-á híwóhpi' imáadi. T'ähki t'owa háa inbí pí'ná khó'jé dâymáa waagibá dívíhée'o'."

Wáy wên in Jesus-ví hí' dit'oe'in ná'i hí' dâysí'qamí, wây-á wëndá joe

46 "Heháadan undi naa ihayda' díkháyä'de 'Nanbí tsondi p'ó'dédi' gin, hewänbo háa naadi wâytu'an waa wí'úví'ohpi'?

47 To'wên naví'piye dí'äädi naví hí' dit'oe'di dín'a'gindodá naadi wâythayyamí háawin dimuu'in.

48 Indá wí sen wí tewhá ik'ú'i' waaginbá dimuu, iví tepúgi' báyéki iphoyää hedá k'uudá itepútógi. Hedi nap'ohsôe ihaydi i' p'oe'di i' tewhá óenán, hewänbo i' sen híwó ik'ú'í' diho i' tewhá wí'óe'a'yä'napi.

49 Hewänbo in to'wên naví hí' dit'oe'di dín'a'gindopi'indá wí sen itewhák'ú'í' depúpí'díbo waaginbá dimuu, hedi i' p'o'k'ay nap'ohsôe ihaydi i' p'oe'di iví tewhá hânho ónnándi wesebo t'ähkiho ónp'onayu."

7

Jesus-di wí Rome-wi sundaðoví t'óe'i ónehkháa'an

1 Ná'i t'ähki Jesus-di in t'owa ûnt'óeyanji'in ovâyhi'bowa ihaydiho iwáygedí oe Capernaum bú'aypiye namää.

2 Iwe wí sundaðo p'ó'dédi' naji', i-á wí t'óe'i ûn'án hânho ida'i', hedi ná'i t'óe'i-á nahaydi chuwa k'áyge nak'óe.

3 I' sundaðo p'ó'dédi' Jesus-ví'gedi nat'oe ihaydi wên Hudíyo tsonnin ovâysan Jesus óedaa'qamídi na'ää-ídi wí t'óe'i' óehkháamäänídi.

4 Jesus naji' iwe dipówá ihaydi pín ta'gedi óekhäge'daa'an. Óetu'an, "Ná'i sundaðo p'ó'dédi'-á ihay híwó'di namuu ná'i i'gi' mân'qamídi,

5 gá i'dá t'ähki nanbí t'owa dínsígdân, hedá nanbí bú'wi méesate'ay dínkú'."

6 Hediho Jesus indádi namää. Owáy i' sundaðoví tewhá tsowa wáy dipowamán dihayhää i'di iví'wedi wên k'ema'in ovâysan Jesus óejay-ídi, hedi indi Jesus óetu'an, "Nanbí Sedó, wíyá áyíngi wí'úyëenípi, naa ihay híwó'di wó'muupi naví k'aygi unts'úunídi,

7 hedá wá' ochanpóe naa ihay híwó'di wó'muupi'in uví'piye wänbo omú-ídi. Naví t'óe'i dínhekháapúuwí gin untúdi, nahekháapúuwí-ákun.

8 Ná'indá naa dínhanginná, gá naa wá' háäwí díjóni dó'a'gindodân, hedi naadi wây-á sundaðo dovâytsónmáa, hedi dâ'y'a'gindo'. Wí sundaðo 'Ópûn' gin dótu'andi, i-á namää'ä, hedi wíyá wêe 'Ókã've' gin dótu'andá, i-á na'ää'ä. Naví pant'óe'i 'Ha'wáa ó'an' gin dótu'andi, háa otú waa i'o'."

9 Jesus óeháa'an ná'in nat'oe'di, hedi ibéedi in t'owa ûnwóe'ä'in ovâytu'an, "Ná'in wâytu'qamí, hánhay wänbo wí to'wí báyéki wâyü ná'i sen waagi imáa'i wídošhaapi, Israel iwe'in wänbo-á joe."

10 Hedi i' sundaðo p'ó'dédi'wí tewhá iwepiye in iví k'aygi'in dí'ää'in diwáymää, hedi i' t'óe'i nawówadi óeshaa.

Jesus-di wí e'nú óewáywówápa

11 Wí háyú thaa naphade ihaydi Jesus wí bú'ay Nain gin dâytü'o' iwepiye namää. Iví khäge'nindá hedá wây-á báyéki t'owa-á i-ádíba dimää.

12 Ee bú' tehpaá phódi tsowa dimän dihayhää wí e'nú nachuu'i' óekhähkugihon. I' e'nú nachuu'i-á wí kweeví wêeðä' ay ûn'ändi' ûnmuu, hedi i' kweeví sedó wá' ho ûnchuu. Báyéki i' bú'in t'owa i' jíyá-ádi diji'.

13 Nanbí Sedó Jesus-di i? kwee óemú? ihayđi ivi?piye nasehkanápóe, heđi óetu?an, “Wívisihtää-ípi.”

14 Hedi iháđidi i? peníphébay itäge, heđi in dâyhonnin dívíwóyí?, heđi Jesus natú, “E?nú, óshaa.”

15 Hedi i? nachuu?i? idaygisógedi únhi?paa, heđi Jesus-di i? jíyá óetu?an, “Nää uvi e?nú ú?án.”

16 T'áhkiđibo dikhunwóeda?póe, heđi Jôesi Tádá kw'áayébo? óemáa. Ditú, “Wí Jôesi Tádávi tukhe?bi hay?i na?áä na?indáđi nachanídí, Jôesi Tádá-á na?áä ivi t'owa ikháge?namídí.”

17 In Huđiyoví nange t'áhki heđá i? nange búu k'uwakí nakw'ó?di-á in t'owa háa Jesus i?annin dit'oe.

John i? p'ó?p'oe kandi?di Jesus óetsika?yan to?wí namu?in

18 John i p'ó?p'oe kandi?di kháge?nindi John óetu?an ná?i háäwí t'áhki napóe i?gedi.

19 Hedi John-di wíje ivi kháge?nin ovântuhkánnan, heđi Nanbí Sedó Jesus-ví?piye ovánsan óetu?amídí, “Hän?oe ditú? wí to?wí Jôesi Tádáđi dínsankháymáa?in. Ti u-án i? unmuu, háa wíyá to?wí áynnuwä-í?”

20 Jesus naji? iwe dapówá ihayđi óetu?an, “John i? p'ó?p'oe kandi?di na?in dísan uvi?piye wên háawên wítsika?yamídí,” heđáhá? John-bí tsika óetsika?yan.

21 Dapówá ihayháđibá Jesus-di in t'owa t'ámäge dihay?in hekháa ovâyamá?, heđá yä?däapi?in p'oweaháa-á in ovâyamá?inbi?wedi ovâykehpiyede?, heđá ditsi?taamuu?indá inbi keetandá ovâyamá?.

22 Heđiho Jesus-di ovântu?an, “Jaho báwáypún heđi John dântu?âamí háa dänmú? heđá dat'oe waagibá. In tsí?ta?in inbi keetan dâywáyhónde?, in ditsi?dee?ipi?indá ditsi?dee, in diphéetaymuu?indá diwówa?, di?ojet'aamuu?indá dit'oe?o, in dichuu?indá diwáywówápoe?o, heđá Jôesi Tádávi híwó?di tundá in sehkanáwó diwówáji?in ovây?t'oe?o?.

23 I? to?wí ivi wäyü navi?piye? wí?únhánde?i-á híhchan imá?ve-í.”

Jesus híwó ihé?o? John i? p'ó?p'oe kandi?di?gedi

24 In John-bí?wedi da?áä?in dawáymää ihayđi Jesus-di in báyéki t'owa i-áđi diji?in ovâytsika?yan, “Ahkónupiye John ít'oe-íđi imää ihayđi, háä-an í?án bínmún?in? Ti wí to?wí wên poesú waagibá wađi óepheđemáa?i?”

25 Heđi hangí? wí?imääpíđi, háä-an handi bínmúunídí imää? Ti wí to?wí kodit'owa waagi na?aamuu?i? Ti wí?únhanginnáhpí?an iowápoe?o, heđá Jôesi Tádán sa?wó?gí díví?awende?indá heđá háäwí t'áhki dâymáa?indá tsonninbí tewhá he?endi eeje dithaa.

26 Hedi wí to?wí gi?bi? ípuwámääpíđi háä-an handi ípuwámää? Ti wí Jôesi Tádávi tukhe?bi gáhân? Naadı wäyü?âamí John-dá wí Jôesi Tádávi tukhe?bi namuu-ákun, hewänbo shánki wänbo namuu.

27 John-nánkun namuu i? t'òekhuwa?i Jôesi Tádávi ta?nin diwe ivi?gedi nata?muu?i?. Jôesi Tádáđi i? to?wí óesogekhâyamá?i? t'owa ovây?aywoenídí óehí?máađi óetu?an,

Ót'óeyan, naadı wí navi t'òekhuwa?i? uvi páađe wínsankháymáa.

I?đan in p'óe wónkháy?amí unpówápíđibo?.”

28 Heđáhá? Jesus natú, “Naadı wäyü?máa, to?wí wänbo náä oepáa k'aydi náä puwahay na?aypüyá?i John-bí shánki kw'áye wínamuupí. Hewänbo náä phaapiyedi in to?wên Jôesi Tádávi tun t'owa ovây?t'oe?o?indáho John-bí shánki kw'áye dimuu, tobá kw'áye dimuupí?in waagin dimuu.

29 “Hedi in tax phahsannindáđi hedá wây-á báyéki t'owa-áđi John ónt'óeyan, hedi John-di ovây'p'oe'an. Gin dívi'andá dáykeeyan díwíwâyunde'in Jôesi Tádá-á híwó i'ó'in.

30 Hewânbo in Pharisees-á hedá in Hudíyoví khuu dáyhá'ó'indá wíđihíjepí John-di ovây'p'oe'amíđi, hediho gindidi dáykeeyan dáyjoegi'annin háa Jôesi Tádá nada' waa ingí' ovây'amí'in.

31 “Hânnan otúuní nâ'in nâá diwówáji'in t'owaví'gedi? Háawin t'owa-an dimuu? Háá waagi'innan dimuu?

32 Gá áyyáá dimuu búu pinge dikw'ó'nin waagi'innân dimuu, wáy wêndi in wé'gen ovâytuwinúndedi, ‘Wâykhóhtsaakha'púwhhá'andi wí'úvjadéndepí, hedá wâypenikha'wandá wí'úvísíhtáádepi.’

33 Ginnân otunda? John i' p'ó'p'oekandi napówa ihaydi ihaáđá'an hedá wí'iméenasuwápi, hediho un ítú, ‘Wí yá'đáapi' p'oweahháđi óemáa.’

34 Hewânbo naa t'áhkí t'owagi' o'aypuyá'i' wé'gen t'owa-áđi dáyhúujo hedá dósuwände', hediho ítú, ‘Binmú'đi, i-á naha't'aa, hedá suwáto'i-ân namuu, hedá há'in tax phahsannindáđi in wé'gen t'aywóhkannindáđi inbí k'ema dínmuu.’

35 Hebo tobá gin ítú? wânbo?, in to'wên Jôesi Tádáđi hangintan ovâymagí'indá ditú?, ‘Ta'gendi Jôesi Tádá báyéki ihangintanmáa.’”

Wí kwee t'aywóhkandi namuu'i Jesus-ví ân deedi ika'p'oe'âyü

36 Wí Pharisee Simon gin nakháwá'i'đi Jesus óehúutu'an, hediho i' Pharisee-ví tewhá iwepiye namááđi ihúúsóge.

37 Ee bú'ba wí kwee t'aywóhkandi namuu'i nathaa. Ná'i kwee-á Jesus i' Pharisee-ví'we ihúujo'in únhanginpóe ihaydi iwepiye namáa. Wên ts'á'in p'onbay'ay sa'wó nasundi ka'p'oe únku'unnin i-áđi iho'.

38 Jesus-ví ân nú' idége'disóge, hedi isíhtááde?. Iví tsi'p'oe Jesus-ví ân deedi únjemudi iví whândi ónt'awe, hedi óe'ánp'ohtsá?, hedi i' ka'p'oe sa'wó nasundidá ân deeda ón'ewedáhá' óe'âyü.

39 I' Pharisee Jesus óehúutu'andi' ná'i imú' ihaydi i'ánshaamáa, “Ná'i sen ta'gendi Jôesi Tádávi tukhe'bi namuudáho', únhanginnáaniwân ná'i kwee óetágende'iví'gedi to'wí hedá háawi namuu'in, i-á t'aywóhkandi namuudi.”

40 Jesus-di Simon óetu'an, “Naa u-áđi ohí'da?” Simon-di Jesus óetu'an, “Hedáho háhkandi?, háá-an naa dítu'amí'in unda'?”

41 Jesus-di ginnân óetu'an: “Wíje sená' wí chá' píyépä'i sen dachá'phaamuu. I' wêe p'ánân tágintá (500) kwák'u ts'á'i naphaamuu, hedi i' wêe-á p'ánántá-á (50).

42 Hewânbo wíđánkodipí dánwá'áa-íđi, hediho wí'gíndi i' daphaamuu'i'đi ovân'owóje. Wé'ídan in wíje sená' diwedi shánki óesígí? Hân u-á un'ánde'?”

43 Simon-di Jesus óetu'an, “Gá i' shánki báyéki ón'owóje'i'đân shánki óesígí, gin naa o'ánde'.” “Ta'ge untú” gin Jesus-di óetu'an.

44 Hedi Jesus ibeedi i' kwee óemúnde?, hedi Simon óetu'an, “Ti ná'i kwee nâamúnde'? Naa uvi k'aygi ots'úndi u'dá wí p'oe wânbo wíđimápipi naa dáy'an'owêedi-íđi, hewânbo i'đá iví tsi'p'oeđi dí'ánp'oe'an, hedá iví whándá dí'p'oeđi.

45 U'dá wíđip'ohtsáäpi uvi k'aygi dísigí'amíđi, hewânbo i'đá ots'ún waagibo dí'ánp'ohtsáđi wí'iwóyí'pí.

46 U'dá wíđip'óhka'anpí dínkeeyamíđi uvi k'aygi díheegi'annin, hewânbo i'đá há'i ka'p'oe sa'wó nasundi' naví ân deedi dí'âyü.

47 Hedihho wítu'âamí, ná'i kwee-á iví báyéki sígí ûnmuudi ikeejo' báyéki t'aywó'di ûn'owó'jennin, hewänbo wí to'wí na'ándedi hínchãäda' ûn'owó'jennin, i-á hínchãäda' sígí imáa."

48 Hedáhá? Jesus-di i' kwee óetu'an, "Uví t'aywó'di-á ú'owó'jen."

49 Wây-á i-ádi dívíhúju'in díví'ánshaamáa, "Háawi sennan ná'i namuu? Natú? t'aywó'di i'owó'jénde wá?"

50 Hewänbo Jesus-di i' kwee óetu'an, "Uví wäyü úmuudiho wôn'owóje. Ánshaaginpidíbo' ópün."

8

Wên kwiyä?di Jesus óeyuuhon

1 Iwedi wíhâyü thaa iwe Jesus báyéki bú'ây eejepiye namää, hedí i' híwó'di tun ovây't'óekanhon háa Jôesi Táđá nakhâymuu waa t'owa ovâysíghónídi. Iví tã'di wíje (12) khãge'nin wá' i-áđíba diji'.

2-3 Wên kwiyä? wá? Jesus-ádi diji', indá Mary-á, Joanna-á hedá Susanna-á dimuu. Ná'in kwiyä? dihaywän hedá yä'dâapi'in p'oweahhãäda' óemáawän, hewänbo Jesus-di hehkháa ovâymägi. Mary-á t'owadi óekháyä'de? "Magdala bú'wi kwee" gin, hedá Jesus-di tsédi diji'in yä'dâapi'in p'oweahhãäda' iví'wedi ónkhehpiye. Joanna-ví sedó Chuza-á i' nanagewi tsondi Herod-ví k'aygi iwe ihãäwí'áyí'do?. Wây-á báyéki kwiyä? wá? Jesus-ádi iví khãge'nindáđi dimän, hedí i' hãäwí ná'in kwiyä? dínkw'ó'di Jesus-á iví khãge'nindá diyämu.

Jesus-di wên háhkanği'in ó'gédi ko'ji i'gedi in t'owa ovâytu'an

4 T'owa báyéki bú'ây eejeđi Jesus-ví'piye dimää, hedí báyéki dit'owawé'gepöe ihayđi Jesus-di ná'in háhkanği'in ó'gédi ovâytu'an:

5 "Wí ko'jikwo'i namää iví ko'ji wógege, hedí ee nava i'ge iko'jiwáde. Wáy wí ko'ji in p'öe'ay nava pínu nak'öe i'ge najemu, hedí t'owa diphademandi i' ko'ji kw'áayé díví'ahsaa, hedí tsíde dívíshunwávedí i' ko'ji dáyk'oe.

6 Wíyá ko'ji-á nak'uuná? deedá najemu, hedí natsijópúpöe wänbo wína'omúnáhpídi nat'aa.

7 Wíyá ko'ji-á wãä'i phé'yävi jáa-á najemu, hedí i' phé'yävi nasóedi óe'ánhógi.

8 Hewänbo wíyá ko'ji-á híwó'di nan deedá najemu, hedí tãgintä (100) ma'kw'anukí shánkí napaa." Gin Jesus-di ovâytu'an hedáhá? kay'indi natú, "To'wên navi hí' dit'oe'indá híwó dívít'óeyaani'in dínkhây'ä?"

9 Jesus-ví khãge'nindi óetsika'yan hân ná'in ó'gédi natunda'in.

10 Hedí Jesus-di ovâytu'an, "Jôesi Táđáđi wovâymägi íka'pöewíđi háđíđi i'đi náä t'owa ovâysíghónde? i'gedi, hewänbo in wé'gendá dovâyhá'odi ó'gédiđa' dovâytmáa, hedänho wíđika'pöewípídi. Jôesi Táđávi ta'nin diwe ginnän inbí'gedi nata'muu:

Tobáháa dâymünde wänbo wíđínkeepöe'opí,
hedá dit'oe'o wänbo wíđika'pöyá'pí.

Jesus-di i' ko'ji i'gedi ovâythayyan

11 "Nä'i hí' i' ko'ji i'gedi ginnän natunda?: I' ko'ji-á Jôesi Táđávi tun waagi'ba namuu.

12 Wáy wên t'owa i' nan nava pínu nap'öe'aymän ni'ge nakâymuu'i waaginbá dimuu. Jôesi Táđávi tun dit'oe, hewänbo Penísendi na'ãäđi i' tun inbí pí'ná khó'jéđi ovâywhahónde?, hedihho wíđívíwâyundepíđi há'to ovây'aywoeni.

13 Wây-á t'owa-á i' nan nak'uuná'di waaginbá-á dimuu. Jôesi Tádávi tun dit'oedi hihchandi dâysigí'o', hewänbo wíðipúumuupí waagibá dimuu. Hây tähkida' diviwayunde', hewänbo ovâystayinde' ihaydá wiyá wíðiviwayundeplí.

14 Wây-á t'owa-á i' wää'i phé'yávi nasaa'i nan iwáygé wí ko'ji najemu'i waagi'ba-á dimuu. Jôesi Tádávi tun dit'oe, hewänbo báyeki hääwi nää oepáa k'aydiwidi ovây'áyingimá', dikodit'owamúuní'indá dida', hedá háa dihihchanpúuwí i'gedida' divi'ánshaa'o'. Hedänho hanbá dínpo'e'o i' ko'ji óe'ánhógi'i waagibá, inbí'wedi hääbo wínapayedee'ipí waagibá napoe'o.

15 Hewänbo wây-á t'owa-á i' híwó'di nan iwáygé wí ko'ji najemu'i waagi'ba-á dimuu. Jôesi Tádávi tun dit'oedi pín ta'gedi inbí pí'ná khó'jé dâyhónde', hedá híwó'nin ánshaa'in dimuudi wíðâyjoe'opí, hedí diviyää'odibo híwó'di hääwi divi'o'."

Jesus-di wên phakó i'gedi ovâytu'an

16 "To'wí wänbo wên phakó iko'ankidí wí sä'wedí wí'ikaajopí háa whohte pho' wí'tóe'ópí. Hewänbo wên phakóbay iwän ikée'í, hedänho to'wí íve nats'undi i' ko imúunídí.

17 Hedí hanbá hääwi t'ähki nää nakaamuu'i-áho owáy häädibo nakeepúuwí, hedá hääwi nää naka'powamuupí'-áho owáy häädibo nathaypúuwí naka'powapúuwídí.

18 Hedänho áyíngidí naví hí' dînt'óeyanbe. To'wí it'óeyandedí naví hí' dínka'póya'di-á shánki wänbo óeka'powamääni. Hewänbo to'wí naka'póya'pí'-á, tobá naka'póya' gin na'ände wänbo', i hýyää ho naka'pówa'i' ónkaayamí" gin Jesus-di ovâytu'an.

Jesus-ví jiyá-á tí'úuwindá únpówá

19 Jesus-ví jiyá-ádi iví tí'úuwindá ee Jesus na'án diwepiye dimää, hewänbo báyéki dit'owajidi wíðínkodipí iví tsowa dívihâadi-ídi.

20 To'wídí Jesus óetu'an, "Uví jiyá-ádi uví tí'úuwindádi oe já'wé diwin hedí wóemúuní'in dida'."

21 Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "In to'wên Jôesi Tádávi tun dâyt'óeyandedí dâya'gindo'innänho naví jiyá-á naví tí'úuwindá dînmuu."

Jesus i' waa hânda' i'an

22 Wí thaa Jesus-ádi iví khäge'nindádi wí kophé iwe dívítogi, hedí Jesus-di ovâytu'an, "Jaho oe p'oekwí' p'änäpiye gimú-i." Hedího iwepiye dimää.

23 Wa' p'oe iwéngé dimän dihayhää Jesus najókhá. Ihaydibá wí waa hânho kay'i' i' p'oe'wíngé napówá, hedí hânho nap'oe't'úkhúpo'e'odi inbí kophé dín'p'ohkuudee hedí ovây'ugekhây'an.

24 Jesus nak'óe iwepiye dimäädi óejóhsan, hedí óetu'an, "Nanbí tsondi', dip'ot'akhanukhây'o'." Hedí Jesus ishaadi kay'indi i' waa-á i he'endi p'oe't'úkhú-á ovänhée'an, hedí i' waa nawóyí'dee, i' p'oe-á nahângipóe.

25 Ihaydá iví khäge'nin itu'an, "Heháadan wâyupí'in ímuu?" In khäge'nindá dikhunwóeda'dá ovâyháa'an, hedí dívípitumáa, "Háawi sennan ná'i namuu? Waa-á p'oe-á wänbo ijóndi óe'a'gindo'."

Jesus-di báyéki yä'däapí'in p'oe'waa'hâa wí senbí'wedi ovâykhepiye

26 Oe p'oekwí' p'änä ee Gerasene-bí nange dipówá, owáy háná p'oekwí' p'änädá Galilee-á naná.

27 Jesus owáy nange wâypiye i' kophé iwedi nawá' dihaydi, wí sen i' bú'wi namuu'i na'ää óejay-ídi. Ná'i sendá yä'däapí'in p'oe'waa'hâadi óemáa, hedá

báyékí p̄aayo aapídíbo' ijíyéndé', hedí tewhá ee wínathaapí, hewänbo t'owápho eejän nathaa, dāypenikhā'kw'óe'ó iwe.

28-29 I' yā'dāapí' p'oweaahāādi i' sen hāyänbo óekaygi'an i'amídí háa i' yā'dāapí' p'oweaahāā nada' waagi, hedí tobáháa t'owadi i' sen wí pan waagibá kadénadi óemanwhi'o hedá óekwāk'ukhúwhi'o wänbo', ihaydá' iwhi'ts'á'dí nama'p'ändé', hedá i' yā'dāapí' p'oweaahāādi oe ahkónupiye óeshavekando'. Jesus-di i' yā'dāapí' p'oweaahāā óejôn i' senbí'wedi napee-ídí, hedí i' sendi Jesus óemú'di iví páadépiye idége'disóge hedí ituwínú, "Heháadan u'di ánpí wídí'ohpí Jesus, u Jôesi Tádá i' shánkí kw'áye na'ándiví ay unmuu'í"? Naadi kay'indi wida'máa, wídí't'óephadekannapí."

30 Jesus-di óetsika'yan, "Hän unkháwǎ?" Hedí natú, "Gá 'Báyékí' gän." Gin natú gá báyékí yā'dāapí'in p'oweaahāādi óemáādän.

31 In yā'dāapí'in p'oweaahāādi Jesus kay'indi óedaa'an oe péyégepiye wí'ováysaanípi.

32 Iwe tsowa wáy okú wáhkí báyékí pehtsude dihúuji'. In yā'dāapí'in p'oweaahāādi Jesus kay'indi óedaa'an ovāymāānídí in pehtsudeví tú' eeje dívítóenídí, hedího ovāymāgi.

33 In yā'dāapí'in p'oweaahāā i' senbí'wedi dipeedi in pehtsudeví'ye dívítógi, hedí in báyékí pehtsude i' okú wáhkí oe áagépiye díví'āāwáve, hedí i' p'oekwí' diwe diwāndi díví'ot'ahánú.

34 In pehtsude áyí'nin háa napóe'in dāymú'di dijän, hedí iwáy bú' hedá bú'dí já'wé-á i'gedí dāyt'óeho'.

35 hedího in t'owa dimāā dāymúunídí. Oe Jesus na'än diwe dipówá ihaydá i' sen iví'wedi in yā'dāapí'in p'oweaahāā ovāykehepiye'i Jesus-ví ân nú' na'ándí dāysha. Nāā-á na'aamuu hedá iví hangintandá imáa. Óemú' ihaydi dikhunwóeda'póe.

36 Hedí in t'owa háa napóe'in dāymú'indi in wé'gen dipówá'in ovāytú'an hádídi i' sen ónehkháa'annin.

37 Hedí in Gerasene-wín t'owa hedá in tsowa dithaa'indá dikhunwóeda'di Jesus óedaa'an inbí nangedi ijāatāā-ídí. Hedího i' kophé iwe itógi p'ó' p'ānāpiye nawáymú-ídí.

38 I' sen in yā'dāapí'in p'oweaahāā iví'wedi ónjāa'andi'di Jesus pín ta'gedi óedaa'an, "Naa u-ádi dípunmāā." Hewänbo Jesus-di óepunjōndi óetu'an,

39 "Uví'piye ópūn, t'āhkí háa Jôesi Tádádí ugí' wōn'annin ovāyt'óe'amí." Hedího namāādi to'wēn t'āhkí ee bú' ovāytú'an háa Jesus-di igí' ón'annin.

Jesus-di wí kwee ün'ün'oepee'í' ónehkháa'an, hedá wí a'yú nachuu'í-á óewówápa

40 Jesus oe p'oekwí' p'ānādi nawáy'āā, hedí napówá ihaydi báyékí t'owa óetsíkha'máa'indi óesígíké'.

41 Wí sen Jairus gin nakháwǎ'i na'āā, i-á in Hudíyoví méesate'aywi p'ó'dédí' namuu, hedí Jesus-ví páadépiye idége'disógedi pín ta'gedi Jesus óedaa'an iví tewhá ipiye namú-ídí.

42 Iví wée a'yú ün'āndi' ünchuwamāā'ā. I' a'yú-á mađi tā'di wíje (12) p̄aayo'í namuu.

Jesus i' tádá-ádi namāādi in t'owa iví nú' dívít'ā't'ā'bóedímáa.

43 Wí kwee wá' ünwóemän, i-á nap'óehaydi tā'di wíje (12) p̄aayo iví ün'oe wí'ünwóyí'dee'ípi, hedí to'wí wänbo wí'ünkodípi ónehkháa'ámídi.

44 Nā'i kwee-á Jesus-ví t'í'ûphá'gedi na'äädi iví k'éwé'in to' k'áygedí ontäge, hedí wesebo iví ûnp'oe ûnwóyí'dee.

45 Jesus natsikapóe, "To'dan naa ditäge?" Hewänbo t'ähki ditú, "Naa-á joe." Hedá Peter-dá öetu'an, "Hähkandi', báyeki t'owa dijidi nää uví nú'piye dívíkhadímá'dí wóet'ä't'ä'chänumáa."

46 Hewänbo Jesus natú, "To'widáho ditäge-ákon. Naa dínhanginná hehkháa pinnán naví'wedi dínpee'in."

47 I' kwee nää ûnhanginná há'to ikaamá've-í'in, hedího nathathapóedi na'äädi Jesus-ví páadépiye idége'disóge, hedí in t'owaví páadépiyebo ithayyan háadi Jesus öetäge'in hedá háa wesebo-á nahewówa'indá.

48 Jesus-di öetu'an, "Naví ay, uví wäyü úmuudi unhewówa. Ánshaaginpidíbo'ópün."

49 Wa'di ihí'máa ihaydibo wí to'wí i' méesatewi p'ó'dédi'ví tewhá iwedi napówa hedí natú, "Jairus, uví ayúkáy ho úchuu. I' hähkandi' ánpí ó'an."

50 Hewänbo Jesus ná'i nat'oeđi Jairus öetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípi. Biwänpiwäyü-í-á nawóewa-í'in hedího nawóewa-í-ákon."

51 I tewhá ee dipówa ihaydi Peter-á John-dá James-á hedá i ayúkáyví tádá-ádi jíyá-ádi Jesus-di ovâtsudemägi, wíyá to'wí wänbo-á joe.

52 I' ayúkáy nachuudi t'ähkiđibo dívísihtuwínúdedá dívípihkhúmáhpúude', hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Wí'úvísíhtä-á-ípi. Wínachumuupi, nawänpijókhawäk'óe-á."

53 Indi ónwänpip'áhkaa, dínhanginnâdi i' ayúkáy-á ho nachuu'in.

54 Hewänbo Jesus-di iví man ónyâ'di kaygi öetu'an, "Óshaa ayúkáy."

55 I ayúkáy nawáywówápóe, hedí wesebo ishaa, hedí Jesus-di ovâytu'an, "Wí háäwi binmäá ik'o'ídi."

56 I' tádá-á i' jíyá-á hânho ovänháa'an, hewänbo Jesus-di ovänkhâk'ú'to'wí wänbo wíđänhangin'ánnamípi'in háa napóe'in.

9

Jesus iví tä'di wíje (12) khäge'nin isan iví t'öe díví'amídi

1 Jesus iví tä'di wíje (12) khäge'nin iwé'ge'andi pinnán ovâymägi hedá ovâyk'ú' in yä'däapi'in p'oewahâä t'owaví'wedi ovâykheppee-ídi, hedá inbí hay-á ovâyjáa'amídi.

2 Hedáhá' ovâypunjôn in t'owa ovâytu'amídi Jöesi Táđaví'piye dívímäänídi, hedá ovâyhehkháa'amídi.

3 Ovâytu'an, "Hääwí wänbo wívníhúuwípi ímândi, wên uduphé wänbo joe, háa wí múu bínhää'wíkúu-ígi', háa wí koe'gi', háa wí chá', háa wây-á wéhpée to wänbo wívníhúuwípi.

4 Wí tewhá iwe wovâysi'gi'an deebo úvíwóyí'ni, wíyá wáypiye imää píhay.

5 Hewänbo wáyge wíwovâysi'gi'anpí'we, iwedi ípeemän dihaydi unbí anto iwedi bínna'jeepéedi-í in t'owa dínhanginnáanídi híwó wíđíví'anpí'in" gin Jesus-di ovâytu'an.

6 Hedího iví khäge'nin iwedi dímmädi i' bú'ây i'ge t'ähki dívítsi'hon. Jöesi Táđaví híwó'di tun in t'owa ovây't'öekanhon, hedá in dihaymuu'indá hehkháa ovâypähon.

I' tsondi Herod Jesus-ví'gedi nat'oe

7 Herod i' Galilee nangewi tsondi namuu'i háa napuwamännin ûnhanginpóe, hedí wí'ûnhanginnáhpí háa ná'i háäwí i'gedi i'ánshaa'amí'in,

gá wáy wên t'owa Jesus-ví'gedi ditú'dân i-á John i' p'ó'p'oekandi namuu nawáywówápóe'i',

⁸ hedá wáy-á ditú' Elijah nawáykeepóe'in, hedá wá' wáy-á ditú' wéná wí in Jôesi Tádávi hán'oe'in tukhe'min nawáywówápóe'in.

⁹ Herod natú, "Naa otsonpóe John i' p'ó'p'oekandi óek'é'ts'áa-i'in. To-angú ná'i sen namuu, iví'gedi ná'i hááwí ot'oe'o'i'?" Hediho ikhááde Jesus óemúun'in.

Jesus-di in p'ánú maapaasôn (5,000) sená'dá in wé'gen t'owa-á ovâyhúujôn

¹⁰ Jesus-ví t'óekhuwa'in diwáypówá ihaydi Jesus óet'óe'an háa díví'annin t'áhkí. Hedi oe Bethsaida bú'aypiye i-ádi ovâyho' wí'bo dikwonídi.

¹¹ Hewânbo in t'owa dínhanginpóe wáypiyé namáá'in, hediho t'áhkídi'bo únwómáa. I'dá t'áhkí ovâysígi'an, hedi ovâyhée'an háa Jôesi Tádá nakhâymuu waa t'owa ovâysíghóenídi i'gedi, hedá in to'wên dínhekháatáy'indá hekháa-á ovâymägi.

¹² Nakinmän dihaydi iví tã'di wíje (12) khäge'nin iví'piye ún'áadi óetu'an, "Ná'in t'owa ovâypunjónbe i' bú'aypiye hedá nava háa tsowa nanân deejepiyá, wáygé dívíwho'kw'óeni'in dâynuuwã-ídi hedá dâykoegi'hóenídá, gá nááwá ahkondã' nanândân."

¹³ Hewânbo Jesus-di ovâytu'an, "Undânho bínhúujóeni." Indi óetu'an, "Na'indá p'ánú pává'âyda' hedá wíje pa'âyda'ba áymáa. T'áhkí ná'in t'owagi' wínginkoegi'saapi, áykoegi'kumádidá'mânho'." Gin ditú gá in sená'dã'dibo p'ánú maapaasôn (5,000) ihay dijidân.

¹⁴ Jesus-di ovâytu'an, "Bintu'an in t'owa p'ánán tãgin (50's) dívíwé'ge'amí hedá háa nangá dívíkw'óeni'."

¹⁵ Hediho iví khäge'nin háa ovâytu'an waagi díví'andi t'áhkí in t'owa dívíkw'óeni gin ovâytu'an.

¹⁶ Hedi Jesus i' p'ánú pává-á hedá in wíje paa-á ihógi, hedi makówápiye ibéedi ikú'daa'andi i' pává-á hedá in paa-á iháve. Hedáhá' iví khäge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-ídi.

¹⁷ T'áhkí in t'owa dívíhúuyandi dívíshu'an, hedi in khäge'nin tã'di wíje (12) t'un p'éedi i' naphade'i koegi' dâywé'ge'an.

Peter natú to'wí Jesus ta'gendi namuu'in

¹⁸ Wí thaa Jesus wí'bo ijúuso'o'. Iví khäge'nin iwáy tsowa diji', hedi ovâytsika'yan, "To-an naa omuu gân ná'in t'owa ditú'?"

¹⁹ Indi óetu'an, "Wên ditú' John i' p'ó'p'oekandi-ân unmuu. Wáy-á wéndá ditú' Elijah-ân unmuu, hedá wa'ði wáy wéndá ditú' wí Jôesi Tádávi hán'oe'i' tukhe'bi nawáywówápóe'i-ân unmuu."

²⁰ Hedi ovâytsika'yan, "Hedi undá, to-á naa-á omuu gân í'ánde'?" Peter-di óetu'an, "Gá i' to'wí Jôesi Tádádi óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídi, i-ân unmuu."

²¹ Hedi kay'indi ovâykhâak'ú' wiyá to'wí wânbo wíđâyhangin'ánnamípidí to'wí namuu'in,

²² hedá wá' ovâytu'an, "Naa t'owa t'áhkígi' o'aypuyã'i ta'gendi báyéki dont'óepahékhây máa. In Hudíyo tsonnin hedá in owha' p'ó'dédi'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá naa díjoegikhây máa. Díkhe'khây máa, hewânbo iwedi poje thaa iwe owáywówápuwagi'o'."

Háa t'owa dínkhây'ã' díví'qmí'in Jesus óeyuuhúuwí'in dida'di

23 Hedáhá? t'ähki in t'owa ovâyṭu'an, "To'wên naa-ádi dikä'ääda'indá wíđínkhây'ähpi háa diwänpida? waagi díví'ami'in, hewänbo häädí wänbo t'ähki inbí phé'win dâyhûuwí, hedá naa-á díyuhûuwí. *

24 To'wên inbí wówátsi dâywänpi'aywoeni'in didin hedá in owha? p'ó'dédá'indá inbí wówátsi dipedeegi'o. Hewänbo to'wên naagi? inbí wówátsi dívímägi'in, indá inbí wówátsi dit'anpúuwí.

25 Tobá wí to'wí hääwí t'ähki nää oepáa k'aydi nakw'ó'di ihógi wänbo?, iví wówátsi ipede'e'andi tuhçanu iwân napówáđá wé'innan wên híwó ná'i hääwíđí óekhâyáa?

26 Naa t'ähki t'owagi? o'aypuyä'i sa'wó'di kohthay wóegé owáy'ä?. Ná'in kohthay-á naví'-ádi naví Tádáví'-ádi in yä'däa'in makówáwin t'óepa'aa'inbí'-ádi gínmuu. Hedí to'wên nää naa díwóeda'in hedá naví háhkan dínwóeda'indá, owáy naa owáy'äa ihaydi naaí wá' in dovâywóeda'i.

27 Ta'gendi wâyṭumáa, naa tsendi omuu'in bínpuwäkhâyáa, hedí ná'in napúuwí wa'di wáy wên näwe íji'in íhánpíđibo?."

Jesus háa ünçaq waa ün'egópoe

28 Wí jáadi naphade ihaydi, Jesus-di t'ähki ná'i ovâyṭu'an diwedi, Peter-á James-á John-dá oe p'in kw'áyepeye i-ádi ovâyho? ijúusu'amidí.

29 Hedí iwáygé ijúusu'o? ihaydi iví ts'ay háa ünçaq'in piháa ünkeepóe, hedí iví aa t'ähki ts'äq ots'á'i? ünpo'e.

30-31 Tsikhagipi wíje senä? kohthay jáadiđi dakeepóe, indá Moses-á Elijah-á damuu, hedí Jesus-ádi dánhí'máa háa Jesus oe Jerusalem nachuwagi'o i'gedi, Jôesi Tádá i'ánshaaägi waagi.

32 Peter-ádi in wé'gendáđá téegindi dijókhawäkw'ó, hewänbo dijósa'wo, hedí Jesus i? kohthay jáadiđi dâymü?, in wíje senä? i-ádi dawinnindáđi.

33 In wíje senä? Jesus-ví'wedi dänjáakhâyáawän, hedí Peter-di óetu'an, "Hähkandi?, híwó namuu näwe giji'in. Jaho poje óhkhunte'ây äykw'óeni, wêe ugi?, wíyá Moses-gí-á, hedá wíyá Elijah-gí-á." Hewänbo i'ánshaa'anpíđibo natuḥpee.

34 Gin natú ihayđibo wí okhúwá napówáđí ovây'ókhunnan, hedí i? okhúwáđí ovây'ánhógiđi dikhunwóeda?póe.

35 Hedí ná'i tun okhúwá jáadiđi napee: "Ná'i-ân naví ay dínmuu, i-ân dóde'man. I' bint'óeyaaní."

36 I' tun nahán dihaydi, Jesus wí'bo naji? iví khäge'nindáđi. Ná'in napóe? in iví khäge'nin inbí p'nábo dâymáa, hedí ihaydi to'wí wänbo wíđây't'óe'anpí háa i? thaa dâymü'in, t'úugéđánho dâyhingin'ánnan.

Jesus-di wíyä'däapí? p'oweaqhâq wí enúkáyví'wedi ónkhehpiye

37 Wíyá tháwän oe p'in kw'áyeđi diwáywá? dihaydi báyéki t'owa Jesus ün'ayjaymäa,

38 hedí in t'owa jáagedi wí sendi kaygi óetu'an, "Hähkandi?, kaygindi wída'máa un'äa-íđi naví e'nú dínmuúniđi. I'da? dín'e'nú'án.

39 Ginnân ná'i ünpo'e'o: Wí yä'däapí? p'oweaqhâqđi óekéndedáhá? tsikhagipi óetuḥkwinkando?, hedí tú? t'ähká nathathapoe'odi sóphogedi nasó'okhópee'i, hedí óechänundedi óeteetáwá'o? tú? t'ähki. Háy tãhki wänbo ná'i yä'däapí? p'oweaqhâqđi wí'óejoe'ohpi.

* 9:23 Ná'in natunda?, dikhâyümüni dâyt'óepaagé-íđi, Jesus in phé'win deedi it'óepađe waagibá.

40 Naadi uví khäge'nin kaygindi dovâydaa'an nä'i p'oweaahâa óekhehpeeyé-ídi, hewänbo wíðinkodípi."

41 Jesus natú, "Un nääwin t'owa-á wäyupí'in ímuu hedá pi'wên p'öe i'ge ímân. Ti undádi häädi wänbo t'ähki dáyyäá'amí gáhân?" Hedáhá? i' tádá óetu'an, "Uví enúkáy nääpiye mänmä?"

42 Wa' i' e'nú na'ä' ihaydi i' yä'däapí' p'oweaahâadi óekanu hedá óethathakannan. Jesus-di' p'oweaahâa óet'e'yan hedí i' e'nú óehehkhámági, hedí i' e'núví tádá óetu'an, "Näwe uví e'nú ú'án."

43 To'wên t'ähki nä'i Jöesi Tádávi pínán dáymû'di ovâyháa'andi ditú?, "T'ähki Jesus ikanhondi-á wäyupíwó'di namuu."

Wa'di kin dívíhi'máadi Jesus iví khäge'nin itü'an,

44 "Nä'in wäytuhkankhâmáa'in híwó bí'töeyan: Naa t'owa t'ähki'gi' ó'aypuyä'i' omuu'i wáy-á t'owaví mangepiye díkáani."

45 Iví khäge'nin wíðinhanginnáhpí háa nä'i tun natunda'in. Inbí'wedí wa'di in tun nakaamuu, hedänho wíðika'pówápi. Hewänbo diwôeda' óetsika'yâamídi i'gedi.

To-an i' shánki hay'i namuu?

46 Jesus-ví khäge'nin dívítuhkanmáa wénä wí in diwedí shánki hay'i namuu i'gedi.

47 Hewänbo Jesus ûnhanginná háa di'ánshaamuu'in, hedího wí ay óeké'di iví hängedi óewínú,

48 hedí ovâytu'an, "To'wídi naa dída'di nä'i ay óesígekéndedi, naa wá' dísígekénde waabá i'o?. Hedí to'wí naa dísígekê'i'di i' to'wí naa dísandí wá' óesígekénde?. Wí to'wí un diwedí shánki híyää'i' ipipa'i-á ta'gendi hay'i namuu."

To'wí Jesus-ví'piye háa nachaapi'-á iví'näpiye napoe'o

49 John-di Jesus óetu'an, "Hähkandi?, toéwi sen äymû' yä'däapí'in p'oweaahâa t'owaví'wedí ovâykehpiyendedi uví kháwä natú'di, hewänbo äykhâa'amí'in gida?, na'in diwedí'i wínamuupídi."

50 Hewänbo Jesus natú "To'wí gi'bi wíwínkhâa'amípi. To'wí unbí'piye háa nachaapi'-á unbí'näpiye'i'ba napoe'o."

Wên Samaria-'in t'owađi Jesus wí'óesígekê'pi

51 I' thaa tsowa napowa'ä? Jesus wíyá oe makówápiye napee-ídi, hedí kaygindi i'ánshaamági oe Jerusalem-piye nawáymú-ídi.

52 Hedí wên senä' iví páadé ovâysan wáygé nachangi'o'in dáyxhây'amídi. Wí Samaria-wi bú'ay iwe dipówa,

53 hewänbo in t'owa wíðida'pi óesígekáyji'in, gá oe Jerusalem-piye na'ahchándân.

54 Wíje iví khäge'nin James-ádi John-dádi damuu'in háa óe'an ní'gedí dat'oe, hedí óetu'an, "Nanbí Sedó, ti unda' wí phaa äntuhkánnamí makówáđi nawaanídí t'ähki nä'in t'owa ovâyphaháanú-ídi?"

55 Hewänbo Jesus inbí'piye íbedí ovántu'an, "Ha'wâagi wíðanhée'amípi."

56 Iwedí wíyá bú'aypiye dimää.

Nabâapu'wan ta'gendi Jesus óeyuuhúuwíđi

57 P'óegé dimän dihaydi wí sendí Jesus óetu'an, "Wáy unmää eeje wänbo?, naa ejepeyebá ù-ádi omú-i."

58 Jesus-di óetu'an, "In dé'ây nan deedi dínphohsaa dívithaayé-ídi, hedá in tsidé-á dinyâhsaa, hewânbo naa t'âhki t'owagi' o'aypu'yi' omuu'i wáyge dáykaykhanwówá'amígi' wídnáhpi."

59 Jesus-di wíyá sen óetu'an, "Naa díyuumá'i." Hebo i' sendi óetu'an, "U-ádi omäpídibo díwáypunmää naví táqá dínchuu píhay hedânho donkhä'k'uúwídi."

60 Jesus-di óetu'an, "In dichumuu'in waagin dimuu'indá inbi t'owa dínchuu'in ovâykhä'kw'ôení. U-áho ópün t'owa ovâytu'âmídi Jôesi Tádávi'piye dívímääni'in."

61 Wíyá to'wídi óetu'an, "Nanbí Sedó, naa oda' u-ádi omú-i'in. Hebo u-ádi omäpídibo dípunmää naví k'aygi'in dovâysengitu'âamídi."

62 Jesus-di óetu'an, "Han bi'andáho wí'unchá'muupi Jôesi Tádági' bit'ôe'amídi. Wí to'wí iwähâdede ihayda' tí'uupiye íbéede'i waagi'ba unmuu."

10

Jesus-di tségingtä'di wíje (72) senä' ovâysan ivi t'ôe díví'amídi

1 Ná'i naphade ihaydi Nanbí Sedó Jesus-di wây-á tségingtä'di wíje (72) senä'dá ovâyde'man, hedá wí'jengin ovâysan ivi páade dimú-ídi, i' bú'ây eeye hedá ówinge eejá wáy namän deepiye t'âhki.

2 I'di ovâytu'an, "Báyeki t'owa diji' Jôesi Tádági' ovâywé'ge'amídi, t'owa dáyhääwé'ge'o' waabá, hebo t'ôe'indá háyü wânbo wídjihpi. In t'owa-á Jôesi Tádávi'in únmuu, hedího ivi'piye' úvjúusu'amí wây-á t'ôe'in ovâysaanídi hedânho báyeki ná'in t'owa ónwé'ge'amídi.

3 Jaho bípün, nää wên k'úwá'ây ímuu waaginbá naadi wâysande' in to'wên khunjó waaginbá dimuu'in diji' iwepiye.

4 Wívinchá'húuwípi, wí múu bínhääwíkuu-ígi' wânbo-á joe, in í'antomuu'indá'dibo ímú-í. Wí'úvîhayjée'amípi háä p'óegé t'owa bínjay'in thaa t'âhki bínhée'amídi.

5 Hedí wáy wí tewhá íts'ú' deewá, páade in t'owa bînsengitu'âamídi ginnân ítúuní, 'Jôesi Tádáho wovâykhäge'namí hedânho nää tewhá íthaa'in ánsaaaginpídibo' ikwoní.

6 Wí to'wí háa bîntu'an waa isígi' na'ándáho', unbí sengitun i-ádi únjoekandee-í, hewânbo to'wí iwe na'ándi' há'bi namuupídá, unbí hí' wí'unchá'púuwípi.

7 I' tewhá ebo úvîwóyi'ní hedá indáqá úvîhúuyamí, gá wí t'ôe'i-á ivi wá'áaho it'andân. Nääwá háäwá oe-á wíyá tewhá eeye wí'ímú-ípi wovây'áyngi'amídi.

8 Hedí wí bú' iwe íts'úndi wovâysígi'andi, háäwí wovâysaa'i bínk'o'í.

9 In dihay'in i' bú' ee dikw'ó'nin bínhekhäämääni, hedí ovâytu'âamí, 'Nää-á Jôesi Tádádi wovâytumáa ivi t'owa ímúunídi.'

10 Hebo wí bú' ee íts'úndi wovâysígi'anpídá, ee bú'wi p'óegé i'ge ímú-í hedí ovâytu'âamí,

11 'I' na'jee unbí bú'wi nanbí anto eeye dîntsindi wânbo ívîpêedi-í wáykeeyamídi híwó wí'úvî'ohpi'in ída'pídi Jôesi Tádávi t'owa ímúunídi.'

12 Naadi wâytumáa, owáy i' thaa Jôesi Tádádi t'owa háa híwó háa híwóhpi díví'annin ovâytu'an dihaydi, gi'bi bú'win t'owa shánki dáy't'ôephadekhâymaa in Sodom bú'win t'owavi'wedí."

Háa in bú'ây Chorazin-dá Bethsaida-á Capernaum-dá dínpuuwí'in

13 Hedi Jesus ná'in wá' natú, "In t'owa i' bú'ay Chorazin gin dâytú'o' iwe'in t'ôephade dínpuuwí. In t'owa i' bú'ay Bethsaida gin dâytú'o' iwe'indá wá' t'ôephade dínpuuwí. Pínnán t'ôe-áho inbí jáa ovây'an, hebo inbí t'aywó'di wídívíjâa'anpí. Ná'i pínnán t'ôebá in bú' Tyre-ádí Sidon-dáđí gin dâytú'o' eeje hân'oe ovây'andáho?, in Tyre-índá in Sidon-índá wídívíhayjêe'amípíwân k'oe'i aa díví'aawé-ídí, hedá nûu ee-á dívíkw'ôeníwân, dâykeeyamíđí inbí t'aywó'di dâyjoe'annin.

14 Hedânho in Chorazin-windá in Bethsaida-windá shánká dâyt'ôephadekhâymáa in Tyre-windá hedá Sidon-windá inbí'wedi owáy Jôesi Tádáđí t'owa háa híwó háa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'ôe'ó ihayđi.

15 Madi in t'owa Capernaum bú'aywin dí'ánde' oe makówápiye ovâytegekhâymáa'in, hewânbo indá oe péyégepiyânho diwhevemân."

16 Hedáhá' iví khâge'nin itu'an, "To'wên wovây't'ôeyande'indáho naa wá' dînt'ôeyande waagibá díví'o?. Hedi to'wên un wovâyjoegi'annindáho naa wá' díjoe'gi'o?, hedi to'wêndi naa díjoe'gi'odá gindíđi i' to'wí naa dísandi wá' ôe'joe'gi'o?."

In tségintá'di wíje (72) Jesus-ví t'ôe'in diwáy'ää

17 Tí'úugéđí in tségintá'di wíje (72) sená' híhchangíđi diwáy'ää, hedi ditú, "Nanbí Sedó, in yá'dâapi'in p'oweaahâđi wânbo na'in dí'a'gin, uví khâwá wínkhây'á'di."

18 Jesus-di ovâyty'an, "Naadı wá' dómú' Satan i' Penísendi oe makówáđi tsíkhagipí nake't'ândi, tsígówânú nawândi waabá.

19 Bít'ôeyan, naadı wáyk'ú' yá'dâapi'in p'oweaahâđi bînt'aanídí, wí pâyüu háa wí ts'e'k'âavi'di úví'ahsaa waagibá, hedá shánkí kay-á wâymägi in kay i' Penísendi unbí hânbi' únmuu imáa'iví'wedi, hediho há'to hâwíđi wânbo wovâywa'amí.

20 Hewânbo tobá in yá'dâapi'in p'oweaahâđi wovây'a'ginnandi íhíhchan wânbo?, únkhây'á' shánkí íhíhchâ-í'in unbí khâwá oe makówá únta'muudi."

21 Ihayđibá i' Yá'dâa'i P'oweaahâđi báyéki híhchan Jesus ôemägi, hedi Jesus natú, "Naví Tádá, u-á oe makówá-ádí hedá náa oepáa k'aydá shánkí untsonji'i' unmuu. Hedi ná'i hâwí naví khâge'nin dâymú'i-á in báyéki dínhanginná'ninbí'wedá in dihá'inbí'wedá nâakaayan hedânho wíđâymúunípidí, hedi ná'in namuúđi naadı wíkw'daa'o?. Naví Tádá, gin bí'amíđí wóehíhchanmägi."

22 Hedáhá' in t'owa ovâyty'an, "Naví Tádáđí hâwí t'âhki naví mänge dínjoe'an. Tóebo ta'gendi wí'únhanginnáhpí to'wí omuu'in, naví Tádáđá'mân únhanginná. Hedá tóebo-á wá' wí'únta'gendihanginnáhpí to'wí naví Tádá dínmuu'in, naa iví ay omuu'i'da'mân dínhanginná. Hedá wáy wéndidáho ôetaa-í, to'wí namuu'in naadı dovâykeeyandáho?."

23 Hedi iví khâge'ninbí'piye íbéedí Jesus-di ovâyty'an indá' dit'oe-ídí, "Undá híhchan bînmá've-í ná'i hâwí napóe'i bînmúndedí.

24 Wâyty'âamí, báyéki in hân'oe'in tsonnindá in Jôesi Tádáví tukhe'mindá dida' dâymúuní'in i' hâwí náa bînmúnde'i, hewânbo wíđâymú'pí, hedá i' hâwí un í't'oe'o'indá dida' dit'oe-í'in, hewânbo wíđit'oe'pí."

I' híwó'di Samaria-wi sen

25 Wí sen in Hudíyoví khuu dâyhá'o'in diwedí'i namuu'i Jesus-ví'we napówá ôetayi'níđí, hedi ôetsika'yan, "Háhkandi?, hân dáy'amí in wówátsi nahánde'pí'in donkáyíđí?'"

26 Jesus-di óetsika?yan, “Hân natû? i? tsontun Moses ita?nandi? Hää-an iwe nâatunnan?”

27 I? sendi Jesus óetu?an, “Gá ginnân:

I? shánkí natsonji?i? unbí Jôesi únmuu?i? undá únkhây?ã? pín ta?gedi bînsígí-í’in, unbí pí’nâ khó?jé-á, unbí hâã iwá, unbí kay t’ãhkídá, hedá unbí ánsshaadá.”

Hedá wá? natû,

“Háa un wí?bo úvîpísígí waagibá, wé?gen t’owa wá? bînsígíhúuwí.”

28 Jesus-di óetu?an, “Híwó bihéé?an, hedího háa untú waa bí?ãámí, hedânho wówátsi wóemääni.”

29 Hewânbo in Hudíyoví háhkandi nada? ipikeeyámí’in híwó?di namuu waagibá, hedího Jesus óetsika?yan, “Wé?in t’owa dovâysígí-í?”

30 Jesus-di ónthayyamídí ginnân óetu?an: “Wí sen oe Jerusalem bú? iwedí i? bú? Jericho iwepiye namân, hedí wên sânmindi óeyã?di iví aa óep’ãdi hedí hânho óemahpúudí chu?i waagibá óejoe?an.

31 Hedí ihaydíbá wí Hudíyo owhá? á ee p’óegá namân, hedí i? sen óemû? iwe nak’óedí, hedí p’óe p’ânäpiye naphadedí iwedí namää.

32 Hây napóe ihaydá hanbá napóe. Wíyá wêe sendá na?ãã, i-á i? méesate hay?iwi khãge?di namuu, hewânbo i? wá? p’óe p’ânäpiye naphadedí iwedí namää.

33 Hedí wí sen oe Samaria nangewi namuu?i? oe p’óegé namân, hedí i? sen nak’óe iwe nú? napówá, hedí óemû?di iví?piye nasehkanápóe.

34 Hedího ee nak’óe iwepiye namäädi iví tsaá eeje olive ka?p’oe-ádi méena-ádi ón?ewedí aa?âydi ónwhí?an, hedáhá? iví búdu eedí óe?i’k’ú?di wí whohkwo tewhá iwepiye óeho?, hedí iwe óe?âyíngi?an.

35 I? tháwándá wíje thaa t’óe?i chã? iví chã? múu iwedí iwahógídi i? whohkwo tewháwi p’ó?dédí? ón?andi óetu?an, “Nã?i sen nãa?âyíngi?ámí, hedí wíyá shánkí úchá?muudáho? owáy owáy?ãã ihaydi wíwá?aa-í.”

36 Hedí Jesus-di i? háhkandi óetsika?yan, “Hân un?ân, wé?idan in poje iwedí i? sen in sânmindi óeyã?i? ta?gendi óeseegi?”

37 I? háhkandi?di Jesus óetu?an, “Gá i? nasehkanápóe?i?dân.” Jesus-di óetu?an, “Ja? ópûn, háa i?an waa ó’an.”

Mary-á Martha-á inbí tewhá iwe Jesus na?á?dãaji?

38 Jesus-ádi iví khãge?nindádi iwedí dimäädi wí bú?ay iwe dipówá, hedí wí kwee Martha gin nakháwã?i?di ovâysígí?andi iví tewhá eepiye ovâys?úde.

39 Martha-á wí t’úu Mary gin nakháwã?i-á ún?ân, hedí i-á ee nange Jesus-ví ân nú? isóge iví háhkan ónt’óeyaanídí.

40 Martha hânho najashapoe?o báyéki t’óe únjidi ovâyhúujóenídí, hedího Jesus-ví?piye namäädi óetu?an, “Nanbí Sedó, ti áyíngi wíwóemähpí?an naví t’í?uudí wí?bo díjoe?andi i? koegi? dókhây?ámídi? Nátu?an díkhãge?namí?in.”

41 Jesus-di óetu?an, “Sehkanã Martha, u-á hääwí t’ãhkí?i?gedí báyéki áyíngídi wóemáa,

42 hebo wí hääwída?mânho ta?gendi natáy, hedí Mary-áho i? ide?man. Hedí ná?i shánkí híwó?di namuu?i? ide?mandí-á iví?wedí há?to óekwee-í.”

¹ Jesus-á wíyá wăhăă ijûusu'o?, hedi ibowa ihaydá wêe iví khăge'di'di óetu'an, "Nanbí Sedó, na'in wá' djûusuhá'an, John iví khăge'nin ijûusuhá'an waabá."

² Jesus-di ovâytu'an, "Úvîjûusu'andá gin waagi ítúuní: Tádá, uví khăwă wîn'a'ginnamí. Uví tsonkhuu wóegé ówhanbe na'in dítsonnamídí."

³ Thamwaagi i' húugi' gíntáy'i dímăă.

⁴ Nanbí t'aywó'di dín'owójé, in na'inbí'piye dívít'aywó'nannin ây'owójénde waagibá. Hedi wígínpúuwípí wăhphade dítayi'nídí."

⁵ Hedáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Heyâagú khunpinudi wí k'emaví tewhá eepiye ímăđi bintu'andi, 'K'ema, poje pává dípiyemăă.

⁶ Wíyá k'ema năngé naphademăndi năă naví' napówá, hebo naa hăăbo wídinsaapí dókoejôenídí."

⁷ Heyâagú i'di oe ívedi wovâytu'andi, 'Ánpí dí'an, in phódi-áho naphéhto'on hedi naví áyyăă-ăđí naa-ăđí giwho'kw'ó, hediho naa wídinkodípí dáyshaa-íđi hăăwí wímăănídí."

⁸ Naadi wâytu'âamí, tobá hăăwí wíwovăymăănípí wănbo unbí k'ema únwănpimuuđibo?, ihayđá' bında'măăđáho' ishăa-í, hedi hăăwí úntáy'i wovăymăăní.

⁹ Hedi hanbá namuu úvîjûusu'andi: Bında'má've-í hăăwí, hediho bínhóení. Bintuwămá've-í hăăwí, hediho bínshaa-í. Bínpópó'âamí, hediho in phódi-áho ungi' wovâyhuu-í.

¹⁰ To'wên ihayđá' dáyda'măă'indáho dăyhóení, to'wên ihayđá' dáytwămăă'indáho dáyshaa-í, hedi to'wên ihayđá' dăypópó'o'indáho in phódi ingí' ovâyhuu-í.

¹¹⁻¹² "Un tádá'in ímuu'in, unbí e'núđí wí paa wovâydaa'andi ik'o'íđí, ti wí păăyu bínmăăní? Hedihăa wí wăa wovâydaa'andi ti wí ts'e'k'ăă bínmăăní? Joe, há'to'.

¹³ Tobá híwóhpí'in ímuu wănbo undá únhanginná háđíđí híwó'di hăăwí unbí áyyăă bínmăăní'in. Hediho shánkí wănbo i' Tádá oe makówá na'ăndi'di in to'wên óedaa'annin i' Yă'đăa'i P'owəəhăă ovăymăăní."

Ditú Penísendiđi Jesus óekhăge'măă'in

¹⁴ Jesus-di wí sen tunpí'ví'wedi wí yă'đăapí' p'owəəhăă ónkhepiye. I' yă'đăapí' p'owəəhăă napee ihayđi i' sen únhi'kodi, hedi in t'owa ovâyháa'an.

¹⁵ Hewănbo wáy wéndáho ditú, "I' Penísendi Beelzebul gin nakhăwă'i', i' yă'đăapí'in p'owəəhăăv' p'ó'đéđí' dínmuu'í'dân Jesus óekhăge'do nă'in yă'đăapí'in p'owəəhăă t'owaví'wedi ovâykhepeeyé-íđí."

¹⁶ Hedá wáy-á wéndá dida' Jesus óetayi'ní'in, hediho óedaa' an wên pínán taa makówáđí ovâykeeyamídí, hedânho dínhanginnáanıđí háa Jôesi Tádáđí óesandi' namuu'in háa joe.

¹⁷ Hewănbo háa díví'ánshamăă'in Jesus-á únhanginná, hediho ovâytu'an, "Wí nangewin t'owa wí'bo dívípihănbodáho'inbí nangeho dăypihá'dănnamí. Hedi t'owa inbí k'aygi ee wí'bo dívípiyăndedáho', i' k'aygá há'to nakăypúuwí.

¹⁸ Hedi hanbá Penísendi wí'bo ipiyăndedáho há'to hăăđi wănbo natsonyéni. Undi ditú'an Penísendiđânho naa dikhăge'măă, hedânho in yă'đăapí'in p'owəəhăă t'owaví'wedi dovâykhepiyende'.

¹⁹ Hewănbo handíđi dovâykhepiyendedáho', háđíđan unbí t'owa'indi ovâykhepiyende'? Unbí t'owaho ditúuní in ta'gen wí'úvíhée'opí'in.

20 Hewänbo Jôesi Tádávi pínánândânho in yä'dâapi'in p'oewaaḥâa dovâykhehpiyende', heḍi nã'indiho úhanginná Jôesi Tádávi naa dítsondisóge'in.

21 Wí sen kay'i t'ähki ivi k'uuphé hääwídi ivi tewhá i'áyíngi'odi, t'ähki i' hääwi ivi' ünmuu'i' híwó únkwló.

22 Hewänbo wí to'wí ivi shánki kay'i namuu'i' na'äädá i' sendádi iyâa-ídi, i' sen óet'aani, heḍi tobá i' sen kwäk'u hân aa nato'on wänbo', heḍa na'ände' nã'i kwäk'u aadi óekhäge'namí'in, nã'i wêe sen shánki kay'i namuu'i' di i' senbí hääwi ónhóeni, heḍi ivi k'ema'indádi dívíweejé-i.

23 To'wí naví'nãpiye namuupi'-á naví'piye háa nachaa, heḍi to'wí in t'owa naví'piye ovâymayä'pi'-áho' ovâykhehpiyende waagibá i'o'.

24 "Wí yä'dâapi' p'oewaaḥâa wí t'owavi'wedi napeedi oe ahkónupiye namámi wáy ithaayé-í iwe ituwamáa, heḍi ishaapídáho wí'bo natú', 'Wáy dójoe'an diwepiyebá owáymú-í, i' to'wí'piye naví tewhá waagi'ba dínmú'de'i'."

25 Heḍi nawáymää ihaydá nã'i to'wí'ba óeshaade', wí tewhá na'aanándá napi'dindá waabá namuu.

26 Heḍáhá' wíyá napeedi tsé ihay wây-á yä'dâapi'in p'oewaaḥâa ivi shánki yä'dâapi'in dimuu'in ovâyamá', heḍi nã'i to'wí'piyebá ovâyhon iwe dívithaayé-ídi, heḍiho nã'i to'wí-á shánki p'ándiki'-á napoe'o páadédi namuu'ivi'wedi."

Háa ta'gendi gihhchanpiúwí'in

27 Gin Jesus natú ihaydá wí kwee oe t'owa jáadá kaygá natú, "I' kwee wóe'ayyandi' heḍá wóetsää'andi-á hihchan imáa."

28 Jesus natú, "Hebo shánki dihhchan in to'wên Jôesi Tádávi hí' dâyt'óeyande'in heḍá dây'a'gindo'indá."

In t'owa dida' Jesus wí pínán t'óe i'qamí'in

29 In t'owa Jesus-ví'we shánki diwé'gepoe'o, heḍi ovâytu'an, "Un nääwin t'owa-á yä'dâapi' unbí wówátsi bínhon. Ihaydá' wí pínán taa bínmuunídi Ída'poe'o, hewänbo wêeḍá' pínán bínmuuní, i-á Jonah ikeyyandi' waagi'ba namúuni.

30 Háa Jonah únpóe'in namuudi in t'owa Ninevah bú'win díhanginná ta'gendi Jôesi Tádávi óesannin, heḍi hanbá nää naa t'owa t'ähkígi' o'aypuyä'i háa dínpúwí'in namuudi in nääwin t'owa díhanginnáani ta'gendi Jôesi Tádávi dísanin.

31 Heḍânho owáy i' thaa Jôesi Tádávi t'owa háa híwó háa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'óe'ó ihaydi, i' kwee oe Sheba nange p'ó'dédi' namú'de'i' i'ahtuyedi in nääwin t'owavi wáyupí wovâykeeyamí. Hân'oe i-á kayi' wáhääwi nangedá na'ää häyú Solomon úhanginná'di' ónt'óeyaanídi, hewänbo tobá naa Solomon-bí shánki hay'i omuu wänbo heḍá nãwe undáqi oji wänbo', undi naa wídi'nt'óeyande'pi.

32 Heḍá wá' owáy i' thaa Jôesi Tádávi t'owa háa híwó háa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'óe'ó ihaydi, in t'owa i' bú' Ninevah-win díví'ahtuyedi in nääwin t'owavi wáyupí wovâykeeyamí. Hân'oe Jonah-di Jôesi Tádávi tun ovây't'óe'odi há'i in Ninevah-win t'owa dit'oeḍi indá inbí t'aywó'di dâyjo'e'an, hewänbo tobá naa Jonah-ví shánki hay'i omuu wänbo heḍá nãwe undáqi oji wänbo', unbí t'aywó'di wíwínjoe'ohpi."

Jesus-di ovâytu'an ivi hi' ònjoegi'odáho', wên ko wên t'un pho' dâykée'í waag-ibá divi'o'

³³ “To'wí wânbo wên phakó iko'andi pho iwe wí'ikaakée'ípi, háa wên t'un napekichá'nin pho' wí'íkée'ípi, hewânbo wên phakóki eedân ikée'í hedânho to'wên dits'úya'nin i' ko dâymúunídi.

³⁴ T'owaví tsée-á wên phakó ingí' namuu, hedí híwó'nin tsée dínmuudáho in tséedá t'áhkí ovâyko'. Hewânbo híwóhpi'in tsée dínmuudáho' t'áhkí ovâyphahkhunjo' waagi'ba dínpo'e'o.

³⁵ Hedânho úví'áyíngi'amí unbí tséedí in ko óetsudemääni'in, khun ni'ge wí'iyêenípídi.

³⁶ Wí to'wí ta'gendi únkonándá hedá wáyge wânbo wí'únphahkhunáhpídi, t'áhkího únkohkeenáani, wên phakó únkohkay waagíba.”

Jesus-di in Pharisees-ádi in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indádi ovâytu'an t'òephade dínpuuwí'in

³⁷ Jesus ihí'bowa ihaydá wí Pharisee-dá óehúutu'an, hedího i' Pharisee-vi tewhá eepiye dats'úndi Jesus ihúusóge.

³⁸ I' Pharisee óeháa'an Jesus óemú'di ihúusógedi wa'di iman'owídi'pídi'bo' in Hudíyoví khuu waagíba.

³⁹ Hedího Nanbí Sedó Jesus-di óetu'an, “Naa dînt'òeyan, un Pharisees-á t'owa waaginbá ímuu inbí húugi' k'édé-á sã'wé woegi'-á já'wédída' dâyo'owíndé'in. Undá ída' híwó íkeet'óeni'in, hewânbo unbí pí'ná khó'jé nakeet'óepi iwá ha't'aa'indá' hedá yã'dâapi'indá' ímuu.

⁴⁰ Un ánshaapi'in, Jôesi Tádá-á háäwí nakeet'óe'i' ipaa. Ti i'ba háäwí nakeet'óepi' wá' wí'ipaapi'an?

⁴¹ Únkhá'ã' háäwí unbí sã'wé únsaa'i' in sehkanäwó diwówáji'in bînmääni'in, handídi'bo yã'dâa'in wówátsi bînhúuwí.

⁴² “T'òephade un Pharisees únpuuwí. Undá i' su'ts'ígi'-á tsímáháa-á hedá wé'ge'i háäwí ha'wáagi'i' bînpaye iwedi tá taa únk'w'ondi Jôesi Tádá wêe bînmá', hewânbo t'owa-áho ta'ge wíwín'ohpi hedá Jôesi Tádá-á wíwínsí'pí. Háäwí bînt'andedi ta'gendi únkhá'ã' tá taa únk'w'ôn diwedi Jôesi Tádá wêe bînmääni'in, hewânbo wí'ún'òede-ípi ná'i wé'ge'i híwó'di háäwí wá' úví'ãamídi.

⁴³ T'òephade un Pharisees únpuuwí. Undá i' méesate páadépiye úvíkw'óeni'in wovâyhi'an, hedá oe búu pingé wovâyhi'an t'owadá a'gindi wovâysgentu'ãamí'in.

⁴⁴ T'òephade únpuuwí, gá undá wáy pení ovâykhã'kw'ódi eeje nataamuupí' waaginbá ímuudân, t'owa dívi'áhsahondi wí'ínhanginnáhpí iwe nakw'ó'nin.”

*

⁴⁵ Wí Hudíyoví khuu ovâyhá'o'i'di óetu'an, “Háhkandi', in Pharisees-bí'gedi ha'wáa bihée'odi na'inbí'gedi wá' jänáki bihée'o'.”

⁴⁶ Jesus natú, “T'òephade un Hudíyoví khuu bînhá'o'in wá' únpuuwí. In t'owa kây'i háäwí dívi'ãamí'in bîntu'o', hewânbo undá háy wânbo wíwínkhãge'dopí dâyo'ãamídi.

⁴⁷⁻⁴⁸ T'òephade únpuuwí, gá undá wáy in Jôesi Tádávi tukhe'min ovâykhã'kw'ódi eeje bînkodí'odân, inbá unbí heháäwin thehtáy pahpá'indi ovâyhanú. Hewânbo han bîn'andi nakeepoe'o únchanpóe'in háa unbí páadé

*

11:44 In Hudíyo wí penípho iwe dívi'áhsaadá, dínkhãk'óe inbí méesate ee dits'únní'in páadé dívíkhây'anpídi'bo' inbí khuu dínmuu waa.

kä'ää'in divi'annin híwó namuu'in, gá indá in Jôesi Tádávi tukhe'min ovâyhanú wänbo undá inbí penípho bínwänpikodi'odän.

49 Hedânho Jôesi Tádá báyéki hangintan imáadi ginnân natú, 'Navi tukhe'mindá hedá navi t'òekhuwa'indá in t'owavi'piye donsaaní, hedí in t'owadi wáy wên in dovâysannin jänáki ovây'amí, wáy wëndá ovâyháanú-í.'

50 Hedího un t'owa nááwin wovâychänukhâymaa in Jôesi Tádávi tukhe'min nää oepáa k'aydi nakhí'jen dihaydibo' ovâyhanúdi.

51 I' páadé óehay'i-á Abel namuu, hedí i' t'úugé óehay'i-á Zechariah-á namuu, i-á i' méesate-á i' antáa já'wé nak'óe'i-á inbí pinudi óehay. Naadi wáytu'âami, undáho in t'âhki ovâyhanúdi ta'gendi wovâyguhchänukhâymaa.

52 Un Hudíyovi khuu bínhá'o'in t'òephade únpúuwí. In ta'gen namuu'in bínkaajo waagibá úvi'o', in t'owa wídháhpúuwípídi. Undáho wí'iháhpóepí, hedí in wé'gen t'owa diháhpúuwí in dida'indáho wíwínmáhpí diháhpúuwídi."

53 Jesus ná'i Pharisee-ví tewhá iwedí napee, hedí i' thaa iwedí páadépiye in Hudíyovi khuu dâyhá'o'indá hedá in Pharisees-á hânho i-ádi dit'ayyaapóe, hedá hânho-á dívíkháäde' t'âmáge i'gedí óetsika'yamídi.

54 Wên phayigí' nawhêe-ídi ònk'úya' waabá muu'in bínkaajo waagibá úvi'o', in t'owa wídháhpúuwípídi. Undáho wí'iháhpóepí, hedí in wé'gen t'owa diháhpúudí'andi ditsíkha wên háawên híwóhpi'in natuhpee-ídi.

12

Jesus iví khäge'nin itú'an diví'áyíngi'amí'in

1-2 Ihaydi báyéki maapaasôn (1,000's) t'owa diwé'geji', hedí hânho dibá'yendi dívídachänu'o'. Jesus-di in t'owa ovâyhé'e'an, hebo iví khäge'nin páadé itú'an, "Úvi'áyíngi'amí há'in Pharisees waaginbá wí'ípúuwípídi, indá paa dívíjánúmáa'in waaginbá dimuu. I' híwóhpi' díví'o'i-áho dínsôe-í oewáasee ná'i oewáa iwe nato'ondi nasô' waagibá. Hedí hanbá t'âhki nää nakumuk'óe wänbo nakumukhuudee-í, hedá t'âhki nää nakaak'óe wänbo óepeeyé-í napu'wäänídi.

3 Hedího wên háawên phakhkun dee ítú'indáho', thaadi dit'oe-í, hedí wên háawên to'wívi oje phóge bínsänhé'e'andi in phódi nati'dindi, indáho wha'k'aydi dívítu'wéñu-í, t'âhki dit'oe-ídi."

Jôesi Tádáda'mân âykhunwóeda'i

4 "Navi k'ema'in, wáytu'âami, wíwínkhunwóeda'ípi in to'wên unbí tú' dâyháanú-ídi dínkodi wänbo shánki wovây'amídi wídháhpúuwípídi.

5 Naadi wáythayyamí to'wí namuu'in i' bínkhunwóeda'í'i: Jôesi Tádá-ânho bínkhunwóeda'í. I-á únkodi wovâyháanú-ídi hedá wá' únk'óe péyégepiye wovâysaanídi.

6 P'anú ts'í' tsídé'ây wíje thígí'didibo ovâyku'ch'áadepi'an. Hewänbo tobá wäphade dichä'muupí wänbo Jôesi Tádáda wêe wänbo in diwedí wí'óe'ódéndeipi.

7 Hewänbo undá Jôesi Tádági' báyéki tsídévi shánki íchä'muu. I-á ûnhanginná háyú phó unbí p'ó'dé únsaa'in wänbo', hedího wí'íkhunwóeda'ípi."

Jesus-ví'piye íwíwâyundédáho gínkhây'á' han gitúuní'in

8 "Naadi wáytu'âami, to'wên in t'owavi páadépiye navi'in dimuu'in ditú'in, naa t'âhki t'owagi' o'aypyü'á' wá' in Jôesi Tádávi makówáwin t'òepa'á' inbí páadépiye otúuní innân navi'in dínmuu'in.

9 Hewänbo to'wên in t'owavi páadépiyebo ditú'in navi'in wídimuupí'in, naa wá' in Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepá'aa'inbí páadépiye otúuní navi'in wídimuupí'in.

10 Nakodi t'ähki t'owa dín'owó'jaynidi hääwi híwóhpi dívihée'annin navi'gedi, naa t'owa t'ähkigi' o'aypuyá'i' omuu'i', hewänbo to'wên jänäki i' Yä'däa'i P'oewaahäaví'gedi dívihée'annindáho há'to dín'owó'jayni.

11 "Owáy in méesate eeje'in p'ó'dédi'inbí'piye háa in nangewin tsonninbí'piye wovâyuntjó'namidi wovâyho' ihaydi, wí'í'áyingi-ípi háa ítúuní'in úví'aywoenidi, háa úvihée'amí'in wíwovây'áyingimäänípi,

12 gá ihaydáho i' Yä'däa'i P'oewaahäadi i' hí' wovâyimäänidân hedânho híwó úvihée'amídi" gin Jesus-di ovâytu'an.

Jesus-di i' kodit'owa sen ánsaapi' namuu'iví'gedi ovâytu'an

13 Wí sen in t'owavi jáa naji'i'di Jesus óetu'an, "Háhkandi', navi pá'dây dítu'an i' hääwi nanbí tádádi na'in dínjoe'andi naa-áqi iweeje-í."

14 Hebo Jesus-di i' sen óetu'an, "To'wídi wänbo naa wídk'ú'pí otúunídi háa unbí hääwi dânweeje-í'in."

15 Hedáhá' Jesus-di t'ähki in t'owa ovâytu'an, "Häädi wänbo t'ähki úví'áyingi'amí hedânho há't'aa'indá' wí'ímúunípidi. To'wí wänbo híwó'nin wówátsi wí'imáapi báyéki hääwi únwánpikw'öndibo'."

16 Hedáhá' ná'in háhkangi'in ó'gedí ovâytu'an, "Wí kodit'owa sen únnavakw'ó, hedí báyéki únpaye'ede."

17 Hedího ginnân na'án: "Wähää navi hääwi dínpa'a'i donkw'óeni wídnáhpí. Hân hín dá'y'amí?"

18 Ma' ginnân dá'y'amí: Navi denkw'o'i tewhá donts'ávedí wíyá shánki he'endi donkw'óeni, hedího ee navi táhtándá navi wé'ge'i hääwi-á dondenkw'óeni.

19 Hedáhá' gindá opitúuní: 'Nää-áho báyéki híwó'di hääwi híwó hay paayogi' dindenk'óho', nää-áho wíyá wíday't'óe'amípi. Húukandá suwá-áda dá'y'amí, hedá navi wówátsi-á híhchandi donhúuwí'.

20 Hewänbo Jôesi Tádádi i' sen óetu'an, "U' ánsaapi', nää khunbo uvi wówátsi wínkehýmáa. Ihaydáho to-an há'i hääwi ugí' mändenk'ódi'i' ikhonkhýmáa?"

21 Hedí Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Ha'wáagi'innânkun in t'owa dimuu báyéki hääwi dáydenkw'óe'ó'in hewänbo Jôesi Tádá-á natú'ta'gendi kodit'owa wídimuupí'in."

Jesus-di ovâytu'an hääwi i'gedi wídi'áyingi-ípi

22 Hedáhá' iví kháge'nin itu'an, "Hedánkun wâyumáa, wáhpade wí'úví'ánsaamá've-ípi i' koegi' untáydi iwówáyênenídi, háa i' aa untáydi unbí tú'gí'.

23 Unbí wówátsi-á shánki únchá'muu koegi'da'bí'wedí, hedá unbí tú'-á aada'bí shánki únchá'muu.

24 In odoví'gedí úví'ánshaa'amí. Indá wídayko'jikopí, hedá wídayhäawé'ge'opí, hedá wähää dáyhääwidenkw'óeni'i wänbo wídnáhpí, hewänbo Jôesi Tádáho ovâyhúujómá'. Hedí undá shánki íchá'muu ná'in tsídévi'wedí.

25 Wéná wí wänbo há'to unbí wówátsi wíyá wêe thaa wänbo bintää-í iwánpí'áyngidibo'.

26 Hääwí h́yãã?i ha?wãagi?i wãnbo há?to úvî?amí, hedího háãdan wíyã hääwí i?gedi úvî?áyîngimã??

27 Úvî?ánshaa?amí hã?i ahkónuwi póvî?ây hãa nakeet?óe waa. Wídívî?óe?opí wídâypa?p?ándepí wãnbo?, Jôesi Tádã sa?wó?di aa waagi ovâyã??. Solomon-dã hãnho hay?i namú?de wãnbo? i? póvî waabã sa?wó wí?i?awepí.

28 Jôesi Tãa sa?wó?di aa waagi i? ahkónuwi phé?yãvigî? ònpaa, tobã nã?i phé?yãvi-ã wêe thaada? nasaã wãnbo hedã wíyã thãwãndãho t'owa dâypha?kw?óeni dâyhããhãã?amídí, hedího un wã? shãnkí híwó wãnbo wovây?aawé-ípi?an. Undã únkhãy?ã? nã?in úvîwããyü-í?in, hewãnbo h́yãããdã? wãyü bînmãã?in ímuu.

29 Ihaydã? wí?ítú?be-ípi, 'Hãã-angú âyk'o?í, hãã-angú âysu?wã-í? Wãhphãde wí?úvî?ánshaa?amí?ve-ípi i?gedi.

30 T'ãhkí t'owa Jôesi Tádã óetaapi?indã hãnho dívîwãnpikhããde nã?i hääwí dâyhóeniídí, hebo unbí Tádã oe makówã na?ãndi-ã ho ùnhanginnã undã úntãy?in.

31 Undã shãnkídí únkhãy?ã? Jôesi Tádãvî tsonkhuu i?piye úvíkhãã-í?in, hedí gin úvî?andãho nã?i hääwí úntãy?i bînhóeni.

32 "Wí?íkhunwóeda?ípi tobã h́yããdi wên k'úwã waa íji wãnbo?. Unbí Tádã makówãwi-ãho nahíhchan oe makówãpiye wovâyhúuwídi.

33 Hääwí únk'wó?di? bînkü?ch'ãani, hedí i? chã?dá in sehkanãwó diwówãji?indã bînmããni. Gindídãho wí chã?múu há?to únhwéepúuwí?i? waagibã bînmã?ve-í, hedãnho i? hääwí únhã?muu?i-ã oe makówã úndenkwóde-í. Iwã hääwí unbí? únmuu?i há?to únhãani, hãã wên sãnmin wãnbo há?to dâytããgë-í, hãã wên khã?nin wãnbo há?to dâyhã?ni.

34 Wãhãã unbí hääwí únhã?muu?i? únk'wón diwebã unbí pí?nã khó?jé ídã?í íkwon?in."

Jesus iví khãge?nin itü?an dikhãmúuní?in

35-36 "Wên t'óe?in waabã únkhãy?ã? ímúuní?in, unbí p'ó?dédí? wên khóhtsaa shãnkí?eedí iwedi iweemã?ídi dâytsíkha?mãã?in. Indã dívî?óe?amígí? di?aamuu, unbí phakó-ã dínkomuu, hedãnho napówã ihaydi oe phódi ipópó?andi wese igí? dâyhúu-í.

37 Nã?in t'óe?in unbí p'ó?dédí? dínpówã ihaydi áyîngídi dikw'ó?nin ovâyshaadã híhchan dâymã?ve-í. Wãytü?ããamí, i-ã ipi?aawé-í ovâyhúukhãysaa-ídi, hedí ovây?tü?ããamí dívík'wóeni dívíhúuyãmídí, hedí hääwí ovâyssã-í.

38 Tobã khun pinúdi hãã shãnkí hãããdanho nanãn wãnbo na?ãã ihaydi, dikhãmúunídi ovâyshaadãho híhchan dâymã?ve-í.

39 Nã?in ta?gendi ùnhanginnãani: Wí to?wí ùntewhák?óe?i hããdi wí sãnbi? i? tewhá eepiye na?ã?in ùnhanginnãndãho?, há?to óemããni in phódi ithãani?in hãã whãphódi ihãave-í?in nats'úunídi.

40 Hedí un wã? íkhãmúuní, gã naã t'owa t'ãhkígí? o?aypuyã?i? omuu?i wã? hããdi nanãn wãnbo? owáy?ãããn, dítstíkha?mããpí ihaydi o?ã?."

41 Peter-di Jesus óetsika?yan, "Nanbí Sedó, ti na?indã?mãn nã?i hí? dítumãã, háã t'ãhkí in wé?gen t'owa wã? ovây?umãã?"

42 Jesus-di óetu?an, "Wí t'óe?i hääwí nawó?ná?di? híwó i?o?i hedã híwó?di hangintan imãã?i-ã waaginbã únkhãy?ã? ímúuní?in. Gí?bi t'óe?i-ãnho iví p'ó?dédí?di óesóege-í i? tewhá ee in wé?gen t'óe?inbí tsondi dínmúunídi, hedí unbí koegí? hääwí ovây?mãããn, dítstíkha?mãããniídí hããdi ihaydi napóe ihaydi.

43 Hihchan i' t'ôe'i imá've-í iví p'ó'dédí'di gin i'odi óeshaadi iví' iweemaa ihaydi.

44 Ta'gendi wáytu'âami, i' tewhá p'ó'dédí'di gi'bi t'ôe'i óesôege-í t'âhki iví hääwi ón'âyînmá've-ídi.

45 Hebo i' t'ôe'i híwó i'amívi'wedi wí'bo natúdáho, 'Naví tsondi-á nahayjéepóe na'âä-ídi, hedího in wé'gen t'ôe'in kwiya'dá sená'dá ovâymahpúovâyâmâdân, dítsíkha'máauchânumáadá, hedí i-á húukangi'-á suwâgi'-ádida'ba-á namuudá, hedá naháapoe'odá,

46 gin i'andáho' iví p'ó'dédí' ûnwáy'âä-í óetsíkha'máapídi, häädi i' t'ôe'i' ûnhanginnáhpí ihaydi, hedí i' p'ó'dédí'-á natsompúuwí i' t'ôe'i hânho óetuhcháänú-í'in, hedá óesaani in wé'gen t'owa t'ôeyanpí'indá' dimuu'in dikw'ón diwepiye.

47 Wí t'ôe'i-á háa iví p'ó'dédí' ûnda' waa ûnhanginnân wânbo hääbo wí'i'anpídi, i-áho báyéki whädidi óetuhcháänú-í.

48 Hewânbo wí t'ôe'i híwóhpí i'andi gindidi ûnkhây'ä' whädidi óetuhcháänú-í'in, hewânbo háa iví p'ó'dédí' ûnda'in ta'gendi wí'ûnhanginnáhpídi, i-áho wâhphade wí'óetuhcháänú-ípi. To'wên t'âhki báyéki ovâymägi'indáho báyéki bá dínkhây'ä' dâywáymääni'in, hedí to'wên inbí mange báyéki ovâykw'ódi'indáho báyéki bá dínkhây'ä' iwedi díví'amí'in."

Jesus natú i' namuudi t'owa dívíwíjkhâymaa

49 "Naa nää oepáa k'aydipiye o'ää wí phaa waabá namuu'i dómá'ídi, hedí hânho oda' ho nakoje'ni'in.

50 Naa dínkhây'ä' dont'óephaadé-í'in, hedí naví pí'ná khó'jé hânho ochanpúuwí gin dínpóe píhay.

51 Hân í'ánde"? Ti t'owa dívíwóeni naa nää oepáa k'aydipiye o'äädibo"? Joe, t'owa-á dívíweejé-í.

52 Nää iwedáho gin waagi namúuni: Mađi p'anú t'owa wêe tewhá iwe dithaa, hedí diwijedeedi wêege'in dipúuwí, wjedího wé'ge, pojedá wé'gá, hedí in wíjediwi in pojevi'piye háa dichaa-í, hedá in pojedá in wíjevi'piyá.

53 I' tádá-áho iví e'núvi'piye háa nachaa-í hedí i' e'nú-áho iví tádávi'piyá. I' jíyá-áho iví a'yúvi'piye háa nachaa-í, hedí i' a'yú-á iví jíyávi'piyá. I' jahkwíjo iví sâa'ivi'piye háa nachaa-í, hedí i' sâa'i-á iví jahkwíjovi'piyá."

Jesus-di ovâytu'an híwó'di hangintan dâymá've-í t'âhki hääwi i'gedi

54 Hedáhá' in báyéki t'owa iwe dikw'ó'nin ovâytu'an, "Wí okhúwá oe tsânpiyedi na'ádi bînmú'di, wese ítú' ikwâhkhâymaa'in, hedí híwó ítú' gá han napúuwídan.

55 Hedí oe aakonpha'gedi wovâywaanámá'di, ítú' hânho itsáwâkhâymaa'in, hedí híwó ítú', gá han napúuwídan.

56 Undá paa dívjánúmáa'in waaginbá ímuu. Nää oepáa k'aydá hedá makówá-á háa i' okhúwá-á waa-á nakeet'óe waa bînmúndedi ûnhanginná háa nanáani'in, hedí háadan handi wí'únkeepoe'opí háa natunda'in i' wé'ge'i hääwi nää ná'i thaa eeje Jôesi Tádá i'o'i'?

Jôesi-ádi híwó'gi ó'an wa'di úkodiibo

57 "Hedí háadan unbo wí'úvipi'ánshaa'ohpí ûnhanginnáaniđi wé'i wí hääwi híwó'di namuu'in úvi'amídi?

58 Heyâagú wí to'wídi háawên wovâychânundedi hedá wovâytonjó'diwehondá, wa' ímândibo' i-ádi úvíkodi'amí hedáho i'di

wovâyma?p'âädi-ídi hedá i? tsondivi páadépiye wíwovâyhúuwípi. Eepiye wovâyho?dáho mađi i? tsondidáho i? pan áyi?divi mangá wovâyjoe?amí hedá i?dáho wovâypanhúuwí.

⁵⁹ Wâytu?âamí, gin únpóedáho há?to wovâyma?p'âädi-i háyú íphaamuu t'âhki úvíwá?âa píhay" gin Jesus-di ovâytu?an.

13

Jesus-di in t'owa ovâytu?an inbi t'aywó?di dâyjoe?anpidá dichuu-í

¹ Ihayhääbá wên t'owa iwe diji?indá Jesus-á óetu?an háa wên Galilee nangewin dínpoé?in. Ditú i? méesate hay?i ee Pilate-di ná?in Galilee?in ovâyhanú wa? dâ?animáahanúndedibo Jôesi Tádá óemäänídi.

² Jesus-di ovâytsika?yan, "Hedi hân í?ánde?? Ti há?in Galilee?in ha?wáa dínpoédibo shánki t'aywóhkannin dimuu in wé?gen Galilee-winbí?wedí?"

³ Joe, há?to?. Wâytumáa, undá wá? unbí t'aywó?di bínjoe?anpidá íchuu-í.

⁴ Hedi in tá?di kháve (18) t'owa oe Siloam tsowa ovâyhanú?in i? tewhá tu?wändi dínkanudi, hândá inbí?gedi í?ánde?? Ti indá shánki híwóhpi dívi?o?indá dimuuwân in wé?gen t'owa oe Jerusalem bú? dithaa?inbí?wedí?"

⁵ Joe, há?to?. Wâytumáa, undá wá? unbí t'aywó?di bínjoe?anpidá íchuu-í."

Jesus-di wên fig tay í?gedi ovâyhé?an háäwí ovâyhá?amídi

⁶ Hedáhá? ná?in háhkangí?in ó?gedí ovâytu?an: "Wên fig tay wí senbí nava iwe únchá, hedi i? sen namáa ihäp?aynuuwâ-ídi, hebo háäbo wí?ishaapi.

⁷ Hediho ivi nava t'ôe?i itu?an, 'Ót'ôeyan, náä-áđiho poje paayoho o?ää donhääp?aynuuwâ-ídi ná?in tay iwe, hewänbo wa?di háäbo wídonshaapi. Náts'a?, nawänpidachá."

⁸ Hebo i? nava t'ôe?i?di óetu?an, 'Navi tsondi?', wiyá wêe paayowän náasôemääní, hedi ee napúuji? í?ge dónahpaa-í hedá dósá?kw'ôení.

⁹ Hediho náä wiyá paayo nahääp?aypóedáho?, híwó, hebo napaapíđáho natsaadee-í."

Kaykhanwówa thaa Jesus-di wí kwee napháygípoedí ónhekhháa?an

¹⁰ Wí kaykhanwówa thaa Jesus-di in t'owa in Hudíyoví méesate?ay ee ovâyhá?o?.

¹¹ Wí kwee wí yâ?dâapi? p'oweaahâadi óemáa?i? iwe naji?, hedi tá?di kháve (18) paayo óehay?an, hedi nadapháygípoedí wínata?gepoe?opí.

¹² Jesus-di i? kwee óemú?di óetu?an, "Kó?ôe, ná?i hay wóemáa?i wínjáa?amí."

¹³ Hedi i? kwee óetágedi wesebo nata?gepóe, hedi i?di Jôesi Tádá-á kw'áayébo? óemáa.

¹⁴ Hewänbo i? Hudíyoví méesate?ay p'ó?dédí? nat?ayji?, kaykhanwówa thaa Jesus-di i? kwee óehekhháamägidi, hediho in t'owa ovâytu?an, "Sí t'ôe thaa naná jáadi waa, hedi iwedi wé?i wí thaa wänbo í?ää-í wovâyhekhháamäänídi, i? kaykhanwówa thaa-á joe."

¹⁵ Nanbí Sedó Jesus-di ovâytu?an, "Un paa waaginbá úvíjánúmaa?in ímuu?in, ti kaykhanwówa thaa nanân wänbo to?wídi wänbo un diwedi unbí wáasi háa búdu wíwínwhisuuđepí?an hedânho phékhkaa iwedi napee-í bínp'oemäänídi?"

¹⁶ Hedi náwe ná?i kwee Abraham-bí áy iwedi?í?bá namuu?i naji?, i-á i? Penísendi Satan-di tá?di kháve (18) paayo óewhi?an waagibá. Ti híwó wínamuupí?an óema?p'âädi-ídi kaykhanwówa thaa nanân wänbo??"

17 Hed̄iho t'ähki in óetunsúumáa'in diwôeda'póe, hed̄a t'ähki in wé'gen t'owa-á dihíhchanpóe, t'ähki hääwí he'endi híwó i'andi.

Jesus-di ovâyhée'an mustard ko'ji i'gedi, hed̄a oewáasee i'gedá Jôesi Tádávi háhkan ni'gedi ovâyh'q'amídi

18 Jesus-di wiyá ovâyhée'andi ovâytu'an, "Hân wâytu'amí únhanginnánidí háawin Jôesi Tádávi háhkan únmuu waa. Hádídán wâythayyamí hää waagi namuu'in? Gá ginnân:

19 Wí hínchää'i mustard ko'ji wí sen ikê'di iví nava iwe ikoe'i waagi'ba namuu. Natsijópópóedí nasôedá wên tay napaa, hed̄i in tsídé dívishunwáve i' wa'jáy khóe eeje dâyyähpa'idí."

20 Hed̄a wiyá ovâytu'an, "Hân wâytu'âamí wâythayyamídi hää waagi Jôesi Tádávi háhkan únmuu'in?"

21 Gá ginnân: Wí oewáasee wí kwee báyéki khándádí iwóndí' waagi'ba namuu, hed̄i nasôedí hanwaapídíbo' i' oewáa t'ähki napee."

Jesus-di ovâytu'an in makówáwin phódi hýäqä saygi'in namuu

22 Jesus oe Jerusalem bú'piye namän, hed̄i i' bú'ây eeje ówíngé eejá namändi t'owa ovâyháhkanhon.

23 Hed̄i wí to'wídí óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti wí hýäqädi t'owada' ovây'aywoeni?"

24 Jesus-di in iwe diji'in ovâytu'an, "In makówáwin phódi hýäqä saygi'indá' namuu, hed̄iho hânho úvíkhää-í iwe its'úunídí. Wâytu'âamí, báyéki un itsudeda'í, hebo há'to únkoedí-í.

25 Jôesi Tádá i' iwe'i' p'ó'dédí' namuu'i-áho in phódi it'êedi-í, hed̄i un ho its'úhpi'indá ja'wébo-áho wovâyjoe'amí, hed̄i bínpópó'odi ítúuní, 'Nanbí Sedó, ná'in phódi dínhuu hedânho gits'úunídí.' Hewänbo i-á natúuní, 'To'wên ímuu'in naa wídínhanginnáhpí.'

26 Hed̄i undi bintu'âamí, 'Ú-ádi ívínúuyan, hed̄i nanbí bú' iwe u'qí dínhá'an.'

27 Hewänbo i-á natúuní, 'Wâytu'anpí'an, to'wên ímuu'in naa wídínhanginnáhpí. Un yä'dâapi tsiyekannin ímuu'in, naví'wedí bíjâatäqä.'

28 Hed̄i Abraham-dá Isaac-á Jacob-á hed̄a t'ähki in Jôesi Tádávi tukhe'mindá oe makówa bínpuwákhâymaa, hebo undá ja'wébo-á wovâyjoe'amí. Ihaydiho ít'aydi úvísíhtäqäkhâymaadáhá' úvíwä'ts'eekhâymaa.

29 Iwe t'owa-áho p'inpha'gedá tsânpha'gedá aakonpha'gedá thanpha'gedá diwé'gepóewí, hed̄i dínshánki'eedínân waabá dínpuúwí.

30 Hed̄i ihaydi wên to'wên náä tí'úugé'in waa dínchaa'indá p'ó'dédí'in dipúuwí, hed̄i wên to'wên p'ó'dédí'in dimuu gin di'ánde'indáho tí'úugé'indáho dipúuwí."

Jesus hânho Jerusalem isígí, hebo in Jerusalem-'indá óejoegi'an

31 Ihayhäábá wên Pharisees-á oe Jesus na'ân diwá dipówádí óetu'an, "Shánki híwó náwedí unmú-í, gá Herod i' p'ó'dédí' namuu'i wóeháyjí'in nada'dân."

32 Jesus-di ovâytu'an, "Ja' bintu'an hä'i p'óséwhâa, wí háyú thaawän t'owa dovâyhehkháamá've-í, in yä'dâapi'in p'oewaähäa-á dovâykehpiye'be-í, hed̄i ihaydânho naa naví t'óe donboewa-í.

33 Hewänbo náä ná'i thaa eeje wa'qí oe Jerusalem bú'piye omän. Wí Jôesi Tádávi tukhe'bi óehaydá, nakhây'ä' oe Jerusalem diwedá'mânho únpuúwí'in.

34 “Un t'owa oe Jerusalem-win, in Jôesi Tádádí tukhe²min bîndahánunde², hedá in t'ôepa²aa²in Jôesi Tádádí unbí²piye wovâysannindá bînk²usâyunde². Hâyânnanho oda² wâyba²aa²amí²in, wí dee iví dee²ây ik²u²aanú²hónde waabá, hewânbo undi wídímáhpí.

35 Hedânho wáy íthaa iwáho wí tayjee waabá únjoekandee-í. Wâytu²âamí, há²to wíyá undi dimúni owáy í² thaa napówá píhay naví²gedí ítú ihaydí, Jôesi Tádádí híwó óe²âamí í² to²wí ònk²ú²í² na²â-ídí.”

14

Kaykhanwówá thaa Jesus-di wí sen iví tú² ûntemuu²í² ònehkháa²an

1 Wí kaykhanwówá thaa Jesus wí p²ó²dédí² Pharisee-ví tewhá eepiye namáa ihúuyamídí, hedí in t'owa dikw²ó²nindi hânho áyîngídi óemunde².

2 Wí sen iví nú² na²ân, i-á iví tú² t'âhki hânho ûntemuu.

3 Jesus-di in Hudíyoví kuu dâyhá²o²indá in Pharisees-á ovâytsika²yan, “Tí í² tsontundi na²in díimá² wí to²wí kaykhanwówá thaa nanân wânbo áyehkháamâánídi háa joe?”

4 Hewânbo indá háabo wídítúhpí. Hedího Jesus-di í² sen óetâgedí óehkháamâgi, hedí iwedí óesan.

5 Hedáhá² ovâytu²an, “Wená wí un wí e²nú háa wí wáási ú²ândi² wí p²obú² iwe nake²t'ândi, tí wesebo wímânwhahkáyíjí²an tobá kaykhanwówá thaa nanân wânbo?”

6 Hebo háawin wên wânbo wídínhanginnáhpí óetu²amídí.

Jesus-di ovâytu²máa wídívítaygé-ípi

7 Hedí Jesus-di ovâymu² wáy wên ovâyhúutu²annin in shánki kw²áye²inbí soge eeje dívíkw²óe²ódí, hedího ná²í tumakhe ovâytu²an:

8 “Wí to²wídí wí khóhtsaá shánki²eedipiye wovâytu²andá, in kw²áye²in dimuu²inbí soge eeje wí²úvíkw²óení². Mađi wáy to²wên unbí shánki kw²áye²in dimuu²in wá² ovâyhúutu²an,

9 hedího í² to²wí in wé²gendádí undádí un t'âhki ihúutu²andi²đi wovâytu²âamí, ‘Un bíhadi, ná²in wé²gen sená² náwe dívíkw²óení,’ hedí íwóeda²póedí úvíkw²óení wáy in shánki áagé²in dívíkw²óe²ó eeje.

10 Hewânbo wovâyhúutu²andá gin úví²amí: In shánki he²ennin dimuupí²inbí soge eeje úví²uni, ‘Hâ²indá hîn kw²áye²innânkun dimuu.’

11 To²wên t'âhki he²ennin dívípípa²indáho hí²innin ovâypa²í, hedá to²wên hí²innin dívípípa²indáho he²ennindá ovâypa²í.”

12 Hedáhá² Jesus-di ná²í sen í² óehúutu²andi² óetu²an, “Wên shánki²eedí mánpaadi tobá háadi nanân wânbo², wímân²húutu²âamí² uví k'ema²inda², háa uví pá²dây²indá tí²úwindá indá², háa uví maatu²inda², háa uví ówínn dimuupí²inbí soge eeje úví²in kođit²owa dimuu²inda². Indáho wóewâyhúutu²âamí, hedí gindídiho wóewá²aa-í.

13 Hewânbo wên shánki²eedí mánpaadá ovâyhúutu²âamí in sehkanáwo diwówáji²indá, in dikhóhaymuu²indá, in ditsí²dee²ípi²indá, hedá ditsí²aamuu²indá.

14 Gin bí²andáho báyéki unhíhchaaní. Indá há²to dínkoedí-í wóewâywá²aa-ídí, hewânbo owáy in t'owa inbí wówátsi ta²ge dâyhonnin diwáywówápóe ihaydí Jôesi Tâadáho wóewâywá²aa-í.”

Jesus-di wên shánki²eedí í²gedí ovâytu²máadi háawí ovâyhá²an

15 Wí toʷwí iʔ máäsa naʔändiʔ náʔi natʰoedi Jesus óetuʔan, “In toʷwên oe makówa dikwoníʔin híhchan dâymáʔve-í. Indá wí shánkíʔeedi nanáʔ diwe dikwʰon waabá dínpuuwiʔ.”

16 Hebo Jesus-di óetuʔan, “Wí sen wí hayʔi shánkíʔeedi ipaa hedí báyéki tʰowa ovâyhúutuʔan.

17 Nahäwíkhâymuu ihaydi iví tʰoéʔiʔ ituʔan, ‘In tʰowa ovâytuʔâami, Bikâʔve, häwí tʰhki nakhâymuu.’

18 Hedí tʰähkídíbo wíʔinbo diʔowójédaʔpóe. Wí wêe natú, ‘Naa wí nava dontsʰankumä hedího omän donmúunídí. Nâatuʔâami dínʰowóje-ídi iʔ shánkíʔeedipiye wídínpuhkodipídí.’

19 Wíyá wêe-á natú, ‘Pʰánú puʔwaʔin wéyu dontsʰankumä hedí omän dovâyâyýe-ídi, hedího nâatuʔâami dínʰowóje-í iʔ shánkíʔeedipiye wídínpuhkodipídí.’

20 Hedá wíyá wêe-á natú, ‘Naa dáytsʰankhóʔyâʔ, hedího wídínkodipi omú-ídi.’

21 Iʔ tʰoéʔi nawáymäadi iví pʰóʰdédíʔ ituʔan háa ditúʔin, hedí iʔ pʰóʰdédíʔ natʰayjaapóedí iʔ tʰoéʔiʔ óetuʔan, ‘Ówänäkiʔ iʔ búʔwi pʰóégé eeje iʔ pʰoéʔây eejá ópùn, in sehkanäwó diwówájíʔindá in dikhóhaymuuʔindá ditsiʔtʰaamuuʔindá hedá in ditsiʔdeeʔipiʔindá ovâymáʔí.’

22 Hedího iʔ tʰoéʔi namäa, hedí nawáyʔäadi óetuʔan, ‘Naví tsondiʔ, háa untú wa naa dáyʔan, hewänbo waʔ wây-á tʰowagiʔ najâanaʔ.’

23 Hedího iví tʰoéʔiʔ ituʔan, ‘Ópùn oe pʰóégé heʔendi-á híʔindi-á oe búʔ jáʔwé eeje, hedí kayʔindi in tʰowa ovâytuʔâami naví tewhá eepiye diʔä-í hedânho ditʰowabáʔyaynídí.’

24 Wítumäa, in páadédí ovâyhúutuʔannin diwedi tóebo naví shánkíʔeedi koegiʔ háʔto ikʰoʔí.’”

Jesus-di ovâytuʔan nabâapuʔwan taʔgendi iví khägeʔnin dipúuwídi

25 Hedí Jesus iwedi namäadi wây-á báyéki tʰowadi óeyuhoʔ, hedí ibeedí ovâytuʔan,

26 “Wí toʷwí navíʔpiye naʔäädáho naví khägeʔdi dínmúunídí, hewänbo naaho shánkí wídísígipídí iví tádá-á jíyá-á inbíʔwedi, háa iví kwee-á áyyä-á páʔdáyʔindá tíʔúuwíndá inbíʔwedi, hedá iví wówátsivíʔwedi wänbo-á, háʔto taʔgendi naví khägeʔdi napúuwí.

27 Wí toʷwí iví phéʔwin ihonpídí hedá naa díyuhonpídí, háʔto naví khägeʔdi napúuwí.*

28 “Wí toʷwí wí tewhá hayʔi ikʰúuwíʔin nadaʔdá, häyú chäʔ untáyʔin páadé imaapaʔí hedânho unhanginnáanídí háa ihay chäʔ imáaʔin iboewá-ídi háa joe.

29 Hedí páadé imaapaapídí mađi iví tepúdaʔmân iboewá-í, hedí iʔ tewhá-á háʔto ûnkoedí-í iboewá-ídi, hedí in toʷwên gin ûnpoeʔodi dâymûʔindáho ónpʰähkáʔve-í,

30 hedí ditúuní, ‘Näʔi sendá wí tewhá itsʰanpáadékúyaʔ, hewänbo háʔto iboewá-í.’

31 Hedá wí nangewi pʰóʰdédíʔ-á wétä maapaasôn (20,000) sundađo ûnkʰóʰdi wíyá nangewi pʰóʰdédíʔ óeyä-ídi namäada, hedí náʔi-á tä maapaasondaʔbá (10,000) ûnkʰóʰ, waʔđi dívíyâʔpídíboʔ iʔ tä maapaasondaʔ

* 14:27 Näʔin natundaʔ, dikhâymuúni dâytʰoepaadé-ídi, Jesus in phéʔwin deedi itʰoephade waagibá.

ûnk'w'ó'di-áho páadé i'ánshaa'ámí heđi ipitsika'yâámí háa nat'anpúuwí'in háa joe.

³² Heđi nat'anpúuwípidáho' wa' in wé'gen kayi' deedi di'ädibo' ivi t'ôekhuwa'in isaaní i' wêe p'ó'dédí' óetsika'yamídi háa dán'ámí'in heđânho dányâa-ípidí.

³³ Heđiho un wá' hanbá híwó úví'ánshaa'ámí. Unbí hääwí íjokanda'pidáho há'to naví khäge'nin ípúuwí."

Jesus natú ivi khäge'nindá aayäa waaginbá dimuu

³⁴ "Aayäa-á híwó'di namuu, hewänbo na'áhhándáho há'to wíyá ähsää'i napúuwí.

³⁵ Nä'i aayäa na'áhhándá wínachä'muupí. Híwó wínamuupí óewóenídi nandádi háa nasátábóedi'ándi-ádi wänbo', i-á dáywänpich'áade'. T'ähki naví hí' dit'oe'in dínkhây'ä' híwó dín'tóeyaani'in" gin Jesus-di ovâytu'an.

15

Jesus-di wí k'úwá napedeeji'ivi'gedi ovâytu'an

¹ Báyéki tax phahsannindáđi heđá wé'gen t'owa t'óeyanpí'in gin ovâytu máa'indádi di'ä'ä'ä Jesus-ví hí' ónt'óeyaaniđi.

² In Pharisees-ádi heđá in Hudíyoví kuuu dáyhá'o'indádi háa napoe'o'in wí'ovâyhi'anpí, heđiho ditú, "Nä'i sendá hä'in t'aywóhkannin ovâysígi'o heđá indáđá ihúujo'."

³ Heđiho Jesus-di in Pharisees nä'i háhkangi' hí' ovâytu'an:

⁴ "Wí sen tägintä (100) k'úwá ipamáadi, wí wêe ûnpeedeđi hân i'ámí? Gá in whägintä'di whänu (99) ee p'óhtsaa búge diji'in ovâyjoe'ankídi namú-ípi'an i' wêe napedee'i' óenuuwa-ídi ishää píhay.

⁵ Heđi ishää ihaydi hânho nahíhchanpóedi ivi k'uuwoe eedi ik'úuwí,

⁶ heđi ivi'piye iho'di t'ähki ivi k'ema'indá ivi ówínä'indá ivi k'aygiyiye ituhkännamí, heđi ovâytu'ámí, 'Naa-ádi úvíhíhchannamí, gá nää-á naví k'úwá dínpeede'i donshaađan.' "

⁷ Hedáhá' Jesus natú, "Naadi wâytu máa, oe makówá wá' ginbá namuu. Oe makówá dívíhíhchando wêe wänbo t'aywóhkandi namuu'i' ivi t'aywó'di ijoe'an dihaydi, hewänbo whägintä'di whänu (99) t'owa di'ände'in inbí wówátsi ta'ge dáyhonninbí'gedá oe makówá wídívíhíhchandopí."

Wí kwee wí chä' wáy iho'ivi'gedi Jesus-di ovâytu'an

⁸ "Heđi wí kwee tä ihay kwák'u ts'ä'i chä' ûnjidi wêe wáy iho'di, iko'amípi'an, heđá ivi tewhá ee t'ámäpiye i'aa'ámí i' chä' inuuwä-ídi ishää píhay.

⁹ Heđi ishää ihaydá ivi k'ema'indádi heđá ivi ówínä'indádi ivi k'aygiyiye ituhkännamí heđi ovâytu'ámí, 'Naa-ádi úvíhíhchannamí, nää-á naví kwák'u ts'ä'i donwáyho'i donshaa.' "

¹⁰ Hedáhá' Jesus natú, "Naadi wâytu máa, hanbá oe makówá napoe'o. Wêe wänbo t'aywóhkandi' ivi t'aywó'di ijoe'andá Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepä'äq'in dívíhíhchando'."

Jesus-di wí e'nú napedeeji'ivi'gedi ovâytu'an

¹¹ Ihaydáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Wí sen wíje e'nún ûn'än.

¹² I' tí'úuge'i' e'nú ivi tádá itu'an, 'Táa, nää naa dí máa uvi hääwí iwedi i' dín'ä'i'. Heđiho i' tádá i' hääwí ûnk'w'ó'di' ivi wíje e'nún ovänwíje.

13 Wiyá hǎyú thaa naphade ihaydi ná'i tí'úugé'i? e'nú iví hǎǎwí ikú'ch'áakídi iví tádávi k'aygidi napee i' chá' wóegé, hedi wí nange kayi' naná' diwepiye namáa, hedi háa nawánpida' waagi iví wówátsi ihondi iví chá' t'ǎhki iwánpihánú.

14 Iví chá' t'ǎhki ihánú ihayhǎǎbá i' nange iwáyga hânho dihaapóe, hediho hǎǎwídi iví wówátsi i'amí'in wí'únkw'óhpi.

15 Hediho it'óenuuwá-ídi namáa, hedi wí sendi óet'óemáigidi owáy iví nava iwáygépiye óesan iví pehtsude ováyhúujóenídi.

16 Hânho nada' i' hǎǎwí pehtsude dáyk'o'i wánbo ik'o'i'in nashu'múunídi, khúnkhowa hǎǎwí namuu wánbo', hebo to'wídi wánbo koegi' wánbo wí'óemáigipi.

17 Hedáhá' wí thaa iví hangintan iwáyké'di gin i'ánshaa'an: Naví tádávi t'óe'in wánbo hǎyú dívishivi wówátsi i'amí'in wí'ú'amí'in koegi' dínkw'ó, hedá shánki wánbo-á dínkw'ó, hedi nááwá naa-á oháchuwamáa'áda' ó'án.

18 Naví tádávi'piye omú-í hedi dótu'áamí, Táa, naa dáy'taywó'nan i' makówa na'ándivi'piye, hedá uví'piyá.

19 Naa ihay híwó'di wó'muupí uví ay gin wiyá dítu'áamídi, hewánbo uví t'óe'i waagibá díma've-í.

20 “Hediho iví tádávi'piye namáa, hewánbo wa' kayi'di na'áðibo' iví tádádi óemú', hedi i' tádá iví e'núvi'piye nasehkanápóedi i' e'núvi'piye i'áa hedi óeba'aa'andá óesígip'ohstsáa.

21 Hedi i' e'nú iví tádá itu'an, ‘Táa, naa dáy'taywó'nan i' makówa na'ándivi'piye hedá uví'piyá. Naa ihay híwó'di wó'muupí uví ay gin wiyá dítu'áamídi.’

22 Hewánbo i' tádá iví t'óe'in itu'an, ‘Bíwánasadi wên sa'wó'nin k'éléw'in to binmá', hedi binto', hedá iví mankhú eedá binmankhúto'an, hedá iví án deedá bin'anto'an.

23 Hedá i' wáasi'ay áytúu'o'i binmá' áyháyjidi, hedi áyshánki'eedipa'i.

24 Ná'i naví e'nú-á nachuu waagibá únpoé, hewánbo náa nawáywówápóe. Napedee waagibá, hewánbo náa-á donwáyshaa.' Hediho dáyshánki'eedipaa.

25 “Ná'i t'ǎhki napuwamán dihaydi i' páadé'i e'nú owáy nava iwáygé naji', hedi iwedi na'ádi owáy tewhá tsowa wáy napowa'á' ihaydi dáykha'wodá dáypuwhǎá'odá hedá dívíjadédedá nat'oe.

26 Hediho wí t'óe'i óetuhkánandi óetsika'yan, ‘Hânan napoe'o'’

27 I' t'óe'i'di óetu'an, ‘Uví tí'ú-ân iwáyweekán, hediho unbi tádá natsonpóe i' wáasi'ay áytúu'o'i dáyháyj'i'in, gá iví e'nú bahpibo únwáyppówádân.’

28 I' páadé'i e'nú ná'i nat'oe'di nat'ayjaapóe, hedi owáy tewhá ívepiye wínatsudehíjepí. Iví tádá únpeedi óedaa'an nats'úunídi.

29 Hewánbo iví tádá itu'an, ‘Ot'óeyan tádá, naa báyéki paayo hânho ugi' dáy'tóemáa, hǎǎdi wánbo t'ǎhki háa untsonpóe waagi dáy'a'gindo', hewánbo wí k'úwá'ay sí'jaa'i wánbo wídímáigipi naví k'ema'indádi donshánki'eedipa'ídi.

30 Hewánbo ná'i wée e'nú uví' úmuu'i-á hǎǎwí t'ǎhki nâamági'i' ípedee'an. Iví chá'dá t'ǎhka ihánú a'yún t'aywóhkannin dimuu'indádi iwho'k'úwídi, hedi náa iweekándá i' wáasi'ay áytúu'o'i-á i'gí'-á mânhay.'

31 I' tádádi óetu'an, ‘Naví ay, u hǎǎdi wánbo t'ǎhki naa-ádi un'án, hedi hǎǎwí naa dínkw'ó'di-á uví' wá' úmuu.

³² Hewänbo gínkhây'ä? äyshánki'eepa'í?in hedá gihíhçaa-í?in. Ná?i uví t'úu úmuu'í nachuu waagibá, hewänbo nää-á nawáywówápóe, i-á napedeejiwän, hewänbo nää-á äywayshaa. "

16

Jesus-di chä? í?gedi ovayhé?an

¹ Jesus-di iví t'óe?in gin wá? ovâytu?an, "Wí kodit'owa sen wí t'óe?i? ún?än, hedí í? sendi hääwí únkw'ó?di t'ähki í? t'óe?i? óe?áyinjoe?an. Hedí wí to?wídí í? sen óetu?an, 'Hä?i t'óe?i? ú?ándidá uví hääwí wónwänpipedee?o?."

² Hedího í? kodit'owa sen iví t'óe?i? ituhkánandi óetu?an, 'Háa bi?o?in naa dínhanginpóe. Náta?nan háyú chä? in t'owaví?wedi náahógi?in hedá háyú-á náahánú?indá. Nää iwedi naví hääwí dín?áyínmáa?i wiyá wú?múunípi.'

³ Í? t'óe?i-á ginnän í?ánshaa?an: 'Naví tsondidá nää naví t'óe dínjâakankháymáa. Hándá naa dáy?amí? Naa ihay wó?kaypí nava t'óe dáy?amídí, hedá owóeda? ohääda?yéenídí.

⁴ Nää-á dínhanginná háa dáy?amí?in, hedânho owáy ná?i t'óe dó?o?i dínjâa?an dihaydí hä?in t'owadi inbí k'aygi eeje dísigí?amídí.'

⁵ Hedího wí?in wí?ingin in t'owa iví tsondi únphaamuu?in ovâytu?an, hedí í? páadé?i napówá?i? óetsika?yan, 'Hâyú-an naví tsondi unphaamuu?'

⁶ Í? sendi óetu?an, 'Gá tágintä (100) kwääbay olive ka?p'oe-ân.' Í? t'óe?i?di óetu?an, 'Nää uví phahsan ta?nin. Ówänäki?, ósoge hedí ná?egó?an p'ánántä (50) kwääbay gin natúunídí.'

⁷ Wiyá wée sen napówá?i-á óetu?an, 'Heyâa u-á, háyú-á unphaamuu?' Í? sen natú, 'Wée maapaasôn (1,000) múu táhtân.' Í? t'óe?i?di í? sen óetu?an, 'Nää uví phahsan ta?nin. Ná?egó?an khávén tágintä (800) gin natúunídí.'

⁸ Í? t'óe?i? tsondi natú ná?i hójo?i t'óe?i híwó?nin nap'ónbaymuu, gá híwó ipí?áyíngi?andân. Ta?gendi wâytumáa, in to?wên Jôesi Tádá dâytaapí?in íwíwo dihá in wé?gen t'owa in waaginbá dimuu?indádí híwó dívíkanhúuwídí hedânho híwó dívípi?áyíngi?amídí, hebo Jôesi Tádávi áy únmuu?indá wáyjédi ihay wídiháhpí.

⁹ "Hedího unho naadi wâytumáa, tobá wáy wên t'owa híwóhpí?di dâychä?hónde wänbo?, undá únkhây'ä? t'owa bínkhä?ge?nandi unbí chä?dibo bínk'emahóeni?in, hedânho owáy í? chä? wiyá wínachä?muupí ihaydá, wí whaagé nahándepí iwe oe makówá wovâysíghóeni.

¹⁰ Wí to?wí chääda? ónjoe?andi híwó í?áyíngikanhondi-á hääwí heháyú?i wá? híwó í?áyíngikháymáa, hedí wí to?wí chääda? ónjoe?andi isäbo?i-á hääwí shánki heháyú?i wá? isä?mamí.

¹¹ Hedího ná?i chä? nää oepáa k'aydiwi nawänpimuu?i híwó wíwín?áyíngi?anpídá, há?to í? hääwí ta?gendi nachä?muu?i? unbí mange wovâyjoe?amí.

¹² Hedí híwó í? hääwí wiyá to?wíwí? únmuu?i bín?áyíngi?anpídá, há?to wovâyymääni í? hääwí wovâypakháymáawän.

¹³ "Wí t'óe?i-á wí?únkodipí wíje tsonningí? híwó it'óemá?ve-ídí. Í? wée óet'ay-í hedá óe?oegi?amí, í? wée-á óesígí-í hedá óe?a?geeni. Chä?gí?da? úvít'óemáadáho? wí?únkodipí Jôesi Tádági?-á wá? úvít'óe?amídí."

Jesus-di wên Pharisee t'owa ovâyhá?an

¹⁴ In Pharisees ná?i hí? t'ähki dit'oe?o, hedí indi Jesus t'ámäge óetumáa, gá indá dichä?hç?taadân.

15 Hedihō Jesus-di ovâyṭu'an, "Undá ída' t'owa di'âanî'in unbí wówátsi ta'ge bînhoonin, hewânbo Jôesi Tádá-á ûnhanginná háa unbí pí'ná khó'jé bînmáa'in. Wáy wí hãáwí in t'owa di'ânde shánkí híwó'di namuu, inbí ánskaa piháa dínmuudi, hebo Jôesi Tádágí'-á ná'i hãáwí-á wí'ûnchá'muupi.

16 "John i' p'ó'p'oekandi napówa pihay i' tsonṭun Moses ita'nandáđi heđá i' hãáwí Jôesi Tádáví tukhe'min dáyta'nandáđi únk'w'ó wovâyhá'amíđi. Hewânbo John napówa iweđi i' híwó'di tun makówa i'gedi t'owa ovâyṭ'óe'o', heđi hânho báyéki t'owa i'piye dívkhãáde'.

17 Shánkí wínabâapu'wanpí makówa-á ná'i oepáa k'aydá naháanídí, in shánkí hínchãá'in hí'ay Jôesi Tádáví ta'nin diwe nak'óe'in naháaníví'wedi.

18 Gá ginnân: Wí sen iví kwee ijoe'andi wiyá kwee-áđi ikhó'yã'dá it'aywó'do', heđi wí sen wá' i' kwee ójoe'andi-áđi ikhó'yã'dá it'aywó'do'."

Jesus-di wí kođit'owa senbí'gedi wí sehkanãwó nawówáji'i senbí'gedá ovâyṭu'an

19 "Wí kođit'owa sen sa'wó i'awende' aa báyéki nachã'muu'í'đi, heđá thamu waagá hânho híwó'dá ihúujo'.

20-21 Iví tewháwin phóđi wáy wí sen sehkanãwó nawówáji'i nahaape'k'óe, i-á Lazarus gin nakháwã. Nada' i' koegí'tã i' kođit'owa senbí máäsa iweđi najemu'í'đi ihawówa'amí'in. Tú' t'ãhkí naphéemuudi in tséđi i' phée ónhã't'aade'.

22 Ná'i sen sehkanãwó nawówáji'i-á nachuu heđi in makówáwin t'óepa'aa'índi makówápiye óepiye, heđi Abraham-bí hãngébá óesóge. I' kođit'owa sen wá' nachuu, heđi óekhã'k'ú'.

23 I' kođit'owa sendá oe péyége na'ándi it'óephadende', heđi ibeéđi kayí' diwe Abraham na'ándi óemú' heđá Lazarus-á wá' Abraham-bí hãngébá na'ân.

24 Heđi kaygi natú, "Tádá Abraham, navi'piye ósehkanãpuwawe. Lazarus natú'an imankhúp'ohótógikídí navi'piye na'ãá-í, heđi navi hân dînp'oe'amí dîn'oet'óepúuwíđi. Naa náã phaa iwe hânho dont'óephadende'."

25 Hewânbo Abraham-di óetu'an, 'Naví ay, tí wí'ú'ánshaapí'an wa' unwówáji' ihayđi hânho híwó'di hãáwí úkw'ó'nin, hewânbo Lazarus-á híwóhpí'-á únk'w'ó. Hewânbo náã-á náwe híwó iphadende', heđi u-á mánt'óephadende'.

26 Heđá wá' wên he'yin kônda hãã pinuđi nak'óe, in to'wên náwe dikw'ó'nin wíđinkođipídí nãnáđi hãnápiye diphaadé-íđi, tobá dida' wãnbo', heđá wá' wínakođipí hãnáđi nãnápiye diphaadé-íđi.

27 I' kođit'owa sen natú, 'Heđá náã kay'índi wída'máa tádá Abraham, Lazarus nãasaaní navi tádáví tewhá iwepiye.

28 P'ánú tí'úuwín naa dînk'w'ó, heđi Lazarus-di ovâyṭu'ãamí naa dáy'an waagi wíđíví'amípí, heđânho náwe naa dont'óephadende' iwebá wíđipóewípídí.

29 Hewânbo Abraham-di óetu'an, 'Moses ita'nannindáđi in Jôesi Tádáví tukhe'min dáyta'nannindáđi dînk'w'ó. Háa hã'in dáyta'nan waa uví tí'úuwín dínkhã'y'ã' dáy'a'ginnamí'in.'

30 I' kođit'owa sen natú, 'Joe, Tádá Abraham, há'to han díví'amí. Hewânbo wí to'wí dichu'kw'ó' diweđi inbí'piye namãáđáho', indá dívíwãyuđi inbí t'aywó'di dáyjoe'amí.

31 Abraham-di óetu'an, 'Moses-áđí in Jôesi Tádáví tukhe'mindáđí ovâyt'óeyanpídá, há'to to'wíđí wânbo ovâywâyukannamí, tobá chuwa iwedí nawâywówápóe wânbo?.'

17

Jesus-di t'aywóhkan ni'gedí ovâyhé'e'an

1 Jesus iví khâge'nin itü'an, "Ta'gendi tobá häädi nanân wânbo hääwíđí wânbo-á in t'owa t'aywó' diwe ovâytóe'ó, hewânbo to'wí ná'i t'aywóhkan ovâykeejo'i' t'óephade ûnpuwagí'o.

2 Wí to'wí gin ovâykeejo'i-á shánkí híwó ûnpúuwí wí k'uu kháa'i' iví k'láy eedí ònwhisógedi máap'oe iwe óechäänú-íđí, wêe wânbo ná'in hí'innin diwedí óet'aywóhá'amívi'wedí.

3 Úví'âyîngi'amí háa úvi'o waagi. Unbí k'ema it'aywó'nandáho kaygindi bínkhâ'amí wíyá wí'it'aywó'námípidí. Hewânbo iví t'aywó'digí' na'owójéda'póedá bín'owóje'í.

4 Tobáháa uví'piye tségin wí thaa it'aywó'nan wânbo', tségin na'owójéda'ääđi mân'owóje'í."

Jesus-di wâyü i'gedí ovâyhé'e'an

5 Jesus-ví t'óekhuwa'indi óetu'an, "Díkhâge'nan hedânho wíyá shánkí uví'piye ívíwääyü-íđí."

6 Jesus-di ovâytu'an, "Unbí wâyü-á wí hânho hínehää'i tân'ayví hay'idá' únmúuní wânbo', únkoeđí-í ná'in tay hay'in náwe nachá'nin bintü'amíđí, 'Púu iwedí ópúwhahke'dí oe p'oekwíngé ókhähto?', hedi háa ítü waagi i'amí."

Háa wí pant'óe'i' ûnkhây'ä' waa i'amí'in

7 "Wí to'wí wí pant'óe'i' ûn'ándí iwhäädedí háa ònk'úwá'âyínmáadı, nava iwedí iweets'údedí, ti óetu'amí, 'Ósogedi wese óhúuyan' gin? Hedân joe.

8 Ha'wáa óetu'amívi'wedí ginnân óetu'âamí: 'Dínhúukhây'an, hedá uví aa ó'ego'andá dí'âyîngi'an naa dáyhúubowa píhay, ihayđânho bits'anhúuyamí ü?.'

9 Hedi i' pant'óe'i' háa óejôn waa i'an dihayđi, ti óekú'daa'o'? Hedân joe, i-á pandá' namuu.

10 Ungí' wá' hanwaagibá namuu. I' hääwí wovâyjõndi bínbowa ihaydá ítúuní, 'Wíđíkú'daa'âamípidí. Háa gínkhây'ä' waagida'mân ívitsiye'an. "

Jesus-di tä ihay senä' diphéetaymuu'in inbí phée dínmuu'i ovâyjáa'an

11 Jesus oe Jerusalem-piye namân, hedi Samaria-áđí Galilee-áđí inbí nantaa kíngé namân.

12 Wí bú' tsowa napowamân dihayđi tä senä' diphéetaymuu'indi óemú', hedi iví'wedí kayi' diwebo dívíwóyí',

13 hedi Jesus kaygi óetu'an, "Jesus, háhkandi', na'inbí'piye óshkanápuwave."

14 Jesus-di ovâymu'đi ovâytu'an, "Ja' bípûn i' méesate ipiye in owha'đi wovây múuníđí íwówa'in." Hediho iwedí dímnää, hedi wa' p'óegé dímnändibo díwówa.

15 Hedi in senä' díwówa'in diwedí wêe iwâybun Jesus óekú'daa'amíđí nawówadi, hedi kaygi ihí'máadı Jôesi Tádá-á kw'áayébo' óemáa.

16 Jesus-ví ân nú' idége'disógedí ip'ó't'ääđí óekú'daa'an. Ná'i sendá Samaria-wi namuu.

17 Jesus-di óetsika'yan, "Ti tä ihay wí'íwówapí'an? Wáyho in wé'gen whänu?"

18 Nǎʔi piʔwí nangewi sendaʔmân ibun Jôesi Táadá óekúʔdaaʔamídíʔ.

19 Hedáháʔ iʔ sen óetʔʔan, “Ówínúdí ópûn, uví wäyʔu úmuudiho unwówa.”

Jesus iví khägeʔnin ituʔan nawáyʔäʔ iʔgedi

20 Wên Pharisees-di Jesus óetsikaʔyan, “Häädan Jôesi Táadí t'owa ovâytsonkhâymaaʔ?” Jesus-di ovâytuʔan, “Iʔ hääwí bînmundeʔiʔdidäʔ háʔto únhanginpúuwí Jôesi Táadádí t'owa ovaytsonmaaʔin.

21 Hedí toʔwí wänbo wíʔúnkhâyʔähpí natúuníʔin owedaʔ háa wíyá wáygedäʔ Jôesi Táadádí t'owa ovâytsonmaaʔin, gá unbí jâa iwebo t'owa ovâytsonmáadanʔ.”

22 Ihaydáháʔ iví khägeʔnin ituʔan, “Owáy wí thaa naʔnáʔ dihaydi un hânho ídáʔi dímuuníʔin naa, t'ähkí t'owagiʔ oʔaypuyäʔi wí háy tähkí wänbo otsonjidi, hewänbo ihaydi háʔto únkoediʔi.

23 T'owadi naviʔgedi wovâytuʔami, ‘Häwe hîn najiʔ,’ háa ‘Näwe hîn najiʔ.’ Hewänbo indádi wíʔímú-ípi.

24 Owáy navi thaa owáyʔää-ídi dínpówa ihaydi, tsígówanú hää makówa náwedä onähay namuwäpoeʔo waagibá naa opóewí.

25 Hewänbo owáypówapídiibo páadé báyéki dontʔöphadekhâymaa, hedä in t'owa nää diwówájiʔindä díjoegikhâymaa.

26 “Hedi naa t'ähkí t'owagiʔ oʔaypuyäʔiʔ omuuʔiʔ owáyʔää ihaydibá t'owa dívíʔäämi háa hânʔoʔami, ‘Häwe hîn najiʔ,’ háa ‘Näwe hîn najiʔ.’ Hewänboe in t'owa dívíʔo waagibá Noah nawówájiʔ ihaydi.

27 Iʔ thaa Noah iʔ kophé hayʔi ipaa-ídi ikhâyʔan diwedi iʔ wêe thaa ibowadi itógi pihay, in t'owa húukandáqí suwä-áqí dívíwänpiʔo hedä dívíkhóʔyándeʔ. Ihayhääbá iʔ kwäʔpʔoe napówáqí t'ähkí in wéʔgen t'owa ovâyptʔotʔahánú.

28 Hedí hanwaagibá napóe Lot nawówájiʔ ihaydi. T'owa dívíwänpihúujoʔ, dáysuwändeʔ, dâyhääwíkwümändeʔ hedä dâyhääwíkuʔchʔáadeʔ, dâykoʔ, hedä dâytewhákwʔóeʔo.

29 Hewänbo iʔ thaa Lot iʔ búʔ Sodom diwedi napee ihaydá wí phaa makówáqí najemu, hedä kʔuu nakojeʔdi-á wáʔ kwan waagibá najemu, hedí t'ähkí t'owa ovâyhánú.

30 Haʔwäagibá dívíkanhúuwí owáy iʔ thaa naa t'ähkí t'owagiʔ oʔaypuyäʔiʔ omuuʔiʔ owáykeepoe ihaydi.

31 “Ihay thaa-á wí toʔwí whaʔkʔaydi najidi nawândi wíʔúnkhâyʔähpí iví tewhá ee natsʔúuníʔin iví hääwí ee únkwʔóʔdiʔ ihóenídí. Hedí wí toʔwí nava iwe najiʔi-á wíʔúnkhâyʔähpí iví tewhá iwepiye ibuunídí.

32 Wíʔúnʔöde-ípi háa Lot-ví kwee únpoeʔin Sodom búʔpiye iwáybuunídí íbee ihaydi.

33 Wí toʔwí iví wówátsi iʔgíʔdaʔ nadaʔdi, iví wówátsibá iwänpipedeʔami. Hewänbo wí toʔwí iví wówátsi in wéʔgengiʔ imágiʔi-á iví wówátsibá iʔaywondeʔ.

34 Wâytuʔami, owáy iʔ thaa naa owáyʔää-ídi napówa ihaydá wíje senäʔ wí íve dajóʔkʔóeʔin diwedi Jôesi Táadádí wêe óekekhâymaa, iʔ wêe-á iwebo-á óejoekankhâymaa.

35 Wíje kwiyäʔ dânʔoʔtʔaʔin diwedi wêe óekekhâymaa, iʔ wêe-á iwebo-á óejoekankhâymaa.

36 Wíje senäʔdá nava iwá dajiʔin diwedi wêe óekekhâymaa, iʔ wêe-á iwebo-á óejoekankhâymaa” gin Jesus-di ovâytuʔan.

37 Iví khäge²nindi óetsika²yan, “Nanbí Sedó, wáygan nã²i napuwagi²o?” Jesus-di ovâytu²an, “Wáygé i² pení nak²’óe iwânho in oekawã díwíwé²gekhâymaa.”

18

Jesus-di jûusu i²gedi ovâyhá²o²

1 Jesus-di wên háhkangi²in ó²gédi ovaytu²an ovâyhá²amídi dínkây²ã² háãdi wânbo t’áhkí dívíjûusu²ãamí²in hedi wídívíjûusuwóyí²nípi.

2 Ginnân ovâytu²an: “Wí sen tson diwe na²ãndi² wí bú² iwe nathaa, hewânbo Jôesi Táda wí²’óe²a²ginmâhpí, in t’owa wânbo-á wí²ovây²a²ginpi.

3 Iwáy bú² iwáygebá wí kwee iví sen ûnchuu²i nathaa, hedi ihayda² nã²i tsondiví²piye nakhäge²da²mää²ãdi óetu²o², ‘Díkhäge²nan hedânho i² to²wí naa díhããwikweede²i wídít’aanípídi.’

4-5 Thamuwaagi i² tsondiví²wepiye nakhäge²da²mää²ã, hewânbo wí²ont²’óeyandepí. T’óediwân i² sen natú, ‘Tobáháa Jôesi Táda dó²a²ginmâhpí wânbo², hedá t’owa wá² dovây²a²ginpí wânbo², nã²i kwee dókhäge²namí, gá dókhäge²nanpída² ihayda² na²ãã²ãdi naa báyéki díkayháanú-ídân.’”

6 Ihaydi Jesus-di ovâytu²an, “Ít’oe háa nã²i híwóhpí² tsondi natú²in. Tobá híwóhpí namuu wânbo i² kwee óekhäge²nan.

7 Hewânbo Jôesi Táadi shánki wânbo in to²wên ûnde²muu²in ovâykhäge²namípí²an, khuu-á thaa-á pín ta²gedi iví²piye dívíjûusu²odi. Ti thaa t’áhkí i²di ovâytsikhakannamí? Joe, há²to².”

8 Naadi wâytumáa, i²dá wesebo ovâykhäge²namí. Hewânbo owáy naa t’áhkí t’owagi² o²aypuyã²i omuu²i nãã oepáa k’aydipiye owáy²ãã ihaydá, ti t’owa dovâyshaa-í wa² navi²piye díwíwâyunde²in?”

Jesus-di wí Pharisee-ví²gedi hedá wí tax phahsandiví²gedá ovâytu²an

9 Wên t’owa dí²ánde² inbí wówátsi ta²ge dáyhonnin hediho wé²gen t’owavi shánki híwó²nin dimuu. Hediho Jesus-di nã²in háhkangi²in ó²gédi ovâytu²an:

10 “Wíje senã² i² méesate hay²i ee dats’ú dánjûusu²amídi, wí wêe sen Pharisee namuu, hedá i² wêe-á tax phahsandi-á.

11 I² Pharisee wí²bo nawindi ginnân ijûusu²an: ‘Jôesi Táa, naadi wí²kú²daa²o² naa t’aywóhkandi² wó²muupídi wáy wên t’owa dimuu waagibá. Indá dihójo, hedá sãnmindá dimuu, inbí wówátsi-á ta²ge²indá wídínmuupi, hedá pí²wémbi kwiyã²dáda² díwíwhokwómáa. Hedá wí²kú²daa²o² wá² há²i² tax phahsandi² owe nawindi waagi²bá wânbo wó²muupí²in.

12 Jáadi waa wáygín dáyhããdã²o², hedá t’áhkí tã háãwí dont’an diwedá wêe-á wímã².”

13 Hewânbo i² tax phahsandi-á háy kayí² diwe wí²bo nawindi nawóeda² makówápiye íbée-ídi. Iphkhúmáhpúude nataachanpóedi t’aywó²nandi, hedi natú, ‘Jôesi Táa, navi²piye ósekanãpuwave. Naa wí t’aywóhkandiã²mân omuu.’

14 Hedi wí²gín dânweeho². Naadi wâytu²amí, Jôesi Tádadí nã²i tax phahsandiví t’aywó²di òn²owójé, i² Pharisee-ví²-á joe. To²wên t’áhkí he²ennin díwípíã²indáho hí²innindã²bá ovâypa²i, hedá to²wên hí²innin díwípíã²indáho he²ennindá ovâypa²i.”

Jesus-di in áyãã ovâysglhógi

15 Wên t'owa inbí hí'innin áyyäã Jesus-vi'we dâykán i'đi ovâytäãge-íđi. Ivi khäge'nindi gin dâymûđi in t'owa-á ovâyt'e'yandi ovâytü'an ha'wâa wíđivi'amípi.

16 Hebo Jesus-di in táđá'in jíyá'in ovâytü'an inbí áyyäã ivi nú'piye dâymá'í, hedi ivi khäge'nin itu'an, "In áyyäã navi'piye binkä'äämäã, wíwínkhâ'amípi. To'wên ná'in áyyäã waaginbá dimuu'indá Jôesi Tádávi'in únmuu.

17 Ta'gendi wâytumáa, to'wí Jôesi Tádávi' wínapúuwípi wí hínchää'i' ay waagiba iwâyupíđi."

Wí sen kodit'owa namuu'i Jesus-vi'piye na'ää

18 Wí kw'áyewi sen namuu'i'đi Jesus óetsika'yán, "Híwó'di háhkandi', hân dáy'amí hedânho in wówátsi nahándépi'in donkáyíđi?"

19 Jesus-di óetsika'yán, "Ti úhanginná háa untü'nin naa híwó'di gin dítü'odí? Jôesida'mân híwó'di namuu, wíyá to'wí-á joe.

20 Jôesi Tádávi' tsontun ho mántaa. I-á natú wíyá to'wíwí kwee-áđi háa sendáđi wí'úvíwhohkwomá've-ípi, wíwínt'owat'aháanú-ípi, wí'úvísä'mamípi, t'owavi'gedi wí'úvíhójo'amípi, unbí táđá-á jíyá-á bín'a'ginmá've-í."

21 I' sendi Jesus óetu'an, "Ná'i tsontun t'ähki dó'a'gin enúkáy omuudibo?"

22 Jesus ná'in nat'oe ihaydá i' sen óetu'an, "Wa'đi wây-á háawên bi'amí'in útáy. Háyü úkw'ó'di t'ähki mánku'ch'áani, hedi i' chá' mánhógi'i' in t'owa sehkanäwó diwówáji'in ovâyääni, hedânho kodit'owa unmúuni oe makówá. Hedi náaku'ch'áadá ovâymägidá naa-áđi ókã've."

23 Ná'in nat'oe ihaydi i' sen ivi pí'ná khó'je báyéki nataachanpóe, gá báyéki háäwi' únkw'óndân, hedi wínakuchada'pi.

24 Jesus-di i' sen háa nachäã waagi óemúndedi natú, "Báyéki kây'in namuu wí to'wí nakodit'owamuu'i háa Jôesi Tádá natú waa i'amíđi hedânho ón'aywoeníđi.

25 Nabâapu'wan wí kamáyo wên agúusa tsípho i'ge nats'úuníđi, hewänbo shánki nabâapu'wan wí to'wí kodit'owa namuu'i háa Jôesi Tádá natú waa i'amíđi hedânho ón'aywoeníđi."

26 In to'wên ná'i hí' dit'oe'indá ditsikapóe, "Gin namuudá to-an únkodi ún'aywondee-íđi?"

27 Hedi Jesus-di ovâytü'an, "Háa t'owa dínkodipi'indá Jôesi Tádá-áho únkodi."

28 Peter-đi Jesus óetu'an, "Na'indá háäwi' t'ähki ginkw'ó'di' äyjo'e'an u-áđi gimú-íđi."

29 Jesus-di ovâytü'an, "Naadi ta'gendi wâytumáa, háa Jôesi Tádá natú waa ón'a'ginnamíđi wí to'wí ivi tewhá ijoe'andi, háa ivi kwee, háa ivi tí'úuwíndá pá'dây'indá, ivi jíyá-á táđá-á, háa ivi äy-á ijoe'andá,

30 i-á ta'gendi báyéki shánki ma'kw'anukí ihóeni wa'nää oepáa k'ayđi naji' ihayđi, hedá ivi wówátsi náä oepáa k'ayđi únbo'wan di'an, "Na'indá háäwi' t'ähaydá in wówátsi nahándépi'indá imá've-í."

Powingi' Jesus ivi khäge'nin itu'an nachuwagi'o'in

31 Jesus ivi tá'đi wije khäge'nin wéhánäpiye lho', hedi ovâytü'an, "Bít'óeyan, náä-á Jerusalem-piye gimän, hedi eewá naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dínpuúwi háa in Jôesi Tádávi' tukhe'min navi'gedi dáyta'nan waa.

32 T'owáđi in Hudíyo dimuupi'inbí mange dikáani, hedá indá dínpi'áhkaakhâyáa, hedá djánäkikhâyáa, hedá dí'ohphaykhâyáa.

33 Púwhi'dí díwhädikhâyáa, hedá díkhe'khâyáa. Hewänbo iwedi i' powage'i thaa iwe owâywówápuuwi."

34 Hewänbo Jesus-ví khäge'nin nä'i natú'i hääbo wídika'pówápi. Háa ovâytu'andi-á wídnthaypóepi, hedího hääwi i'gedi ihí'máa'in wídika'pówápi.

Jesus-di wí sen natsi't'aamuu'i' ivi keetan óemägi

35 Jericho bú' tsowa Jesus napowamän dihayhä, wí sen tsí't'aa'i namuu'i' owáy p'óe hángé wáy nahäáda'än.

36 I' sen in báyéki t'owa diphademännin nat'oe, hedí natsikapóe, "Hän napoe'o?"

37 Indi óetu'an, "Jesus Nazareth-wi-än na'ä'."

38 Hedí i' sen ituwínú, "Jesus, u David-ví äy iwedi'i' unmuu'i', naví'piye óshkanäpuwawe."

39 In ton Jesus-ví páadé dimännindá i' sen óet'e'yandi óetu'an, "Hánda'dibo'." Hewänbo i' sendá shánki kaygá ituwínú, "U David-ví äy iwedi'i' unmuu'i', naví'piye óshkanäpuwawe."

40 Jesus iwóyi', hedí ovâytu'an i' sen iví'piye óemá'i'in, hedí Jesus-ví'we napówa ihaydi Jesus-di óetsika'yan,

41 "Hännan wín'amí'innan unda'?" I' sendi óetu'an, "Nanbí Sedó, naa oda' dínkeepúuwí'in."

42 Jesus-di óetu'an, "Uvi keetan mänke'. Uvi wäyü úmuudän unwówa."

43 Wesebo i' sen ünkeepóe, hedí Jesus-ádi namändi Jôesi Táda kw'áayébo' óemáa. Hedí t'ähki in t'owa dâymú'in ditû' Jôesi Táda-á hay'i namuu'in.

19

Jesus oe Zaccheus-ví'piye na'áđâamää

1 Jesus oe Jericho bú'piye namää, hedí i'ge naphademän dihaydi

2 wí sen Zaccheus gin nakhäwä'i' iwáyge na'än. I-á in tax phahsanninbí p'ó'dédi'-än namuu, hedá kodit'owa-á namuu.

3 Zaccheus-á ikhääde' Jesus óemúunídi ûnhanginpúuwídi to'wí namuu'in, hewänbo hínchää'ida' Zaccheus namuu hedá báyéki dit'owaji', hedího wí'ünkeet'óepi.

4 Hedího in t'owavi páadé i'äädi wên sycamore tay ee nachá'nin kw'áye ituye, hedänho Jesus naphademändi óemúunídi.

5 Jesus in tay iwe napówadi kw'áye ibéedi Zaccheus óetu'an, "Zaccheus, ówänäkiđi ówhanbe, nää thaa uvi k'aygi dáywóyi'khâymaa."

6 Zaccheus tay kw'áyedi iwänawáve, hedí hínchangidi Jesus ivi k'aygi piye óeho'.

7 In t'owa nä'in dâymú' ihaydá t'aydi ditû', "Nä'i sendá wí t'aywóhkandivi tewhá iwepiye na'áđâamää."

8 Hewänbo Zaccheus iwínúdi Nanbí Sedó Jesus óetu'an, "Nanbí Sedó, i' hääwi naa dínkw'ó' diwedi pingé hay dówijekhâymaađáhá' in sehkanáwo diwówaji'in t'owa dovâypäkhâymaa, hedí wí to'wí dósá'mandi-á jónän ma'kw'anuki dópäkhâymaa."

9 Jesus natú, "Nää thaa nää k'aygiwi' ön'aywon. Nä'i sendá wá' Abraham-bí äy iwedi'i' bá namuu.

10 Naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i' o'ää in dipedeji'in dovâynuuwädi hedá dovây'aywoenídi."

Jesus-di ovâytu'an dínkhây'ä' i' hääwi ovâymagi'i'di híwó dív'amí'in

11 Nää-á Jerusalem tsowa dipowamändi in t'owa di'ánde wesebo natsondisogedee-í'in, hediho Jesus-di wáy-á hähkangi'in ó'gedí ováytu'an ováythayyamídi han winapúuwí'ín.

12 Ginnân ováytu'an: "Wí sen kw'áyewi namuu'i' ipikhây'owän wí nange kayi' wähää iwepiye namú-ídi. Iwe i' tsondi shánki p'ó'dédí'di ná'i sen óetsondikahýmáa hedânho iví nangepiyebá nawáymú-ídi natsonsogedee-ídi.

13 Hewänbo wa' i' wêe nangepiye namääpíqíbo tä ihay iví t'ôe'in ituhkännandi wí'ínbo wí chä' ováy'an, hedi ováytu'an, 'Ná'i chä'di wí hääwí bínkumä-í, hedáhá' i-á bínku'ch'áani, hedânho wíyá shánki chä' dînt'aanídí.' Hedáhá' namää.

14 Hewänbo in t'owa iví nange'indá ná'i sen óet'ay, hedi wên t'ôekhuwa'in i' namää iwepiye dáysan, i' tsondi p'ó'dédí' óetu'amídi, 'Ná'i sendá wígida'pí nanbí tsondi gínmúuní'in.'

15 "Hewänbo óetsondisóge, hedáhá' iví nangepiyebá nawáymää. Hedi iví t'ôe'in ituhkännan, in ton ováchä'annin, hedânho imúunídí háyú' ónchá't'annin.

16 Wí napówádí óetu'an, 'Naví tsondi', naa tägin ma'kw'anukí chä' dót'an u'qí dîn'an diwedí.'

17 I' t'ôe'i óetu'an, 'Híwó bi'an, u-á híwó'di t'ôe'i unmuu. Naa dînhanginná u-á háa úkhây'á' waa bi'an hínchá' hääwíqíbo'. Hediho nää-á tä bú' eeje ováytsonmá've-ídi wísóege-í.'

18 Wíyá wêe t'ôe'i nats'ú'di-á natú, 'Naví tsondi', i' chä' naa dîn'an diwedí p'ánú ma'kw'anukí chä' dót'an.'

19 I' tsondidi óetu'an, 'U-á p'ánú bú' eeje wí tsondi wísóege-í.'

20 Ihaydá wíyá t'ôe'i-á nats'ú, hedi natú, 'Naví tsondi', uví chä' dîn'andi-á wên aa iwe dó'ánnan. Námú'dí, náwe dómáa.

21 Wikhunwóeda', jänákí' unmuudi. U-á hääwí uví' úmuupí' nâahónde', hedi wáy pí'wên t'owa dáykoe iwe nâahääwé'ge'o'.

22 I' tsondidi óetu'an, 'U-á wí t'ôe'i háagi' wänbo unchá'muupí' unmuu. Nää-á háa naví'gedí untú waagi omúuní, hedi wítuhchá'nukhây'máa. Unchanpoe'o naa jänákí' sen omuu'in, hedân hääwí dînmuupí' dóhónde'.

23 Háadan handi há'i chä' winâaho'pí wähää' dívíchä'piyé'mä' iwepiye? Ha'wâa bi'andáho indá naví chä' dînpiyémääniwän, hedi iwediho wíyá shánki dînt'aaniwän, hediho owáy'ää ihaydá shánki báyéki dínchá'kwoniwän.'

24 Hedáhá' i' tsondidi in iwáyge diwinnindá ováytu'an, 'I' chä' bínkwee-í ná'i sen, hedi i' sen i' tägin ma'kw'anukí chä' it'andi bînmääni.'

25 Hebo indi i' tsondi óetu'an, 'Nanbí tsondi', i-áho tä ihay chä' ho imáa.'

26 I'dá ováytu'an, 'Naadi wáytumáa, wí to'wí anbo to'wí báyéki imáapí'-á, i' hínchá' imáa'i wänbo óekwee-í.

27 Hedi nää náwe binmá' in t'owa naa dít'aydi inbí tsondi omúuní'in wídida'pí'in, hedi nää naví páadépiyebo bint'aháanú-í. "

Jesus oe Jerusalem bú' nats'ú, hedi in t'owadi óesig'an

28 Jesus ihí'bowa ihaydi oe Jerusalem shánki tsowapiye ihon.

29 I' okú "Olive Okú" gin dâytu'o' iwe nú' wáy ná'in wíje bú'ây daná, Bethpage-ádi Bethany-ádi. Iwáy tsowa wáy napowamän dihayhá' wíje iví khäge'nin ovânsan dapáadémú-ídi.

30 Ovântuʔan, “Jaho bápûn hãʔi búʔay nanbí páadépiye nanân diwepiye, heđi datsʔúʔ dihaydá wí búduʔay tsʔaabi namuuʔi nawhiwindi dãnshaa-í, i-á waʔ wáymuu wãnbo toʔwí wãnbo wíʔiʔhsógepí. Dãnwhihsuudi nãwe dãn máʔí.

31 Heđi toʔwídí wovãntsikaʔyandáhoʔ, “Háadan dãnwhihsuudeʔ?”, ginnân dãntuʔãami: “Gá Nanbí Sedó íʔ ûntáyđân.”

32 Heđiho in wíje damãáđi dãnshaa háa Jesus-di ovântuʔan waagibá.

33 Heđi íʔ búduʔay dãnwhihsuudeʔ ihayđi in tʔowa inbí búduʔay dínmuuʔindi ovãntsikaʔyan, “Heháadan dãnwhihsuudeʔ?”

34 Ovãytuʔan, “Gá Nanbí Sedó íʔ ûntáyđân.”

35 Heđi íʔ búduʔay Jesus ónhoʔ, heđáháʔ inbí kʔéwéʔin to dãn pʔáđidá íʔ búdu kʔéwé ónpaʔkʔúʔ, heđi Jesus óetege íʔhsóge-íđi.

36 Heđi iwáy pʔóegé wáy óeʔihhon dihaydá in tʔowa inbí kʔéwéʔi to dívípãđihondá oe teʔpʔóegá ónpaʔkwohon.

37 Jerusalem tswa napowamã dihayđi in pʔoe owáy Olive Okú áage wáypiyeʔ nawãndeʔ iwáyge báyéki in tʔowa Jesus-víʔpiye dívíwáyundeʔin dijiʔ, heđi híhchandi dívítuwinúndedi ditúʔ Jôesi Tãđá-á hayʔi namuuʔin, íʔ báyéki pínãn tʔoe ho dáymuʔi namuudi.

38 Jesus-víʔgedi kaygi ditúʔ, “U-á tsondi hayʔiʔ unmuu.” “Nanbí Sedó Jôesi Tãđáđi wóesan heđiho híwó wóeʔãami.” “Hãã tʔãhki saʔwó namuu oe makówa, heđá oe kwʔáyebá ditúuni Jôesi Tãđá-á hayʔi namuuʔin.”

39 Hewãnbo wên Pharisees in tʔowa-áđi dijiʔindi Jesus óetuʔan, “Hãhkandiʔ, uví khãgeʔnin ovãytuʔan dituhãanfʔin.”

40 Jesus-di ovãytuʔan, “Naadi wáytumáa, hãʔin hãndaʔdibo dijidá, háa ditúʔ waa hãʔi kʔuu iwe nakwʔóʔdi wãnbo hanbá dívítuweęnú-í.”

Jesus Jerusalem imúndedi isíhtãã

41 Jesus oe Jerusalem búʔ shãnkí tswa namãn dihayđi, íʔ búʔ imúʔdibo isíhtãã,

42 heđi natú, “Jerusalem, nããho háy uví tʔowa wáʔ dínhanginnãndi híhchandi inbí wówãtsi dínmuuniʔin, hewãnbo nãã-á háʔto dínhanginpúuwi.

43 Wáy wí thaa nanáʔ dihayđi in wóehãnboʔindi uví tehpaã nuuge wõnnanbóedíkwokhãymáa, dívítuuyé-íđi oe búgepiye ditsʔúuniđi, heđá wóebúgeʔandá tʔãmãphãgedá wóehãnkhãymáa.

44 Uví tewhá tʔãhki wõnnayukhãymáa, heđá in tʔowa uvíʔwe dithaaʔindá ováykhãnukhãymáa. Háʔto wí kʔuu wãnbo natehpaãʔandí wõnjoekankhãymáa. Nãʔi tʔãhki úpúuwi gá Jôesi uvíʔwe napówãđãn wõnʔaywoeniđi, hebo wíʔuhanginnãhpi naʔããʔin.”

Jesus íʔ méesate hayʔi iweđi in dáyhããwíkuʔchʔáadeʔin ovaykhepiye

45 Ihaydá Jesus oe méesate hayʔi eepiye namãã, heđi in tʔowa dáyhããwíkuʔchʔáadeʔin iweđi ováykhepiye.

46 Ovãytuʔan, “Jôesi Tãđávi taʔnin deewá nãʔin háa natúʔin nataʔmuu: Naví tewhá-á júusugiʔ-ãn namuu, hewãnbo undá íʔ bînʔegóʔan sãnmin dívíwéʔgeʔamígíʔ namúuniđi.”

47 Thamuwaagi ee méesate hayʔi iwe Jesus-di in tʔowa ováyháʔoʔ. In owháʔ pʔóʔdédiʔindá, in Hudíyoví khuu dáyháʔoʔindá, heđá wáy-á Hudíyo pʔóʔdédiʔindá dáytuwãmáa háđíđi óeháyjʔin.

48 Hewãnbo háa dívíʔamíʔin wíđáyshaadepí, in tʔowa háa natúʔin tʔãhki hãnho dívítʔeyandedi.

20

Jesus óetsika?yan to?dan ónk'ú? iví t'óe i?amídí

1 Wí thaa Jesus-di i? méesate hay?i ee in t'owa ovâyhá?o? hedá Jôesi Tádávi híwó?di tun ovâyt'óe?o?. In owha? p'ó?dédí?indá, in Hudíyovi khuu dâyhá?o?indá hedá wây-á Hudíyo tsonnindá únpowá,

2 hedí óetu?an, “Dítu?an, háawinnan uví tsonkhuu úmuu háa bí?o waa bí?amídí? To?dan ná?in ta?gen wónk'ú??”

3 Jesus-di ovâytu?an, “Nää-á naadá wá? wí háäwí wâysika?yamí un.

4 Dítu?ámí, to?dan John ónk'ú? t'owa ovâyp'ó?p'oe?ámídí, ti Jôesi Tádádí háa t'owadi?”

5 Hedí wí?ná táye dívítumáa, “Jôesi Tádádí John ónk'ú? gin gitúdáho?, Jesus-di dítsikagí?o, ‘Hedí háadan handi wí?úwíwâyupí háa John natú?in?”

6 Hewänbo t'owadida? ónk'ú? gin gitúdá, ná?in t'owa náwe diji?indá ná?in dik'usääyú?i díhâyjídí, gá John-dá Jôesi Tádávi tukhe?bi únmuu?in dívíwâyundedän.”

7 Hedího indi Jesus óetu?an, “Na?indá wígínhaginnáhpí to?wídí ónk'ú?in.”

8 Hedí Jesus-di ovâytu?an, “Hedáho?, naadi wänbo wá? wíwâytu?ámípí to?wídí naa dínk'ú?in dó?ámídí ná?i háäwí dó?o?i?”

Jesus-di in yä?däapi?in úuva áaphää áyí?ninbí?geđi ovâytu?an

9 Ihaydá Jesus-dá ná?in háhkangi?in ó?gédí in t'owa ovâytu?an: “Wí sen i?úuva?áakhâhsaa, hedáhá? i? úuva nava-á wên senä? úuva áaphää áyí?nin dímuu?in ovâypíyémági, hedáhá? wíyá pí?wí nangepiyá namää, hedí báyéki p'óe iwe iwóyí?.”

10 I? úuva nape?yin dihaydí wí t'óe?i? óesan i? nava iwepiye hedänho in senä? dáynavapíyé?annindi i? úuva nayámu?i? óemäänídí. Hewänbo indi i? t'óe?i óewháđidáhá? mandá?dibo-á óewâyibun.

11 Hedí i? sendá wíyá t'óe?i-á óesan, hewänbo indi i? wá? óewháđi hedá jänákí-á óe?an, hedí i? wá? mandá?dibo-á óewâyibun.

12 Ihaydá i? powage?i t'óe?i-á óesan. I? wá? óewa?an, hedá nava iwedá óechänu.

13 Hedího i? sen i? nava únmuu?i ginnân i?ánshaa?an: ‘Hân hîn dáy?ámí? Gá ginnân: Nää-á naví e?nú donsígí?i donsaaní. I-áho mađänho óe?á?geení.’

14 Hewänbo in dáynavapíyé?annindi i? senbí e?nú ún?áđi óemú? ihaydá wé?ge dívíhée?andi dítu, ‘Nä?i-ánkun namuu ná?i háäwí t'ähkí únjoepuwagi?o?i?. Jaho áyhâyjí hedänho ná?i háäwí nayámu?i-á gínmúunídí.’

15 Hedího i? nava iwedí óep'égíđi óehay.”

Hedí Jesus-di in t'owa ovâytsika?yan, “Hân i? nava únmuu?i?đi in senä? dáynavapíyé?annin ovâ?ámí?

16 Gá namäädá i?dá ovâyhäänú-í, ihaydá i? nava-á wây-á to?wëndá ovâypíyémääní.” In t'owa ná?i dí't'oe ihaydá dítu, “Ha?wâa wínakhây?áhpí napúuwí?in.”

17 Jesus-di tsíhtáye ovâymundedí ovâytu?an, “Hedí hân handi ná?i Jôesi Tádávi ta?nin diwe únta?muu?i natunda??:

I? k'uu in tewhátehpaa?in dâyoegi?andá

nää shánkí natáy?i k'uu tepaa bé?dí napóe.

18 Há?i k'uu-á wí k'uu wí to?wí eedí i?ánchänudí nakaanú-í?i waagi?bá namuu, hedí ná?i to?wí nakanudí iví tú? ikhoejée-í hedá ípóe?ámí. Hedí i? k'uubá iví?đi únke?t'ándáho óet'áä-í.”

19 In Hudíyoví khuu dâyhá'º'indádí hedá in owhá' p'ó'dédí'indádí dínhanginná Jesus ná'i hí' inbí'gediho ihée'annin, hedího dida' wesebo Jesus óepankáyí'in, hewânbo in t'owa dâykhunwóeda'máadí wí'óepankê'pi.

Tax wá'áa i'gedi Jesus óetsika'yan

20 In Hudíyo tsonnindi áyngidi Jesus óemúndedi dida' óekáyí'in híwó wí'ihí'máapídi, hedânho in Rome'inbí tunjó óemangekáanídí, ná'i tunjó-á shánkí tsonkhuu imáadí. Hedího wên sená' kaađibo ovâywá'áa Jesus hááwí óetsika'yâamídí. Ná'in sená'dá hójo'indá' dimuu, hewânbo híwó'nin dimuu waa dívikhâymaa.

21 Hedí ná'in hójo'in sená'di Jesus óetu'an, "Háhkandi', ná'indá gínhanginná u-á ta'gedá' bihée'º hedá ovâyhá'º, u'dá t'áhki t'owa-á handá'ba ovâymaa, hedího ta'gendá Jóesi Tádáví khuu i'gedá ovâyhá'º.

22 Dítu'an, hânnan nanbí tsonnun gíntú', tí híwó namuu in Rome-wínbí tsondi Caesar áy-tax-wá'áa-ídi háa joe?"

23 Hewânbo Jesus-á wesebo ûnhanginná háa inbí hójo'i ánshaa dínmuu'in, hedího ovâytu'an,

24 "Wí denarius chá' dínkeeyan. Toví ts'ay hedá toví kháwá-á eedí ûnk'óe?" Óetu'an, "Gá Caesar-ví'innân."

25 Hedí Jesus-di ovâytu'an, "Hedáho', hááwí Caesar-ví' ûnmuu'i Caesar-bá binmää, hedí wá' hááwí Jóesi Tádáví' ûnmuu'i-á Jóesi Tádá-á binmää."

26 Wídinkođipí wên piháawin hí' óetúhkannamídí in t'oa dit'oe-ídi, hedí iví hí'dí ovâyháa'andi wíyá háabo wí'óetu'anpi.

In Sadducees-di Jesus óetsika'yan in dichuu'in diwáywówápúuwí i'gedi

27 Wên Sadducee t'owa Jesus-ví'piye dí'ää hááwí óetsika'yamídí (In Sadducees-á dívíyayunde' in t'owa dichuu'in há'to wíyá diwáywówápúuwí'in.) Indi óetu'an,

28 "Háhkandi', Moses ná'in tsonnun dinta'nan: Wí sen áypíđibo nachuudi iví kwee wá' ûnwówájidá, i senbí tí'úu ûnkây'á' i' kwee-ádi ikhó'yâa-i'in hedânho dân'âykw'ónenídi, i' pá'dâyví kháwá' ónhúuwídi.

29 Hebo ginnân napóe: Tsé ihay tí'úuwin sená' diji'. I' shánkí páadé'i' ikhó'yâ', hebo áypíđibo nachuu.

30 I' eedí'i-á wá' i' kwee-ádi ikhó'yâ', hedá ná'i sen wá' áypíđibo-áho nachuu.

31 Ihaydáhá' i' powage'i-á wá' hanbá ûnpóe. Hedí handa' t'áhki in tsédi diji'in tí'úuwin dínpóe, t'áhki wí'ínbo i' kwee-ádi dívíkhó'yâ'đi dichuu dâ'yákw'óđipíđibo'.

32 T'á'gedá i' kwee-á wá' nachuu.

33 Ná'in tsé ihay tí'úuwinho i-ádi dikhóntsáakw'ónwân, hedího náá ná'in dítu'an, owáy t'owa wíyá diwáywówápóe ihaydi, to'wíwí kwee-an ûnmúuní?"

34 Jesus-di ovâytu'an, "Kwiyá'dáđí sená'dáđí dívíkhó'yánde' wa' náá oepáa k'aydi diwówáji' ihayđibo'.

35 Hewânbo to'wên Jóesi Tádá natú makówápiye dimännindá, in chuwa iwedi ovâywáywówápakhâymaa hedího há'to wíyá dichuu-i, hedânho ihaydi sená'dá kwiyá'dá wíyá wídívíkhóntsáakhâymaaapi,

36 gá gindiđi in makówáwin t'óepa'aa'in waaginbá dimúuníđan. Hedí Jóesi Tádáví áy dimuu gá i'dá wíyá ovâywáywówápakhâymaađan.

37-38 Jóesi Tádáđí t'áhki t'owa iví'in ûnmuu'in ovâymunde diwówáji'in dimuu waagibá. Moses wânbo ná'in híwó ithayyan i' wää'i phe'yávi nakoje' ni'gedí

itaʼnan dihaydi. Iwe natú Nanbí Sedó Jôesi Tádá-á Abraham-bí Jôesi namuu, hedá Isaac-víʼ-á hedá Jacob-víʼ-á, tobá náʼin ho dichuu wänboʼ. Hediho dichuu wänbo taʼgendi diwówájiʼ gá Jôesi Tádá-á in diwówájiʼinbí Jôesi-án dínmuudán, in dichumuuʼinbíʼ-á joe.”

39 Wên in Hudíyo-ví khuu dâyháʼoʼindi ôetuʼan, “Hâhkandiʼ, híwó bihéeʼan.”

40 Hedi diwôedaʼ wíyá hääwi óetsikaʼyamídi.

To-an namuu iʼ toʼwí Jôesi Tádádi óesógeʼiʼ tʼowa ovâyʼaywoenídiʼ

41 Hedi Jesus-di ovâytsikaʼyan, “Hehádan tʼowa ditúʼ iʼ toʼwí Jôesi Tádádi óesogekhâymaaʼiʼ tʼowa ovâyʼaywoenídi David-ví ây iwedíʼiʼdâʼ ûnmuuʼ

42-43 Iʼ Psalms nataʼmuu iwe David-bo natú:

Naví tsondi hayʼi Nanbí Sedó Jôesi Tádádi ôetuʼan,

‘Naví koʼdîngédi ósoqe,

hedí uví hânmin dovâytʼaaní hedá uví mangá wînkáani.’

44 Náʼi toʼwí Jôesi Tádádi óesogekhâymaaʼiʼ tʼowa ovâyʼaywoenídi David-dibo iví tsondi hayʼi gin ôetuʼoʼ. Gin namuudá hádídanho David-ví ây iwedíʼiʼdâʼ ûnmúuniʼ?”

Jesus iví khâgeʼnin ituʼan in Hudíyoví khuu dâyháʼoʼin waaginbá wídímúunípi

45 Waʼdi tʼâhki in tʼowađi Jesus ôntʼôeyandeʼ ihaydi iví khâgeʼnin ituʼan,

46 “Náʼin tʼowa Hudíyoví khuu dâyháʼoʼin dimuuʼinbíʼwedí bíʼâyíngiʼan. To whaadiʼindi ditoʼondi dijiʼ dâykeeyamídi toʼwên dimuuʼin, hedá hânho-á ovâyhíʼan tʼowađi aʼgindi ovâysengituʼâamíʼin iʼ buʼ pingé iʼge dijidi, hedá wáʼ in Hudíyoví méesate eeje hedá nashánkiʼeedináʼ dihaydá in tsonninbí soqe eedi dívíkwʼôeniʼin didaʼ.

47 Kwiyáʼ inbí senáʼ dínchuuʼinbí tewhá ovâykweedeʼ, hedáháʼ thaa tʼâhki dívíjûusuʼodi híwóʼnin dimuu waagi dívípidaʼoʼ. Gin dívíʼodi Jôesi Tádádi shankí ovâyutuhçänukhâymaaʼ.

21

Wí kwee iví sen ûnchuuʼi-á iví chäʼ tʼâhki imägi

1 Jesus ipuwäbéedeʼ iʼ hayʼi méesate iwe in tʼowa dijiʼ iʼge, hedi in koditʼowa dimuuʼin inbí chäʼ dâykuudeđi iʼ chäʼ phébay iwe ovâyímundeʼ.

2 Hedá wí kwee iví sen ûnchuuʼiʼ sehkanäwó nawówájiʼi wáʼ wíje chäʼ pʼiʼin itógiđi óemúʼ.

3 Hedi natú, “Taʼgendi wâytuʼâamí, náʼi kwee iví sen ûnchuuʼi sehkanäwó nawówájiʼi-á shánki itógi tʼâhki in wéʼgen dâykúuʼinbíʼwedí.

4 In wéʼgendáho inbí chäʼ dínphade iwedí dívímägi, hewänbo náʼi kwee-á báyeđi ûnkʼôhpi wänbo tʼâhki iví wówátsi iʼámigiʼ imáaʼiʼ itógi.”

Jesus iví khâgeʼnin ituʼan iʼ méesate hayʼi-á tʼowa dâynayukhâymaa

5 Wáy wên iví khâgeʼnin iʼ méesate hayʼi iʼgedí dívíhíʼmáa, hedi ditúʼ, “Saʼwó naná saʼwóʼdi kʼuudi napaʼandiʼ namuudi hedá iʼ hääwi ee nakwʼóʼdiʼ in tʼowađi Jôesi Tádá óemägiʼi namuudá.”

6 Jesus-di ovâytuʼan, “Nää-áho náʼi saʼwóʼdi hääwí bînmundeʼ, hewänbo wáy wí thaa nanáʼ dihaydi náʼi méesate-á tʼowa dâynayukhâymaa, hedi wêe wänbo wí kʼuu häʼi tehpaá iwedí wínateʼdeegiʼopí.”

Jesus-di ovâytuʼan báyéki tʼôephade náʼäʼin

7 Indi óetsika^oyan, “Háhkandi^o, hánhay-an náⁱ háäwí i^ogedi dítu^oandi^o napuwagi^o? Háawin taa-an nakeepúuwí hedânho gínhanginnáanídí háädi nats^oanpúuwí^oin?”

8 Jesus-di ovâytu^oan, “Bí^oáyingi^oan to^owídi wänbo piháa wíwovâywâyukannamípidí. Báyéki t^oowa navi kháwä i^ogedi dikä^oäägi^o, hedí wí^oinbo ditúuni innânho dimuu i^o to^owí Jôesi Tádádí óesóge^oi^o t^oowa ovây^oaywoenídí. Hedá wá^o ditúuni i^o t^oä^oge thaa tsowa nanânho^o. Hewänbo inbí^onäpiyá wí^oímú-ípi.

9 Hedí t^oowa-á inbí tsonnindádí háa wíyá nangewin t^oowa-ádí dívihänbo^o i^ogedi it^ooedá, báyéki wí^oúví^oáyingi^oamípi. Nakhây^oä^o náⁱ háäwí napúuwí^oin, hewänbo owáy napóe ihaydá i^o t^oä^oge thaa wesebo wína^oähpi.”

10 Hedáhá^o ovâytu^oan, “T^oowa wêe nangewin dívihänkhâymaa wây-á t^oowa wíyá wêe nangewindádí, hedá nangewin tsonnindá wá^o dívihänkhâymaa.

11 Wáyjé t^oähki nanan^oä^oyäpuwagi^oo hedá báyéki dihaapuwwagi^oo, hedá báyéki t^oowa-á ihaydida^obá dihaypóedá dichuwagi^oo, hedá t^oowa-á dâypuwäkhâymaa wí taa he^oendi oe makówá nakeepoe^oodi báyéki ovâykhunwóeda^oamí^oi.”

12 Hewänbo gín napóepídíbo wovâypanhóeni, hedá unbí wâyü únmuudíbo jänáká wovây^oamí, hedá in Hudíyovi méesatewin p^oó^odédi^oinbí mangá wovâyjoe^oamí wovâytsondiwekáanídí, hedá wovâypankw^oóeni, hedá in nangewin p^oó^odédi^oinbí^opiye hedá wé^ogen tsonnínbí^opiyá wovâyhúuwí. Náⁱ t^oähki wovây^oamí navi^oin ímuudíbo^o.

13 Hewänbo náⁱ háäwí únpuuwí^oi namuudí únkoedí-í navi^ogedi bint^oóe^oamídí.

14 Hedího wa^o napóepídíbo bí^oánshaamää wí^oúvíjâyye-ípi^oin háa ítúuni^oin úvípi^oaywoenídí.

15 Naadi i^o hí^o-á i^o hangintandá wâymäáni, hedânho to^owên wänbo wovây^ot^op^oídénde^oin há^oto dínkoedí-í dâykeeyamídí háa ítú waa ta^ogen wínamuupi^oin, hedá wíyá háäwí wänbo wí^odây^omá^ove-ípi ditúunídí.

16 Unbí hánminbí mangepiye unbí jiyá^oindi tádá^oindi wänbo wovâykáani, háa unbí tí^oúuwindá pá^odây^oindá han wovây^oamí, háa unbí maatu^oindi háa unbí k^oema^oindi wänbo^o, hedí wáy wên un wovâyhá^oánú-í.

17 Hedí báyéki t^oowadáho wovây^ot^oaykhâymaa navi^oin ímuudí.

18 Hewänbo Jôesi Tádádí wovây^oáyingimá^ove-í, wí háy tähki wänbo há^oto i^odi wovâyjoe^oamí.

19 Úví^ot^oóephadeyää^oandáho^o in ta^ogen wówátsi it^oanpúuwí.”

Jesus-di ovaytu^oan Jerusalem bú^o-á nandá^o dâyjoekankhâymaa^oin

20 “Hewänbo báyéki sunda^odo Jerusalem bú^o já^owé bûu k^oúwáki diji^oin bínmú^o ihaydi, únhanginnáani hanwaapídíbo^o i^o bú^o nandá^o dâyjoekankhâymaa^oin.

21 Hedí ihaydá in Judea nange dikw^oó^onin dínkhây^oä^o oe okú eepiye dijáani^oin, hedá in to^owên oe Jerusalem bú^o iwe diji^oindáho iwedáho dipee-í, hedá in oe nava eeje diji^oindáho oe bú^opiyá wídimú-ípi,

22 gá ihayháábáho Jôesi Tádádí in t^oowa Jerusalem-win ovây^otuhchänukhâymaa^oadân, hedí t^oähki háa Jôesi Tádáví ta^onin diwe nata^omuu^oin i^o thaa i^ogedi napúuwí.

23 Owáy i^o thaa napówá ihaydá, sehkanä in kwiyä^o disáamu^oin hedá in dây^oáysää^oo^oindá, gá ingí^o-á nakâypuuwí^odân dijáanídí. T^oowa

dây't'ôephadegí'o ná'i nange i'ge t'âhkí, hedí Jôesi Tádádáho in t'owa ovâyuhchänugi'o, indádi nat'aydi.

24 Wáy wên tsijóphá'dí ovâyhãnú-í, wáy-á wëndá ovâypanhógidá báyéki wíyá pí'wáy nan deepiyá ovâyhúuwí. In Hudíyo dimuupí'in t'owadá in t'owa Jerusalem-win ovâytsomá've-í owáy inbí thaa gin dívi'amídi dínphade píhay."

I' to'wí t'âhki t'owagi' na'aypyä'i na'ä'

25 "Ná'i taa-áho oe makówá gin nakeet'ôeni: I' thandá p'ôe-á agóyó-á piháa nakeepúuwí, hedá náä oepáa k'aydá t'âhki nangewin t'owa-á háa dívi'amí'in hedá háa dívi'ánshaa'amí'in há'to dínhanginnáani, i' mâap'oe hânho nasatú'di hedá i' he'endi p'oet'úkhú namuudá.

26 T'owa-á hânho dikhunwôeda'puwagi'odi dinagokhangí'o, háa náä oepáa k'aydi t'âhki napuwagi'o i'gedi dívi'ánshaamáadi. T'âhki oe makówá nasaa'i-á na'ä'yäpúuwí.

27 Hedí ihaydi in t'owadi naa t'âhki t'owagi' o'aypyä'i' omuu'i dímúuni okhúwá jáa o'ädi, pínán kay wóegé hedá kohthay wóegá o'ä'.

28 Owáy ná'i háäwí nats'anpuwamän dihaydá wíyá wí'úvip'óhwháye'bé-ípi, kw'áyepeye úvibé-í, gá tsowa wovây'aywoenídi napuwamändän."

Jesus-di wên fig tay i'gedi ihé'an háäwi ovâyhá'amídi

29 Hedáhá' Jesus-di ginnän ovâytu'an wíyá ovâythayyamídi: "I' fig tay i'gedi hedá wé'ge'i tay i'gedá bí'ánshaa'an.

30 Nats'antsáwäpuwamän dihaydi unbo bînmúndedi únhanginná nata'ánpowa'ä'ínpi'an.

31 Hedí gindidíba owáy ná'i háäwí i'gedi naadi wây't'ôe'an bînmú' ihaydá únhanginnáani ho púnú' naná naa owáy'ä-í'in otsondisogedee-ídi.

32 Ta'gendi wây'tumáa, t'âhki in náäwin t'owa há'to diháani wa'di ná'i háäwí t'âhki páadé nats'anpoe'opidíbo'.

33 Makówá-á hedá oepáa k'aydá t'âhki nakhangí'o, hewänbo naví tundá há'to dínháani."

Jesus-di ovâytu'an dívi'âyingi'amí'in

34 Úvi'âyingi'amí háäwí i'gedi úvi'ánshaahondi'. Báyéki húukandá hedá háapuwa-á wí'úvi'âamípi, hedí wâhphade wí'úvi'ánshaamá've-ípi háa unbí wówátsigi' úvi'amí'in. Wáy i' thaa nat'ôephadepúuwí'i' únpoewí wa'di únhanginpóepidíbo'.

35 Ihaydíba t'âmäpiye in náä oepáa k'aydi dithaa'in wên phay iwe diwégé'i'o waagibá dínpuuwí.

36 Hedího háädi wänbo t'âhki íkhâymuúni'in únkhây'ä', hedá úvi'úusumá've-í hedänho ná'i háäwí t'âhki napuwagi'o'i-á úviyää'amí, hedá owáy naa t'âhki t'owagi' o'aypyä'ivi páadépiye íwin dihaydi híwó únpuuwí" gin Jesus-di ovâytu'an.

37-38 Ihayháäbá thamuwaa hédéndí hé'díbo t'owa dipóya' ee hay'i méesate iwe Jesus-ví hí' ónt'ôeyaanídi. Thaadá i'di in t'owa iwe ovâyhá'o', hedá nakin dihaydá i' bú' iwedí napee'i oe Olive Okú gin dâytú'o' iwebo' iwíhónwóyí'ndí kxu'déedi.

1 I shánkí'eedi Passover gin dâytü'o'i púnú' naná, i' oewáaseepí' pává dâyk'o'i'.

2 In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hádídí Jesus óeháyí'in dâytüwámáa, hewänbo kaadíbo díví'amí'in dida', gá in t'owa-á dâykhunwóeda'dân.

3 Hedá Satan i' Penísendi-á Judas-ví pí'ná khó'jé-á ûnts'ú. Judas-á Iscariot gin wá' óetu'o', hedí Jesus-ví tã'di wíje khäge'nin diwedí'i'bá namuu.

4 Hedáhá' namáa in owha' p'ó'dédí'indá hedá in sundado i' hay'i méesate dâ'yáyí'do'inbí tsonnindá inbí'piye. Nada' ovâyhée'amí'in hádídí Jesus óeku'p'âyí'gedí, hedânho inbí mange óekáanídí.

5 Indá dihichanpóedí Judas óetu'an chá' óewá'áa-í'in,

6 hedí i-á nahíjedího itüwámáa hádídí Jesus inbí mange óekáaní'in in t'owa dínhanginnáhpídíbo'.

Jesus-ádi iví khäge'nindá dí dimän i' Passover shánkí'eedi koegí' dâyk'o'ídí

7 In Hudíyoví shánkí'eedi dínpóvá i' oewáaseepí' pává dâyk'o'í', hedí ihay thaa-á naná in k'úwá'ây-á dâyhánunde', Passover koegí' gin dâytü'o'í dâyk'o'ídí.

8 Hedí Jesus-di Peter-ádi John-dá dí ovântü'an, "Jaho i' háäwí binkhây'an i' Passover koegí' äyk'o'ídí."

9 Indí dá óetsika'yan, "Wähä-an unda' gamú-i' in änkhây'amídí?"

10 I'di ovântü'an, "Gá ginnân: Oe Jerusalem bú'piye bápün, hedí iwe dats'ündi wí sen wên p'onbay ihondí'di wovänjay-í. I-ádi bá damú-í hedá i' tewhá ee nats'ündí dáts'üüni,

11 hedí i' sen iví tewhá ünmuu'i dântü'â'amí, 'Nanbí háhkandi'di dítü'an wítsika'yâ'amídí, Wé'i íve eewan naví khäge'nindá dí ná'i Passover koegí' äyk'o'í'?"

12 Hedí i sendi wí wha'k'ay íve hay'i wovänkeeyámí, háä t'ähkí gíntáy'i nakw'ó'di'. Ee-áho i' koegí'-á dänkhây'amí."

13 Hedího damáadi háäwí t'ähkí dänshaa Jesus natü waagibá, hedího i Passover koegí' dänkhây'an.

Jesus-ví t'ä'ge'in kindi'in húukan

14 Húukandi ihaydí napóe ihaydí Jesus-ádi iví khäge'nindá dí i' máasa iwe dívíhúuk'ó'di,

15 hedí ovâyü'an, "Hânho ná'i Passover koegí' undá dí okoeda', wa' ochu-úpídíbo'.

16 Naadá wâyütumáa, há'to Passover koegí' wíyá dók'o'í i ta'gendi Passover shánkí'eedi napóe píhay, owáy otsondisogedee ihaydí."

17 Ihaydáhá' in k'édé méena nasaa'in iké'di ikú'daa'andi ovâyü'an, "Ná'in binke'di wí binsúwä wí'inbo'.

18 Naadi wâyütumáa, náa-á wíyá wídóméenasuüwä-ípí hebo Jôesi Tádá dí dítsondisóge ihaydáho wíyá méena waagibá dósüwäkhâyamá."

19 Hedáhá' wí pává-á iké'di Jôesi Tádá óekú'daa'an, hedáhá' ihávedá ovâymägi, hedí ovâyü'an, "Ná'i-á naví tú' dínmuu, hedí naví tú'-á ungi' dâypäkhâyamá. Ná'i pává-á bink'o'í naví'gedí úv'ánshamá've-ídí."

20 Hedí dívíkindihúubowadá in k'ede-á wíyá ovâyphađe hedí ovâyü'an, "Ná'i-á naví ün'oe dínmuu. Ungí' naví ün'oe doncha'gí'o, hedí owáy gin dáy'andiho Jôesi Tádá ví ts'qabi tun imági'i ho ünpuúwí.

21 Nää bí't'òeyan, i' to'wí naa díkuhpekhâymáa'i-á nää naví nú' na'ân, hedí i' máasa eedi namank'óe.

22 Naa t'owa t'âhkígi' o'aypuýä'i' ochuwagi'o, Jôesi Tádá hân'oe natú waagi, hewânbo ná'i to'wí díkuhpekhâymáa'i-á t'òephade ûnpúuwí."

23 Hedáhá' iví khâge'nin dívítshika'máa, "Wé'i-angú na'in diwedí ná'in natú'in ikhâymáa?"

Jesus-ví khâge'nin dívítshânbo wé'i-an in diwedí shánki hay'i namuu i'gedí

24 Ihaydáhá' in khâge'nin dívítshkando' wé'i-an in diwedí shánki hay'i namuu i'gedí.

25 Jesus-di ovâytu'an, "Ná'in Hudíyo dimuupi'inbí tsonnindi ovâytsomáa, hedá dida' t'owa ditúuni'in inbí'gedí, T'dá híwó na'in dí'o'."

26 Hewânbo ha'mindá wí'ímúunípi. Ginnân únkây'ä' ímúuní'in: I' shánki hay'i namuu'i-áho únkây'ä' híyää'i-áho ipipa'i'in, hedí i' to'wí itsonmáa'i-áho khâge'dida'báho ipipa'í.

27 Wé'i-an i' shánki hay'i namuu, ti i' máasa iwe nahúu'ándi' háa i' t'òe'i' ònkoegi'máyä'di? I' máasa nahúu'ándi-á i' shánki hay'i namuupi'an. Hewânbo naa undági wa' oji' ihaydibo wí t'òe'i' waagi'bá omuu.

28 "Undá naa-ádi úvíwóyi' tobáháa dont'òephadende wânbo,"

29 hedího naadá wáyk'úuwí tsonnin ímúunídi, naví Tádági naa otsonyêenídi dínk'ú' waagibá.

30 Hedího owáy otsonji' ihaydi undáho naví máasa iwe naa-ádi úvíhúuyámí, hedá tsonninbí púwédé eejá úvík'w'òeni, hedí in Israel'in tá'di wêege'in t'owa ovâytu'âamí háa híwó háa híwóhpi díví'annin" gin Jesus-di ovâytu'an.

Jesus-di Peter óetu'an, "U-á powin untúuni naa wídítaapi'in."

31 Hedáhá' Jesus-di Simon Peter óetu'an, "Simon, ót'òeyan: I' Penísendi Satan nada'póe un t'âhki wovâyhóenídi hedânho wovâytayi'nídi, hedí wí to'wí itáhêejo waagibá wovâykhâymáa.

32 Hewânbo naadi wínjûusu'an, hedânho uví wäyü wí'úhâanípídi. Hedího owáy naví'piye biwáybun dihaydi ná'in uví tí'úuwín páadé'in úmuu'in ovâykhâge'namí hedânho inbí wäyü naví'piye shánki dínkaypúuwídi."

33 Peter-di Jesus óetu'an, "Nanbí Sedó, naa okhâymuu u-ádi dipansòege-ídi hedá díháyjídá."

34 Jesus-di óetu'an, "Peter, ná'in wítu'âamí: Ná'i khun wa' wí dee sen ikinpidíbo u-á powin untúuni naa wídítaapi'in."

Jesus iví khâge'nin itu'an tsijó phá' dâykuumä-ídi

35 Ihaydi Jesus iví khâge'nin itu'an, "Hânhay wâysan dihaydi naví hí' in t'owa ovây't'òe'amídi, chä'dá hedá wí múu unbí háäwi bínkúu-ígi'-á hedá wây-á anto-á wíwínho'pí. Ihaydi ti wí háäwi úntáywân?" Hedí óetu'an, "Joe, háäbo joe."

36 Hedáhá' ovâytu'an, "Nää-á to'wí únchä'kw'ó'di-áho iví chä' ihúuwí, hedá wí múu-á ihäwíwíkuu-ígi' wá, hedí to'wí wên tsijó phá' únk'òepí'-á iví k'éwé'in to-á ikú'p'âyni wên tsijó phá' ikuumä-ídi.

37 Naadi wâytmáa nakhây'ä' ná'i tun Jôesi Tádávi ta'nin diwe naví'gedí nata'muu'i napúuwí'in:

T'owa ditúuni i-á wá' wí jänäkíandi-ân namuu gin.

Häwí t'âhki naví'gedí nata'muu'i-áho napuwagi'o-áakun."

38 Ivi khäge'nindi óetu'an, "Nanbí Sedó, námú'dí, náwe wíje tsijó phá'." I'di ovâytu'an, "Hähay."

Jesus oe Olive Okú gin dâytu'o' iwe ijúusu'an

39 Ihaydáhá? Jesus i' bú'dí napee hedí oe Olive Okú gin dâytu'o' iwepiye namää hedá ivi khäge'nindá únwóemää. Iwáho háyân wänbo najiwän.

40 Iwe dipówá ihaydá ovâytu'an, "Úvíjúusu'amí hedânho wovâytoyinde' ihaydi híwóhpi wí'úví'amípidí."

41 Hedí ovâyjoe'andi wí háy namää, wí k'uu bínsäyú-i iwehaybá, hedí idége'disógedí ginnân ijúusu'an:

42 "Tádá, unda'dáho in t'óephade donkhâymaa'in naa dínjâa'amí. Hewänbo háa u-á unda' waa tobá napúuwí, naa oda' waagá joe."

43 Hedí wí makówáwi t'óepa'aa'i-á ivi'we únkwínudee hedí kay óemägi.

44 Hedí hânho it'óepahadenedí shánki kay'indi ijúusu'an, hedí hânho naseep'ojaadedí i' seep'o-á wí ún'p'oetä he'endi waagibá nange úntände'.

45 Hedáhá? wáy ijúusu'o' iwedi iwínúdí ivi khäge'nin dikw'ón diwepiye nawáymää. Indá hânho dik'áykhaadá dikaykhanmuu, hedího dijókhá.

46 Hedí ovâyjósandi ovâytu'an, "Heháadan íjókchá? Bíshaadi úvíjúusu'amí hedânho wovâytoyinde' ihaydi híwóhpi wí'úví'amípi."

Jesus óepankê

47 Wa'di ihí'maadíbo báyéki t'owa dipówá. Judas-di ovâypaadémá?, i-á wêe in tã'di wíje khäge'nin diwedi'i'wá namuu, hedí Jesus nawin diwepiye namää óep'ohtsää-ídi.

48 Hewänbo Jesus-di óetu'an, "Judas, ti naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i dip'ohtsää ná'in t'owavi mänge dikáanídí?"

49 Háa Jesus óekhâymaa'in ivi khäge'nin i-ádi diji'in dâymû', hedí óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti nanbí tsijó phá'dí há'in t'owa áyyâa-i?"

50 Wí wêe ivi khäge'nin diwedi ivi tsijó phá'dí i' owhá? p'ó'dédí'ví t'óe'i p'ó'dé óewhádi, hedí ivi ko'díngédíwin oje he'yinbo' ónt'ó'ts'á'.

51 Hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Wiyá ha'wáa wí'úví'amípi," hedí i' senbí oje ónwaykídi únwówa.

52 Ná'in di'ää'in Jesus óekáyjídí in owhá? p'ó'dédí'indá hedá i' hay'i méesatewin sundaóvii tsonnindá hedá wáy-á Hudíyovi tsonnindá dimuu. Jesus-di ovâytsika'yan, "Heháadan unbí tsijó phá' wóegé unbí phé wóegá í'ää naa díyâa-ídi wí jänäkikandi' omuu waagibá?"

53 Thamuwaagi i' méesate hay'i ee naa undádi oji', hedí wídípankê'pi. Hewänbo nää-á ihaydiho' un únná ná'in úví'amídi, hedá i' Penísendi-á ihaydiho' únná ivi kay íkeeyamídi, i-á wáy t'owa dínkhunná' diwe natsonji'i-á namuu."

Peter-di ovâytu'an Jesus wí'óetaapi'in

54 Jesus óepankê'di i' owhá? shánki p'ó'dédí'ví tewhá eepiye' óeho', hedí óets'úde. Wa' óehon dihaydi Peter-á t'úugá kay'i'didíbo-á nawóemän.

55 I' tewhávi tehpaá búge wáy ho naphahte'en, hedí i'ge wên t'owa dívíkw'ódi. Peter-á inbí jáa ísóge.

56 Iwe na'ándí phaadi óekonamá' hedí wí t'óe'i a'yúdí óedamúndedi natú, "Ná'i sennânkun Jesus-á'díba najiwän."

57 Hewänbo Peter natú, "Joe, naadá wídótaapi."

58 Hây napóe ihaydá wíyá to^wwídá Peter-á óemû⁷dá óetu⁷an, “In Jesus-ví⁷in diwedi unmuu-ákun.” Hewänbo Peter-di óetu⁷an, “Joe, naa-á joe.”

59 Heđi ma⁷ wí óda naphađe ihaydá wíyá wêe-á kay⁷indi natú, “Ná⁷i sendá Galilee-wibá namuudi ta⁷gendi Jesus-áđíba najiwän.”

60 Hewänbo Peter-di óetu⁷an, “Naa wídinhanginnáhpí háäwí i⁷gedi bihi⁷máa⁷in.” Wa⁷đi ihí⁷máa ihayđibo wí dee sen ikin.

61 Ihayđíba tewhá ivedi Nanbí Sedó Jesus ibeédi Peter óedamú⁷, heđi Peter ün⁷ápówá háa Jesus-di óetu⁷an waa: “Tha⁷di hédéndi wa⁷ i⁷ dee sen ikinpíđibo⁷, powin untú⁷uní naa wídítaapí⁷in” gin ho óetu⁷an.

62 Heđi Peter i⁷ tehpaá já⁷wépiye napeedi hânho isihtää.

In sundađodi Jesus óejänäki⁷an

63 In senä⁷ Jesus óe⁷áy⁷inmáa⁷indi t⁷ämäge óetumáa heđá óemahpúude⁷.

64 Heđá óetsíwhi⁷andi óetu⁷an, “U-á úhanginná háa napuwagi⁷o⁷in wa⁷ napóepíđibo⁷. Dítu⁷an, to⁷đan wóemahpúu?”

65 Heđá wíyá shánkílee-wibá namuudi ta⁷gendi Je t⁷ämäge háa óetumáa.

In Hudíyo tunjowa⁷di Jesus iví⁷gedi óetsika⁷máa

66 Wa⁷déedi nanân dihayđi in Hudíyo tsonnindá in owha⁷ p⁷ó⁷dédi⁷indá heđá in Hudíyoví khuu dâyhá⁷o⁷indá díwíwé⁷ge⁷an, indá in Hudíyoví tunjowa⁷ dimuu, heđi Jesus in tunjowa⁷ whágépiye óeho⁷,

67 heđi óetsika⁷yan, “Ti ta⁷gendi u-ân unmuu i⁷ to⁷wí Jôesi Tádáđi óesóge⁷i⁷ t⁷owa ovây⁷aywoenídí? Dítu⁷an.” I⁷đi ovâytu⁷an, “Wâytu⁷an wänbo há⁷to dínwääyü-í,

68 heđi naadá undá háäwí wâytsika⁷yandá há⁷to háäbo dít⁷óe⁷amí.

69 Hewänbo náä iwedi páadépiye naa t⁷ähki t⁷owagi⁷ o⁷aypuyä⁷i⁷ omuu⁷ i⁷ Jôesi Tádávi ko⁷đingéđi ochangí⁷o, i-á t⁷ähki kay imáa⁷i namuu.”

70 Heđáhá⁷ t⁷ähkiđibo óetsika⁷yan, “Ti untunda⁷ u-ân Jôesi Tádávi ay unmuu⁷in?” I⁷đi ovâytu⁷an, “Háa unbo ítú waa.”

71 Heđáhá⁷ dívítu⁷an, “Wây-á to⁷wên wígintáypí iví⁷gedi dítu⁷âamídí. Iví sópho iwediibo ná⁷i tun gip it⁷oe.”

23

Jesus oe Pilate-ví⁷piye óeho⁷

1 Heđi in tunjowa⁷ t⁷ähki díwíwínú, heđi indihó Jesus oe Pilate-ví⁷piye óeho⁷.

2 Heđi Pilate-ví⁷we óekándi ónt⁷aywó⁷dichänundeđi dítú, “Ná⁷i sendá nanbí t⁷owa ovây⁷t⁷e⁷ya⁷do⁷, heđá i⁷đi ovâytu⁷an Caesar wí⁷óe-tax-wá⁷áa-ípi, heđá wá⁷ natú i-á namuu i⁷ to⁷wí Jôesi Tádáđi óesóge⁷i⁷ t⁷owa ovây⁷aywoenídí, heđânho natunda⁷ wí tsondi hay⁷íba namuu⁷in.”

3 Pilate-di Jesus óetsika⁷yan, “Ti u-á in Hudíyoví tsondi hay⁷i unmuu?” Jesus-di óetu⁷an, “Háa u⁷bo untú waa.”

4 Pilate-di in owha⁷ p⁷ó⁷dédi⁷in heđá in báyéki t⁷owa iwe diwinnindá ovâytu⁷an, “Ná⁷i sendá naadi wên t⁷aywó⁷nin wänbo wíđónshaapí.”

5 Hewänbo indá kay⁷indi Pilate óetumáa, “I⁷đá iví háhkan ünmuu⁷i⁷đi nanbí t⁷owa ovây⁷t⁷e⁷ya⁷do⁷. Oe Galilee nange iwe páadé gin its⁷an⁷an, iweda⁷ Judea nange i⁷gá t⁷ähká, heđá náä-á náäwá napówá hanbá i⁷amídí.”

Jesus oe Herod-ví⁷piye óeho⁷

6 Pilate ná⁷in nat⁷oedi ovâytsika⁷yan, “Ti ná⁷i sendá Galilee-wi namuu?”

7 Hedí "hoi" gin ditú ihaydi Pilate-di Jesus oe Herod-ví'piye óesan, gá Herod-dá oe Galilee p'ó'dédí' namuudán, hedí nää-á oe Jerusalem-dá na'án.

8 Herod nahíhchanpóe Jesus óemú'di. Gáhãädibo napuwáda', iví'gediho nat'oeđi, hedího nada? Jesus-di wên pínnán òn'amíđi imúuní'in.

9 Herod-di báyéki tsika óetsika'yan, hebo Jesus-dá háabo wí'óetu'anpí.

10 In owhá? p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dáyhá'o'indá iwe diwindi kaygindi Jesus ónhíwóhpichánunde'.

11 Hedí Herod-dáđi in sundađo-áđi t'ámäge Jesus óe'o', hedáán, hedí jänäki-á i-áđá dimuu. Herod-dá ovâytu'an wên sa'wó'nin k'éwé'in to Jesus óe'aawé-i, hedáhá? Pilate-ví'piye óewáysan.

12 Páadé ihaydibo Herod-áđi Pilate-áđi hánmindá damuwän, hebo ihay thaabá híwó'nin k'ema'indá dapóe.

Jesus óekhe'khâymaa, hewänbo Barabbas-á óema'p'äđi

13 Pilate-di in owhá? p'ó'dédí'indá hedá in wé'gen Hudíyoví p'ó'dédí'indáđi wây-á t'owa-áđi ovâywé'getu'an,

14 hedí ovâytu'an, "Undá nã'i sen naví páadépiye dínmaa, hedí ditú'an t'owa ovâyte'ya'do'in. Unbí páadépiyebo naadi iví'gedi dótsika'yan, hebo háawin t'aywó'nin bínchánunde wänbo wíđónshaapí.

15 Herod-di wänbo-á háawin wên t'aywó'nin wí'ónshaapí, hedího nanbí'piyebá óewáysan. Nã'i sendá hãäwí híwóhpi wí'í'anjí óeháyjídí.

16 Hedího otsonpúuwí púwhí'dí óewhãäni'in hedáhá? dóma'p'äđi-í."

17 Paayo p'óe waa i' Passover shánkí'eedí naná? dihaydi Pilate-di wêe pan óema'p'äđinde', hedáño gin natú.

18 Hewänbo t'ähki in t'owa dívítuwínú, "Nã'i sen náhe?, hedí Barabbas-á na'ingí? náama'p'äđi-í."

19 (Barabbas-á oe pan diwe óesóge gá in t'owa i' bú' iwe'in p'ó'dédí'indáđi ovâytsaakannandán, hedá i'dá ovâyto'owat'ahánú.)

20 Hewänbo Pilate nada? Jesus óema'p'äđi-í'in, hedího in t'owa wíyá ovâyhé'e'an.

21 Hebo indá ihaydä? dívítuwínunde', "Wên phé'win deedi nát'óhtägek'u'""

22 Pilate-di powingedí ovâytu'an, "Háađan gin dó'amí? Háawin yä'däapí'innan i'an? Naadi háawin t'aywó'nin wänbo wíđónshaapí óeháyjídí. Hedího otsonpúuwí púwhí'dí óewhãäni'in hedá dóma'p'äđi-í."

23 Hewänbo kaygindi ihe'jidíđä? ditú? Pilate-dá Jesus phé'win deedi óet'óhtägek'úuwí'in, hedí hânho dívítuwínúndediho dit'anpóe.

24 Pilate nahije háa óedaa'an waa i'amíđi,

25 hedího Barabbas, i' sen in tsonnin ovâyýä'i? hedá ovâyto'owat'ahánú'i? namuu'i? óema'p'äđi, hewänbo natsonpóe Jesus óe'amí'in háa dida? waa.

Jesus oe Calvary-piye óeho'

26 Hedáhá? Jesus iwedi óeho'. Dimän dihaydá wí sen Cyrene nangewi namuu'i, Simon gin nakháwã'i, oe nava iwedi i' bú' eepiye na'äđi óejay, hedí in sundađodi in phé'win iví'di òn'í'k'ú'di Jesus-ví t'í'úgé óepu'nan.

27 Báyéki t'owa wá? Jesus únwóemän, hedá wên kwiyä? dimännindá hânho ditaachanpóedá dívípíhkhúmáhpúude', hedá háa iphadende'in namuudi diséje'i'.

28 Jesus ibeédi ovâytu'an, "Un kwiyä? Jerusalem-win, naa omuudi wí'úvishtäq-ípi, hewänbo ungi'-á unbí áyyägi'-á úvishtäq-í.

29 Wáy wí thaa naná? dihaydi t'owa ditúuní 'Híhchan dâymá'we-í in dínkodipí'in díví'áyyamídí, hedá in hánhay wánbo díví'ayyanpí'indá wí ay wánbo dâý'âytsâá'anpí'indá wá' híhchan dâymá'we-í'

30 Ihaydáho in Jerusalem'in t'owa dida'í'í' p'in inbí'di nakaanú-í'in hedá í' okúdá ovâýkhâ'kw'ôení'indá.

31 Naa wên tay wówá'in waagi'ba omuu'i híwóhpi dínpo'e'o. Hewánbo indá tay t'aa'i waaginbá dimuudi shánki p'ándíki dínpuwagi'o."

32 Hedá wáy-á wíje sená'dá Jesus-ádíba ovánhon ovánháyjídí. Ná'in sená'dá jänäkikanninnân damuu.

Jesus wên wíje sänminbí pinudi phé'win deedi óet'óhtägek'ú'

33 Hedí wên okú iwe dipówá, "In p'óhkhúbay" gin dâytú'o?, hedí Jesus phé'win deedi óet'óhtägek'ú', hedá in wíje jänäkikannindá wá' hanbá ován'an. Wêe Jesus-ví yâ'mängedí óewínú hedá í' wêe-á iví ko'díngedá.

34 Hedí Jesus natú, "Tádá, ovây'owóje-í, háa díví'o'in wídínhanginnáhpídí." In sundaðo-á díví'áyyan iví aa dívíweje-ídi.

35 In t'owa iví nú' iwe diwindi óemúnde?, hedá in Hudíyo p'ó'dedí'indá t'ämägá óetumáa. Ditú?, "Pi'wëndá í'di ovây'aywon, hedí í-á í' to'wí Jôesi Tádádí t'owa ovây'aywoenídí óesóge'í' namuudá, wí'bo ipi'aywoení'in únhây'á'."

36 Hedí in sundaðodi wá' t'ämäge háa óe'o?. Iví'piye dimäädi wí méena ojohay'i-á ónpähtuye,

37 hedí óetu'an, "In Hudíyoví tsondi hay'i unmuudá wí'bo ópi'aywon."

38 Wên phépha'ay iví phé'win kw'áye natí'k'óe eedi ginnân nata'muu: "Ná'i-á in Hudíyoví tsondi hay'i namuu."

39 Wêe t'aywóhkandi? phé'win deedi nawhi'wondi'di óejänäkítumáadi, óetu'an, "Untúhpi'an ụ-án unmuu í' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'í' t'owa ovây'aywoenídí. Hedáho wí'bo ópi'aywon, hedá na'indá wá' dín'aywoení."

40 Hebo í' wêe natú, "Ha'wâa wíwihée'amípi. Ti Jôesi Tádá oe makówá na'ándi? winâa'a'ginpí'an? Ná'i sen óetuhchänunde waagibá ụ wá' wóetuhchänunde?

41 hedí ụ-ádi naa-ádi dítuhchänundeđi híwó namuu, gá híwóhpi án'andi nanbí tuhchänu-á gän'äädân. Hebo ná'i sendá háabo híwóhpi' wí'í'anpí."

42 Hedáhá? Jesus óetu'an, "Jesus, owáy unp'ó'dedí'sogedeedi unwáy'äá ihaydi naa wídí'ódé'nípi."

43 Jesus-di óetu'an, "Ná'in wítú'äamí, nää thaa-á owáy t'ähki sa'wó naná? diwe naa-ádi unchaní."

Jesus nachuu

44 Taagepiye iwáypiye naná, hebo í' than namuwähán, hedí í'ge t'ähki nakhunpóe thí'èedi poje puwahay.

45 Ihayhääbá in aa nakhaaná'nin í' méesate hay'i kó'jé nawhi'wonnindá pínu-á nasivedee.

46 Hedáhá? Jesus kaygi natú, "Tádá, naa uví mange dáymá?, naví p'oweaháa dínke'." Hedí gin natú ihaydiho t'ä'gedí ihâa'an.

47 Í' sundaðo p'ó'dedí' iwe nawindi háa napóe'in imú'di Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáa, hedí natú, "Ta'gendi ná'i sendá iví wówátsi ta'ge ihon."

48 In báyéki t'owa iwe dik'aapuwäwinnin háa napóe'in dâymú'di inbí'piye dívíweho?, hedí inbí pihkhú dâymahpúde ditaachanpóedí.

49 Hebo wáy wên kwiya? Galilee nange iweđi Jesus-áđi di'ää'in, heđá wáy-á t'owa ivi k'ema'in ünmuu'indá, kayi? diwebo diwin dáymuđedi.

Jesus óekhã?k'ú?

50-51 Wí sen Joseph gin nakháwã?i wá? iwebá naji?, oe Judea nangewi bú'ay iwe'i-ân namuu, Arimathea gin dáytu'o'i?. I-á ivi wówátsi ta'ge ihon, heđi natsíkhaji? Jõesi Tádáđi óesõege-íđi i? to'wí t'owa ovây'aywoeni'?. I-á wínachanpóepi híwó'nin namuu'in háa in Huđiyo tunjowa? dívi'ánshaamãgi?indá heđá dívi'annindá Jesus óeháyi? gin ditú ihaydi.

52 Heđiho Jesus nachuu ihaydi Joseph oe Pilate-vi'piye namää óedaa'amíđi i? peni óemääníđi óekhã?k'úuwíđi.

53 Heđi óemãgíđi in phé'win diweđi óewáve, heđá wên híwó'nin aa iwá óe'ánk'ú?, heđi wí khãhkugú? pho ee óek'ú?, i? t'owáwi k'uu iwe dáyts'á'i?, iwá wa?đi tóebo wí'óekhã?k'ú'pi.

54 I? thaa-á in Huđiyo dívi'hãwíkhã'o? kaykhanwówá thaagi?, heđi i? kaykhanwówá thaa-á ho napowa'ã?

55 In kwiya? Jesus-áđi oe Galilee nangedi di'ää'indá Joseph-á ünwóemää, heđi háa Jesus oe t'owápho ee óek'ú? waa dáymu?.

56 Heđi inbí'piye diwáymaa, heđi wí sa'wó nasundi woe-áđi ka'p'oe-áđi dáykhã'an i? peni óe'ääyú-íđi. Hebo wíyá tháwán i? kaykhanwówá thaa nanãndi wíđivít'õe'anpi in Huđiyovi kuu dínmuđi.

24

Jesus wówá'i napee

1 Wíyá tháwãnda Dumingu naná, heđi nathamupuwa'ã? ihaydi in kwiya? i penípho iwepiye diwáymaa i sa'wó nasundi woe dáykhã'andi wóege.

2 Iwe i? k'uu i? t'owápho iweđi ho nahãngemuđi dáymu?.

3 heđiho ee dits'ú, hebo Nanbí Sedó Jesus nat'ahãndi wíđáyshaapi.

4 Iwe diwãpiwíndi wíđínhanginnáhpí háa dívi'ánshaamí'in. Ihaydi tsíkhagipi wíje senã? waabá dãnchã?in inbí nú? dakwínuđee, hãnho ots'á'idã? da'a'wennin.

5 In kwiya? hãnho dikhunwóeda?đi díviwãpip'ó't'áã, heđi in senã?di ovâytu'an, "Heháãđan wí nawówáji?i? in peni ovâykhã?kw'óe'ó ee bintuwãmaa?

6 Jesus-á náwe wínak'óepi, i-á nawáywówápóe-á. Ti wí'ún'ánshaapi'an háa wovâytu'annin wa? oe Galilee naji? ihaydi?

7 Ginnã natú: 'Naa t'ãhkí t'owagi? o'aypyã'i-á in yã'dãapi'in t'owavi mange dikãani. Heđá phé'win deedá díkhe'khãymãa, hewãnbo iweđi i? powage?i thaa iwe owáywówápuwagi'o.' "

8 Ihaydi in kwiya? dín'ãnpówá háa Jesus-di ovâytu'annin,

9 heđi iweđi dimããđi in tá'đi wêe Jesus-vi khãge'nindá heđá wáy-á ivi k'ema'indá háa napóe'in ovây't'õe'an.

10 Ná'innãndi dimuu in kwiya?: Mary Magdalene-dá heđá Joanna-á, heđá wíyá Mary-á, James-vi jíyá ünmuu'i?, heđá wáy-á kwiya?dá wá? indáđi diji?.

11 Hewãnbo Jesus-vi khãge'nin di'ãn háa in kwiya?di ovâytu'an waa wáyupi? hí'đã'mãn namuu'in, heđiho háa ditú'in wíđivíwáyupi.

12 Hewänbo Peter-á napeedi i' penípho iwepiye i'ää, hedi it'äädí itsíhkídi, hedi wí aadä? Jesus na'ánmú'de'i' imú?, hedi ivi'piye nawáymäädi na'ánde?, "Hân hîn napoe?"

In wíje oe Emmaus bú'aypiye damänninbí'piye Jesus ipikeeyan

13 I' thaabá-á wíje Jesus-ví k'ema'in wí bú'aypiye damän, iwá Emmaus gin dâytü'o?, i-á mađi tsé ihay miya-á Jerusalem-di naná.

14-15 In wíje ná'i háa napoe i'gedi wí'bo dänhi'máa, hedi dantsika'máa "Háadángú ná'i t'ähki gin napoe?" Jesus-di ovänkáa, hedi indáqíba namáa.

16 Hewänbo indá wí'óetaapí, inbí tsée iwedi dänkaapóedí.

17 Hedi Jesus-di oväntsika'yan, "Hää i'gedan hânho jashawó? dänhi'máa damändi?" In wíje dantsi'wóyí? hedi dabo'aats'aymuu,

18 hedi i' wêe Cleophas gin nakháwä'i'di óetu'an, "U'da'mân kavêe t'ähki in oe Jerusalem di'ádäaji'in diwedi wí'uhanginnáhpí háa ná'i phade thaa eeje napoe'o'in."

19 Jesus-di oväntsika'yan, "Hân handi napoe'o?" Óetu'an, "Gá Jesus oe Nazareth-wi háa ûnpoe'innân. I-á Jôesi Tádávi tukhe'bi ûnmuu, hedi Jôesi Tádá-ádi hedá in t'owa-ádi dâymú? ivi hí'-á ivi tsiyekandá ûnkay'in."

20 Nanbí owha? p'ó'déđi'indá hedá wáy-á nanbí tsonnindá in Rome-winbí mende Jesus óekán hedânho indá óetuhchänudi óeháyíđi, hediho phé'win deedi óet'óhtägek'û?

21 Hewänbo na'indá gi'ân i-ân i' namuu na'in Israel'in dímahpädíkhâymaa'i'. Hedi náa thaa-á i' poje thaa-áho naná han napoe iwedi.

22 Hedá wá? wên kwiyä? na'inbí'wedi dimuu'indi dítü'an wên háawên na'in díháa'annin. Hédeñdi hé'dibo ee Jesus óekhä'k'û iwáyge diji?

23 hewänbo wí'óeshaapí. Diwáy'äädi dítü wên makówáwin t'óepa'aa'in inbí'piye dakeepóedí oväytu'an Jesus-á nawówáji'in.

24 Wáy wên na'indáđi diji'in i' penípho iwepiye dimää, hedi háa in kwiyä? dítü waa dâymú?, hewänbo Jesus-á wí'dâymú'pí" gin in wíjedi Jesus óetu'an.

25 Ihaydáhá? Jesus-di oväntü'an, "Undá ánshaapí'in damuu, hedá dawäyukâymuudi t'ähki háa in Jôesi Tádávi tukhe'min dítü waa wí'dänwâyundeپی.

26 Dítühpí'an i' to'wí Jôesi Tádáđi óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí ta'gendi ná'i háäwí it'óephadekhâymaa'in, hedáhá? ên na'in díháa'annin. Hédešhánki tsondi hay'i-á óepa'í."

27 Hedi Jesus-di háa Jôesi Tádávi ta'nin diwe ivi'gedi natü'nin t'ähki ovänthayyan. Háa Moses natü'in páadé oväntü'an, iwedáhá? in Jôesi Tádávi tukhe'mindá in wé'gen ta'kannindá háa dítü'indá.

28 I' bú'ay dimän diwe tsowa dipowamän, hedi Jesus-á wa'di wíyá wáypiye namän waagibá i'an.

29 Hewänbo óepunmäáni'in wí'dada'pí, hediho? óetu'an, "Na'indáđi ówóyí?. Häädanho napuwamän, nathaaphademânho?" Hediho indáđi i' tewhá ee nats'ündi iwóyí'.

30 Indáđi nahúu'ân dihaydi i' pává iké'di ikú'daa'an, hedá iháve, hedá ovänmägi.

31 Ihayqíba datsíwaadee waa dapoe, hediho to'wí namuu'in dántaa, hewänbo wesebo wíyá wínakepóepí.

32 Hedi dántumáa, “Oe p’óegé gimän dihaydi, Jôesi Tádávi hí’ i’gedá dínthayjodi, nanbí pín kaygi gän’a’yápóepi’an.”

33 Wesebo oe Jerusalem-piye dawáymää, hedi Jesus-vi tá’di wêe khäge’nindádi hedá wây-á wên diwé’gekw’ôndádi dänshaa.

34 Nã’in diwé’gekw’ó’nindi ovântu’an, “Nanbí Sedó Jesus-á ta’gendi nawáywówápóe, hedi Simon Peter-bi’piye nakepóe.”

35 Ihaydáhá’ in wijedi ovâytu’an haa napóe’in ee p’óegé damän dihaydi, hedá hádídí Nanbí Sedó Jesus dántaa’indá i’ pává iháve ihaydi.

Jesus ivi khäge’ninbi’piye ipikeeyan

36 Wa’di dänhi’máa ihaydibo Jesus-á inbí páadépiyá nakwínudee, hedi ovâytu’an, “Ánshaaginpidibo’ íkwoní.”

37 Hânho ovâypihãädi di’ân wí p’oewaaḥãä-ân dínkeepóe’in.

38 Hewänbo Jesus-di ovâytsika’yan, “Heháadan íkhunwóda? Háadan í’ände’ madi naa ta’gendi wó’muupi’in?”

39 Naví mandá naví ánda dínmu’dí. Naa-ânkun omuu. Dítãägé-í, hedânho únhanginnáani wí p’oewaaḥãä wó’muupi’in. Naa tûu-á phékhû-á omuu. Wí p’oewaaḥãä-á ha’wãa’i wínamuupi.”

40 Hedi ha’wãa natú ihaydá ivi mandá ivi ánda ovâykeeyan.

41 Hânho dihihchan wänbo ovâyháa’an, hedá kây’indá dínpoe’o dívíwãäyü-ídi háa natú’in. I’di ovâytsika’yan, “Ti koegi’ hãäwí nãä únsaa?”

42-43 Hediho wí paa natseemuu’i’ óemãgi, hedi inbí páadépiyebo ik’oe.

44 Ihaydáhá’ ovâytu’an, “Undádiibo wa’ oji’ ihaydi naadi wâytu’an hãäwí Jôesi Tádávi ta’nin diwe natú’di-áho nakhây’ã’ napúuwí’in, t’ãhki háa Moses ita’nandi-á, Jôesi Tádávi tukhe’min ditú’i-á, hedá i’ Psalms gin dâytu’o’ iwe nata’muu’i-á.”

45 Hedi ovâykhäge’nan híwó dika’póewídi háa Jôesi Tádávi ta’nin diwe nata’muu’in.

46 Ovâytu’an, “Nã’i tundáho nata’muu: I’ to’wí Jôesi Tádávi óesóge’i’ t’owa ovây’aywoeni’di it’óephaadé-í nachuu píhay, hedi iwedá i’ powage’i’ thaa iwá nawáywówápúuwí,

47 hedi i-á natsonpúuwí páadé in Jerusalem-win hedá iwedá wéngé t’ãhki’in t’owa-á ovâytu’ãami inbí t’aywó’di dâyjoe’ãami hedânho ovây’owóejé-ídi, gin nata’muu.

48 Hedi undá nã’i hãäwí bînmû’i’gedi t’owa bînt’óe’ãmi.

49 Hedi nãä i’ Yã’dãa’i P’oewaaḥãä unbí’piye wáysaani, i-á naví Tádávi wovâytu’an wovâyãmãni’in. Hewänbo nãä Jerusalem-bo úwíwóy’i’ni unbí kay oe makówádi wovâyãmgi píhay.”

Jesus oe makówápiye napee

50 Hedáhá’ Jerusalem diwedi ovâypiyedi i’ bú’ay Bethany gin dâytu’o’ iwehay ovâyho’, hedi íkhóhtege’di Jôesi Tádá óedaa’an híwó ovây’ãmídi.

51 Wa’ gin i’odíbo’ inbí’wedi iwijedi oe makówápiye napee.

52 Indá dívídege’dikw’ódi óe’a’ginmãänídi, hedáhá’ oe Jerusalem-piyá hânho híhchandi diwáymää.

53 Oe méesate hay’i eebo ihaydá’ dimää’ã hedá ditú’ Jôesi Tádá-á hay’i namuu’in.

I Híwó'di Tun Jesus Christ-Ví'gedi John Ita'nandi'

I to'wí In Tuu gin nakháwǎ'i' nawówátsipäyi', i-á Jesus-ân namuu

¹ Hǎn'oe ts'anpáadé nanân diwe i to'wí In Tuu gin nakháwǎ'i nayiho?. I-á Yôesi Tádá-ádí nayi', hedi i-á Yôesibá namuu.

² I-áho oe ts'anpáadé nanân diwe Yôesi Tádá-ádí nayi'.

³ Hǎǎwí t'ǎhki ikhíyé, hedi i-á wí'ikhíyépidá hǎǎbo wínakhí'yenpí.

⁴ I-á wí'bo wówátsi napäyi', hedi ná'in wówátsi-á ko nakeepo' t'owagí' waagi'ba namuu.

⁵ Ná'i ko nakhuuná' dee nakeepo', hedi hǎǎdi wánbo t'ǎhki nakeepo' tobáháa nakhuunán wánbo'.

⁶⁻⁷ Wí sen John gin nakháwǎ'i Yôesi Tádádí óesan ná'i ko i'gedi t'owa ováytü'âamídí, hedânho John-bí hí' dit'oedi to'wên t'ǎhki dívíwhäyü-ídí i to'wí i ko namuu'iví'piye'.

⁸ John-dá i ko-á wínamuupí, hewánbo i na'ǎǎ t'owa ováytü'âamídí to'wí i ko namuu'in.

⁹ Ná'i to'wí In Tuu gin nakháwǎ'i' i ta'gendi ko namuu, hedi náä oepáa k'aydipiye' na'ǎǎdi t'ǎhki t'owa ovákohthayyo'.

¹⁰ Náä oepáa k'aydi i nayi', hebo tobáháa ná'i oepáa ho ikhíyé wánbo', in t'owa náǎdí diyí'indí wí'óetaapí.

¹¹ I hǎǎwí ikhíyé'i iví' únmuu, hedi ipiye' na'ǎǎ, hewánbo iví t'owadi wánbo wí'óeséegí'anpí.

¹² Hewánbo wáy wëndidá óeséegí'andá iví'piye' dívíwhäyü, hedi ná'in t'ǎhki idi ováymägi Yôesi Tádáví äy dipúwídí.

¹³ Hedi Yôesi Tádáví äy dipóe ihaydi wíyá di'áypuyä waa dínpóe, hewánbo t'owa di'áypuyä náä oepáa k'aydi waagibá wídi'áypuyäpí, hediháa i tádá-ádí i yiyá-ádí dachanpóedíbo wánbo-á yoe, hediháa wí sen nawánpitüdíbo wánbo-á yoe. Yôesi Tádádán ná'in wówátsi ováymägi.

¹⁴ I to'wí In Tuu gin nakháwǎ'i' wí t'owa napaa, hedi wí háy tǎhki na'indádí nayi'. Báyéki hay'i namuu'in äymû', gá Yôesi Tádáví wí' aydǎ' ún'ándí' namuudán. I-á báyéki séegísehkaná imáa, hedi háa i natü waa t'ǎhki ta'gen namuu.

¹⁵ To'wí i namuu'in John-di in t'owa ováytü'an. Oe ahkon deedi John nayidi kaygi ováytümáa, "Naadi wáytü'an navi tí'úugéba wí to'wí napowagít'óe'in, hedi i-á navi shánki kw'áye namuu, gá naa o'áypuyäpídíbo i-á hǎǎdi wánbo t'ǎhki nawówayidán. Ná'i-ánkun i namuu iví'gedi wáyhí'máa'i'."

¹⁶ Báyéki séegísehkaná imáadi, ihaydǎ' híwó'di hǎǎwí iví'wedi gín'ǎ'.

¹⁷ Yôesi Tádádí Moses óetu'an iví tsontuu na'in dimááni'in, hewánbo Jesus Christ-ân óesan séegísehkaná-á hedá in ta'gen namuu'indá dínkeeyamidí.

¹⁸ To'wídí wánbo hánhay wánbo Yôesi Tádá wí'óemü'pí. Hewánbo háawi i namuu'in iví wí'dǎ' ay únmuu'i' iví nú' na'ándidán na'in dínkeeyan.

Háa John i p'ó'p'oe kandi in t'owa ováytü'annin

¹⁹ Owáy Jerusalem búu'ú wǎhǎǎdi in Hudíyoví p'ó'dédi'indi wên owhá'-á hedá wên méesate'in khǎge'nindá ováysan John i p'ó'p'oe kandi' óetsikáyi'nídí, "To-an unmuu" gin,

20 hedi kinnân idi ovâytu'an: "Naa i to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i? t'owa ovây'aywoenídí wó'muupí." Kaaginpidíbo thay'eedí kin ovâytu'an.

21 Hedi óetsikáyin, "Hedi to-an unmuu? Ti Elijah-ân unmuu?" Idi ovâytu'an, "Naa-á i wó'muupí." Hedáhá' óetsikáyin, "Ti Yôesi Tádáví tukhe'bi' i áytsikha'máa'i-ân unmuu?"

22 Hedi ovâytu'an, "Yoe." Hedáhá' óetu'an, "Dítu'an to-an unmuu, hedânho in to'wên na'in disannin áyt'óe'amídí háa untú'in. Uví'gedi dít'óe'an."

23 John-di ovâyhée'an hedânho dín'ánpówá-ídí háa Yôesi Tádáví tukhe'bi' Isaiah hân'oebó natú'in, hedi ná'i-á Isaiah-ví hí' ûnmuu:

Wí to'wí oe ahkon deedi ûntuhkwíntúni,

'In p'óe binta'ge'an i shánki natsonyi'ígí'.

"Ná'i to'wí han natú'i waagi'ba naa omuu" gin John-di ovâytu'an.

24 Wáy wên in ovâysannin John óetsikáyi'nídí Pharisees dimuu,

25 hedi indi óetu'an, "I to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i? t'owa ovây'aywoenídí wí'unmuupí, Elijah wânbo-á yoe, háa Yôesi Tádáví tukhe'bi' áytsikha'máa'i wânbo-á yoe. Hedi háadan handi ná'in t'owa ovâyp'ó'p'oe'o?"

26-27 John-di ovâytu'an, "Naadá p'oe'dida' dovâyp'ó'p'oe'o', hewânbo unbí yâadi wáydí wí to'wí bintaapi' nayi', hedi tobá naví tí'úugé napówá wânbo', naa ihay híwó'di wó'muupí ivi anto wânbo dômma'p'âdi-ídí."

28 T'âhki ná'i owáy Bethany búu'ú'ay wâhââ napóe, oe Jordan p'o' p'ânâdi John nayídi in t'owa ovâyp'ó'p'oe'o' iwe.

Jesus-á wí k'úwá'ay Yôesi Tádádí óesandi' waagi'ba namuu

29 Wíyá tháwân John-di Jesus óemû' ee nayi' iwepiye' na'âdi, hedi ivi'gedi natú, "Binmú'dí i na'â'i? I-á Yôesi Tádádí óesan wí k'úwá'ay waagi'ba nachúu-ídí, t'âhki t'owaví t'aywó'di ovâyâa'amídí.

30 Ná'ibá i namuu ivi'gedi wâyhée'an. Naa otú, 'Naví tí'úugéba wí sen napówá-í, hedi i-á naví shánki kw'áye namuu, gá naa o'aypuyäpidíbo' i-á hââdi wânbo t'âhki nawówayídan.'

31 Tobá to'wí namúni'in naa wíðinhanginnáhpí wânbo', naa o'ââ-á p'oe'di wâyp'ó'p'oe'amídí, hedânho un Israel-'in t'owa i bintáa-ídí."

32-33 John-di háa imú'in ovâytu'an. Natú, "Páadedí naa wíðinhanginnáhpí to'wí Jesus namuu'in, hewânbo Yôesi Tádádí dísan p'oe'di wâyp'ó'p'oe'amídí, hedá idá dítu'an, 'I Yâ'dâa'i P'oewaahâa nawhândi nâpuwâkhâyímáa, hedi wí to'wíwí'dí isogekhâyímáa. Hedi ná'i to'wídan i Yâ'dâa'i P'oewaahâa t'owa ovâyímáani wí p'ó'p'oe'okan waagibá' kin Yôesi Tádádí dítu'an. Hediho' i Yâ'dâa'i P'oewaahâa makówádí nawhândi wí k'o'wee waagibá dómú'-ákon, hedi Jesus-ví'dí isóge.

34 Naa kin napóedí dómú', hedânho naadi wâyutmáa Jesus-á Yôesi Tádáví ay ûnmuu."

Jesus-ví páadé'in khâge'nin

35-36 Wíyá tháwân John-dádi hedá wíye ivi khâge'nindádi Jesus naphademândi óemû', hedi Jesus-ví'gedi John natú, "Binmú'dí i Yôesi Tádádí óesandi' namuu'i? Wí k'úwá'ay waagi'ba nachúu-í."

37 John-bí wíye khâge'nin háa John natú'in dat'oe, hedi Jesus-ví tí'úugé dawóemää.

38 Jesus ibéedi ûnwóe'âdi ovânmu', hedi ovântsikáyin, "Hââ-an dada'?" Óetsikáyin, "Rabbi, wâhââ-an unthaa?" (Rabbi-á "hâhkandi" gin natú'da'.)

39 Idi oväntu'an, "Naa-ádi bákä've, hedânho wânkeeyamídi." Hediho' i-ádi damäädi wáygé nathaa'in dänmû'. Dipówa ihaydáho thé'êedi yöenu iwepiye' naná, hediho' i-ádiibo dänwóyí'.

40 Andrew-á Simon Peter-ví tí'úu ünmuu, hedi i-á in wíye in John-bí hí' dat'oedi Jesus-ádi damää'in diwedi'ibá namuu.

41 Wesebo Andrew iví pá'dây Simon ituwâho', hedi óeshaa ihaydi óetu'an, "Na'indi i Messiah áysha." (In hí' Messiah-á natu'da' "i to'wí Yöesi Tádádi óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídi" gin.)

42 Hedi Andrew-di Simon Jesus-ví'piye' óeho'.

Jesus-di Simon óemû' ihaydi óetu'an, "U-á Simon unmuu, John-bí ay, hewänbo nää iwedi páadépiye' Cephas gin unkháwä-í. (Nä'in kháwä Cephas-á Peter-ân namuu, hedi natu'da' "wí k'uu" gin.)

Jesus-di Philip-á Nathanael-ádi oväntu'an i-ádi damú-t'in

43 Wíyá tháwän Jesus i'ánshaamägi oe Galilee nangepiye' namú-ídi, hedi Philip óemû'di óetu'an, "Naa-ádi ókã've."

44 Philip-á Bethsaida-wi namuu, i búu'ú'ay Andrew-ádi Peter-ádi dathá'de iwebá.

45 Philip-di Nathanael óetu'wâho', hedi óeshaa ihaydi óetu'an, "I to'wí Yöesi Tádádi óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídi áysha, i-á Jesus oe Nazareth-wi-ân namuu, Joseph-ví ay. Iví'gedân Moses ita'nan iví ta'nin diwe, hedá in Yöesi Tádávi tukhe'min wá' iví'gedi dâyta'nan."

46 Nathanael-di Philip óetu'an, "Naa wó'ânpí hääwí wänbo Nazareth-wi-á híwó'di namuu'in." Philip-di Nathanael óetu'an, "Ókã've naa-ádi hediho wí'bo nâapimúni."

47 Jesus-di Nathanael iví'piye' na'ádi óemû', hedi iví'gedi natú, "Häwebâa wí na'ã' in Israel-wi khuu ta'gendi ihondi', i-á wínahöeyóhâhpí."

48 Nathanael-di óetsikáyin, "Hádidan naa dítaa?" Jesus-di óetu'an, "I fig tay ókhxü nú' un'ân dihaydi naadi wímû', Philip-di wóetukánnapídiibo'."

49 Nathanael-di óetu'an, "Háhkandi', nábâa dínhanginná u-á Yöesi Tádávi ay-ân unmuu'in, u-á in Israel t'owavi tsondi hay'i unmuu."

50 Jesus-di Nathanael óetu'an, "Nää naví'piye' biwhâyunde' gá wítu'andân in fig tay nú' naadi wímû'in, hewänbo hä'i wíts'antu'andivi shánkí he'endi hääwí nâapuwâkhâymaa.

51 Ta'gendi wítumáa, makówa nakhuudeedi bînpuwägít'öe, hedá naa t'owa t'ähkígi' o'aypuyä'iví'we in Yöesi Tádávi t'öepa'äa'in diwhändedá diwáypi'dá bînpuwâkhâymaa."

2

Oe Cana búu'ú'ay dínkhóhtsaqná

1 Wíye thaa naphade ihaydi owáy Galilee nange wâhää dínkhóhtsaqashánkí'diná, i búu'ú'ay Cana gin dâytu'o' iwe. Jesus-ví yíyá páadébo namäädiho' iwe na'ân,

2 hedá Jesus-á iví khäge'nindáda wá' ovâyhúutu'andihó dimää.

3 T'ähki' í méena dínhán dihaydi Jesus-ví yíyádi óetu'an, "Wíyá wídínméenasaaipi."

4 Jesus-di óetu'an, "Yíyá, háadan kin dítumáa? Wa'di ihaydi wídínnáhpí naví t'öe don'amídi."

5 Iví yíyádi in húukháysa'in ovâytu'an, "Háa idi wovâytu'an waa úv'amí."

6 Iwe sí p'onbay k'luudi napa'andi nasaa, t'owa dipówá'in díví'owídi-ídi in Hudíyoví khuu dínmuu waagi. Nǎ'i p'onbay eeye wétä háa powintä galón dihay nasadi'.

7 Jesus-di in dâyhúukhâysaa'in ovâytü'an, "Nǎ'i p'onbay binp'ide," hedího p'edí taye dâyp'ide.

8 Hedáhá' ovâytü'an, "Hâwedího wí binwhahó'gí, hedí unbí tsondiví'we binhúu." Hedího háa ovâytü'an waa díví'an.

9 I p'oe dâyhó'i naméenapaa, hedí in húukhâysa'inbí tsondi idää, hebo wí'ûnhanginnáhpí wáyge dâyhógi'in. In wé'ge'in dâyhúukhâysande'indá'mân dínhanginná. Hedího' idi i soyingí óetükánnan,

10 hedí óetü'an, "Wây-á t'owa i shánkí híwó'di méena páadé dâykhâysande', hedí t'owa díví'ihay'an dihaydânho i shánkí nak'âagipi' dâykhâysande'. Hewänbo ü-á han wívi'anpí, ü-á bitsíkha'an i shánkí híwó'di tí'úuge ovâykhâysaa-ídi."

11 Nǎ'in Jesus ee Cana búu'ú'ay Galilee nange wǎhǎä i'annin in páadé'in pínnán t'öe ovâykeeyannin namuu, hedí indího in t'owa ikeeyan i-ân hay'i namuu'in, hedí iví khäge'nin shánkí wänbo iví'piye' dívíwhäyü.

12 T'ǎhki nǎ'i naphade ihaydi Jesus-á iví yíyá-á iví tí'úuwindá hedá iví khäge'nindádi Capernaum búu'ú'aypiye' dimää, hedí iweho wí háyü thaa dívíwóyí'.

Jesus-di in dâyhäwíku'ch'áade'in i méesate hay'i iweđi ovâykhēpiye

13 In Hudíyoví shánkí'di púnú' naná, Passover gin dâytü'o'í', hedí Jesus oe Jerusalem-piye' namää.

14 I méesate hay'i tehpaá búge in t'owa dâyhäwênku'ch'áadedi ovâymü', wéyu-á k'úwá-á k'o'wee-á dâyku'ch'áade', hedá wá' in dâychǎ'egó'o'in inbí máäsa eeye dikw'öndi ovâymü'.

15 Wên púwhí' whihkannindi ipaa, hedí t'ǎhki i méesate hay'i iweđi ovâykhēpiye inbí k'úwá-á inbí wéyu-á wógegé, hedí in dâychǎ'egó'o'indá inbí chǎ' t'ámäpiye' ovâych'áa hedí inbí máäsa ovâyánú.

16 Hedá in dâyk'o'weeku'ch'áade'indá ovâytü'an, "Binyâa'an nǎ'i hǎäwí nǎwedi. Nǎ'i méesate-á naví Tádávi wháage'ünná. Wí kuhte'i waagibá wíyá wíwínpáa-ípi."

17 Hedího' iví khäge'nin dín'ánpówá háa to'wí Yöesi Tádávi tǎ'nin diwe natü'in kin:

Hânho uví wháagedí dí'áyingimädi wí phaadi naa díphakhanukhâymáa waag-
ibá ochanpo',

hedí dâymü' Jesus hanbá nachaa'in.

18 In Hudíyoví p'ó'dédi'in iwáyge diyí'indi Jesus óetsikáyin, "Háawin wên pínnán úkoedi dínkeeyamídi, hedánho gínhanginnánídi ü úk'óe'in nǎ'in t'owa ovâykhēpiyé-ídi?"

19 Jesus-di ovâytü'an, "Nǎ'i méesate binnayüdi poeye thaa iwebo naa wíyá dótege-l."

20 Indi óetü'an, "Yónántǎ'di sí (46) paayo ovâyho' nǎ'i méesate dâytege-ídi, hedí hádídán poeye thaa iwebo wíyá nâatege-í?"

21 Hewänbo Jesus-á iví túu'ú'ü'gedân ovâyhí'máa, i méesate hay'i i'gedá yoe.

22 Hedího chuwa iweđi nawáywówápóe ihaydi, iví khäge'nin nǎ'in natü'in dín'ánpówá, hedí Yöesi Tádávi tǎ'nin diwe háa nata'muu'in hedá nǎ'i tütü Jesus ihée'andi-á dívíwhäyü.

Jesus ûnhanginná t'âhkí t'owa háawin dimuu'in

²³ Wa²di Jesus oe Jerusalem búu'ú nayi' ihaydi, in Hudíyoví shánkí'di thaa Passover gin dâytú'o naná' dihaydi, báyéki t'owa i pínán ovâykeeyandi dâymû'di ivi'piye' dívíwhâyú.

²⁴⁻²⁵ Hewänbo Jesus wí'ipimägipi inbí mange. I-á wí'úntáypí wí to'wídi t'owavi'gedi óetu'âamídi, i-áho ûnhanginná háawin t'owa dimuu'in hedá haa inbí pí'ná khó'yé di'ânshaamuu'indá.

3

Nicodemus Jesus-ví'piye' namää

¹⁻² Wí sen Nicodemus gin nakháwä'i Jesus-ví'piye' khú'déedí namää. I-á Pharisee t'owa namuu hedá in Hudíyoví tsonnin diwedi'ibá namuu. Idi Jesus óetu'an, "Hâhkandi, gínhanginná Yôesi Tádádí wóesan na'in díhâ'amídi. Wí to'wí Yôesi Tádádí óekhâge'máa'idá'mân ûnkoedi ikeyamídi i pínán udi dínkeeyo waagibá."

³ Jesus-di óetu'an, "Ta'gendi wítumáa, in to'wên wíyídi."

⁴ Nicodemus-di óetsikáyin, "Hádidan wí to'wí nasówebo'wandi' wíyá nawáy'aypuyä-i? Wí'únkoedipi ivi yíyávi aymúu iwe nawáyts'unídi wíyá na'aypuyä-ídi."

⁵ Jesus-di óetu'an, "Ta'gendi wítumáa, in to'wên p'oe iwedi hedá i Yä'dâa'i P'oewaahâavi'wedá di'aypuyä'indá'mân dínkoedi makówápiye' dimú-ídi."

⁶ To'wên t'owavi'wedi di'aypuyä'in t'owađá'mân dimuu, hewänbndi wítumáa, in to'wên wíyó to'wên i Yä'dâa'i P'oewaahâavi'wedi di'aypuyä'indá i Yä'dâa'i P'oewaahâa dâymáa.

⁷ Wíwóehá'amípi naadi wítu'andi, wíyá í'aypuyä-í'in únkhây'ä'.

⁸ Oepiyá nääpiyá iwaa'o', hedí i waa í't'o', hewänbo wí'únhanginnáhpí wâhâäpfa'gedi na'ä'in haa wáypíe' namännin. Hedí hanbá wí'íka'póya'pí hádidí wí to'wí i Yä'dâa'i P'oewaahâavi'wedi na'aypuyä'in."

⁹ Nicodemus-di óetsikáyin, "Tí nakoedí-í ná'i háäwí untú'di' napúwídi? Hândidan napúwí?"

¹⁰ Jesus-di óetu'an, "U-á wí Israel-'inbí háhkandi unmuu, hedí háađan ná'i háäwí i'gedi wí'unka'póya'pí?"

¹¹ Ta'gendi wítumáa, ná'i dínhanginnân ní'gedi ivíhé'e'o', hedá i háäwí áymû' i'gedá wáytú'o', hewänbo undá haa gitú'nin wíđínséeg'opí.

¹² Ná'i oepáa k'aydiwi háäwí i'gedi naadi wáytú'an, hedí un wí'úvíwhâyunde'pí, hedího hádidan úvíwhâyú-í makówáwi háäwí i'gedi wáytú'andi?"

¹³ Makówápiye' wíyá to'wí wänbo wínapéepí, i makówá iwedi nawhá'dida'mân, hedí naa-ân i omuu, t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i'.

¹⁴ Moses owáy ahkónu wáy i päâyú kwâk'udi napa'andi' wên phé eedi iwíhi'k'ú'di itege waagibá, naa t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i' wá' phé eedi dítege-í. Kin nakhây'ä' napúwí'in

¹⁵ hedího to'wên t'âhkí navi'piye' dívíwhâyunde'in wówátsi nahándépi'in dâymá've-í.

¹⁶ Yôesi Tádádí t'âhkí t'owa hânho ovâyséegídi ivi wí' ayda' ún'andi' imägi, hedího to'wên t'âhkí ivi ayvi'piye' dívíwhâyú'in há'to dipedé-í hewänbo wówátsi nahándépi'in dâymá've-í.

17 Yôesi Tádá iví ay isan nää oepáa k'aydipiye' in t'owa ovây'aywoenídî, dínkhây'ä' ovâytuchänú-í' in ovâytu'âamídá yoe.

18 To'wên t'âhkí Yôesi Tádávi ayví'piye' dívíwhâyunde'in há'to ovâytu'âmí ovâytuchänú-í'in, hewänbo Yôesi Tádá ho natú in to'wên dívíwhâyupí'indá ovâytuchänukhâyamá'in, gá iví wí' aydá' ún'ândiví'piye' wídívíwhâyupídân.

19 Yôesi Tádávi ay nää oepáa k'aydipiye' na'ää wí kohthay waagibá namúnídî hedânho t'owa dínkeepúwídî, hewänbo t'owa yä'dâapí dívítsiyekanhondi khüü eeyebo diyêñí'in shánkí ovâyhí'an i kohthay ipiye' dimú-íví'wedî. Hedânho Yôesi Tádádî ná'in t'owabá ovâytuchänukhâyamá.

20 To'wên t'âhkí yä'dâapí dívítsiyekanhonnindá i kohthay dâyt'ay, hedího ipiye' wídímänpí, háa dívítsiyekanhonnin dínkeepúwí'in wídida'pídî.

21 Hewänbo to'wên in ta'gen dívíkanhonnin i kohthay ipiye' dimän, hedânho nakeepúwídî hääwí dívíkanhondi Yôesi Tádádî ovâykhäge'dodí díví'amídî."

John i p'ó'p'oekandi Jesus-ví'gedí ihí'máa

22 Hedáhá' Jesus-á iví khäge'nindádî oe Judea nangepiye' dimää, hedí iwáy wäähä diyi' ihaydî wên t'owa ovâyp'ó'p'oe'an.

23-24 In Hudíyo tsonnindí John i p'ó'p'oekandi wa' wí'óepansógepí, hedí idí wá' t'owa ovâyp'ó'p'oe'o'. Kin i'ó' oe Aenon diwe, i-á Salim tso'wa naná, iwe báyéki p'oe nayidí, hedí t'owa iví'piye' dimá' ovâyp'ó'p'oe'amídî.

25 Ihaydá John-bí khäge'nin wí Hudíyo-ádî p'ó'p'oekan ni'gedí dívítuhänbo'.

26 Hedího John-bí'piye' dimäädi óetu'an, "Hâhkandi', i to sen oe Jordan p'o' p'âná hânhay u-ádî nayí'i hedá iví'gedí in t'owa udi ovâytu'andi', nää báyéki t'owa iví'piye' dimän idí ovâyp'ó'p'oe'amídî."

27 John-di ovâytu'an, "Häähwí i to'wí oe makówá na'ândidí dímägi'idá'mân äyhónde'.

28 Häädankänbo naa otú i to Yôesi Tádádî óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídî wó'muupí, hebo iví páadébo Yôesi Tádádî naa dísan, hedí undá háa otú waa í'toe.

29 Häädi dínkhóhtsaaná' dihaydî i soyingi namuu'iví k'ema iví nú' nawin, hedí i soyingi ihí'máadi nat'oeđí ná'i k'ema báyéki nahíhchanpóe, hedí i sâa'i i soyingiví' ho namuu. Nää-á hanbá naa-á i soyingiví k'ema waagibá hânho ohíhcháa, gá in t'owa Jesus-ví'piye'bá dimändân iví'in ún'múnídî.

30 Nakhây'ä' Jesus-á shánkí kw'áyepiye' óetegé-í'in, hedá naa-á hääbo omuupí waa opúwí.

31 "Jesus-á oe makówádî na'ää, hedího t'âhkíví shánkí hay'i namuu. Naa nää oepáa k'aydiwi' omuu, hedího wí näädiwi waagibá dáyhée'o' näädi'idá' omuudi, hewänbo i-á makówádî na'äädi t'âhkíví shánkí hay'i namuu.

32 Häähwí imú' i'gedí hedá nat'oe i'gedá ihée'o', hewänbo wên häyúhaydída' t'owa háa natú'nin ónséegi'o'.

33 Hewänbo to'wên iví hí' dáyséegi'odí handidí dâykéeyo' dívíwhâyunde'in Yôesi Tádá ta'ge ihée'o'in.

34 Yôesi Tádávi ay isandi-á Yôesi Tádávi hí' ihée'o', gá Yôesi Tádádá khâagipí i Yä'dâa' i P'oewaqahâ ho óemägidân.

35 Yôesi Tádá iví ay iséegídî t'âhkí tsonkhuu óemägi häähwí t'âhkí i'gedí natsonyêñidí.

36 To²wên t'ähki Yöesi Tádávi ayví²piye² dívíwhäyunde²in wówátsi nahándepeí²in dâymáa, hewänbo to²wên iví ay ónt'óyandepí²indá ná²in wówátsi wídyámá²ve-ípi, indá Yöesi Tádádí hánhay wänbo t'ähki ovâyutuchänu²bé-í."

4

Jesus-ádi wí Samaria-wi kwee-ádi dänhée'an

1-3 In Pharisees dínhanginpóe shánki báyéki t'owa Jesus-ví²piye² dívíwhäyunde²in, hedá John i p'ó²p'oekandiví shánki Jesus-di ovâypp'ó²p'oe²o². (Hewänbo Jesus-ví khäge²nindídá² t'owa ovâypp'ó²p'oe²o², idá yoe.) Hedi ná²i hääwí j'gedi in Pharisees dit'oe²in Jesus ûnhanginpóe ihaydi, i-ádi iví khäge²nindádí Judea nangedi dipee hedi oe Galilee nangepiye² dimää.

4 Galilee-piye² namän dihaydi oe Samaria nange j'gedi ûnpuhpo².

5-6 Taage púnú² naná² dihaydi wí Samaria-wi búu²ú²ay Sychar gin dâytú²o² iwe napówá. Sychar-á kayi² wínanáhpí wí nava iwedí hán²oebo Jacob-di iví ay Joseph óemági²? Ee dâyp'oe²whahónde² iwe Jacob ishää²i naná, hedi Jesus kayi² wáhäädi na²äädiho nakaykhanmuudi ee hänge isóge ikaykhanwówá²amídi.

7 Wí Samaria-wi kwee ip'oe²whahónídi napówá, hedi Jesus-di óetu²an, "Wí p'oe díimää donsüwä-ídi."

8 Jesus-ví khäge²nin i búu²ú²aypiye² ho dikoe²gi²kunmäa, hedího i-á wí²bo na²än.

9 Hudíyo-ádi Samaria-²indádí wídívíwóndepi, hedího i kweedi óetu²an, "U-á Hudíyo unmuu, hedi naa-á Samaria-wi-á omuu. Hedi háadan udi díp²oesüwägi²da²máa?"

10 Jesus-di óetu²an, "Wí²úhanginnáhpí hääwí Yöesi Tádá napäyí²in, hedá wá² to²wí naa i wíp'oe²da²máa²i² omuu²in wí²úhanginnáhpí. Úhanginnándáho² u²da naa díp²oesüwädaa²amíwän, hedi naadá p'oe nawówátsipäyí²i wímääníwän."

11 I kweedi óetu²an, "Má²mää, hääwí wänbo wí²nâamápi p'oe²whakhongí²in, hedi näwe dâyp'oe²whahónde² iwá nawä²än. Hedi hândidan ná²i p'oe nawówátsipäyí²i nâawhahóní?"

12 Na²inbí hehääwi thehtáy pahpáa Jacob-di náa dâyp'oe²whahónde² iwe na²in dínyoe²an. I-ádi iví e²nündádí hedá iví hääpan hääwéndádí i p'oe näwedí dâyp'oe²whahóngí² dâysüwände². Ti un²ánde² u-á Jacob-ví shánki hay²i unmuu²in gáhan?"

13 Jesus-di óetu²an, "To²wên t'ähki näwedí dâyp'oesüwände²in wíyá díp'oesá²aapúwí,

14 hewänbo ná²i p'oe naadi t'owa dovây²mää²i-á dâysüwädá, há²to wíyá díp'oesá²aapúwí. I p'oe naadi dovây²mää²i-á wí p'ohpee inbí p'íná waagibá napúwí, hedi iwedího in wówátsi nahándepeí²in dâykéyí."

15 I kweedi óetu²an, "Má²mää, ná²i p'oe j'gedí bihi²máa²i díimää, wíyá wí²op'oesá²aapúwípidí, hedánho ihaydá² näwe wí²op'ohkhonná²be-ípidí."

16 Jesus-di óetu²an, "Ya² ópün, uví sedó mánkéyí hedá náäpiye² nâamá²i." "Wídí²sennänpi²" gin i kweedi óetu²an.

17 Jesus-di óetu²an, "Ta²gendi untú wí²úsennänpi²in.

18 P'ánán khóhtsaa²i unmuu, hedi ná²i sen náa unthaa²i-ádi uví sedó ta²gendi wí²úmuupi."

19 I kweedi óetu'an, "Má'mää, nää naa dínkeeyan wí Yöesi Tádávi tukhe'bi' unmuu'in.

20 Na'in Samaria'in t'owa gimuu'inbí páadé kã'ää'indi Yöesi Tádá ná'i p'in kw'áye óe'a'ginmä, hewänbo un Hudíyo-á itú' oe Jerusalem búu'ú iwebo t'owa dínkhây'ä' Yöesi Tádá óe'a'ginmään'i'in."

21 Jesus-di i kwee óetu'an, "Biwhâyü-i ná'in: Owáy wí thaa naná' diwe t'owadi Yöesi Tádá óe'a'ginmääní ná'i p'in diwedä'ba yoe háa oe Jerusalem diwedä'ba yoe.

22 Un Samaria'in ta'gendi wí'únhanginnáhpí to'wí bín'a'ginmä'in, hewänbo na'in Hudíyo-á gínhanginná to'wí äy'a'ginmä'in, gá Yöesi Tádádí na'in Hudíyo díde'mandán hedího i to'wí t'owa ovây'aywonkhâymaa'i-á Hudíyo-än namuu.

23 Hedí nää iwedí páadépiye' in to'wên Yöesi Tádá dây'a'ginmä'indi ta'gendá hedá pín ta'gehaydá óe'a'ginpâkhâymaa. Kí'min t'owa-áho i Tádá nada' óe'a'ginmään'i'in.

24 Yöesi Tádá-á p'oweaahâäda' namuu, hedí in óe'a'ginmä'in dínkhây'ä' ta'gendá hedá pín ta'gehaydá óe'a'ginmään'i'in."

25 I kweedi óetu'an, "Naa dínhanginná i to'wí Yöesi Tádádí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí na'ä', Christ gin óetu'o'i'. Napówa ihaydi háäwi t'ähki dínthaykankhâymaa na'in."

26 Jesus-di óetu'an, "Naadi wíhí'máa'i-än i omuu."

27 Ihaydíba Jesus-ví khäge'nin diwáypówa, hedí hânho ovâyháa'an wí kwee-ádi ihí'máadi, hewänbo to'wídí wänbo i kwee wí'óetsikáyinpi, "Hää-an unda'?" hedí Jesus wänbo wá' wí'óetsikáyinpi, "Háadan i kwee-ádi bihí'máa'?"

28-29 Ihaydího' i kwee iví p'onbay iwe iyoe'andi i búu'ú'aypiye' namää, hedí in t'owa ovâytu'an, "Bikã'we bínmúnídí wí sen t'ähki háa naa dáy'annin dítu'andi'. Tigúbá i-á i to'wí namuu Yöesi Tádádí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí."

30 Hedího' in t'owa i búu'ú'ay iwedí dipeedi iwáy Jesus nayi' iwepiye' dimää.

31 Wa'di in t'owa búu'údí di'ädíba Jesus-ví khäge'nindi óetumáa, "Hähkandi', shánki yänbedí náäbo bihúuyamí."

32 Idi ovâytu'an, "Naa piháawi koegi' dómáa, un i'gedí wí'únhanginnáhpí."

33 Ivi khäge'nin wí'ná táye dívísika'máa, "Ti wí to'wídí ónkoegi'kán, gáhân'?"

34 Jesus-di ovâytu'an, "Háa i to'wí naa dísandí' nada' waagibo naa dáy'o', hedí in t'oe idi naa díkanyönnin dóbowakhâymaa. Ná'i háäwi dó'o'i' navi koegi' waagi'ba dínmuu.

35-36 Kin t'owa ditú'pí'an: Dâyko'yiko' iwedí dâyhääwíwé'ge'o pu'wahay yöenu p'oe naná. Hewänbo naadi wâytumáa, híwó'gí bínmú'dí in t'owa háä nava i'ge di'ä'in. Há'in t'owa-á dikhâymuu ovâywé'ge'amídí háäwi napaa'í waagíba, hedí undá háäwi wé'gekannin waagi'inbá-á ímuudi há'in t'owa-á bínwé'ge'amí Yöesi Tádávi'piye' bínhúuwídí. Hedí kin úví'an dihaydá Yöesi Tádádí wovâywá'áa-í, hedí in t'owa-á in wówátsi nahándep'i'in dâykéyí. Wây-á wéndá ho Yöesi Tádávi hí' ovâykoe inbí pí'ná khó'yé, wí to'wí iko'yiko' waagíba, hedí in wé'ge'indádí undádí úvíhíhchannamí há'in t'owa bínwé'ge'an dihaydí.

37 T'owa ditú'pí'an: Wí to'wí iko', wíyá to'wí-á ihääwé'ge'o'. Hedí háa ditú' waa náa ta'gendi napúwí.

38 Wáy úvít'òe'anpí'yepiye' naadi wâysangít'òe in t'owa Yòesi Tádágí' bînwé'ge'amídí. Unbí páadébo wáy-á to'wên dívít'òe'an, hedi in t'òe díví'annin namuudi undáho in t'owa bînwé'gekhâymáa."

39 Oe Sychar búu'ú báyéki t'owa Jesus-ví'piye' ho dívíwhäyü gá i kweedi ovâytu'andân, "Jesus-di háa dáy'annin t'ähki naa dítu'an."

40 Hediho ná'in t'owa Jesus-ví'we dipówa ihaydi óedaa'an indádi nachá'nídí, hediho wiye thaa iwe iwóyí'.

41 Tí'úugédi wáy-á shánki báyéki t'owa iwe'in Jesus-ví hí' dit'oedi iví'piye' dívíwhäyü,

42 hedi ná'in t'owadi i kwee óetu'an, "Nábáha' iví'piye' na'in ívíwhäyü, hewänbo ü untúdída'ba yoe, na'in wí'bo iví hí' git'oe, hedá gínhanginná ta'gendi ná'i-ân t'ähki t'owagi' i aywondi namuu'in."

Jesus-di wí sen hay'iví e'nú ònhekháa'an

43 In wiye thaa daphade ihaydi Jesus iwáygedí iyâa'odi oe Galilee nangepiye' namáa.

44 I-á wí'bo ho natú, "Wí Yòesi Tádáví tuki'we dipówa ihaydi óedaa'anhé'bi' iví nangebo wídây'a'ginpí,"

45 hewänbo oe Galilee nange Jesus napówa ihaydi in Galilee-windi óeséegikê', gá oe Jerusalem dínshánki'diná' dihaydi in wá' iwebá diyidân, hedi t'ähki i'andi' óemû'.

46 Ee Galilee nange iwebá, i búu'ú'ay Cana gin dâytu'o iwepiye' Jesus nawáymáa. Iwânkun naná hándídí p'oedi ho iméenapaa. Ee Cana wí sen hay'i nayí', hedi iví e'nú oe Capernaum búu'ú'ay iwe ûnhayk'òe.

47 Ná'í sendá ûnhanginpóe Jesus oe Judea nangedi na'äädi Galilee nange napówa'in, hediho Jesus na'ân diwepiye' namáadi óetsikáyin, "Ti naví'piye' unmu-í naví ay dínhekháamäänídí? I-á chuwa k'áygé nak'òe."

48 Jesus-di óetu'an, "Un t'owa t'ämägi' pinnán t'òe bînmúndepídá há'to naví'piye' úvíwhäyü-í."

49 I sendi Jesus óetu'an, "Na'inbí Sedó, naa-ádi ókã've naví ay hekháa dînmäänídí wídínchúu-ípídí."

50 Jesus-di óetu'an, "Uví'piye' ópûn, uví ay úwówaho?" I sen háa Jesus-di óetu'an waa iwähäyü, hediho' iweedi namáa.

51 Wa'di namán dihaydibo' iví t'òe'indi óeyaydi óetu'an iví ay ûnwówa'in.

52 Idi ovâytsikáyin, "Häyü ihaydan naná ûnhekháapóe ihaydi?" Óetu'an, "Tsá'di thé'èedi wí' iwe i tsáwäp'íde ûnhán."

53 I tádá ûn'ánpówa wí' ihaydíba naná'nin Jesus-di óetu'an dihaydi, "Uví ay úwówa," hediho' i-ádi iví k'aygi'indádi Jesus-ví'piye' dívíwhäyü.

54 Jesus Judea-di namáadi oe Galilee wa' nayí' ihaydi, ná'inho in wáygingí'in pinnán ovâykeeyannin namuu.

5

Jesus-di wí sen i p'obú'ay iwe óehekháamägi

1 Wíyá háädi naná' diwe in Hudíyo dínshánki'diná, hedi Jesus oe Jerusalem-piye' nawáymáa.

2 Oe Jerusalem wí p'obú'ay nak'òe, i-á Hebrew tųđđi "Bethesda" gin dâytu'o'. P'ò kíngé p'áanú pohtáa'ây nawhaadikw'ó, hedi iwe nú' wên phódi nachá i búu'ú'in tehpaawé, "K'úwági'in Phódi" gin dâytu'o'.

3-5 Nǎ'i pohtâa phoe'o eeye báyékí t'owa dihaywhaakw'ó. Wáy wên ditsi't'aamuu, wáy wëndá pówhá'nin dimuu, heđá wáy-á wíđín'a'yákankoeđípí. Iwe wí sen powintá'di kháave paayo nahay'i' nak'óe.

6 Jesus-di nǎ'i sen iwe nak'óeđí óemú?, heđi ûnhanginná báyékí paayo nahay'in, heđiho' óetsikáyin, "Ti úhehkháapúwí'in unda'?"

7 I nahay'ídi Jesus óetu'an, "Mǎ'mǎá, naa to'wí wánbo wíđín'ánpí díp'osóge-ídí nap'o'a'yápo' ihaydi. Wa'di ots'úndí dáyso'dinde' ihaydibo', wíyá to'wí-á naví páadebo-á nats'úyá'."

8 Jesus-di óetu'an, "Ówínú, uví whohpa'ay mánke'di óyíyé."

9 Wesebo i sen nawówadi iwínú, heđi iví whohpa'ay ikê'di natsiyede.

I thaa nǎ'in napóe ihaydi Hudíyoví kaykhanwówá thaa-á naná.

10 In p'ó'déđí'in Hudíyodi i sen óetu'an, "Nǎá thaa kaykhanwówá thaa naná. Nakhâak'óe uví whohpa'ay wóege unyêenídí."

11 Idi ovâytu'an, "I sen dínhehkháa'andidân dítu'an, 'Uví whohpa'ay mánke'di óyíyé.'"

12-13 Indi óetsikáyin, "To-an i sen namuu ha'wâa wóetu'andi'?" Hewânbo i sen nawówa'i' wí'ûnhanginnáhpí to'wí namuu'in, gá báyékí t'owa iwe diyidân, heđi Jesus-á óemú'pídibo iwedi iyâa'an.

14 Hây napóe ihaydi Jesus-di i sen i méesate hay'i iwe óeyay, heđi óetu'an, "Ót'óyan, úhehkháapóe, heđiho nǎá-á wíyá wívit'aywó'nâamípi, háäwí shánki p'ándíki' wí'úpúwípídi."

15 I sen iwáygedí namáadi in Hudíyoví p'ó'déđí'in ovâytu'an Jesus-dânho hehkháa óemági'in.

16 Heđiho nǎ'indi Jesus óeyanákímáa, gá kí'bi háäwí ikanhondân kaykhanwówá thaa eeye wánbo'.

17 Jesus-di ovâytu'an, "Naví Tádá háädi wánbo t'âhki it'óemáa, heđi naa-á hanbá, heđânho nǎ'i háäwí dókanhon."

18 Nǎ'in natú ihaydi in Hudíyoví p'ó'déđí'in shánki wánbo dida' óedahéyí'in, i kaykhanwówá thaa i'a'ginhánúndedida' bá yoe, hewânbo wá' natúđân Yóesi Tádá-á iví tádá ûnmuu, heđi kindidího' háäwí i-áđí Yóesi Tádá-áđí handa' damuu waagibá i'o'.

Yóesi Tádáđí Jesus tsonkhuu óemági

19 Jesus-di ovâytu'an, "Háa i Tádá i'o'in naa dómúnde?, heđi inbá naa dáy'o'. Naa i ay omuu'i wíđínkoedípi háäwí wí'bo dáy'amídi. Háäwí i Tádá i'o'i naa hanbá dáy'o'.

20 I Tádáđí naa díseegi, heđiho háäwí t'âhki i'o'i dínkeeyo', heđi idá háäwí shánki he'endi-á dó'amíi'in naa dínkeekankhâymáa, heđânho un wovâyháa'amídi.

21 I Tádáđí t'owa dichuu'in ovâywáywówápa?, heđi handidibá naa i ay omuu'ídi in to'wên naa oda'in wówátsi dovây mááni.

22-23 I Tádá wánbo wínatúnípi t'owaví'gedí háa híwó' háa híwó'pí díví'annin. Idi naa i ay omuu'i dínk'ú' han dó'amídi, heđânho t'âhki t'owadi naa dí'a'geenídí, i Tádá óe'a'gin waabá. To'wëndi naa i ay omuu'i' wíđí'a'ginpídi i Tádá naa dísandí' wánbo-á wíđáy'a'ginpí.

24 "Ta'gendi wáytumáa, to'wên naví hí' dín't'óyandedi heđá i naa dísandí'piye' dívíwhâyundedá wówátsi nahándépi'in dâymáa, heđi wí'ovâyutuchänú-ípi. Chu'in waagi'inbá nǎá wíđímuupí, gá wówátsi dáykê'dân.

25 Ta'gendi wáytumáa, náa iweḍi páadépiye' in chu'in waagi'inbá dimuu'in naví tuu dit'óe-í, naa Yóesi Tádávi ay omuu'í?, heḍi in dívít'óyande'indá wówátsi dáykéyi.

26 I Tádá in wówátsi napáyi', heḍi handidibá naa i ay omuu'í dink'ú? t'owa dovâywówátsimáaniḍi.

27 Heḍá idá naa dink'ú? t'owa dovâykeekw'óeniḍi háa híwó? háa híwó'pí díví'annin, gá naa wá? t'owabá opóedân.

28 Ná'in naví hí? wáytumáa'indi wíwovâyháa'amípí. Owáy wí thaa naná? diwe in penípho eeye dikw'ó'nin naví tuu dit'óe-í,

29 heḍi ee dikhã'kw'ó? deeyedi dipeegít'óe. In to'wên híwó? dívítisiye'annin chuwa iweḍi ovâypiyegít'óe wówátsi dáykéyiḍi, heḍi in to'wên yã'dáapi dívítisiye'annindá chuwa iweḍi wá? ovâypiyekhâymáa inbí tuchãnu dáykéyiḍi.

30 "Naa wí'bo háabo wíḍinkoedipí dáy'amíḍi, hewânbo naa t'owaví'gedi otú? háawin dimuu'in Yóesi Tádáḍi ditú'an waabá, heḍânho háa otú? waa inbí'gedi ta'gen namuu, gá dáy'odân háa i Tádá naa disandi? nada? waagi, háa naa owãnpida? waaga? yoe."

Hádíḍan gínhanginná to'wí Jesus namuu'in?

31 "Naa wí'bo naví'gedi dáyhí'máaḍi ma'dân un ítúní naví hí? ta'gen wíḍinmuupí'in.

32 Hewânbo wíyá to'wí naví'gedi ihée'o'ni nayí?, heḍi naa dínhanginná háa naví'gedi ihée'o'ni ta'gen namuu'in.

33 Undá John i p'ó'p'oekandivi'piye? t'owa bînsan óhéé'amíḍi, heḍi i-á in ta'gen naví'gedi natú.

34 Háa t'owa naví'gedi ditú? waa naa-á wíḍintáypí, hewânbo John-bí hí? í'gedi wáytumáa heḍânho háa natú'in úvíwhâyú-íḍi heḍá wovây'aywoeniḍi.

35 John-dá wên phakó nakomuudi nakohkeepáyi'in waagibá namú'de, heḍi wí háy táhki ho iví kohthayḍi wovâyhíhchannan.

36 Hewânbo wí háãwí shánki hay'í namuu John-bí hí'víwedi, heḍi ná'í háãwíḍá wovâykeeyo? to'wí omuu'in. Kinnân namuu: Háa i Tádáḍi diyôn waa dáykanhon, heḍi ná'í háãwí dáykanhondi? bînmú'di wovâykeeyo? i Tádáḍi naa dísanin.

37 Heḍá i Tádá disandi? wá? naví'gedi ihée'an. Hewânbo undá hãnhay wãnbo iví tuu wí'ít'oe'pí, heḍi háawi i namuu'in wíwínmú'pí,

38 heḍi iví hí? unbi pí'ná khor'yé wíwínmáapí, gá naví'piye? wí'úvíwhâyundepidan, tobá idi úsán wãnbo'.

39 Yóesi Tádávi ta'nin áyngiḍi bintuú'o?, gá í'ándedân iwe únhanginpúwí'in háḍiḍi wówátsi nahãndepí'in bînkéyi'in, heḍi ná'in ta'nin diwebá naví'gedi natú'.

40 Hewânbo naví'piyá wí'íkã'ããda'pí ná'in wówátsi bînkéyiḍi.

41 "T'owa naví'gedi híwó? dívíhée'amí'in naa wó'wãnpit'oe'da'pí.

42 Háawin un ímuu'in naa dínhanginná. Unbi pí'ná khor'yé Yóesi Tádá wíwínséegí'pí.

43 Naví Tádáḍi disandibo o'ãã heḍi undi wíḍíséegikê'pí. Hewânbo wíyá to'wí wí'bo nawãnpí'ããdá, i-á ma' bînséegikéyi.

44 Háa i wí'dã? Yóesi na'ãndi? unbi'gedi natú'nin áyngi wíwovâyãmãhpí, háa híwó'gí natú? háa yoe, hewânbo in t'owa híwó? unbí'gedi dívíhée'odá inbí tuu híhchandi bînhónde? Heḍânho wí'únkoedipí naví'piye? úvíwhâyú-íḍi.

45 Hewänbo wí'í'âanípí naadân unbí t'aywó'di i'gedi i Tádá dót'ehpidekhâymáa'in. Í'ánde' ná'i hí' Moses ita'nandidi wovây'aywonkhâymáa'in, hewänbo iví hí'dí'ábá unbí t'aywó'di únkeepúwí, hedího idân wovây't'ehpidekhâymáa.

46 Moses naví'gedi ita'nan, hedího iví hí'ta'gendi bînwhâyü'dáho naví'piye' wá' úv'íwhâyü-iwän.

47 Hewänbo háa ita'nannin wíwínwhâyü'undepí, hedänho hádídan naví hí'dínwhâyü-i'?" kin Jesus-di ovây'tü'an.

6

Jesus-di in p'áanú maapaasôn senä'dá in wé'ge'in t'owa-á ovâyhúuyôn

1 Wíyá háädi Jesus oe Galilee p'oekwí' p'ânäpiye' namää. (Ná'i p'oekwínda Tiberias wá' gin dâytü'o'.)

2 Báyéki t'owadi iví pínán ovâykeeyandi in dihay'in ovâyhehkhâamädi dâymü'di öeyühon.

3-4 In Huđiyoví shánkí'di Passover gin dâytü'o'i púnú' naná. Jesus-á iví khäge'nindádi oe p'in kw'áeyepiye' dipee hedí iwe dívík'ódi.

5 Jesus ibeédi báyéki t'owa iví'piye' di'ädi ovâymu', hedího Philip öetsikáyin, "Wähä-an ihay koegi' äykumä-i t'ähki ná'in t'owa dâyk'öe-ígi'?"

6 Jesus-á wí'bo ünhanginná háa ikhâymáa'in, hewänbo ná'in Philip öetsikáyin öetayi'nídi hânangúbá natúni'in.

7 Philip-di öetu'an, "Wáygin tägintä (200) thaa t'öe díví'andi wá'áa ihay wa' wínayipi ovâykoegi'kumä-ídi, tobá t'ähki'díbo hí'índa' diyämu wänbo'."

8-9 Wíyá khäge'di' Andrew gin nakháwä'i?, i-á Simon Peter-ví tí'üu ünmu'ídi Jesus öetu'an, "Náwe wí enúkáy nayi?, i-á p'áanú táhtá phó'i pává'ây hedá wíye paa-á imáa, hewänbo hä'i-á ihay wínayipi t'ähki ná'in t'owa ovâyhúuyöenídi."

10 Iwáyge báyéki natáasaa, hedího Jesus iví khäge'nin itü'an in t'owa nangebo' ovâykwoyöeni, hedí han díví'an. In senä'dä'díbo p'áanú maapaasôn (5,000) ihay diyí'.

11 Jesus i pává ihógidi Yöesi Tádá öekü'daa'an, hedí iví khäge'nin ovây'andi ovây'tü'an in t'owa iwáyge dikw'ó'nin wí'inbo' ovâymäänídi, hedí hanbá in paa-á ovâymägi. Häyü in t'owa dida' ihay dâyk'oe,

12 hedí dívíshü'an dihaydi Jesus iví khäge'nin itü'an, "Binwé'ge'an hä'i dínphade'i?, hedänho háäwí wänbo wínapedéé-ípidí."

13 Hedího t'ähki dâywé'ge'an dihaydi, tä'di wíye t'un dâyp'íde i naphade'i pává iwedi, in t'owa i p'áanú pává'ây dâyk'oe ihaydi.

14 In t'owa ná'in pínán ovâykeeyannin dâymü'di ditü, "Ta'gendi ná'i-ân i Yöesi Tádávi tukhe'bi' namuu, iví'gedi natä'muu náä oepáa k'aydipiye' na'ä'."

15 Jesus ünhanginná dida' öekaygikhâymáa'in inbí tsondi hay'i? öesóge-ídi, hedího' iwáygedí wíyá oe p'in kw'áeyepiye'ba wí'bo namää.

Jesus p'oe kw'áayé nayi'

16 Kindi napuwamän dihaydi Jesus-ví khäge'nin oe p'oekwíngépiye' diwhá.

17 Wí kophênbay iwe dívítógi, p'oekwí' p'ânäpiye' oe Capernaum-piye' diwáymu-ídi. Wa' dimän dihaydíbo' nakhüüpóe, hedí Jesus inbí'we wa'di wínapówápi.

18 Ihaydi kaygi iwäq'an hedí hânho nap'oet'úkhüpóe.

19 I kophênbay i dâw'osande'i phédí dâysayde', hedi ma'di poeye háa yôenu míya dimää ihaydi Jesus p'oe kw'áayé nayidi i kophênbay tso'wapiye' na'ädi óemû', hedi dikhuwôeda'pôe.

20 Hebo idá ovâytu'an, "Naa Jesus-ân omuu, wí'íkhuwôeda'ípi."

21 Hediho híhchandi kophênbay iwe óetógi, hedi p'o kí'ge dimänninnäpiye' wesebo dipówá.

In t'owadi Jesus óetuwämäa

22 In báyéki t'owa wa'di oe p'o' p'ânäbo diyí'indi Jesus-vi khäge'nin ho ovâymu' i kophênbay iwe wí'bo dívítógi diwedi dimú-ídi, hediho dínhanginná Jesus indádi wínamääpí'in. Wí'dá' wí kophênbay iwe na'ânwän, hediho di'ân Jesus-á wa'di iwebo na'ännin.

23 Wiyá tháwändá wây-á kophênbay hí'innin oe Tiberias búu'údi di'ää, hedi iwáy Jesus i pávagi' ikú'daamägi di in t'owa dâyk'oe iwe tso'wa diwhi'kw'ó.

24 Hedi Jesus-á ivi khäge'nindá iwe wídiyipi'in in t'owa dâymú' ihaydi, in kophênbay eeye dívítógikídi oe Capernaum búu'ú'aypiye' dimää óenuwä-ídi.

Jesus natú i-á i pává nawówátsipäyi'i namuu'in

25 In t'owadi Jesus oe p'o' p'ânä óeshaadi óetsikáyin, "Háhkandi', háädan unpówá näwe?"

26 Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytumáa, i pinnán naadi wâykeeyandibo nakeepo' naa Yôesi Tádávi'wedi o'ää'in, hewänbo hä'i bînmú'di naa ví khäge'nindá iwe wídiyiwídituwämäapi, i pává bînk'oedi ishupóedíbo dítuwämäa.

27 I koegi' wówátsi nahándepí'in napäyi'ipiye' úvíkhää-í, i koegi' nahá'dänpo'ípiyedá'ba yoe. Naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'ídi kí'bi koegi' wâymääní, gá Yôesi Tádádi kee'eedi dînk'ú'dân kin dáy'amídi' kin ovâytu'an.

28 Hediho óetsikáyin, "Hännan íví'amí Yôesi Tádá äyhíhchanmäänídi'?"

29 Jesus-di ovâytu'an, "Gá kinnân: Naa i Yôesi Tádádi dísandivi'piye' úvíwhäyú-í. Ná'innân Yôesi Tádá nada' úví'amí'in."

30 Indí óetsikáyin, "Háawin pinnánnan údi dînkeeyamí hedânho wínhwäyú-ídi' Hännan bikhâymaa?"

31 Na'inbí hehääwin thehtáy pahpá'in gínmuu'in owáy ahkónu iwéngé diyí' ihaydi ná'i koegi' manna gin dâytú'o'i dâyk'oe. Yôesi Tádávi tá'nin diwe kinnân natá'muu:

Pává makówádi ovâymägi dâyk'óe-ídi.

32 Ti háäwi ihaybá úkoedi?" Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytumáa, Moses-á hä'i pává wí'imägipi, naví Tádá-ân imägi. Hedi hä'i pává-á kodí'di makówávi pává wínamuupi, hewänbo nää-á naví Tádádi ta'gendi makówávi pává wovâymä'."

33 Hedi ná'i pává Yôesi Tádá napäyi'i-á makówádi na'ää'i namuu, hedi t'ähki t'owa wówátsi ovâymä'."

34 Indí óetu'an, "Na'inbí Sedó, háädi wänbo t'ähki kí'bi pává dímä've-í."

35 Jesus-di ovâytu'an, "Naa-ân pává waagi'ba omuu, t'owa wówátsi napäyi'i'. To'wí naví'piye' na'ää'i-á há'to naháhsení, hedi to'wí naví'piye' iwähäyú'i-á há'to nap'oesá'aapúwi.

36 "Hewänbo ho wâytu'an waa, tobáháa dímu' wänbo', naa wídnwhäyundepí.

37 To'wên naví Tádádi naa dímä'in naví'piye' dí'ää-í, hedi to'wí wänbo naví'piye' na'ää'i-á naadi há'to dóyoegi'amí.

38 Naa oe makówádí owhá dáy'amídí háa idi dísandi' nada' waagi, háa naa oda' waagá yoe.

39 I dísandi' nada' in t'owa naa dímgí'in naadi dovây'áyíngí'amí'in hedânho wí' wânbo in diwedi wínapedée-ípi, hewânbo i t'á'gi thaa naná' dihaydi naadi in t'á'ki wíyá dovâywáywówápaa-í.

40 Kinho navi Tádá nada' dáy'amí'in, gá nada'dân t'á'ki in dínhanginná'nin naa ivi ay omuu'in, hedá navi'piye' dívíwâyunde'in wówátsi nahánde'pi'in dâymá've-í'in. Hedí i t'á'gi thaa naná' dihaydi naadá wíyá dovâywáywówápaa-í' kin Jesus-di ovâytu'an.

41 In Hudíyoví p'ó'dédí'in ivi'gedi dívít'ayhí'máa, gá natú'dân, "Naa-á i pává makówádí owhá'di-ân omuu."

42 Kinnân ditú': "Ná'i-á Jesus namuu, i-á Joseph-ví ay namuupi'an. Ivi tádá-á ivi yíyá-á áytaa. Hedí háadan náa-á natú' makówádí nawhân gin?"

43 Jesus-di ovâytu'an, "Ha'wáagi wí'úvít'ayhí'má've-ípi.

44 To'wí wânbo wí'úkoedípi navi'piye' na'áá-ídi, navi Tádá i dísandi' navi'piye' óemaadida'mânho'. Hedí in navi'piye' di'áá'indá dovâywáywówápaa-í i t'á'gi thaa naná' dihaydi.

45 Wí Yôesi Tádáví tukhe'bi' hân'oe kinnân ita'nan:

Yôesi Tádádân t'á'ki t'owa ovâyhá'amí.

Hedího náa to'wên navi Tádá ônt'óyannindi ivi'wedi dihâhpoe'in navi'piye' di'áá-í.

46 Naa wó'tú'pí to'wídí i Tádá óemú'in. Naadida'mân Yôesi Tádá dómú', gá ee na'ân diwedi o'áá'dân.

47 "Ta'gendi wáytumáa, to'wí wânbo navi'piye' iwâyunde'i wówátsi nahánde'pi'in imáa.

48 Naa pává in t'owa nawówátsipáyi'i waagi'ba omuu.

49 Tobá unbí heháwin thehtáy pahpá'in oe ahkónu wéngé diyí' ihaydi i koegi' manna kin dâytú'o'idi ovâykhóekhúumági wânbo, tí'úugedí dit'ahán.

50 Hewânbo náa naadá pává makówádí nawhân ni'gedi wáytumáa, hedí wí to'wí ná'idi óekhóekhúumági'i há'to naháani.

51 Naa-ân i pává makówádí na'áá'di wówátsi napáyi'i waagi'ba omuu. To'wên ná'i pávádi ovâykhóekhúumági'in hânhay wânbo t'á'ki dâywówátsimá've-í. Ná'i pává navi túu'ú dínmuu t'á'ki t'owa dovâypägit'oe'i dâywówátsikéyídi' kin Jesus-di ovâytu'an.

52 Haydiho in Hudíyoví p'ó'dédí'in dívítuhkannan. Wáy wên ditsikapóe, "Hândidan ná'i sendi ivi túu'ú dipägit'oe dikhóekhúumáánídi?"

53 Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wáytumáa, naa t'á'ki t'owagi' o'aypuyá'ivi túu únp'oedi wíwovâykhóekhúumági'pidáho', wówátsi wânbo wíwínmáapi.

54 To'wên t'á'ki navi túu únp'oedi ovâykhóekhúumági'indá wówátsi nahánde'pi'in dâymáa, hedá naadá i t'á'gi thaa naná' dihaydi dovâywáywówápaa-í.

55 Navi túu'ú ta'gendi koegi' waagi'ba namuu, hedá navi únp'oe-á ta'gendi suwägi' waagi'ba-á.

56 To'wí navi túu únp'oedi óekhóekhúumági'i-á naa-ádi namuu hedá naa-á i-ádi.

57 Navi Tádádi naa dísandi-á i háá'di wânbo t'á'ki nawówáyi'i namuu, hedí i-á nawówáyidi naa-á owówáyi'. Handidíba to'wí naadi dókhóekhúumági'i navi'wedi íwówátsikéyí.

58 Heđiho naa-ân i pává makówádí na²ǎǎ¹? omuu, i pává unbí hehǎǎwin thehtáy pahpá²in dáyk¹oe¹? waagi²bá wí²omuu¹. Hǎ²?i pává dáyk¹oe wánbo tí²úgédí dit²ahán. Hewánbo to²wên i pává naa omuu¹? dáyk¹oe¹indá hánhay wánbo t'ǎhkí dáywówátsimá²ve-í."

59 Jesus ná²?in natú oe Capernaum búu²ú²ay, i Hudíyoví méesate²ay iwe in t'owa ováyhá²o² ihayđi.

Wáy wên t'owadi Jesus óeyoe²an

60 Báyéki i-áđi dimá²?nin dit²oeđi ditú, "Nǎ²?i hí²-á nakáymuu áyhónídí. To-an iséegí²amí?"

61 Hewánbo to²wídí wánbo óetu²anpídí Jesus ûnhanginná ná²?i ováytu²an ní²gedí dívít²ayhí²máa²?in, heđiho² ováytsikáyin, "Ti ná²?i naadi wáytu²andi² wíwováyhi²anpídí naa-áđi wíyá wí²ípunda²?pí?

62 Hân í²ǎǎni undi naa t'ǎhkí t'owagi² o²aypuyǎ²í dímú²?đi kw'áyepiye ováypeđi páadé o²ǎn diwepiye²bá?

63 I Yǎ²ǎǎa²?i P'oweahhá² nawówátsipǎyi, t'owa-á wí²bo wídínkoedípi. I hí²? naadi wáytumáa²?i i Yǎ²ǎǎa²?i P'oweahhá²avi²wedí na²ǎ²? heđi ná²?i hí²-áho nawówátsipǎyi².

64 Hewánbo wáy wên un wí²úvíwháyunde²pí." Jesus-di ha²wáa ováytu²an gá páadédíbo ho ûnhanginnândân to²wên iví²?piye² wídívíwháyukhâyamáapi²in dímú²?in, heđá ûnhanginnân wá² to²wídí óekuhpegít²óe²?i namuu²?in.

65 Heđá wá² ováytu²an, "Kindidánkun wáytu²an, to²wí wánbo naví²?piye² wí²únkǎ²ǎǎkoedípi naví Tádádí óemágídídǎ²mân."

66 Iví hí²? ûnmuuđi báyéki in óeyuuhonnin i-áđi wíyá wídípunda²?pí, heđiho óeyoe²an.

67 Heđi Jesus iví tǎ²?đi wíye khǎge²?nin itú²an, "Heyáa un, ti undi wá² díyoe²amí²in ída²?"

68 Simon Peter-di óetu²an, "Na²?inbí Sedó, toví²?piyanho gimú-í? Uđídǎ²mân dítumáa háđídí ná²?in wówátsi nahánde²pí²in áykéyí²in.

69 Na²?in ivíwháyumágiho heđá gínhanginnânho ụ i shánkí yǎ²ǎǎa²?i unmuu²?in, i Yôesi Tádádí wóesandi²."

70 Jesus-di ováytu²an, "Naadi wí²bo un tǎ²?đi wíye wáyde²?manpí²an, hewánbo wí² unbí²wedí Penísendi waagi²?bá namuu."

71 Simon Iscariot-ví ayví²gedí ihí²?máa, i-á Judas gin nakháwǎ, heđi Penísendi waagi²?bá namuu gin Jesus-di óetu²an gá tobá in tǎ²?đi wíye khǎge²?ninbí²wedí namuu wánbo Jesus óekuhpekhâyamáadân.

7

Jesus-áđi iví tí²úuwindáđi

1 Ná²?i háǎwí naphade ihayđi Jesus oe Galilee nange í²ge t'ǎhkí nayí². Judea nangepiye² wínamáapí, in Hudíyoví p'ó²dédí²in háđídídídǎ²mân dítumáa háđídí óehéyí²in dáytuwámáadí.

2 In Hudíyoví shánkí²?đi púnú²? naná, dáy²óhkhúte²?ákw²óe²ó²?i shánkí²?đi gin dáytu²ó²?

3 Heđiho Jesus-ví tí²úuwindi óetu²an, "Nǎwedí ópûn heđi oe Judea nangepiye² unmu-í, heđânho in t'owa uví²?piye² dívíwháyunde²in iwe diyí²indi i pínán t'óe bí²o²in wóemúnídí.

4 To'wí in t'owadi kee'eedi óetaa-í'in nada'di kaadibo háawên wí'í'opí. Hedânho kí'bi háäwí bikanhondi, úkhây'ä' to'wên t'ähkíví páadépiye' bí'äamí'in."

5 Ha'wâa óetu'an, gá tobá iví t'úuwín dimuu wänbo' iví'piye' wídíwíwhäyundepídän.

6 Jesus-di ovâytu'an, "Naagi' ihaydi wa' wídínnáhpí, hewänbo ungi'-á háädi wänbo t'ähkí híwó' dihaydi únná.

7 In t'owa Yôesi Tádá dâytaapi'in dimuu'in há'to wovâyt'áy-í, hewänbo naa-ân dít'ay, gá dovâytumáadân inbí yä'dâapi tsiyekan ni'gedi.

8 Unnân wáy dínshánkí'diná' diwepiye' bípün. Naa-á wa'di wó'mänpi híwó' dihaydi naagi' wínanáhpídi" kin ovâytu'an.

9 Hedího' oe Galilee nange iwebo iwóyí'.

Jesus Jerusalem búu'úpiye' namää

10 Iví tí'úuwín oe dínshánkí'diná' diwepiye' dimää ihaydi tí'úugédi i wá' namää, hewänbo kaadibo-ân namää, keedibo-á yoe.

11 In Hudíyoví p'ó'dédi'indi ee dínshánkí'diná' diwe óetu'wämáa, hedí dívítsika'máa, "Wáyo i to'?"

12 In báyéki t'owa iwe diyí'in báyéki dívíkaahí'máa iví'gedi. Wên ditú', "Híwó'di sen namuu" gin. Wây-á ditú', "Yoe, handá yoe. Idi báyéki t'owa in ta'gen namuu iweqi ovâyýâ'o'."

13 Hewänbo t'ähkí in t'owa in Hudíyoví p'ó'dédi'in dâykhuwóeda'máadi kaadibo iví'gedi dívíhí'máa.

14 I shánkí'di pingé haydi naphade ihaydi Jesus i méesate hay'i ee nats'ú hedí in t'owa ovâyhá'o'.

15 In Hudíyoví p'ó'dédi'in ovâyháa'andi ditú', "Hândiḡangú ná'i sen hânho ûnhanginná, to'wídi óehá'anpi wänbo'?"

16 Jesus-di ovâytu'an, "Naví háhkan naví'indá' wídínmuupí, hewänbo i díсандíví'in wá' ûnmuu.

17 In to'wên háa Yôesi Tádá natú waa dikanda'indáho dínhanginpúwí naví háhkan ni'gedi, háa Yôesi Tádá natú waa dikanda'indáho dínhanginpúwí naví háhkan ni'gedi, háa Yôesi Tádáví'wedí dín'ää" in hedíháa naví ánshaa í'gedíbo dáypihí'máa'in.

18 In to'wên inbí ánshaa dínmuu'ida' dívíhée'o'indá dívípítege-í'in dida'. Hewänbo to'wên i ovâysandi' kw'áye óetegé-í'in dida'indá in ta'gen dívíhée'o', hedá inbí pí'ná khó'yé-á hôeyó wänbo wídây'máapi.

19 Moses-di Yôesi Tádáví tsonttu wovâyta'nanpi'an, hewänbo wéná wí wänbo un iví ta'kan wíwín'a'gíndopí. Háadan naa dihéyí'in ída'?"

20 To'wídi in t'owa yâadi óetu'an, "Háadan untú, to'wí nada' wóehéyí'in? Ú-á wí yä'dâapi' p'owëwähäadi wóemáa, hedânho ha'wâa untú."

21 Jesus-di ovâytu'an, "Wên pínán t'ôe kaykhanwówá thaa iwe dá'y'andibo un t'ähkí wovâyháa'an,

22 hewänbo undá unbí e'nún áyyää in Hudíyoví k'ewë' taadi bintaa'o' inbí thaa dínna' dihaydi tobá kaykhanwówá thaa nanân wänbo', gá hân'oe Moses-di han wovâyýondân. (Moses-á i páadé'í wínamuupí ná'in khuu i'andi', hewänbo in shánkí hân'oe'indáho hanho díví'an.)

23 Nää wí enúkáy ná'in k'ewë' taadi óetaa'o' kaykhanwówá thaa nanân wänbo', hedânho Moses-ví tsonttu wíwín'a'gínhanú-ípídi. Hedí háadan handi

naa-ádi ít'ay wí sen túu'ú t'ähkíbo dônhekkháa'andi kaykhanwówá thaa nanân wänbo'?

²⁴ Wí hääwí háa puwädi nakeet'óe'in bínwänpimú'dibo' wesebo wí'ítúnípi, 'Kinnân namuu,' hewänbo páadé áyíngidi bínnuwä'í-á háa namuu'in, hedänho ünkoedí-í ítúnídi ta'gendi háa namuu'in."

T'owa ditsikapo', "Ti Jesus-ân i to'wí namuu Yöesi Tádádi óesogekhâymáa'í t'owa ovây'aywoenídí?"

²⁵ Wên t'owa ee Jerusalem diwe'in ditú, "Ti ná'í sen i to'wí na'inbí tsonnindi óehéyí'in dida'í wínamuupí'an?

²⁶ Binmú'dí, hä'in t'owa t'ähkíwí páadépiye' ihí'máa, hedi to'wí wänbo háabo wínatú'pí óewóyí'nídí. Tigú in tsonnin díwíhâyunde ná'í-ân namuu i to'wí Yöesi Tádádi óesogekhâymáa'í t'owa ovây'aywoenídí.

²⁷ Hewänbo kavêe í-á wínamuupí. I to'wí Yöesi Tádádi óesogekhâymáa'í t'owa ovây'aywoenídí na'ää ihaydá, to'wí wänbo wí'únhanginnápí wähäáwi namuu'in, hewänbo t'ähkídi bo ginhanginná wähäáwi ná'í sen namuu'in."

²⁸ Jesus-di i méesate hay'í iwe ovâyhá'o' ihaydí kaygi ovâytu'an, "Ítú' únhanginná to'wí omuu'in hedá wähäáwi omuu'indá. Naa wí'bo opichanpóedíbo wó'ääpí. I to'wí naa dísandí? ta'gendi nawówáyí?, hedi undi wíwíntaapí,

²⁹ hewänbo naadá dótaa, gá iví'wedi o'äädân, hedá idá dísan."

³⁰ Jesus-ví hí' únmuudi óepankéyí'in dida', hewänbo óekéyí ihaydí wa' wí'únnáhpídí to'wídi wänbo wí'óeyá'pí.

³¹ Hewänbo báyéki t'owa iwe diyí'in iví'piye' díwíhâyú. Kin ditú?: "Í-ânkun i namuu Yöesi Tádádi óesóge'í t'owa ovây'aywoenídí. Wíyá to'wí-á há'to na'ää-í shánki báyéki pínán ikeeyamídí ná'í senbí'wedi."

Jesus óepankéyí'in dida'

³² In Pharisees dit'oe in t'owa ná'í hääwí Jesus-ví'gedi díwíkaahí'máadi, hediho indádi hedá in ow'ha' p'ó'dédi'indádi wên sundado i méesate hay'í dáy'áyí'do'in ovâysan óepankéyídi.

³³ Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Hây tähkída' undádi dáywóyí'ní, hedáhá' owáymän i dísandí'wepiye'.

³⁴ Hedáhá' undá dínuwä-í, hewänbo há'to díshaa-í. Wáy naa omän diwepiye' wí'únpuhkoedí-ípi."

³⁵ In Hudíyo tsonnin díwítu'an, "Wáypíyan ná'í sen namän? Natú' há'to áysháa-í gin. Ti namän gáhân wáy in Hudíyo diwadekw'ó' deeyepiye', in Hudíyo dimuupí'in t'owaví yâa natháa-ídi, hä'in Hudíyo dimuupí'in ovâyhá'amídí?

³⁶ Idi ditú'an, 'Undi dínuwä-í hewänbo há'to díshaa-í. Wáy ochangít'oe iwepiye' wí'únpuhkoedí-ípi. Hännangú iví hí' úntu'da'?"

P'oe nawówátsipäyí' í'gedi Jesus-di ovâytu'máa

³⁷ I t'ä'gí shánki'dí thaa-á shánki hay'í thaa namuu, hedi Jesus iwe nawindi kaygi ovâytu'an, "To'wí nap'oesá'aadi naví'piye' na'ää-í isuwä-ídi.

³⁸ Yöesi Tádávi ta'nin diwe kinnân nata'muu: To'wên naví'piye' díwíhâyunde'ínbí pí'ná khó'yé wí p'o'k'ay waagibá dáy'máa, hedi i p'oe-á nawówátsipäyí'í namuu."

³⁹ I p'oe í'gedi ihée'andi-á i Yä'dáa'í P'oewaahâq-ân namuu, hedi to'wên iví'piye' díwíhâyunde'in i Yä'dáa'í P'oewaahâq dáykéyí. Hewänbo ná'í

Yä'däa'i P'oewäqahâ-á wa'di wí'ovâymägipi, Jesus wa'di makówápiye' wínapéepídi.

In t'owa wêege'in dipóe

40 In t'owa ná'ín ovaytumáa'in dit'oe ihaydi wáy wên ditú, "Ta'gendi ná'i-á Yôesi Tádávi tukhe'bi' äytsikha'máa'i namuu."

41 Hewänbo wây-á ditú, "I-á namuu i to'wí Yôesi Tádávi óesóge'i? t'owa ovây'aywoenídi." Hedá wá' wây-á ditú, "Hewänbo i to'wí Yôesi Tádávi óesogekhâymaa'i? t'owa ovây'aywoenídi Galilee-wi winamúniپی.

42 Ti Yôesi Tádávi ta'nin diwe wínatúhpi'an, i to'wí idi óesogekhâymaa'i? t'owa ovây'aywoenídi David-vi äy iweði'ibá namúni, hedá oe Bethlehem-dá na'aypuyägit'oe, i búu'ú'ay David na'aypuyä iwebá."

43 Hedího in t'owa Jesus-vi'gedi handä' wídívi'ánshamáapiđi wêege'in dipóe.

44 Wáy wëndi óepankéyi'in dida', hewänbo to'wíđi wänbo wí'óeyä'pi.

In Hudíyovi p'ó'déđi'in Jesus-vi'piye' wídíviwhâyundepi

45 In méesate'in sundado diwáymää in owha' p'ó'déđi'indá hedá in Pharisees-á dikw'ó' diwepiye', hedí in sundado ovâytsikáyin, "Hedí háadan i sen wíwínmaapi'?"

46 Indi in Pharisees ovâytu'an, "Hänhay wänbo wí to'wí wí'ihée'anpi hä'i sen ihée'o waagibá."

47 In Pharisees-di ovâytsikáyin, "Ti un wá' in ta'gen namuu iweði idi wovâyäa'an?"

48 Ti wí'únhanginnáhpí'an wí' wänbo na'in tsonnindá hedá na'in Pharisees-á ivi'piye' wí'íviwhâyundepi'in?"

49 Yôesi Tádávi ná'in t'owa ivi'piye' díviwhâyunde'in ovâyతుရှ်ကုန်ထံမာ, indá i tsonttu Moses ita'nandi wídäytaapi."

50 Wí sen in diweði Nicodemus gin nakháwä'idi ovâyhée'an, i-á hänhaybo Jesus-vi'piye' namää'i? namuu.

51 Kinnän ovâytu'an: "Wíngkoedipi gitúnidi háa wí to'wí híwó' háa híwó'pí i'annin páadé ivi tu' git'oe píđibo', hedá háawên i'annindá gínhanginpóepíđibo'. Na'inbí tsonttu kí'min gínmuupi'an."

52 Indi óetu'an, "Háadan igi' bikhäge'hée'o? Ti u wá' Galilee iwe'ibá unmuu gáhân? Äyngidi Yôesi Tádávi ta'nin mánttu'amí, hedän úhanginpúwí wí' wänbo wí Yôesi Tádávi tukhe'bi' Galilee-wi wínamuupi'in."

I kwee wíyá kweevi sendáđi it'aywó'nandi'

53 T'ähkiđibo inbí'piye' díviweeho'.

8

1 Hewänbo Jesus-á oe Olive Okú gin dâytu'o' iwepiye' namää.

2 Wíyá tháwän hé'đibo' i' méesate hay'i eepiye' nawáymää. Báyéki t'owa únpówáđi indáđi isóge hedí ovâyhá'an.

3 Hedí in Hudíyovi khuu dâyhá'o'indáđi in Pharisees-áđi wí kwee Jesus na'än diwepiye' óeho'. Ná'i kwee-á wíyá kweevi sendáđi dânt'aywó'dodi óekê'. In t'owavi páadépiye' óekwínu'an,

4 hedí indi Jesus óetu'an, "Hähkandi', ná'i kwee-á wíyá kweevi sendáđi dânt'aywó'dodibo' óekê'.

5 I tsonṭu Moses itaʔnan diwe kinnân diyôn: Wí kwee kin iʔoʔiʔ áykʔusâyuhéyíʔin gínkhâyʔäʔ. Heyâa u, hân úchanpoʔʔ”

6 Nãʔin Jesus óetuʔan óetayiʔnidi wên háawên híwóʔpíʔin natuhpée-ídi hedânho óntʔaywóʔdichânú-ídi. Jesus itʔãädi oe nange iví mankhúdi háãwí itaʔnan.

7 Hewânbo ihaydãʔ óetsikáyindeʔ, hedíhoʔ idaygiʔandi ovâytuʔan, “Wênã wí unbíʔwedi wíʔitʔaywóʔnanpíʔdi, idân i kwee páadé óekʔusâyú-íʔ”

8-9 Hedí wíyá itʔãädi oe nange iwáytaʔnan. In senãʔ i kwee óetsʔúdeʔin nãʔin ditʔoedi wíʔingin tʔãhki iwedi dipee, in shánki saydôe páadé, hedí Jesus-ádi i kwee-ádi wíʔbo iwe dawindi ovãnyoeʔan.

10 Jesus wíyá idaygiʔandi i kwee óetsikáyin, “Wáyho in ton? Ti wíʔ wãnbo wínatúhpíʔan wóetuchânú-íʔin úkhâyʔäʔʔ”

11 I kweedi óetuʔan, “Mãʔmãã, toʔwí wãnbo háabo wínatúhpí.” Jesus-di óetuʔan, “Naa wãnbo-á yoe. Hedího ópûn, nãã iwedi páadépiyeʔ wíyá wívitʔaywóʔnamípí.”

Jesus natú wí kohthay waagiʔbá namuuʔin

12 Jesus wíyá ihéeʔandi in tʔowa ovâytuʔan, “Naa wí kohthay waagiʔbá omuu tʔowa tʔãhkiʔ. Toʔwí naa-ádi nayíʔi háʔto khuu ʔʔge nayêeni, hewânbo i kohthay nawówátsipâyíʔi imãʔve-í.”

13 In Pharisees-di óetuʔan, “U-á wíʔbo uvíʔgedi bipihíʔmáa, hedânho háa untúʔnin toʔwí wãnbo wíʔúnhâyʔãhpí iwihâyú-íʔin.”

14 Jesus-di ovâytuʔan, “Tobá wíʔbo navíʔgedi wáytuʔan wãnboʔ, háa naadi wáytuʔan waa taʔgen namuu, gá naa dinhanginnândân wãhãädi oʔããʔin hedá wãhãäpiyeʔ omãnniná. Hewânbo undá wãhãädi oʔããʔin háa wãhãäpiyeʔ omãnnin wíʔúnhanginnáhpí.

15 Undi tʔowa bínwãnpimúndedíbo bínʔaywóʔdichânundeʔ. Naadá toʔwí wãnbo wídônchânundepí.

16 Hewânbo wí toʔwí dônchânudáhoʔ, híwóʔ dáyʔamí, gá wíʔbo wídáyʔopídân, hewânbo i díсандi-ádi naa-ádi handãʔ gatúʔ.

17 Unbí tsonṭu taʔnin diwe wãnbo kinnân nataʔmuu: Wí toʔwí óetsondiwekán dihaydi wên wíyedi handãʔ ivíʔgedi datúʔdáhoʔ, únhâyʔäʔ úvíwihâyú-íʔin háa datú waa taʔgen namuuʔin.

18 Naa i wíʔ omuu navíʔgedi dáypihéeʔoʔiʔ, hedá naví Tádã díсандiʔ wáʔ navíʔgedi ihéeʔoʔ.”

19 Indi óetsikáyin, “Wáyhoʔ uví tádãʔ” Jesus-di ovâytuʔan, “Undidã naa wídítaapí, naví Tádã wãnbo-á wídíntaapí. Naa dítaadáhoʔ, naví Tádã wáʔ díntãã-íwãn.”

20 Tʔãhki nãʔin Jesus natú i méesate hayʔi ee ovâyháʔo ihaydi, i chãʔ nateʔkwʔóʔdi íve núʔ nanãʔ diwe. Hedí toʔwí wídí wãnbo wíʔóepankéʔpí, ihaydi waʔdi wíʔúnpoépídi óekéyídi.

Jesus natú wáy namãn dipiyeʔ in tʔowa wídínkoeđi-ípi dimú-íʔin

21 Jesus wíyá ovâyhéeʔandi ovâytuʔan, “Naa náwedi omãn, hedí undi dítuwãkhâymaa, hewânbo unbí tʔaywóʔdi waʔdi bínmããdíboʔ íchuwagítʔóe. Wáy omãn diwepiyeʔbá wíʔúnkoeđi-ípi ímu-íʔin.”

22 Hedího in Huđiyoví pʔóʔdédiʔin dívítuʔan, “I natú wáy i namãn deepiyeʔbá wígínkoeđi-ípi gimú-íʔin. Háãdan kin natúʔ? Ti wíʔbo ikheʔkhâymaa gáhãnʔ”

23 Idi ovâytuʔan, “Undá nãã áagéwin ímuu, naa-á oe kwʔáyewi-á. Undá nãã oepãa kʔaydiwindãʔ ímuu, naa-á yoe.

24 Hedânkun naadi wâytu'an, unbí t'aywó'di bînmáadîbo' íchuwagít'óe, hedí to'wí naa omuu'in úvíwhâyunde pídáho ta'gendi unbí t'aywó'di bînmáadîbo' íchuwagít'óe'in únpuwí.

25 Hedí óetsikáyin, "To-an unmuu?" Jesus-di ovâytu'an, "Naadi páadédîbo wâytu'máa to'wí omuu'in.

26 Wíyá báyéki háäwí unbí'gedi otúní'i naa dómáa, hedá báyéki híwó'pí' úví'andi namuudi naa dínkoedi wây't'e'p'íde-ídí. Hewänbo háa i disandiví'wedi ot'oe'indá' t'ähki t'owa dovâytu'o', hedí i-á in ta'genda' ihée'o'."

27 Hewänbo ná'in Húdíyoví p'ó'dédí'in wídika'pówápi i óesandi-á Yóesi Tádá namuu'in.

28 Hediho Jesus-di ovâytu'an, "Owáy naa t'ähki t'owagi' o'aypu'yá'i' undi dí't'óhtägetege ihaydáho' únhanginnáni to'wí naa omuu'in, hedá únhanginpúwí naa wí'bo háawên wídáy'opi'in, hewänbo háa naví Tádádí díhá'andídá' dáyhée'o'."

29 I disandi' naa-ádi nayi'. Wí'bo wídíyoe'anpí, gá naa-á háädi wänbo t'ähki i óehihchando'idá' dáyo'dân."

30 Hedí kin ovâyhí'máa ihaydi báyéki t'owa iví'piye' dívíwhâyü.

To'innan ta'gendi Abraham-bí äy dimuu?

31-32 Jesus-di ná'in Húdíyo iví'piye' dívíts'anwhâyü'in ovâytu'an, "Naví hí' háädi waa dín'a'ginhondáho', ta'gendi naví'wedi íhähpúwí'in ímuu, hedá únhanginnáni háäwí in ta'gen namuu'in, hedí pan waagi'inbá wíyá wí'ímúnípi."

33 Hedí óetu'an, "Na'indá Abraham-bí äy iwedi'innân gimuu. Na'indá hânhay wänbo to'wênbí pan wígimuu'pí. Hedí háadan untü pan waagi'inbá wíyá wígimúnípi gin?"

34 Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytu'máa, to'wên t'ähki dívít'aywó'kanhonnindá, t'aywó'dídi ovây'máadi pant'óe'in waagi'in dimuu.

35 Wí to'wí pant'óe'i namuu'i-á iví tsondiví k'aygi iwe háädi wänbo t'ähki wínachá'nípi, hewänbo i tsondiví ay únmuu'i-áho hânhay wänbo t'ähki k'aygiwi-ân namuu.

36 Hedí naa Yóesi Tádáví ay omuu'ídi unbí t'aywó'di iwedi wâywhima'p'äddídáho', ihaydibâa ta'gendi íwhimá'p'áni.

37 Naa dínhanginná un Abraham-bí äy iwedi'in ímuu'in, hewänbo undá ída' díhéy'in, gá naví hí' unbí pí'ná khó'yé wíwínmáapídan.

38 Háa naví Tádádí dínkeeyannin naadi wâytu'an, hewänbo undá háa unbí tádáví'wedi í't'oe waagibá úvíkanhon" kin Jesus-di ovâytu'an.

39 Hediho indi óetu'an, "Abraham-dá na'inbí hân'oe'i' tádá gínmuu." Jesus-dá ovâytu'an, "Abraham-bí äy ta'gendi ímuudáho', háa Abraham i'an waabá úví'äämíwän.

40 Hewänbo náa undídá díhéy'in ída', tobáháa in ta'gen naví Tádáví'wedi ot'oe'indá' wâytu'an wänbo'. Abraham-dá ha'wâa wí'i'anpí.

41 Undá háa unbí tádá i'ö waabá úví'o'." Hedí óetu'an, "Tádápi'in äy wígimuu'pí. Wí'dá' wí tádá gín'ân, i-á Yóesi Tádá namuu."

42 Jesus-di ovâytu'an, "Yóesi Tádá ta'gendi unbí tádá únmuudáho', naa díséegí-íwän, gá iví'wedi o'ää'dân, hedânho náa-á náwe oyi'. Naa opichanpóedíbo wó'ääpi, idân naa dísan.

43 Háadan wí'íka'póya'pí háa wâytu'máa'in? Gá naví hí' wí'ít'óyanda'pídan.

44 Penísendi-ân unbí tádá únmuu, heḍi undá ikanda? háa unbí tádá nada? waa. Páadédí waabo náá iwehay Penísendi-á t'owa t'akhanu?i namuu, heḍá in ta?gen namuu?in iví pí'ná wí?ihonpidí iwedi ihänge?o?. Hãḍi wên hôeyó natú ihaydá háawi namuu?in ipikeeyo?, gá wí hôeyó?i namuudân, heḍá in dihôeyó?inbí tádá-á dínmuu.

45 Hewänbo naadá in ta?gen wäytu?o?, heḍânho wíḍinwhäyundepí.

46 Wénä wí-an un ta?gendi ítúni naa dáyt'aywó'nannin? Tóebo yoe. Hewänbo naadi in ta?genda? wäytumáa, heḍiho háaḍan wíḍinwhäyundepí?

47 Wí to?wí Yöesi Tádávi? únmuu?idá iví hí? ont'óyande?. Hewänbo undá Yöesi Tádávi?in imuupídánkun wíwint'óyandepí" kin Jesus-di oväytu?an.

Hän'oe Abraham-di Jesus óemü?

48 In Hudíyoví p'ó'dedí?indi óetu?an, "In ta?gen gitúhpi?an, ʉ-á Samaria-wi waagi?bá unmuu, na?inbí khuu wínâa?a?ginpidí, heḍá wí yä?dâapi? p'oweaḡhãḍi wóemáa."

49 Jesus-di oväytu?an, "Naa wí yä?dâapi? p'oweaḡhãḍi wíḍimáapi. Naa navi Tádávi?gedi híwó?da? dáyhée?o?, hewänbo undá navi?gedi híwó?pí úvíhí?máa.

50 Wí'bo wó'da?pí otúni?in naa hay?i omuu?in. Yöesi Tádá-ânho namuu i nada?i kin natúni?in, i-áho natú? háa undá in ta?gen bímáa?in heḍiháa naa-á.

51 Naadi ta?gendi wäytumáa, wí to?wí navi hí? dín?a?gindo?i-á chuwa iwe há?to napówa-í."

52 In Hudíyoví p'ó'dedí?indi óetu?an, "Nábáha? gínhanginná wí yä?dâapi? p'oweaḡhãḍi wóemáa?in. Abraham nachuu, heḍá t'ähki in Yöesi Tádávi hán'oe?in tukhe?mindá wá? dit'ahán. Hebo ʉ-á untú? wí to?wí uví hí? i?a?gindo?i há?to hánhay wänbo chuwa iwe napówa-í.

53 Ti na?inbí hehãḍi?wi thehtáy pahpáa Abraham-bí shánkí hay?i unmuu gáhán? I-á heḍá Yöesi Tádávi tukhe?mindá dit'ahán. To-an ʉ? unmuu gân un?ánde??"

54 Jesus-di oväytu?an, "Naa wí'bo hay?i dáypipaadáho? háagi? wänbo wínachã?muupí. Hewänbo navi Tádádân naa hay?i dípaa, heḍi ítú? i-ân unbí Yöesi únmuu.

55 Undídá hánhay wänbo wíwintaapí, hewänbo naadá i dótaa. Wíḍótaapí gin otúdáho naa wí hôeyó?i? omúni, un waagibá. Hewänbo naadá ta?gendi dótaa, heḍi iví hí? dön?a?gindo?.

56 Unbí thehtáy pahpáa Abraham nahíhchaa? gá i thaa o?äã?i? ipuwãkhãymáadân, heḍi imú? ihayḍiho nahíhchanpóe."

57 In Hudíyoví p'ó'dedí?indi óetu?an, "P'anántä paayo?i wänbo wa?ḍi wú?muupí. Hãndiḍan Abraham nãamú??"

58 Jesus-di oväytu?an, "Ta?gendi wäytumáa, wa? Abraham na?aypuyäpidíbo naa oyihó?."

59 Heḍiho dâyk'uuwóehógi óek'usäyuhéyídí, hewänbo i meesate ívedi kaadiḍo napee.

9

Jesus-di wí sen tsí't'aa?i na?aypuyä?iví keetan óemägi

1 Jesus oe p'óégé wáy namändi wí sen óemü?, i-á tsí't'aa?ibo na?aypuyä?

2 Jesus-ví khãge?nindi óetsikáyin, "Háhkandi?, ti ná?i sen wên t'aywó?nin i'andân, háa iví tádá?in dânt'aywó?nandi tsí't'aa?i na?aypuyä??"

³ Jesus-di ovâytu'an, "Wên t'aywó'nin i'annin namuudi kin wi'ûnpóepí, háa ivi tádá'in dânt'aywó'nandi wänbo-á yoe. Ná'indá ûnpóe hedânho Yôesi Tádádi wên háawên òn'amídi, hedi kindidi nakeepúwídi Yôesi Tádá-á nakay'in.

⁴ Thaađi t'owa dívít'òe'amígí' naná, khu'déedá yoe. Hedi hanbá nää-ân naná i naa dísandivi t'òe ivi'amídi wa'đi gínkoedíđibo*, gá owáy wí thaa naná' diwe na'in wíyá há'to gínkoedí-í ívít'òe'amídi.*

⁵ Wa' nää oepáa k'ayđi oyidibo naa wí kohthay t'áhkí t'owagí' waagi'ba omuu."

⁶ Kin natú ihayđi ee nange isóp'ohén, hedi ivi só'p'oedi wí nap'o'ay ipaadi i sen natsí't'aamuu'i tsée eedi óe'âyü.

⁷ Hedáhá' óetu'an, "Ya' ópûn oe p'obú'ay iwepiye', Siloam kin dâytu'o'i', hedi uví tsée nan'owídi-í. (Ná'in kháwä Siloam-dá natu'da? "óesandi'?" gin.) Hedího i sen namáadi i'owéä, hedi iwáybun dihayđiho' ivi keetan imáa.

⁸ In to'wên i senbí tso'wa dithaa'in hedá in to'wên ihääda'sógéndeđi óemû'in dívítsika'máa, "Ti ná'i i to sen ihääda'sógénde'i wínamuupí'an?"

⁹ Wên ditú, "I-ânkun namuu." Wây-á wéndá ditú, "Yoe" gin, "i waagibá ûnwânpichaa." Hewänbo i sendá natú, "Naa-ânkun i omuu."

¹⁰ Hedího óetsikáyin, "Hândíđan handi uví keetan mánkê'?"

¹¹ Idi ovâytu'an, "Wí sen Jesus gin nakháwä'i wí nap'o'ay ipaa, hedi naví tsée eedi dí'âyü, hedi ditu'an oe p'obú'ay Siloam gin dâytu'o' iwe dáy'owídi-í. Hedího' omáadi dáy'owéä, hedi naví keetan donkê'."

¹² Óetsikáyin, "Wáyho i'?" "Gáwáy" gin ovâytu'an.

In Pharisees-di i sen natsí't'aamú'de'i' óehí'máa

¹³⁻¹⁴ I thaa Jesus i nap'o ipaadi i sen natsí't'aamú'de'ívi keetan óemági ihaydá Hudíyoví kaykhanwówa thaa naná. Hedího to'wéndi in Pharisees-ví'piye' i sen óeho' indi óehée'amídi.

¹⁵ In Pharisees-di wá' óetsikáyin háđíđan ivi keetan ikê'in. Idá ovâytu'an, "Wí sendi nää tsée eedi dínap'o'âyü, hedá dáy'owéä, hedi nää dínkeepóe."

¹⁶ Wáy wên in Pharisees ditú, "I sen kin i'andi-á Yôesi Tádádi wí'ònk'ú'pí, gá ná'i kaykhanwówa thaa wí'i'a'gínpidân." Hewänbo wây-á wéndá ditú, "Wí to'wí t'aywó'to'i namuu'i kí'bi pínnán há'to ikeeyámí." Hedího wéege'in dipóe.

¹⁷ Hedi wíyá in Pharisees-di i sen natsí't'aamú'de'i' óetsikáyin, "Heyáa ü, hân ivi'gedí úchanpo'?' Ü-ân unmuu uví keetan mánkê'i'." I sendi ovâytu'an, "I-á Yôesi Tádávi tukhê'bi namuu."

¹⁸ Hewänbo in Hudíyoví p'ó'dédi'in wídíviwhâyüpí ná'i sen ta'gendi natsí't'aamuuwän hebo nää ûnkeepóe, hediho' ivi tádá'in óvântukánnan ivi'gedí ovântsikáyi'nídi.

¹⁹ Hedi ovântsikáyi'nídi, "Ti unbí ay ná'i dánmuu? Ti tsí't'aa'i na'aypuyä'in datúni? Háđíđan handi nää ûnkeená'?"

²⁰ I senbí tádá'indi ovâytu'an, "Gänhanginnándákun na'inbí ay gänmuu'in hedá tsí't'aa'i na'aypuyä'indá.

²¹ Hewänbo háadi nää ûnkeená'nin wígänhanginnáhpí, hedá wá' wígänhanginnáhpí to'wídí óekeetanmági'in. Bintsikáyi'be i'. Senho namuu. Igi' wí'bo ipihée'amí."

* **9:4** Kin natú ihayđi Jesus natu'da', wáyýéđi t'òegí' naná, wáyýéđá wígínkoedíđi ívít'òe'amídi, hedi wa'đi naná i-á it'òe'amídi, gá óehéyi ihayđi wa'đi wínanáhpíđân.

22 I senbí tádáʔin in Hudíyoví p'óʔdédíʔin dänkuhwôedaʔmáa, gá dáywêhpêʔandân i méesate ee ovâytsudekhâaʔamidí toʔwên ditûʔnin Jesus-á namuu i toʔwí Yôesi Táđádí óesógeʔiʔ t'owa ovâyʔaywoenídí.

23 Handidânkunho datú, “Senho namuu, heđiho bintsikáyíʔbe iʔ.”

24 Heđiho wáygingíʔ i sen natsíʔt'aamúʔdeʔiʔ óetsʔlúdeđi óetuʔan, “Yôesi Táđáví páadépiyeʔ uvi tuu bimääni in taʔgen untúnídí. Gínhanginná náʔi sen ivíʔgedi bihéʔandi-ân t'aywóʔtoʔi namuuʔin.”

25 Idi ovâytuʔan, “Naa wíđinhanginnáhpí háa t'aywóʔtoʔi namuuʔin háa yoe, hewänbo náʔin taʔgendi dínhanginná: Tobáháa hándídí otsíʔt'aamúʔde wänboʔ, náa-á dínkeená.”

26 Heđiho óetsikáyin, “Hännan wóeʔan? Hândidan wóekeetanmägiʔ”

27 Heđi ovâytuʔan, “Wâytuʔanhoʔ, hewänbo wíʔúvitʔóyanpí. Háadan wíyá ítʔoe-íʔin idaʔ? Ti idaʔ gáhân un wáʔ idi wovâyháʔamíʔin heđânho ivíʔpiyeʔ úvíwhâyú-ídíʔ”

28 Indi i sen háäwí nachäʔmuupí waagi óehéeʔandi óetuʔan, “U-ân háʔi sendi wóeháʔoʔiʔ unmuu. Naʔindá Moses-ví híʔdí díháʔanninnân gimuu.

29 Yôesi Táđádí Moses óehéeʔannin gínhanginná. Hewänbo háʔi sendá, wíginhanginnáhpí toʔwídí óesannin.”

30 I sendi ovâytuʔan, “Whâyupíwóʔnin namuu. Tobáháa naví keetan idi dímägi wänboʔ un wíʔunhanginnáhpí toʔwídí óesannin.

31 Gínhanginná Yôesi Táđádí in t'aywóʔtoʔin wíʔovâykhägeʔdopíʔin híwóʔ dívíʔamidí, hewänbo in toʔwên óeʔaʔgindoʔindá heđá toʔwên háa natú waa dívíʔoʔindá, innânho idi ovâykhägeʔdoʔ.

32 I nan oepáa nakhíʔyen dihayđi waagibo náä puʔwahayđi toʔwí wänbo wíʔünkoedípi wí tsíʔt'aaʔi naʔaypuyäʔiví keetan óemääníđí.

33 Háʔi sen Yôesi Táđádí óesanpídáho háʔto únkoedí-í háawên wänbo iʔamidí.”

34 Indi óetuʔan, “U-á t'aywóʔtoʔidaʔ unʔaypuyä. Ti unʔánde gáhân uʔukoedíʔin naʔin díháʔamidíʔ” Heđi iwáygedí óekhehpíyedi óekhâaʔan i méesate ee wíyá natsʔúnídí.

In toʔwên tsíʔt'aaʔin waagiʔinbá dimuuʔinbíʔgedí Jesus ihéʔan

35 Jesus únhanginpóe i sen óekhehpíyeʔin, heđi óenuwäđi óeshaa, heđi óetsikáyin, “Ti i toʔwí t'ähkí t'owagiʔ naʔaypuyäʔivíʔpiyeʔ biwhâyundeʔ?”

36 I sendi Jesus óetsikáyin, “Mäʔmää, to-an náʔi toʔwí namuu, t'ähkí t'owagiʔ naʔaypuyäʔiʔ? Dítuʔan toʔwí namuuʔin, heđânho naa dínkoedí-í ivíʔpiyeʔ dáywhâyú-ídíʔ”

37 Jesus-di óetuʔan, “Uđi nâamúʔhoʔ. Naađi wíhíʔmáaʔi-ân i omuu.”

38 I sendi óetuʔan, “Naʔinbí Sedó, naa uvíʔpiyeʔ dáywhâyundeʔ,” heđi Jesus-ví páadépiyeʔ idéʔgendisóge.

39 Jesus natú, “Naa náä oepáa k'ayđipiyeʔ oʔää heđânho nakeepúwídí toʔwên híwóʔ dívíkanhonnin dimuuʔin heđá toʔwên híwóʔpí dívíkanhonnin dimuuʔindá. Naa oʔää in toʔwên wíđây múndepíʔin dínhanginnáʔnin dínkeepúwídí, heđá in toʔwên dínkeetʔóe gin díʔándeʔindá ditsíʔt'aamuu waagibá dipúwí.”

40 Wên Pharisees iwe tsoʔwa diwinnindi óetsikáyin, “Ti unʔánde gáhân naʔin wáʔ gitsíʔt'aamuuʔin waagiʔinbá gimuuʔ”

41 Jesus-di ovâytuʔan, “Ítsíʔt'aamuu gin únhanginnándáhoʔ, t'aywóʔdi wíwínmáʔve-ípí. Hewänbo náä ítúʔ únkeetʔóe gin, heđiho waʔđi unbí t'aywóʔdi wíwovâyääʔanpí.”

10

I k'úwá áyí'di-áđi ivi k'úwá-áđi inbí'gedi Jesus-di ovâytu'an

1 "Naadi ta'gendi wâytu'máa, wí to'wí kw'áayéđi oe k'úwá phékhkaa búge nats'ú'di i phékhkaa phóđi i'gedi nats'úniví'wedi, i-á wí sänbida' namuu.

2 Hewänbo i to'wí khaa phóđi i'gedi nats'úya'di-á i k'úwá áyí'di namuu.

3 I to'wí in khaa phóđi i'áyinmáa'íđi i k'úwá áyí'digi' onhuude', hedi i k'úwá áyí'didi in k'úwá ovâykháyä'dedi ivi tuđ dit'oedi in khaa phóđi i'gedá ovâypahpiyende'.

4 T'ähki ivi k'úwá i khaa búgedi ovâypiye ihaydi inbí páadépiye' namá', hedi indá ivi tuđ ontaadi únwóemá'.

5 Indá wíyá to'wí dáytaapi'ví'di há'to diwóemu-í, hewänbo ivi'wedi disháni, gá wíyá pí'wívi tuđ wí'ontaapíđän."

6 Kin Jesus-di k'úwávi'gedi in Pharisees ovâyhée'an hääwi ovâyhá'amíđi, hewänbo wíđika'póya'pí háa natu'da'in.

Jesus-á i híwó'di k'úwá áyí'di namuu

7 Hediho wíyá ovâyhée'andi kinnân ovâythayyan: "Ta'gendi wâytu'máa, wên phékhkaa phóđi waagi omuu in k'úwági'.

8 Báyéki in naví páadé di'ää'in sänmin waagi'inbá dimuu, hewänbo in t'owa naví k'úwá waagi'inbá dimuu'inđi wí'ovây't'óyanpi.

9 Naa wên khaa phóđi waagi'inbá omuu, hedá in naví'piye' díviwhâyunde'in wên k'úwá in phékhkaa búge dits'ú'nin waagi'inbá-á dimuu. Hedi k'úwá dipi' inbí koegi' dáysháa-íđi hedá wíyá dits'úya' waagibá, in naví'piye' díviwhâyunde'in ovây'aywoeni hedá hääwi dántáy'i-á dáymá've-í.

10 Wí sänbi-á na'ä' in k'úwá ovâysänhóníđi hedá ovây't'ahánú-íđá, hedá ovâyhá'dännamíđá. Hewänbo naa-á o'ää t'owa dovâywóatsimääníđi, hedi ná'in wówátsi dovâymä'i-á shánki híwó'nin namuu.

11 "Naa-á híwó'di k'úwá áyí'di waagi'ba omuu. Wí híwó'di k'úwá áyí'di-á nakhâymuu ivi wówátsi ivi k'úwági'in imääníđi.

12-13 Wí to'wí ik'úwá'áyí'namíđi óewá'ände'i-á i kodí'di k'úwá áyí'di wínamuupi, hedi in k'úwá-á ivi'indá wí'ünmuupi. Hediho wí khuyyó na'ádi imúndedi nashánde', gá wá'áadida' it'oe'odän, hediho in k'úwáđi ta'gendi wäphade wí'oe'áyingimähpi. Hediho i khuyyó na'ääđi in k'úwá ovâykhugihónde hedá ovâywađeyíyende'.

14-15 Naa i híwó'di k'úwá áyí'di waagi'ba omuu. Naví Tádáđi naa dítaa, hedá naadá i-á dótaa, hedi hanbá in naví'in dínmuu'in dontaa, hedá indíđá naa-á dítaa, hedi in dimuúđi naví wówátsi wänbo dáymääni.

16 Wáy-á t'owa náwewin dimuupi'in diyí', indá wá' naví k'úwá waagi'inbá dimuu, hedi naa dínkhây'á' in wá' dovâywé'ge'amí'in. Indá naví tuđ dín't'óyaani, hedi in wé'ge'indáđi wí'da' dipúwí, hedá wí'da' wí áyí'di dínchä'ní.

17 "Naví wówátsi dáymääni hedá donwáykéyí. Handíđänkun naví Tádáđi naa díséegi.

18 To'wíđi wänbo naví wówátsi wíđikwee-ípi. Naví wówátsi-á wí'bo dáypäkhâymaa. Naa dínk'oe naví wówátsi dáymääníđi hedá donwáykéyíđá, gá naví Tádáđi diyóndän kin dá'y'amíđi."

19 Jesus kin natú ihaydi in Hudíyo inbí ánshaa iwe wêege'in dipóe.

20 Báyéki kin ditú, "Wí yä'dáapi' p'owäqähäđi óemáa hedá bondoe'i-á namuu. Heháđan bín't'óyande'?"

21 Hewänbo wây-á wëndá ditú, “Wí to’wí wí yä’dâapî’ p’oewaahâqđi óemáa’i há’to ihée’amí ná’i sen ihée’o waagi. Hedá wá’ ti wí yä’dâapî’ p’oewaahâqđi únkoedí wí natsî’t’aamuu’íví keetan óewáymääníđi? Hedân yoe.”

In Hudíyodi Jesus óeyoegi’an

22 Te’núdí naná’ dihayđi oe Jerusalem búu’ú dínshánkí’đipóe, háa i méesate hay’i hân’oe dáywáytege waa dín’ánshaa-íđi.

23 Jesus ná’i méesate iwe nayí’, ee Solomon-bí pohtâa gin dáytu’o’ í’ge.

24 In Hudíyoví p’ó’đedí’indi óebûukê’đi óetu’an, “Hâđđi pu’wahay-an na’in dítikhakankhâymaa dítu’âamíđi to’wí unmuu’in? I to’wí Yôesi Tádáđi óesóge’í’ t’owa ovây’aywoeníđi unmuudáho’, náäbo thay’eeđi dítu’an.”

25 Jesus-di ovâytu’an, “Naadı wâytu’anho’, hewänbo wí’úvíwhâyundepí. T’âhkí pínán t’óe dókanhondi-á naa dáy’o’ gá naví Tádáđi dínk’ú’dân, hedího háa naa dáy’o’indíbo wováykeeyo’ to’wí omuu’in.

26 Hewänbo naví k’úwá waagi’inbá wí’ímuupíđího wí’úvíwhâyundepí.

27 In to’wên naví k’úwá waagi’inbá dimuu’indi naví tuu dín’t’óyande’, hedí naadı in dovâytaa, hedí naa díyuumá’.

28 hedí wówátsi nahánde’í’in dováymá’, hedí há’to hánhay wänbo diháanı, hedá há’to-á to’wíđi wänbo naví mangedí ovâyhóni.

29 Naví Tádáđi in dímägi, hedí i-á t’âhkíví shánkí hay’i-ân namuu, hedí to’wí wänbo wí’únkoedípi naví Tádáđi mangedí ovâyhóníđi.

30 Naa-áđi naví Tádá-áđi wí’da’ gamuu.”

31 Wíyá in Hudíyoví p’ó’đedí’indi dáyk’uuwóehógi óek’usâyuhéyíđi.

32 Jesus-di ovâytu’an, “Báyékí híwó’đi háäwí bínmúnígi’ naa dó’an, naví Tádáđi dítu’an waagi. Hedí wé’in háäwên dáy’annin namuudan náä naa dik’usâyukhâymaa?”

33 In Hudíyoví p’ó’đedí’indi óetu’an, “Na’indá wên háawên híwó’nin bí’annin namuudi wíwík’usâyukhâymaa’pí, hewänbo a’ginháhpíwó’đi Yôesiví’gedi bihí’máadânho wík’usâyukhâymaa. U-á t’owadá’mân unmuu, hewänboänbo untú Yôesi unmuu gin.”

34-35 Jesus-di ovâytu’an, “In tą’nin ungi’ wovâyta’nannin diwe natú’pí’an, Yôesidí in tsonnin ovâytu’an i waagi’inbá dimuu. Há’in t’owa Yôesidí hân’oe íví tuu ovâymägi’in han ovâytu’an, hedí íví hí’ hánhay wänbo t’âhkí ta’gen únmuu,

36 hedí háadan handi náä ítú’ naadı Yôesi Tádá dó’a’ginhánúnde’in íví ay omuu’in otúđi? Naa-ânkun naví Tádáđi díde’man íví t’óe dôn’amíđi, hedá náä oepáa k’aydıpiyá dısan.

37 Naa naví Tádáví t’óe dáy’opíđáho’, wíđínwhâyú-ípi.

38 Hewänbo naa íví t’óe dáy’o-âkun, hedího in dáy’o’in namuudi únkhây’ä’ naví’piye úvíwhâyú-’ín, tobáháa in otú’nin bínwhâyundepí wänbo’. Handíđânho ta’gendi únhanginpúwí naví Tádá naa-áđi namuu’in hedá naa-á naví Tádá-áđa omuu’indá” kin Jesus-di ovâytu’an.

39 Ihayđi wíyá óepankéyí’in dida’, hewänbo inbí’wedí namap’ä.

40 Jesus oe Jordan p’o’p’ânäpiye’ nawáymää, John-di páadéđi in t’owa ovây’p’o’p’oe’an diwepiye’bá, hedí iwebo iwóyí’.

41 Báyékí t’owa íví’piye’ dimää. Dítú, “John háäwí wänbo pínán wí’ikeeyanpí, hewänbo háäwí t’âhkí ná’i senbí’gedi natú’i ta’gen namuu.”

42 Hedí iwáygé báyékí t’owa íví’piye’ dívíwhâyú.

11

Lazarus nachuu

1-2 Wí sen Lazarus gin nakháwǎʼi nahaypóe. I-áđi Mary-áđi heđá Martha-áđi ditiʼúuwimuu, heđi Bethany búuʼúʼay iweʼin dimuu. Mary-ánkunho i kaʼpʼo sawóʼ nasuʼi Jesus-ví ân deedi óekǎyukhâymáaʼi heđáháʼ iví phódá óepidikhâymáaʼi namuu.

3 Mary-áđi Martha-áđi Jesus óntʼóesandi óetuʼan, “Naʼinbí Sedó, ótʼóyan, i nâaséegiʼi nahay.”

4 Jesus náʼin natʼoe ihaydi natú, “Tobáháa nahay wänbo nawówayêeni, heđiho háa únpúwíʼin namuudi in tʼowa dâymúʼđi Yôesi Tádá kwʼáayéboʼ óemáʼve-í, heđá naa iví ay omuuʼi wáʼ kwʼáayébo dimáʼve-í.”

5 Tobá Jesus-di Martha-á Mary-á heđá Lazarus-á ovâyséegi wänboʼ,

6 Lazarus nahayʼin ûnhanginpóe ihaydi wíye thaa waʼđi iwáygeboʼ itsíkhaʼandi wíʼúnpuwámääpi.

7 Ihaydáhoʼ iví khâgeʼnin ituʼan, “Yahoʼ oe Judea-piyeʼ giwáymú-í.”

8 Iví khâgeʼnindi óetuʼan, “Háhkandiʼ, hânhayboʼ in Hudíyoví pʼóʼdédiʼindi wókʼusáyuhéyiʼin didaʼpiʼan. Heđi háadan eepiyeʼ unwáypundaʼ?”

9 Jesus-di ovâytuʼan, “Thaadi nanáʼ dihaydi táʼđi wíye óda nakeenáhpíʼan. Wí toʼwí thaadi iyiyéndeʼi wínakanundepí, gá i ko náa oepáa kʼayđigiʼ namuuʼidi nakeenândán heđiho wáy namän niʼge imúndeʼ.”

10 Hewänbo wí toʼwí khuđdi iyiyéndeʼi-á nakanunde wíʼúnkohthaynáhpíđi.”

11 Ihaydáháʼ Jesus-di ovâytuʼan, “Naʼinbí kʼema Lazarus nayókhá, heđi naa omän dóyóhsaaníđi.”

12 Iví khâgeʼnindi óetuʼan, “Háhkandiʼ, Lazarus nayókhândáho handiđi nahewówa-í.”

13 Indá diʼánde Jesus natúʼdaʼin Lazarus taʼgendi nayókháwǎkʼóeʼin, hewänbo ho nachuuʼin natúʼdaʼ-á.

14 Heđiho thayʼeedi ovâytuʼan, “Lazarus-á ho nachuu.

15 Heđi ungiʼ shánki híwóʼ namuu naa iwe wóʼyipíđi i nachuu ihaydi, gá bínpuwǎkhâymáadan háa dónkhâymáaʼin, heđi handiđi shánki navíʼpiyeʼ úvíwhâyumääni. Náa yahoʼ ivíʼpiyeʼ gimú-í.”

16 Thomas i kwáati gin dâykháyǎʼdeʼidi in wéʼgeʼin khâgeʼnin ovâytuʼan, “Yaho gimú-í, heđi Jesus óehaydáhoʼ i-áđibá gichúu-í.”

Jesus natú i-ân tʼowa ovâywáywówápaʼi heđá wówátsi nahándepeʼin ovâymäʼi-á namuu

17 Jesus oe Bethany búuʼúʼay tsoʼwa napowaʼǎʼ ihaydi óetuʼan Lazarus óekhǎʼkʼúʼ iweđi yôenu thaahonaphadeʼin.

18 Bethany-á Jerusalem diweđi kayíʼ wínanáhpí, wíye míya ihayháyú,

19 heđi Mary-á Martha-á inbíʼwe báyéki Hudíyo dipówá ovânsíwówáʼamíđi, inbí tíʼúu dânmääđi.

20 Jesus náʼǎʼin Martha ûnhanginpóe ihaydi naʼayyaypee, hewänbo Mary-á oe kʼaygibo iwóyiʼ.

21 Martha-đi óeyaydi óetuʼan, “Naʼinbí Sedó, naví tíʼúu nahay ihaydi háa náwe unyiđi háʼto naháñiwän.

22 Hebo naa dínhanginná náäbo háäwí Yôesi Tádá náadaaʼandiʼ idi wóemääni.”

23 Jesus-di óetuʼan, “Uví tíʼúu úwáywówápúwí.”

24 Martha-di óetu'an, "Naa dînhanginná i t'ä'gi thaa naná? diwe t'ähki t'owa ovâywáywówápa ihaydi nawáywówápuwagít'óe'in."

25 Jesus-di óetu'an, "Naa-ân i omuu t'owa dovâywáywówápa'i?, naadi dovâywówátsimá?. To'wí naví'piye iwähäyü'i iwówátsimá've-í tobá nachuu wänbo?."

26 Heđi wí to'wí wa'di nawówáy'i naví'piye iwähäyüdi há'to nachúu-í. Ti biwähäyunde nã'in?"

27 Martha-di óetu'an, "Heđân haä, Na'inbí Sedó, naa dáyhäyunde? u-ân unmuu i Yöesi Tádádí wóesóge'i? t'owa ovây'aywoenídí, Yöesi Tádáví ay-ân unmuu. Ívitsíkha'máawän nã oepáa k'ayđipiye? un'ä-ídi."

Jesus isihtäã

28 Kin natú ihaydiho Martha iweeho?, heđi iví tí'úu Mary itü'an í'äähänge'amídí heđi óesäntü'an, "I háhkandi ho napówa heđi u-ádi nahí'da?."

29 Mary nã'in nat'oe ihaydi wesebo? iwínú heđi ee Jesus nayí? iwepiye? namää.

30 Jesus i búu'ú'ay iwe wa? wínapówápí, hewänbo wa'di Martha-di óeyay iwáygebo nayí?."

31 In Hudíyo ee tewhá íve dikw'ó'nin Mary óesíwówá'o'indi óemü? wese iwínúdí yá'wépiye? napeedi, heđi di'ân Lazarus nakhä'k'óe iwepiye? namännin isihtäã-ídi, heđiho ünwoemää.

32 Mary oe Jesus nayí? iwe napówa, heđi óemü? ihaydi iví páadépiye? ide'gendisógedi óetu'an, "Na'inbí Sedó, naví tí'úu nahay ihaydi háy nãwe unyidi há'to naháaniwän."

33 Mary-á in Hudíyo ünwóe'ää'indá dívísihtüwínúndedi Jesus-di ovâyümü? ihaydi, iví pí'nã khó'yé hânho nataachanpóe heđi nathathapóe,

34 heđi ovâytsikáyin, "Wáygan Lazarus óekhä'k'ú'?" Óetu'an, "Na'inbí Sedó, hêe na'indádí óká'veđi nãamúnídí."

35 Jesus isihtäã.

36 Heđiho in Hudíyo ditú, "Binmú'dí, ta'gendi Lazarus óeséegi."

37 Hewänbo wáy wên ditú, "I to sen natsi't'aamuu'ivi keetan óemägi. Ti wá? wí'ünkoedipi'an Lazarus ónehkháa'amídí wa? nachuupíđibo heđânho wínachúu-ípídi?"

Lazarus óewáywówápa

38 Jesus wíyá iví pí'nã khó'yé hânho nataachanpóe, heđi wí t'ovápho nachá? diwe i pení nak'óe iwe napówa. Wí k'uu pháagi? nakhaawin t'ovápho ee.

39 Jesus-di ovâyü'an, "Hä'i k'uu wéhänäpiye? binhänge'an." I nachuu'ivi pá'dây Martha-di Jesus óetu'an, "Na'inbí Sedó, nã-áho nasuhkay, nã-á yöenu thaa nahán diwedi únna."

40 Jesus-di óetu'an, "Naadi wítü'anpí'an, biwähäyundeđáho nãamúní Yöesi Tádá hânho nakay'in."

41 Heđi i k'uu wéhänäpiye? dáyhänge'an, heđi Jesus oe makówápiye? ibeédi natú, "Tádá, naadi wíkú'daa'o naví yúusu dînt'óyandi.

42 Heđá dînhanginná háđi wänbo t'ähki dînt'óyande'in, hewänbo naa nã'i tütü otú nã'in t'owa nãwe diyí'in dit'óe-ídi üdi naa dísannin dívíwhäyümäänídí."

43 Ihaydáhá? kaygi natú, "Lazarus, ópive."

44 Heḍi i sen nachu⁷k'óe⁷i napee. Wa⁷ḍi aa saygi⁷ḍiḍi na⁷ánmuu, ivi ánda mandá wánbo⁷, heḍá ivi ts'ay-á wá⁷ aadi ún⁷ánmuu. Jesus-di in t'owa ovâyṭu⁷an, “Bin⁷ánsuu heḍânho ivi⁷piye⁷ namú-íḍi.”

In Huḍiyoví p'ó⁷dédí⁷in dida⁷ Jesus óhéyí⁷in

45 Báyéki in Huḍiyó Mary-ví⁷piye⁷ di⁷áḍáapóya⁷nin háa Jesus i⁷annin dâymû⁷, heḍi ivi⁷piye⁷ dívíwhäyü.

46 Hewänbo wây-á in Pharisees-ví⁷piye⁷ dimää ovâyṭu⁷âamíḍi háa Jesus i⁷annin.

47 Heḍiho in owha⁷ p'ó⁷dédí⁷indáḍi heḍá in Pharisees-áḍi in Huḍiyoví tuyowa⁷ ovâywé⁷ge⁷an, heḍi ovâytsikáyin, “Hánnan ivi⁷ami⁷? Ná⁷i sendá báyéki ipinnánt'óe⁷o⁷.”

48 Kin ikanhondi âymägidáho⁷, to⁷wên t'âhki ivi⁷piye⁷ dívíwhäyü-í, heḍá in Rome-win sundáḍo di⁷âä-í heḍi na⁷inbí méesate hay⁷i dinnayü-í heḍá na⁷inbí t'owa-á dînwaḍe-í.”

49 Wí sen in diweḍi ihay paayo na⁷owha⁷p'ó⁷dédí⁷ân, i-á Caiaphas kin nakháwá, heḍi idá ovâyṭu⁷an, “Undá háäwí wánbo wí⁷únhanginnáhpí.

50 Ti wí⁷únhanginnáhpí⁷an shánki yänbedi híwó⁷ namúní⁷in ungi⁷ wí⁷ḍá⁷ wí to⁷wí t'âhki na⁷inbí t'owagi⁷ ivi wówátsi imääniḍi, heḍi handiḍi na⁷inbí t'owa t'âhki wí⁷ovâyhánú-ípi.”

51 I-á ivi ánshaa iwediḍo ná⁷i hí⁷ wínatúhpí, hewänbo wí Yóesi Tádávi tukhe⁷bi namuu waagibá ihé⁷andânho háa napuwagit⁷óe⁷in natú, gá i paayo owha⁷ p'ó⁷dédí⁷ namuudân. Heḍânkunho natú Jesus-á t'âhki in Israel t'owagi⁷ nachuwagit⁷óe⁷in.

52 Hewänbo ingi⁷ḍá⁷ wínachuwagit⁷óepí, in to⁷wên Yóesi Tádávi ây únmuu⁷in wéngé t'âhki diwadekw'ó⁷ningi⁷-ân wá⁷ nachuwagit⁷óe, heḍânho ovâywé⁷ge⁷amíḍi, heḍá wí⁷ḍá⁷ dipúwí.

53 I thaa iwedi páadépiye⁷ in Huḍiyoví p'ó⁷dédí⁷in dívíhí⁷máa háḍiḍi óhéyí⁷ḡgedi.

54 Heḍiho Jesus wiyá kee⁷eedi wí⁷iyiyéndepí, in Huḍiyoví p'ó⁷dédí⁷indi wí⁷óemúniḍi, hewänbo iwedi iyâatâḍi oe ahkónu nú⁷ naná⁷ diwepiye⁷ namää, wí búu⁷ú⁷ay Ephraim gin dâytü⁷o⁷ iwepiye⁷, heḍi iwáyge ivi khâḡe⁷nindáḍi iwóyí⁷.

55 Ihayháäbá in Huḍiyoví shánki⁷ḍi púnú⁷ naná, Passover gin dâytü⁷o⁷i⁷. Wa⁷ i shánki⁷ḍi thaa napówápíḍi báyéki t'owa Jerusalem búu⁷úḍi yá⁷wé dithaa⁷in iwepiye⁷ dimää dívípikhây⁷amíḍi in Huḍiyoví khuu dínmuu waa.

56 Jesus óetuwámáa, heḍi iwáyge méesate hay⁷i íve diyidi dívítumáa, “Tigúba i nashánki⁷ḍi⁷âä-í?”

57 In owha⁷ p'ó⁷dédí⁷indáḍi heḍá in Pharisees-áḍi in t'owa ovâyyon Jesus wáyge nayí⁷in dínhanginpoedí ovây⁷t'óe⁷amí, heḍânho óepankéyíḍi.

12

Wí kweedi Jesus-ví ân deedi wí ka⁷p'oe sa⁷wó⁷ nasuu⁷i⁷ ón⁷ewe

1 Wa⁷ḍi sí thaa natáy ná⁷in Huḍiyoví shánki⁷ḍi Passover gin dâytü⁷o⁷i dinnániḍi, heḍi Jesus oe Bethany búu⁷ú⁷ay iwepiye⁷ nawáymää. Iwânkun Lazarus na⁷ân, i-á i sen Jesus-di óewáywówápaa⁷íba namuu.

2 Iweho Jesus ónkindhúukhây⁷an. Martha-ḍi ovâysääsande⁷, heḍi Lazarus wá⁷ in wé⁷ge⁷indáḍi nahúu⁷ân.

³ Hedi Mary wí ka'p'oe sa'wó' nasu'i nard kin dâytu'o'i' imaa. I ka'p'oe-á wí' taa nakháa hedá hânho nachä'muu. Hedáhá' Jesus-ví ân deedi ôn'ewe, hedá iví phodá Jesus-ví ân deedi óepídi. I ka'p'oeđi ee íve i'ge t'ähki sa'wó' nasu'p'íde.

⁴⁻⁶ Hewänbo wí' iví khäge'ninbí'wedí natsikapóe, "Háadan ná'i ka'p'oe sa'wó' nasu'i' wí'iku'ch'áapí poewin tägintä (300) thaa t'öe diví'andi wá'áadi, i chá' in sehkanäwó' diwówayi'in ovâyääniđi?" Ná'i sen kin natú'i-á nakháwä Judas Iscariot gin, i-á Jesus óekuhpekhâymaa'i-ân namuu, hedi ná'in natú sänbi' namuudi, in sehkanäwó' diwówayi'indi óe'áyingimädá yoe. Idá in khäge'ninbi chá' ovây'áyinmaa, hedi iwediđo' isänhónde'.

⁷ Hewänbo Jesus-di Judas óetu'an, "I kwee ánpí ná'an. Tobá hä'i ka'p'oe imá've-i. I thaa díkhä'k'úwígí' namuu.

⁸ Hääđi wänbo t'ähki in sehkanäwó' diwówayi'in t'owa undáđi diyëni bñhääwímääniđi, hewänbo náwe naa-á hânhay wänbo t'ähki há'to undáđi ochä'ní."

In owha' p'ó'déđi'in dida' Lazarus óehéyi'in

⁹ Báyéki Huđíyo dínhanginpóe Jesus oe Bethany nayi'in, hediho iwepiye' dimää Jesus nayiđida' bá yoe, hewänbo Lazarus i sen Jesus-di óewáywówápaa'i' óemúniđi wá'.

¹⁰⁻¹¹ Jesus-di Lazarus óewáywówápaa ihayđi báyéki Huđíyodi inbi p'ó'déđi'in ovâyöekanhondi Jesus-ví'piyedá' divíwhäyuhon, hediho in owha' p'ó'déđi'in dâywéhpê'an Lazarus wá' óehéyiđi.

Jesus wí búndu iwe na't'ándi oe Jerusalem búu'ú nats'ú

¹² Wíyá tháwän in báyéki t'owa in Passover shánkí'dipiye' dipówá'in dínhanginpóe Jesus oe Jerusalem-piye' na'ä'in,

¹³ hedi palm taykhóe dâyts'á'di ún'ayyaymää, hedi kinnân divítuhkwñuhon: "Wíseégikénde'." "Na'inbí Sedó Yöesi Tádáđi wóesan, hediho híwó' wóe'äämí." "U-á Israel-ví tsondi hay'i unmuu."

¹⁴⁻¹⁵ Jesus wí búndu'ay ho ónkê'di iwe na'í'ân, hediho Yöesi Tádávi tã'nin diwe háa úntú' waagibá napóe. Kinnân nata'muu:

Un t'owa Zion-win wíyá wí'íkhuwóeda'ípi.

Binmú'dí, unbí tsondi hay'i wí búndu'ay k'léwéđi ún'ä'. *

¹⁶ (Ihayđiho Jesus-ví khäge'nin ná'i hääwí napo'i' wídika'póya'pí, hewänbo tí'úgedí Jesus wíyá oe makówápiye' nawápee ihayđânho ná'in iví'gedí nata'muu'in dín'ánpówá, hedá dínhanginná háa nata'muu waabá óe'annin.)

¹⁷ Hääđankánbo báyéki t'owa Jesus-áđi diyí' i thaa idi Lazarus óewáywówápaađi penípho iwedi napée-i kin óetu'an, hedi náä ná'in t'owadibá in wé'ge'in t'owa ovâyütmaa háa iwe i'annin.

¹⁸ Hediho ná'in wé'ge'in t'owa dínhanginpóe Jesus-á ná'in pínnán t'öe i'annin, hedánkunho ún'ayyaymää.

¹⁹ In Pharisees wí'ná táye dívichänu'odi ditú', "Ti wíwínmúndepi'an háa ída' waagi wí'únpuwamänpí'in. Binmú'dí, báyéki t'owa i-áđiđá' dimän."

Wên Greek t'owa Jesus-áđi dihí'da'

²⁰ Wên Greeks dimuu'in in wé'ge'in t'owa-áđi diyí', in oe Jerusalem dínshánkí'diná' diwepiye' di'ää'in Yöesi Tádá óe'a'ginmääniđi.

* 12:14-15 Zion-dá Jerusalem búu'ú namuu.

21 Indá Philip-ví'piye' dimää (i-á Bethsaida búu'ú'ay oe Galilee nangewi namuu), hedi öetu'an, "K'ema, Jesus-ádi gihí'da'."

22 Philip namää Andrew öetu'âamídi, hedáhá' Philip-á Andrew-áda Jesus-ví'piye' damää öetu'âamídi háa ditú'in.

23 Jesus natú, "Ihaydi púnú' nanânho nakeepúwídi hay'i omuu'in, naa t'âhki t'owagi' o'aypuyä'i'."

24 Hebo ta'gendi wâyumáa, wí táhtá ko'yi öekoedi ivi wówátsi imä' waagibá ûnpo' hedânho shánki báyéki iwedi natáhpaa-ídi, hedi ivi wówátsi imáhpída iwedi háäbo wínapa'pí, iwebo wí'bo nawánpik'óe. †

25 To'wên inbí wówátsi náa oepáa k'aydi ingí'da' dínmuu'indá inbí wówátsi dipedée-í, hewânbo to'wên inbí wówátsi náa oepáa k'aydi ingí'da' wí dínmuupi'indá, inbí wówátsi hânhay wânbo t'âhki dâymá've-í.

26 To'wên naagi' dívít'öe'amí'in dida'di naa díyuumá've-í'in dínkhây'ä', hedihó' iwáyge naa oyi' iwe, naví t'öe'in iwáygebá diyêñi. To'wên naagi' dívít'öe'o'in naví Tádádi ovâytu'âamí híwó' dívitsiye'annin."

Jesus ivi chuwa i'gedi ihé'an

27 "Náaho naví pí'ná khó'yé dínkháapóe. Ti naví Tádá dondaa'amí ná'in dínpuwagít'öe'in diwedi dín'aywoenídi? Hedân yoe, ná'in dínpuwagít'öe'in namuudânkun náa oepáa k'aydi'piye' o'ää."

28 Hedânho ná'in wída'máa naví Tádá, ovâykeeyamí u-á hay'i unmuu'in" kin Jesus natú. Ihaydi ná'i tuu makówádi nat'oet'öe: "Han dáy'anho', hedá wa' wiyá hanbá dáykhây máa."

29 In t'owa iwáyge diwinnin i tuu dit'oe, hedi wáy wên ditú, "Ikwahta'a'an" gin, hedá wáy-á ditú, "Wí makówáwi t'öepa'aa'ídi öehé'e'an."

30 Jesus-di ovâytu'an, "Ná'i tuu-á naagi'da' wínamuupí, hewânbo ungi' wá' namuu."

31 Ihaydi púnú' naná Yöesi Tádádi in öetaapi'in ovâykeekw'öenídi híwó'pí dívít'annin, hedá Penísendi inbí tsondi dínmuu'i-á öet'aanída.

32 Hewânbo naa náa nangedi dít'óhtägek'úwídi dítege ihaydi naadi t'âhki t'owa dovâytu'kánnamí naví'piye' di'ää-ídi."

33 Ná'in natú ovâythayyamídi háawin chuwa ûnpuwagít'öe'in.

34 Ee t'owa yágedi to'wídi öetu'an, "Yöesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu i to'wí idi öesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoenídi hânhay wânbo táhki nawówáyêñi'in. Heháadan untú' i to t'âhki t'owagi' na'aypuyä'i' öetegé-í öet'óhtägek'úwídi? To-an namuu ná'i to'wí t'âhki t'owagi' na'aypuyä'i'? Ti i-á namuu i to'wí Yöesi Tádádi öesogekhây máa'i' t'owa ovây'aywoenídi?"

35 Jesus-di ovâytu'an, "Wí kohthay waagi'ba' omuu, hewânbo undádi wí háy táhkída' ochangít'öe. Naa oyi' iwe nakeená, hedihó wa'di náa undádi oyidibo' unbí wówátsi naa-ádi binhúu, hedânho nakhuná' ní'ge wí'iyêñipídi. To'wí khuu'ige namándi-á wáy namän ní'ge wí'ûnhanginnáhpí."

36 Naa i kohthay omuu'ivi'piye' bíwhâyú wa' undádi oyidibo', hedânho t'owa i kohthay iwe ithaa'in ípúwídi."

In Hudiyovi p'ó'dédi'in Jesus-ví'piye' wídi'iwihâyundepi

Ná'in Jesus natú ihaydiho' iwáygedí namáadi ikaayan wí'öeshaa-ípidí.

† 12:24 Jesus náwe wí'bo' ivi'gedi ihí'máa. Natú'da', i ko'yi ivi wówátsi imä' háäwi iwedi napáa-ídi waagibá, i-á wá' ûnkhây'ä' ivi wówátsi imáani'in hedânho t'owa in wówátsi nahánde'pí'in dáykéyídi.

37 Hewänbo tobá báyéki pínán inbí páádépiye' ikeeyan wänbo', wa'đi ivi'piye' wídíwihäyundeپی.

38 Hedihó háa Yöesi Tádávi tukhe'bi' Isaiah ita'nan waagi napóe. I-á hán'oe natú,

Na'inbí Sedó, i hí' gitú'i' wídíwihäyupi.

Hedi unkay'in wídínhanginnáhpí.

39-40 Hedihó wídínkoedipi dívíwihäyú-ídí, gá dínpóedán háa wíyá wáygé Isaiah ita'nan waa:

Yöesi Tádádi inbí tsée ovâykhaayan, hedânho wídínkeepo'pí waagibá dínpuwídí, hedá inbí hangintandá ovâyya'an,

hedânho wídika'pówa-ípídí,

hedí naví'piye' wídí'á'pí dovây'owóyé-ídí.

41 Isaiah ná'in ita'nan gá Jesus-á hay'i napuwagít'óe'in ho ûnkeepóedán, hedánkun ivi'gedi ihée'an.

42 Hebo tobá Jesus-ví'piye' wáy wên wídíwihäyupi wänbo', báyéki in Hudíyo p'ó'dédí'in wänbo ivi'piye' dívíwihäyümägi, hewänbo kee'eedi wídítúhpí dívíwihäyú'in gá in Pharisees-di i méesate eepiye' ovâytsudekhâ'ámíđi dikhuwóeda'dán,

43 hedí ná'in Hudíyo p'ó'dédí'in shánkí dida' t'owa híwó' inbí'gedi dívíhée'ámí'ín Yöesi Tádá híwó' inbí'gedi dívíhée'ámí'ívíwedí.

Jesus-ví hí' ovâytu'annin dâyyoegi'an, hedânho ovâytechänukhâyímáa

44 Hedí Jesus-di kaygi ovâytu'an, "To'wí naví'piye' iwihäyunde'i-á naví'piyeda' wí'iwihäyundeپی, hewänbo i naa dísandiví'piyân wá' iwihäyunde'.

45 Hedí to'wídí naa dímúndedi i naa dísandi' wá' óemúnde'.

46 Naa náá oepáa k'aydipiye' o'ää wí kohthay waagi'ba ómunídí, hedânho to'wên naví'piye' dívíwihäyunde'in khuu i'ge wídiyêenípídí.

47 Naa wó'tú'pí in to'wên naví hí' dit'oedi hewänbo wídây'a'gindopídí dínkhây'ä' ovâytechänú-í'in. Naa o'ää t'owa dovây'aywoenídí, dínkhây'ä' ovâytechänú-í'in otúnídá yoe.

48 I t'ä'gi thaa naná' diwe ná'i naví hí' ho dovâytu'andi' namuudánkun in to'wên naa díyoe'annin hedá háa otú waa wídínséegi'anpí'in ovâytechänukhâyímáa,

49 gá naa háa naví Tádádi dísandídá naa díyôn waagidá' dáyhée'o', háa owänpida' waagá yoe.

50 Hedí dínhanginná i tsonttu naví Tádá imägi'i wówátsi nahándépi'in napäyi'in. Hedânho háa naví Tádádi dítu'annindá' naa otú' hedá ha'wáa dáyhée'o'."

13

Jesus-di ivi khäge'ninbí ân ovây'owídi

1 Wí' thaa wa' natáy i Passover shánkí'di thaagi'. Jesus ûnhanginná i thaa napowa'ä'in náá oepáa k'aydi iwedi ivi Tádávi'piye' namú-ídí. Häädi wänbo t'ähki in ivi'in ûnmuu'in ovâyséegi wa' náädi nayi' ihaydi, hedí náá ovâykeekankhâyímáa hânho ovâyséegi'in.

2 Wé'ge dívíkindihúuyo' ihaydi, Penísendiđi Simon-bí ay Judas Iscariot i ánshaa ho óemägi Jesus óeku'p'áynídí.

³ Jesus ûnhanginná iví Tádádí t'âhki kay óemági'in, hedá ûnhanginná Yôesi Tádávi'wedi na'âá'in hedí iví'piye'ba nawáymännin,

⁴ hedího' ee nahúu'ân diwedi iwínúdí iví k'éwé'in to ip'âdí, hedí wên p'oepidi'in aadi iseeba'áa'an.

⁵ Hedáhá' wên oewâäbay iwe ip'oesaadi iví khäge'nin i'ân'owidíhon hedá in p'oepidi'in aa naseeba'áamuu'indidá ovây'ânpídi.

⁶ Peter-ví'we napówa ihaydi Peter-di óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, ti udi naa dí'ân'owidíkhâymaa?"

⁷ Jesus-di óetu'an, "Nää wí'unhanginnáhpí háadi kin dáyo'o'in, hewänbo wáy wí thaa ûhanginpúwí."

⁸ Peter-di óetu'an, "Há'to dí'ân'owidí-i'in wímääni." Jesus-di óetu'an, "Naadi wí'owidípídá navi' wú'muupího'."

⁹ Simon Peter-di óetu'an, "Hedáho', Na'inbí Sedó, navi man dín'owidí hedá navi p'öndá, navi ända'ba yoe."

¹⁰ Jesus-di óetu'an, "To'wí i'oe'iví túu'ú t'âhki khäapí' ûnmuu, iví ända' ûn'owidítáy. Hedí undá khäapí'in ímuu, hewänbo un t'âhkídibo-á yoe."

¹¹ Jesus ûnhanginná to'widí óekuhpegit'oe'i namuu'in, hedänho natú, "T'âhkídibo khäapí'in wí'ímuupí" gin. *

¹² T'âhki inbí ân ovây'owidíbowa ihaydi iví k'éwé'in to iwáyttögi, hedí indádi iwáysöge. Ihaydi ovâytsikáyin, "Ti ûnhanginná háadi kin wây'annin?"

¹³ Undi naa dítu'o hâhkandi-ádi p'ó'dédí'-ádi, hedí híwó' kin ítú?, há'bi-ânkun omuudi.

¹⁴ Hedího' undá ûnkây'ä' wí'nä táye bîn'ân'owidí-i'in, gá naa unbí hâhkandi' hedá p'ó'dédí' omuu'idi wây'ân'owidídân.

¹⁵ Nä'i háa dáyo'annin naadi wâykeeyan hedänho háa naadi wây'an waagibá un wá' wí'nä táye úvikanhúuwí.

¹⁶ Ta'gendi wâytumáa, wí t'öe'i-á iví tsondiví shánki hay'i wínamuupí, hedá wí t'öekhuwa'i-á i öeyöndiví shánki hay'i wínamuupí.

¹⁷ Háa wâytu'an waa íka'póya'dáho', navi hí' bîn'a'ginnamí hedího íhíhçaa-í.

¹⁸ "Hewänbo naa wó'tú'pí un t'âhkídibo háa wâytu'an waa úvikhâymaa'in. Naa dínhanginná to'wên in dovâyde'mannin dimuu'in. Hewänbo nä'in háa Yôesi Tádávi ta'nin diwe natú' waa ûnkây'ä' napúwí'in:

I to'wí naa-ádi ihúuyyandi wänbo híwó'pí' naa díkhâymaa.

¹⁹ Nää wâytumáa háa napuwagít'oe'in wa' napóepidíbo', hedänho napóe ihaydá úvíwhâyú-i naa i omuu hân'oeðibo' oyi'í'.

²⁰ Ta'gendi wâytumáa, to'wëndi wí naadi dósandi' óeséegí'odi, indi naa wá' díseegí'o waagibá diví'o', hedí to'wëndi naa díseegí'odá, i naa dísandí' wá' óeséegí'o waagibá diví'o'."

Jesus natú wí to'widí óekuhpekhâymaa'in

²¹ Jesus-di nä'in ovâytu'an dihaydiho' iví pí'nä ûnkhäapóe, hedí thay'eedi ovâytu'an, "Ta'gendi wâytumáa, un diwedi wí'di naa díkuhpekhâymaa."

²² Iví khäge'nin dívíwänpipuwä'o', to'wíwí'gedí ihí'máa'in wídínhanginnáhpídi.

²³ I khäge'di Jesus-di óeséegí'í' iví nú'ba na'ân.

* **13:11** Páadé ihaydi Jesus in hí' "khäq" kin natúdí inbí túu'ú i'gedí ihí'máa, hewänbo t'í'úugé ihaydá Judas-ví t'aywó'di i'gedän ihée'an.

24 Heḍiho Simon Peter imannan nãʔi khãḡeʔdiḍi óemúníḍi, heḍi óetuʔan, “Jesus nátsikáyin toviʔgedan ihíʔmáaʔin.”

25 Heḍihoʔ i khãḡeʔdi Jesus-vi shánkí núʔ iháḍiḍi óetsikáyin, “Naʔinbí Sedó, to-an i namuu wóekuhpekhâymáaʔiʔ?”

26 Jesus-di óetuʔan, “Naa wí pává i sãã iwe dóp'ohtôeni, heḍi wí toʔwí dópãgít'óe. Iviʔgedán dáyhíʔmáa.” Heḍi wí pává ikêʔdi ip'ohtógidi Judas óemáḡi, i-á Simon Iscariot-ví ay namuu.

27 Judas i pává ikêʔ ihaydi weseboʔ i Penísendi ivi píʔnã ûnts'ú, heḍi Jesus-di óetuʔan, “Hããwí háa bikhâymáaʔi wesebo náʔan.”

28 Hewânbo toʔwí wânboʔ in dihúukw'óʔnin diweḍi wíʔûnhanginnáhpí háaḍi Jesus-di kin óetuʔannin.

29 Judas-á i chãʔ múu imáa, heḍiho wên diʔân Jesus-di óetuʔan háãwí i shánkíʔdígíʔ díntáyʔiʔ ikumã-f'in, heḍá wây-á wëndá diʔân in sehkanãwóʔ diwówayiʔin wí háãwí ovâyãmãäni gân óetuʔan.

30 Heḍiho Judas i pává ikêʔdi wesebo napee. Ihaydiho nakhuḡná.

Jesus ivi khãḡeʔnin wên ts'aamin tsontuḡ imãḡi

31 Judas napee ihaydi Jesus natú, “Ihaydi nanãnho t'owa dínhanginpúwíḍi naa t'ãhkí t'owagíʔ oʔaypuyãʔiʔ hayʔiʔ omuuʔin, heḍá háa naa dínpuwagít'óeʔin namuudi dínhanginpúwí Yôesi Tádá wáʔ hayʔi namuuʔin.

32 Heḍiho Yôesi Tádáḍi hayʔi naa dípa-a-í ivi haybá omúníḍi, heḍá nãʔin ikhâymáa weseboʔ.

33 Naví áyyãã, wí háyú thaadaʔ undáḍi ochangít'óe, heḍi náã in Hudíyoví p'óʔdédíʔin dováytuʔan waagibá un wáʔ wâyḡumáa, undi díḡuwãkhâymáa, hewânbo wáy omãn diwepiyeʔ wíʔunkoedí-ípi náã ímu-f'in.

34 Naadi wên ts'aamin tsontuḡ náã wâypãkhâymáa, heḍi kinnân namuu: Wíʔnã táye úviséegíhúuwí. Naadi wâyséegi waagibá, hanbá wíʔnã táye úviséegíhúuwí.

35 Úviséegíhondáho toʔwên t'ãhkí dínhanginnáni naví khãḡeʔnin ímuuʔin.”

Jesus-di Peter óetuʔan, “U-á poewin untúni naa wíḍítaapíʔin”

36 Simon Peter-di óetsikáyin, “Naʔinbí Sedó, wépiyan unmánʔ?” Jesus-di óetuʔan, “Nãã-á wíʔunkoedípi wáy omãn deepiyeʔ díyḡuhúuwíḍi, hewânbo wáy wíʔ thaa wáy omãn diwepiyeʔbá unnú-í.”

37 Simon Peter-di óetsikáyin, “Naʔinbí Sedó, háaḡan wíḍíunkoedípi wíyḡuhúuwíḍi náã? Naa okhãymuu naví wówátsi uḡi dáymãäníḍi.”

38 Jesus-di óetuʔan, “Ti naa omuudi unkhâymuu uvi wówátsi bimãäníḍi? Náʔin taʔgendi wíḡuʔãmá: Wí dee sen waʔ ikinpíḍiboʔ u-á poewin untúni wíḍítaapíʔin.”

14

Yôesi Tádáviʔpiyeʔ gipundaʔdá, ivi ay Jesus-viʔpiyeʔ páaadé gimú-f'in gínkhâyʔãʔ

1 Heḍáháʔ Jesus t'ãhkí ivi khãḡeʔnin ituʔan, “Ánshaa iwe wíʔikwõʔnípi. Yôesi Tádáviʔpiyeʔ úviwhâyḡuhúuwí heḍá navíʔpiyá.

2 Naví Tádáviʔk'aygi ûnnáʔ diwe báyéki ûnʔivená. Náʔin taʔgen namuupíḍáho háʔto wâytuʔãmáiwãn taʔgen namuuʔin. Heḍiho náã omãn wí íve wíʔinbo wâykhâyʔãmíḍi.

3 Heḍi wí íve wâykhâyʔãmíḍi omãädá wíyá owáyʔãã-í un wâyḡuhúuwíḍi naaḍi, heḍãnho wáy oʔân diwebá un wáʔ ikwõʔní.

4 Un únhanginná wáypiye? omännin, heḁá in p'ôe naa omän deepiye? wá? únhanginná."

5 Thomas-di óetu'an, "Na'inbí Sedó, wíghanginnáhpí wáypiye? unmännin wänbo? Heḁi háḁiḁan in p'ôe unmän deepiye? gínhanginnáni?"

6 Jesus-di óetu'an, "Naa-á in p'ôe omuu, heḁá in ta'gendá, heḁá in wówátsi-á. To'wí wänbo wúnkoedipí naví Tádávi'piye? namú-íḁí, naví'piye? páadé na'áḁiḁiḁa'mänho?"

7 To'wí naa omuu'in ta'gendi únhanginnándáho naví Tádá wá? dintáa-íwän. Nää iweḁiho bintaa heḁá bínmû?"

8 Philip-di Jesus óetu'an, "Na'inbí Sedó, i Tádá na'in dínkeeyamí. Hähayḁá? gíntáy."

9 Jesus-di óetu'an, "Philip, gáhänhay waabo? undáḁí oyihó?, hebo wa'ḁi wí'úhanginnáhpí to'wí omuu'in. To'wên naa dímu'indá i Tádá wá? dáymu'?. Heḁi háḁan ditumáa i Tádá wáykeeyamí gin?"

10 Háḁan wíwihâyundepí i Tádá-áḁí omuu'in heḁi i Tádá-á naa-áḁá omuu'indá? Nää hi' wâytu'o'i naví'ḁá? wíḁínmuupí, hewänbo naa dáyhi'máa ihayḁi naví Tádá naa-áḁí namuu'i' iví t'ôe i'o'.

11 Nää i naaḁi wâytumáa'i binwhâyú: Naa-á i Tádá-áḁí omuu, heḁá i Tádá-á naa-áḁá namuu. Hewänbo naví hi' dínwhâyundepiḁáho?, i hääwí dáy'o'i namuḁi bíwhâyú wé'ge gamuu'in.

12 Ta'gendi wâytumáa, to'wên naví'piye? díwihâyunde'indá, naa dáy'an waabá in wá? dívíkankhâymaa, heḁá wa'ḁi shánkí he'endi hääwí-á dívíkankhâymaa, gá naa naví Tádávi'piye? omändän.

13 Úwihâyundedáho naa dínk'óe'in wây'amíḁí i ída'po'i', naaḁi wây'amí-ákun, heḁi hääwí naa Yôesi Tádávi ay omuu'i dó'o'íḁi t'owa dínhanginnáni i Tádá hay'i namuu'in.

14 Hääwí namúni wänbo ída'po'ḁi, naa dínk'óe'in wây'amíḁí úwihâyundedá, naa dó'amí-ákun."

Jesus-di i Yä'däa'i P'oewaahâa iví khäge'ninbi'piye? óesankhâymaa

15 "Undi díséegiḁáho? i tsonttu wâymägi'i dín'a'ginnamí.

16 Heḁi naaḁi naví Tádá dódaa'amí wiyá to'wí wovâykhäge?namí'i wovâysaaníḁi, heḁi han i Tádá i'amí. Nää'i wovâykhäge?khâymaa'i-á hääḁi wänbo t'ähkí undáḁí nayëëni, i-á i Yä'däa'i P'oewaahâa namuu, heḁi in ta'gen naháhkanyí?"

17 In to'wên Yôesi Tádá dáytaapí'indá nää'i Yä'däa'i P'oewaahâa wí'óemúndepiḁi heḁá wí'óetaapíḁi há'to daykéyí. Hewänbo undiḁän bintaa, undáḁí nayiḁi, heḁá unbí pí'ná khó'yé i bínmá've-í.

18 "Naaḁi wên táḁapí'in yiyápi'in waagi'inbá wíwâyyoekankhâymaapi, naa-á unbí'piye? owáy'ä?"

19 Hây napóe ihayḁi in t'owa Yôesi Tádá dáytaapí'indi naa wiya wíḁimúnípi, hewänbo undáho dímuní, heḁá íwówâyëëni gá naa owówáyidän.

20 Heḁi i thaa napówa ihayḁá únhanginnáni naa naví Tádá-áḁí omuu'in, heḁá undáḁí naa-áḁí wé'ge gimuu'indá wá? únhanginnáni.

21 "To'wên naví tsonttu dínhógi'in heḁá dín'a'gindo'indá, indänho naa díséegi, heḁi to'wên naa díséegi'indá naví Tádáḁi ovâyséegi, heḁá naaḁi wá? dovâyséegi, heḁi dovâykhäge?namí shánkí híwó' dítáa-íḁi" kin Jesus natú.

22 Wí khäge² di² Judas gin nakhäwä² i², hebo Judas Iscariot-dá yoe, idân Jesus óetsikáyin, “Na² inbí Sedó, heháadan na² indá² díkhäge² khâymaa shánki híwó² wítaa-ídi, hedi hä² in t'owa Yöesi Tádá dáytaapí² indá yoe?”

23 Jesus-di óetu² an, “To² wên naa díseegi² indá navi hí² dín² a² gindo², hedi navi Tádádáho ovâyséegímá² ve-í, hedi navi Tádá-ádi naa-ádi inbí pí² ná² khó² yé² anthayé-í.

24 To² wên naa díseegi² pí² indá navi hí² wí dín² a² gindopí. Hedi i hí² naadi wâytu² andi-á navi² dâ² wí dínmuupí, navi Tádádí disandiví hí²-ân ünmuu.

25 “Nä² i² hääwí naadi wâytumáa wa² di² nää undádi oyiidibo².”

26 Hewänbo i to² wí wovâykhäge² namí² idá t'ähki úntáy² i wovâyhá² amí, hedá t'ähká naadi wâytu² andi-á wovây² ánsshaakannamí. I-á i Yä² dâa² i P'oweqahâ-ân namuu, hedi navi Tádádí i wovâysaaní gá han dódaa² andân.

27 “Naadi wâykhäge² namí hedânho ánskaa iwe wí² ikwo² nípidí. Naada² dínkoedi han wáy² amí² in, in to² wên Yöesi Tádá dáytaapí² indá wí dínkoedipí. Unbí pí² ná² khó² yé² wí² áyngi-ípi hedá wí² ikhuwôeda² ípi.

28 Navi Tádáví² piye² omân hedá unbí² piyá owáy² ä² gin wâytu² andi it'oe. Navi Tádá-á navi shánki hay² i namuu hedi ta² gendi undi naa díseegídáho² íhíhçaa-í iví² piye² omândi.

29 Nä² i² t'ähki nää wâytumáa wa² di² napóepídibo², hedânho owáy napóe ihaydá undi navi hí² dínwhäyü-ídi.

30 Wíyá shánki naadi wíwâytu² amí² pí, gá i Penísendi na² ä² dän, i-á in Yöesi Tádá dáytaapí² inbí tsondi dínmuu. Idá naa wí dítsonmáapi.

31 Hewänbo nää navi Tádádí naa diyôn waa dáykhâymaa, t'ähki t'owa dínhanginnánídi i-ân dóseegi² in.

“Bíwínú, yaho näwedí gimú-í.”

15

Jesus wên úuva áaphää waagi² bá namuu

1 “Naa wên híwó² nín úuva áaphää waagi² bá omuu, hedi navi Tádá-á i áaphää áyí² di waagi² bá-á namuu.

2 In t'owa navi² in dínmuu² in áaphää wa² yáy khóe waagi² inbá dimuu. T'ähki wa² yáy khóe na² úuvapaapí² navi Tádá its'ándedi iyâa² o², hedá i wa² yáy khóe na² úuvapaa iwedá i hí² indí híwó² pí² namuu² i-á iyâa² o² shánki báyéki híwó² napáa-ídi.

3 Undá i híwó² pí² ho únyâamuu i hí² naadi wâytu² andi bînt'óyandi.

4 Häädi wänbo t'ähki naa-ádi ímúní² in únkhây² ä², hedi naa-á häädi wänbo t'ähká undádi omúní. Wên wa² yáy khóe wänbo wí² bo wínahääpa² pí, ná² in wa² yáy khóe in áaphää eedi nachândida² mân nahääpa², hedi hanbá un naa-ádi häädi wänbo t'ähki ímuupídáho², há² to únkoedi-í híwó² di hääwí úví² amídi.

5 “To² wên häädi wänbo t'ähki naa-ádi dimuu² in hedá naa-á indádi omuudá, indá báyéki híwó² diví² amí. Naa-ádi ímuupídí hääwí wänbo há² to bín² amí.

6 In to² wên naa-ádi häädi wänbo dimuupí² indá wa² yáy khóe t'owa dáyts'â² i² waagibá dínpúwí. Kí² bi wa² yáy khóe-á dáych'áadi nat'a², hedi dáywé² ge² andi dáyphamáde².”

7 Naa-ádi häädi wänbo t'ähki íkw'ónda² navi hí²-á unbí pí² ná² khó² yé² bínmáada², únkoedi hääwí wänbo ída² i Yöesi Tádá bîndaa² amídi, hedi ídá wovâymäáni,

⁸ hedânho t'owa dínhanginnáni naví Tádá hay'i namuu'in, hedího' undá báyéki híwó' úví'âamí, hedí kindidiho ta'gendi naví khäge'nin ímúni.

⁹ "Naví Tádádí naa díséegi waagibá naadi wâyséegi. Naví séegi wóegé häädi wänbo t'ähki ímúni.

¹⁰ Naa naví Tádávi tsonttu dön'a'gindodi iví séegi wóegé häädi wänbo t'ähki omuu. Hedá undá hanbá naví tsonttu dîn'a'ginhondáho', naví séegi wóegé häädi wänbo t'ähki ímúni.

¹¹ Ná'i t'ähki wâytu'an hedânho' i hihchan dómáa waagibá un wá' unbí pí'ná khó'ye binná've-ídi, hedá t'ähki hihchanda' binná've-i.

¹² Ná'in tsonttu naadi wâytumáa: Wí'ná táye úviséegihúuwí naadi wâyséegi waagibá.

¹³ In to'wên inbí wówátsi inbí k'ema'ingi' dívímägi'indá shánki hay'in séegi namúni'in dâymáa.

¹⁴ Hedí undá hääwi naadi wâyyon waagi binkanhondáho naví k'ema'in ímuu.

¹⁵ Nää iwedi páadépiye' naví t'ôe'in ginda' naadi wíwâytukankhây máapi, gá wí tsondi-á iví t'ôe'in háa ikhây máa'in wí'itu'opídân, hewänbo naví k'ema'innân gin wâytu'âamí, gá hääwi naví Tádádí dítu'andi' naadi wâyhangin'ännandân.

¹⁶ Undi naa wídiđe'manpi, naadá un wâyde'man, hedá wovâykw'ódi báyéki híwó' úví'amídi, hedí i híwó' úví'o'i-á nakâypuwí. Naví Tádádí naa dínk'ú' hääwi ída'póe'i' wây'amídi, hedího úvíwhâyundedáho' idi wovây máani.

¹⁷ Kinnân naadi wâytsónmáa: Wí'ná táye úviséegihúuwí."

In Yöesi Tádá dâytaapi'indi Jesus-vi khäge'nin ovây'táy-i

¹⁸ "In t'owa Yöesi Tádá dâytaapi'indi wovây'taydáho wí'ún'óde-ípi unbí páadebo naa dí'tay'in.

¹⁹ In Yöesi Tádá dâytaapi'in t'owa waagi'inbá ímuudáho', indi wovây séegi-í, inbí'in dínmuu'in dâyséegi waagibá. Hewänbo in waagi'inbá wí'ímuupi. Naadi wâyde'man Yöesi Tádá bintáa-ídi, hedánkun indího wovây'tay.

²⁰ Wí'ún'óde-ípi háa wâytu'annin: Wí t'ôe'i-á iví tsondiví shánki hay'i wínamuupi. Hedího to'wên naa dí't'ôephadekannannindi un wá' wovây't'ôephadekannamí, hedí to'wên naví hí' dîn'a'ginnannindi unbí wá' wovây'a'ginnamí.

²¹ Naví'in ímuudibo t'ähki ná'i híwó'pí' hääwi t'owadi wovây'amí. Háadi' Gá i naa dí'sandi' wídi'âytaapídân.

²² Naadi naví hí' dovâytu'âamídi o'ääpídáho ná'i t'aywó'di wí'dínmuupiwän. Hewänbo o'ää-áku, hedânho náa wí' wänbo wí'ünkoedípi natúnídi, 'Naa wí'dínhanginnáhpí dáy'taywó'nannin.'

²³ To'wên naa dí'tay'indá naví Tádá wá'ho dînt'ay.

²⁴ Wa'qi indádi oyi' ihaydi báyéki hääwi dáy'an wíyá to'wí wänbo hánhay wänbo i'anpi'. Kí'bi t'ôe dáy'anpídáho ná'i t'aywó'di wí'dínmuupiwän. Hewänbo háa naa dáy'annin dâymü'-áku, hedí naa-ádi naví Tádá-ádi wí'gíndíbo dí'tay.

²⁵ Hedí kin díví'andi naa háa inbí tá'kan naví'gedi natá'muu waa dínpóe, kinnân:

Wên híwó'pí'in wí'dáy'anpi wänbo naa dí'tay.

26 “Owáy navi Tádáví?we opówá ihaydi i to?wí wovâykhâge?khâymaa?i-á naadi wâysangít?óe. Ná?i navi Tádáví?wedi unbí?piye? naká?âgít?óe?i-á i Yä?dâa?i P'oewaahâa namuu. Hedi napówá ihaydi navi?gedi ihée?ami.

27 Hedá undá wá? t'owa navi?gedi bintu?âami, gá páadé navi t'óe donts'an?an diwedibo? un naa-ádi íyidân.

16

1 “Ná?i háäwí naadi wâytu?an hedânho unbí whâyü wí?únháanípídi.

2 In Huđiyodi inbí méesate íve wovâytsudekhâa?ami, hedá wá? shánki wänbo únpuwí, wáy wí thaa naná? diwe wovâyta?ahânúdáho di?âani Yóesi Tádági? dívít?óemáa?in.

3 Háadan kin dívíkhâymaa? Gá Yóesi navi Tádá dínmuu?i wíđintaapíđân, hedá naa wá? wänbo wíđitaapí.

4 Ná?i napuwagít?óe?i wâyümáa wa? napóepíđibo?, hedânho napóe ihaydá naadi wâytu?an ni?gedi ún?ánpowagít?óe. Naadi ná?i háäwí wíwâytu?anpí páadé navi t'óe donts'an?an dihaydi, gá wa?di undáđi oyidân.”

Háa i Yä?dâa?i P'oewaahâa ikhâymaa?in

5 “Nää tobá i naa disandivi?piye? omän wänbo?, wéná wí wänbo undi wíđitsika?máapí wâhâäpiye? omännin.

6 Ná?i háäwí wâytu?andidiho? unbí pí?ná khó?yé nää báyéki únkháapo?.

7 Hewänbo in ta?gen wâyümáa: Ungi? shánki yänbedi híwó? namuu naa omú-ídi, gá naa omääpíđáho? i to?wí wovâykhâge?khâymaa?i wína?âä-ípíđân, hewänbo omääđáho? i dósaaní unbí?piye?.

8 Hedi owáy napówá ihaydá t'owa ovâythayyamí piháa di?ánshaamuđi wídika?póya?pi?in inbí t'aywó?di i?gedi, hedá i híwó?di namuu i?gedá, hedá Yóesi Tádáđi t'owa ovâyta?hânukhâymaa i?gedá.

9 Idi ovâythayyamí dívít?aywó?nannin, navi?piye? wíđívíwhâyundepídi.

10 Naa híwó?di? omuu i?gedi ovâythayyamí, gá naa i híwó?di? omuu?i navi Tádávi?piye? omändân, hedi wiyá wíđímúnípi.

11 Yóesi Tádáđi t'owa ovâyta?hânukhâymaa i?gedi ovâythayyamí, gá ho natúđân idi i Penísendi óetuchânukhâymaa, i-á in t'owa Yóesi Tádá dáytaapí?inbí tsondi dínmuu.

12 “Naa wa?di báyéki wâytu?âami?in oda?, hewänbo nää wí?únkoedipí ihay bínhónídi.

13 Hewänbo owáy i Yä?dâa?i P'oewaahâa napówá ihaydi, i-á in ta?gen t'áhkí naháhkanyi?i? namuu, idi wovâykhâge?khâymaa in ta?gen namuu?in navi?gedi ta?gendi únhanginpuwídi, gá iví ánskaa únmuu?íđá? wí?ihí?khâymaapíđân, hewänbo háa Yóesi Tádáđi óetu?an waagi natúní, hedá háa napuwagít?óe?in wovâytu?âami.

14 Háa natúní?in navi?wedi ihóní hedi wovâytu?âami. Handídi wovâyhangin?ánnamí naa hay?i omuu?in.

15 Navi Tádávi háhkan únmuu?i-á navi? wá? dínmuu. Hedânho naa otú, i Yä?dâa?i P'oewaahâa háa wovâytu?âami?in navi?wedi ihóní.”

Jesus-ví khâge?nin inbí pí?ná khó?yé dikháapúwí, hewänbo wiyá dihíthchanpúwí

16 “Hanwaapíđibo? undi wíđímúnípi, hedá iwedá hanwaapíđibo-á undi naa wiyá diwáymúní.”

17 Wên iví khäge'nin wí'ná táye dívítu'an, "Hânnan hêe ná'in dívítu'annin natu'da"? Natû, 'Hanwaapídíbo wídímúnípi' gin, hedá 'Iwedá hanwaapídíbo-á wíyá naa díwáymúni' gân. Hedá wá' natû, 'Kin napúwí gá naví Tádáví'piye' omândân.'

18 Hedí hânnangú iví hí' 'hanwaapídíbo' ûntu'da'? Hääwí i'gedi ihí'máa'in wíginhanginnáhpí."

19 Jesus ûnhanginná ditsikapúwí'in dida?, hedího' ovâytsikáyin, "Ti úvítsika'máa háa otu'da'in wâytu'andi, 'Hanwaapídíbo' undi wídímúnípi, hebo iwedá hanwaapídíbo-á wíyá díwáymúni'?"

20 Ta'gendi wâytumáa, undá íséeyêeni hedá úvísíhtuwínú-í, hewânbo in t'owa Yôesi Tádá díytaa'pí'indá dihíhchanpúwí. Hebo ík'áykháapoé wânbo ná'i-á únphadé-í hedí híhchan bînmá've-í.

21 Wí kwee na'eyekháyi'i hânho nachanpo?, na'eyehaypúwí ihay nanândi. Hewânbo iví ay ûn'aypu'yä ihaydá, iví hay i'gedi wíyá wí'ûn'ánpóya'pi, gá nahíhchanpóedân iví ay ûn'aypu'yädi.

22 Hedí hanbá undá nää únpó?. Un ík'áykháapo' naa wáypíye' omândi, hewânbo owáy naa wíyá o'ää ihaydá unbí pí'ná khó'yé íhíhchaa-í, hedí to'wí wânbo wí'ûnkoedí-ípi unbí híhchan únmuu'in wovâykwéé-ídí.

23 "Hedí ihaydi wí'úntâyínípi hääwí wânbo ditsikáyí'nídí. Ta'gendi wâytumáa, hääwí naví Tádá bîndaa'andi?, naví'piye' úvíwhâyundedí, idi wovâymäáni.

24 Nää pu'wahay wa'di hääwí wânbo wí'ída'póepí naví'piye' úvíwhâyunde wânbo?. Nää bîndaa'an, hedânho bînhóní, hedá báyéki híhchan bînmá've-í.

25 Ná'i hääwí wâytu'andi wâyhá'amídí ûnthaykantáy, hewânbo owáy wí thaa naná' diwe kindídi wíyá wíwâyhée'amípi, thay'eedân naví Tádáví'gedi wâytu'âamí.

26 Hedí ihaydi shánkí híwó' bîntaadi un íhääwída'púwí naví'piye' úvíwhâyundedí, hedí wíyá wínatâyínípi naa naví Tádáví'piye' wâyýúusu'amídí, hewânbo idi wovâyseegídí unnânho iví'piye' úvíyúusu'amí.

27 Hedí idi wovâyseegi gá undi naa díseegídân hedá úvíwhâyundedá naa iví'wedí o'ää'in.

28 Nää oepáa k'aydipiye' naví Tádáví'wedân o'ää-ákun. Hedí nää-á nawedí naví Tádáví'piyebá ováymän."

29 Iví khäge'nindi óetu'an, "Nábáha' thay'eedi bihí'máa, nää-á uví hí'-á ûnthaykantáy'i' wí'úmuupí.

30 Nää gínhanginpóe u hääwí t'áhki úhanginná'nin, hedá hääwí to'wídí woetsikáyí'ní'in nada'i' u úhanginnânho wa' woetsikáyí'pídíbo?. Hedânho ívíwhâyunde Yôesi Tádáví'wedí un'ää'in."

31 Jesus-di ovâytu'an, "Nää-á ítû' naví'piye' úvíwhâyunde'in,

32 hewânbo nää iwedí un t'áhki íwadedéé-í, hedí wí'ínbo' unbí p'óegé bînkéyi hedí naa wí'bo díyoe'amí. Hewânbo naví Tádá naa-ádi nayídi ta'gendi wí'bo há'to oyéni.

33 Naadi t'áhki ná'i wâytu'an hedânho naa-ádi ímuudi ánskaa iwe wí'íkwó'nípidí. In Yôesi Tádá díytaa'pí'ínbí yáagé wa' íyi' ihaydíbo bînt'óephadekhâyímáa, hewânbo kay'indi úvívínú-í, naa i yä'dáapí' nää oepáa k'aydiwi dót'an."

17

Jesus ivi khäge'ningi' iyüusu'an

1 Jesus ivi khäge'nin nä'i t'ähki itu'an dihaydi makówápiye' ibéedí kinnân iyüusu'an: "Tádá, ihaydiho dinná. Nää ovâykeeyan naa uví ay omuu'i hay'i omuu'in, hedânho u-á hay'i unmuu'in naadi dovâykeeyami.

2 Udi disóge t'ähki t'owavi tsondi omúnídi, hedânho naadi t'ähki in udi dímägi'in in wówátsi nahándepe'in dovâymäánídi.

3 Uda' i ta'gendi Yóesi unmuu, hedá naa-á Jesus omuu, i udi dísandi' t'owa dovây'aywoenídi, hedí in to'wên u-ádi naa-ádi dítaa'indáho wówátsi nahándepe'in dâymáa.

4 Wa'di nää oepáa k'aydi oyi' ihaydi in t'owa dovâykeeyan u-á hay'i unmuu'in, gá in t'óe udi díkanyónnin t'ähki dóbowadán.

5 Tádá, naa hay'i omuu wa'di u-ádi oyi' ihaydibo', wa' hääwi wänbo nakhi'yenpi ihaydibo'. Nää uví'piye' owáymän, hedího ovâykeeyami naa hay'i omuu'in, háa omú'de waagibá.

6 "In to'wên nää oepáa k'aydi udi naa dímägi'in dovâykeeyan háawi unmuu'in. Indá páadebo' uví'in úmuu, hedá udi indá dímägi, hedí uví hí' wón'a'ginnan.

7 Nää in dínhanginpóe hääwi t'ähki udi dímägi'i ta'gendi uví'wedí na'á'in, 8 gá hääwi udi naa dítu'andi' naadi dovâytu'andán, hedí dáyséegi'an. In dínhanginná ta'gendi uví'wedí o'ää'in, hedá dívíwhâyunde' udi dísannin.

9 "Naadi ingi' dovâyüusu'o'. Nää t'ähki t'owagi'in wídáyüusu'opi, hewänbo in udi dímägi'ingi'inda'mân dáyyüusu'o', indá uví'in úmuudi.

10 T'ähki naví'in dínmuu'in uví'in wá' úmuu, hedí uví'in úmuu'indá naví'inbá dínmuu. Hedí háa inbí wówátsi dâyhon waagidibo nakeepo' naa hay'i omuu'in.

11 Nää uví'piye' omän, hedí nää oepáa k'aydi wó'yéeni'pi, hewänbo ná'indá näädibo wa'di diyí'. Naví Tádá, u shánkí yä'dáa'i unmuu'i', uví kay úmuu'idi áyngidibo' ovâyma've-i, i kay udi dímägi'idibá, hedânho wí'da' waagibá dimúnídi, naa-ádi u-ádi wí'da' gamuu waagibá.

12 Wa'di indádi oyi' ihaydi áyngidí híwó' dovâymaá uví kay úmuu'idi, i kay dímägi'idibá, hedá dovây'áyngimáadi wí'da'mân in diwedí napedee, i-á i ha'bi namuu napedeegit'óe'i', hedího háa uví ta'nin diwe iví'gedí natá'muu waa únpoé.

13 "Hedí nää uví'piye' omän, hedí dáyyüusu'odi ná'i t'ähki otú' wa'di nää oepáa k'aydi oyidibo', hedânho inbí pí'ná khó'yé t'ähki híhchan dâymá've-i, naa dómáa waagibá.

14 Naadi uví hí' dovâymägi, hedí in t'owa wóetaapi'indi ovây't'ay, hä'in t'owa waagi'in wídumuupídi, naa wänbo wá' in waagi wó'muupi waagibá.

15 Naadi wíwída'máapi nää oepáa k'aydi iwedi ovâyáa'amídi, hewänbo wída'máa udi áyngidibo' ovâyma've-idán, hedânho i Penísendi' wí'ovâyhónipídi.

16 In wóetaapi'in waagi'inbá wídumuupí, naa wänbo wá'-á yoe.

17 In ta'gen ovâyhá'amí hedânho ta'gendi uví'piye' dívímäänídi. Uví hí'-á in ta'gen namuu.

18 Udi naa nää oepáa k'aydipiye' dísan waagibá, naadi ná'in naví'in dínmuu'in wá' t'ämäpiye' nää oepaa k'aydi dovâysankháymáa.

19 In naví'in dínmuudi naa uví'piye' dáyma' hedânho in wá' ta'gendi uví'piye' dívímäänídi.

20 “Naadi ná'ingí'inda' wídayyúusu'opí, hewänbo wé'ge'in t'owagí' wá' dáyúusu'o', in to'wên ná'inbí hí' dínmuu'ídi naví'piye' dívíwhäyukhâyáa'in, hedího wí'da' waagibá dipúwídi.

21 Naví Tádá, u-á naa-ádi unmuu, hedá naa-á u-áda' omuu, hedí hanbá innân wá' na'indádi dimúni'in naa oda'. Hedí kin naa dáyúusu'o' hedânho t'ähki t'owa dívíwhäyú-ídi udi naa disannin.

22 Naadi he'ennin dovâyáa-í, udi naa hay'i dípaa waagibá, hedânho wí'da' dipúwídi, u-ádi naa-ádi wí'da' gamuu waagibá.

23 Naa indádi omuu, hedí u-á naa-áda' unmuu, hedího ta'gendi wí'da' dipúwí, hedí handídi t'ähki t'owa dínhanginnáni udi naa disannin, hedá dínhanginnáni wá' udi ná'in naa-ádi dimuu'in ovâyseegi'in, udi naa díseegi waagibá.

24 “Naví Tádá, naa oda' in udi dímägi'in naa-ádi dikwo'ni'in wáy naa ochangit'oe iwebá, hedânho udi naa hay'i dípaa'in dáymunídi. Udi naa hay'i dípaa gá ho wa'di ná'i nan oepáa náakhíyepídibo naa díseegídän.

25 Tádá, u ta'geda' bi'o'i' unmuu'i', tobá báyéki t'owadi wíwóetaapi wänbo', naadi wítaa, hedí ná'in naví'in dínmuu'in dínhanginná udi naa disannin.

26 Háawi unmuu'in naadi dovâyhangin'annan, hedá shánki híwó' dovâyhangin'änkhâyáa, hedânho udi naa díseegi waagibá ha'bi séegibá inbí pí'ná kho'yé dáyma've-ídi, hedá naa-á indáda' omúni'.

18

Jesus óepanké'

1 Jesus iyúsubowa ihaydi iví khäge'nindádi iwedi dimää, hedí owáy Kidron kó' p'änäpiye' dimää. Iwáygé wí nava'ay na-olive-taysaa'i nak'oe, hedí Jesus-ádi iví khäge'nindádi i nava'ay iwe dits'ú.

2 Judas i Jesus óeku'p'égi'i' ûnhanginná wáygé iwe naná'nin, häyän wänbo Jesus iví khäge'nindádi iwepiye' namäädi.

3 Hedího Judas-di wên Rome-win sundado-á wên sundado i méesate hay'i dáy'áy'ido'indá hedá wên Pharisees-á ovâymaa, hedí phakó-á kohséephé naphaamuu'i-á inbí k'uuphé-á dínmahkänmuu'i wóegé iwe dipówá.

4 Jesus ûnhanginná hääwi t'ähki háa ûnpuwagít'oe'in, hedího i'ähtuyedi inbí páadépiye' iwíni, hedí ovâytsikáyin, “To-an bintuwämäa'?”

5 “Gá Jesus i Nazareth-wi-ân” kin óetu'an. Idá ovâytu'an, “Naa-ân i omuu.” Judas i óeku'p'égi'i' iwebá indádi nayi'.

6 “Naa-ân i omuu” gin ovâytu'an dihaydi tí'ûupiye' dívíhädídi dikanu.

7 Hedáhá' wíyá ovâytsikáyin, “To-an bintuwämäa'?” Indi óetu'an, “Gá Jesus i Nazareth-wi-ân.”

8 Jesus-di ovâytu'an, “Wâytu'anho naa-ân i omuu. Hedího naada' dítuwämäadá, ná'in wé'ge'in binpunmäa'.”

9 Há'wägi ovâytu'an dihaydi háa häädankänbo' iyúusu'an waa napóe. Kinnânho iyúusu'an: “Wí'gi wänho in dímägi'in diwedi wídiñpedée-ípi'.”

10 Simon Peter wí tsiyó phá' imáa, hedí iwahkê'di i owha' p'ó'dédf'ví t'oe'i Malchus gin nakhawä'i' óewhädídi iví ko'díngédf'in oeyay he'yinbo ónt'ó'ts'á'.

11 Jesus-di Peter óetu'an, "Uví tsiyó phá' há'i súde iwebá mänwáyto'. Nã'in t'òephade naví Tádádí naa dínsannindá dínkhây'ã' donphadé-í'in."

Jesus oe Annas-ví'piye' óeho'

12 In sundado-ádi inbí tsondi-ádi in hay'i méesatewin áyí'nindádí Jesus óepankê'di óekhówhi'an.

13 Iwedi oe Annas-ví'piye' páadé óeho'. Ihay paayo-á Caiaphas na'owha'p'ó'dédí'än, hedi Annas-á Caiaphas-ví yahsédo-á ünmuu.

14 Caiaphas-dá in Hudíyoví p'ó'dédí'in háädankánbo ovâytumakhe'odi ovâytu'an, "Shánkí yänbedí híwó' namúni wí'da' wí to'wí t'ähki in t'owagí' nachúu-ídi."

Peter natú idá Jesus óetaapí'in

15-16 Simon Peter-ádi wíyá khäge'di-ádi Jesus-ví tí'úugé damän. I owha' p'ó'dédí'di ná'i khäge'di' óetaa, hediho i khäge'di' ünkoedi nats'únídi i tewhá tehpaá búge i owha' p'ó'dédí' nathaa iwe. Peter-á oe tehpaá yá'wébo-á phódi nú' óeyoe'an, hediho i khäge'di nawáypee ná'i a'yú iphódi'áyinmáa'i' óehée'amídi, hedi Peter oe tehpaá búgepiye' óets'úde.

17 I a'yúdi Peter óetu'an, "Hã'i sen óepankê'iví khäge'dibá unmuupí'an." Peter natú, "Naa-á yoe."

18 Nat'èediho in t'òe'indá in hay'i méesatewin sundado-á phaa'uudi dáypha't'égi, hedi phaa nú' disúwáwin. Peter wá' iwebá iwínú.

I owha' p'ó'dédí'di Jesus óetsika'máa iví háhkan ní'gedi

19 I tewhá íve i owha' p'ó'dédí'di Jesus óetsika'máa iví khäge'ninbí'gedi hedá iví hí' in t'owa ovâyhá'o' í'gedá.

20 Jesus-di óetu'an, "Naa t'owa t'ähkíví páadépiye' dáyhée'owän, hedi háädi wänbo t'ähki dovâyhá'owän inbí méesate hí'indi' eeye hedá inbí méesate hay'i' ee-á, wáygé t'ähki in Hudíyo dívíwé'ge'o' eeye. Háäwí wänbo kaadibo wó'túhpi.

21 Heháadan ná'i háäwí naa dítsika'máa? In to'wên dîntóyannin ovâytsikáyí'ní háa dovâytu'annin. Indá dínhanginná háa otú'in."

22 Jesus ná'in natú ihaydi, wí méesatewi sundado iwe nú' nawindídi Jesus óets'emapháve, hedi óetu'an, "Ha'wâagá i owha' p'ó'dédí' wínâahée'amípi."

23 Jesus-di óetu'an, "Wên háawên híwó'pí'in naa otúdáho', úkhây'ã' ovâytu'âamí'in háäwí namuu'in. Hewänbo háa otú waa in ta'gen namuu-ákun, hedânho wí'úk'óepí díts'emapháve-í'in."

24 Hedáhá' Annas natsonpóe Jesus nakhówhimuudi i owha' p'ó'dédí' Caiaphas-ví'piye' óesaanídí.

Peter wíyá natú Jesus óetaapí'in

25 Oe yá'wé Peter wa'di nasúwáwin, hedi in wé'ge'in iwe diwinnindi óetsikáyin, "Ti u wá' há'i senbí khäge'dibá wí'unmuupí'an?" "Yoe," kin natú, "naa-á yoe."

26 Wí sen in owha' p'ó'dédí'ví t'òe'ibá namuu'i' iwe wá' nawin, i-á i sen Peter-di óe'oyets'á'iví maatu'i' ünmuu, hedi idi Peter óetsikáyin, "Ti Jesus-ádi oe na-olive-taysaa iwe wíwímú'pí'an?"

27 Peter wíyá natú "yoe" gin, hedi wesebo wí dee sen ikin.

Jesus oe Pilate-ví'piye' óeho'

28 Wa'déedíbo naná, hedi Jesus-á Caiaphas-ví'wedi óeho' i Rome-wi tųųyónbí tewhá hay'i iwepiye'. In Hudíyo ná'i Rome-wi tųųyónbí tewhá

ee wíđits'úhpi, gá inbí khuu dínmuudi dínkhâak'óedân dits'úni'in, hedího dits'úndáho' wíđín'âhpi ná'i Passover shánkí'di koegi' dâyk'óe-i'in. *

²⁹ Hedího Pilate oe yá'wépiye' napee, hedí in t'owa ovâytsikáyin, "Háawin t'ehpide-an ná'i senbí'gedi dínmá?"

³⁰ In Hudíyodi óetu'an, "Ná'i sen wên t'aywó'nin i'anpídá há'to uvi'piye' áymá'iwân."

³¹ Pilate-di ovâytu'an, "Un wí'bo binpíhuu i', hedá bintuyó'nandi bin'an unbí tsonțuú úntú' waagibá." In Hudíyodá óetu'an, "Hewânbo un Rome-'indá na'in Hudíyo wíđínk'úyá'pí wí to'wí áyhéyi'in, yâ'dâapí i'andi áyshaa wânbo?"

³² Ná'in ditú' dihaydi Jesus-ví hí' haa nachuwagit'óe i'gedi ta'gen napee. †

³³ Pilate iví tũyõn tewhá ee nawáys'tú, hedí Jesus óetukánnandi óetsikáyin, "Ti ụ-á in Hudíyoví tsondi hay'i-ân unmuu?"

³⁴ Jesus-di óetsikáyin, "Ti ụ-ân wí'bo unhangin'ánda?, haa in Hudíyodi naví'gedi wóetu'andibo dítika'máa?"

³⁵ Pilate-di óetu'an, "Ti naa-ân Hudíyo omuu gin un'ánde gáhân? Uvi t'owađibo hedá in owha' p'ó'déđí'indáđí naví mange wóekân. Háawin t'aywó'ninnan bí'an?"

³⁶ Jesus-di óetu'an, "Naa tsondi hay'i' omuu, hewânbo in náa oepáa k'ayđiwin tsonnin waagá yoe. Hâ'bi tsondi omuudáho' in to'wên dovâytsónmáa'in dívihánsaa-iwân naa in Hudíyoví mange wíđíkánipíđí. Hewânbo otú waa, nááđiwin tsonnin waagi wó'muupi."

³⁷ Pilate-di óetsikáyin, "Hedáho?, ti ta'gendi wí tsondi hay'i-ân unmuu?" Jesus-di óetu'an, "U'bo untú waa, hâ'bi' omuu. Hedí náa oepáa k'ayđipiye' o'ää hedá o'aypuyä, in ta'gen namuu i'gedi dáyhee'amíđí. To'wên in ta'gen ho dínhanginná'nindá naa dín'tóyande?"

³⁸ Pilate-di óetsikáyin, "Hândiđan to'wí ûhanginnání hääwí in ta'gen namuu'in?"

Jesus óeke'khâymáa, hewânbo Barabbas-á óema'p'ăđi

Pilate ná'in natú ihaydi in Hudíyo ee diyi' iwepiye' nawáypeedi ovâytu'an, "Naadi wên t'aywó'nin ná'i sen i'annin wânbo wíđónshaapí.

³⁹ Hewânbo paayo p'óe waagi ná'i Passover shánkí'di naná' dihaydi undi dídaa'o' wí pan wâyma'p'ăđi-íđí. Ti náa ná'i Hudíyoví tsondi hay'i dóma'p'ăđi-í'in ída'?"

⁴⁰ Dívítuwínú, "Hâ'i-á yoe. Barabbas-ân gida' náama'p'ăđi-i'in." Barabbas-á sánbi namuu.

19

¹ Hedího Pilate natsónpóe waa in sundadođi Jesus óepiye hedí púwhí'dí óewhâhwhá'nan.

² In sundado wên wăăkhân dây'ophíde'andi óep'óhtógi. Hedáhá' wên pí' tsáawă'in k'éwé'in to-á óetógi, tsondi hay'ívi aa waagi'inbá namuu'in,

³ hedí wí'ín wí'íngin in sundado iví páadépiye' diphademândi óeyanákitumáa, "Hânnan un'ân, ụ Hudíyoví tsondi hay'i' unmuu'i'," hedá óets'emapháve.

* **18:28** I tũyõndá Hudíyo wínamuupi, hedí in Hudíyo-á dínkhâak'óe ná'in Hudíyo dimuupi'inbí hääwí dâytáge-íđí. † **18:32** Jesus ho natú wên phé'wan deđi nachuwagit'óe'in. Hândiđi in Rome-'indí in yanákikannin ovâyhánunde', hewânbo in Hudíyodá ná'in yanákikannin dimuu'in ovâyk'usâyunde' ovâyhánú-íđí.

4 Pilate wíyá oe yá'wépiye' napeedi in t'owa ovâytu'an, "Bít'óyan, naadi i dópiyegít'óe undi b̄nmúnídí, hed̄ânho únhanginnánídí naadi wên t'aywó'nin i'annin wânbo wíðônshaapí'in."

5 Hed̄iho Jesus oe yá'wépiye' óepiye. In wäähkän ôn'ophidé'annin nap'óhto'on, hed̄a in p'í tsáawä'in k'éwé'in to-á nato'on. Hed̄i Pilate-di in t'owa ovâytu'an, "Binmú'dí, náwe i sen nawin."

6 In owha' p'ó'dédí'indádí hed̄a in hay'i méesate'in sundado-ádi óemû' ihaydi háyän wânbo dívítuwínú, "Wên phé'wan deedi nát'óhtägek'u'." Pilate-di ovâytu'an, "Unnân binhûu b̄nt'óhtägek'úwídí. Naadá wên háawên t'aywó'nin i'annin wânbo wíðônshaapí."

7 In Hud̄iyodi Pilate óetu'an, "I-á natú Yóesi Tádávi ay namuu'in, hed̄i wên tsonttuú gínk'óe'in natú', wí to'wí kin ihée'o'i-á nachúu-í'in únkhây'ä'."

8 Pilate ná'i hí' nat'oe ihaydi shánkí wânbo nakhuwóeda'póe,

9 hed̄iho' iví tuyyôn tewhá ívepiye' nawáyts'ú, hed̄i Jesus óetsikáyin, "Ta'gendi wähhäwi-an unmuu?" Hewânbo Jesus-di háabo wí'óetu'anpi.

10 Pilate-di óetsikáyin, "Ti wídíhée'amípi'an? Ti wí'úhanginnáhpí'an naada'mân dínk'óe háa wíma'p'ädi-í'in hed̄iháa ụ dovâyääni'in phé'wan deedi wóet'óhtägek'úwídí?"

11 Jesus-di óetu'an, "Yóesi Tádádí wíwónk'ú'pídáho há'to úku'níwän háa wânbo naa dí'amídí. Hed̄iho i sen uví mange naa díkándi-ähó uví shánkí it'aywó'nan."

12 Pilate ná'in nat'oe ihaydi shánkí wânbo nada' Jesus óema'p'ädi-í'in, hewânbo in Hud̄iyo dívítuwínú, "Ná'i sen náama'p'ädidá, ụ i tsondi Caesar-ví'näpiye' wí'unmuupí. Wí to'wí wí tsondi hay'i namuu gin natú'di-á Caesar-ví hánbi' namuu."

13 Háa ditú waa Pilate nat'oe ihaydi Jesus oe yá'wépiye' óepiye, hed̄i in t'owa ovâytuyó'do' iwe Pilate isóge. Iwáho dâytu'o nak'uupháagikw'ó' diwe gin, hed̄i Hebrew tuqúdáho "Gabbatha" gin dâytu'o'.

14 Wa'di Passover shánkí'di yâadi naná. Ihay thaa-á dâyhäähwíkhây'o wíyá tháwängí', kaykhanwówá thaa nanání'í'. Nää taage iwáypiye' naná. Pilate-di in Hud̄iyo ovâytu'an, "Binmú'dí, náwe unbí tsondi hay'i únwin."

15 Dívítuwínú, "Náweđi náyää'an, phé'wan deedi nát'óhtägek'u'." Pilate-di ovâytiskáyin, "Ti unbí tsondi hay'i wáy't'óhtägek'úwí?" In owha' p'ó'dédí'indi óetu'an, "I-á na'inbí tsondi hay'i wíginmuupí. Na'indá wí'da' tsondi hay'i gín'än, i-á Caesar-ân namuu."

16 Hed̄iho Pilate-di Jesus inbí mange óeyoe'an phé'wan deedi óet'óhtägek'úwídí.

Jesus phé'wan deedi óet'óhtägek'ú'

17 Hed̄áhá' Jesus óeho'di iweđi napee wên phé'wan igí'in ipi'íhondi, hed̄i in okú "P'óhkhúbay" gin dâytu'o' iwe dipówá, Hebrew tuqúdá ditú' "Golgotha" gin.

18 Iweho in sundadođi Jesus in phé'wan deedi óet'óhtägek'ú', hed̄a wá' wây-á wíye sená'dá Jesus-ví wí'ná kíngédí hanbá ovän'an, hed̄i Jesus-ví phé'wan pinúdi ónkídí.

19 Pilate natsonpóe wên phéphá' eedi ná'i tuq dâytá'namí gin: "Ná'i-á Jesus oe Nazareth-wi namuu, Hud̄iyoví tsondi hay'í'," hed̄i kin dâytá'nandi in phéphá'-á ee phé'wá' kw'áye dâyt'óhtägek'ú'.

20 Jesus phéʼwan deedi óet'óhtägek'ûʼ iwe oe Jerusalem búuʼú tsoʼwa naná, hedího báyéki Hudíyo iwe diyíʼ, hedí in phépháʼ ee háa nataʼmuuʼin dáyttuʼan. Hebrew tuudá, Latin tuudá, hedá Greek tuudá nataʼmuu.

21 In Hudíyo owhaʼ p'óʼdédíʼindi Pilate óetuʼan, “Wíʼúkhâyʼähpí náataʼnamíʼin náʼi híʼ ‘Hudíyoví tsondi hayʼiʼ gin, hewänbo kinnân náataʼnamí: ‘Náʼi sennân natú, Naa in Hudíyoví tsondi hayʼi omuu.’”

22 Pilate-di ováytuʼan, “Háa otsonpóe waa dáytaʼnamíʼin wídóʼegókhâyamápi.”

23 In yóenu sundadođi Jesus phéʼwan deedi óet'óhtägek'ûʼ ihayđi iví aa díviwiye, hedí piʼđinbo wíʼingí dáyhógi. Hewänbo iví k'éwéʼin to heʼyinbo namuudi wáygé wänbo wíʼünpänyeʼenpi.

24 Hedího ditú, “Häʼin k'éwéʼin to-á wíʼäysíve-ípi, hewänbo ivíʼáywamí áymúnídí to-angú in natʼanpúwíʼin.” Hedí han díviʼandi náʼin Yóesi Tádáví taʼnin diwe ho nataʼmuuʼin napóe:

Naví aa díviwiyeđi piʼđinbo wíʼingí dáyhógi,
hedá naví k'éwéʼin togíʼin díviʼáywan.

25 Jesus-ví phéʼwan núʼ náʼin yóenu kwiyaʼ diwin: Jesus-ví yíyá-á, hedá Jesus-ví yíyávi tíʼúu-á, hedá Clopas-ví kwiyo Mary-á, hedá Mary Magdalene-dá.

26 Jesus iví yíyá iwe nawindi imúʼ, hedá iví khägeʼdiʼ iséegíʼi wáʼ imúʼ, hedího iví yíyá itúʼan, “Yíyá, náá iweđi háʼi sen uvi ay waagiʼbá úmúni.”

27 Hedáháʼ iví khägeʼdiʼ itúʼan, “Náʼi-á uvi yíyá waagiʼbá úmuu náá.” Hedího i khägeʼdidi iví wháagépiyeʼ Mary óehoʼ óeʼáyingiʼamidí.

Jesus nachuu

28 Jesus-áho ünhanginná náʼi t'ähki iphadeʼin hedänho háa Yóesi Tádáví taʼnin diwe ivíʼgedí nataʼmuu waagibá napúwíđi. Ihayđáháʼ natú, “Naa opʼoesáʼaa.”

29 Iwe núʼ wén säʼáwé whoegiʼin naméenaʼoyohayʼisaaʼin nachá, hedího wén háäwén napʼohsaadeeʼin i méena iwe dáyʼpóhtógi, hedí wén poesú hyssop kin dáyttuʼoʼ eedi dáytiʼk'úʼdi Jesus-ví sóe iwepiyeʼ óntegedi,

30 i méena ipʼohún. Ihayđáháʼ natú, “Naví t'óe dínboʼwanhoʼ,” hedí ipʼóhwhayediboʼ ipichuwamági.

Jesus oe waʼmäägé óeyún

31 I thaa in Hudíyo dáyhääwíkhâyʼoʼi kaykhanwówá thaagiʼ naná, hedí náʼi kaykhanwówá thaa náʼáʼi shánki hayʼi thaa dínmuudi wídidaʼpi in chuʼin ee phéʼwan deedi ováyyoeʼamiʼin. Hedího Pilate óedaaʼan natsonpúwíđi in ditʼóhtägekʼw'óʼnin ováypótháaniʼin shánki áʼyuuđi dichúu-íđi, hedá phéʼwan deeyedá ováyyháve-í.

32 Hedíhoʼ in sundado dimääđi in senáʼ Jesus-áđibá phéʼwan deeyebá ovántʼóhtägekʼûʼin wíʼgíndíboʼ ovánpótháa.

33 Hewänbo Jesus-víʼwe dipówáđi óemúʼ ho nachuuʼin, hedíhoʼ iví pó wíʼóntháapi.

34 Wí sundado iví yún phedí Jesus waʼmäägé óeyún, hedí pʼoe-áđi úndáđi wónki ünpee.

35 (Kin napóeʼin naa náʼin dótáʼdoʼi dómúʼ, hedího iʼgedího dótáʼdoʼ, hedänho un wáʼ náʼi háäwí úviwhâyú-íđi. Háa otúʼ waa taʼgen namuu, naa dínhanginná in taʼgen otúʼin.)

36 Ha²wâa Jesus óe²an dihay²di ná²i Yôesi Tádávi tá²nin diwe natá²muu waa napóe:

Wéhpêe wänbo iví phékhkúu wí²ónthâanípí.

37 Hedá wá² wiyá wáygé Yôesi Tádávi tá²nin diwe kinnân natá²muu:

In t'owadî i to²wí óeyúndi² óemúni.

Jesus óekhã²k'ú²

38 Wí sen Joseph gin nakháwã oe Arimathea búu²ú²aywi namuu, hedî Jesus-ví²piye² iwihâyunde², hewänbo in Hudíyoví p'ó²dédí²in ovâykhuwóeda²di náähaydi wínada²pí t'owa dínhanginnáni²in iwihâyunde²in. Jesus nachuu ihaydi Joseph-di Pilate óedaa²an i pení óekhu²wamãänídi, hedîho Pilate-di óemãgidi óeho².

39 Hedá Nicodemus wá² napówá wí woe sa²wó² nasuu²i tãgintã (100) taa nakhãã²i² ikándi, ná²i woe-á myrrh-ádi aloe-ádi nawóemuu. (Nicodemus-á hãnhay Jesus-ví²piye² khú²déedi namãã²i-ân namuu.)

40 Joseph-ádi Nicodemus-ádi i pení óeho²di híwó²di aa ts'ã²i iwe óe²ánnan i sa²wó² nasuu²i woe wóegé. Kindidân in Hudíyodi wí pení óekhãhkukhãmãã²i óekhã²o².

41 Jesus phé²wan deedi óet'óhtãgek'ú² iwáy tso²wa wáy wí nava²ay nataysaa²i nak'óe, hedî iwe wí khãhkugí² t'ovápho ts'aabi nachã, iwe to²wí wänbo wa²di wí²óekhã²k'ú²pí.

42 Hedîho tso²wabo nanândi, hedá ihay tháwändã in Hudíyoví kaykhanwówã thaa dínnândi dívikhã²ãmlí²in dínhã²ã²di, Jesus iwe óekhã²k'ú².

20

Wáy Jesus óekhã²k'ú² iwe wí²óeshaapí

1 Dumíngu nanã² dihay thaa Mary Magdalene i t'ovápho Jesus óekhã²k'ú² iwepiye² namãã. Hé²déndí hé²dibo wa²di nakhuuándibo namãã. Napówádi i k'uu pháagi² dáy²tídi² i wéhãnäpiye² nahãngewindi imú².

2 Hedîho Mary iwe²di i²ããdi Simon Peter-ádi i wí²khãge²di Jesus-di óeséegi²i-ádi ovãnshaa, hedî ovãntu²an, “Na²inbí Sedó Jesus i t'ovápho iwe óeyãã²an, hedî wáygé óewáyk'ú²in wíginhanginnãhpí.”

3 Hedîho Peter-ádi i wí²khãge²di-ádi Jerusalem búu²ú²di dapeedi i t'ovápho iwepiye damãã dãn²múni²di háã iwe nak'óe²in háã yoe.

4 Wí²gíndibo dãn²ããhon, hewänbo i wí²khãge²di shãnkí nashãadi Peter-ví páádé i²ããhondi páádébo napówã.

5 It'ãã itsíhkëenídi, hedî i aa Jesus óe²ánnandi² oe íve nange nakw'óndi imú², hewänbo² ee t'ovápho ee wínats'úhpí.

6 Iví t'ú²ugé Simon Peter napówã, hedî i-á ee t'ovápho ívepiye² nats'ú,

7 hedá i wá² i aa iwe nakw'óndi imú², hedá in aa Jesus nap'ó²ánnmu²índã wá² imú². Ná²índã na²íhpa²andi oe wéhãnäpiye² wí²bo nak'óe, i wé²ge²i aa-ádã wínak'óepí.

8 Hedîho² i wí²khãge²di páádé napówã² i wá² t'ovápho ee nats'ú, hedî ná²i aa nakw'óndiho² imú²di Jesus nawáywówápóe²in iwihâyü.

9 (Yôesi Tádávi tá²nin diwe natú² Jesus nawáywówápuwagí²óe²in, hewänbo Jesus-ví khãge²nin wa²di ná²i hããwí i²gedi wídika²póyã²pí.)

10 In wíye khãge²níndã inbí²wepiye² dãnweeho².

Jesus-á Mary Magdalene-ví'piye' ipikeeyan

11 Mary-á oe t'ovápho iwe napówádí yá'wébo naséewin, hedí wa'đi naséeyidi it'ááđi i t'ovápho ívepiye' itsíhkídi.

12 Hedí wíye makówáwin t'óepa'aa'in da'aats'á'imuu'in Jesus nak'óewän diwe da'ándi ovänmú?, i wí' ivi p'ón únk'óewän diwe na'än, hedí i wí'-á ivi än únk'óewän diwá.

13 Indi Mary óetsikáyin, “Háađan unséeyi?” Ovântu'an, “Gá naví tsondi dínpiyedán, hedí wáyge óek'ú'in wíđinhanginnáhpí.”

14 Kin natú ihaydibá íbée, hedí Jesus iwe nawindi óemú?, hewänbo ta'gendi Jesus namuu'in wí'únhanginnáhpí.

15 Jesus-di Mary óetsikáyin, “Háađan unséeyi? To-an náatuwámáa?” Mary-á na'än Jesus-á i nava áyi'đi namuu'in hedího' óetu'an, “Má'mää, wáygepiye' náaho'đáho', dítu'áami wáyge náak'ú'in hedánho' om-ú dókéyídi.”

16 Ihaydi Jesus-di óekháyá, “Mary.” Mary-á wíyá íbéedí Jesus-ví'đi itsaakídi hedí óetu'an, “Rabboni.” (Rabboni-á Hebrew tpuđi natu'da’ “háhkandi” gin.)

17 Jesus-di óetu'an, “Naví'đi wíwitsaakéeniپی, wa'đi i Tádávi'piye' wó'peepídi. Hewänbo ópün, in to'wên naví tí'úuwín páadé'in waagi'inbá dínmuu'in ovâytu'an naví Tádávi'piye' omän, i-á unbí Tádábáho' únmuu, i-á naví Yóesi dínmuu hedá unbí Yóesibá únmuu.”

18 Hedího Mary Magdalene iwedí namäädi in khäge'nin ovâytu'an, “Na'inbí Sedó Jesus dómú?,” hedí ovây't'óe'an háa Jesus-di óetu'an waa.

Jesus ivi khäge'ninbí'piye' ipikeeyan

19 Wa'đi Dumingu naná, hedí nakin dihaydi Jesus-ví khäge'nin wí tewhá íve diwé'gek'w'ó. In Hudíyoví p'ó'déđi'in ovâykuwóeda'đi t'áhkí i phódi dínphéhti'din. Ihaydi Jesus inbí páadépiye' nakeepóedí ovâytu'an, “Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní.”

20 Kin natú ihaydi ivi mandá hedá ivi wa'määgé-á háa únmuu'in ovâykeeyan hedánho óetaa-ídi. Ivi khäge'nin báyéki dihihchanpóe Na'inbí Sedó Jesus óemú'đi.

21 Hedáhá' wíyá ovâyhéé'andi ovâytu'an, “Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní. Naadi naví t'óe dín'amídi wáysankháymáa, naví Tádáđi ivi t'óe dón'amídi dísan waagibá.”

22 Kin natú ihaydi ivi háađi ovâysiphaydi, hedí ovâytu'an, “I Yá'dáa'i P'oweaahâa unbí pí'ná khó'yé únts'úni.”

23 To'wénbí t'aywó'đi dín'owó'yennin ítúđáho', ho dín'owó'yen. Hewänbo wíđin'owó'yenpi gin ítúđáho', wa' wíđin'owó'yenpi.”

Jesus-di Thomas óhéé'an

24 Hewänbo wí' in tá'đi wíye iwedí in wé'ge'indáđi wína'ánpíwän Jesus dínpówá ihaydi. Ná'i khäge'di-á Thomas gin nakháwá, hedí Kwâati wa' gin óetu'o'.

25 Hedího' in wé'ge'in khäge'nindi Thomas óetumáa, “Na'indá Na'inbí Sedó Jesus áymú?.” Hewänbo Thomas natú, “Naadá i kwák'u ónkháhkídi iwe dómú'pídá, hedí namanphohchân deedi naví mankhúdi dótágepidá, hedá oe wa'määgé únphohchân diwe wá' naví mandí dótágepidá, há'to dáywhâyú-i nawówáyi'in.”

26 Wí yáadi naphade ihaydi ivi khäge'nin tewhá íve wíyá dikw'ó, hedí Thomas-á indáđi náa na'än. T'áhkí i phódi naphéhti'din, hewänbo Jesus inbí páadépiye' nakwínudeedi ovâytu'an, “Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní.”

27 Heđi Jesus-di Thomas óetu'an, "Náwe uví mankhúđi dítáǵé-í. Navi man dînmúđi. Ómanki' navi wa'mäǵé iwe. Whäyupí' wíyá wí'unmúnípi, hewänbo biwhäyú-í-á."

28 Thomas-di Jesus óetu'an, "U-ân navi tsondi dînmuu, navi Yöesi-á."

29 Jesus-di óetu'an, "Ti nábáha' biwhäyü dímúđi? Hewänbo in dívíwhäyunde'indá shánki dihíhchą tobá dímú'pi wänbo?"

Háadı nă'in tq'nin óeta'nannin

30 Jesus-ví khäǵe'nindi báyéki wíyá pínán t'öe i'andi' óemú', hewänbo nă'in tq'nin deedá t'ähki i pínán t'öe i'an ni'gedi wínatą'muupi.

31 Hewänbo nă'i hí'-á natą'muu heđänho úvíwhäyú-íđi Jesus-áho namuu i to'wí Yöesi Tádáđi óesóǵe'i' t'owa ováy'aywoenídí, heđá wá' úvíwhäyú-íđi Yöesi Tádávi ay-á namuu, heđänho han úvíwhäyundeđi in wówátsi nahánepí'in imă'in bînmá've-í.

21

Jesus-á tséđi diyí'in khäǵe'ninbí'piye' ipikeeyan

1 Wí hăyü thaa naphade ihayđi, Jesus iví khäǵe'ninbí'piye' wíyá ipikeeyan oe Tiberias p'oekwíngé. Kinnán napöe:

2 Ná'inho wé'ge diyí': Simon Peter-á, Thomas-á (i-á Kwáati gin óetu'o'), heđá Nathanael-á (i-á Galilee nangewi búu'ú'ay Cana gin dăytų'o iwe'i namuu), heđá Zebedee-ví e'núnda, heđá wáy-á wíye Jesus-ví khäǵe'nindáđi.

3 Simon Peter-di in wé'ge'in ovăytų'an, "Naa paap'okumän," heđi óetu'an, "Na'in wá' ũ-áđi gimän." Heđiho dímăđi wí kophênbay iwe dívítógi, hewänbo khų t'ähki wídíséǵípöepí.

4 Nathay'ă' ihayđi Jesus oe p'oekwí' k'áǵé nawin, hewänbo iví khäǵe'nindá wídínhanginnăhpí i namuu'in.

5 Heđi Jesus-di ovăytsikáyin, "K'ema'in, ti hăđbo wí'íséǵípöepí'an?" Óetu'an "yoe" gin.

6 Idi ovăytų'an, "Unbí paap'oku'in hă'i kophênbay ko'dínăpiye' p'oe iwe bînchănú-í, heđi iwe bînhóni wên." Heđiho háa natų waa díví'an, heđi báyéki in ton paa dăywahógíđi wídínkoedípí in paap'oku'in dăyteǵé-íđi.

7 I khäǵe'di Jesus-di óeséǵi'íđi Peter óetu'an, "I-á Na'inbí Sedó Jesus namuu." Simon Peter iví k'éwé'in to napă'din it'öe'amídí, heđi nă'in óetu'annin nat'oe ihayđi iwăytógikíđi ipip'ohke't'áve oe p'o' k'áǵépiye ikohsáy-íđi.

8 I kophênbay p'o' k'áǵéđi kayí' diwe wína'ănpí, ma' háđi poewintă (30) kwí'ôpha taa iwehayđída', heđiho' in wé'ge'in khäǵe'nindá i kophênbay iweđi eepiye dímăä, in paap'oku'in napaapi'dendi dăytăhondi.

9 P'o' k'áǵé dipówá ihayđi i kophênbay iweđi dipee, heđi wí phaa'uu phaa iwe dipaakho'kw'ôndi dăymú', heđá wí pává-á nakhăykw'ó.

10 Jesus-di ovăytų'an, "Bînmá' wên paa hă'in bînwhahógi'in diweđi."

11 Simon Peter i kophênbay iwe itógíđi in paap'oku'in oe p'o' k'áǵé iwahaapiye. Tăgintăđáhá' p'ănăntă'di poeye (153) paa gáhă'ănnin dito'on, hewänbo tobá báyéki dipaato'on wänbo' in paap'oku'indá wáyđi wänbo wínasi'venpí.

12 Jesus-di ovăytų'an, "Bíkă've, bîhé'déndíhúyyan." T'ăhkíđibo diwôeda' óetsikáyí'nídí "To-an unmuu" gin, i-á Na'inbí Sedó Jesus namuu'in dínhanginnăndi.

13 Hedí Jesus i húugi? nasaa iwepiye? namäädi i pává ihógi hedí ovâymägi, hedá i paa wá? ovâymägi.

14 (Nää poewingi? Jesus iví khäge?ninbí?piye? ipikeeyan nawáywówápoé iwedi.)

Jesus-di Peter óhéé'an

15 Dívíhúubowa ihaydi Jesus-di Simon Peter óetsikáyin, “Simon, John-bí ay, ti udi naa díséegi ná'in wé?ge?indiví shánkí?” Peter-di óetu'an, “Hoi, Na'inbí Sedó, u-ân úhanginná naadi wíséegi'in.” Jesus-di óetu'an, “In t'owa naví k'úwá?ây waagi?inbá dínmuu'in ovâyhúuyóení.”

16 Wáygingí? óetsikáyin, “Simon, John-bí ay, ti naa díséegi?” Peter-di óetu'an, “Hoi, Na'inbí Sedó, u-ân úhanginná wíséegi'in.” Jesus-di óetu'an, “In t'owa naví k'úwá waagi?inbá dínmuu'in ovây?áyingi?ámí.”

17 Poewingi?we Jesus-di Peter óhéé?andi óetsikáyin, “Simon, John-bí ay, ti naa díséegi?” Peter naháachanpóé nää poewingi? Jesus-di óetsikáyindi, “Ti naa díséegi” gin, hedího? óetu'an, “Na'inbí Sedó, háäwi t'ähki úhanginná, naadi wíséegi'in úhanginná.” Jesus-di óetu'an, “In t'owa naví k'úwá waagi?inbá dínmuu'in ovâyhúuyóení.

18 Ta?gendi witumáa, shánkí ts'aabi? unmuu ihaydi wí'bo bipi'awende? hedá biyíyende? wéngé unda? i?ge t'ähki. Hewänbo owáy unsedópaa ihaydá bikhóntääkhâymaa hedí wíyá to?widi wónwhi?ámí hedá wóepahkekähâymaa hedá wáy unpunda?pi?wepiye? wóehúuwí.”

19 Kin natúdiho Jesus-di ónthayk'ú? háawin chuwa únpuwagít'óe'in, hewänbo ná'in iví chuwa únmuu'indá t'owa dínhanginnání Yóesi Tádá hay?i namuu'in. Hedá Peter óetu'an, “Naa-ádi óká?ve.”

20 Peter ibéedí i khäge?di Jesus-di óeséegi?i dánwóe?ädi óemú?. Háädankánbo? i khuu? dívíkindihúuyo? ihaydi ná'i-ánkun namuu i khäge?di Jesus-ví nú? ná'ándí óetsikáyin, “Na'inbí Sedó, wé'i-an namuu i wóekuhpegit'óe'i?”

21 Hedí nää Peter-di i óemú?di Jesus óetsikáyin, “Heyâa ná'i sen, Na'inbí Sedó?”

22 Jesus-di Peter óetu'an, “Owáy naa owáy?ää píhay i nawówáyêeni?in oda?dáho?, naví áyingi-ân dínmuu, uví?-á yoe. U-ân naa-ádi óká?ve.”

23 Hedí in Jesus-ví khäge?nin ditú? ná'i khäge?di há?to nachúu-i'in. Hewänbo Jesus-á winatúhpi i khäge?di winachuwagít'óepi'in, hewänbo nawänpitú-á, “Owáy naa owáy?ää píhay i nawówáyêeni?in oda?dáho?, naví áyingi-ân dínmuu, uví?-á yoe.”

24 Ná'i Jesus-ví khäge?di-ân namuu ná'i háäwi ita?nandi?, hedí ibá natú? ta?gendi napóe'in. Hedí na'in gínhanginná háa i natú?in in ta?gen namuu'in.

25 Jesus wíyá báyékí háäwi i'an ná'in ta?nin diwe nata?muupí?, hedí háäwi t'ähki i?gedí nata?muudáho?, o?ände t'ähki nää oepáa k'aydi há?to nayâanání'in i ta?di dáyta?namí?igí?.

Háa Jesus-ví T'ôekhuwa'in Díví'annin

1-4 K'ema Theophilus, in páadé'in ta'nin wínta'nannin diwe wítu'anpí'an t'ähki ná'i hääwí Jesus-di in t'owa ovâyhá'andi hedá i'andi-á páadé it'ôe'an dihaydi waabo oe makówápiye napee píhay. Nachuudáhá' nawáywówápóe ihaydi, ivi t'ôekhuwa'in händidíbo ovâyde'manninbí'piye háyänbo ipikeeyan. Jónántä (40) thaa t'ähki báyéki hääwí i'an ovâykeeyamídi ta'gendi wíyá nawáywówápóe'in, hedá Jôesi Tádávi khuu i'gedi ovâytumáa. Napeepídíbo?, wa'di indádi najidíbo? i' Yä'dáa'i P'oweaahháa óekaymágidí ovâytu'an, "Nää Jerusalem-di wí'ípee-ípi. Naadi ho wáytu'an naví makówáwi Tádá ivi tun imági wí to'wí wovâysangi'o'in. Hedího náä úvítíksíha'amí ná'i na'äá píhay.

5 John i' p'ó'p'okandidá ho wovâyp'óp'p'oe'an p'oe'dída?, hewänbo náä iwedi báyéki thaa naphadepídíbo? i' Yä'dáa'i P'oweaahháa bínkáyí wí p'ó'p'okan bínkê? waagibá."

Jesus makówápiye napee

6 In Jesus-ví t'ôekhuwa'in i-ádi diwé'geji'indi óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti náä-ân ihaydi naná untsondisogede-i'in hedänho na'in Israel'in t'owa díma'p'äädí-ídí in Rome'inbí'wedi?"

7 Jesus-di ovâytu'an, "Wíwovâymagípi ná'i hääwí i'gedi únhanginnáani'in. Naví Tádáda'mân ùnk'óe únhanginnáani'in häädi háa wé'i thaa-á ná'i hääwí napuwagi'o'in.

8 Hewänbo ginnân undá únpuwagi'o: I' Yä'dáa'i P'oweaahháa únwáani hedí ihaydi in kay bínkaykhâymaa, hedí t'owa t'ähki naví'gedi bínthu'áamí náä Jerusalem bú?, hedá t'ähki Judea nange i'ge Samaria nange i'gá, hedá t'ämápiye náä oepáa k'aydi i'ge t'ähká."

9 Jesus-di ovâyhí'bowa ihaydi, wa'di óemúnde'díbo makówápiye Jôesi Tádádi óepiye, hedí okhúwá jáa nats'úndi wíyá wí'óemú'pí.

10 Hewänbo wa'di kw'áyepiye napeemándi óemúnde' ihaydibo?, tsíkhagípi wíje senä? waagi'inbá dänchaa'in, ts'ä'i da'aamuu'in, inbí hänge dakwínudee.

11 Ná'in wíjedi ovâytu'an, "Un Galilee'in senä?, kw'áyepiye íbéesaadi wí'íweenípi. Tobá Jesus makówápiye napee wänbo?, i'bo háa náä namáa'in bínmú? waagibá nawáy'ä'."

Matthias óede'man Judas-ví t'ôe ón'amídi

12 Hedího Jesus-ví t'ôekhuwa'in okú kw'áyedi diwändi oe Jerusalem bú'piye dimáa. In okú-á "Olive okú" gin dâytu'o?, hedí Jerusalem tsowa naná, mádi píngé míyada? iwedi.

13 Oe Jerusalem dipówá ihaydi i' tewhá ee dithaa iwe oe wha'k'ay ívepiye dípee. Ginnân díkháwá: Peter-á, John-dá, James-á, Andrew-á, Philip-á, Thomas-á, Bartholomew-á, Matthew-á, wíyá James-á (i-á Alpheus-ví ay únmuu), Simon-dá (i-á páadé'dí Zealot t'owa iwe nato'onwän*), hedá Judas-á (i-á wíyá wêe James gínbá nakháwá'ívi ay únmuu).

14 Ná'in senä'dá hedá wên kwíyá'dá hedá Jesus-ví jíyá Mary-á hedá Jesus-ví t'úuwíndá'dí háyänbo díwíwé'ge'o? díwíjúusu'amídi.

* 1:13 In Zealot t'owa-á inbí nange hânho dáysígidí dida? in Rome'in t'owa ovâykhehpeeyé-i'in, hedí díkháymuu indádi díwíhánmamídi.

15 Wí thaa in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in diwé'gekw'ó, maḍi tägintäḍáhá' wétä (120) ihay diji', heḍi Peter iwínú ovâyhée'amíḍi.

16 Ovâytu'an, "Tí'úuwín pááḍé'in, hân'oebo' i' Yä'dâa'i P'oweaḥhâḍi David óetu'an háa Judas Iscariot ûnpuwagi'o'in, heḍi David háa óetu'an waa ita'nan. Heḍi ná'in David ita'nannindá ûnkhây'ä' napúuwí'in. Judas-dân in t'owa ovâykeeyan wáyé Jesus naji'in, indi óepankáyíḍi.

17 Judas-á nanbí'wedi'i'bá namuu, gá óede'mandân na'in íví'o'inbá i'amíḍi" gin Peter-di ovâytu'an.

18 (Ná'i Judas-á in Hudíyo p'ó'déḍi'indi óewá'áa yä'dâapi hääwí i'amíḍi heḍáhá' i' chá' ihógi'i'ḍi wí nava ònkumä, heḍi iwebá pááḍépiye nake't'ândi nange nawoe, heḍi nasihpândi íví see t'ähki ûnpee.

19 T'ähki in t'owa Jerusalem dithaa'in dínhanginpóe ná'in ûnpóe'in, heḍiho inbí tundi i' nava ḍâytu'o' "Akeldama" gin. Akeldama-á natunda' "nava na'ûnp'oecha'dee iwe" gin.)

Heḍi gin wá' Peter natú,

20 "In ta'nin Psalms diwe Judas-ví'gedi gin nata'muu:

Íví whágé ònjoe'amí,

heḍi tóebo iwe há'to ithaayé-í.

Heḍá ná'in wá' nata'muu:

Wíyá to'wíḍi íví t'óe òn'amí.

21-22 "Heḍänkun gínkhây'ä' wíyá sen äysóege-í'in t'owa ovâytu'äämíḍi Nanbí Sedó Jesus nawáywówápóe'in, na'indi äytumáa waagibá. Nakhây'ä' ná'i äyde'mamí'i-á namúuni'in wí to'wí na'indáḍibá namää'i' t'ähki i' thaa wa'ḍi Jesus na'indáḍi naji' ihayḍibo', John i' p'ó'p'oeḍandi in t'owa ovâyp'ó'p'oe'o' ihayḍi waabo Jesus oe makówápiye napee pihay" gin Peter-di ovâytu'an.

23 Heḍiho' in iwe dikw'ó'nindi wíje senä' ovände'man. I' wêe Joseph Barsabbas gin nakháwä, Justus gin wá' óetu'o', heḍá i' wêe-á Matthias-ân namuu.

24-25 Heḍi ginnân dívíjûusu'an: "Nanbí Sedó Jôesi Táa, u-á úhanginná t'owa t'ähkívi pí'ná khó'jé háa ḍi'ánshaamuu'in. Judas uvi t'òekhuwa'i' úmuuwân, hewânbo íví t'óe ijoe'andi in tuhchänu ûn'ä'in ûnpóe. Náa na'in dínkeeyamí wé'i-an ná'in wíje iwedi äysóege-íḍi Judas-ví t'óe òn'amíḍi."

26 Heḍi wíje k'u'ây eedi in senä'bí kháwä ovánta'k'û', heḍi wêe k'uu ḍâyké' Matthias-ví kháwä ûnk'óe'i'. Heḍiho Matthias-á wí Jesus-ví t'òekhuwa'i-á napóḍi in wé'gen t'òekhuwa'indáḍibá iwón.

2

I' Yä'dâa'i P'oweaḥhâḍi napówá

1 In Hudíyoví shánkí'eedi thaa dínpówá, Pentecost gin ḍâytu'o', heḍi t'ähki in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in oe Jerusalem bú' diji'in i' tewhá ee diwé'gekw'ó.

2 Tsikhagipí hääwí dit'oe wí wäḥ hânho kaygi waagibá makówáḍi nawândi, heḍi i' wäḥ íve t'ähki naji'.

3 Heḍi báyéki pha'ây waagibá nakeet'óe'i dâymû', hân'ây waagibá namuu'i', heḍi ná'i nawáḍeḍeḍi wí'inbo ovâytaḡe.

4 Heḍi i' Yä'dâa'i P'oweaḥhâḍi pín ta'gedi dâymáaḍi ovâykhäge'nan báyéki wíyá pí'wí tundi dínhí'koḍi-íḍi.

5 Oe Jerusalem báyéki Hudíyo t'owa dithaa, báyéki nange eejedí dipowá'in, indá Jôesi Tádá óe'a'ginmä'in dimuu.

6 Nã'in t'owa hääwi wí wəq waagi'ba namuu'i' dit'oe ihaydi, báyéki i' tewhá eepiye dimää. Wíđinhanginnáhpí háa napoe'o'in, gá t'áhkí inbí tundi wí'ınbo dipit'oadan in Jesus-ví t'òekhuwa'in dívihí'máadı.

7 Hedího dit'oeđi hânho ovâyháa'an, hedí ditú, "Nã'in t'owa dívihí'máa'ındá, ti t'áhkí Galilee nange'ında' wíđimuupí'an?

8 Hedí háadan handi nanbí nange'i hí' dívihí'máadı git'oe'o?

9-11 Na'ındá Parthia-windá gimuu, hedá Media-windá, Elam-windá, Mesopotamia-windá, Judea-windá, Cappadocia-windá, Pontus-windá, Asia-windá, Phrygia-windá, Pamphylia-windá, Egypt-windá, Crete-windá, Arabia-windá, hedá Libya-windá oe Cyrene bú' tsowa, hedá wáy wên na'ındá Rome bú'dá gi'áđáapowá. Wáy wên na'in Hudíyo gimuu, hedá wáy wëndá Hudíyo gimuupí wänbo nã'in Hudíyoví kuu áyhon. Hewänbo tobá wáhääwin gimuu wänbo', nã'in sená' nanbí tundi dívihí'máadı git'oe'o, hedí dítumáa i' báyéki he'endi Jôesi Tádá i'an ni'gedí."

12 T'áhkí in t'owa ovâyháa'andi wíđinhanginnáhpí háa díví'ánshaa'amí'in, hedího wí'ná táye dívítsika'máa, "Hännangú napoe'o náwe?"

13 Hewänbo wáy wëndi in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâywänpip'ámáadı ditú, "Nã'ındá báyéki diméenamuu."

Peter-di in t'owa Jôesi Tádáví tun ovây't'òe'o'

14 In tä'di wíje (12) Jesus-ví t'òekhuwa'in in t'owaví páadépiye dimää, hedí Peter-di kaygi ovâytu'an, "Un t'owa na'in waagin Hudíyobá ímuu'in, un kayi' wáhääđi i'ää'in hedá náa Jerusalem íthaa'ındá, ná'i hääwi wáytułkankhây máa'in naa oda' únhanginpúuwí'in, hedího áyíngidi bítoeyanbe.

15 Ün i'ánde na'in giháapoe'o, hewänbo wígi-poe'opí, hédéndi whänu iwe nats'annändi.

16 Ná'i hääwi náa bínmúnde'i-á Jôesi Tádáví tukhe'bi Joel hán'oe natú napuwagi'o'in. Ginnän ita'nän:

17 Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú,

T' t'ä'ge'i thaa púnú' napuwamän dihaydi gin naa dáykhây máa:

Náví Yä'däa'i P'oe-wahäq khâagipídíbo dovây máäní t'áhkí nange'in t'owa.

Ihaydá unbí áy dívihée'amí naví tukhe'min waagibá,

in e'núnda hääwi dovâykeeyandi' dáy múuní waagibá dín-púuwí,

hedá in saydôe-á inbí äq iwebo-á dovâyhée'amí.

18 Owáy i' thaa napowá ihaydi

t'áhkí in naagi'in dívít'òemáa'in naví P'oe-wahäq khâagipídíbo dovây máäní,

kwi-yä'dá senä'dá i' dovây máäní,

hedänho in wá' naví tukhe'min waagibá dívihée'amí.

19 Hedí makowá-á hedá náa oepáa k'aydá i'ge t'áhkí

wí taa wáykeeyamí wovâyhá'amí'i':

Ûnp'oe hääwi waagi'ba bínpuwâkhây máa,

hedá phaa-á, hedá eeyää khunwi-á.

20 I' than nakhunpúuwí,

hedá i' p'òe-á p'i'-á napúuwí ùnp'oe waagibá.

Nã'i t'ähkí napuwagi'o i? shánkí hay'i thaa naa dóde?mandi? napówápídíbo?.
 21 Hebo to'wên t'ähkí naa díkháyǎ?dedi díkhäge?daa?annin dovây?aywoeni,
 gin Jôesi Tádávi hí? ûnmuu Joel ita'nandi?."

22 Hedí Peter wa'di ihí'máadí natú, "Un t'owa Israel-win, bit'ôeyan háa wáyuhkankhâymáa'in. Jesus Nazareth-wi t'âmäge?i pínán t'ôe i'an. Jôesi Tádádí Jesus in kay óemági ná'i hãäwí i'amídí hedí handídi wovâykeeyan ta'gendi óesannin. Unbo ûnhanginná háa napóe'in, hãäwí Jesus i'andi bînpimû'di.

23 Hãn'oebó Jôesi Tádá i'ánshaamági hedá ûnhanginná háa ikhâyamáa'in, hedího Jesus-áho unbí mange wovâyjoe'an, hedí undá in to'wên in tsontun dâ?a'ginpí'inbí mangá bînkán wên phé?win dedí óet'óhtägé-ídí, hedânkun undi bînhay.

24 Hewänbo ná'i t'ôephade iphade?i? nachuu ihaydi Jôesi Tádádí ónjâ'an, hedá óewâywówápaa, gá chuwa-á in kay wí'imáapídân i' óet'aanídí.

25 Hãn'oebó Jesus-ví?gedí David ita'nandi gin natú:
 Nanbí Sedó, naa dînhanginná u-á hânhay wänbo t'ähkí naa-ádí unji'in,
 naví páadépiyá naví ko'dínäpiyá naa-ádí unji',
 hedânho kay?indi dáywínúnde? ánsaaginpídíbo?.

26 Hedího naví pí'ná khó?jé ohihchan,
 hedí naví hihchan ní?gedí dáyhée?ámí.

Tobá naví tú? dînchuu wänbo?,
 naa dînhanginná hedá dótsíkha'máa ówâywówápúuwí'in.

27 Jôesi Tádá, naa uví yä?dâa?i t'ôe?i omuudi u'di há'to naví hã? dînjoe?ámí in chu'indádí,
 ówáy ochuu ihaydi há'to naví tú? dînsijemääni.

28 U'dá naa dînkeeyan in p'ôe i?ge dáy'ahtuyehúuwí'in wówátsi donkáyjídí,
 hedá naa-ádí unjidi u'di báyéki díhíhchanmääni,
 gin David ita'nan Jesus-ví?gedí."

29 Hedí Peter wa'di ihí'máadí natú, "Tí'úuwín páadé'in, náä thay'eedi wáyuhkankhâymáa nanbí hehãäwí thehtáy pahpáa David-ví?gedí háa ûnpóe?in. I-á nachuu hedá óekhä?k'û?, hedí wa'di gínhanginná wáy nakhã?k'óe iwe, náwáy wáydi tsoa naná.

30 David-á Jôesi Tádávi tukhe?bi namuu, hedí David ûnhanginná Jôesi Tádá iví tun ta'gendi imági'in iví thehtáy pahpá?ây iweđi wí wêe óntsondisogekhâyamáa'in, David natsondi?än waagibá.

31 Háa napuwagi'o'in David ho imû? waagibá napóe, hedí ûnhanginná i? to'wí Jôesi Tádádí óesogekhâyamáa?i? t'owa ovây?aywoenídí nawâywówápuwagi'o'in, hedího David ná'i to'wíví?gedí ihée?andi natú, in chu'indádí wí?óejoekankhâyamápi, iví tú? wänbo wí'únsijegi?opí.

32 I to'wí Jôesi Tádádí óewâywówápaa?i-á Jesus-ân namuu, hedí na'in iví t'ôekhuwa'in gimuu?indiho âymû'di gínhanginná nawâywówápóe?in.

33 Jôesi Tádádí Jesus-á makówápiye óepiyedi iví ko?dingéđí óesóge. Jôesi Tádá iví tun imági i? Yä?dâa?i P'oweahã?á Jesus óemäänídí, hedí háa natú waa i'an. Hedího i? hãäwí náä náwe í't'oe'o?i? hedá bînmúnde?i-á i? Yä?dâa?i P'oweahã?â-ân i'o?.

34-35 David-á iví?gedí wí'bo wí'ihí'máapí makówápiye napee-í'in, hewänbo Jesus-ví?gedân ihí'máa. Ginnân David natú:

Naví tsondi hay'i? óetu'an Nanbí Sedó Jôesi Tádádí,

'Naví ko?dingéđí ósoge,

hedí uví hánmindá dovâyt'aani hedá uví mangá wínmá'í.

36 “Un Israel t'owa t'âhki únkhây'ä? ná'in ta'gendi únhanginnáani'in: Tobá Jôesi Tádá natú wánbo Jesus-ân namuu i' shánki natsonji'í-á hedá i' to'wí t'owa ovây'aywoenídí óesóge'i-á, undá ída'póe wên phé'win deedi óet'óhtágek'úuwí'in” gin Peter-di ovâytu'an.

37 In t'owa háa Peter-di ovâytu'an waa dit'oe ihaydi pí'ná khó'jé di-taachanpóe, hedí indi Peter-á hedá in wé'gen Jesus-ví t'òekhuwa'índá ovâytsika'yan, “Tí'úuwín páadé'in, hánnan náa gínkhây'ä? íví'amí'in?”

38 Peter-di ovâytu'an, “Un t'âhki unbí t'aywó'di binjoe'an hedá íp'ó'p'oejúuwí bínkeeyamídí Jesus Christ-ví'piye úvíwâyunde'in, hedího unbí t'aywó'di wovây'owóje'í-dí, hedá Jôesi Tádádá ná'í wovây'pá'g'í'í bínkáyji, í-á i' Yä'dâa'í P'oweahháa namuu,

39 gá Jôesi Tádá íví tun imágidán i' Yä'dâa'í P'oweahháa-á ovây'pâhkhây'máa'in to'wên t'âhki íví'piye ovây'tuhkánk'hây'máa'in — undádí, unbí tí'úugé kâ'ä'ä'índádí, hedá wé'gen t'owa owáy kayi' ní'gedí dithaa'índádí.”

40 Báyéki wíyá hâ'bibá Peter-di kay'indi ovâytu'an, hedá háa díví'amí'in ovây'tumakhe'andi ovâytu'an: “Úntáy wovây'aywoeni'in hedáho wíwovây'tuhcháän-ú-ípídí ná'in híwóhpi'in t'owa náwe dithaa'in ovây'tuhcháänuk'hây'máa waagibá.”

In Jesus-ví'piye dívíwâyü'in háa dithaa waa

41 Ná'in t'owa Peter-ví hí' dáysí'giké'in ovây'p'oe'an, hedí i' thaa mađi poje maapaasón (3,000) wây-á t'owa in wé'gen ho dívíwâyü'índádí dívíwón.

42 Hedí ginnân dívíkanhon: In Jesus-ví t'òekhuwa'inbí háhkan t'âhki dâyt'òeyandedá dáysí'ghónde?, hedá in wé'gen dívíwâyü'índádí híhchandi dívíwé'ge'o?, hedá wé'gá dívíhúujúdá dívíjúusu'o?.

43 Jôesi Tádádí in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâykhäge'nán báyéki t'amäge'in pínnán t'òe dâ'y'amídí, hedího in t'owa ná'í háäwí dâymúndedi ovâyháa'an.

44 T'âhki in Jesus-ví'piye dívíwâyü'in wêe k'aygi'índa? waagi'inbá dimuu, hedá háäwí t'âhki dínkw'ó'di-á dívíwijende?.

45 Háädi inbí tewhá-á nava-á hedá wíyá háäwí dínkw'ó'di-á dâykü'ch'áa gínhay-á, in dántáy'índádí i' chá' dâyhógi'í dívíwijende?.

46 Thamu waa i' méesate hay'í iwe dívíwé'ge'o?, hedí wí thaa wí to'wíwí'we dívíhúujo?, wíyá thaa-á wíyá to'wíwí'wá. Híhchanda khâgagipídíbo-á wé'ge dívíhúujo?.

47 Ihayda? ditú? Jôesi Tádá-á hânho híwó'di namuu, hedí t'âhki in wé'gen t'owa inbí'piye híwó dichaa.

Thamu waa Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wây-á shánki báyéki t'owa ovây'aywonde?, hedáho shánki dit'owasôemán.

3

Wí sen úntsi'kodipi' ónhekhháa'an

1 Wí thaa Peter-áđí John-dáđí i' Hudíyoví méesate hay'í eepiye damää. Thamuwaa thí'eedi poje iwe in t'owa dívíjúusu'o?, hedí ihaydíbá dapówá.

2 In méesate phóđi, “Sa'wó'nin Phóđi” gin dâytü'o' iwe wí sen na'ân. Ná'í sendá íví wówátsi thaa t'âhki na'aypuyä ihaydi waabo wúntsi'kodipi, hedí íví k'ema'índi in méesate phóđi eepiye thamuwaa óemáyä?, in t'owa ditsudemännin ovây'chá'daa'amídí.

3 Peter-á John-dá i' méesate eepiye datsudemändi i' sendi ovänmû?, heđi ovänchä'daa'an.

4 Indi ta'gebo óemúndedi Peter-di óetu'an, "Hîn na'in dímú'dí."

5 I' sen inbí'piye ibéedi itsíkha'an hääwi óemääníđi.

6 Hebo Peter-di óetu'an, "Chä' wänbo wíđómáapi, hewänbo hääwi dómáa'i'á wípägi'o. Jesus Christ Nazareth-wíđi dínk'ú' wítu'âamíđi, ówínúđi ójýi'e."

7 Heđi Peter-di i' senbí ko'díngedí'in man ónyâ'di óekwínukhäge'nan. We-sebo ivi ánda ánapéndá únkaypóe.

8-9 Kw'áyepeye ichänudi iwínú, heđi wesebo natsi'dee, heđi in wíje-áđi i' méesate eepiye dits'ú. Ee íve oepiyá nääpiyá naji' heđá ichänumáa, heđi natú? Jôesi Tádá-á hânho hay'i namuu'in. In t'owa t'âhki ee diji'indi i' óemû?, heđá háa natú'nindá dit'oe.

10 Heđi óemû'di óetaa to' namuu'in — ná'i-ânkun in sa'wó'nin méesate phóđi iwe ichä'da'sógénde'i namuu. Heđiho náa nawówađi hânho báyéki ovâyháa'an.

Háa Peter-di in t'owa i' méesate hay'i ee ovâytu'an waa

11 I' sen Peter-áđi John-dáđi inbí'di natsaächá owáy i' méesate pohtâa iwe diwin diwe. (Ná'i pohtâa-á "Solomon-bí pohtâa" gin dâytu'o'.) In t'owa t'âhki hânho ovâyháa'andi in poje sená'bí'piye divíwânâho'.

12 Háa diví'o'in Peter imú? ihayđi ovâytu'an, "Un t'owa Israel-win, háađan wovâyháa'an ná'i sen nawówađi, heđi háađan na'in díđamúnde"? Ti í'ánde' ná'i sen ónehkháa'annin na'innân kay ánmáađibo?, heđiháa Jôesi Tádá ánwânpi'a'gindibo'? Handá wínapóepí.

13 Abraham-dá, Isaac-á, heđá Jacob-á, nanbí hehâäwin thehtáy pahpá'in gínmuu'indi Jôesi Tádá óe'a'gínmági, heđi i-ânkun ivi ay Jesus shánki kw'áye isóge. Ná'i Jesus-bá undi in tsonninbí mange bínkán, heđi Pilate-di óemahpâđikhâyamáawän, hebo undá wí'ihíjepí.

14 Jesus-á yâ'dâa'idá? namuu heđá ivi wówátsi ta'ge ihon, hewänbo undi bínjoegi'andi Pilate bínkaa'an wí to'wí t'owa t'akhânu'i namuu'i' óema'p'âđi-íđi, heđá Jesus i' nawówátsipäji'i namuu'i-á bínhay.

15 Hewänbo Jôesi Tádáđi i' óewáywówápaa, heđi na'indibo? i' wíyá nawówájiđi äypimû'.

16 Na'in Jesus-ví'piye ánwâyunde?, heđi i'dânkun ná'i sen náwe bínmúnde'i heđá bintaa'i' óekaymági. Jesus-di in wâyú dímgíđi ná'i sen unbí páadépiye nahekhâapóe.

17 "Heđiho náa gin wâytuhkankhâyamáa, tí'úuwín páadé'in: Naa dínhanginná undá heđá unbí tsonnindá úví'annin háa Jesus bín'an waa wí'únhanginnáhpíđi ta'gendi to'wí namuu'in.

18 Hân'oebo Jôesi Tádá ivi tukhe'min itu'an ná'i hääwi háa napuwagi'o'in, heđiho indá dâyta'nan i' to'wí i'đi óesogekhâyamáa'i' t'owa ovây'aywoeníđi it'óephadekhâyamáa'in. Háa Jôesi Tádá natú waa napóe.

19 Heđiho náa unbí t'aywó'di bínjoe'andi Jôesi Tádáví'piye bípimää, ihaydá i'đi unbí t'aywó'di únmuu'i' wovâyjáa'amí, heđânho shánki híwó'di híhchandi wówátsi thaa Nanbí Sedóđi wovâyääni,

20 heđá wá? Jesus unbí'piye wovâywáysaaní, i-ân i' namuu Jôesi Tádáđi óede'mandi' t'owaví aywondi' óesóege-íđi.

²¹ Hewänbo Jesus-á oe makówá wăhăă nachangi^o owáy Jôesi Tádá hăăwi t'ăhki ts'aabiⁱ iwáypaⁱđi nakhâmuupihay. Hăn^ooebo Jôesi Tádáđi ivi yă^odăaⁱin tukhe^ominbí sóphogedi ditú^oan gin ikhâymăa^oin.

²² Hedihô Moses-di nanbí hehăăwin thehtáy pahpá^oin ginnân ovâytú^oan: Nanbí Sedó Jôesi Tádáđi wí tukhe^obi^o unbí t'owa iwedí^oi^obo namuu^oi wovâysangi^o,
naa dísan waagibá,

Undá t'ăhki i^ođi wovâytuhkankhâymăa^oi bîn^oa^oginnamí,

²³ hedí wí to^owí ivi hí^o ônt^oôeyanpidí,
i-áho ivi t'owa iwedí ôeweejé-í hedá ôeháyjí.

²⁴ “Samuel wá, hedá t'ăhki in wé^ogen Jôesi Tádáví tukhe^omin Samuel-vi wówátsi thaa iwedí páadépiye diwówáji^oindá, indi dit^oôe^oan háa năă nă^oi thaa eeje napuwagi^oin.

²⁵ Hewänbo háa in Jôesi Tádáví tukhe^omin ditú waa ungí^o-ânkun ditú, hedá háa Jôesi Tádá unbí páadé kă^oăă^oindáđi iwéhpêe^oan waa, undáđi wá^o inbá iwéhpêe^oan. Ginnân Abraham ôetu^oan:

Wí uví ây iwedí^oi namuu^oi^ođi
t'owa t'ăhki năă oepáa k'aydi dikw^oó^onin ovâyhíwó^onamí.

²⁶ Hedihô Jôesi Tádáđi Jesus-á ôede^oman ivi t'ôe^oi namúuníđi, hedí unbí^opiye páadé ôesan wovâyhíwó^onamíđi unbí t'aywó^ođi únmuu iwedí wovâyjáa^oamíđi.”

4

Peter-á John-dá ovântunjó^odiwekán

¹ Wa^ođi Peter-áđi John-dáđi in t'owa dănhí^omăa ihayđi, wên Hudíyo owha^o-á Sadducee t'owa-á hedá i^o méesate áyi^ođi sundado p'ó^odédí^o-áđi in dawin diwepiye dimăa.

² Háa in wíjedí in t'owa ovâyhă^oo^oin wí^oovâyhí^oanpí, gá Jesus nawáywówápóe i^ogedí ovâytumăadân, hedí nă^oi natunda^o wé^ogen t'owa ho dichuu^oin wá^o diwáywówápuwagi^oo. *

³ Hedihô ovănpansóge, hedí kindi nanândihô wíyá tháwăn puwahayđi pan tewhá ebo^o ovănjoe^oan.

⁴ Hewänbo báyéki t'owa inbí hí^o dit^ooe^oin Jesus-ví^opiye dívíwăyü, hedí năă t'ăhki in t'owa dívíwăyü^oin diwedíbo háđee ma^o p'ánú maapaasôn (5,000) ihay diji^o in senăđá^o.

⁵ Wíyá tháwăn in Hudíyo p'ó^odédí^oindá in tsonnindá hedá in Hudíyoví khuu dăyhă^oo^oindá t'ăhkiđibo ee Jerusalem dívíwé^oge^oan.

⁶ Annas i^o owha^o p'ó^odédí^o namuu^oi^o iwebá na^oăn, hedá Caiaphas-á, hedá wíyá sen John ginbá nakhăwă^oi-á, Alexander-á, hedá wăy-á Annas-ví maatu t'owa^oindá dikw^oo.

⁷ Peter-á John-dá ovânts'úde in t'owaví páadépiye ovănweenu-íđi, hedí ovântsika^oyan, “To^ođan in kay wovănmăgi nă^oi sen hekhăa dănmăäníđi? To^ođan wovănk^oú^ohan dăn^oamíđi?”

⁸ Hedí Peter pín ta^ogedí i^o Yă^odăa^oi P'owəwăhăq imăadí ovâytú^oan, “Un Hudíyo p'ó^odédí^oindáđi tsonnindáđi,

⁹ năă thaa undi dítsika^omăa wên háawin híwó^onin háa wí sen nahaywăn ûnpóe i^ogedí, hedá háđíđi ûnehkhăapóe^oindá.

* 4:2 In Sadducee t'owa dívíwăyü in chu^oindá há^oto diwáywówápúuwí^oin.

10 Hedânho un t'owa t'âhki hedá t'âhki in wé?gen Israel-?indá únkhây?â? ná?in únhanginpúuwí?in: Jesus Christ oe Nazareth-widi na?in dínk'ú? ná?i sen unbí páadépiye nawindi? ânhehkháa?amídi. Hedi Jesus-bá phé?win deedi bint'óhtâgek'ú?, hewânbo Jôesi Tádádi óewáywówápaá.

11 Jesus-ví?gedi ginnân nata?muu:

I-ânkun wí k'uu waagi?bá namuu

hedí undá tewhátehpaa?in waaginbá-á ímuu.

Hedi tobá bínjoegi?an wânbo?

i-á i? k'uu shánki natáy?i waagibá napóe tehpaá bé?dí.

12 I?da?mân únkodi t'owa ovây?aywoenídí. Náá oepáa k'aydi t'âhki wíyá to?wí wânbo wí?ónk'ú?pi dín?aywoenídí, ná?i Jesus gin nakháwá?ída?mân? gin Peter-di ovâytu?an.

13 In Hudíyovi p'ó?dédi?in ovâyháa?an Peter-ádi John-dádi wóeda?ginpídibo dánhéé?andi dit'oeđi, dínhanginnândi ná?in wíjedá t'owa he?ennin háa ta?dihá?in wídamuupí?in. Hedi ihaydi dín?ânpówá Jesus-ádi dänjýénde?in damuu?in.

14 Hedi i? sen ónehkháa?andi? iwebá nawindi dâymû?dihó wíyá háa wânbo wí?dínk'óepí ovântu?âamídi.

15 Hediho ovântu?an in tunjowa? diwé?gekw'ó? diwedi já?wépiye dapee-í?in wí?bo dívíhéé?amídi.

16 Hedi wí?ná táye dívítsika?yan, “Hânnan ná?in senâ? ây?amí? Báyéki in t'owa náá Jerusalem-?in dínhanginná ná?in pínnán t'óe hay?in dän?annin, hediho na?indá wí?gínkodipí gitúunídí wí?dän?anpí?in.

17 Náá ná?in wije senâ? âytu?âamí Jesus-ví?gedi wíyá dánhéé?andáho âytuhchânukhây máa, hedânho wây-á shánki t'owa ná?i háäwí i?gedi wí?dit'oe-ípidí.”

18 Hediho wíyá ovântsuđe?jôndi ovântu?an wíyá wânbo Jesus-ví?gedi wí?dänhéé?amípi hedá wí?dänhá?amípi.

19 Hewânbo Peter-ádi John-dádi ovâytu?an, “Wé?innan ân?amí? Ti undi dítu?an waa háa Jôesi Tádádi dítu?an waa na?in ân?a?ginnamí? Undá únkhây?â? úví?ânskaa?amí?in wé?innan Jôesi Tádá natúuní?in shánki híwó?nin namuu?in.

20 Hebo na?indá wí?gánkodipí hânda?dibo gachanídí. Gánkhây?â? t'owa ântu?âamí?in háa ânmu?indá gat'oe?indá.”

21-22 Hedáhá? in Hudíyo p'ó?dédi?indi shánki kay?indi ovântu?an ovântuhchânukhây máa?in, hewânbo ovânma?p'âđi. Wên t'aywó?nin wânbo ovântuhchâñnú-í?in wí?ovânshaapí, hedi ovântuhchânuháho in t'owa há?to ovâyhí?amí. In t'owadi Jôesi Tádá kw'áayébo? óemáa, iví pínnándi ná?i sen únhehkháapóedí. I? sendá jónántâ (40) paayo?ivi shánki? namuu.

In Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in dívíjûusu?o? shánki kay?in dimúunídí

23 Ovânma?p'âđi ihaydi wesebo Peter-á John-dá inbí k'ema?inbí?piye damáa, hedi ovâytu?an háa in Hudíyo owhá? p'ó?dédi?in hedá in tsonnin dítú?in t'âhki.

24 Inbí k'ema?in ná?in dit'oe ihaydi Jôesi Tádávi?piye t'âhkiđibo ginnân dívíjûusu?an: “Nanbí Sedó Jôesi Táa, u-ân háäwí t'âhki nâakhíjé. Makówá-á, náá oepáa k'aydi i?gá, maa?p'oe-á, hedá háä t'âhki iwe nasaa?í-á nakw'ó?di-á dijí?i-á nâakhíjé.

25-26 Hân?oebó? i? Yä?dáa?i P'oewaahâđi na?in díhéé?an nanbí hehâwí thehtáy pahpáa David-ví sóphogedi. I-á uví t'óe?i úmuu, hedi ginnân ita?nan:

Háadan in Hudíyo dimuupí'in dívít'ayjaa'o?

Háadan in Hudíyo dimuu'in háäwí nachä'muupí i'gedí díví'ánshaamá? In tsonnin t'ähki nangewin dívít'aywínú,

hedí dívíwé'ge'an dívíhãnsa'ídi Nanbí Sedó Jôesi Tádávi'piye

hedá i' to'wíwí'piyá i'di óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí.

27 Hedího ta'gendi han napóe. Nãí bú' iwe Herod-á Pontius Pilate-á in Hudíyo dimuupí'indá hedá in Hudíyo-ádi t'ähki dívíwé'ge'an uvi yä'dâa'i t'ôe'i Jesus óehãnmamídí, i-á u'di nãasóge t'owa ovây'aywoenídí.

28 U-á báyéki hangintandá kay-á mãmáaqí untú nã'i t'ähki ûnkây'ä' napúuwí'in, hedí t'ähki háa untú waa napóe.

29 Nanbí Sedó Jôesi Táa, nã-á inbí hí' háa ditû'nin ót'óeyanbe. Ditû'indi jãnãki na'in díkhãymáa'in, hewãnbo na'in uvi t'ôe'in gimuuđi u'dá kay dímmãni uvi hí' khunwóeda'ginpídíbo wínhé'amídí.

30 Wída'máa t'owa ovâykeeyamí'in in kay úk'óe'in ovâyhekkhá'amídí, hedá ovâykeeyamí uvi yä'dâa'i t'ôe'i Jesus-ví kaydi t'ãmäge'i pínán t'ôe-á nakodí'in."

31 DívíÛsubowa ihaydi ee diwé'gekw'ó' diwe t'ähki na'a'yäpóe, pín ta'gedí i' Yä'dâa'i P'oewaahãä dãmáa, hedí khunwóeda'ginpídíbo Jôesi Tádávi tun t'owa ovây't'ôe'o'.

In Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in inbí háäwí wí'nã táye dívíyãmunde'

32 T'ähki in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in handa' di'ánshaapóe, hedá wéedä' dimuu waa dichaa inbí pí'nã khó'jé. To'wí wãnbo wínatúhpi, "Nã'i naa dómáa'i' navi'dä' dínmuu," hewãnbo t'ähkídíbo inbí háäwí t'ähki dívíyãmunde'.

33 Jôesi Tádádi in Jesus-ví t'ôekhuwa'in báyéki ovâykaymägi in t'owa ovâytu'ãamídí Nanbí Sedó Jesus nawáywówápóe i'gedí, hedá Jôesi Tádá-á t'ähki indádá hãnho híw'ó'di-á namuu.

34-35 Hedího tóebo háäwí wãnbo wí'untáypí. To'wí wãnbo wí nava háa wí tewhá ðnmuu'i' iku'p'égidá, i' chã' ihógi'i-á in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye ihúja' ovây'aanídí, hedá indá in shãnkí dántáy'inbí'piye ovâywijende'.

36-37 Wí sen Joseph gin nakhãwã'i ginbá i'an. Wí nava iví' ðnmuu'i' iku'p'égi, hedí i' chã' in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye iho'di ovây'an. Nã'i sendá wí Levi-ví äy iwedi'i'ba namuu, oe Cyprus na'aypuvã'i', hedí in t'ôekhuwa'indi óekháyã' "Barnabas" gin. (Nã'in khãwã-á Hudíyóvi tundi natunda' "Wí to'wí t'owa ovâykhãge'do'i' kwee waa sen waa di'ãanídí" gin.)

5

Ananias-ádi Sapphira-ádi háa dãnpóe'in

1 Wí sen Ananias gin nakhãwã'i-á iví kwee Sapphira-ádi inbí nava dãnkü'p'égi,

2 hedí i' chã' dãnhógi iwedi wí háyú Ananias ikaakw'ódi ingí, hedí i' naphade'i chã' in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye iho' ovây'aanídí. Iví kwee ûnhanginná háa i'annin t'ähki.

3 Peter-di óetu'an, "Ananias, Satan i' Penísendi uvi pí'nã khó'jépiye nãatsudemãgipi'an. I'dá wóetu'an i' Yä'dâa'i P'oewaahãävi'piye bihójo'amí'in, hedího t'ähki i' chã' i' nava dãnkü'p'égi iwedi'i' wíñãamaapí.

4 I' nava mãnkü'p'égipídíbo, ti uvi' wí'úmuupi'an? Hedá mãnkü'p'égi ihaydá, ti háa unda' waagi i' chã'di bi'ãmí'in wí'úkodipi'an? Hebo nã'in

yä'dâapí'in ánsaadi wóekê'di Jôesi Tádávi'piye bihójo'an, t'owavi'piyeda'ba Joe."

5 Ananias ná'in hí' nat'oe ihaydi nachuhkanu, hedi in t'owa háa napóe'in dínhanginpóe ihaydi báyéki dikhunwóeda'póe.

6 In e'nûn iwe diji'in i' pení wên aa iwe dây'ánk'û', hedi iwedí óepiyedi óekhá'k'û'.

7 Mađi poje óda naphade ihaydi Ananias-vi kwee ûnpówá, hewânbo wa'di wí'ûnhanginnáhpí háa ivi sen ûnpóe'in.

8 Peter-di óetu'an, "Dítu'an, ti náhayda'mân i' chá' wovânwá'áa i' nava dânkú'p'égi ihaydi?" I-á natú, "Hedi háa, háhayda'mânkun."

9 Peter-di óetsika'yan, "Háadan wí'gíndíbo dânwéhpée'an Nanbí Sedóvi P'oweahháa dântayi'nídí dânsaa-ídí tigúba wovântuhcháänú-í ivi'piye dânhójo'andi? Ót'óeyan, háä phódi já'wé in uví sen óets'ankhá'k'û'in dín'ahsaatú', hedi indibá chu'i wóepiyegí'o."

10 Wesebo i' kwee Peter-vi ân nú' nachuhkanu. In e'nûn dits'úndi óechushaađá iwedi óepiye, hedi ivi senbí nú'ba óekhá'k'û'.

11 T'áhkí in méesate'in t'owa hedá t'áhká in wé'gen t'owa ná'in háa napóe'in dínhanginpóedi khunwóeda'di ovâyhógi.

Jesus-vi t'óekhuwa'in dívípinán't'óe'o

12 In Jesus-vi t'óekhuwa'in báyéki t'ámäge'i pínán t'óe dâyo'o in t'owa dâymúunídí. T'áhkí in Jesus-vi'piye dívíwâyunde'in dívíwé'ge'o' i' méesate hay'iwi pohtáa iwe, "Solomon-bí pohtáa" gin dâytu'o'i'.

13 In wé'gen t'owa híwó dívíhée'an in Jesus-vi'in dimuu'inbí'gedí, tobá indáđí dívíwé'ge'amídí dikhunwóeda' wânbo'.

14 Hewânbo shánki wânbo t'owa Nanbí Sedó Jesus-vi'piye dívíwâyü, sená'dáđí kwiyá'dáđí, hedi in wé'gen ho dívíwâyü'indáđí dívíwón.

15 Háa napoe'o'in in t'owa dâymú'di báyéki in dihay'in oe p'óegépiye ovâyho', hedi inbí whohpa' eeje ahkhây eejá ovâykw'ódi, hedânho mađán Peter naphademándi ivi óhkhundi wânbo ovâynáani, hedi handídi wáy wên ovâyhehkháa'amí.

16 Hedá in t'owađá i bú'ây oe Jerusalem tsowa iwéngé nakw'ó' deedé-đá in dihay'in ovâymayä', hedá in to'wên in yä'dâapí'in p'oweahháađi ovây't'óephadekando'in wá' ovâymayä', hedi t'áhkí ovâyhehkháa'an.

Jesus-vi t'óekhuwa'in ovây't'óephadekando

17 Hediho' i' Hudíyo owha' p'ó'déđí' hedá in i-áđí diji'indá, Sadducee t'owa dimuu'in, hânho dithúupóe.

18 Hediho in Jesus-vi t'óekhuwa'inbí'piye dikhenmäadi in yä'dâapí tsiyekannin dipankw'ó' diwebá ovâypankw'ódi.

19 Hewânbo i' khun Nanbí Sedó Jôesi Tádáđí wí makówáwi t'óepa'aa'i' óesan i' pan tewhá phódi ihuu-ídí, hedi i' makówáwi t'óepa'aa'i'di ovâypiyedi ovâytu'an,

20 "Jaho bípûn oe méesate hay'i eepiye, hedi owe úvíwéñú-í, hedi in t'owa ná'in wówátsi ts'aamin ní'gedí bint'óe'amí." Hediho háa ovâytu'an waa díví'an.

21 Nathay'ä' ihaydi i' méesate hay'i eepiye dits'ú, hedi in t'owa ovâyhâhkanhon. Wa' han díví'odibo' i' owha' p'ó'déđí' hedá in i-áđí diji'indá inbí'we dívíwé'ge'andi in se'daa in Israel tunjowa' dimuu'in ovâytu'khánnan,

hedî wên sundaḡo oe pan tewhá eepiye dâysan in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâymá'ídí.

22 Hewänbo i' pan tewhá iwe dipówá ihayḡi wí'ovâyshaapí, hedîho dívíwáybundi inbí tsonnin ovâyt'òe'an i'gedi.

23 Ovâyt'u'an, "Na'in âymû'i' pan tewhá phóḡi téegít'aa nati'dinnin, hedá in pan áyí'nin ee phóḡi nú'-á diwinnindá. Hebo in phóḡi áyhuudi gits'ú' dihayḡi wéná wí wänbo in sená' wí'âyshaapí."

24 I' méesate áyí'di p'ó'déḡí' hedá in owhá' p'ó'déḡí'indá ná'in dit'oe ihayḡi wíḡinhanginnáhpí háa díví'amí'in. Wí'ná táye dívíwänpitsika'máa, "Hännangú dínpóe? Hännan wíyá napuwagí'o?"

25 Ihayḡi wí to'wí nats'úndi ovâyt'u'an, "Bít'òeyan, in sená' bñpankw'óḡi'in oe méesate hay'i' íve diwindi in t'owa ovâyhá'o'."

26 Hedîho i' méesatewin sundaḡoví p'ó'déḡí' iví khäge'nin wóegé i' méesate hay'i' iwepiye dimää, hedî in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâywáymaa, hewänbo wí'ovâywa'anpí, gá han díví'andá dikhunwóeda'ḡán in t'owaḡi ovâyk'uhsäyü-í'in.

27 Hedî in tunjowa' diwé'gekw'ó' diwepiye ná'in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâysts'údeḡi in tunjowa'ví páadépiye ovâywínú, hedî i' owhá' p'ó'déḡí'di ovâyt'e'p'íde gin:

28 "Na'indi kay'indi ho wáytu'an in t'owa wíwínhá'âamípi ná'i Jesus gin nakháwá'iví'gedi, hebo náä-á undá náä Jerusalem i'ge t'âhkí in t'owa shánkí wänbo bñnhá'o', hedá wá' Jesus-ví chuwa únmuudi na'in dñchäänú-í'in ída'."

29 Peter-áḡi in wé'gen Jesus-ví t'òekhuwa'indáḡi óetu'an, "Shánkí gínkhây'ä' Jöesi Táḡá háa dítu'an waa áy'a'ginnámí'in t'owaví tun áy'a'ginnámí'wedi.

30 Undi Jesus phé'win deedi bñt'óhtägedi bñhaya, hewänbo Jöesi Táḡá, i' to'wí nanbí páadé ká'ä'ä'indi óe'a'ginnmä'i'dibá óewâywówápaa.

31 Jesus-ân Jöesi Táḡá iví ko'ḡingéḡi óesóge, tsondi-á aywondi-á namúuníḡi, ná'in Israel t'owa ovâykhäge'namíḡi inbí t'aywó'di dáyjoe'amíḡi hedânho ovây'owóje-ídi.

32 Na'in gínhanginná ná'i t'âhkí napóe'in, hedânho i'gedi wáytumáa, hedá i' Yä'ḡáa'í P'oewaḡhâḡá hanbá wovâytumáa, ná'i P'oewaḡhâḡá-á Jöesi Táḡáḡi in to'wên óe'a'ginnmä'in ovâymägi."

33 In Huḡíyo p'ó'déḡí'in ná'i hí' dit'oe ihayḡi hânho dit'ayyaapóe, hedî in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâyt'ahäänú-í'in dida'.

34 Hewänbo wí Pharisee sen Gamaliel gin nakháwá'i' iwínú in tunjowa' ovâyhéé'amíḡi. I-á Huḡíyoví kuu háhkandi namuu, hedî t'âhkí in t'owaḡi óe'a'gin. I'ḡá wên sená' ovâyt'u'an in Jesus-ví t'òekhuwa'in oe já'wépiye ovâypeeyé-í'in, iwe wí háy tähkí dívítsíkha'amíḡi.

35 Hedî Gamaliel-di in tunjowa' ovâyt'u'an, "Naví t'owa Israel-win, híwó bí'ánshaa'an wa'ḡi ná'in sená' háawên bñ'anpíḡibo'.

36 Ti wí'ún'ánshaapí'an wí sen Theudas gin nakháwá'i' wí háyü paayo phade nängé naji', hedî ná'i Theudas-á natú, 'Naa-ân hay'i' omuu,' hedî maḡi jonán täḡintä (400) sená' i-áḡi dívíwón. Hewänbo wên sundaḡoḡi óehay, hedáhá' in óeyumáa'in t'âmäpiye diwijedee, hedî häḡwí t'âhkí dáy'andí' háagí' wänbo wíḡinchá'p'óepí.

37 Hedáhá' wíyá háyü paayo naphade ihayḡi, t'owa ovâykháwähónde'i paayo naná' dihayḡi, Judas i' Galilee-wi sen na'ää, hedî báyéki t'owa

ovâyhée?andi i-ádi dívíwón. Heđi háa Theudas ûnpóe waabá Judas wá? ûnpóe. I-á óehaydá t'ähkí in óeyuúmaa?in diwijeđee.

38 “Heđânho náa wáytumáa, háa ná?in sená? bîn'o?in úvíwóyí?ní. Ánpí bîn'an. Háa dikanda?in heđá inbí t'óe-á inbí ánsaadá? dínpuuudáho?, háa Theudas-á Judas-á dânpóe waagibá dínpuúwí, heđiho há?to háa díví'o waa dínkáypúwí.

39 Hewânbo Jôesi Tádádânho inbí t'óe iwe ovâykhäge?máadáho?, ná?in sená?dá há?to bîn'aaní, heđá wá? mađi Jôesi Tádáví?piyeda? úvíwânpihânsa?í.”

40 Heđiho in Hudíyo p'ó?dédi?indi Gamaliel-ví tumakhe ónt'óeyan. In Jesus-ví t'óekhuwa?in ovâywaytsudejôn, heđi ditsónpóe in sundadodi púwhí?dí ovâywhâán?in, heđi Jesus-ví?gedi wiyá wíđivihée?ámipí gin ovâytu?andiho ovâyma?p'áđi.

41 Heđiho tunjówháagédi dipee. Hânho dihíhchanpóe, gá Jôesi Tádá indáđi báyéki nahíhchandi i?đi ovâymagidân ná?in wóeda? iwéhay ovâykáanídí Jesus namuudi.

42 Heđi thamuwaagi i? méesate hay?i ee heđá tewhá i?ge t'ähká dívíjýéndedá t'owa Jesus-ví?gedi ovây t'óekanhon, heđi ovâyhá?o? Jesus-ân namuu i? to?wí Jôesi Tádáđi óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí.

6

In tséđi diji?in méesate?in khäge?nin ovâyde?man

1 Ihayhääbá shánki wânbo t'owa Jesus-ví?piye dívíwâyunde?, heđi in Israel nangedi já?wédi di?ää?in Hudíyo in kodi Israel-?inbí?piye? dit'ayyaapóe. Ditú? in kwiya? inbí sená? dín't'ahánnin thamuwaagi ovâykoegi?hääwímá? dihayđi ná?in já?wédi di?ää?in kwiya? shánki hí?inda? ovâykoegi?má? in kodi Hudíyo kwiya?ví?wedi.

2 Heđiho in tä?đi wíje Jesus-ví t'óekhuwa?indi in wé?gen Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in t'ähkí ovâywé?ge?andi ovâytu?an, “Na?indá ginwó?ná Jôesi Tádáví hí? áyt'óe?ođi, heđiho híwó wínamúunipí nanbí t'óe áyjoe?ámídí áywânpikoegi?phaadé-ídí.

3 Heđânho tí?úuwin páadé?in, tséđi wên sená? unbí?wedi binde?man áykw'óenídí ná?i koegi? ovâymaänídí. Ná?in sená? gi?min dimúuní?in dínkhây?á?: T'owa ditú? híwó?nin sená? dimuu?in, heđá i? Yá?dâa?i P'oweaqahâa pín ta?gedi dâymáa?indá híwó?di hangintan dâymáa?indá dimúuní.

4 Heđi ná?in Jesus-ví t'óekhuwa?in gimuu?indáho ívíjûusu?ámí heđá Jôesi Tádáví hí? áyhá?ámí, heđi ná?indáho nanbí t'óe-á gínmúuní.”

5 T'ähkí in méesate ee dikw'ó?nin háa in Jesus-ví t'óekhuwa?in ditú?in ovâyhí?an, heđiho Stephen óede?man, i-á báyéki wâyü imáa?i? namuu, heđá i? Yá?dâa?i P'oweaqahâa pín ta?gedi imáa?i-á. Ná?in wé?gen sená? wá? ovâyde?man: Philip-á, Prochorus-á, Nicanor-á, Timon-dá, Parmenas-á, heđá Nicholas oe Antioch-wi-á (i-á Hudíyo namuupí wânbo in waagibá iwâyunde?i? namuu).

6 Heđi ná?in sená? ovâyde?mannin in Jesus-ví t'óekhuwa?inbí?piye ovâykán, heđi inbí?đi in t'óekhuwa?in dívímankw'óđiđi ingí? ovâyjûusu?an.

7 Shánki wânbo t'owa Jôesi Tádáví hí? dit'oe, heđi oe Jerusalem in Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in disóemân. Báyéki in Hudíyo owhá? wânbo ná?i hí? dâya?gindi dívíwâyü.

Stephen óepankê?

⁸ Stephen báyéki Jôesi Tádávi sígísehkanä imáa, hedi Jôesi Tádádí kay óemági, hediho t'ámäge⁷i pínán t'óe he²endi i⁷o⁷ in t'owa dâymúunídí.

⁹ Hewänbo wên senä⁷ Stephen-dádí dívítuhkando⁷. Indá ná⁷i Hudíyoví méesatewin dimuu, “Ovâyma⁷p'á⁷di⁷in Pant'óe⁷inbí Méesate” gin dâytü⁷o⁷, hedi Cyrene-windá Alexandria-windá Cilicia-windá hedá Asia-windá dimuu.

¹⁰ Hewänbo i⁷ Yä⁷dâa⁷i P'oweaahâadi Stephen báyéki híwó⁷di hangintan óemági ihée⁷amídí, hediho in senä⁷ wídkodipí óet'aanídí.

¹¹ Hediho indí wên senä⁷ ovâywá⁷aa iví⁷gedí dívíhójo⁷amídí, hedi ná⁷in ditú, “Na⁷in git'oe a⁷ginpí waagi ihée⁷andi Moses-ví⁷gedí hedá Jôesi Tádávi⁷gedá.”

¹² Gindídiho in t'owa hedá in Hudíyo tsonnin hedá in Hudíyoví kuu dâyhá⁷o⁷indá t'ähki ovây⁷t'e⁷ya⁷nan, hediho Stephen-bí⁷piye dikhenmäädí óeyä⁷, hedi khóhkaydi in tunjowa⁷vi⁷piye óeho⁷.

¹³ Hedi wên senä⁷ ovâyts'úde iví⁷gedí dívíhójo⁷amídí. Ginnán ditú: “Ná⁷i sendá háädi wänbo t'ähki híwóhpí ihée⁷o ná⁷i Jôesi Tádávi méesate i⁷gedí hedá i⁷ tsontun Moses ita⁷nan ni⁷gedá.

¹⁴ Hedi git'oe natúdí, ná⁷i sen Jesus oe Nazareth-wi ná⁷i méesate hay⁷i⁷ in-ayukháymáa⁷in hedá ná⁷i kuu Moses-di dímägi⁷i-á t'ähki i⁷egókháymáa⁷in.”

¹⁵ T'ähki in tunjowa⁷di tsíhtáye Stephen óemúnde⁷, hedi iví ts'ay wí makówáwi t'óepä⁷aa⁷iví⁷in waagibá ünkeepóe⁷in dâymú⁷.

7

Stephen-di in Hudíyo tsonnin ovâyht⁷máa

¹ I⁷ owha⁷ p'ó⁷dédí⁷di Stephen óetsika⁷yan, “Ti ná⁷i ditú⁷di t'ähki ta⁷gen namuu⁷?”

² Stephen-di ovâyty⁷an, “Mä⁷mää⁷indá t⁷úuwín páadé⁷indá, naa dînt'óeyan. Jôesi Tádá i⁷ sa⁷wó⁷di kohthay eedi nathaa⁷i nanbí páadé⁷i thehtáy pahpâa Abraham-bí⁷piye ipikeeyan, wa⁷di Abraham owáy Mesopotamia nange wâhää⁷ nathaa ihaydíbo⁷, oe Haran bú⁷piye wa⁷ namääpídíbo⁷,

³ hedi Jôesi Tádádí óetü⁷an,

‘Uví maatu t'owa mänjoe⁷amí hedá uví nangá,

hedi unnú-í ná⁷i nange wínkeekankháymáa iwepiye.’

⁴ Hediho in Chaldean-bí nangedí napeedi oe Haran wâhää⁷piye ithayegiho⁷. Iví tádá ünchuu ihaydá Jôesi Tádádí óetü⁷an iwedá namú-í⁷in, hedi náa nange náa githaa iwe napówá.

⁵ Jôesi Tádádí Abraham háäwí wänbo ná⁷i nange iwe wí⁷óemágipí iví⁷ ünmuunídí, wí nan i⁷ahkêeni⁷i wänbo joe. Hewänbo Jôesi Tádá iví tun imági wáy wí thaa ná⁷i nan óepähkháymáa⁷in iví⁷ ünmuunídí, hedá owáy nachuu ihaydá iví t⁷úuge kâ⁷ää⁷indá inbí dínpuwagi⁷o. Hedi ná⁷i t'ähki Jôesi Tádádí Abraham óetü⁷an wa⁷di iví páadé⁷i ay ünpuypídíbo⁷.

⁶ Óetü⁷an wá⁷ iví t⁷úuge kâ⁷ää⁷in wíyá nange inbí⁷ dínmuupí⁷we dívíthayekháymáa⁷in, hedi ee nange⁷in t'owadi jónán tágintä (400) paayo t'ähki ovâypankhonkháymáa⁷adá ovây⁷t'óephadekankháymáa.

⁷ Hebo óetü⁷an wá⁷, ‘Naadá in t'owa uví t⁷úuge kâ⁷ää⁷in ovâypanhógi⁷in dovây⁷tuhchänukháymáa, hedá há⁷in t'owavi nangedí uví t⁷úuge kâ⁷ää⁷in dípeegi⁷o, hedi ná⁷i nangepiye di⁷ää-í, hedi náwe naa dí⁷a⁷ginmäáni.’

⁸ Hediho Jôesi Tádá gin iwéhpê⁷andi Abraham óetü⁷an wên k'ewe taadi óetaa⁷amí⁷in, Abraham ikeeyamídí nahíje⁷in. Hedi Abraham wí e⁷nú ünpuya⁷, i-á Isaac gin nakháwä, hedi kháve thaa naphade ihaydí ná⁷in k'ewe taadibá

óetaa'an. Hedá Isaac wá' iví e'nú Jacob hanbá i'an, hedá Jacob-á iví tã'di wíje (12) e'nún hanbá-á, indá nanbí hehãáwin thehtáy pahpá'in gínmuu.

9 "Nã'indá inbí tí'úu Joseph-ví'piye dithúupóedí óeku'p'égi, hedi wáy-á senã' oe Egypt-piye dimännindi óekumãdí indádí óeho'.

10 Hewänbo Jöesi Tádá wá' i-ádi namää, hedi t'ähki iví t'öephade iwedi óejää'an. Jöesi Tádádí Joseph óekhãge'nandihó i' Egypt-wi tsondi p'ó'dédi' Pharaoh gin óetu'o'í'di báyéki óehi, hedá óemú' híwó'di hangintan imää'in, hediho i'di Joseph óesóge in Egypt'inbí tunjó dínmuúnidí hedá iví häãwi t'ähki ón'áyíngi'amídá.

11 "Ihayhäábá oe Egypt nange hedá Canaan nangá wéngé t'ähki dihaapóe, hediho báyéki t'owa dáy't'öephadende'. Nanbí thehtáy pahpá'in wänbo wíðáykoegi'shaadepí.

12 Hedi oe Egypt dínkoegi'bán'yennin Jacob ûnhanginpóe, hediho iví e'nún nanbí thehtáy pahpá'in gínmuu'in iwepiye isan dáykoegi'kuumã-ídi. Ihaydá páadé iwepiye dits'anmä.

13 Hedi wíyá dimää ihaydi Joseph-di ovâykeeyan i-á inbí tí'úu dínmuu'in, hedá Pharaoh-á ûnts'anhanginpóe to'wên Joseph-ví t'owa ûnmuu'in.

14 Hedi Joseph-di iví maatu t'owa-á hedá iví tádá Jacob-á ovây't'öesan iví'piye oe Egypt di'ää-i'in. Indá tségingtã'di p'ánú (75) ihay diji'.

15 Hediho gindidi Jacob-ádi nanbí wé'gen thehtáy pahpá'indádí oe Egypt-piye dimää, hedi iwe dívithaye dichuu píhay.

16 Túugédi i' pení phékhún Egypt-di oe Shechem-piye dáyho' hedi iwe wí t'owápho iwe wíyá dáywáykhã'kw'ódi. Báyéki paayo phade ná'i häãwi napóepíðibo ná'i t'owápho-á Abraham wí chã'di ho ikumã Hamor-ví e'núnbí'wedi.

17 "Iwedi báyéki paayo naphade, hedi nanbí t'owa oe Egypt nange wãhãã báyéki di'ây't'owasöe, hedi i' thaa tsowa na'ã' Jöesi Tádá i'amídí háa i'di Abraham óetu'an waa óekhãymää'in.

18 Hedi ihaydi wíyá tsondi p'ó'dédi' ts'aabi' Egypt nange nasogedee, i-á häãwi wänbo Joseph-ví'gedi ûnhanginnáhpí' namuu.

19 I-á wên háawên jänäki'in nanbí t'owavi'piye i'an, i'dá nanbí thehtáy pahpá'in ovâykaygi'an inbí äy hí'innin já'wébo dáyjoe'amídí dínchuu-ídi.

20 "Ihayðibá Moses na'aypuýä, hedi hânho sa'wó'di-á na'aymuu. Iví jiyá-ádi iví tádá-ádi poje p'óe t'ähki inbí k'aygibo óe'áyíngi'an.

21 Ihayðáhá' oe já'wépiye óepiye óejoe'amídí, hebo Pharaoh-ví a'yú ûn'äädi óeshaadi iví'piye óeho', hedi iví' ûnmuu waabá óesówé.

22 Moses-á ná'in Egypt-winbí hãhkan t'ähki nahãhpóe, hedi iví hí'-á hedá t'ähki i'annindá ûnkay.

23 "Moses-á jónántä (40) paayo'i napuwamän dihaydi i'ánshaamägi iví t'owa in Israel-'in napuwãmú-ídi.

24 Hedi namää ihaydi wí Egypt-wi sendi wí Israel-'i' sen óewa'odi óemú', hediho Moses-di ná'i Israel-'i' ón'aywoenidí namää, hedi háa i' Egypt-widi i' Israel-'i' óe'an waabá Moses-di i' Egypt-wi óe'an óedahay píhay.

25 Moses na'ände' iví t'owa dínhanginnãni'in Jöesi Tádádí óesóge'in inbí t'öephade iwedi ovâyma'p'äädi-ídi, hewänbo indá wíðínhanginnáhpí.

26 "Wíyá tháwän nawáy'ää ihaydi wíje Israel-'in dányándedi ovännmú', hedi ovãnk'emakannamídí ikhãã. Ovãntu'an, 'Bát'öeyanbe un senã', undá tí'úuwun waaginbá damuu, hedi háadãn wí'nã táye dãnwa'o'?"

27 Hewänbo i' sendi i' wêe sen óewa'o'i'di Moses óewänpichänudi óetu'an, 'To'dan wónk'ú' na'in dítsonmá've-ídi háa dítu'âamídi híwóhpi'ân'o'in?

28 Ti naa wá' diháyji'in unda', tsá'di i' Egypt-wi náa'an waabá'?

29 Moses ná'in nat'oe di Egypt-di nashavepee, hedi oe Midian nangepiye namäädi iwe wí já'wédi'i waagibá ithaye. Iwáy wâhâäho wíje e'nûn ûnpuyä.

30 "Wíyá jónántä (40) paayo naphade ihaydi wí thaa oe Sinai p'in nú' ahkónu wáy naji' ihaydi, wí makówáwi t'óepa'aa'i wên wää'i phé'yäwi nakoje'nin jáage nawindi óemú'.

31 Moses ná'i imú'di óeháa'an, hedi shánki nú'piye ihádi híwó imúunídi, hedi Nanbí Sedó Jôesi Táa ihée'andi nat'oe. Gin Moses óetu'an:

32 'Naa-á Jôesi Tádá omuu, uvi thehtáy pahpá'in Abraham-dá Isaac-á hedá Jacob-á indi dí'a'ginmägi'?' Moses nakhunwóeda'póedí nathathapóe, hedi wíyá imúuní'in winadá'pi.

33 Hebo Nanbí Sedó Jôesi Táadi óetu'an, 'Ó'antop'ädi, hä'i nan unwin diwe báyéki na'a'ginmuu, naví' dínmuudi.

34 Ta'gendi naa dómú' háa in Egypt-windi naví t'owa ovây't'óephadekando'in, hedá inbí haytukwíndá ot'oe, hediho dovâyma'p'äädi-ídi owá. Náa-á u-á bikhây'amí, oe Egypt-piye wíwáysankhâymaa ovâykhäge'namídi.'

35 "Hediho Jôesi Tádádi Moses óesan in Israel t'owavi tsondi dínmuunídi hedá ovâyma'p'äädi-ídi, tobá händídi indi óejojegi'andi óetu'an wänbo', 'To'dan wónk'ú' nanbí tsondi gínmúunídi hedá dítu'âamídi háa híwó háa híwóhpi'ívi'o'in?' Hedi Moses in Israel t'owavi'piye namää ihaydi i' makówáwi t'óepa'aa'i' in wää'i phé'yäwi nakoje'nin jáagé nawindi óehée'andi'bá i-ádi namää óekhäge'namídi.

36 Ná'i Moses-á t'âmäge ipinnánt'óe'an oe Egypt nange wâhää, hedá i' p'i' määp'oe gin dâytu'o' iwe tsowa-á, hedá i' ahkónu iwá jónántä (40) paayo diji' ihaydi. Handidiho i'di in Israel t'owa Egypt nangedi ovâypiye.

37 Ná'i Moses-dánkun in Israel t'owa ginnân ovâytu'an: 'Jôesi Tádádi wí tukhe'bi' unbí t'owa iwedí'ibo namuu'i wovâysangi'o, naa dísan waagibá.'

38 Ná'i Moses-á in Israel-'indádi naji' oe ahkónu i'ge. Oe Sinai p'in nú' nanbí thehtáy pahpá'indádi naji', i' makówáwi t'óepa'aa'i'di wíyá óehée'an dihaydi, hedi i' t'óepa'aa'i'di óehée'andi wí hí' nahándepi' ihógi na'in dítu'âamídi.

39 "Hebo nanbí thehtáy pahpá'in wíqida'pi Moses ónt'óeyaani'in, hediho óewänpijoe'gi'an, hedá oe Egypt-piye diwáypunda'di dibo'aakw'ó. Hediho Aaron dâytu'an,

40 'Wí hääwi áy'a'ginmäänigi' hedá dínpaadéhuuwigí'-á dínpa'i. Ná'i sen Moses oe Egypt-di dípiye'i-á, wíginhanginnáhpí háa ûnpóe'in.'

41 Ihayhäädi wí hääwi wí wáasi'ay waa ûncháa'i dâypaa, i-á inbí jôesi dínmuu waa dâychaa, hedá dâ'yanimâat'ahanú inbí a'gin dívimäänídi, hedi ná'i hääwi inbí mandibo dâypaa'i'di báyéki ovâyhíhchanmägi.

42 "Hediho Jôesi Tádádi ovâyjoe'an hedânho i' thandá p'óe-á hedá in agóyo oe makóvá disaa'indá dâ'y'a'ginmäänídi. Hân'oebo wí Jôesi Tádávi tukhe'bi ita'nán háa Jôesi Tádá natú'in, ginnân:

Un Israel t'owa, oe ahkónu jónántä (40) paayo íji' ihaydi,
 bín'animâat'ahanúndedi unbí a'gin bínmäänídi,
 ta'gendi naagi' wí'úvi'anpi.

43 Naa dí'a'ginmäänívi'wedí

wi hýyää'i te'aa'ay pho' Moloch bînsóge bînhúuwídí,
 hedá wí hääwí wí agóyó waabá ûnchaa'i'í Rephan gin dâytu'o'i-á bînhon.
 Nã'in wíjedí mandibo bînpaa'in bîn'a'ginmági.

Heđânho wên t'owa dovâysankhâymáa wovâyhúuwídí kayi' wãhãäpiye oe
 Babylon-ví shánkí onädi.

44 "Jôesi Tádádí Moses óehée'an nanbí thehtáy pahpá'in ovâytü'amídí wí
 te'aa gáhâyü'i dâypa'i'in, hedi Moses ónkeeyan háa nakeet'óeni waa. Nã'i te'aa
 gáhâyü'i-á íve i' k'uu pháagîn dak'óe Jôesi Tádávi tsontun eedi nata'muu'i',
 hedi i' te'aa dâykée'i oe ahkónu i'ge diji' ihaydi.

45 Hedi nanbí thehtáy pahpá'indá i' te'aa gáhâyü'i-á inbí ây ovâyjoe'an,
 hedáhá' inbí ây-á i' te'aa dâymaa Joshua-di nãa nange ovâyts'ude ihaydi.
 Ihaydíbá in t'owa nã'i nan diwewin dimú'de'in Jôesi Tádádí ovâykhehpiye.
 Hedi nã'i te'aa dínk'óe inbí tsondi hay'i David-ví thaa puwahay.

46 David-dá Jôesi Tádá óehihchannan, hedi gin ijúusu'an: 'Nanbí Sedó Jôesi
 Táa, u Jacob-di hân'oe wóe'a'ginmä'i', wí wháagé ugí' wínk'úuwí'in naa
 dímmää.'

47 Hebo David-ví ay Solomon-dân Jôesi Tádágí' óntewhák'ú', David-dá joe.

48 "Hewânbo Jôesi Tádá i' shánkí kw'áyewi namuu'i' i' tewhá t'owa inbí
 mandí dâyk'w'ódi eejedá'ba wínathaapí, i-á t'âmäpiye nathaa. Hân'oe wí iví
 tukhe'bi' gin ita'nan:

49 Jôesi Táa natú,

'Makówa t'ähkí naví soge'i waagi'ba dînmuu,

hedá nãa oepáa k'aydá wí ân kaykhanwówákandi waagibá-á naagi' na-
 muu.

Wí wháagé dítoenídí wânbo wí'únkodípi bînk'úuwídí,
 hedi wáyge dâykaykhanwówá'amí'in wídíntáypi.

50 Ti naví mandibo hää t'ähkí wídókhjépi'an?" gin Jôesi Táa natú.

51 "Un t'owa p'óhkây'indá' ímuu, hedi wâyupí'in ímuudi Jôesi Tádávi hí' pí'nã
 khó'jé wí'únts'úya'pí hedá wí'ít'oe'opí. I' Yã'dâa'i P'oweahãã häädi wânbo
 t'ähkí bînjoegimáa. Háa unbí hehããwin thehtáy pahpá'in dívi'an waagibá
 úvíkanhon.

52 Indá Jôesi Tádávi tukhe'min t'ähkí ovây't'óephadekannanpí'an.
 Ovây't'ahanú in t'óepa'aa'in hân'oe díti'in nã'i to'wí iví wówátsi ta'ge
 ihondi namuu'i naká'ãägi'o'in. Hedi i' napówa ihaydá undidá tunjówaháagé
 bînmangekán, hedi handídi undibo bînhay.

53 Tobá Jôesi Tádádí in makówáwin t'óepa'aa'in ovâysan wânbo iví tsontun
 wovâymmäänídí, nã'i tsontundá wíwín'a'ginnanpí."

Stephen óek'usäyu

54 Wa'dí Stephen-di ovâyhí'máadi in Hudíyo p'ó'dédi'in hânho
 dit'ayyaapóedi óndawã'ts'inde'.

55 Hewânbo Stephen-dá i' Yã'dâa'i P'oweahãã pín ta'gedí imáadi oe
 kw'áyepiye íbee, hedi oe makówa Jôesi Tádávi sa'wó'dí kohthay ónmû', hedá
 Jesus-á Jôesi Tádávi ko'díngedí nawindi óemû'.

56 Hedi Stephen natú, "Binnú'dí, makówa nakuudeedi dómunde', hedá i'
 t'owa t'ähkígí' na'aypuyä'i-á Jôesi Tádávi ko'díngedá nawin."

57 In iwe diwinnin dívi'ojemankw'ódi di dívitüwínú, hedá t'ähkídiibo wé'ge
 iví'piye dikhenmää.

58 Hedi khóhkaydi oe bú' já'wépiye óeho?, hedi in ónt'e'p'íde'in inbí k'éwé'i to dívíp'ádidí wí e'nú Saul gin nakháwá'íwí nú' dáyjoe'an í'áyingi'amídí, hedáhá' Stephen óek'usáyu óeháyjídí.

59 Wa'ádi óek'usáyuunde' ihaydíbo ijúusu'an gin: "Nanbí Sedó Jesus, naví hâa dínce?."

60 Hedi idége'disógedí gin kaygi natú, "Nanbí Sedó Jôesi Táa, in t'aywó'nin ná'in t'owa díví'o'in wí'ovâyçhâänú-ípl." Gin natúdího' íwí wówátsi íbowa ijó'k'ú' waagibá.

8

Saul-di in méesate'in t'owa ovâyt'óephadekando'

1-2 Stephen óehaydi Saul-dá óehí'an. Hebo wây-á sená' Jôesi Táadá óe'a'gindo'indídá báyéki dívísíhtáadi Stephen óekhã'k'ú'. I' thaa iwedi páadépiye t'áhkí in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in oe Jerusalem dikw'ó'nin báyéki ovâyt'óephadekando', hedi in t'áhkí dijândi t'ámäpiye diwadéde oe Judea nange Samaria nangá í'ge t'áhkí. In Jesus-ví t'óekhuwa'indá' Jerusalem-bo dívíwâyí'.

3 Saul-di in méesate'in t'owa báyéki ovâyjänäkí'o'. Tewhá ee t'áhkí íjijéndedi kwiyã'dá senã'dá inbí'jedíbo ovâywhaapiyende?, hedá ovâypankw'óe'o'.

Oe Samaria nange Jôesi Táadáví híwó'di tun ovâyt'óe'o'

4 Hediho in t'ámäpiye dishavepee'in wéngé t'áhkí dívíjijéndedi Jôesi Táadáví hí' ónt'óekanhon.

5 Philip wí Samaria-wi bú'piye namäädi Jesus-ví'gedi ovâyt'óe'o'. Ovâytumáa Jesus-á namuu í' to'wí Jôesi Táadáví óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí.

6 Báyéki t'owa dívíwé'ge'an hedá háa Philip-di ovâytumáa'in áyingidí dívít'óeyande?, í' pínán t'óe í'andi dâymú'dí.

7 Báyéki yã'dáapí'in p'oweahháa dívítuwínúndedi in t'owa ovâymaa'in diwedi dipee, hedá báyéki in dín'a'yãkankodípi'indá dipóhay'indá ovâyhekháa'an.

8 Hedânho in bú'win hânho dihíhchanpóe.

9-11 Ee bú' wí sen Simon gin nakháwá'i wí'bo natú' í-á hay'i namuu'in, hedi ichuget'óe'odi báyéki paayo in Samaria nange'in t'owa dimúháa'o'. Hediho gin í'odi t'áhkí t'owa he'ennin dimuu'indá he'ennin dimuupí'indá ónt'óeyande?, hedi ditú', "Nã'i sendá í' namuu Jôesi Táadáví óepínnãkaymãgi'i'."

12 Hebo Philip-á í' híwó'di tun Jôesi Táadáví khuu í'gedi ovâyt'óe'o' hedá ovâytumáa Jesus-ân namuu í' to'wí Jôesi Táadáví óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedi in t'owa dívíwâyüdi ovây'p'ó'p'oe'an, kwiyã'dá senã'dá.

13 Simon wãbo wá' iwâyü, hedi óep'ó'p'oe'an dihaydi Philip-ádi wé'ge dãnjiyéndé?, hedi hânho óeháa'o' t'ámãge'i' pínán t'óe Philip í'o'i' imú'dí.

14 Oe Jerusalem in Jesus-ví t'óekhuwa'in dit'oe in Samaria-'in t'owa Jôesi Táadáví tun ónké'in, hediho Peter-á John-dá inbí'piye ovãsan.

15-16 Nã'in wíje dapówá ihaydi in dívít's'anwâyü'ingí' ovâyjüusu'an í' Yã'dáa'i P'oweahháa dáykáyjídí, gá í' Yã'dáa'i P'oweahháa wa'di inbí'piye wídín'ãápídán. Ovâywãpip'ó'p'oe'an Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwâyüdi.

17 Hedáhá' inbí'di wí'íngin dãnman'k'ú'di í' Yã'dáa'i P'oweahháa dáyké'.

18 Hedī nā'in Jesus-ví t'òekhuwa'in in t'owaví'di dānmank'ú'di i' Yā'dāa'i P'oewaahāa dāykē'in Simon imú'di ovānchā'māānī'in nada',

19 hedī ovāntu'an, "Naa wá' dīnk'u' hedānho t'āhki naa inb'i'di dāymank'ú'in i' Yā'dāa'i P'oewaahāa dāykáyidí."

20 Hebo Peter-di òetu'an, "Uvī chā' wóegébo péyégepiye unmú-í, gá un'ādedān i' hāāwí Jōesi Tádá imā'i chā'di nāakuumā-í'in.

21 Jōesi Tádá'di wóemunde pí'nā khó'jé ta'ge wí'unmuupi'in hedīho nā'in t'òe há'to úkoedí-í bi'amídí.

22 Nāā-á nā'i yā'dāapikan unkanda'i nājoe'an, hedī pín ta'gedi Nanbí Sedó Jōesi Tádá'vi'piye bijūusu'āmí hādēebá nakodidí nā'i gin un'ānsaamuu'i' wōn'owóje-í.

23 Naa-á dīnhanginná hānho unthúut'òe'in, hedá uví t'aywó'didí wóewhimáa waagibá úpóe."

24 Simon-di ovāntu'an, "Nanbí Sedó Jōesi Tádá'vi'piye dīnjūusu'āmí hedānho nā'i dítu'andi naa wí'dīnpúuwípídí."

25 Hedī Peter-ádí John-dádí hāāwí Jesus-ví'gedi dānhanginná'di' in t'owa ovāytu'an dihaydī, hedá Nanbí Sedó Jōesi Tádá'vi' tun ovāyt'òe'an dihaydī, Jerusalem-piye dawáymāa. Dānwēehon dihaydī báyékí Samaria nangewi bú'āy i'gedi daphade, hedī Jōesi Tádá'vi' híwó'di tun ovāyt'òekanhon.

Philip-ádí i' Ethiopia nangewi tsondi-ádí

26 Ihayhāādibá wí makówáwi t'òepa'aa'i'di Philip òetu'an, "Ókhāy'andi nā'in aakonpiye'in p'òe i'ge unmú-í, indá Jerusalem-di Gaza-piye namān." (Iwe wí ahkónu naná.)

27 Hedīho ikhāy'andi namāa. P'òegé iwéngé namān dihaydī wí sen óemú'. Nā'i sendá Ethiopia-wi tsondi namuu, in Ethiopia-winbí tsondi p'ó'dédí' kweeví chā' t'āhki òn'áyīnmāa'i namuu, i' kwee-á Candace gin nakháwā. Nā'i sen oe Jerusalem-dá najiwān Jōesi Tádá óe'a'ginmāānídí,

28 hedī nāa iví'piye iweehon dihaydī iví te phoge na'āndi in ta'nin Jōesi Tádá'vi' tukhe'bi Isaiiah ita'nannin itundo'.

29 I' Yā'dāa'i P'oewaahāa'di Philip òetu'an, "Ja' unmú-í hā'i te nāakānídí."

30 Hedīho Philip iwānākídídí óekāa, hedī i' sen itundodí nat'oe, hedī óetsika'yan, "Ti unka'póya' hā'i nāatundo'i'?"

31 Òetu'an Philip, "Hāndīdan oka'póewí wí to'wídí wí'dīnthayyohpídí? Han unchanpóedí ti nāa te phoge bitōení naa-ádí bisòege-ídí?"

32 Jōesi Tádá'vi' ta'nin diwe itundo'i' ginnān natū':

Wí k'úwá óekhe'gí'o'i dāyhúja' waagibá óeho',

hedī wí k'úwá'ay óep'hó'k'owandedí sígīnpídíbo hānda'dibo nawānpik'òe waagibá,

i'ba wá' háabo wínatúhpi.

33 Óewòeda'iwekán, hedá híwó'dá wí'òntunjó'nannpí.

To'wí wānbo háabo wí'únkodipí natūunídí iví t'í'úugé ká'āā'inb'i'gedí gá iví wówátsi nāa oepāa k'aydī ùnbowadeedān.

34 Hedī i' Ethiopia-wi tsondídí Philip óetsika'yan, "Toví'gedān Isaiiah ihí'māa? Ti wí'bo iví'gedí háa wíyá to'wíví'gedí ita'nān? Ti u'dí dítu'āmí?"

35 Hedīho Philip-di ònthayyan nā'i hí' Isaiiah ita'nāndí-á Jesus-ví'gedān namuu'in, hedáhá' i' híwó'di tun Jesus-ví'gedí shánká ònthayyan.

36 Iwáy p'òegé wáy damāndi nap'o'k'òe iwe dapówá, hedī i' tsondídí Philip òetu'an, "Hín námú'dí, hāwe nap'o'k'òe. Ti wínakodipí'an díp'óp'oe'āmídí?"

37 Philip-di óetu'an, "Híwó namuu-ákon unp'ó'p'oejúuwídí, pín ta'gedí biwäyunde." Heđi óetu'an Philip "Naa dáywayunde-ákon Jesus Christ-á Jôesi Tádávi ay namuu'in."

38 Heđiho' i' tsondidi i' sen isanhondi' óetu'an i' te iwóyí' ní gin, heđi Philip-áđi i' tsondi-áđi ee nap'o'k'óe iwe dawá, heđi Philip-di óep'ó'p'oe'an.

39 P'oe iweđi dapee ihayđi Nanbí Sedó Jôesi Táavi P'oewaaháađi tsíkhagipí Philip iweđi óeho', heđi i' tsondidi wiyá wí'óemú'pí, hebo ivi'piye namän dihayđi báyéki nahíhchanpóe.

40 Philip-á oe Azotus bú' óekán, heđi iweđiho' i' bú'ây i'ge t'áhkí Jôesi Tádávi híwó'di tun ovây't'óekanhon oe Caesarea bú' napówá píhay.

9

Jesus-ví'piye Saul ipimägi

1 Ihayháábá Saul íwíwo jänáki in Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwayunde' inbí'gedí ihí'máa. Natú' i'đi ovây't'akhānukhāymáa'in.

2 Heđiho in Hudíyoví owha' p'ó'đéđí'ví'piye namää wí ta'đi óedaa'amíđi. Nă'i ta'đi ihondiho in ta'ge óemägi i' Hudíyoví méesate oe Damascus bú' eejepiye namú-íđi, heđiho wên t'owa, háa kwiyă' háa senă' dimuu'in Jesus-ví p'óe i'ge dimännin ovâyshaadá, oe Jerusalem-piye ovâypanmá'í ovâypankw'óeníđi.

3 In p'óegé Damascus-piye namän dihayđi, tsowa napowamāndi, tsíkhagipí wí ko makówáđi nawá, heđi óe'ánkê'.

4 Heđi nange nakanu, heđi wí to'wídí óehéé'andi nat'oe. Óetsika'yan, "Saul, Saul, háađan u'đi naa dít'óepħadekando'?"

5 Saul natsikapóe, "Nanbí Sedó, to-an unmuu'?" Heđi óetu'an, "Naa Jesus-ān omuu, u'đi naa dít'óepħadekando'?"

6 Ówínú, heđi i' bú'piye unmú-í. Iwānho wóetu'amí háa bi'amí'in."

7 In senă' i-áđi dimännin diwānpikwínudeedi háabo wíđitundeepí. Diwānpit'oe hewānbo háābo wíđāymú'pí.

8 Saul iwínú, hewānbo itsíwaa ihayđá háābo wí'únkeet'óepí, heđiho Damascus-piye óepaho'.

9 Poje thaa ivi keetan wí'imáapí heđá wá' húukan wānbo sūwă wānbo wí'íohpí.

10 Nă'í bú' Damascus iwáho wí sen Jesus-ví'piye iwäyunde'i' Ananias gin nakháwă'í nathaa. Nanbí Sedó Jesus-di óekháyă'đeđi waagibá únt'oe'póe, heđi Ananias natú, "Nanbí Sedó, háā-an unda'?"

11 Heđi Nanbí Sedó Jesus-di óetu'an, "Wesebo Judas-ví tewhá eepiye unmú-í. Ivi tewhá-á năá bú'win p'óe iwe na'ān, Ta'ge'in P'óe gin dāytú'o'. Eedi wí sen Saul gin nakháwă'í'ví'gedí untsikapúuwí, Tarsus bú'wi-ān i' namuu.

12 Năābo ijūusu'o', heđi i' tewhá ee na'ān diwe untsudemāndi wóemunde waagibá năāho únts'anpuwamān, heđá wá' wóemunde' uví mandá nāatāgedá ivi keetan wiyá ikáyjíđi."

13 Hewānbo Ananias natú, "Nanbí Sedó, báyéki t'owađi nă'í senbí'gedí dít'óe'an. Dítú uví t'owa Jerusalem-windá i'đi hānho ovâyjānāki'an.

14 Heđá in Hudíyoví owha' p'ó'đéđí'indi ónk'ú' năwe wá' in t'owa t'áhkí wóekháyă'đe'in dívíjūusu'óđi ovâypankw'óeníđi."

15 Hewänbo Nanbí Sedó Jesus-di óetu'an, "Ópün, naadân wí'bo dóde'man naví t'óe dín'amídí. I'dá in Israel t'owa-á hedá in wé'gen t'owa wá' inbí tsonnin wóegé ovâyt'óe'amí to'wí omuu'in naa.

16 Naadân wí'bo dônthayyamí báyéki it'óephadekhâymaa'in naví t'óe dín'amídí."

17 Hedího Ananias i' tewhá óetu'an deepiye namää, hedí nats'ú. Hedí iví mandí Saul óetâgedí óetu'an, "Tí'úu páadé'i Saul, há'in p'óegé náä Damascus bú'piye un'ä? ihaydi Nanbí Sedó Jesus uvi'piye ipikeeyan. Hedí i'díba naa dísan wíyá úkeepúuwídí, hedá i' Yä'dâa'i P'oweaqahâá pín ta'gedí mánmá've-ídí."

18 Wesebo wí háäwí paa okhowa waagi'ba namuu'i? Saul-ví tsée iwedí únjáapóe, hedí wíyá únkeepóedí iwínú.

19 Ihaydiho óep'ó'p'oe'an, hedí ihúuyandi iví kay iwáykê?.

Óe Damascus Saul-di Jesus-ví'gedí ovâyt'óe'o'

Saul wí háyú thaa óe Damascus-bo iwóyí' in t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indádí.

20 Hedí wesebo i' Hudíyoví méesate eeje namää, hedí ovâythayjo' Jesus-á Jóesi Táavi ay-ân únmuu'in.

21 In t'owa iví hí' dit'oe'in t'ähki ovâyháa'andi dívípitumáa, "Ti ná'i-ân wínamuupí'an i' to'wídí óe Jerusalem ovâyhánunde'i? t'ähki in Jesus óekháyä'de'in dívíúusu'odi? Ti náäpiye wína'äapí'an há'min t'owa ovâywänpipanhóenídí, in Hudíyoví owhá' p'ó'dédí'inbí'piye ovâyhúuwídí?"

22 Hebo Saul-ví hí'-á shánkí wänbo únkaypuwamändí ovâythayyan Jesus-áho ta'gendi namuu i' to'wí Jóesi Táadáí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedího in Damascus-'in Hudíyo háäbo wídâyshaapí óetu'â'amídí.

23 Báyéki thaa naphade ihaydi in Hudíyo dívíwé'ge'an háawin wên ánshaa dâyk'úuwídí hádídí Saul óeháyjídí waagi.

24 Khu-á thaa-á i' bú' tehpaá phódi iwe óetsikha'máa óeháyjídí. Hewänbo Saul únhanginpóe háa óekhâymaa'in,

25 hedí wí khun wên iví hí' iwe dívíwâyunde'indi i' bú'wi tehpaá iwepiye óeho?, hedí naphohchá' diwe wên t'únbay hay'in diwedí óewáve.

Saul óe Jerusalem bú' nají'

26 Saul Damascus-di óe Jerusalem-piye namää, hedí in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indádí iwóení'in nada?. Hewänbo t'ähkídíbo i' dâykhuwóeda?, wídí'ánpídí ta'gendi Jesus-ví'piye iwâyunde'in.

27 Hewänbo Barnabas-di in Jesus-ví t'óekhuwa'inbí'piye óeho' indi óetaa-ídí, hedí ovâytu'an háa Saul únópóe'in in p'óegé óe Damascus-piye namändí. Háa Saul-di Nanbí Sedó Jesus óemú' waagi hedá Jesus-dá óehée'an waagá ovâytu'an. Ovâytu'an wá' háa Saul khunwóeda'ginpídíbo' in t'owa óe Damascus Jesus-ví'gedí ovâyt'óe'annin.

28 Hedího in Jesus-ví t'óekhuwa'indi Saul óesígikê?, hedí i-á óe Jerusalem i'ge t'ähki indádí nají'. Iwe wá' khunwóeda'ginpídíbo' in t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví'gedí ovâyt'óe'an.

29 Wên t'owa iwe diji?, Hudíyobá dimuu hebo Israel nange já'wédí di'ää. Indádí wá' ihí'maadáhá' ituhkannan, hedí dit'aypóedí hádídí óeháyjí'in dâytu'wámáa.

30 Hewänbo in tí'úuwín páadé'in háa óekhâymaa'in dínhanginpóe ihaydi, óe Caesarea bú'piye óeshaveho?, hedá iwedáhá' wíyá bú' Tarsus-piye óesan.

³¹ Nǎʔi naphade ihayhǎǎ in méesateʔin t'owa dívíwéʔgeʔoʔin iʔ nange Judea-á Galilee-á Samaria-á toʔwídi wǎnbo wíʔováyǎnǎkíʔohpí, hedi shǎnkí dikaypóe. Hedi Nanbí Sedó Jôesi Tǎa báyéki dáyaʔginmǎʔ hedǎ iʔ Yǎʔdǎaʔi P'owewǎhǎǎdi ováykǎgeʔmǎa, hedǎnkun shǎnkí wǎnbo dit'owasôe.

Peter ipínnánt'ôeʔoʔ in búʔ Lydda-á Joppa-á eeje

³² Ihayǎibá Peter t'ǎmǎpiye namǎndi Jôesi Tǎdǎví t'owa oe Lydda búʔ dikw'óʔnin napuwǎpówa.

³³ Iwe wí sen Aeneas gin nakhǎwǎʔiʔ óejay. Nǎʔi sendǎ wíʔúnʔaʔyǎkankodipídi kháve paayo wíʔúnkodipí ishǎa-ídi.

³⁴ Peter-di óetuʔan, “Aeneas, nǎǎ-á Jesus Christ-di wóehekhǎamǎgi. Óshǎa, mǎnpǎʔshǎa.” Hedi wesebo han iʔan.

³⁵ In t'owa Lydda búʔ dithaaʔin t'ǎhki hedǎ oʔge oe Sharon nange dithaaʔindǎ háa únpoʔeʔin dǎymúʔ, hedi báyéki in diwedi Nanbí Sedó Jesus-víʔpiye dívíwǎyundeʔin dipóe.

³⁶ Ihayǎibá wí kwee Tabitha gin nakhǎwǎʔiʔ, Jesus-víʔpiye iwǎyundeʔiʔ, ee Joppa búʔ nathaa. (Iví khǎwǎ-á Greek tundi “Dorcas” únmuu, hedi nǎʔin híʔ Dorcas-á “Pǎǎ” gin natundaʔ.) Nǎʔi kweedǎ hǎǎdi wǎnbo t'ǎhki t'owa híwó ováyʔoʔ, hedǎ in sehkanǎwó diwówǎjiʔindǎ ováykǎgeʔmǎa.

³⁷ I-á nahaypóedí nachuu, hedi iʔ pení óeʔowídi inbí khuu dínmuu waagibá, hedi oe whaʔk'ay íve óek'úʔ.

³⁸ Lydda iwedi Joppa-á kayiʔ wínanǎhpí, hedi ee Joppa in Jesus-víʔpiye dívíwǎyundeʔin dínhanginpóe Peter-á oe Lydda najiʔin, hedi wíje senǎʔ ivíʔpiye ovǎnsan óetuʔǎamídi, “Tí wesebo naʔindǎdí wíʔunʔǎǎ-ípíʔan, hedi aʔyuuǎgi giwǎymú-í.”

³⁹ Heǎiho Peter wesebo ikhǎyʔandi indǎdí namǎa. Iʔ tewhá ee dipówa ihaydi oe whaʔk'ay ívepiye óepiye. T'ǎhki in kwiyǎʔ dikw'óʔnin inbí senǎʔ dínʔahǎnnin Peter-ví núʔ diwindi diséjeʔi, hedi ónkeejoʔ iʔ báyéki to-á k'éwéʔi aa-á Dorcas ipaaʔiʔ waʔ nawówǎjiʔ ihayǎiboʔ.

⁴⁰ Peter-di t'ǎhki ováypeejóndi idégeʔdisóge ijúusuʔamídi, hedi ibéedi iʔ pení óemúndedi natú, “Tabitha, óshǎa.” Iʔ kwee itsiwaadi Peter óemúʔdi ishaasóge.

⁴¹ Peter-di óemanyǎʔdi óekwínukǎgeʔnandǎ in kwiyǎʔdǎdí in wéʔgen Jôesiví t'owa-ádi ováyʔtǎhkǎnnan dits'úunídi, hedi iʔ kwee wiyǎ nawówǎpóeʔin ováyʔkeeyan.

⁴² In Joppa-win t'owa dínhanginpóe háa napóeʔin hedi báyéki Nanbí Sedó Jesus-víʔpiye dívíwǎyú.

⁴³ Peter ee Joppa nǎʔi sen Simon gin nakhǎwǎʔivíʔwebo híwó hay thaa iwóyíʔ. Simon-dǎ púje tǎvikandiʔ-ǎn namuu.

10

Cornelius-di Peter óetǎhkǎnnan ivíʔpiye naʔǎǎ-íʔin

¹ Oe Caesarea búʔ wí sen Cornelius gin nakhǎwǎʔi nathaa. I-á tǎgintǎ (10) sundaǎoví tsondi namuu, hedi iví sundaǎo-á “Italy-win” gin ováyʔtuʔoʔin diwediʔin dimuu.

² I-ádi iví k'aygiʔindǎdí hǎǎdi wǎnbo Jôesi Tǎdá óeʔaʔginmǎʔ tobá Hudíyo dimuupi wǎnboʔ, hedi in sehkanǎwó diwówǎjiʔin Hudíyo t'owa háyú-anho ováyʔchǎʔmǎʔ ováykǎgeʔnamídi, hedǎ hǎǎdi waa Jôesi Tǎdǎvíʔpiye ijúusuʔoʔ.

³ Wí thaa thíʔeedi poje iwáypiye nanǎndi, wí makówáwi t'óepǎʔǎǎʔiʔ Cornelius únpoʔwǎdi keeʔeedi óemúʔ waagibá únpoʔe, hedi óekhǎyǎʔ.

4 Cornelius hânho óepíhãä, hedí i' makówáwi t'òepa'aa'i' óedamúndedí óetu'an, "Nanbí Sedó, háadan un'ää?"

Hedí i' t'òepa'aa'i'dí óetu'an, "Jòesi Tádá uvi jûusu nat'oe, hedá wóemû' in sehkanãwó diwówáji'in t'owa ovâychã'mãgi'in hedího háa bi'annin wi'ûn'òede-ípi.

5 Nää-á wên senã Joppa bú'piye u'dí ovâysaaní, indá wí sen Simon gin nakhãwã'i' óenuuwã-i nãwepiye óemã'ídí, i' sendá Peter gin wá' nakhãwã.

6 I-á iwóyinde' wí púje tãvikandi' Simon ginbã nakhãwã'ivi tewhá ee, nã'i tewhá-á mâap'oe nú' nak'oe."

7 I' makówáwi t'òepa'aa'i'dí Cornelius óehí'bowa ihaydi ijãa'an, hedí Cornelius-di wíje ivi tewhá'in t'òe'indá hedá wí sundado-á ovâyтуhkánnan, nã'i sundadodã háãdi waa Cornelius óekhãge'do hedá Jòesi Tádá óe'a'ginmã'.

8 Háa i' makówáwi t'òepa'aa'i'dí óetu'an waa Cornelius-di ovâythayyan, hedáhá' Joppa-piye ovâysan.

9 Wíyá thãwãn taagepiye wa'di in senã' p'òegé dimãndi, i' bú' tsowa dipowamãn dihaydibo', Peter oe wha'k'aypiye napee ijûusu'amídi.

10-11 Nahãshéhpóedí ihúuyamí'in nada', hebo wa' dâyhãähãa'odibo na'ääk'oe waagibã ùnpóe, hedí makówã nakhuuðee'in ùnkeepóe, hedí wí hããwí nangepiye nawhãve'ãdi imû', i-á wên aa pháagi'in waagi'inbã namuu, hedí jónu wéegé eeje nawhimuu.

12 In aa iwe t'ãmãge'in animãa hããwên dikw'ôn, hããpandã p'oekanu-á pããyu-á hedá tsídé-á.

13 Hedí to'wídí óehí'máadi nat'oe ginnãn: "Peter, ówínú, ovâyhãnú hã'in hedá ovâyk'òe."

14 Hebo Peter natú, "Joe, há'to, Nanbí Sedó. Naa hãnhay wãnbo wídók'oe'pi hããwí nanbí khuu ginmuudi gínkhããk'oe'i', gi'bi hããwí khãã'i gin áytumãa'i'."

15 Hedá wíyá i' hí' nat'oe ginnãn: "Wí'úkhã'y'ãhpí untú'ni'in nakhããk'oe'in hããwí Jòesi Tádá natú'i' híwó'di namuu'in."

16 Powin gin napóe, hedí ihaydi in aa pháagi'in wesebo makówãpiye óetege.

17 Peter i'ánshaamáa hãã-angú i' hããwí ùnkeepóe'i' namuu'in, hedí ihaydibã in senã' Cornelius-di ovâysannin wáy Simon-ví tewhá ùnk'oe'in dâyshaa, hedí oe tehpaã phódi dipowã.

18 Hedí ditúhkwinpóedí ditsikapóe, "Ti nãwe Simon Peter iwóyí'?"

19 Wa'di Peter i' hããwí ùnkeepóe i'gedí i'ánshaamáadi i' Yã'dãa'i P'oewahããdi óetu'an, "Ót'òeyanbe, poje senã'di wóetu'wãmãa. Nää-áho ówhanbe, hedí ánshaaginpidíbo' indádi ópún.

20 Naadãn dovâytu'an nããpiye di'ää-i'in."

21 Hedí Peter in senã' diji' iwepiye nawãn hedí ovâytu'an, "Naa-ãn i' omuu undi ditúwãmãa'i'. Háadan i'ää?"

22 In senã'di óetu'an, "Cornelius-dáho na'in dísan, i-á sundadóvi tsondi namuu. I-á ivi wówãtsi ta'ge ihon, Jòesi Tádá óe'a'gin, hedí ivi'gedí in Hudíyo t'ãhkí híwó dívíhee'o'. Wí makówáwi t'òepa'aa'i'dí óetu'an u' wóetu'ãamídi ivi tewhá eepiye unmú-ídí, hedãnho wí hí' uvi'wedí nat'oe-ídí."

23 Hedího Peter-di ovâytu'an dits'ú'ni gin, iwebo dívíwho'kw'òenídí i' khun.

Hedí i' thãwãndã hé'díbo Peter ishaadi ipikhã'y'an, hedí indádi namãã, hedá wên Joppa-win Jesus-ví'piye dívíwãyunde'indá wá' dimãã.

24 Wiyá tháwändá oe Caesarea dipówá. Cornelius-áho iví'we natsíkha'än, iví áy-á maatu'indá k'ema'indá ovâywé'ge'annin wóegé.

25 In Peter-'in t'ähki i' tewhá ee dipówá ihaydi Cornelius-di óesengitü'an, hedi Peter-ví páadépiye idége'disóge óe'a'geenidi.

26 Hebo Peter-di óekwijnukhäge'nän, hedi óetu'an, "Ówínú, u' waagibá naa wí t'owadä'män omuu."

27 Hedi dänhi'hondi i' tewhá íve dats'ú. Peter-di in báyéki t'owa iwe diwé'gekw'ó'nin ovâymu',

28 hedi ovâytu'an, "Ti wí'únhanginnáhpí'an wí Hudíyo únkhat'óe'in iví khuu únmuudi pí'wên t'owa-ádi iwóení'in hedá inbí'piye na'ádámú-f'indá? Hebo Jöesidi naa ná'in dih'an: Naa wídnkhây'áhpí otúuni'in wây-á t'owa híwó'nin wídimuupí'in háa naa dínkhâk'óe'in indádi dáywóenídi.

29 Hedânkun náwepiye o'ää-ídi dídaa'andi naa 'joe'gin wó'túhpí. Hedi náä-á dítu'ámí háadi u'di dítuhkännänin."

30 Cornelius-di óetu'an, "Poje tha phade poje iwe thi'ëedi, náä waabá naná, hedi naví tewhá ee dáyjúusu'odi o'än, hedi tsíkhagipi wí sen ots'á'i aa nato'ondi dínkeepóe, hedi naví hänge nakwínudee.

31 I'di naa dítu'an, 'Cornelius, Jöesi Tádá uví júusu nat'oe, hedá i' háäwí u'di in sehkanáwó díwówáji'in ovâymägi'i' imú', hedi háa bí'o'in há'to ún'óede-í.

32 Náä-á wí to'wí oe Joppa-piye násân, Simon óetu'ámídi uví'piye na'ää-ídi, i-á Peter gin wá' nakhává. Wí púje távikandi'ví'we na'än, i-á Simon ginbá nakhává, hedi máap'oe nú' nathaa.'

33 Hediho wesebo wên senä' dovâsan wóetúhkännamídi, hedi u-á wesebo un'äädi híwó bí'an. Náä-á náwe t'ähki gikw'ó, hedá Jöesi Tádá-á wá' náwe na'indáqíba na'än. Náä gikw'ó ívít'óeyaanídi háäwí t'ähki háa Nanbí Sedó Jöesi Tádádi wóetu'an waa na'in dí't'óe'ámídi."

Peter-di in Cornelius-'in Jöesi Tádávi hi' ovây't'óe'o'

34 Hedi ginnân Peter natú: "Náä naa dínhanginná ta'gendi Jöesi Tádádi t'owa t'ähki handä' ovâymaa'in.

35 T'ähki to'wên i' dâya'ginnin hedá híwó díví'o'indá i'di ovâysíghónde', tobá wáhääwin dimuu wänbo'.

36 I'di iví tun in Israel t'owa ovâymägi, hedi ovâytu'an dínkodi i-ádi dívíwóenídi Jesus Christ i'andi namuudi, i-á t'owa t'ähkígi' shánki natsonji'i-ân namuu.

37 Un únhanginná háa tí'úugédi napóe'in oe Galilee nange hedá háyú Judea nange naná' t'ähká, John i' p'ó'p'oeandi'di in t'owa dip'ó'p'oeputuwi'in ovâytu'an dihaydi.

38 Únhanginná Jöesi Tádádi iví Yä'dâa'i P'oewahâä ônsänin Jesus Nazareth-wí, hedânho Jesus-áho óesóge'in ikeeyamídi hedá in pinnándá óemäänídi, hedi Jöesi Tádá i-ádi najidi Jesus-di híwó in t'owa ovây'o' wáy namää wänbo', hedá háyú i' Penísendi di ovây't'óephadekännänin hekháa ovâymägi.

39 "Hääwí Jesus-ví'gedi gínhanginná'di na'indi t'owa äyt'óe'o', háa i'an waa ee Jerusalem bú' hedá i' wé'ge'i bú'ây in Hudíyovi nange t'ähká naná'di'. I-á óet'óhtägek'ú'di óehay.

40 I-ânkun i' namuu Jöesi Tádádi óewáywówápaa'i', hedi dínkeeyan i' powage'i tha nachuu iwedí wiyá nawówápóe'in.

41 T'ähki t'owadä wí'óemú'pí, hebo na'in iví'gedi ívihée'ámídi páadébo díde'mannindânho i' äymú'. Wiyá nawówápóe ihaydi i-ádi ívihuuyan.

42 Hedi i'di na'in dijôn Jôesi Tádávi tun in t'owa âytunphaadé-ídi, hedá âytu'âamídá ta'gendi i-ânkun namuu Jôesi Tádádí óesóge'i' t'âhki t'owa ovâykeekw'ôenídi háa híwó háa híwóhpi díví'annin, wí'gingí in ho dichuu'indá in wa' diwówáji'indá.

43 T'âhki Jôesi Tádávi tukhe'mindi dítu'an, t'âhki to'wên Jesus-ví'piye dívíwâyunde'inbí t'aywó'di dín'owó'jen. Jesus-ânkun ônk'ú' gin dín'ámídi."

In Hudíyo dimuupi'in i' Yä'dâa'i P'oweaqahâa dâykê'

44 Wa'di Peter-di gin ovâytumáadi i' Yä'dâa'i P'oweaqahâa nawá t'âhki in ivi hí' ônt'ôeyande'inbí'wepiye.

45 Hedi in Hudíyo Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in Peter-ádi di'ää'in hânho ovâyháa'an, i' Yä'dâa'i P'oweaqahâa in Hudíyo dimuupi'in wá' báyékiho ovâymagídi.

46 Dínhanginpóe ovâymagi'in inbí hí' ho dit'oedi, gá pi'wí tundi dívíhée'odân, hedá Jôesi Tádá íviwo hay'i namuu gin dítu'dá.

47 Hedi Peter-di in i-ádi di'ää'in ovâytu'an, "Ná'in t'owa-á i' Yä'dâa'i P'oweaqahâa dâykê', na'in i' âykê' waabá. Hedânkun tóebo wí'ûnk'ôepi ovâykhâa'ámídi p'oedi ovâypp'ó'p'oe'ami'in, hewä."

48 Hediho in Cornelius-in ovâytu'an dínkhây'ä' dip'ó'p'oe'púuwí'in, dâykeeyamídi Jesus Christ-ví'in dimuu'in. Hedáhá' indi óedaa'an wí háyú thaa indádi iwóyí'nídi.

11

Peter-di ovâytumáa in Jerusalem-in méesate'in háa napóe'in

1 In Jesus-ví t'ôekhuwa'indá hedá in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in oe Judea t'âhki dikw'ó'nindá dínhanginpóe in Hudíyo dimuupi'in t'owa wá' Jôesi Tádávi hí' iwe dívíwâyú'in.

2-3 Hebo wáy wên t'owa Jerusalem bú'win dichanpóe t'âhki t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in dínkhây'ä' in Hudíyovi kuu wá' dâyhúuwí'in. Hediho Peter Jerusalem-piye namáa ihaydi indi óetu'an, "Häáwi gínkhâak'óe'i bí'an. Heháadan in Hudíyovi k'ewe taa dâymáapi'in t'owavi'we unji', hedá indádá bihúuyan?"

4 Hedi Peter-di ovâythayyan t'âhki háa páadé iwedibo napóe'in.

5 Ginnân natú: "Oe Joppa bú' o'ân dihaydi naa dáyjúusu'o', hedi o'ääk'óe waagibá dínpóedi wí häáwi dínkeepóe. Wên aa pháagin waaginbá namuu'in makówádi nawândi dínkeepóe, jónu wéegé eeje nawhimuu'in, hedá navi nú' dínpówá.

6 Hedi híwó in aa phoge dómû', hedi t'ámáge'in hääpandá p'oekanu-á päáyu-á tsidé-á dovâymu'.

7 Hedi to'wídi díhí'máadi ot'oe. Ginnân dítu'an: 'Peter, ówínúdi ovâyhanú há'in hedá ovâyk'óe.'

8 "Hebo naa-á otú, 'Joe, há'to Nanbí Sedó. Hânhay wânbo navi sóphoge wídótógipi wí häáwi nanbí kuu gínmuudi gínkhâak'óe'i', gi'bi häáwi khâa'i gin âytumáa'i'.

9 "Hebo oe makówádi wíyá i' hí' ot'oe, gin: 'Wí'úkhây'âhpi untúuni'in nakhâak'óe'in häáwi Jôesi Tádá natú'i híwó'di namuu'in.'

10 Powin gin napóe, hedá hää t'âhki makówápiye óewáytege.

11 "Ihaydíbáho poje senä' Caesarea bú' iwedi ovâysannin i' tewhá ee o'ân diwe dipówá.

12 Heḍi i' Yä'dâa'i P'oewaḡahâḡi dîtu'an, 'Anshaaginpidîbo' indâḡi ópûn.' Wên sí t'ûuwin páadé'indá wá' naa-áḡi dimää, heḍi i' sen dîtuḡkännandiví tewhá ee gits'ú.

13 I'dân na'in dîtu'an wí makówáwi t'ôepa'aa'i' iví tewhá íve nawindi óemû', heḍi i' t'ôepa'aa'i'ḡi ginnân óetu'an: 'Wên senä' oe Joppa-piye ovâysân nâ'i Simon nâwe óemâ'íḡi, i-á Peter gin wá' nakháwä.

14 I'ḡibá wovâyt'ôekankhâymâa hâḡidí ʘ-á heḡá hâyú uví k'aygi'indá wovây'aywoeni'in.'

15 "Cornelius-di naa díhí' bowa ihaydáhá' naadá dovâyhée'an. Wa'ḡi báyéki otúḡpidîbo i' Yä'dâa'i P'oewaḡahâḡi inbí'wepiye nawân, páadé na'in ginpóe waagibá.

16 Heḍi dîn'ánpówa i' to hí' Nanbí Sedó Jesus hâḡḡi wânbo natú'di', gin: 'John-di t'owa p'oeḡidâ' ovây'p'oe'an, hebo undá i' Yä'dâa'i P'oewaḡahâḡi-á bînkáyí wí p'ó'p'oekan waagibá.'

17 Jôesi Tâḡáḡi i' Yä'dâa'i P'oewaḡahâḡi ovây'mâgi, heḡá hanbá na'in dí'mâgi, Nanbí Sedó Jesus Christ-ví'piye ívíwâyü ihayḡi. Heḡiho hâḡ-an naa omuu, ti naa dînk'oe Jôesi Tâḡá dówóyí'nidí? Naa-á joe."

18 Heḡiho in t'owa háa Peter-di ovây'tu'annin dit'oe ihayḡi wíyá wíḡitúḡpí híwóḡpí i'annin. Dítú, "Jôesi Tâḡá hânho hay'i namuu. I'ḡi in Huḡíyo dimuupí'in t'owa wá' ovâykhâge'nan inbí t'aywó'di dâyjo'e'amíḡi, wówátsi nahândeḡi'in dâymá've-íḡi."

Oe Antioch bú' Jôesi Tâḡáví tun dâywâyunde'

19 Stephen óehay ihayḡi phaḡpiyeḡi in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in ovâyjánâki'o' hediho t'âmâpiye dishavemää. Wáy wên oe Phoenicia nangepiye dimää, wây-á oe Cyprus nangepiyá, heḡá wây-á oe Antioch bú'piyá. Eeje indi in Huḡíyo t'owadâḡ'mânho Jesus-ví'ḡeḡi ovây'tu'an, in Huḡíyo dimuupí'in t'owa-á joe.

20 Hewânbo wáy wên in dijá'nin senä'dáho oe Antioch bú'piyebá dimää'indá in Huḡíyo dimuupí'in wá' Nanbí Sedó Jesus-ví'ḡeḡi ovây't'ôe'o'. Nâ'in senä'dá Cyprus-windá heḡá Cyrene-windá dimuu.

21 Heḡi Nanbí Sedó Jôesi Tâḡáḡi nâ'in senä' ívíwo ovây'kaymâgíḡi híwóhay t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwâyüḡi iví'piyá díví'mâgi.

22 Oe Jerusalem in méesate'in t'owa háa oe Antioch napóe'in dínhanginpóe, hediho iwepiye Barnabas óesan.

23-24 Barnabas-á híwó'di sen namuu, heḡi pín ta'ḡeḡi i' Yä'dâa'i P'oewaḡahâḡi-á imâa, heḡi ívíwo Jesus-ví'piye iwâyü. Heḡi oe Antioch napówa ihayḡi imû' hânho híwó'di Jôesi Tâḡáḡi ovây'o'in, heḡiho nahíhchanpóe, heḡi ovây'tumakhe'an pín ta'ḡeḡi Nanbí Sedó Jesus-áḡi dimúuníḡi. Báyéki t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívits'anwâyü.

25-26 Ihaydáhá' Barnabas-á Antioch iwedi oe Tarsus bú' naná' diwepiye namää Saul óenuuwâ-íḡi, heḡi óeshaa ihayḡi oe Antioch eepiyebá óemaa. Iwânho indá heḡá in wé'gen méesate'in t'owa-á wí paayo t'âḡkí dívíwé'ge'o', heḡi in wíjeḡi báyéki t'owa ovây'há'an. Ee Antioch in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in páadé ovây'ts'ankháyâ' "Christian" gin.

27 Ihayḡibá wên Jôesi Tâḡáví tukhe'min Jerusalem diwedi oe Antioch-piye dimää.

28 Wí wêe in diwedi Agabus gin nakháwä'i' iwínú, heḡi in méesate'in t'owa ovây'tu'an, "I' Yä'dâa'i P'oewaḡahâḡi naa dínhangin'ánnan dihaḡpuwagi'o'in

wähää t'ähki." Haa Agabus natú waa ta'gendi napóe Claudius natsondimuu ihaydi.

²⁹ Hedihó in Antioch-win Jesus-ví'piye dívíwáyunde'in t'ähki dáywéhpée'an háyú dínkođi ihay inbí chä' dáywé'ge'amí'in, in tí'úuwín páadé'in oe Judea dithaa'inbí'wepiye ováysaaníđi.

³⁰ Hedihó han díví'andi Barnabas-áđi Saul-áđi í' chä' ován'an, heđi indá in Jerusalem méesate'in tsonninbí'wepiye dänho'.

12

In Jesus-ví'piye' dívíwáyunde'in wíyá ováyt'óephadekannan

¹ Ihayhää han napoe'o iwáyđi í' nangewi tsondi Herod wên méesate'in t'owa ováyjánáki'amíđi natsonpóe.

² Hedá wá' natsonpóe James wí tsijó phá'đi óeháyjídí, í-á John-bí pá'dáy únmuu.

³ Herod únhanginpóe háa í'annindi in Huđiyo ováyhíhchannannin, heđiho Peter wá' óepankáyjídí natsonpóe. Gin í'an ná'i Huđiyóví shánki'eedi dinná' dihaydi, "Oewáaseepí' pává koe shánki'eedi" gin dáytu'o'.

⁴ Peter óeyá'đi óepansóge, heđi tá'đi sí (16) sundadodí óe'áyínmaa, jó'nängin díví'egó'o'. Iwedänho í' Huđiyóví shánki'eedi Passover gin dáytu'o' naphade ihaydi, Herod-di Peter óepiyekhâymaaawän in t'owavi páadépiye óntunjó'namíđi.

⁵ Hebo wa'đi Peter napannän dihaydi, in méesate'indi ihayda' ónjúusu'o' Jôesi Tádáđi óekháge'namíđi.

Peter í' pan tewhá iwedi óema'p'qúnwhisuu.

⁶ Khu'deedí naná, heđi wíyá tháwän hédénpiye Herod-di Peter óepiyekhâymaaawän. Perer-á nakadénawhimuu wíje sundadóví jáagé, heđi handíđi najó'k'óe. In wáy-á wíje sundado-á oe pan tewhá já'wé'in phóđi iwe da'áyínwin.

⁷ Tsikhagipí wí makówáwi t'óepa'aa'í' iwe nakwínuđee, heđi pan tewhá íve nakohkeepóe. Í' makówási t'óepa'a'íđi Peter k'uuwoe eedi óewáđá'andi óekhehshaa, heđi óetu'an, "Ówänáki', óshaa." Heđi í' kadéna khóe eje nawhimuu'í' únwhisuu.

⁸ Heđi Peter óetu'an, "Uví siba'áa-áđi uví anto-áđi óto'." Heđiho Peter han í'an. Hedáhá' óetu'an, "Nää-á uví k'éwé'in to-á wá' óto', heđi naví tí'úugé unwóe'ää-í."

⁹ Heđiho Peter pan tewhá iwedi í-áđi napee, hebo wí'únhanginnáhpí háa í' makówáwi t'óepa'aa'í' í'o'in ta'gendi napoe'o'in háa hádéeWAY íví ánshaa iwe waagi ná'í háäwí ímúnde'in.

¹⁰ Wêe sundado na'áyínwin diwe daphade, heđá wíyá wêe-á, heđáhá' in kwák'u phóđi iwe dapówá, í' bú' p'óegé iwe nachá'nin. In phóđi wí'bo napikhuuđee. Heđi dapee, heđi wéhpêe p'óe daphade, ihaydáhá' í' makówáwi t'óepa'aa'í' wáypiye napóedí Peter wí'bo óejeo'an.

¹¹ Nää-á Peter únhanginpóe ná'í háäwí ta'gendi únópóe'in, áäđá' wínamuupí, heđi ginnän í'ánshaa'an: "Nábâa dínhanginná ta'gendi Nanbí Sedó Jôesi Tádá íví t'óepa'aa'í' isan naa Herod-ví mangedi heđá in Huđiyo t'owavi'wedá dín'aywoeníđi, heđänho háawên jänáki'in dikanda'in wíđi'amípíđi."

¹² Ihaydáhá' John Mark-ví jíyá Mary-ví'piye namää. Ee-á háyú-anho t'owa dívíjúusu'odí dikw'ó.

13 Napówá ihaydi in já'wé'in tehpaá phódi iwe ipópó'an, hedi wí tewhá t'óe'i a'yú, Rhoda gin nakháwá'i namää imúunídi to-angú namuu.

14 Peter ihée'andi nat'oedi i' a'yú wese ûnhanginná to'wí namuu'in. Hânho nahíhchanpóedi in phódi ihuu-ívi'wedi oe ívepiye i'áäts'úde in t'owa ovâyt'óe'amídi, "Peter oe já'wé tehpaá phódi iwe nawin."

15 Indi óetu'an, "U-ân unbondoemuu." Hebo i' a'yú-á ihe'jidida' natû, "Háa wâytu'an waa ta'gennânkun namuu." Indi óetu'an, "Hádéwáy wí makówáwi t'óepa'aa'i namuu, Peter óe'áyînmáa'i'."

16 Wa'đi dívihí'máadibo Peter-á ihe'jidida' ipópó'o', hedi in phódi dâyhoo ihaydi to'wí namuu'in dâymû'đi ovâyháa'an.

17 Peter imannan dituháanídi, hedi ovâyt'óe'an háa Nanbí Sedó Jôesi Táa iví makówáwi t'óepa'aa'i' isan waa i' pan tewhá iwedi óepeeyé-ídi. Hedáhá' ovâytu'an, "James-á hedá in wé'gen tí'úuwin páádé'indá bint'óe'an háa dînpóe'in." Hedi iwedi wíyá wáypíye namää.

18 Nahé'dénpóe ihaydi in sundađo hânho dîntû'.

19 "Wáyo Peter?" gin dívítsika'máa. Herod natsonpóe dâynuuwá-ídi, hebo wí'óeshaapí. Hediho Herod-di in áyí'nin ovâytsika'yan háa napóe'in, hedi in wíđinhanginnáhpídi natsonpóe ovâyháanú-ídi.

Ihaydáhá' Herod-dá Judea nange iwedi oe Caesarea bú'piye namää, hedi wí háyú thaa iwe iwóyí'.

I' tsondi Herod nachuu

20 Herod hânho nat'ay in t'owa Tyre-á Sidon-dá dithaa'inbí'piye. In t'owa ná'in wíje bú'win Herod-ví nange iwedi inbí húugi' dín'áä'ä, hedânho dívíwé'ge'an dívíhée'amídi, hedáhá' wên sená' iví'piye ovâysan. Indá Herod-ví tewhá ee p'ó'déđi' t'óe'i-áđi dívík'ema'an, i-á Blustus gin nakháwá, hedi i' óetu'an Herod óedaa'amídi wíyá indáđi wínat'ay-ípídi.

21 Herod wí thaa ovâyhée'amídi ide'man. Iví tsondiwi aa i'awe, hedáhá' i' tsondi púwéde eedi isóge, hedi thaa t'áhkí in t'owa ovâyhée'an.

22 Ihí'máa ihaydi in t'owa ginnân dívítuwinúnde', "Jôesidân dîhí'máa waag-ibá nat'oet'óe, wí sendida'ba joe."

23 Wesebo Nanbí Sedó Jôesi Táđáđi wí makówáwi t'óepa'aa'i' óesan Herod óehay'amídi, hedi pubáđi iví see ónk'oeđiho nachuu. Han ûnpóe idi in t'owa wí'ovâytu'anpídi Jôesi Táđáđa'mân hay'i namuu'in.

24 Hewânbo báyéki t'owa Nanbí Sedó Jôesi Táđáđi tun shánkí wânbo dit'oe'o, hedá báyéki ónsígíhónde'.

25 Ihayháábá Barnabas-á Saul-áđi inbí t'óe oe Jerusalem dânbowa, i' chá' in méesate'in tsonnin ovâymáđidi, hedi iwedi oe Antioch-píye dawáymää. John wá' indáđi dânhó', i-á Mark gin wá' nakháwá.

13

Barnabas-á Saul-á ovânde'mandá ovânsan Jôesi Táđáđi hí' t'owa ovâyt'óe'amídi

1 Oe Antioch bú' iwe in wé'gen méesate'indáđi wên Jôesi Táđáđi tukhe'mindá hedá wên iví hí' ovâyhá'o'indá diji'. Ginnân dikháwá: Barnabas-á, Saul-á, Simeon-dá (i-á "Phéndi Sen" gin óetu'o'), Lucius-á (i-á Cyrene nange'i namuu), Manaen-dá (i-áđi hedá i' tsondi Herod-áđi wé'ge dasôe).

2 Wí thaa diwé'gekw'ó Nanbí Sedó Jôesi Tádá óe'a'ginmäänídi hedá dívihãädá'amídá, hedí i' Yä'dãa'i P'oewãhãädi ovâytu'an, "Naadi Barnabas-á Saul-ádi dovãnde'man wí t'ôe hãäwí dín'amídí. Nää-á undá in wíjebá bînsôege-í han dãn'amídí."

3 Hedího wíyá dívihãädá'an, hedí in wíjeví'di dívímankw'ódi di ovãnjúusu'an, hedí ovãnsan.

Barnabas-á Saul-á oe Cyprus daji

4⁵ Hedího Barnabas-á Saul-ádi damää, i' Yä'dãa'i P'oewãhãädi ovãntu'an waa. John Mark wá' indádi naji' ovãnkhãge'namídí. Oe Seleucia bú'piye dimää, iwedáhá' kophé iwedi wí p'ojãädi Cyprus gin dâytu'o' iwepiye dimää. Hedí Salamís bú'-á dipówá, hedí iwe Jôesi Tádávi tun in Hudíyovi méesate eje ovây't'ôe'o'.

6 In poje senä' nã'i p'ojãädi i'ge t'ãhkí diji', ihaydáhá' oe Paphos bú' dipówá. Iwe wí Hudíyo sen óemú', Bar-Jesus gin nakháwã'i' (Greek tundi "Elymas" gin nakháwã). I-á pínnándi namuu hedí natú' i-á Jôesi Tádávi tukhe'bi-ân namuu, hewãnbo ihójomáa.

7 Nã'i sendá i' nangewi tsondi Sergius Paulus-vi k'ema ûnmuu. Sergius Paulus-á hãnho há'i sen namuu, hedí Jôesi Tádávi hí' nat'ôeyanda'di Barnabas-á Saul-á ovãntuhkãnnan.

8 Hebo nã'i pínnándi nada' ovãnkhãä'amídí, hedãnho i' tsondi' óetumáa, "Wíwíwãäyú-ípi háa wóetumáa'in."

9 Hedí Saul (nää Paul gin wá' óekháyã'de') i' Yä'dãa'i P'oewãhãä pín ta'gedi imáa, hedí tsihtáye Elymas óedamúnde',

10 hedí óetu'an, "U-á Penisendivi ay-ân kavêe unmuu, u-á wí hójo'ida' unmuu, hãäwí bí'o'i-á yã'dãapi'dã' namuu, hãäwí hiwó'di namuu'i-á nãat'ay, u-á Jôesi Tádávi ta'ge'in p'ôe mãnmãägi'amí'in unda'.

11 Nää-á ót'ôeyanbe, Nanbí Sedó Jôesi Tádáda wóetuhchãnukhãmáa, hedãnho untsí't'aapúuwí, hedá íwiwo hay thaa i' than wãnbo wí hýyãä wãnbo winãmúunípi'.

Paul ihí'bowa ihaydi wesebo Elymas-vi tsée iwe ûnkhãädeedi t'ãhkí ûnkhunpóe, hedí oepiyá nãäpiya najídi wí to'wí óetu'wãmáa óepaamã've-ídi.

12 Háa Elymas ûnpóe'in i' tsondidi óemú' ihaydi Jôesi Tádávi tun iwãyu. I' hãäwí Nanbí Sedó Jôesi Tádávi'gedi nahãhpóe'i'di óeháa'an.

Paul-á Barnabas-á oe Antioch bú' Pisidia nange naná' diwe daji

13 Paul-ádi iví k'ema'indádi Paphos-di kophé iwedi dimää, hedí oe Pamphylia nange iwe Perga bú' dipówá. Iwe John Mark-di Paul-á Barnabas-á ovãnjoe'an hedáhá' i-á Jerusalem-piye nawáymää.

14 Perga iwedi in wíje damää, hedáhá' Antioch bú' oe Pisidia nange dapówá. Hedí kaykhanwówá thaa in Hudíyovi méesate'ay ee dats'ú Jôesi dãn'a'ginmäänídi.

15 Wí to'wí wí háyú háa Moses ita'nan diwedi itunnan, hedá wíyá to'wí-á háyú-á in Jôesi Tádávi hãn'oe'in tukhe'min dáyta'nan diwedá itunnan. Dãntunkanbowa ihaydi in méesate p'ôe'déqí'indi to'wí óetu'an Barnabas-á Saul-ádi ovãntu'amídí, "Tí'úuwín páadé'in, tí wên tumakhe wãnbo nã'in t'owa ovãymãäni? Dada'dáho nää ovâyhée'amí."

16 Hedího Paul iwínúdi imannan dívít'ôeyaanídi, hedí ginnãn ovâytu'an:

"Un Israel t'owa, hedá un wé'gen t'owa Jôesi bîn'a'ginmã'indá, bí't'ôeyanbe.

17 Na'in Israel t'owa Jôesi Tádáví'piye ívíwâyunde', hedí hân'oebo' i'ðân nanbí thehtáy pahpá'in dínde'man, hedá oe Egypt nange dithaa ihaydi ovâykhäge'nan diví'ây't'owasôewé-ídí, tobá iwewin wídimuupí wänbo', hedáhá' íví kaydi há'i nange iweđi ovâypiye.

18 Hedí jónántä paayo ahkon ni'ge diji' ihaydi ovây'áyíngi'an.

19 Hedí Jôesi Tádádí ovâykhäge'nan tsé ihay háäge'in t'owa ná'i nange Canaan gin dâytü'an diwe ovâyháqanú-ídí, hedáhá' i'đi in Israel t'owa Canaan ovâywiye.

20 Jónän tägintädáhá' p'anántä (450) paayo óeho' ná'i t'ähki napúuwíđi.

"Iwedáho Jôesi Tádádí ovâytsonninkw'óe'ó, íví tukhe'bi Samuel óesóge puwahay.

21 Hedí in t'owađi Samuel óedaa'an wí kw'áye'i tsondi ovâysoege-ídí, i' wé'ge'i nange'in t'owa dín'än waagibá, hedího Jôesi Tádádí Saul ovâymägi, i-á Kish-ví ay únmuu, hedí in Benjamin-bí ay iweđi'í' báho namuu. Saul-á jónántä (40) paayo inbí kw'áye'i tsondi dínmuu.

22 Ihayđiho híwóhpi i'andi Jôesi Tádádí óejáa'an, hedí David óesóge inbí kw'áye'i tsondi dínmuunídí, i-á Jesse-ví ay únmuu. Jôesi Tádá natü, 'Naa dínhanginná David-ví ánskaa-á naví' waagibá únmuu'in, hedá i-á háäwi t'ähki háa naa otü waa ikanhúuwí.'

23 Jôesi Tádá íví tun imägi David-ví thehtáy pahpá'ây iweđi wí na'ä'in ná'in Israel-win t'owa ovây'aywoenídí, hedí i-áho náä napówá, i-á Jesus-áho namuu.

24 "Hewänbo wa'đi Jesus íví t'ôe its'an' anpidíbo', John i' p'ó'p'oe'kandi'đi in Israel-win t'owa t'ähki ovâytmáa, 'Unbí t'aywó'đi binjoe'an, ihayđánho wây'p'ó'p'oe'amí.'

25 Hedí John íví t'ôe ibowakhây'o' ihaydi, ihayda' ovâytmáa, 'Ti naa-ân i' bintsíkha'máa'i' omuu gin í'ánde'? Naa-á joe. Bit'óeyanbe, naví shánki tí'úugá wíyá to'wí napowagi'o, i-á naví shánki itsonmáa'i' namuu. Naa ihay híwó'đi wó'omuupí íví anto wänbo dônp'äđi-ídí, ginnáho John natü.

26 "Tí'úuwín páadé'in, un Abraham-bí ay iweđi'in ímuu'indá hedá un wé'gen t'owa Jôesi Tádá bîn'a'ginmä'indá, undádí na'indádí Jôesi Tádádí dítü'an háđíđi in t'owa ovây'aywonde'in.

27 Hewänbo in t'owa Jerusalem dithaa'in hedá inbí tsonnindá ta'gendi wíđínhanginnáhpí to' Jesus namuu'in, hedá i' hí' Jôesi Tádáví tukhe'min Jesus-ví'gedí dáyta'nandi wídika'póya'pí. Tobá inbí méesate eeje kaykhanwówá thaa waa ná'i hí' dáyundo wänbo', híwó wídika'póya'pí. Hedánho dítü Jesus óeháyjí'in únkhây'ä', hedího háa in Jôesi Tádáví hân'oe'in tukhe'min dáyta'nan waa ta'gendi napóe.

28-29 Háäwi t'ähki Jesus óe'andi Jôesi Tádáví ta'nin diwe ho nata'muu. Ná'in t'owađi Pilate óedaa'an natsonpuuwíđi Jesus óeháyjíđi, tobá wên t'aywó'nin wí'ónshaapí wänbo'. Hedí han óe'andá nachuudá in phé'win diweđi óewáve, hedá wí t'owápho ee óek'ú'.

30-31 "Hewänbo Jôesi Tádádí óewáywówápaa. Háyan wänbo wên t'owaví'piye Jesus ipikeeyan, indá dimuu in to'wên óeyuuhonnin Galilee iweđi Jerusalem iwehay wa' nachuupíđi'bo'. Hedí ná'in t'owadá wé'gen t'owa ovâytmáa nawáywówápóe'in dáymu'.

32-33 "Hedí náä-á na'indá wá' ná'i' híwó'đi tun wây't'ôe'o': Jôesi Tádá nanbí heháwi thehtáy pahpá'in íví tun imägi Jesus óewáywówápakhâymaa'in, hedí

háa ovâytʷʷan waa naʷin inbí ây iwediʷin gimuuʷingiʷ iʷan. In eediʷin Psalm diwebo háa Jôesi Tádádí Jesus óetʷʷan waa ginnân nataʷmuu:

Nää thaa dovâykeeyan naa uví Tádáho omuuʷin.

³⁴ Wíyá wáygé Jôesi Tádá gin wáʷ natú:

Naadi David dótuʷʷan taʷgendi hânho híwó dókhâymaaʷin,

hedí un wáʷ hanbá wâykâymaaʷ.

Hedi náʷ híʷ-á ginnân natundaʷ: Jesus-ví túʷ-á wíʷúnseeje-ípi gá óewâywówápkhâymaađân, hedí háʷto wíyá nachuu-í.

³⁵ Hedânho David-di wây-á wêhpêe Psalm itaʷnan diwe Jôesi Tádá gin óetʷʷan: Uví yâʷdâaʷi ayví túʷ wínâasijepâkhâymaaʷapi.

³⁶ David-á wíʷbo ivíʷgedi wíʷihíʷmáapi. Iví thaa waʷ nawówájiʷ ihaydi háa Jôesi Tádádí óetʷʷan waa iví tʷowagiʷ iʷan, ihaydáháʷ nachuu, hedí iví páadé kâʷääʷin ovâykhâʷkwʷódi iwebá óekhâʷkʷúʷ, hedího iví túʷho únsije.

³⁷ Hewânbo Jesus-ví túʷ-á wíʷúnsijepí, i-á iʷ Jôesi Tádádí óewâywówápaaʷi namuu.

³⁸⁻³⁹ “Tíʷúuwin páadéʷin, naa odaʷ íkapóewiʷin náʷin nää wâytuhkankhâymaaʷin: Háa Jesus iʷannin namuudi unbí tʷaywóʷdi wovâyʷowóje-í. Tobá iʷ tsontun Moses itaʷnandi bínʷaʷginnamídi úvíkhâđede wânboʷ, háʷto unbí tʷaywóʷdi wovâyjâaʷamí, hewânbo Jesus-víʷpiye úvíwâyundedáho wovâyjâaʷamí-ákun.

⁴⁰ Nää undá bíʷyíngiʷan hedânho náʷin Jôesi Tádáví híʷ iví tukheʷmin dâytaʷnannin wíʷúnpúuwipídi:

⁴¹ Un ítúʷin naví híʷ wíđínchâʷmuupiʷin bitʷóeyan.

Unbí thaa eeje wí háäwí wâyupíwóʷdi namuuʷi hânho hayʷi namuudi naa dáykâymaaʷ,

hedí wíʷúvíwâyukhâymaaʷapi tobá wí toʷwídi wovâythayjo wânboʷ.

Hedího wovâyháaʷamí, hewânbo wíʷúvíwâyü-ípi, hedânho íchuuwí.”

⁴² Paul ihíʷbowa, hedí i-ádi Barnabas-ádi iʷ Hudíyoví méesate iwedi dapeemân dihaydi in tʷowa didaʷjiʷ owáy wíyá kaykhanwówá thaa náʷi háäwí ditʷoe iʷgedibá shánki ovâyhéeʷamíʷin,

⁴³ hedí dínwéʷgekʷeweʷ dihaydi, báyéki in tʷowa Paul-ádi Barnabas-ádi dimää, hedí in wíjedi ovâytumakheʷan Jôesi Tádáví sígíshkaná iwe dívíwâyuhúuwídi. Wáy wên náʷin tʷowa-á Hudíyo dimuu, wây-á wëndá Hudíyo dimuupi wânbo in Hudíyoví khuubá dâyhon.

⁴⁴ Wíyá jáadi iʷ kaykhanwówá thaa nanáʷ diwe, tʷâhkí waa in búʷwin tʷowa dívíwéʷgeʷan náʷi Jôesi Tádáví tun Paul-ádi Barnabas-ádi dântʷoeʷodi ditʷoe-ídi.

⁴⁵ In Hudíyoví pʷóʷdégíʷindi náʷin báyéki tʷowa in wíjevíʷpiye dimändi ovâymuʷ ihaydi, íwíwo dithúupóe, hedí ovâytumáa Paul-ví híʷ-á taʷgen wíʷúnmuupi, hedá ivíʷgedá híwóhpi dívíhéeʷan.

⁴⁶ Hebo Paul-ádi Barnabas-ádi khunwóedaʷginpídiʷo ovâyhéeʷan. Ginnân datú: “Nakhâyʷâʷ Jôesi Tádáví híʷ un Hudíyo páadé wâytʷoeʷamíʷin, hedího han ânʷan. Hebo bínjoegiʷandi úvíkeejoʷ undá in wówátsi nahándepíʷin bínkáyjiʷin wíʷmuupiʷin, hedânho nää naʷindi wâyjoekankhâymaaʷ, hedá in Hudíyo dimuupiʷinbíʷpiye gamân,

⁴⁷ gá Nanbí Sedó Jôesi Tádádí iví taʷnin diwe naʷin ginnân dítʷʷandân:

Naadi ʷʷ wídeʷman wí ko waagiʷbá unmuunídi,

in Hudíyo dimuupiʷinbíʷpiye unmu-ídi,

in tʷowa tʷâhkí nää oepáa kʷaydi hádídi ovâyʷaywoeniʷin ovâytuʷâamídi.”

48 In Hudíyo dimuupí'in iwebá diji'in ná'i hí' dit'oedi hânho dihíhchanpóe, hedí ditú, "Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí' híwó'di únmuu." Hedí t'ähki in to'wên Jôesi Tádáđi ovâyde'mannin ná'in wówátsi nahándepe'i in dáykýjđi iví'piye dívíwäyü.

49 Hedí shánki wänbo t'owa i' nange t'ähki dikw'ó'nin Nanbí Sedó Jôesi Tádávi tun dit'oemän.

50 Hewänbo in Hudíyodi in bú'win kwiyä' kodit'owa dimuu'in Jôesi Tádá óe'a'ginnin ovâyte'ya'nan, hedá in senä' kw'áye'in dimuu'in wá', hedího ná'indá Paul-á Barnabas-á ovänjänäk'i'an hedá inbí nan diwedí ovänkhehpiye.

51 Hedího inbí anto iwedí dänna'jeepídi in t'owa ovâykeyamídi kodí wídiví'anpí'in, hedáhá' ná'i wêe bú' Iconium eepiye damää.

52 Hedí in Antioch bú' dithaa'in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in hânho dihíhchanpóe, hedá pín ta'gedá i' Yä'dâa'i P'oweaahâa-á dâymáa.

14

Paul-áđi Barnabas-áđi Jôesi Tádávi tun oe Iconium bú' ovâyte'ôe'o'

1 Haa Paul-á Barnabas-á oe Antioch dänpóe waabá oe Iconium wá' dänpóe. I' Hudíyovi méesate'ay ee dats'ú, hedí hânho híwó ovâyhée'andi báyéki t'owa Hudíyo dimuu'indá Hudíyo dimuupí'indá Jesus-ví'piye dívíwäyü.

2 Hewänbo wên Hudíyo inbí hí' dívíwäyundepe'i'indá wây-á Hudíyo dimuupí'in ovâyte'ya'nan, hedího ná'in Hudíyo dimuupí'in in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'inbí'piye haa dichaa.

3 Hebo Paul-á Barnabas-á híwó hay jáadi iwebo dänwóyí', hedí khunwóeda'ginpídíbo Nanbí Sedó Jesus-ví'gedí dänhí'máa. Hedí i'dá ovänkaymági pinnán t'ôe dän'amídi, hedânho in t'owa ovâykeyamídi i' hí' ivi sígíshkaná únmuu i'gedá ta'gen namuu'in.

4 Hebo in t'owa i' bú'windá dit'oedi handa' wídi'ánshaamuupí. Wéndá in Hudíyo-áđi dipóe, wéndá in wíje Jesus-ví'ôekhuwa'indáđá.

5 Hedího wên Hudíyo-áđi wên Hudíyo dimuupí'indáđi in bú'win p'ó'déđi'in wóegé diví'ánshaamági ovänwa'amídi hedá ovänk'usáyyü-íđá.

6-7 Hebo haa ovänkhâymaa'in Paul-á Barnabas-á dänhanginpóe, hedího oe Lycaonia nangepiye dajân, hedí wíje bú' Lystra-á Derbe-á iwe hedá i'ge t'ähká Jôesi Tádávi híwó'di tun in t'owa ovâyte'ôekanhon.

Paul oe Lystra bú' óek'usäyü

8 Ná'i bú' Lystra iwe wí sen natsi'dee'ipí' na'än. Na'aypyädíbo ha'bi namuu, hedího wáyümü wänbo wí'ijiyépi.

9 Paul ihí'máadi ná'i sendá nat'ôeyannän. Paul-dá ta'gebo óemü'di únhanginná i' sen in wäyü únhehkháapúuwídi imáa'in,

10 hedího kaygi óetu'an, "Óta'gewínú." Hedí i' sen ichänuwínúdi natsi'dee.

11 In báyéki t'owa iwe diji'in haa Paul i'annin dâymü'di di'ände wên wíje inbí jôesi damuu'in, hedího kaygi ditú inbí tundi, "Wên jôesi damuu'in makówáđi nanbí'wepiye dawân hedí na'in t'owa waaginbá dapaa."

12 Ditú Barnabas-á Zeus-ân namuu, hedí Paul-á Hermes gân óekháyä', gá Paul shánki ihí'máadân. *

* 14:12 In Lycaonia-win t'owa-á in wé'gen Greek t'owa waaginbá dimuudí báyéki jôesi dínkw'ó. I' shánki p'ó'déđi-á "Zeus" gin óekháyände', hedá wí t'ôekhuwa'i-á "Hermes" gân nakháwä.

13 Wí méesate hay'i oe bú'dí já'wé nak'óe, iwe in t'owa Zeus dâ'y'a'ginmä'. I' méesatewi owha' wên tôedo-á hedá póvi ophidé'i-á i' bú' tehpaá phódi iwepiye imaa, hedí i-ádi in t'owa-ádi in tôedo dâyt'ahâqanú-i'in dida' ovân'a'ginmäänídi.

14 Hebo Paul-á Barnabas-á háa in t'owa dívikhâymáa'in dänhanginpóe ihaydi inbí k'éwé'in to dänwhéé'an ovâykeeyamídi háa díví'o waa wí'ovânhí'anpí'in, hedá in t'owavi jáa dän'ââts'údedi dântuwínú,

15 "Háadan gin úví'o"? Na'indá t'owada' gamuu un waaginbá. Na'indá ga'ää Jôesi Tádávi híwó'di tun wâyt'ôe'amídi, hedânho ná'i hääwi nachâ'muupí' úví'o'i bñjoe'amídi, hedá i' nawówájí'i Jôesivi'piye úvíwääyú-ídá. I-ân makówá-á nandá mâap'oe-á hedá hääwi t'âhki eeje nakw'ó'di-á ikhíjé.

16 Hedí tobá hân'oebo náa puwahay wáyje t'âhki'in t'owa háa díví'amí'in dida' waa Jôesi Tádádi ovâykanmägi wänbo',

17 thay'eedi ovâykeeyan háawi i' namuu'in hânho híwó ovây'andi. I'dân in kwan makówádi wovâyjemu, i'díbab hääwi i' nan diwedi napaa'i wovâypaye. I'dân koegi' wovâyma' hedá wiyá hääwi unbí pí'ná wovâyhíhchannamígí'-á," gin Paul-di ovâytu'an.

18 Hebo tobá t'âhki ná'i ovâytumáa wänbo', báyéki t'ôe dänpóe in t'owa ovâywoyí'nídi in tôedo wíðâyt'ahâqanú-ípidí in ovân'a'ginmäänídi.

19 Thaydíbab wên Hudíyo Antioch bú'win hedá Iconium bú'windá dipówá, hedí Paul-á Barnabas-á ovântunsúumáadi in Lystra-win t'owa háa ná'in dipówá'in ditú waagida' dívíwäyü. Hedího Paul óek'usâyü hedí óehay gin dichanpóedi ee bú'dí já'wépiye óewhaapiye.

20 Hewänbo wên Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in Paul-ví'wepiye dí'ää, hedí wa'di iví'ge dibúuwín dihaydi iwínú, hedá wiyá i' bú' iwebá nawáys'tú. Wiyá tháwándá i-ádi Barnabas-ádi oe Derbe bú'piye damää.

Paul-á Barnabas-á oe Antioch bú'piye dawáymää

21 Oe Derbe bú' Jôesi Tádávi híwó'di tun ovâyt'ôe'an, hedí báyéki t'owa Jesus-ví'piye dívíwäyü. Ihaydího oe Lystra-á Iconium-dá i'gepiye hedá Písidia nangewi bú' Antioch-piyá dawáymää.

22 Ná'i bú' eeje in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in ovâykhäge'nán shánki kay'indi dívíwääyú-ídí, hedá dântumakhe'an ta'gendi dívíwäyühúwí'in. Ovâytu'an, "T'âhki na'in âyt'ôephaadé-i'in gínpuwí oe makówá gipówápídíbo'."

23 Hedí t'âhki i' méesate eeje tsonnin ovâykw'ódi, hedáhá' dänjûusu'andá dänhaadé'andá t'âhki in dívíwäyü'in ovâytu'an, "Nanbí Sedó Jôesi Tádádi wovâypháhuwí'."

24 Náa-á Písidia nange i'ge daphademää, hedá Pamphylia nange iwá dapówá.

25 Iwe in Perga bú'win t'owa Jôesi Tádávi tun ovâyt'ôe'an, hedá iwedá wiyá wêe bú' Attalia-piye damää.

26 Iwedáhá' kophé iwedá i' wêe Antioch bú' iwepiye dawáymää. Iwedânho hân páadédi wáypiye damää hedí damääpídíbo in méesate iwe'in t'owadi ovânjûusu'an Jôesi Tádávi sígisehkanádi ovân'âyíngi'gamídi, iví t'ôe dän'amídi. Hedí náa-á inbí t'ôe-á dänbowadi dawáy'ää.

27 Oe Antioch dapówá ihaydi t'âhki in méesate'in t'owa ovâywé'ge'an, hedí ovâytu'an háa Jôesi Tádádi ovânkhäge'nannin i' t'ôe dän'andi t'âhki,

hedá ovâythayyan háa in Hudíyo dimuupí'in wá? Jôesi Tádádí ovâymági'in dívívääyü-ídí.

²⁸ Báyéki thaa oe Antioch in Jesus-ví'piye dívívâyunde'indádí dänwóyí'.

15

Oe Jerusalem in méesate'in tsonnin dínwé'gepóe

¹ Wên senä' oe Antioch dipówá Judea nange iwedi, hedí indi in Jesus-ví'piye dívívâyunde'in ovâyhá'o?. Gin ovâytu'an: "In Hudíyo waaginbá ík'ewetaamuupídá Moses natsonpóe waa, undá há'to' oe makówápiye ímú-í."

² Paul-á Barnabas-á ívíwo wí'ovânhí'anpí háa in senä' in Paul-á dipówá'in ditú'nin, hedí indádí báyéki dívítuhkannan. Hedího Paul-á Barnabas-á hedá wáy-á wên Antioch-win senä'dá ovâyde'man Jerusalem-piye dimú-ídí, iwe ovâyhé'e'amídí in Jesus-ví t'òekhuwa'indá in méesate'in tsonnindádí ná'i háäwí napóe í'gedí.

³ Hedího ná'in senä' Antioch iwedi ovâysandi ná'in wíje nange Phoenicia-á Samaria-á í'ge diphade. Eeje in Jesus-ví'piye dívívâyunde'in ovâytu'an háäwí t'áhkí háa in Hudíyo dimuupí'in dínpóe'in, inbí kuuu dáyjoe'andi Jesus-ví'piye dívímági. Hedí ná'i hí' dit'oeđi hânho dihíhchanpóe.

⁴ Jerusalem bú' in senä' dipówá ihayđi, in méesate'in t'owa-áđí in Jesus-ví t'òekhuwa'indádí hedá in méesate iwe'in tsonnindádí in ovâysíghógi. Ihayđiho Paul-áđí Barnabas-áđí ovâytu'an t'áhkí í' háäwí Jôesi Tádádí ovâykháge'nandi díví'amídí í'gedí.

⁵ Hebo wên Jesus-ví'piye dívívâyunde'indá Pharisee t'owa-ân dimuu, hedí dívívínúđi ginnán ditú, "In Hudíyo dimuupí'in t'owa-á dínkhây'á' in Hudíyoví k'ewe taađí ovâytaa'amí'in, hedá wá' nakhây'á' ovâytu'á'amí'in t'áhkí í' tsonnun Moses ita'nandi' dáy'a'ginnamí."

⁶ Hedího indádí in Jesus-ví t'òekhuwa'indádí in méesate iwe'in tsonnindádí dívívé'ge'an ná'i háäwí í'gedí dívíhé'e'amídí.

⁷ Híwó hayho dívíhé'e'an, ihayđiho Peter iwínúđi ovâytu'an, "Tí'úuwín páádé'in, únhanginná háyü hay paayo phade Jôesi Tádádí naa díde'mannin in Hudíyo dimuupí'in dovâyhé'e'amídí ívı híwó'di tun dit'oe-ídí hedá í'piye dívívääyü-ídí.

⁸ Jôesi Tádá t'owa t'áhkívı ánshaa únhanginná, hedí na'in dínkeeyan í'dá in Hudíyo dimuupí'in wá' ovâysíghógi'in í' Yá'dáa'i P'oewaaháa ovâymágíđi. Na'in dímági waabá in ovâymági.

⁹ Hedá ikeeyan t'áhkí indádí na'indádí handa' dímáa'in, gá indi ívı hí' ónwâyüđi í'dá inbí t'aywó'di inbí pí'náđi ovâyjaa'andán.

¹⁰ Heháadánho náa un ída' Jôesi Tádá bint'ayjaa'amí'in? Undá ítsonpoe'o in Hudíyo dimuupí'in Jesus-ví'piye dívívâyü'in wên háäwên kây'in díví'amí'in, hewánbo háa bintsonmáa'indá na'in wígínkodípí ívı'amídí, nanbí thehtáy pahpá'in wá' wánbo wíđínkodípí. Wí háäwí khaa'í inbí t'ú'k'eegi bín'í'k'úya' waagibá úvı'o?. Ha'wáa wí'úvı'amípí.

¹¹ Na'indá ívívâyunde Nanbí Sedó Jesus-ví sígísehkaná ûnmuuđibo dín'aywoenídí, hedá in Hudíyo dimuupí'in wá' handíđibá ovây'aywoení."

¹² Ihayđáhá? Barnabas-áđí Paul-áđí ovâyhé'e'an. In t'owa t'áhkí diwé'gekw'ó'nin hánda' dikwođee ovânt'òeyandedí in wíjeđi ovâytu'máađí háa Jôesi Tádádí ovânkháge'nannin t'ámáge'i pínnán t'òe dän'amídí in Hudíyo dimuupí'in t'owa-áđí dají' ihayđi.

13 Dänhi⁷bowa, ihaydáhá? James-dá ginnân ihée⁷an: “Tí⁷úuwin páadé⁷in, nää-á naa-áhá? dnt⁷oeyan.

14 Simon Peter-di na⁷in ditú⁷an Jôesi Tádádí in Hudíyo dimuupí⁷in t'owa wá? ovây⁷âyîngimáa⁷in, heđi handidi dínkeeyan wên in diwedí ovâyhógi⁷in iví⁷in únmuúnidí.

15 In Jôesi Tádávi tukhe⁷min hân⁷oebo hanbá ditú, heđi háa Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú⁷in ginnân dâyta⁷nan:

16-18 † tsondi David-ví ây iwedí⁷inbí tsonkhuu dínhándí wí tewhá nakanu⁷i waagi⁷inbá dipóe,

hewänbo wáy wí thaa naa owáy⁷ä? heđá inbí tsonkhuu dovâywáymääni.

Háa dimú⁷de waagibá dovâywáykwohkhâymaa.

Naa han dâyhâymaa heđänho t'ähki in wé⁷gen t'owa dida⁷ídí dítaa-í⁷in, háyú in Hudíyo dimuupí⁷in dovâyhógi⁷in naví⁷in dínmuúnidí.

Ginho Nanbí Sedó Jôesi natú, i⁷dá hân⁷oe ná⁷i háäwí t'owa ovâyhangin⁷ännan.”

19 Heđá James gin wá? natú, “Ná⁷i hí⁷ Jôesi Tádá natú⁷i namuudi, ginnân naa dínchanpoe⁷: Wígínkhây⁷ähpi in Hudíyo dimuupí⁷in Jôesivi⁷piye dívits⁷anwâyü⁷in äytu⁷âami⁷in háawin kây⁷in dâ⁷amídi.

20 Han íví⁷amívi⁷wedi, äyta⁷namí ginnân äytu⁷âamídi: Wíðâyk⁷o⁷ípi i⁷ koegi⁷ nakoekhâak⁷óe⁷i gá in wé⁷gen t'owa inbí jôesi dâymägídân, * heđá wíyá to⁷wívi⁷ kwee-ádí háa sendáđí wíđíwíwho⁷kw⁷óenípi, heđá in animâa ovâyk⁷éwhihánú⁷inbí pívi i⁷ ún⁷p⁷oe napeepí⁷-á wíðâyk⁷o⁷ípi, heđá i⁷ ún⁷p⁷oe wänbo-á wíðâyk⁷o⁷ípi. †

21 Gin naa otú⁷ gá ná⁷i háäwí i⁷gedi Moses ita⁷nandân, heđi kaykhanwówa thaa waagi Hudíyovi méesate eeje báyéki paayo phađe waabo ná⁷in Moses ita⁷nannin t'owa dâytundo⁷, heđá iví hí⁷-á t'ähki bú⁷ naná⁷ deeje ónt⁷óe⁷o.”

In Hudíyo dimuupí⁷in Jesus-ví⁷piye dívíwâyunde⁷in wên ta⁷nin ovâysan

22 Heđiho in Jesus-ví t'òekhuwa⁷indá in méesate⁷in tsonnindá heđá t'ähki in wé⁷gen méesate⁷indá ginnân ditú, “Wên sená⁷ na⁷inbí⁷wedibá dimuu⁷in äyde⁷mamí, heđi Antioch-piye äysaaní Paul-á Barnabas-á indáđí.” Heđiho Silas-á Judas-á ovänké⁷, ná⁷i Judas-áho Barsabbas gin wá? nakháwä. In méesate⁷in t'owađi ná⁷in sená⁷ báyéki ovän⁷a⁷gin.

23 Heđi wên ta⁷nin indáđí dâyho⁷ ginnân nata⁷muu⁷in:

“Un Hudíyo ímuupí⁷in hebo nanbí tí⁷úuwin páadé⁷in ímuu⁷in, un oe Antioch bú⁷ heđá in nange Syria-á Cilicia-á íthaa⁷in, na⁷in Jesus-ví t'òekhuwa⁷indá heđá in méesate⁷in tsonnindá unbí tí⁷úuwin páadé⁷in gimuu⁷indi wâysengitumáa.

24 Na⁷in gínhanginpóe wên t'owa náwedí dimää⁷indi piháawi háäwí wovâytu⁷annin, heđiho inbí hí⁷ dínmuudi wí⁷únhanginnáhpí háa úví⁷amí⁷in, heđá t'ähki únbéede. Hebo na⁷indá há⁷in t'owa wí⁷äy⁷anpí ha⁷wáa díví⁷amí⁷in.

25-26 Heđänho íwíwé⁷ge⁷an heđi äywéhpêe⁷andi gitú híwó namúuni⁷in Paul-á Barnabas-á unbí⁷piye wâysaanídi. Indá sená⁷ äysígi⁷in damuu, heđá

* 15:20 15:20 In Hudíyo dimuupí⁷in t'owa-á dâyhääwíkhíe inbí jôesi dínmuúnidí, heđi koegi⁷-ádí wíyá háäwí-ádí ná⁷i jôesivi⁷piye dâyhúja⁷ dâ⁷y⁷a⁷ginnäänidí, heđáhá? i⁷ koegi⁷bá dâyk⁷ch⁷áade⁷ in t'owa dâyk⁷o⁷ídi. In Hudíyo dicanpoe⁷o ná⁷i koegi⁷ dâyk⁷oedá, in wé⁷gen t'owavi⁷ jôesi dâ⁷y⁷a⁷ginmä⁷ waagibá díví⁷amí. † 15:20 In Hudíyo dínkhâak⁷óe ná⁷i pívi na⁷ún⁷p⁷oepeepí⁷ dâyk⁷o⁷ídi, heđiho in Jesus-ví t'òekhuwa⁷in wígidá⁷pi in Hudíyo dimuu⁷in gi⁷bi pívi dâyk⁷o⁷f⁷in in Hudíyo dimuu⁷in wí⁷ovâyháachannamípidí.

dakhâymuu inbí wówátsi Nanbí Sedó Jesus Christ-gí? dänmäänídí. Hedá wá? gitú híwó namúuní?in wây-á wên sená? áyde?mamídí indádí damú-ídí,

27 hedího Judas-á Silas-á áysan. Háa ná?in ta?nin diwe áyta?nan waa indibo hanbá wovây?tuhkankhâymáa.

28-29 I? Yä?dâa?i P'oewâahâa natú híwó wínamuupí?in wí háäwí kâyi wây?t?âamídí úví?amídí hedá ná?in wá? hanbá gichâa. Hebo ná?i hí?áho únkháy?á? bín?a?ginnamí?in: Wíwínk'o?ípi í? koegi? in wé?gen t'owa inbí jôesi dâymági?i?, hedá wíwín?únp'oek'o?ípi, hedá in animâa ovâyk'éwhihánú?inbí píví í? únp'oe napeepí? wíwínk'o?ípi, hedá wíyá to?wíwí kwee-ádi háa sendádí wí?úvíwho?kw'ôenípi. Ná?i háäwí wí?úví?anpídí híwó únpúuwí. Sndgídiho?."

30 Hedího Judas-á Silas-á Barnabas-ä haða Paul-á Antioch-piye ovâysan. Dipówá ihaydí in méesate?in t'owa t'áhki ovâywé?ge?an hedí in ta?nin ovâymagí.

31 In t'owa dâytunnan dihaydí hânho dihíhchanpóe in híwó?nin tumakhe dit'oedi.

32 Judas-ádi Silas-ádi Jôesi Tádáví tukhe?min damuudi in Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in báyéki ovâyhée?andi ovây?t?an kwee waa sen waa dí?âanídí, hedí inbí hí?dí ovâykhäge?nan shánki kay?indi dívíwâyú-ídí.

33-34 Ihay háyú thaa iwe da?an, ihaydáhá? datú Jerusalem-piye dawáymú-í?in, iweðíbáho páadé ovânpuñjôn. In Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in Antioch-?in dimuu?indi ovâyntu?an, "Jôesi Tádádí wovân?áyíngihúuwí háä p'óegé damändi," hedí damää.

35 Hebo Paul-á Barnabas-ádi oe Antioch-bo dänwóyí?. Eewân indá hedá báyéki wây-á dikw'ó?nindádí Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí? in t'owa ovây?t'ôe?o?.

Paul-ádi Barnabas-ádi dänwíje

36 Wí háyú thaa naphade ihaydí Paul-di Barnabas óetu?an, "Jaho gawáymú-í t'áhki bú? eeje, háä Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun ántunphade eeje, hedá há?in méesate?in tí?úuwín páadé?in ánmúuní, gánhangínpuuwídí tígú híwó?gí dimän."

37 Barnabas-á nada? John Mark indádíbá dänhúuwí?in.

38 Hebo Paul-á wínahíjepí. Ihe?jídídá? natú? Mark-á indádí wíðänhúuwípi, gá oe Pamphylia nange díji? ihaydí ovânjoe?andân, hedí iwe Mark wíyá wínada?pí indádí in t'ôe í?amí?in.

39 Hedí ívíwo dântuhkannandi dänwíje. Barnabas-di Mark óekê? i-ádi damú-ídí, hedí kophé iweði oe Cyprus-piye damää. Hewänbo Paul-dá Silas-á óede?man.

40 In Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in dívíúusu?an Jôesi Tádádí ovânsígi?áyínhúuwí?in, hedí damää.

41 In nange Syria-á Cilicia-á í?ge damää, hedí in méesate?in t'owa ovâykhäge?nan shánki kay?indi dívíwâyú-ídí.

16

Paul-ádi Silas-ádi Timothy namää ovänkhäge?namídí

1 Cilicia nange iweði Paul-á Silas-á ná?i bú? Derbe-piye damää, hedá wíyá bú? Lystra-á. Iwe wí sen Timothy gin nakháwá?i? nathaa, i-á Jesus-ví?piye iwâyunde?i namuu. Iví jíyá Hudíyo-ân únmuu, hedí í? wá? Jesus-ví?piye iwâyú, hebo iví tádá-á Greek-ân únmuu.

2 In Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in oe Lystra-á Iconium-dá dithaa?in ditú? Timothy-á híwó?di sen namuu?in.

³ Paul nada? Timothy-di ovãnyuuhûuwí?in, hewänbo páadé óeho? i? Hudíyoví k'ewe taadi óetaa?amidí, gá ee dimän ni?ge báyéki Hudíyo dithaadän, hedí indá t'ähki dínhanginná Timothy-ví tádá Greek únmuu?in.

⁴ Iwáy bú? iwéngé dimän dihaydi in méesate?in t'owa ovâyhangin?annan háa in Jesus-ví t'óekhuwa?indá hedá in méesate?in tsonnindá oe Jerusalem ditú?in, hedá ovâytu?an ná?i hí? dáy?a?ginnamí?in.

⁵ Hedí in méesate?in t'owa shánki kay?indi dívíwäyü, hedá shánki wänbo t'owa-á dívíwäyuhon.

Háa Paul oe Troas imû?in

⁶ Oe Asia i? Yä?dâa?i P'oewaahâadi Jôesi Táadávi hí? i?gedi wí?ovâyhí?mägipí, hedího in nange Phrygia-á Galatia-á i?ge diphade.

⁷ Oe Mysia nange nantaa dipówa ihaydi ná?i nange Bythinia ditsudedá?, hewänbo i? Yä?dâa?i P'oewaahâadi ovâykhâa?an.

⁸ Hedího Mysia nange i?ge wá? daphade, hedí Troas bú? iwá dapówa.

⁹ I? khun Paul wí hääwí únkeepóedí imú? waagibá únpoé. Wí sen Macedonia-wi iví páadépiye nawindi kay?indi óeda?máa, “Nää Macedonia-piye óká?ve na?in díkhäge?namídí.”

¹⁰ Hedí Paul ná?i únkeepóé i?gedí ditú?an dihaydi wesebo na?in ívíkhây?an Macedonia-piye gimú-ídi, gínhanginnândi ta?gendi Jôesi Táadá nada? iví híwó?di tun in t'owa iwe?in âyt'ôe?amí?in. *

Oe Philippi bú? Lydia-á Jesus-ví?piye iwäyü

¹¹ Troas-di kophé iwedí gimäädi i? p'ojäädi Samothrace-piye gipówa, hedá wíyá tháwändá iwedáhá? ná?i bú? Neapolis-piyá gimää.

¹² Iwe i? kophé iwedí giwá, hedí nangedíbo oe Philippi-piye gimää. Philippi-á hay?i bú? namuu Macedonia nange iwe, hedí báyéki Rome?in t'owa iwe dithaa. Hâyü thaa iwebo ívíwóyí?.

¹³ I? kaykhanwówa thaa-á i? bú? tehpaá phódi já?wépiye gipee, ihaydáhá? p'o'k'áygépiyá gimää, gá gichanpóedän in Hudíyo t'owa iwepiye dimää?á dívíúusu?amidí. Iwá wén kwíyá? diwé?gekw'ó, hedí nange ívíkw'ódidí âyhée?an.

¹⁴ Wí kwee in diwedí nakháwä Lydia gin. I-á Thyatira bú?wi-ân namuu, hedí i? aa p'í tsáawä?i? ívíwo nachä?muu?i kühcha?i namuu. I?dá Jôesi Táadá óe?a?ginmä?, hedí Paul-ví hí? ónt'óeyandedí Nanbí Sedó Jôesidi óekhäge?nan háa natú?in isígíkáyjídi.

¹⁵ Lydia-á hedá iví k'aygi?indá dívíwäyüdi ovâyp'ó?p'oe?an. Ihaydiho i?di na?in ditú?an, “Nää-á únhanginpoé naa ta?gendi Nanbí Sedóví?piye dáywäyunde?in. Hedáho naví tewhá eepiye bíká?ve, hedí iwebo úvíwóyí?ní.” Hânho kay?indi dítmáadiho gimää.

Paul-á Silas-á ovãnpansóge

¹⁶ Wí thaa ee dívíúusu?o? ipiye gimän dihaydi, wí a?yúdi díjay. Ná?i a?yú-á wén t'owaadi óekumä, hedí wí yä?dâapi? p'oewaahâadi óemáa. Ná?i p'oewaahâadi hää t'ähki hí? óetu?o? natúunídí háa t'owa dínpuwagi?o?in. Iví tsonnin háyü-anho dáychä?hónde? i? i?o?i?di.

¹⁷ Hedí Paul-á na?indá i? a?yú gínwóje?di itúwínunde? ginnân: “Ná?in sená?dá Jôesigi? dívít'óemáa, i-á i? shánki kw'áyewi namuu. Indá wovâytu?âamí hádídi wovây?aywoeni?in.”

* 16:10 Luke nää indádí nají, i? to ná?i hääwí ita?nandi?.

18 Hǎyú thaa ginho i'ó? Paul nat'ayjaapóe píhay, heđiho ibéedí i' yǎ'dǎapí' p'oweaqhǎa óetu'an, "Jesus Christ-di naa dǎnk'ú' wíjôenídí, hǎ'i a'yúví'wedí ópeeve." Heđi i' p'oweaqhǎa wesebo únpee.

19 I' a'yúví tsonnin dínhanginná i' a'yúdí wíyá wí'ovâyçhǎ't'ankhâymaapí'in, heđiho indi Paul-á Silas-á oványâ'dí ovǎnkhóhkay'an i' bú'win p'ó'dédí'in dikw'ó' diwepiye i' bú' pinge,

20 heđá ovâytu'an, "Nǎ'in Hudíyo senǎ'dá nanbí bú' iwe in t'owa ovâyte'ya'do'.

21 Indá inbí khuu nanbí t'owa ovâyhá'o', heđi na'in gínkhâak'óe nǎ'in khuu âykájí'in háa ây'a'ginnamí'in, na'indá Rome t'owa gimuudí."

22 Heđiho in wé'gen t'owa iwe diji'indi Paul-á Silas-á oványâ', heđi in bú'win tsonnindi inbí aa ovǎnwhée'an, heđi ditsonpóe ovǎnwhǎǎn'in.

23 Báyéki ovǎnwhǎđi ihaydáhá' ovǎnpansóge, heđi i' pan tewhá áyí'di óetu'an híwó ovǎn'âyíngi'ámí'in.

24 Gin óetu'an dihayđi i'dá pan tewhá pinge ovǎnsóge, heđi ovǎnpó't'ǎǎk'ú'.

25 Khun pinudí hǎđđi Paul-á Silas-á dǎnjúusu'o' heđá dǎnkha'wo' Jôesi Tádá óekú'daa'ámíđi. In wé'gen pan dikw'ó'nindi ovǎnt'ôeyande'.

26 Ihayđi tsíkhagipí i' nan hânho na'a'yǎpóe, heđi i' pan tewhá tepú wǎnbo na'a'yǎpóe. Wesebo i' pan tewhá phóđi nakhuudee, heđi i' kadéna in pan ovâywhi'kw'óđi'i dínwhisuudee.

27 I' pan tewhá áyí'di najósa'wo heđi i' pan tewhá phóđi nakhu'undi imú', heđiho na'ân t'ǎhkí in pan dishavepee'in, heđiho iví tsijó phá' iwahkê' heđi ipikhe'khâymaawǎn.

28 Hebo Paul itwǎnú, "Wí'bo wíwiwǎ'ámípi. Na'indá t'ǎhkí wa'di nǎäbo gikw'ón."

29 I' pan tewhá áyí'diđi wí to'wí óetu'an, "Wên phakó dǎnmá'," heđi ônmaadi i' pan tewhá ee iwǎnǎts'úde. Hânho nathathapoe'o nakhunwôeda'di, heđi wesebo Paul-áđi Silas-áđi inbí páadépiye idége'dísóge.

30 Heđi iwǎnúđi oe já'wépiye ovǎnpiye heđi ovǎntu'an, "Naví sedó'in, hǎnna dáy'ámí naa dǎn'aywoenídí?"

31 Indi óetu'an, "Nanbí Sedó Jesus-ví'piye bíwǎyú, ǔ-áđi uví k'aygi'indáđi, handidânho wovây'aywoeni."

32 Heđi Paul-áđi Silas-áđi Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí' i' pan áyí'di-á heđá t'ǎhkí iví k'aygi'indá ovâytu'an,

33 heđi wese i' khun i' pan áyí'diđi ovǎnho' ovǎn'owêedi-íđi ee datsa'an deeje, heđá wesebo-á i-á heđá in wé'gen iví k'aygi'indá ovâypp'ó'p'oe'an.

34 Hedáhá? Paul-á Silas-áđi iví tewhá eepiye ovǎnpiye heđá ovǎnhúujôn. I-á iví k'aygi'indá t'ǎhkí íwiwo dihíhchanpóe, nǎä-áho Jôesi Tádáví'piye dívíwǎyúđi.

35 Wíyá tháwǎn hédéndí in bú'win tsonnindi wên áyí'nin senǎ' ováysan i' pan áyí'di óetu'ámíđi Paul-á Silas-á ovǎnma'p'ǎđđi-i'in.

36 I' pan áyí'diđi Paul óetu'an, "In bú'win tsonnindi naa dítu'an wǎnma'p'ǎđđi-i'in. Nǎä-áho damú-í. Jôesi Tádáho wovǎn'âyíngihúuwí."

37 Hebo Paul-dá in áyí'nin senǎ' dipówá'in ovâytu'an, "Tobá wí t'aywó'di wídínshaapí wǎnbo', heđá tobá oe Rome gǎnkháwǎta'k'óe wǎnbo', in bú'win tsonnin ditsonpóe na'in díwhǎǎn'in in t'owa t'ǎhkí dímúuní iwe, hedáhá'

dípansóge. Hedá náä-á kaadibo wáypiye dísaaní'in dida'. Hebo há'to han dí'amí. Ja' ováytu'an náwe wí'bo dí'áä-í hedí indân dípeemääní."

³⁸ Hedího in áyí'nin senä'di in bú'win tsonnin ováy't'oe'an háa Paul natú'in. In wíje Rome-'in damuu'in in tsonnin dínhanginpóe ihaydí hânho dikhunwôeda'póe,

³⁹ hedího i' pan tewhá eepiye dimää hedí kay'indi ovântu'an, "Dín'owójé wúdi." Hedáhá' iwedí ovânpiye hedí ovândaa'an i' bú'dí dapee-í'in.

⁴⁰ Hedího pan tewhá eedí dapeedí Lydia-ví'piye damää. Iwe in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in ovâykweewaasenwaatu'andi ee bú'dí dapee.

17

Öe Thessalonica bú' Paul-á iví k'ema'indá ováy't'öephadekannan

¹ Paul-á Silas-á ná'in wíje bú' Amphipolis-á Apollonia-á i'ge daphade, ihaydáhá' Thessalonica bú' dapówa. Iwe wí Hudíyoví méesate'ay dínk'óe.

² Hedí Paul i' Hudíyoví méesate eepiye namää, ihaydá' i' o waabá wáhää namää wänbo'. Eewá poje jáadi kaykhanwówa thaa eeje Jöesi Tádáví ta'nin ováy'tundo', hedí i-ádi indádi dívíhé'e'an itunnan ni'gedí.

³ Háa Jöesi Tádáví ta'nin natunda'in ováythayyan, hedá ovâykeeyan ná'in ta'nin ta'gendi natú'nin i' to'wí Jöesi Tádádí óesóge'i' t'owa ováy'aywoenídí it'öephadekhây máadáhá' nachuwagí'o, hebo wíyá nawáywówápuwagí'o. Hedá ováytu'an wá', "Ná'i Jesus, iví'gedí naadi wáy'tumáa'i', i-ân i' namuu Jöesi Tádádí óesóge'i' t'owa ováy'aywoenídí."

⁴ Wên Hudíyo iwe diji'indá hedá báyékí Hudíyo dimuupí'in Jöesi Tádá dáy'a'ginmä'indá, hedá báyékí p'ó'dédí'in kwiyä' wá', indá dívíwâyü ta'gen namuu'in háa Paul natú'nin, hedí Paul-ádi Silas-ádi dívíwón.

⁵ Hewänbo in wé'gen Hudíyo-á dithúupóe báyékí t'owa dívíwâyüdi, hedího wên senä' dichä'muupí'in háädi waa ee bú' pinge dívíkwinumáa'in ovâyhógidáhá' báyékí wây-á t'owa ovâywé'ge'an, hedí ováy't'e'ya'nandi ee bú' t'ähki dínwänpitú. Ihaydáhá' in Hudíyo-ádi in senä'dádi wí sen Jason gin nakháwä'ívi tewhá eepiye dimää, i-á Jesus-ví'piye iwâyunde'i namuu, hedí in phódi óntháani'in dívíkhäädé'. Paul-á Silas-á ovántu'wämáa oe já'wé ovânpeeyé-ídi in t'owaví páadépiye.

⁶ Hebo in wíje wí'ovânshaapí, hedího in senä'di ovâypiye Jason-dá hedá in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indádi. Khóhkaydi in bú' tsonninbí'piye ovâyho', hedí dívítu'wínúndedi ditú', "Ná'in senä'di wáhää dimää wänbo t'owa ováy't'e'ya'do', hedí náä-á náawá dipówa.

⁷ Hedí ná'i Jason-dá ováysíghógi. T'ähki ná'in t'owa i' tsondi Caesar-ví tsonnun dáy'a'ginhánúnde'. Ditú' wí to'wí Jesus gin nakháwä'i' i' kodí tsondi namuu."

⁸ Hedího in t'owa t'ähki hedá in bú'win tsonnindá dit'oe ihaydi dit'ayyaapóe.

⁹ Ihaydiho in tsonnindi Jason-dá in i-ádi diji'indádi ovâychä'wá'áakannan ovâyma'p'äädí-ídi.

Öe Berea bú' báyékí t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyü

¹⁰ Wesebo i' khun in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indi Paul-á Barnabas-á wíyá bú'piye ovânsan, Berea gin dáytu'o'i'. Iwe dapówa ihaydi i' Hudíyoví méesate'ay eepiye damää.

11 In t'owa iwe'indá in Thessalonica-winbí shánkí dikhâmmu ovânt'öeyaanídí. Háa datú'in dit'öeyanda?, hedi thamuwaaagi Jöesi Tádávi ta'nin dâytundo' dínhanginpuúwidí tigúba háa ovâytu'an waa ta'gen namuu'in.

12 Báyéki t'owa inbí hí' ovânwäyu, in diwedí wên p'ó'ó'dédí'in Greek senä'dá kwiyä'dá diji'.

13 Hewänbo wên Thessalonica-win Hudíyo dínhanginpóe Paul-dá Jöesi Tádávi hí' oe Berea wá' ovây't'öe'o', hediho iwepiye dimäädi báyéki t'owa hânho ovây't'e'ya'nan.

14 Wesebo in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indi Paul oe mâap'oe k'áygépiye óesan, hebo Silas-á Timothy-á Berea-bo dänwóyí'.

15 Wên t'owa-ádi Paul namää, hedi indi Athens bú'piye óeho?. Iwe i'di ovâytu'an oe Berea-piye diwáymu'-í'in, Silas-á Timothy-ádi ovântu'âamídi háädi dänkodi ihaydi ivi'piye da'ä-í'in. Hediho han díví'an.

Paul-di in Athens-'in t'owa ovâyhéé'an

16 Wa'di Paul-di Silas-á Timothy-á oe Athens ovântsíka'máadíbo kodí wínachanpóepi imúndedi báyéki háäwi dínkw'ó'di' in t'owa dâyk'híjédi inbí jöesi dínmuu waa dâychaa'i'.

17 Hediho in Hudíyoví méesate'ay ee báyéki ovâyhéé'an Hudíyo-á Hudíyo dimuupí'indá, to'wên Jöesi Tádá dâya'ginmä'in. Hedá wá' thamuwaa-á bú' pinge dâyhäáwiku'ch'áade' iwe in to'wên diphademännindá ovâyhéé'o'.

18 Hedá wéndá senä' wá' iwe diji', indá in Epicurean t'owa-á Stoic t'owa-á inbí háhkan dínmuu'in dívíhá'o'. * Nää'in senä' Paul-ádi dívítuhkandodi wên ditsikapóe, "Hännan ná'i háhsó'yó natunji'?" Hedá wéndá ditú, "Hádéewáy pi'wên t'owavi jöesivi'gedi ihí'máa." Gin ditú' gá Paul-di Jesus-ví'gedi ovây't'öe'odân, hedi ovây'tumáa nachuu'in hedá nawáywówápóe'indá.

19 Hediho in tunjowa'ví'piye óeho', ee okú eedi Areopagus gin dâytu'o'i', hedi óetu'an, "Na'indá gihangin'ánda' ná'i ts'aqabi' háäwi i'gedi u'di t'owa ovâyhá'o'i'. Ti na'in dit'öe'amí i'gedi?"

20 Báyéki háäwi näwe bihéé'andi wémúu wänbo wígit'oe'pí, hedânho háa natunda'in gínhanginnáani'in gida'."

21 (In Athens-windádi hedá in já'wé'in t'owa iwe dithaa'indádi háädi wänbo t'ähki háäwi wänbo ts'aqabi' namuu i'gedidá' dívíhí'máa hedá dit'öe'o'. Hedánkun han óetu'an Paul.)

22 Hediho Paul in tunjowa'ví páadépiye iwínú hedi ovâytu'an, "Un Athens-'in t'owa, naadi wây múnde' un báyéki únháäwíkw'ó'nin bín'a'ginmä'in.

23 Unbí bú' i'ge ojidi wáyge unbí jöesi bín'a'ginmä'i dómú', hedá wá' wí antáa-á dómú', iwe bínháäwíkw'óe'ó i' bín'a'ginmä'igí', hedi eedi gin nata'muu: Wí jöesigi' ná'i antáa áypaa, tobá i' áytaapi wänbo'. Nää'i maqi bín'a'ginmä' tobá bintaapi wänbo', hediho nää-á ivi'gedá naqá wây't'öekankháymáa.

24 "I-á Jöesi Tádá namuu, i-á ná'i nan oepáa-á hedá i' háäwi t'ähki iwe nakw'ó'di-á ikhíjé, hedi i-á oe makówa-á nää nangá shánkí natsonji'. Hedánkun i' méesate t'owa dâykwl'ódi eejedá'mân wínathaapi.

* 17:18 In Epicureans dívíwäyunde' i' shánkí híw'ó'di háäwi in t'owagi' namuu dihíhchaanídí nää oepáa k'aydi. In Stoics-á diháhkanji' ta'gendi gihíhchaanídí wíginháy'áhpí háäwi wänbo gida'i-in hediháa wáydi wänbo wíghaytaachaanípi.

25 Hedihō t'owavi^owedi khäge^o wänbo wí^oúntáypí, gá hääwí wänbo t'owa dāypaⁱ wí^oúntáypídán. I^odānkun t'owa t'āhkí inbí wówátsi-á inbí hāa-á hedá hääwí dántáⁱ t'āhká ovāymā^o.

26 Jōesi Tádádí wēe sen ikhíjé, hedí iwediho t'āhkí nange^oin t'owa dipuyā nāā oepāa k'aydi t'āhkí dívíthaayé-ídi. Hewänbo in dipuyāpidíbo^o Jōesi Tádá i^oánshaa^oan häädi hedá wéngé dívíthaayé-í^oin.

27 Jōesi Tádádí in t'owa ovāykhíjé indi óenuuwā-ídi, hedí hādéeba óeshaa-í óetuwāmáadi. Hewänbo ta^ogendi na^oin t'owavi^owedi kayi^o wínajihpi, wēevi^owedi wänbo-á joe.

28 Jōesi Tádá namuudānkun na^oin giwówáji^o, hedá íví^oá^oyānmāa, hedá t'owa-á gimuu. Wáy wēn unbí ta^okannin wänbo ditú, 'Na^oin wänbo íví áy gimuu.'

29 Hedihō Jōesi Tádáví áy gimuuđi wíginkhāy^oāhpi gi^oāani^oin i-á wí hääwí waagi^obá namuu^oin t'owa i^ogedi diwānpi^oánshaapóedi inbí mandibo dāypaa^oi^o oedodi hāa kwāk'u ts'ā^oi^odi hāa k'uuđi.

30 Jōesivi^ogedi t'owa híwó wídika^opóya^opí ihaydi, i^odi wí^oovāyt^oanpi ihaydiho naná ovāytuhchāān-í^oin, hewänbo nāā t'owa t'āhkí wéngé t'āhkí diji^oin ovāytumāa inbí t'aywó^odi dāyjo^oamídi wí^oovāytuhchāān-ípidí,

31 gá owáy wí thaa ide^omandi^onaná^o diwe ovāyta^ogekeekw^oōeni t'āhkí t'owa hāa híwó hāa híwóhpi díví^oannin, hedí wí senho óesóge gin ovāyt^oamídi, hedí ná^oi sen óewáywówápaadi thay^oeedi dínkeeyan óesóge^oin gin Paul-di ovāyt^oan.

32 Wí to^owí nachuu^oi nawáywówápóe i^ogedi dit'oe ihaydi, wēn dip'āajidi t'āmāge Paul óetumāa, hewänbo wáy-á wéndá ditú, "Owáy wíyá häädi ná^oi bihée^oandi^o wíyá git'oe-í^oin gida^o."

33 Hedí Paul iwediho namāa.

34 Wēn senā^o íví hí^o ónwāyudi i-ádi dívíwón. Wí sen in diwedi Dionysius gin nakháwā, i-á Areopagus-wi tunjowa^o diwedi^oi^obá namuu. Wí kwee wá^o iwāyū, Damaris gin nakháwā^oi. Hedá wáy wáy-á t'owa iwe diji^oin wá^o dívíwāyū.

18

Paul-di Jōesi Tádáví híwó^odi tun oe Corinth bú^o ovāyt^oōe^oan

1 Ná^oi naphade ihaydi Paul Athens-di namāa, hedí Corinth bú^o napówa.

2 Iwe wí Hudíyo sen Aquila gin nakháwā^oi^o óets'antaa, i-á oe Pontus nange na^oaypuyā. Iví kwijó Priscilla-ádi Italy nange wāhäädi dats'anpówa, gá i^o Rome-wi tsondi p'ó^odédí^o Claudius-di t'āhkí in Hudíyo oe Rome-di ovāykehpiyedān.

3 Paul-á ná^oin wíje^oinbí^opiye namāa hedí indádi iwóyí^o. I-ádi indádi te'aapa^oin dimuudi wé^oge díví^oōe^oan.

4 Kaykhanwówa thaa eeje Hudíyoví méesate^oay eepiye Paul namāa^oā, hedí kay^oindi ovāyhée^oo^o. Ikhääde Hudíyo dimuu^oin hedá Hudíyo dimuupi^oindá íví hí^o ónsígi^oamídi.

5 Silas-ádi Timothy-ádi Macedonia-di dapówa ihaydiho Paul wíyá wí^oite^oaapaapi, hebo thaa t'āhkí Jōesi Tádáví hí^o in t'owa ovāyt^oōe^oo^o, hedí thay^oeedi in Hudíyo ovāyhá^oo^o Jesus-áho namuu i^o to^owí Jōesi Tádádí óesóge^oi^o t'owa ovāy^oaywoenídi.

6 Hewänbo wí^oónsígi^oanpidí íví^opiye dit'ayjaapóe, hedá híwóhpi^oda^o ivi^ogedi dívíhée^oan. Hedihō íví aa iwedi ina^ojeepidi ovāykeeyamídi

ovâyjoekankhâymaa'in. Ovâytu'an, "Jôesi Tádáví'weđi ípedeédá, unbí'innân únmuu, naa wíđínchäänú-ípi. Nää iweđi páadépiye in Huđíyo dimuupi'innân ná'i hí' dovây't'òekankhâymaa."

⁷ Heđiho ovâyjoe'andi wí sen Justus gin nakháwǎ'ívi'piye namää. Justus-á i Huđíyoví méesate'ay nú' nathaa, heđi Jôesi Tádá báyéki óe'a'gin.

⁸ I' Huđíyo méesate p'ó'déđi' nakháwǎ Crispus gin. I-ádi ívi k'aygi'indádi t'ähki Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyu, heđá báyéki wáy-á ná'in Corinth-win t'owa wá' Jôesi Tádávi tun dit'oeđi dívíwäyudáhá' ovâypp'ó'p'oe'an.

⁹ Wí khun Paul-di Nanbí Sedó Jesus óemü' waagibá únpoé, heđi Paul óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípi ovây't'òe'âamíđi naví'gedi, wíwíwóyi'nípi.

¹⁰ Naadi wí'áyíngimáa, heđiho wí to'wíđi wóeyǎ'đá há'to wóewa'ámí, gá nää bú' báyéki t'owa naví'in dínpuuwi'in dithaadân."

¹¹ Heđiho Paul wí paayodá píngé ee bú' iwóyi' Jôesi Tádávi hí' ovâyhá'odi.

¹² Oe Achaia nange wǎhǎǎ Gallio óep'ó'déđi'sóge ihayhǎǎđibá, in Huđíyo dívíwé'ge'andi Paul únkenmää, heđi oe tunjó wháagépiye óeho'di Gallio óetu'an,

¹³ "Nǎ'i sendá t'owa ovâyhá'o' Jôesi Tádá piháa óe'a'ginmääníđi, nanbí khuu gínmuu waagá yoe."

¹⁴ Paul ihí'khâymaaawân hebo Gallio-di in Huđíyo ovâytu'an, "Nǎ'i sen wên háawin t'aywó'nin heđiháa wên háawin wǎhphade yǎ'đâapi'in namuu'in i'andáho', ihayđânho híwó namúuni naa dáytsíkha'ámí unbí t'ehpiđe tun ívi'piye wáy't'óeyaaníđi.

¹⁵ Hewânbo nää úviwǎnpituhânbo wáy wí tun namuu i'gedi, wáy wí kháwǎ namuu i'gedá, heđá unbí khuu i'gedá. Heđáho unnânho únpikhây'ǎ' ná'i hǎǎwí bínkodi'ámí'in. Naa wó'da'pí otún'i'in gi'bi hǎǎwí háa híwó'di háa híwóhpí' namuu'in."

¹⁶ Gin Gallio-di ovâytu'an dihayđi i' tunjó wháagé iweđi ovâykhehpiye.

¹⁷ Ihayđi in t'owadi ná'i Huđíyoví méesate p'ó'déđi' óeyǎ', i-á Sosthenes gin nakháwǎ, heđi Gallio-ví páadépiyebo óewhá', hewânbo háa díví'o'indi Gallio wí'óe'áyíngimági.

Paul oe Antioch bú'piye nawáymää

¹⁸ Paul oe Corinth bú'bo wiyá háyú thaa iwóyi', heđáhá' in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in ovâyjoe'andi i-ádi Priscilla-ádi heđá Priscilla-ví sen Aquila-ádi oe Cenchrea bú'piye dimää. Cenchrea iwe Paul óek'owa, t'owa ovâykeeyamíđi i'annin háa Jôesi Tádávi'piye ívi tun imági waa. * Iweđáhá' kophé iweđá oe Syria nangepiyá dimân.

¹⁹ Hebo iwe dípówápíđibo' oe Ephesus bú'piye dimää, heđi Aquila-ádi Priscilla-ádi ee bú'bo dǎnwóyi'. Paul-dá ovânjoe'andi in Huđíyoví méesate'ay eepiyá namää, heđi iwe in Huđíyo-ádi báyéki ihée'an.

²⁰ Wéndi óedaa'an báyéki thaa indádi iwóyi'níđi, hewânbo Paul wínahíjepi.

²¹ Ovây sengitu'andi ovâytu'an, "Jôesi Tádá natúđáho naa wiyá unbí'piye owáy'ǎǎ-í." Heđi iweđi kophé iweđi namää.

²² Oe Caesarea bú' napówá, iweđáhá' oe Jerusalem-piye namää in iwe'in méesate'in t'owa ovây sengitu'ámíđi. Iweđáhá' oe Antioch-piyá namää.

* **18:18** Wáyjéđi in Huđíyo sená' inbí tun dívímá' Jôesigi' dívít'òe'ámíđi, heđi inbí phó dáysômää' inbí t'òe dǎybowa píháy.

²³ Iwáy wáhhää báyéki thaa naʼán, heđi iweđi oe Galatia nange iʼge tʼáhkí heđá Phrygia nange iʼgá namää in Jesus-víʼpiye dívíwäyundeʼin ovâykhägeʼnamíđi shánkí kayʼindi dívíwäyü-íđi.

Apollos-di Jôesi Tádávi híwóʼdi híʼ oe Ephesus-á Corinth-á ovâyʼôeʼan

²⁴ Ihayhääđibá wí Huđíyo sen Alexandria búʼ iwe naʼaypuyäʼiʼ Apollos gin nakháwäʼiʼ oe Ephesus-bá napówá. Năʼi sendá nahíʼmagan, heđá Jôesi Tádávi taʼnindá híwóʼdá óntaa.

²⁵ I-á Nanbí Sedó Jesus-ví kuu iʼgedi ûnhanginná, hediho pín taʼgedi wây-á tʼowa iʼgedi ovâyhiʼmáa, heđá áyîngidá Jesus-víʼgedi ovâyháʼoʼ, tobá John iʼ pʼóʼpʼoekandiví hâhkan niʼgediđáʼ ûnhanginnân wânboʼ.

²⁶ Khunwôedaʼginpíđiboʼ in Huđíyoví méesateʼay ee Apollos-di ovâyhéeʼan. Priscilla-áđi Aquila-áđi datʼoe ihayđi inbíʼpiye óehoʼ, heđi Jôesi Tádávi kuu shánkí thayʼeedi ónthayyan.

²⁷ Heđáháʼ Apollos-á Achaia nangepiye napundaʼ, hedi in Jesus-víʼpiye dívíwäyundeʼindi óetuʼan híwó namuuʼin namú-íđi, hediho indi in Achaia-win Jesus-víʼinbá ûnmuuʼin ovâytaʼnan Apollos óesígákájiʼin. Apollos-á oe Achaia napówá ihayđi báyéki ovâykhägeʼnan in toʼwên Jôesi Tádávi sígísehkaná ûnmuđi Jesus-víʼpiye dívíwäyüʼin.

²⁸ Iví tun ûnkay, hedi in tʼowa tʼáhkívi páadépiye in Huđíyo ovâytuʼan piháa dívíwäyundeʼin, heđi Jôesi Tádávi taʼnin ovây tundodi ovâythayyan Jesus-á namuu iʼ toʼwí Jôesi Tádáđi óesógeʼiʼ tʼowa ovâyʼaywoeníđi.

19

Oe Ephesus búʼ Paul-di Jesus-víʼgedi ovâyhéeʼan

¹ Waʼdi Apollos oe Corinth búʼ wáy najiʼ ihayđi, Paul iʼ nange iʼgedi naʼääđi Ephesus búʼ napówá, heđi wên tʼowa John iʼ pʼóʼpʼoekandiví híʼ ónwäyüʼin ovâymuʼ.

² Paul-di ovâytsikaʼyan, “Ti năʼi Yăʼdâaʼi pʼoewaḡahâa bînkêʼ úvíwäyü ihayđi?” Indi óetuʼan, “Naʼin wíginhanginnâhpi wí Yăʼdâaʼi Pʼoewaḡahâa wânbo najiʼin.”

³ Paul-di ovâytsikaʼyan, “Háađan handi wovây pʼóʼpʼoeʼan?” Indi óetuʼan, “Gá John iʼ pʼóʼpʼoekandiví hâhkan áywäyudân.”

⁴ Paul-di ovâytuʼan, “John-di in tʼowa ovây pʼóʼpʼoeʼan gá inbí tʼaywóʼdi dâyjoeʼandân, heđi ovây tumáa, ‘Naví tíʼúugé wí napowagiʼoʼivíʼpiye úvíwäyü-í. Hedi háʼi-á Jesus-ân namuu.’”

⁵ Paul-ví híʼ ditʼoe ihayđi ovây pʼóʼpʼoeʼan dâykeeyamíđi Nanbí Sedó Jesus-víʼpiye dívíwäyüʼin.

⁶ Heđi Paul ivíʼdi imankʼûʼdi iʼ Yăʼdâaʼi Pʼoewaḡahâa dínwân, heđi wíyá piʼwí tundi dívíhiʼmáa, heđá Jôesi Tádávi tukheʼmin waabá dívíhéeʼan.

⁷ Mađi táʼdi wíje senáʼ iwe dijiʼ.

⁸ Poje pʼóe tʼáhkí Paul in Huđíyoví méesate eepiye namääʼä, hedi khunwôedaʼginpíđiboʼ in tʼowa ovâyhiʼmáa. Ovâythayjoʼ Jesus-ân namuu iʼ toʼwí Jôesi Tádáđi óesógeʼiʼ tʼowa ovâyʼaywoeníđi, heđi ikhäädeʼ iví híʼ ónsígíʼamíđi.

⁹ Hebo wáy wên dívípʼóhkáyʼandi wídívíwäyupí, heđá Jesus-ví pʼóe iʼgedá híwóhpi-á in iwe dikwʼóʼnin ovâyhéeʼan. Heđânho Paul-di năʼin ovâyjoeʼandi in Jesus-víʼpiye dívíwäyundeʼin i-áđi ovâyhoʼ, heđi wí tewhá eepiye dimää,

wí sen Tyrannus gin nakháwǎʔiʔdi t'owa ovâyháʔoʔ iwe. Iwá Paul-di thamuwaaigi Jôesi Tádávi híʔ ovâythayjoʔ.

10 Wíje paayo t'áhkí Paul gin iʔan, hedí handidi in t'owa Asia iwéngé dithaaʔin Naʔinbí Sedó Jesus-víʔgedí dit'oe, Hudíyo dimuuʔindádí Hudíyo dimuupíʔindádí.

Sceva-ví eʔnún didaʔ in yǎʔdâapiʔin p'oweaqahâq ovaykhepeeyé-íʔin

11-12 Jôesi Tádádí Paul óekhâgeʔnan pínán t'ôe iʔamidí, giʔbi háǎwí in t'owa wémúu wánbo dâymúʔpiʔ, hedího aaʔây háǎwí dedantâa háǎwí itâgeʔiʔ in dihaykw'óʔninbíʔpiye ovâyhoʔ, hedí dihekhâapóe, hedá yǎʔdâapiʔin p'oweaqahâq-á in t'owa ovâymâaʔin dínpee.

13 Ihayháǎbá wên Hudíyo wáʔ wéngé t'áhkí dívíjýende náʔin yǎʔdâapiʔin p'oweaqahâq t'owaviʔwedí ovâykhepeeyé-ídí. Náâ-á indá dívíkhâǎde hanbá dívíʔamidí Jesus-ví kháwǎʔ ónkhâyǎʔdedí. Ginnán ovâytumâa in p'oweaqahâq: “Nǎʔi Jesus-ví kháwǎʔ dónkhâyǎʔdeʔ, ivíʔgedí Paul-di in t'owa ovâyʔt'ôeʔoʔ, hedího naadí wítsonmâa náǎbo ópeeve náʔi t'owaviʔwedí.”

14 Wí Hudíyo owhaʔ p'óʔdédíʔ Sceva gin nakháwǎʔiʔ tsé ihay eʔnún gin dívíʔoʔin únkw'ó.

15 Hewánbo han ditú ihaydi, iʔ yǎʔdâapiʔ p'oweaqahâqdi ovâytuʔan, “Jesus dótaa, hedá toʔwí Paul namuuʔindá dínhanginná. Hebo undá – toʔinnan ímuuʔ?”

16 Hedí iʔ sen iʔ yǎʔdâapiʔ p'oweaqahâqdi óemâaʔiʔdi ovâytsaachânudi hânho ovâymahpúu ovâyʔʔan píhay, hedí aawhée buugiʔnin diwahkanmuuʔin iʔ tewhá iwedi dishavepee.

17 In Ephesus búʔ dithaaʔin Hudíyo-á Hudíyo dimuupíʔindá dínhanginpóe háa dínpóeʔin, hedího dikhunwóedaʔpóe, hedí ditúʔ Nanbí Sedó Jesus hânho hayʔi namuuʔin.

18 Hedí báyéki in Jesus-víʔpiye dívíwâyüʔin Paul-víʔwe dipówá, hedí dívítʔaywoʔdihâätsiʔandá dâykeekw'ódi háa dívítseyekanhonnin.

19 Wáy wên dichugekanháʔindá inbí chuge háhkan taʔdi dâykán, hedí dâypahánú in t'owa t'áhkí dâymúunídí. Iʔ taʔdi háyü nachǎʔmuuʔin dâymaapa ihaydi pʔánántǎ maapaason (50,000) kwǎkʔu tsʔǎʔi cháʔ napóe.

20 Handidiho shánki wánbo t'owa Nanbí Sedó Jôesi Tádávi híʔ dit'oeʔoʔ hedá iʔpiyá dívíwâyundeʔ.

Háa Paul nakandaʔ waa

21 Náʔi háǎwí napóeʔi naphade ihaydi, Paul iʔánshaamâgi namú-ídí oe Macedonia nangepiye hedá Achaia nangepiyá hedáháʔ oe Jerusalem búʔpiyá. Natú, “Owáy eepiye omâá ihaydáháʔ dínkhâyǎʔʔ oe Rome-piye wáʔ omú-íʔin.”

22 Oe Macedonia-piye wíje iví khâgeʔnin isan, Timothy-á Erastus-á damuu, hebo i-á shánki háy tǎhki oe Asia nangebo iwóyíʔ.

Demetrius-di in t'owa ovâyʔeʔyaʔnan hedânho híwóhpí dívíʔqmídi

23 Ihayháǎqdi oe Ephesus báyéki t'owa ditʔayyaapóe in Jesus-ví p'ôe iʔge dimánninbíʔwepiye.

24 Wí sen Demetrius gin nakháwǎʔiʔ iwe naʔán, i-á kwǎkʔu tsʔǎʔiʔdi ihǎǎwípaʔi namuu, hedí méesate híʔindi ipaʔ, náʔi méesate-á iʔ kwee Diana dâyʔaʔginmǎʔ iweʔi méesate hayʔi waagibá nakeetʔoeʔiʔ. Demetrius-á hedá in wéʔgen i-áqí dívítʔóemâaʔindá híwó hay cháʔ dintsʔúyaʔ inbí t'ôe iwedi.

25 Hedího Demetrius-di iví t'òe'in hedá wây-á wëndá hâ'bi t'òebá díví'o'indá ovâywé'ge'an, hedí ovâytu'an, "K'ema'in, únhanginná báyéki chá' nanbí t'òe iwedi gints'úya'nin.

26 Unbo bînmú' hedá ít'oe háa ná'i sen Paul ikanhonnin. I' natú' in jòesi t'owa dâypa'in dâya'ginmäänídi ta'gennin jòesi wídumuupí, hedí wí'gingí nää Ephesus-á hedá ná'i Asia nange t'ähká t'owa iví hí' ovâywâyukannan, hedá iví hí' únmuudi báyéki t'owa Diana-ví'wedi dívijâ'an.

27 Hádée nanbí t'òe i'gedi t'owa híwóhpi díví'ánshaa'amí'in napúuwí. Hedá iwedá mađi wá' napúuwí t'owa di'âanı'in i' hay'i kwee Diana i' to'wí na'indi ây'a'ginmâ'iví méesate wí'únchá'muupí'in. Hedá tobáháa t'ähki t'owa nää Asia-windáđi hedá in wé'gen hâwéngé t'ähki dithaa'indáđi nää óe'a'ginmâ' wänbo', mađi nää iwedi páadépiye di'âanı hay'i wínamuupí'in."

28 In t'owa háa Demetrius natú'in dit'oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe, hedí dívítu'wínúnde gin, "Diana nää Ephesus-wi namuu'i báyéki hay'i namuu."

29 Hedí shánki báyéki t'owa diwé'gepóe, hedí dívít'ehtu'wínúnde', hedí wên wíje sená' oványá'đi ovänkhóhkay'an oe bú' pingé t'owa dívíwé'ge'o' iwepiye. In sená'dá Gaius-á Aristarchus-á gin dakháwá, indá Macedonia nangewin damuu, hedí Paul-áđi wéngé t'ähki dänjýénde'.

30 Paul in t'owa dikw'ó' diwepiye natsudedá' ovâyhée'amídi, hewänbo in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indi óekhâ'an.

31 Hedá wên Asia-win p'ó'déđi'in sená' Paul-ví k'ema'in únmuu'indi Paul ónt'òesan óetu'âamídi in t'owaví páadépiye wí'ikeehúuwípi'in.

32 In t'owa t'ähki wé'ge shánki dínthkwíntú'. Wênho wên háawên dívítu'wínúnde', hedá wây-á shánki piháa wänbo-á. Wên háyúhayđida' t'owa dínhanginná háadı diwé'gepóe'in.

33 Hedí in Hudíyodi wí sen Alexander gin nakháwá'i' oe páadépiye óewínúdi óetu'an háa natúuní'in. Hedího Alexander imannan in t'owa dívít'òeyaanídi. Nada' in t'owa ovâytu'âamí'in in Hudíyo wí'ovâyhíwóhpiháñú-ípidí ná'i napuwamän ni'gedi.

34 Hebo Alexander-á Hudíyo namuu'in in t'owa dínhanginpóe ihaydi t'ähkiđibo mađi wíje óeđa t'ähki shánki kaygi wänbo dívítu'wínúnde', "Ná'i Ephesus-winbí Diana hânho hay'i namuu" gin.

35 T'òediwän i' bú'wi ta'kandiđi hândá' ovâykannan in t'owa, hedí ovâytu'an, "Un Ephesus-win ímuu'in, t'ähki t'owa wéngé t'ähki dikw'ó'nin dínhanginnáhpí'an ná'in Ephesus bú'win t'owa ná'i hay'i Diana-ví méesate únmuu'í' ây'âyíngimáa'in, hedá i' k'uu Diana waagibá úncháa'í' oe makówáđi únke't'á'di-á wá' ây'a'gindo'.

36 Tóebo wúnkodipí natúunídi ná'i háäwí ta'gen wínamuupí'in. Hedânho ánpí ikwo'ní, hedí wíyá háawên wí'úví'amípi híwó úví'ánshaapíđibo'.

37 Undi ná'in wíje sená' nääpiye bînmaa tobá háäwí wänbo méesate iwedi wíđänsä'manpí wänbo', hediháa nanbí Diana ây'a'ginmâ'iví'gedi háawin t'aywó'nin wídatúhpi wänbo'.

38 Hedího Demetrius-áđi in i-áđi dívít'òemáa'indáđi wí to'wí ónt'e'p'ède-í'in didá'dá, dínkhây'á' óetsondiwekääni'in. In tsonnin dívíwé'gek'w'ó'e'ó t'owa ovâytyunjó'namídi, hedí in t'owaví t'ehpide tun ovây't'òeyande'.

39 Hebo wíyá háäwí i'gedi ihéeda'dá, hedân úntsíkhakanpoe'o in bú'win p'ó'déđi'indi in t'owa t'ähki ovâywé'ge'an píhay.

40 Nã'i gin otú, gá mađi in Rome-win tsonnin ditúunídán un nãwewin t'owa unbí p'ó'déđí'indádíbo úvípíhãnmáa'in. Hãa nãa thaa napóe waa wínakhây'ãhpi napúuwí'in, heđi tóebo wí'ũnkodípí ovãytú'ã'amídí háadı un t'owa úvít'aywé'ge'andi."

41 Heđi han natú ihayđi ovãytú'an t'ãhkídíbo' inbí'piye dimú-í'in.

20

Paul-á iví k'ema'indáđi oe Macedonia-piye heđá Greece-piyá dimää

1 T'ãhki hãnda' napóe ihayđi Paul-di in Jesus-ví'piye dívíwãyunde'in ovãywé'ge'an, heđi ovãytú'an kwee waa sen waa di'á'be-ídí. Heđáhá' ovãysengitú'andi ovãyjoe'an oe Macedonia nangepiye namú-ídí.

2 Ee Macedonia iwéngé t'ãhki ijyéndedi in dívíwãyunde'in iwe dikw'ó'nin wá' hanbã ovãyhée'an, heđáhá' oe Greece-piyá namää.

3 Iwáy wãhãã poje p'óe na'ãn. Ihayđáhá' ikhãy'an oe Syria nangepiye kophé iweđi namú-ídí, hewãnbo ûnhanginpóe in Hudíyo óeháyjí i'gedi dívíhí'máadı, heđiho iví ánshaa i'egó'andi oe Macedonia nange i'ge nawáymää.

4 Nã'in senã' i-áđí dimää: Sopater oe Berea bú'wí', i-á Pyrrhus-ví e'nú ũnmuu; Aristarchus-á heđá Secundus-á oe Thessalonica bú'win damuu'indá; Gaius oe Derbe bú'wí-á; Tychicus-áđí Trophimus-áđí oe Asia nangewindá; heđá Timothy-á.

5-6 Nã'in senã' oe Troas bú'piye dipáadémää, heđi Paul-áđí naa-áđí oe Philippi bú'bo ãnwóyí', in Hudíyoví shãnkí'eedi dínphãde píhay, nã'i shãnkí'eedi dãytú'o' "Owãaseepí' Pávã Dãyk'o'i Thaa" gin. * Ihayđã iweđã kophé iweđi gamää, heđi p'ánú thaa naphãde ihayđi oe Troas gapówã, in wé'gendi na'in dítsikha'mãa iwe, heđi wí jãadı iwe gikw'ó.

Oe Troas i' e'nú Eutychus nachuudí óewáywówãpaa

7 Dumĩngu iwe íwíwé'ge'an i' méesa buwã ãyk'o'ídí, heđi Paul-di dihí'mãa. Khunpinu puwahayđi ihée'an gã wíyã thãwãn iweđi ijãakankhãymãadãn.

8 T'ãhkídíbo oe wha'k'ay ive giwé'gekw'ó, heđi báyékí naphakókošaa.

9 Wí e'nú Eutychus gin nakhãwã'i nawháphódikhuuchá' deedi na'ãn, heđi hãnho najóeda'puwamãn Paul thaa t'ãhki ihí'máadı. Téegĩndi najókhãndi, na'ãn diweđi oe já'wépiye najóke't'á, heđi óedaygi'an dihayđi chu'i óeshaa.

10 Paul wha'k'ayđi nawá, heđi idége'disógedi i' e'nú óeba'aaké', heđi ovãytú'an, "Íwíwo'gi wí'ítaachãnpúuwípí. Nã'i-á nãã nawówãmuu."

11 Heđiho wíyã oe wha'k'aypiye napee, heđi indáđi ipávãhãveđi ihũyuan, heđã shãnkí ovãyhée'an nathay píhay. Ihayđã ovãyjoe'an.

12 I' e'nú iví'piye indi wówã'i óeho', heđi báyékí dihíhchan.

Paul oe Miletus bú'piye namää

13-14 Paul-di ho dítú'an kophé iweđi gipáadémú-í oe Assos bú'piye i' ãytsikha'ãmídí, hebo i-á nangedíbo namú-í heđi iwe i' wã' i' kophé itokhãymãa. Heđiho han ív'an, heđáhã' Assos iweđã Mitylene bú'piyã gimää.

15 Iweđã wa'đi kophé iweđi Chios-piye gimää, i-á p'ojãadı namuu, heđã wíyã thãwãndã wíyã p'ojãadı Samos-á gipówã. Oe Trogyllium bú' ívívóyí', heđã wíyã thãwãndã oe Miletus bú' gipówã.

* 20:5-6 Luke wíyã Paul-áđí nají'.

16 Paul iʼánshaamägi oe Ephesus wiʼiwóyíʼnípídí, báyéki thaa oe Asia nange iʼge winayêenípídí. I-á nawóʼon oe Jerusalem napóewídí híwóʼ dihaydiboʼ, in Hudíyoví shánkíʼeedí thaa Pentecost gin dáytuʼo dínnáhpídíboʼ, hádeeho únkodídi.

Paul-di in Ephesus búʼin méesateʼin pʼoʼdédíʼin ovâytumakheʼan

17 Waʼdi Miletus wáy najiʼ ihaydiboʼ, oe Ephesus búʼpiye itʼoesan, in méesateʼin tsonnin ovâytuʼamídí ivíʼpiye diʼää-ídi.

18 In dipówá ihaydi ovâytuʼan, “Un tʼáhkí únhanginná háawi sen omuuʼin iʼ páadéʼi thaa Asia opówá ihaydi waabo náá puwahay.

19 Naa Nanbí Sedó Jesus-gíʼ dáyʼtʼoéʼandi wídáypitegendepí. Háyan wänbo dáysíhtää in tʼowavíʼgedí oʼáyíngipóedí. Báyéki tʼoephade dínpówá in Hudíyodi díʼannin namuudi.

20 Un únhanginná naa wídáywóyíʼpíʼin háäwí wänbo úntáyʼi wâytuʼodi wâykhägeʼnamídí, hedá iwéʼgekʼwʼoʼ deejá unbí whágé iʼgá wâyháʼoʼ.

21 Kayʼindi naadi wâytuʼan wíʼgín Hudíyo-á Hudíyo ímuupíʼindá unbí tʼaywóʼdi bínjoeʼamíʼin hedá Jôesi Tádávíʼpiye úvibée-íʼindá, hedá Nanbí Sedó Jesus Christ-víʼpiye úvíwäyü-í.

22 “Nää-á Jerusalem-piye omän, ginho iʼ Yäʼdääʼi Pʼoewaahâädi dítuʼandi. Naa wídínhanginnáhpí háa owáy wáhää dínpuwagiʼoʼin, hewänbo náʼindáho dínhanginná:

23 Nää búʼiʼgeʼtsʼuʼeeje tʼáhkí, iʼ Yäʼdääʼi Pʼoewaahâädi dínthayyan taʼgendi dípansogekhâymaaʼin hedá dontʼoephadekhâymaaʼin dá.

24 Hewänbo háa dínpóe wänbo háäbo wídínmuupí, tobáháa diháyí haa owówápee-í wänboʼ. Naa owänpidaʼ dóboewa-íʼin in tʼoé Nanbí Sedó Jesus-di dítuʼan dóʼamíʼin. Hedi náʼin tʼoé-á ginnân namuu: Iʼ híwóʼdi tun Jôesi Tádáví sígísekanä iʼgedí pín taʼgedí in tʼowa dovâyʼtʼoéʼamí.

25 “Undádí naa ojiʼ Jôesi Tádáví khuu iʼgedí wâyʼtʼoéʼodi. Hewänbo náá dínhanginná wéedi wänbo un diwedi háʼto wíyá dímúuníʼin.

26 Hedânho náá-á naadi taʼgendi wâytuʼâamí náʼin: Wí toʼwí Jôesi Tádávíʼwedi napedeedáhoʼ, tóebo wíʼúnkodípi naa dínchäänú-ídi,

27 gá wóʼkhunwóedaʼpídân wâytuʼâamídí háäwí tʼáhkí Jôesi Tádá ikhâymaaʼin.

28 Wíʼbo bípiʼáyíngiʼan, hedá tʼáhkí háʼin tʼowa Jôesi Tádávíʼin únmuuʼindá binʼáyíngiʼan, wí kʼúwá áyíʼdiʼ iví kʼúwá iʼáyíʼdo waagibá. Iʼ Yäʼdääʼi Pʼoewaahâädi un wovâytsonninkwʼódi, wên kʼúwá áyíʼnin waaginbá ímúunídi. In tʼowa Jôesi Tádáví méesate eejeʼin dimuuʼin ivíʼin únmuu, ingíʼ iví ay imági di iví únʼpʼoe ichʼáanídí.

29 Naa dínhanginná owáy naadi wâyjoeʼan dihaydáhoʼ, wây-á wên tʼowa unbíʼye dipowagiʼo, wên tʼayjaaʼin khunjó in kʼúwá dáyháanú-ídi diʼääʼä waagibá,

30 hedi wáy wên unbí jáa dijiʼindi wänbo in Jesus-víʼpiye díwäyüʼin ovâyhójoʼamí, indádí dáypuhkannamídí.

31 Hedânho bíʼáyíngiʼan haʼmin tʼowađi, hedá wíʼúnʼoede-ípí naadi poje paayo tʼáhkí khuu-á thaa-á wâyháʼannin, hedá un ímuudiho navi tsíʼpʼoe donchʼáa.

32 “Nää wâytumáa, Jôesi Tádádí wovâyʼáyíngiʼamí hedá wovâsísekanäʼoʼin wovâyhanginʼannamí. Iʼ únkodi wovâykhägeʼnamídí kayʼin ípaa-ídi hedânho shánkí ivíʼpiye úvíwäyü-ídi, hedá wáʼ únkodi iʼ

kä?ää únmuu'i wovâydenkw'ódi'i wovâymäänf'in. Hedá to'wên t'ähki i'di ovâyde'mannin wá' ná'i híwó'di háawibá diyämu-i.

³³ Wiyá to'wívi chã'dá aa-á naagi' wó'da'pí.

³⁴ Naví mandí dáy't'óe'andi i' dintáy'i donhógi, hedá hanbá in to'wên naa-ádi diji'in dintáy'i wá' ingi' dovâyhógi. Un t'ähki ná'in únhanginná.

³⁵ Naa háädi wänbo t'ähki ha'wáa dáy'an wáykeeyamídi háa únkhây'ä'in úví'amí'in. Hânho úvíkhä-í to'wên dintáy'in bínkhägé'namídi. Wí'ún'óede-ípi ná'i tun Nanbí Sedó Jesus-ân wí'bo natú'in: "To'wí imä'i-á shánkí nahíhchan to'wí ihónde'ívi'wedi."'

³⁶ Paul ihí'bowa ihaydi idége'disóge hedí t'ähki in wé'gendádi dívíúusu'an.

³⁷ T'ähkídi'bo hânho dívísíntäädi Paul óeba'aakê' hedí hânho óesígísengitü'an.

³⁸ Dik'áykháapóe i'di ovâytu'andi, "Undi wiyá há'to dímuuni" gin. Hedáhá' t'ähkídi'bo na'indádi i' kophé iwepiye dimää dísegitü'äqamídi.

21

Paul Jerusalem-piye namää

¹ Na'indi in t'owa äyjoe'an dihaydi i' p'ojäädi Cos gin dáytu'o' iwepiye ta'gebo gimää. Wiyá tháwän oe p'ojäädi Rhodes gin dáytu'o' iwepiye gimää, iwedáhá' oe Patara bú'piyá.

² Iwe wiyá kophé oe Phoenicia nangepiye namändi na'än, hedí ívítógi di iwedi gimää.

³ Cyprus p'ojäädi nanbí yä'mängédi nak'óe, hedí i' giphademändi äymü'. Iwedá oe Syria nangepiye gimää, hedí Tyre bú' gipowá. Wí hé iwepiye dáyhondi' dáydaykhâymaa.

⁴ Wa' gin díví'odi wên Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in äynuwa, hedí äyshaadi wí jáadi indádi ívíwóyi'. Indi Paul óetu'an Jerusalem-piye wínamú-ípi gin, gá i' Yä'däa'i P'oewahhäädi ovâytu'andán háa ünpuwagi'o'in.

⁵ Na'in kophépiye wiyá gimú-ídi napóe ihaydi, t'ähki in senä' inbí kwiyä' hedá inbí äyyäá wóegé oe bú' já'wépiye dípahó', hedí máap'oe kíngéwi okhá' deedi ívidége'dikw'ódi di ívíúusu'an.

⁶ Ívisengitü'khanbowa ihaydi na'in gimännin i' kophé iwe ívítógi, hedí in Tyre-windá dívíweeho'.

⁷ Tyre iwedi gimää hedí oe Ptolmais bú' gipowá. In Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in iwe dithaa'in äysengitü'an, hedí wí thaa indádi ívíwóyi'.

⁸ Wiyá tháwän iwedi gipee, hedí oe Caesarea bú' gipowá. Wí sen Philip gin nakháwä'ívi'piye gimää, i-á Jóesi Tádávi híwó'di tun ovây't'óe'o'i namuu, hedí i-ádi ívíwóyi'. I-á wêe namuu in tséqi diji'in senä' diwedi, in oe Jerusalem ovâyde'mannin in Jesus-ví t'óekhuwa'in ovâykhäge'namídi.

⁹ Philip-á jónu a'yün khóhtsaapi'in ünkw'ó, indá Jóesi Tádávi tukhe'minnân únmuu.

¹⁰ Häyú thaa iwe gikw'ón dihaydi wí sen Agabus gin nakháwä'i' oe Judea nangedi napowá. I-á wá' Jóesi Tádávi tukhe'bibá namuu.

¹¹ I' sen nanbí'piye na'ää, hedí Paul-ví ba'áa ónkê'di wí'bo iví ändádi iví mandádi ipiwhi'an, hedí natú, "I' Yä'däa'i P'oewahhää natú, gínbá in Jerusalem-win Hudíyodi óewhihkanhâymaa to'wí ná'in ba'áa iví'in únmuu'i', hedá in Hudíyo dimuupi'inbí mange óekánkhâymaa."

¹² Ná'in git'oe ihaydi in wé'gen t'owa-ádi kay'indi Paul äytumáa oe Jerusalem-piye wínamú-ípi gin.

13 Hebo Paul natú, “Hânnan úví’o’? Háadan íséjei’? Háadan dík’áykháa’o’? Naa okhâymuu t’owadi díwhi’ámídída’bá joe, okhâymuu wá’ oe Jerusalem Nanbí Sedó Jesus-gí’ ochuu-ídí’

14 Wíginkodípí áyhíjekannamídí, hediho giwânpitú, “Háa Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú waa napúuwí,” hedi wíyá wí’âyü’anpí.

15 Wíyá háyü thaa naphade ihaydi nanbí háäwí áykhây’an hedi Jerusalem-piye gimää.

16 Wên Caesarea-win Jesus-ví’piye dívíwâyunde’in na’indádí dimää. Oe Jerusalem gipówádí Mnason-bí tewhá eepiye dího’ iwe gikwonídí. Ná’i sendá Cyprus-wi namuu, hedi wí in páadé’in Jesus-ví’piye dívíwâyunde’inbí’wedi’í’bá namuu.

Paul-di James-á in méesate’in tsonnindá ovâyü’an háa ûnpóe’in

17 In Jerusalem-win Jesus-ví’piye dívíwâyunde’indi híhchandi dísíghógi.

18 Wíyá tháwân Paul-ádi na’indádí James-ví’piye gipuwämää. T’ähki in méesate’in tsonnin wá’ iwe dikw’ó.

19 Paul-di ovâysengitü’an, hedáhá’ t’ähki háa napóe waabá ovâyü’an, háa Jôesi Tádádí in Hudíyo dimuupí’in ovây’an waa in t’óe Paul í’annin namuudi.

20 Ovâyü’óe’andi dit’oe ihaydi Jôesi Tádá kw’áayébo dâymää.

Hedáhá’ Paul-á óetu’an, “Tí’úu páadé’í’, úhanginná báyéki maapaasôn in Hudíyo wá’ Jesus-ví’piye dívíwâyümagí’in, hedi indá í’ tsonnun Moses ita’nan deepiye hânho dívíkay’o’.

21 Ná’in Hudíyo uví’gedí ginnân ovâyü’an: U’di t’ähki Hudíyo in Hudíyo dimuupí’inbí nange eeye dithaa’in ovâyhá’o’ Moses-ví hí’ dâya’ginnamípi’in, hedá inbí áyää in Hudíyoví k’ewe taadi wí’ovâyütaa’ámipí’in, hedá in Hudíyoví k’huu-á wíday’áyíngi’ámipí’indá.

22 Ná’in Hudíyo dimuu’in Jesus-ví’piye dívíwâyü’in ta’gendi dínhanginpuuwí ü näwe unpówá’in. Hediho ívítika’yan háa gínkhây’ä’ ív’ámí’in.

23 Gá ginnân: U-á ná’in wítuhkankháymää’in ó’an. Nanbí jáa jónu senä’ diji’, inbí tun Jôesi Tádá dâymägi’in háa igí’ dívíkhâymaa’in.

24 Indádí ópün, hedi háa ditú waa dívíbowa’in dáykeeyan dihaydi, ü-á háa díví’o waa hanbá bí’amí, hedá ingí’ ovâywá’áa-í t’ähki ovâyk’oewa-ídí. * Gin bí’andáho t’ähki t’owa dínhanginnáani ná’i Moses-ví tsonnun mân’a’gindo’in, hediho háäwí uví’gedí ditú’di-á ta’gen wínamuupí’in.

25 Hewänbo in Hudíyo dimuupí’in Jesus-ví’piye dívíwâyunde’in na’indi áyta’nan áyü’ámídí ná’in na’in áywéhpée’annin: Wídayk’o’ípi í’ koegi’ in wé’gen t’owa inbí jôesi dâymägi’, † hedá wíday’ûnp’oek’o’ípi, hedá in animää ovâyk’éwhihánú’inbí píví í’ ûnp’oe napeepí’ wá’ wídayk’o’ípi, hedá wíyá to’wíví kwee-ádi háa sendádí wídívíwho’kw’óenípi’.

26 Hediho Paul-di in jónu senä’ í-ádi ovâyho’, hedi wíyá tháwân indádí háa dínhây’ä’ waa díví’an inbí k’huu dâya’ginnamídí, hedi í’ méesate hay’i ee díts’ú in ow’ha’ ovâyü’ámídí háyü thaa ovâyhúuwí’in ná’i t’ähki dáyboewá-ídí. Ihaydânho dáyk’úwákhanugi’o wí’íngí’ Jôesi Tádá óemäänídi.

Paul í’ méesate hay’i iwe óepanké’

* **21:24** Wa’ in senä’ ovâyk’owapídíbo dínhây’ä’ wên animää dáykuumä-f’in dáyhánü-ídí Jôesi Tádá óemäänídi. † **21:25** Námú’dí 15:20.

27 Heđi i' jáađi naphademän dihayđi wên Hudíyo Asia-windi Paul ee méesate hay'i' iwe óemú?, heđi indi in t'owa iwáyge diji'in Paul-vi'piye ovâyt'ayjaa'andáhá' óeyâ'.

28 Ginnân dívítuwínunde?: “Un t'owa Israel-win, díkhäge'nan. Ná'i-ân namuu i' sen wéngé t'áhki t'owa ovâytumáa'i nanbí kuuu gínmuu'i heđá nanbí t'owa-á heđá ná'i méesate hay'i-á háagi' wänbo wíginchá'muupi'in, heđá wá' ná'in Hudíyo dimuupi'in wänbo ná'i méesate ee i'di ovâyts'úde, heđânho ná'i tewhá Jóesi Táđávi' únmuu'i' ón'a'ginhánú.”

29 Gin ditú gá Trophimus oe Ephesus-wi óemú'dân Paul-áđi oe bú' i'ge dajidi, heđiho di'ân Paul-di i' méesate ee óets'úde'in.

30 In t'owa ee bú' i'ge t'áhki dit'ayjaapóe, heđi wáy Paul nawin diwepiye dívíwänhá'đi óeyâ'đi i' méesate eedi já'wépiye khóhkayđi óeho', heđi in phóđi dâyt'ídi.

31 Paul óeháji'in dida', heđiho to'wí i' Rome-win sundadóvi p'ó'déđi' tsondivi'piye namää óet'óe'míđi in Jerusalem-win t'owa t'áhki báyéki dit'ayjaapóe'in.

32 Wesebo i'di wên sundado inbí tsonnin wógeé ovâywé'ge'an, heđi indá owáy in t'owa diji' iwepiye díví'ääho'. Ivi sundado wógeé dipowáđi in t'owadi ovâymu' ihayđi wesebo Paul óewhăđidi dívíwóyi'.

33 I' sundadóvi p'ó'déđi' Paul-vi'piye namääđi ivi khóe ónyâ', heđi in sundado ovâytu'an kadénadi óewhi'amí gin, heđá in t'owa ovâytsika'yan, “To-an ná'i sen namuu? Hännan i'an?”

34 Wên t'owa wí hääwi dívítuwínunde', wáy-á wëndá hääwi piháa-á, heđânho hânho díntuhkwíntú'di wí'únkodipi únhanginpúuwí'in ta'gendi háa napóe'in. Heđiho in sundado ovâytu'an, “Nanbí sundado tewhá iwepiyebo bints'úde-i' gin.

35 In sundadodi iwáy she'áy iwepiye óeho', heđi iwedáhá' óetegekê'di kw'áyepeye óepiye, gá in t'owa hânho dívít'ayyaa'odân,

36 heđi Paul únwóemändi dívítuwínunde' “Ja' áyháji' gin.

Paul-di wí'bo ivi'gedi in Hudíyo ovâyhé'e'an

37 In sundadodi Paul inbí'piye óetsudehon dihayđi, Paul-di Greek tundi i' sundado p'ó'déđi' óetu'an, “Ti wên háawên wítu'qámí?” I'di Paul óetu'an, “Naa wíđinhanginnáhpíwän Greek tundi bihé'e'o'in.

38 Heđiho u-á wí'unmuupi i' to Egypt-wi, wên t'owa i' nangewin tsonnindađi ovâyhánkannandi, heđáhá' i'di in jónu maapaasón (4,000) senä' oe ahkónupiye ovâyho', t'owa t'akhánu'in gin ovâytu'o'in.”

39 “Joe” gin Paul natú, “Naa Hudíyo-ân omuu. Tarsus bú'wibá omuu, há'i-á wí bú' hay'i' oe Cilicia nange iwe'i namuu, heđi iwe othá'de. Ti ná'in t'owa naa díhí'määni?”

40 Heđiho in t'owa ovâyhé'e'amíđi óemăgidi Paul she'áy kw'áye wáy iwínú, heđi imannan dívít'óeyaaníđi. Dituhán dihayđi inbí Hebrew tundi ovâyhé'e'an. Ginnân ovâytu'an:

22

1 “Mă'măe'indá tí'úuwín páadé'indá, bí'tóeyan. Naadı wâytuhkankhâymaa naa háawên wänbo híwóhpi'in wíđáy'anni'in.”

2 Hebrew tundi ovâyhi'máadi dit'oe ihayđi shánki wänbo hândá' dínpoé.

3 Heđáhá' ovâytu'an, “Naa Hudíyo-ân omuu. Oe Tarsus bú' Cilicia nange iwe o'aypyä, hewänbo náä Jerusalem osóe. Gamaliel naví háhkandi dínmuu,

hedí i'ḏi áyíngidi nanbí thehtáy pahpá'inbí khuu naa díhá'an. Háa Jôesi Tádá nada' waagi naa pín ta'gedi oda' dáy'amí'in, nää thaa un ikanda' waagibá,

4 hedânho naa osôedi o'ân híwó namúuní'in hã'in Jesus-ví p'ôegé di'ahsaa'in báyéki t'ôephade iwe dovâykáanídí ovây't'ahãñú-ídí, hedí naa otsonpóedí kwiyã'dá senã'dá ovâywhi'ankídáhá' ovâypankw'ódi.

5 I' owha' p'ó'dédi'-ádí hedá in tunjowa'-ádí dínkodi wovây'tu'ã'amídí naadi in ta'gen wây'tumã'in. Indá wí ta'ḏi naa dímgí nanbí Hudíyo t'owa oe Damascus bú' dovây'mãänídí, hedí naa omää in t'owa Jesus-ví'piye díwíwâyunde'in owáy wãhãã dikw'ó'nin dovâypanhóenídí hedá nää Jerusalem-piye dovâywáymá'ídí ovây'tuhchãñú-ídí."

Paul-di ovây'tu'an hádídi Jesus-ví'piye iwâyü'in

6 "Naa p'ôegé omändi oe Damascus bú' opowamän dihaydi taage púnú'dí naaná. Tsíkhagipi wí ko makówádí nawá hedí dí'ánkê'.

7 Nangepiye okanu, hedí wí to'wídí naa díhí'máadi ot'oe. Ginnân natü: 'Saul, Saul, háadan u'ḏi naa dí't'ôephadekando'?"

8 Naa otsikapóe, 'Nanbí Sedó, to-an unmuu?'. I'dá dí'tu'an, 'Naa Jesus Nazareth-wi omuu. Naa i' u'ḏi dí't'ôephadekando'i-ân omuu.'

9 In to'wên naa-ádí diji'in i' ko dâymû', hebo i' to'wídí díhí'máa'ivi tun wídika'pówápi.

10 Naa otú, 'Nanbí Sedó, hãnnan dáy'amí?' I'ḏi dí'tu'an, 'Ówínúdi oe Damascus-piye ópün, hedí iwe wóetu'amí háa úkhây'ã' bi'amí'in.'

11 I' ko hãnho nakaydi naa otsí't'aapóe, hedího in naa-ádí diji'indi naa dípahtsããkê', hedí handídi oe Damascus opówá.

12 "Wí sen Ananias gin nakhãwã'i' iwe nathaa. Nã'i sendá ta'gendi Jôesi Tádá óe'a'gin, hedá in Hudíyovi khuu-á t'ãhki ihon, hedí t'ãhki in Hudíyo Damascus dithaa'in dí'tu' híwó'di sen namuu'in.

13 Naví'piye na'ããdi naví nú' iwínú, hedí dí'tu'an, 'Tí'úu páadé'i Saul, uvi keetan mánke?'. Wesebo naví keetan donkê'di i' dómú'.

14 I'ḏi naa ginnân dí'tu'an: 'Jôesi Tádá nanbí thehtáy pahpá'indi óe'a'ginmã'i'ḏân wóede'man háa nakanda'in úhanginnãanídí, hedá Jesus i to'wí ivi wówátsi ta'ge ihondi namuu'i nãamúunídá, hedá i' tun wóetu'hkankhãymãa'i' unt'oe-ídá.

15 Ta'gendân u' i'gí' bihée'amí, hedí u'ḏi t'owa t'ãhki hããwí nãamú'i hedá unt'oe'i-á ovây'tu'ã'amí.

16 Hedího nää wíyá shánkí wívitsíkha'amípi. Ópün, un'p'ó'p'oe'púuwí, hedá Jesus nádaa'an uvi t'aywó'di wónjãa'amídí, gin Ananias-di dí'tu'an."

Paul-di ovây'thayan Jôesi Tádádí óetu'annin in Hudíyo dimuup'i'nbí'wepiye namú-i'in

17 "Jerusalem-piye owáymã ihaydi i' méesate hay'i ee ots'ú'di o'ããji' waabá dñpóe.

18 I' ãã iwe Nanbí Sedó Jesus dómú', hedí dí'tu'an, 'Oe Jerusalem hããwí naví'gedi ovây'tuhkankhãymãa'i' há'to wónsígí'amí, hedího ówãnãki', iwedi ópeeve.'

19 Hedí naa otú, 'Hewãnbo Nanbí Sedó, indá díhanginnân naa wéngé t'ãhki i' Hudíyovi méesate eeje dáyjýéndewãn in uvi'piye díwíwâyunde'in dovâypanhóenídí hedá dovâywhãñú.

20 Hedi Stephen i' uví'gedi ovâyt'ôe'andivi ûnp'oe ònch'áa ihaydi, naa wá' ok'aawin ee nú'. In to'wèndi óhéyí'ninbí k'éwé'i aa dovây'áyínmáa, hedi híwó díví'o' gin naa o'ân.

21 Hewânbo Nanbí Sedó Jesus-di dítu'an, 'Ópûn, naadi kayi' wâhâäpiye wísankhâyímáa, in Hudíyo dimuupí'inbí'wepiye.' "

22 In t'owadi Paul ònt'óeyande', hewânbo ná'i hí' in Hudíyo dimuupí'inbí'gedi natú ihaydi dívít'ehtuwínú, "Binhe", wínachâ'muupí nawówayêenídí."

23 Wídituhándeídí shánkí dívítuwínunde', hedi inbí k'éwé'i aa dâythathá'o' hedá kw'áyepiye dâynahchânunde dâykeeyámídí dit'ay'in.

24 I' Rome sundado p'ó'dédí'di in sundado ovâytu'an Paul inbí'piye óets'úude-i'in óewhâhwhâ'námídí hedânho ûnhanginpúuwídí háadí in t'owa Paul-ví'piye dívít'ehtuwínunde'.

25 Hediho óewhiwínú púwhí'dí óewhâñídí, hebo Paul-di óetu'an in tägintä (100) sundadóvî tsondi iwe tsowa nawíndí, "Ti i' tsontun natú' úk'óe'in naa díwhâñídí? Naa-á oe Rome dínkhâwâta'k'óe, hedi wa'di wíwínkeek'ú'pí háa naa híwóhpi dáy'annin háa joe."

26 Ná'in nat'oe ihaydi in sundadóvî shánkí p'ó'dédí'ví'piye namää hedi óetu'an, "Ti úhanginná háa bitsiyekhây'o'in? Ná'i sendá oe Rome únkhwâta'k'óe."

27 I' sundadóvî shánkí p'ó'dédí' Paul-ví'piye namäädi óetu'an, "Dítu'an, ti oe Rome úkhâwâta'k'óe?" "Hedân hoi" gin Paul natú.

28 Óetu'an Paul, "Naa oe Rome dínkhâwâta'k'úwídí báyéki châ' dáywá'âa." Paul-di óetu'an, "Naví tádá'in Rome-win t'owa damuudího naa wá' Rome-wibá omuu."

29 Wesebo in to'wèn Paul óetsikakhâyímáa'in iví'wedí dívíjâatää. I' sundadóvî tsondi p'ó'dédí' wânbo nakhunwóeda'póe ûnhanginpóedí Paul-á Rome-wi t'owabá namuu'in, gá i' báho natsonpóedân kadénađi Paul óewhi'ámí'in.

Paul-di in Hudíyo tunjowa' ovâyhí'máa

30 I' sundadóvî tsondi p'ó'dédí' nahangín'ánda' ta'gendi háawin híwóhpi'in in Hudíyodi Paul ònchânunde'in, hediho wíyá tháwân óewhihsuu hedi in Hudíyo owha' p'ó'dédí'in hedá in wé'gen Hudíyo p'ó'dédí'indá dívíwé'ge'ámí'in ovâytu'an. Ihaydiho Paul óets'úde inbí páadépiye óewéénú-ídí.

23

1 Paul-di in tunjowa' ta'ge ovâymúndedí ovâytu'an, "Tí'úuwín páadé'in, Jôesi Tádáví páadépiye ná'in naadi wâytu'âamí: Naví pí'ná khó'jé dínhanginná naví wówátsi thaa t'âhki híwó'nín wówátsi donhonnin."

2 Ná'in nat'oeđi Ananias i' owha' p'ó'dédí' namuu'i'di in Paul-ví nú' diwinnin ovâytu'an sóe eedí óemaphâave-i'in.

3 Paul-di óetu'an, "U-ân Jôesi Tádádí wóemaphavekhâyímáa. Wí paa ijánúmáa'i waagi'ba unmuu. Úkhây'â' úhanginpúuwí'in háa wèn t'aywó'nín dáy'annin háa joe, ná'i tsontun namuu'i natú' waagi, hewânbo u wí'bo há'i tsontunbá wínâ'a'ginpi, ná'in t'owa dísomaphâave-i'in ovâytu'andi."

4 In iwe diwinnindi Paul óetu'an, "Háadan Jôesi Tádáví owha' p'ó'dédí' uvi hí'dí mân'a'ginhánunde'?"

5 Paul-di ovâytu'an, "Tí'úuwín páadé'in, naa wíđínhanginnáhpí owha' p'ó'dédí' namuu'in. Dínhanginnándáho há'to han otúuníwân, gá Jôesi Tádáví

ta'nin diwe ginnân nata'muudân: Wíghnkây'âhpi wên háawên t'aywó'nin nanbí t'owaví tsonninbí'gedi gitúúní'in."

6 Heđi Paul-di ovâymu' wáy wên in iwe diji'in Sadducee t'owa dimuu'in heđá wênda Pharisee t'owa-á. Heđiho kaygi in tunjowa' ovâytu'an, "Tí'úuwín páádé'in, naa Pharisee t'owa-ân omuu, naví tádá Pharisee-bá dínmuu. Náwe dítsondiwekán gá in dichuu'in diwáywówápúuwí'in dáywáyundeđân."

7 Han ovâytu'an dihayđi in Pharisees-áđi in Sadducees-áđi dívítuhkannan, heđi diwijedeedi wêege'in dipóe.

8 Gin díví'an gá in Sadducee t'owa wídívíwáyundeđán in dichuu'in wíyá diwáywówápúuwí'in, heđá p'oweaahâa-á makówáwin t'ópa'aa'indá diji'in wídívíwáyundeđi; hewânbo in Pharisee t'owa-á dívíwáyunde diji-ákun.

9 In t'owa t'âhki shánki kaygi dívítuwínunde', heđi wên Hudíyoví khuu dáyhá'o'in, Pharisee t'owabá dimuu'in, dívíwínúđi kay'indi ditú, "Ná'i sendá wên háawín t'aywó'nin i'annin wânbo wí'âyshaadeđi. Mađi hádeéwáy wí p'oweaahâađi háa wí makówáwi t'ópa'aa'i'di ta'gendi óhéé'an."

10 Hânho dívítuhkandođi dívítsaakhây'o', heđiho i' sundado tsondi p'ó'déđi' nakhunwóeda'póe. Na'ánde Paul hânho óewa'amí'in, heđiho in sundado ovâyjôn, "Ja' bípûn, Paul bínkê'di há'in Hudíyoví'wedi bínjâa'amí, heđi unbí'piyebo bints'ude."

11 I' khun Paul-ví hânge Nanbí Sedó Jesus nakwínudeedi óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'Ípí. Ú' oe Jerusalem naví'gedi ho bihéé'an, heđá oe Rome hanbá bikhâymaa."

Paul óeháyí'in dida'

12-13 Wíyá tháwân héđéndi wên Hudíyo dívíwé'ge'an dívíhéé'amíđi wên ánshaa dáyk'úuwíđi. Ditú, "Ívíhađákhâymaa, heđi wí'ívíhúukankhâymaa'pí Paul áyhay píhay. Han ív'ánpíđá, tobá Jôesi Táđáđi dívítuhcháñú-í." Ná'in gin ditú'in jónántá'diví (40) shánki diji'.

14 Heđi dimáa in owha' p'ó'déđi'indá heđá in Hudíyo tsonnindá inbí'wepiye, heđi háa dáywéhpêe'annin ovâytu'an. Háa dikanda' i'gedi ovâythayan dihayđiho ovâytu'an,

15 "Náa undáđi heđá in tunjowa'dáđá i' sundado'ví tsondi p'ó'déđi' bint'óesân. Bintu'an Paul náa unbí'piye óemá'í'in. Bintu'an shánki íhangin'ánda' háa Paul i'annin. Na'indáho gikhâymu'uni áyháyíđi náa tsowa napówápíđibo'."

16 Hebo Paul-ví máamá'ay nat'oe dívíkhakwogí'o'in óeháyíđi, heđiho in sundado'ví piye nats'úndi i'gedi Paul óetu'an.

17 Paul-di wí tágintá (100) sundado'ví tsondi óetuhkánandi óetu'an, "Ná'i e'nú i' sundado'ví tsondi p'ó'déđi'ví piye náhúu. I' e'núđi wên háawên óetu'amí'in nada'."

18 Heđiho i' e'nú i' sundado'ví tsondi p'ó'déđi'ví piye óeho', heđi óetu'an, "Paul i' to ginpánná'ndi'đi naa dívítuhkánandi ditú'an ná'i e'nú uvi'piye dómá'í gin, wên háawên wóetu'âamí'in nada'di."

19 I' sundado'ví tsondi p'ó'déđi'đi i' e'nú oe hângepiye óepahtsaakê' wí'bo dayéñíđi, heđi óetsika'yan, "Hâa-an naa díví'oe'amí'in unda'?"

20 I' e'núđi óetu'an, "In Hudíyo dáywéhpêe'an wóedaa'amíđi tha'di Paul tunjówháagépiye óehúuwíđi, háa i'annin shánki dihangin'ánda' waagibá.

21 Hebo wíwóewáyukannamípi. Jónántá'diví (40) shánki sená' dívíkhakw'ó óeháyíđi. Jôesi Táđá'ví páádepiye dívítunmági wídívíhúuyamípi'in

widâyp'oesuwwă-îpî'in Paul óehay píhay. Nää dikhâymuu heđi ditsíkha Ƴ' untúunídí i' nâasaaní'in."

22 Óetu'an i' e'nú, "To'wí wänbo wínaatu'âamípi ná'í dít'óe'andi?." Heđi iwáygedí óesan.

Paul i' tunjó Felix-ví'piye óeho'

23 Heđi i' sundađovi tsondi p'ó'déđí'di wây-á wíje senä' ovântuhkännan, indá tãgintã (100) sundađo dãntsonmãa'in damuu, heđi ovântu'an, "Wíje tãgintã (200) sundađo nangedi'indá, heđá tségintã (70) kwãäjêe k'ewéđí'in sundađo-á, heđá wây-á wíje tãgintã (200) júnphé wóegé'in sundađo-á ovâytu'an dívikhây'amí'in, nää khun whãnu iwáypiye oe Caesarea-piye dimú-íđí.

24 Heđá wíje wên kwãäjêe Paul i'íhsóege-ígi' binpútesoge, heđi oe Felix i' tunjóví'wepiye bin'áyinhúu."

25 Heđi wên ta'nin ita'nandi gin natú:

26 "Navi tunjó Felix hânho wí'a'gindi', naa Claudius Lysias-di wísengitu'an.

27 Wên Hudíyođi wí sen Paul gin nakháwã'i' óeyã'di óekhe'khâymãawän, hewänbo naa dínhanginpóe i-á oe Rome únkháwãta'k'oe'in, heđiho in sundađo-áđí omãa inbí mangedi dójã'amíđí.

28 Háawin híwóhpi'in ónchãnunde'in naa ohangin'ãnda', heđiho inbí tunjówháagépiye naađi dóho'.

29 Naa dínhanginpóe in híwóhpi'in ónt'e'p'íđénde'indá wên háawin kây'in wänbo óepansóege-íđí háa óeháyíđí wínamuupí'in. In Hudíyo wên háawên inbí khuu i'gedíđá' dívíwãnpíhí'mãa.

30 Ihaydáhá' to'wíđí naa dít'óe'an dâywéhpêe'annin ná'í sen óekhegi'o'in, heđiho wesebo uví'piye i' dósan, heđi in to'wên in híwóhpi'in ónt'e'p'íđénde'in dovâytu'an uví'piyãn dimú-í'in wóetu'âamíđí háađi iví'piye dít'ay'in" gin ita'nan.

31 Heđiho in sundađo háa ovâyjôn waagi díví'an. Khú'déedí oe Antipatris bú'piye Paul óeho'.

32 Wíyá tháwän in sundađo kwãäjêe k'ewéđí'indíđá' Paul óehon, heđi in wé'gen sundađo inbí'wepiye dívíweeho'.

33 Oe Caesarea bú' in Paul-'in dipówá ihayđi i' tunjó in ta'nin ón'an heđi Paul iwebo óejeo'an.

34 In ta'nin i' tunjó itunkanbowa ihayđi Paul óetsika'yan, "Wé'í nangewi-an unmuu?" "Oe Cilicia-wi-ãn" gin Paul-di óetu'an.

35 I' tunjó ná'in nat'oeđi Paul óetu'an, "Owáy in to'wên wôn't'e'p'íđénde'in dipówá ihayđãnho naađi wíntunjó'namí." Ihaydá in áyí'nin ovâyjôn Paul híwó óe'áyíngi'amí'in i' tewhá hay'í Herod ik'ú' iwe.

24

In Hudíyođi Paul ónt'e'p'íđénde'

1 P'ánú thaa naphađe ihayđi, Ananias i' owha' p'ó'déđí' namuu'i-á heđá wên Hudíyo tsonnindá dipówá. Wí sen Tertullus gin nakháwã'i' hânho nahí'há'í namuu'i' indáđi dâykán, heđi i' tunjóví'piye dimãa i' tunjó óetu'âamíđí háa Paul i'annin.

2-3 Paul óets'úđe, heđi Tertullus-di i' tunjó óehée'an Paul ónt'e'p'íđeđe-íđí. Ginnãn natú:

“Nanbí tunjó Felix, uʔ báyéki wíʔaʔgindiʔ, báyéki gikúʔdaapóe t'ähki naʔingíʔ wéngé t'ähki bíʔandi namuudi. Uʔ unmuudánkunho hãnpídibo báyéki paayo githaa, hedá uvi hangintandi báyéki híwóhpiʔ nanbí nan diwedí dínjãaʔan.

4 Nää naa wóʔdaʔpi hãno wíjãapʔideʔamiʔin, hedího unsehkanátʔóedí wí háy tãhkíwã dínʔóeyaani, han unchanpóedí.

5 Ginnã hñ napóe: Naʔindi náʔi sen ovãytʔowatʔeʔyaʔdodi áymûʔ. Nãʔin Hudíyo wéngé t'ähki ovãypitsaakandoʔ, hedá i-á pʔóʔdédíʔ namuu in toʔwën iʔ Nazareth-wi senbí háhkan deepiye dívíwãyundeʔingíʔ.

6-8 Nanbí méesate hayʔi wãbo iʔaʔginhãnú, hedãnkun áypankéʔ. Gidaʔwã ãytunjóʔnamíʔin áynnuwã-ídi háa taʔgendi nanbí khuu iʔaʔginnãpídí háa joe. Hebo Lysias iʔ sundaḡoví tsondi pʔóʔdédíʔ napówa, hedí kayʔindi nanbí man diwedí óejãaʔan, hedáháʔ ovãyjon in toʔwën ontʔeʔpʔideʔin uvi páadépiye diʔãã-ídi. Uʔdi wíʔbo híwó náʔi sen náatsikaʔyandãho úhanginpúuwí t'ähki náʔi ivíʔgedí wítʔeʔpʔidéndeʔi taʔgen namuuʔinʔ gin ovãytʔuʔan.

9 T'ähki náʔi Tertullus Paul-víʔgedí natúʔdiʔ in Hudíyo hanbá ditú, hedá ditú iʔ t'ehpidé tun Tertullus ihíʔmããʔi taʔgen namuuʔin.

Paul wíʔbo ivíʔgedí ihíʔmããđi iʔ tunjó Felix óetuʔan híwóhpi wíʔiʔanpíʔin

10 Iʔ tunjó imannan Paul óehíʔmããnídi, hedího ginnã Paul-di óetuʔan: “Naa dínhanginná báyéki paayo náʔin tʔowagiʔin tunjówháagé uʔãnnin, hedãno báyéki ohíhchan dáyhéeʔamídí wíʔbo dáýʔaywoenídí.

11 Mađi tãʔdi wije (12) thaa phãde ihaydi naa Jerusalem-piye omãã Jõesi Tãdá dóʔaʔginmããnídi.

12 Tʔepídibo úhanginpúuwí náʔi taʔgendi namuuʔin. Naa toʔwí-áđi wíđãytʔhãnbopi, hedá wíḡovãytʔowatʔeʔyanãpí iʔ Hudíyo méesate hayʔi iwe, háa inbí méesate híʔindi eeje wãbo joe, hedíháa iʔ búʔiʔge wãbo joe.

13 Indá wíđínkeekankodipí náʔi navíʔgedí dínʔeʔpʔidéndeʔi taʔgen namuuʔin.

14 “Hebo náʔinnã naa otúuni: In pʔóegé iwe naa dáýʔahtuyendeʔindá náʔin tʔowa ditúʔ píʔwën pʔóegé namuuʔin, hewãno iʔge dáýʔahtuyendedí Jõesi Tãdáđiʔ dáýʔóemãa, i-á nanbí thehtáy pahpáʔindi óeʔaʔginmãʔ. T'ähki náʔi khuu Moses itaʔnandiʔ hedá in Jõesi Tãdáví tukheʔmin dáýtaʔnandi-á naa dáýwãyundeʔ.

15 Háa náʔin tʔowa dívíwãyundeʔin napuwagiʔoʔinbá naa wáʔ dáýwãyundeʔ, hedí ginnã namuu: Jõesi Tãdáđi t'ähki in dichuuʔin ovãywówãpakhãymãa, híwóʔnindá híwóhpiʔindá.

16 Hedí gin dáýwãyundedí, háãđi wãbo t'ähki dáýkhããde Jõesi Tãdáví páadépiye hedá tʔowaví páadépiyá híwó dáýtsiyeʔamídí, hedãno naví píʔnã kítóʔje dínhanginnãnídi híwó dáýkanhonnin.

17 “Báyéki paayo Jerusalem búʔ iwe wóʔãnpíwã, hedáháʔ dáýwãybun wí chãʔ in naví tʔowa dikããkwʔóʔnin dovãymããnídi, hedá wí naví háãwi dínmúuniʔi-á Jõesi Tãdá-á dómããnídi.

18 Iʔ méesate hayʔi ee gin dáýʔoʔ ihaydi in tʔowadi naa dímûʔ. Naa dáýkhãʔanhóʔ Jõesi Tãdá dóʔaʔginmããnídi, nanbí khuu gínmuu waabá. Báyéki tʔowa iwe wíđijhpi, hedí t'ähki hãndaʔ naná.

19 Wën Asia-win Hudíyo wáʔ iwe dijiʔ. Indáho dínkhãʔãʔ wóetuʔãamíʔin háawin wën tʔaywóʔnin naa dáýʔannin, navíʔgedí wóetʔeʔpʔéde-íʔin didaʔdi.

20 Hewãno náã náwe wíđijhpidí, tobá náʔin dijiʔindã wóetuʔãamí háawin tʔaywóʔnin dáýʔannin dínhanginpóeʔin in Hudíyoví tunjówháagépiye dikán dihaydi.

21 Nă'in wêhpêedâ' mân dáy'an iwe owin dihaydi: Dáytwínúdí dovâytu'an, 'Naa dítsondiwekán gá in dichuu'in diwáywówápúuwí'in dáywâyundedân' gin Paul-di óetu'an.

22 Felix Jesus-ví p'òe i'gedi híwó ûnhanginná, hedího in iwe diji'in ovâytu'an, "Nă-á wíyá wí'ívíhée'amípí. Owáy Lysias i' sundađoví tsondi p'ó'dédí' napówá ihayđânho naadi wâytu'âamí haa unbí hí' i'gedi o'ánde'in."

23 Hedího wí sundađoví tsondi gin óetu'an, "Nă'i sen ná'áyingi'an, hewânbo napannân waagidá joe. Iví k'ema'in i' ovâypuwámăáni, i' hăăwí ûntáy'i' ónkăanıdí."

Felix-áđí Drusilla-áđí Paul ónt'óeyan

24 Wí háyú thaa naphade ihaydi Felix nawáy'ăă iví kwee Drusilla wóegé, i-á Hudíyo kwee-ân namuu. Paul óets'údedí dânt'óeyansóge, hedí Paul-di ovánthayk'ú' háđídi to'wí Christ Jesus-ví'piye iwăăyú-í'in.

25 I'di ovánhí'máa háđídi inbí wówátsi ta'ge dănhúuwí i'gedi, hedá haa dawănpida' waa dănkănhúuwí'in wídănkăhây'ăhpi i'gedá, hedá i' thaa Jôesidi t'owa ovâykeekw'óeni haa híwó haa híwóhpi díví'an ní'gedá. Han ihí'máadi Felix năkhunwóeda'póedí óetu'an, "Năwedí ópeeve wíyá wítuhkănnan píhay, hăăđi naa dînpóe ihaydi."

26 Hebo Felix natsíkha Paul-di óechă'măanıdí, hedăanho óewá'ăadá óema'p'ăăđi-í, hedího ihayđá' óetuhkăndo' i-áđí ihée'amídí.

27 Wíje păayo daphade ihaydi Felix óetunjó'ăa'an hedí Porcius Festus natunjósogedee. Felix-di Paul oe pan diwebo óejoe'an, in Hudíyo-áđí nak'emamúuní'in nada'di.

25

Paul nada' Caesar-di óntsonnamí'in

1 Festus i' tunjó ts'aabi namuu'i' oe Caesarea bú' napówá, hedí poje thaa naphade ihaydá iwedá oe Jerusalem bú'piyá namăa.

2-3 Oe Jerusalem napówá ihaydi in owhá' p'ó'dédí'indáđí hedá in wé'gen Hudíyo sená' he'ennindáđí Paul wíyá ónt'e'p'íde, hedí kay'indi Festus dida'póe wên hăăwên ovây'amídí. Dida' Paul oe Jerusalem-piye óemá'í'in, gá dínwêhpêemuudân dívíkhakw'óeni'in óeháyjídí wa' p'óegé namăndibo'.

4-5 Felix-di ovâytu'an, "Paul-á oe Caesarea napannân. Naa wí háyú thaa iwe oepiye owáymăn. Hedáho wên unbí sená' he'ennin bîntu'âamí naa-áđí dimú-í, hedí wên híwóhpi'in Paul i'andáho', indi óetunjó'diwekăanı."

6 Festus mađi wíyá kháve haa tă thaa iwebo iwóyí', hedáhá' Caesarea-piye nawáymăa. Wíyá tháwăn ovâytsónnamídí isóge, hedí in sundađo ovâytu'an Paul dikenmú-í'in.

7 Paul óekán, hedí nats'ú' dihaydi in Hudíyo oe Jerusalem-di di'ăă'in iví nú' iwéngé diwindí ónt'e'p'ídedéđí ditú' báyékí kăy'i hăăwí híwóhpi' i'andi, hewânbo wídănkodípí ta'gendí dăythayyamídí nă'i ditú'di ta'gen namuu'in.

8 Paul wí'bo i'aywoenídí ihée'andi gin natú: "Naadi in Hudíyoví kuu wíđovây'a'ginhánúpi, hedá nă'i Hudíyoví méesate hay'i ee a'ginkhănuđí' wó'ts'úhpi, hedá wên háawin t'aywó'nin wănbo in Rome-'inbí tsondi Caesar-ví'piye wíđáy'anpi."

9 Hebo Festus in Hudíyo ovâyhíwó'namí'in nada', hedího Paul óetsika'yan, "Ti oe Jerusalem-piye unpunda' iwe naví páadépiye wíntsonnamídí nă'i wónt'e'p'ídedé' i'gedi?"

10 Paul-di óetu'an, "Joe, năwebânkun dîntsonnamí'in oda'. Năă uví páadépiye owindi i' tsondi Caesar-ví páadépiye owin dîntsonnamídí waagibá namuu. Hedá wá' ɯ-á wí'bo híwó úhanginná wên háawên t'aywó'nin wânbo in Hudíyoví'piye wídáy'anpí'in.

11 Wáy wên háawên t'aywó'nin dáy'andáho', hedí nă'in t'aywó'nin namuúdi ochuu-í'in dînkhây'ădăho', há'to otúuní wídiháyjípí'in. Hebo năă hăăwí nă'in t'owadı dînt'e'p'ídénde'i ta'gen namuupídá, to'wí wânbo wí'ûnk'ôepí inbí mangepiye díkăani'in. Hediho oe Rome diwe Caesar-ví tunjówhágé iwe dîntunjó'namí'in oda'" gin Paul-di óetu'an.

12 Festus-di in óetumakhemăa'in ovâyhée'an, ihaydăhá' Paul-ví'piyá ibéedí óetu'an, "Caesar-ví tunjówhágé iwe wôntunjó'namí'in unda'diho iví'piye wísaani."

Paul-di Agrippa-ădí Bernice-ădí ovănhée'an

13 Hăyú thaa naphade ihaydi i' tsondi Agrippa iví kwee Bernice-ădí oe Caesarea dapówá Festus óesengitú'amídí.

14 Wí hăyú thaa da'an dihaydi Festus-di Paul-ví'gedi Agrippa óet'oe'an. Ginnân óetu'an:

"Năă pan diwe wí sen na'an Felix i' tunjó phade'í'di óejoe'andi'.

15 Naa oe Jerusalem oji' ihaydi in Hudíyo owha' p'ó'déđí'indi hedá in tsonnindá hă'iví'gedi dít'e'p'íde, hedí in dída' otúuní'in hă'i t'ehpide tun ta'gen namuu'in.

16 Hewânbo dovăytu'an, 'In Rome-windi hănhay wânbo wí to'wí wí'ókăndepí in to'wên ônt'e'p'ídénde'inbí mange. Páadé nakhây'ă' in to'wên ônt'e'p'ídénde'inbí páadépiye iwéenu-í'in, hedân wí'bo i'aywoenídí ihée'amí nă'i hăăwí ônt'e'p'ídénde' i'gedi.'

17 "Hediho năwe diwe'gepoe ihaydi wídáytsíkha'anpí. Wiyá thăwănhô dovăytsonnamídí dăysóge, hedí in sundado dovăytu'an i' sen óets'úude-í'in.

18 Iví'gedi dít'e'p'éeđe-íđí dívíwínú ihaydi, naa o'an wên háawin kăy'in i'annin dítuhkankhăymăa'in, hebo han wídív'anpí.

19 Nă'i sen Paul gin nakhăwă'í-ădí dívíwănpituhkando' inbí wăyü dínmuu i'gedi hedá wí sen Jesus gin nakhăwă'iví'gedá, i-á nachuu wânbo Paul natú nawówăji' gin.

20 Naa wídînhanginnăhpí hăđídí dóshaa-í'in nă'i hăăwí háawin namuu'in, hediho dótsika'yan, "Ti oe Jerusalem-piye unpunda', iwe nă'i hăăwí wônt'e'p'ídénde' i'gedi wîntunjó'namídí'?

21 Hebo Paul nada'poe năă pan diwebo nachani'in hedá iwedá Caesar-ví tunjówhágépiye namú-í Caesar-đi óntunjó'namídí. Hediho in sundado dovăytú'an óe'ăyí'namí'in Caesar-ví'piye dósan píhay" gin Festus-di Agrippa óetu'an.

22 Hedi Agrippa natú, "Naa wá' nă'i sen háa natú'nin ot'oe-í'in oda'." Festus-di óetu'an, "Tha'dibo unt'oe-í-ăhay."

23 Wiyá thăwăn Agrippa-ădí Bernice-ădí nă'i íve hay'i dats'ú, wên sundado tsonnin he'ennin wóegé hedá wáy-á bú'win tsonnin wóegá. Sa'wó da'aamuu, hedá hăăwí t'ăhkí hănhô sa'wó nakeet'oe. Festus natsonpoe Paul óets'úude-í'in.

24 Hedi Festus-di ovăytu'an, "Tsondi Agrippa hedá un t'owa năwe íji'in t'ăhkí, binmú'dí nă'i sen. Iví'gedi t'ăhkí in Hudíyodi oe Jerusalem-windăđí

hedá nāwe diji'indáđi naa díhé'e'an. Dívítu'wínúndedi naa dítu'an ná'i sen óeháyji'in únkhây'á'?

²⁵ Naadi wên háawin wānbo wíđónshaapí óeháyjídí. Hebo i-á wí'bo nada'póe Caesar-di óntunjó'nami'in, hediho naa dáy'ánshaamági Caesar-ví'piye dósaańi'in.

²⁶ Hebo háäwi wānbo wíđínhanginnáhpí ná'i senbí'gedi navi tsondi p'ó'déđi' Caesar dón'ta'nami'in. Hedānho un t'āhkívi páadépiye dómaa bínhé'e'amídí, hedi shánkídí uvi páadépiye, navi tsondi Agrippa. Hedi bintsikabowa ihayđi shánki dínhanginpúuwi háäwi i'gedi Caesar dón'ta'nami'in.

²⁷ Han dáy'an, gá dínchanpóedān bondoe'i namúuní'in wí pan dósaańíđi páadé wíđovāythayanpíđi háä i'gedi ónt'e'p'ídeńde'in."

26

Paul wí'bo i'aywoenídí ihí'máadı Agrippa óetu'an híwóhpi wí'i'anpí'in

¹ Agrippa-di Paul óetu'an, "Naadi wínk'úya' uvi'gedi bipihé'e'amídí." Hedi Paul imannandi ihé'e'an wí'bo i'aywoenídí. Gin natú:

² "Tsondi Agrippa, náä naadi wítuhkankhāymāa naví'gedi hedá ná'i háäwi ná'in Hudíyođi naa dín't'e'p'ídeńde' i'gedá, hedi naa ohíhchan u-āńi' unmuu'in uvi páadépiye owindi.

³ Hedi shánkídí ohíhchan u-á ta'gendi ná'i Hudíyoví khuu dínmuu i'gedi úhanginnādi, hedá úhanginnā wáygehāā handa' wíđíví'ánshaa'opí'in. Hediho pín ta'gedi wída'māa dín't'óeyańi'in.

⁴ "T'āhki in Hudíyo dínhanginnā háa navi wówátsi donphade'in o'e'núji' ihayđi waagibo', wí'gin oe navi nangá hedá oe Jerusalem bú' iwá.

⁵ Hedi in dida'dáho wóetu'āamí ná'in: Báyéki paayo dínhanginnā naa páadéđibo Pharisee omuu'in, hedi ná'in Pharisee t'owa-á nanbí khuu shánki kay'in dāyhúja' ná'in wé'gen Hudíyo t'owavi'wedí.

⁶ Náä naa dítunjó'diwekán gá dáywáyundedān Jōesi Tádá i'ámí'in ivi tun nanbí thehtáy pahpá'in ovāymági'in.

⁷ T'āhki in tē'di wíje Israel-vi e'núnbi āy iwedi'in wá' ná'in in Jōesi Tádá natú'in ikhāymāa'ínbá díwíwáyunde', hediho khūu-á thaa-á i' óe'a'ginmā'. Hedi náä, navi tsondi unmuu'i', naa wá' hanbá dáywáyundedíbo' in Hudíyođi naa dín't'e'p'ídeńde'.

⁸ Heháadan un Hudíyo wí'únkođipí úwíwāyū-íđi Jōesi Tádáđi in dichuu'in ovāyáwówápa'in?

⁹ "Naa-āń ó'āńwān báyéki dínjāńákikanpoe'o'in ná'i Jesus oe Nazareth-wi gin nakháwā'ivi'piye.

¹⁰ Hediho oe Jerusalem han dáy'an. In owha' p'ó'déđi'indi naa dínk'ú' báyéki t'owa Jesus-ví'in únmuu'in dovāypankw'óeni'in, hedá ovāyt'akhanukhāymāa ihayđi navi tun wá' eepiyebá dáymági.

¹¹ Háyanbo naa omāā in Hudíyoví méesate eejepiye otsonpúuwidí ovāywhāhwhā'namídí, hedá dáykhāā dovāykaygi'amídí dítúnídí Jesus-ví'piye wíđívíwáyundepí'in. Naa hānho inbí'piye ot'ayyaapóedí Hudíyo namuupí'wi bú' i'ge dáykenjýénde dovāyhóeníđi."

Paul-di Agrippa óetu'an háa únpo'e'in hediho Jesus-ví'piye iwáyunde'in

¹² "Hediho han dáy'amídí naa oe Damascus bú'piye omāńwān. In owha' p'ó'déđi'indi wēn ta'nín ho dín'an dóhúuwíđi dínk'úuwíđi in Jesus-ví'piye díwíwáyunde'in dovāypanhóeníđi.

13 Navi tsondi unmuu'i?, taagedi oe p'ogé omän dihaydi wi ko oe makowádi nawändi dómü?, i' thanbí shánki nakohkay'i namuu, hedí ná'i kodi na'in gimännin t'ähki dí'ánhógi.

14 T'ähkidiibo nange gikanu. Ihaydi wi to'widi Hebrew tundi dihée'andi ot'oe. Ditu'an, 'Saul, Saul, háadan naa dí't'öphadekando'? U wi'bo biwänpíwá'o?, wí búdu in phék'e'indi óesanhonnin i'q'ts'ádíndedi ipiwa'o? waagibá.'

15 Naa otsikapóe, 'Nanbí Sedó, to-an unmuu?' I'di ditú'an, 'Jesus-ân omuu, u'di dí't'öphadekando'i'.

16 Nää ówinú. Naa uvi'piye dáykeeyan gá wíde'mandân navi t'öe dí'n'amídi, hedí u'di t'owa ovây't'öekankhâymaa nää thaa dímu'in, hewänbo ná'ida'ba joe, owáy wiyá uvi'piye dáykeeyandi háäwi wítuhkangi'o'i wá' ovây't'öekankhâymaa.

17 Naadi wísankhâymaa wi'gin in Hudíyo dimuu'inbí'piye hedá in Hudíyo dimuupi'inbí'piyá, hedí inbí'wedi naadi wín'aywoeni.

18 Dínkhunná waagibá dikw'ó, hewänbo u'di ovâykhäge'khâymaa dínceepúuwídi hedá Jöesi Tádávi ko i'ge dívihúuwídi. Hedá Satan i' Penísendívi mangedi ovâyjää'andi Jöesi Tádávi mange ovâykwokhâymaa. Hedího navi'piye díwíwâyundedi inbí'taywó'di ovây'owóje-í, hedá in wé'gen navi'piye díwíwâyundedi navi'in dínmuu'indádi díwíwóeni' gin Jesus-di ditú'an."

Paul-di Agrippa óetu'an ivi t'öe i'gedi

19 "Hedího tsondi Agrippa, háa Jesus-di ditú'an waa makowádi dínceepóedi dihée'andi náa dí'á'ginnan.

20 Páadé in Damasc bú'win dovâyhée'an, iwedá in Jerusalem-indá, hedá oe Judea nange i'ge'in t'ähká, hedá in Hudíyo dimuupi'in wänbo-á. Dovâytu'an inbí'taywó'di dáyjoe'andi Jöesi Tádávi'piye dívihâadi-i, hedá híwó dívitsiye'amí dáykeeyamídi ta'gendi inbí'taywó'di dáyjoe'annin.

21 Gin dáy'odího wên Hudíyodi i' méesate hay'i khor'jé díyâ? hedí díháyi'in dívikhääde'.

22 Hewänbo Jöesi Tádádi háädi wänbo t'ähki naa díkhäge'do', hedího nää náwe owindi in ta'gen namuu'in t'ähki t'owa dovâytu'máa, tobáháa he'ennin dimuu háa he'ennin dimuupi wänbo'. Háäwi t'ähki ná'in t'owa dovâytu'máa'i-á, Moses-ádi in Jöesi Tádávi tukhe'mindádi ditú'in napuwagi'o'inbá namuu, hedí wiyá háäwi wänbo wó'tú'pi.

23 Indá ditú i' to'wí Jöesi Tádádi óesóge'i? t'owa ovây'aywoeni'di it'öphadekhâymaa'in nachuu píhay, hedí i-á i' páadé'i namúni chuwa iwedi nawâywówápúuwídi, hedänho i'di wí'gin Hudíyo-á Hudíyo dimuupi'indá Jöesi Tádávi p'ogé ovâykeekankhâymaa."

24 Wa'di Paul ná'i háäwi ithaykw'óe'ó ihaydi Festus tsikhagipi itúwinú, "Paul, u-á bondoe'i-ân unmuu. Báyéki bihá'an, hedänkun unbondoeupuwamän."

25 Hebo Paul-di óetu'an, "A'gindi Festus, naa bondoe'i wó'muupi. Naa híwó donhangintanmáadi in ta'gen namuu'indá dáyhi'máa.

26 I' tsondi Agrippa náwe na'ändi' ûnhanginná ná'i háäwi t'ähki i'gedi. Hedänkun ivi páadépiye dáyhi'máadi háäwi wänbo wídokaaoyohpi. Naa híwó dínhanginná t'ähki ná'i háäwi napóe i'gedi Agrippa-á nat'oe'in, gá kaadi wínapóepídan.

²⁷ Tsondi Agrippa, ti biwäyunde⁷ háa in Jôesi Tádávi tukhe⁷min ditú⁷in? Dínhanginnân biwäyunde⁷in” gin Paul natú.

²⁸ Agrippa-di Paul óetu⁷an, “Ti un⁷ân gáhân Ʃ⁷di wesebo wí Christian dípa⁷f⁷in?”

²⁹ Paul-di óetu⁷an, “Hádéeba wesebo háa wíyá shánkí dîhúuwí. Hebo naa Jôesi Tádávi⁷piye dájyúusu⁷o⁷ Ʃ-ádi hedá t’ähkí ná⁷in náá thaa dit’óeyankw’ó⁷nindádi naa waagibá ípúuwí⁷in. Hewänbo naa wó⁷da⁷pi kadénadi íwhimúuni⁷in, naa owhimuu waagibá.”

³⁰⁻³¹ Paul ihí⁷bowa ihaydi i⁷ tsondi Agrippa hedá i⁷ tunjó Festus-á, Bernice-á, hedá in wé⁷gen iwe dikw’ó⁷nindá díwíwínú, hedí oe já⁷wépiye dipeedi dívíhée⁷an. Ditú, “Ná⁷i sendá háawin wên wänbo wí⁷i⁷anpi óeháyjídí háa napanchanídí wänbo⁷.”

³² Hedí Agrippa-di Festus óetu⁷an, “Ná⁷i sen dóma⁷p’áádi-f⁷in dínkodíwän, hewänbo náá wídínkodípi, gá Caesar-di óntunjó⁷namí⁷in nada⁷póedän.”

27

Paul wí kophé óetógi Rome-piye namú-ídí

¹ Hedího in tsonnin di⁷ánshaapóe na⁷in kophé iwedi oe Italy-piye dísaanídí, * hedího Paul hedá wáy-á pandádi ovâyjoe⁷an wí tágintä (100) sundado ovâytsomná⁷ívi mange. Ná⁷i sendá Julius gin nakháwá, hedí in sundado i⁷ Rome-wi tsondi p’ó⁷dédí⁷ví⁷in gin ovâykháyá⁷de⁷in diwedi⁷i-án namuu.

² Wí sen Aristarchus gin nakháwá⁷i wá⁷ na⁷indádi naji⁷, i-á Macedonia nangewi bú⁷ Thessalonica iwedi⁷i namuu. Hedí wí kophé Adramyttium bú⁷ iwedi⁷i⁷ ívítógi. Ná⁷i kophé-á nakhâymmu i⁷ bú⁷ây eeje oe Asia nange p’o kíngé i⁷gepiye namú-ídí.

³ Wíyá tháwän oe Sidon bú⁷ iwe ívívóyí⁷. Julius-di Paul híwó óe⁷andi ívi k’ema⁷in óepuwámági, indi hááwí úntáy⁷i⁷ óemäänídí.

⁴ Iwedá i⁷ kophé iwedi gimää, hewänbo i⁷ waaqi tí⁷úupiye díchänuhúja⁷, hedího oe Cyprus p’ojáadi shánkí nawaakaypi i⁷gedí gimää.

⁵ Oe p’o⁷ p’ánäpiye giphade, hedí Cilicia nange hedá Pamphylia nangá p’o kíngé i⁷ge gimää, hedáhá⁷ oe Lycia nange wí bú⁷ Myra gin dáytu⁷o⁷ iwe gipówá.

⁶ Iwe i⁷ sundadóvi tsondi wíyá pi⁷wí kophé Alexandria-wi namuu⁷i⁷ ishaa. Ná⁷i kophé-á Italy-piye namän, hedího ditú⁷an iwe ívítóeni⁷in.

⁷ I⁷ waa hânho nakaydi jóngída⁷ wí háyú thaa gipundee, hedá báyéka ívít’óe⁷andi Cnidus bú⁷ tsowa gipówá. I⁷ waa kay⁷i namuudi ee gimän diwepiye wíyá wíginpukodípi, hedího Crete k’áyge i⁷gedí giphade, Salmone gin dáytu⁷o⁷ iwe, hedá nawaakaypi⁷we i⁷gedá gimän.

⁸ Jóngída⁷ p’o kíngé i⁷ge gipundee, hedí wí bú⁷ Lasea gin dáytu⁷o⁷i⁷ tsowa gipówá. Náwe naná⁷ diwá dáytu⁷o⁷ “Híwó naná i⁷ kophé dívívóyí⁷nígí⁷” gin.

⁹ Iwebá híwó hay thaa gikw’ó. Ihaydi nate⁷núpuwamändi híwó wínamuupi wíyá shánkí gimú-ídí, hedänho Paul-di ginnân ovâytumakhe⁷an:

¹⁰ “K’ema⁷in, naa ochanpoe⁷o wíyá shánkí náwedi gimäädá âyt’óephadekhâymaa. Ná⁷i kophé-á hé wóegébo gipedée-í, hedá wáy wên wá⁷ dívíp’ot’aháanú-í.”

¹¹ Hebo i⁷ sundadóvi tsondi Paul-ví hí⁷ ónt’óeyaanívi⁷wedi i⁷ sen i⁷ kophé ívi⁷ únmuu⁷i⁷ hedá i⁷ sen isanhondi-á inbí hí⁷-á shánkí ovânt’óeyan.

* **27:1** Luke wíyá Paul-ádi naji⁷.

12 Nã'i kophé nawhi'ân diwe wâhphade híwó' diwe wínanáhpí dâyte'núphaadé-ídí, hediho t'âhki waa díví'ánshaamági i' kophé iwedí wíyá bú'ay Phoenix gin dâytu'o'i' oe Crete nangebá naná' diwepiye dimú-ídí, iwe dâyte'núphaadé-ídí. Oe Phoenix dâykophéwhikw'óe'ó, hedí aakonpiye thanpiye jáadi hedá p'iniye thanpiye jáadá óewaá'ahkhánde'.

Hânho iwaa'andá ikwá'nan

13 Hediho aakonpha'gedi híyää iwaa'an dihaydi di'ân háa ditú waagi díví'amí'in, hediho iwedí gimäädi ná'i Crete p'ojáadi tsowa p'o kíngé i'gedi gimân.

14 Hebo háy napóe ihaydi wí waa hânho kay'i ná'i Crete nange i'ge iwaa'an, i' waa-á p'iniye thanpiye jáadi'i waa gin dâytu'o'.

15 I' waa hânho nakaydi i' kophé óenándi wíyá páadépiye wí'ûnpukodipí, hediho i' kophé dâybée, hedi wáy i' waa'di díhon diwepiyeda' gimää.

16 Wí p'ojáadi'ay Cauda gin dâytu'o'i' tsowa giphade, i' waa wâhphade wínakaypi iwe, hedi báyéki ívít'óe'an i' kophé'ay áywhimáa'i ná'i kophé gáhâyú'i' iwe kw'áye áytagé-ídí.

17 I' kophé'ay dâywhisóge ihaydá i' kophé gáhâyú'i' whihkannin kay'indi dâywhibuugi'an wínatha'dee-ípidí. Hedá i' te'aa i' waa'di i' kophé óechânunde'i-á dâywáve, gá dikhunwóeda'dân oe Syrtis gin dâytu'o' iwe díkhâhkwodee-i'in, i' p'oe iwe wâhphade wínowá'ânpídí. Hediho iwedí díwânpip'omáa.

18 Wíyá tháwân wá' i' waa hânho nakay, hediho in kophé'in sená' wí hé i' kophé iwe naku'undi p'oe iwepiye dâychânu, i' kophé wâhphade wínakháa-ípidí.

19 Hedá wíyá tháwándá inbo i' kophé'i háäwí wá' p'oe iwe dâychânu.

20 Báyéki thaa agóyó wânbo than wânbo wí'âyú'pí, hedi i' waa nahánpídí kay'i iwaa'o'. Hediho gi'ân há'to wówá'in gipee-i'in.

21 Báyéki thaa wí'ívíhúuyánpí. Hedi Paul inbí páadépiye nawindi ovâytu'an, "K'ema'in, shánki híwó namúuniwân naví tun dínt'óeyaanídí Crete diwedí wígipee-ípi'in otú waa. Háy úvít'óeyandáho há'to ná'i kây iwe gipóewíwân hedá i' háäwí há'to gipedée-íwân.

22 Hebo náä wí'úví'áyingimäänpí. Tobáháa ná'i kophé natha'dee wânbo há'to to'wí wânbo óep'oháyí.

23 Naa Jóesi Tádávi' omuu, hedá iví t'óe-á dôn'o', hedi khú'di wêe iví makówáwi t'óepá'aa'i dínpówá,

24 i-á naví nú' nawindi ginnân dítu'an: 'Paul, wí'unikhunwóeda'ípi. U' ta'gendi Caesar-ví páadépiye bikwínugi'o, hedi u' unmuudi ná'in u-ádi diji'in há'to wêe wânbo nachuu-i.'

25 Hedânho k'ema'in, wí'íkhunwóeda'ípi. Naa dáywâyunde ná'in Jóesi Tádá natú'inbo napuwagi'o'in.

26 Hewânbo wí p'ojáadi eedi gikhâhkwodee-i.'

27 Wíje jáadi daphade, hedi wa'di i' waa'di i' mâap'oe Adriatic gin dâytu'o' i'ge díchânuhon. Khun pinudi háädi naná' dihaydi in kophé'in sená' ditú nan tsowa nú' gipowamännin.

28 Dâywá'ántaayan, hedi wétá'di jónu (24) kwí'óhpa taa nawá'ân gin dâyshaa. Wíyá shánki háy dimäädá wíyá dâywá'ántaayan dihaydá tá'di kháve (18) kwí'óhpa taa-á nawá'ân.

29 Dikhunwôeda? i' kophé k'u u eedi óechänukhâymaa'in, hedihó i' kophé tí'ûupha'gedi jónu kháa'i kwák'u maayää'i dâywaje whihkannin eeje, hedá diwówâyêenídí nathay píhay dívíjûusu'an.

30 Nää'in kophé'in t'ôe'in i' kophé iwedi diwhaveda? dijáanídí, hedihó i' kophé'ay p'oe iwe dâywáve. Hedáhá? i' kophé gáhâyü'i? páadépiyedi wíyá maayää'i dâywajekhâymaa waagibá díví'o'.

31 Hebo Paul-di in sundado hedá inbí tsondi-á ovâytu'an, "Nää'in kophé'in t'ôe'in nää'i kophé iwe dívíwóyí'pídá, undá há'to wówá'in ípee-í."

32 Hedihó in sundado i kophé'ay nawhi'ándiví whihkannin dâyts'á?, hedí i kophé'ay nama'p'ä.

33 Nathaypuwamän dihaydi Paul-di ovâytu'an dívíhúuyamí gin. Ovâytu'an, "Wíje jáadi t'ähkí hânho úví'ánshaamáadi húukanpí'inbo íji'.

34 Hedihó nää naadi kay'indi wâytumáa, háawin wên híwóhpí'in wänbo wí'únpuwagi'opí, hedânho bíhúuyan, wí koegi' úntáy íchuu-ípídí."

35 Hí'bowa ihaydi wí pává iké'dí Jôesi Taa ikú'daa'an, hedí wí íhávedi ik'oe.

36 Iní gin i'annin óemü'dí shánki híwó dikanpóedí in wá' dívíhúuyan.

37 Wégín tågintädáhá? tségingtä'dí sí (276) t'owa i' kophé iwe gito'on.

38 T'ähkí dívíshü'an dihaydi, i' táhtân p'oe iwe dâychänu, i' kophé ihay wínakhaa-ípídí.

I' kophé natha'dee

39 Nathanpee ihaydi, in kophé'in t'ôe'in i' nan dâymü'i? wídâytaapí. Hewänbo na'okhânná hedá nap'oehánginá? diwe dâymü?, hedihó díví'ánshaamági dínkodidáho i' kophé dâypuhkannamídí iwepiye, hedânho i' okhân deedi dâywóyí'nídí.

40 I' kwák'u maayää'i nawhi'wa'jendiví whihkannin dâyts'á?, hedí i' p'oe iwebo dâyjoe'an. Hedí ihaydibá i' kophé óebéede'i phéphá? nawhimuu'i whihkannin dâywhihsuu. Hedáhá? in páadépiye'in te'aa dâytege, i' wáadi i' kophé ee na'okhânná? diwepiye óechänuts'úude-ídi.

41 Hebo wí'nápha'gedi nap'okhayji? iwe na'okhânboedí'än, hedí iwe i' kophé páadépiye ichänudi nakhähsogedeedi wínajäapóepí. Ihaydá i' kophé tí'ûupiye'i? i' p'oe oepiyá nääpiyá kaygindi na'á'yäpoe'odi óewhéekanhon.

42 In sundado díví'ánshaamáa in pan ovâyháanú-ídi, hedânho nan diwepiye wídívikohsáy-ípídí dijáanídí.

43 Hewänbo Paul-ví wówátsi ôn'aywoení'in i' sundadoví tsondi nada'dí to'wí wänbo wí'ovâykhe'mägípi. In to'wên dikohsayhá'in ovâyjôn p'oe iwe dívíjaymü-í nan diwepiye dívíkohsáy-ídi.

44 Ihaydáhá? in wé'gendá ovâytu'an i' phéphá? háa i' kophéwi phéwhéé óep'omáa'i'dí dívítsahsaa-i'in. Handidânho t'ähkídíbo nan diwe wówá'in gipówá.

28

Oe Malta diji'

1 T'ähkídíbo nan deedi wówá'in gipówá ihaydi, nää'i p'ojáadi Malta gin dâytü'o'in gínhanginpóe.

2 In t'owa iwe'indi híwó dísigí'an. Ikwa'dodi nat'ée, hedihó dâypa't'égi, hedí dítu'an i' phaa nú'piye ívíhâadi-ídi ívísúwá'amídí.

³ Paul iphé?âywé?ge?an ipha?kw'ôenídí, hedi ipha?kw'ôe?ó ihaydi wí pǎäyü phaadi óesúwánandi phé jáadi napee, hedi Paul-ví man deedi ikhuugee-whi?k'ú?.

⁴ In t'owa i? nange?indi i? pǎäyü Paul-ví man deedi nawhi?k'ôe?in óemû?, hedi dívítu?an, “Nǎ?i sendá mađi ta?gendi t'owa t'akhanu?i? namuu, hedi tobá óep'ohaypi wǎnbo?, nanbí jôesi 'Ovâyt'owatuhchânunde?i? gin gínkháwǎ?i?đi há?to óewówápeemǎáni.”

⁵ Hewǎnbo Paul iví man iwáđáa?andi i? pǎäyü i? phaa iwe nake?t'á, hedi háabo Paul wí?únpoepí.

⁶ In t'owa di?ánde? i? pǎäyüdi óekhuugee ee ûntee-i?in, háa mađi we-sebo nachuhkaanú-í. Hewǎnbo thaa t'ǎhkí dívítískha?andi Paul háabo wí?únpoepí, hediho inbí ánshaa dây?egó?andi dívítu?an, “Ta?gendi nǎ?i sendá jôesi waagi?bá namuu.”

⁷ I? sen nǎ?i p'ojáadi ee natsonnándi? Publius gin nakháwǎ. Ívisúwá?o? iwe tsova ûnnavakw'ó, hedi sígíđi na?in dihógíđi iví tewhá ûnná? diwe poje thaa díwóyí?mági hedá híwó?dá dí?áyíngi?an.

⁸ Publius-ví táđá whohte eedi ûnhayk'ôe. Natsáwǎp'íde? hedá nasihaydi óe?ǎáde?. Ee nahayk'ôe eepiye Paul nats'ú, hedi iví mandí óetǎgedí ónjúusu?andi hehkháa óemági.

⁹ Nǎ?in napóe ihaydi báyéki in wé?gen nangewin dihay?in Paul-ví?piye di?ǎǎ, hedi in wá? hehkháa ováymági.

¹⁰ Indi báyéki dihǎǎwíwmági na?in, hedi poje p'óe naphade ihaydi iwedi gimǎn dihaydi i? gíntây?i? t'ǎhkí díwági.

¹¹ Wí kophé Alexandria-wi namuu?i? i? p'ojáadi iwebá ite?núphade?i? iwe ívítógi. I? kophé-á Castor-áđi Pollux-áđi gin dâytu?o?.*

¹²⁻¹³ Oe Syracuse bú? gipówá, hedi poje thaa iwe ívívóyí?. Iwedi p'o kíngé j?gedá? gimǎa, hedi Rhegium bú? iwe gipówá. Wíyá tháwǎn aakonpha?gedí iwǎǎ?an, hediho wíyá tháwǎndá Puteoli bú? gipówá.

¹⁴⁻¹⁵ Iwe wên Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in áyshaa, hedi indi kay?indi dítu?an indáđi wêe jáadi ívívóyí?ní?in. Iwedi wíyá gimándi oe Rome-piye wây-á tí?úuwín páade?in Rome-win dimuu?in nanbí?gedí dínhanginpóe, hediho gín?ayjay?ǎǎ. Dâyhǎǎwíkw'ôe?ó iwe Appius gin dâytu?o? iwehay wáy wên di?ǎǎ, wây-á wéndá wǎhphade kayi? wíđi?ǎhpidí oe “Poje Kaykhanwówá Tewhá” gin dâytu?o? iwe díjay. Paul-di ováymû? ihaydi jôesi Táđá óekú?daa?an, hedá iví pí?ná khó?jé-á shánki nakaypóe. Han áyphade, ihayđáhá? wí háyü thaa iwe oe Rome gipówá.

Oe Rome Paul napannán diwe in Hudíyo ovâyhí?máa

¹⁶ Oe Rome gipówá ihaydi Paul wí?bo óethayemági, hewǎnbo wí sundađodi óe?áyíngimáa.

¹⁷ Poje thaa naphade ihaydi Paul-di in Hudíyo p'ó?dédí?in oe Rome dithaa?in iví?we ovâywé?getu?an. Dipówá ihaydi ovâytu?an, “Tí?úuwín páade?in, tobá nanbí thehtáy pahpá?inbí khuu a?gínkhanu naa wíđáy?anpí wǎnbo?, hedá nanbí t'owavi?piye wên yǎ?dǎapí?in wǎnbo wíđáy?anpí, in Jerusalem-win p'ó?dédí?indi dípanké?, hedi nǎ?in Rome-winbí mange díkan.

* **28:11** Nǎ?i kophé páade?piye wíje p'ónbay waagi dakeet'ôe?in dachá, indá in Alexandria t'owavi jôesi dínmuu, Castor-áđi Pollux-áđi gin dakháwǎ.

18 In Rome-windi háawin t'aywó'nin naa dáy'annin dînnuwä, hewänbo indá dínhanginpóe háawin diháyí'in wänbo wídáy'anpídí, hedího díma'p'äädi-f'in dida'wän.

19 Hewänbo in Hudíyo wídida'pí in Rome-windi díma'p'äädi-f'in, hedího shánki híwó dînpóe otúunídí Caesar-ví tunjówháagé iwe dîntunjó'nami'in. Naa gin dáy'an tobá wên t'ehpíde tun wídómáapí wänbo navi t'owa in Hudíyo dimuu'in dovây't'e'p'êede-ídí.

20 Hedânkun naadi wáyтуhkánnan ná'í háäwí i'gedi wáyhée'amídí. I' to'wí in Israel-win t'owadi óetsikha'máa'iví'piyebá naa dáywâyundedânho ná'í kadénadi owhimuu."

21 Indi Paul óetu'an, "Na'in wên ta'nin wänbo uví'gedi natú'nin oe Judea-di wí'âyké'pí, háa wí Hudíyo tí'úu páadé'í owedí na'ää'í wänbo wên híwóhpí'in nat'oe'in uví'gedi wínatú'hpí.

22 Hebo na'in gínhanginná to'wên t'ähki híwóhpí dívihí'máa'in ná'in ts'aamin háhkan ni'gedí. Hedânho gida' u'di ditú'äämí'in háawi uví wâyü úmuu'in."

23 Hedího in Hudíyo wí thaa dáyde'man wíyá di'ää-ígí', hedí i' thaa napówa ihaydí báyéki di'ää. Héde'ndí hé'dibo iwedí nakin diwehay báyéki háäwí Paul-di ovâyhée'an. Háa Jôesi Tádádí t'ähki t'owa ovâysíghóení'in nada'waa ovâythayyan, hedí Moses-ví tun ni'gedí hedá Jôesi Tádáví tukhe'minbí tun ni'gedá ovây't'oe'andi ikháäde Jesus-ví'piye ovâywâyukannamídí.

24 Paul-ví hí' dâysí'andi dívíwâyü wáy wên, wáy wëndá joe.

25 Hedí in Hudíyo handa' wídín'anshaamuupídí iwedí díví'ää'an, hewänbo wa' dipeepídíbo Paul-di ná'í t'ä'ge hí' ovâytu'an: "I' Yä'däa'í P'oweahhâadi hân'oe Isaiah óetu'an unbí thehtáy pahpá'inbí'piye namú-ídí ná'í Jôesi Tádáví hí' ovâytu'äämídí:

26 Ihayda' it'ó've-í, hewänbo há'to íka'póewí,
ihayda' bînmú'be-í, hewänbo há'to únkeepúuwí.

27 Íp'óhkâymuudi wí'íka'póya'pí.

Úví'ojemankw'ódidáhá' úvítikhämu.

Gin úví'anpídá unbí tséedí bînmúuní

hedá unbí ojedá it'oe-í

hedá ta'gendi íka'póewí,

hedá navi'piye i'ää-í yä'däa'in wâypa'ídí, gin Jôesi Tádá natú.

Ná'í hí' natú'í-á ta'gen namuu.

28 Hedânho náä ná'in únkhây'ä' únhanginnáani'in: Jôesi Tádáví hí' in Hudíyo dimuupi'in ovâysan ovây'aywoenídí. Innânkun dívít'óeyaaní."

29 Paul ihí'bowa ihaydí in Hudíyo dívítuhänbodi dipee.

30 Paul wíje paayo iwe na'än, hedí iwá'ää i' tewhá ee nachanídí. To'wên únpuwäpówá'in t'ähki ovâysíghógi.

31 I'dí Jôesi Tádáví khuu i'gedí ovây't'oe'an, hedá Jesus Christ i' shánki natsonji'iví'gedá ovâyhá'an. Khunwóeda'ginpídíbo ihée'an, hedí to'wídí wänbo wí'óekhâa'anpi.

In Ta'nin Paul-di In Rome Búu'úwi Méesate'in T'owa Ovâyta'nannin

¹ Naa Paul omuu'i?, Jesus Christ-gí' dáy't'òe'o'ídi ná'in ta'nin wâysande' un Rome búu'ú iwe íthaa'in. Yòesi Tádádí naa díde'man hedá dísaanígí' dísoge iví híwó'di tų t'owa dovây't'òe'amídí.

² Hân'oeho Yòesi natú ná'i híwó'di tų na'in dímääni'in, hedí iví tukhe'min iví ta'nin diwe i dâyta'nan.

³⁻⁴ Iví ay Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'iví'gedí dâyta'nan. Na'aypuyä ihaydi nat'owasenpaa, hedí iví thehtáy pahpâa David i hân'oe'i tsondi namuu'iví tí'úuge kã'ää'inbí'wedího na'aypuyä. Hedí Jesus nachuudi nawâywówápóe ihaydi i Yä'dâa'i P'oweahhâadi dínkeeyan ta'gendi Yòesi Tádáví ay wá' ûnmuu'in.

⁵ Háa Jesus i'an waa namuudi Yòesi Tádá navi'piye' híwó'di namuu, hedího in Hudíyo dimuupi'in t'owa wéngé t'ähki dithaa'inbí'piyeho naa dísan dovâykhäge'namídí iví tų ipiye' díviwhâyü-ídi hedá òn'a'ginnamídá. Kin dáy'o' hedânho t'owadi óetegé-ídi.

⁶ Hedá un wá' Yòesi Tádádí wovây'tukánnan Jesus Christ-ví'in ímúnídí.

⁷ Hedího un t'ähki oe Rome íkw'ó'nin wâysengitumáa. Yòesi Tádádí wovâyséegi hedá wovâyde'man iví t'owa ímúnídí. Idá hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-dídá séegísehkanä wovâymääni hedá wovâykhäge'namí ánsahaaginpidíbo' íkw'ónídí.

Paul oe Rome-piye' napunda'

⁸ Hedí náa-á häädi Jesus Christ dóhéé'an ginhay-á Yòesi navi Tádá dókú'daa'o' un t'ähki ímuudi, gá wéngé t'ähki t'owa dívíhí'maadân unbí whâyü i'gedí.

⁹⁻¹⁰ Yòesi Tádá-áho ûnhanginná ná'i naa otú'di ta'gen namuu'in. Igi' pín ta'ge haydi dáy't'òemáa t'owa dovây'tu'odi i híwó'di tų iví ay Jesus-ví'gedí, hedí häädi wänbo t'ähki wâyüusu'o'. Yòesi dóda'máa i-á natú'dáho hanwaapídiibo unbí'piye' dípunmääni,

¹¹ gá hânho o'ádâapunda'dân. Naa oda' hääwi i Yä'dâa'i P'oweahhâadi naa díhá'andi' wâyphadé-í'in, hedânho unbí whâyü shánkiho únkay-ídi.

¹² Kinnân otu'da?: Undádi naa-ádi wé'ge ívikhäge'namí kwee waa sen waa gi'áanídí, handá' ívíwhâyundedi.

¹³ Tí'úuwín páadé'in, oda' ûnhanginnáni'in háyän wänbo dáy'ánshamáa omú-ídi unbí'piye', hewänbo häädi waa hääwídi dí'ahkhánde'. Hânho oda' báyéki dí unbí búu'úwín Jesus-ví'piye' dovâywhâyü'amí'in, in wé'ge'in Hudíyo dimuupi'in t'owa dovâywhâyü'an waagibá.

¹⁴⁻¹⁵ Naa t'ähki t'owa hääwi ophaamuu waagibá ochaa, tobá háawin dímuní wänbo', in Greek tųdi dívíhée'o'indá in pí'wí tųdi dívíhée'o'indá, in hânho díhá'indá in díhâhpí'indá, gá Yòesídi naa dísogedân iví híwó'di tų t'ähki t'owa dovây't'òe'amídí. Hedânho shánki oda' un oe Rome diwe íkw'ó'nin wá' wây't'òe'amí'in.

Yòesi Tádáví híwó'di tų-á únkay

16 Yōesi Tádáví híwó⁷di tuḡḡi naa wídíwōeda⁷mähpí. Nǎ⁷i tuḡ-ân nakay, heḡi i⁷gedi Yōesidi t'ǎhkí t'owa in ipiye⁷ dívíwhǎyunde⁷in ovâ⁷yawonde⁷, páadé in Huḡíyo dimuu⁷indá, heḡá in Huḡíyo dimuupí⁷indá wá⁷.

17 Nǎ⁷i híwó⁷di tuḡḡi díhá⁷andi gínhanginná háa Yōesi Tádádí t'owa ovâ⁷çhaamá⁷in t'aywó⁷di dâymáapi waagi. Hewänbo inbí whǎyü dínmuu⁷ídidǎ⁷ kin i⁷o⁷, háäwí híwó⁷di díví⁷o⁷i namuudá yoe, iví tǎ⁷nin diwe úntǎ⁷muu waagi:

Wí to⁷wí Yōesiví⁷piye⁷ ta⁷gendi iwǎyundeda⁷ho⁷, iví whǎyü únmuudibo Yōesidi óeçhaamá t'aywó⁷di imáapi waagi,
heḡi wówátsi óemǎáni.

Yōesi Tádádí wên t'owa ovâytuchǎnukhâymáa

18 Yōesi Tádá oe makówa na⁷ǎndiḡi dínkeeyo⁷ ovâytuchǎnukhâymáa⁷in in to⁷wên óe⁷a⁷ginpí⁷indá heḡá in yǎ⁷dǎapí⁷ díví⁷o⁷indá, háa díví⁷o⁷in namuḡi nat'ayḡi. Heḡi híwó⁷pí díví⁷o⁷dibo Yōesiví ta⁷gen únmuu⁷in ónkaayo heḡánho wé⁷ge⁷in t'owa wídáytaa-ípídí.

19 Dínkoedi híwó⁷ dínhanginnánidí Yōesiví⁷gedi, gá idi ovâyhangin⁷ǎnnandán.

20 Yōesi Tádá pinnán kay imáa hǎnhay wänbo nahánde⁷pí⁷in, heḡi idǎ⁷ Yōesi namuu hǎnhay nanán wänbo⁷. Tobá tséedí Yōesi áymünde⁷pí wänbo⁷, ná⁷i nan oepáa ikhíyé ihayḡi waabo⁷ thay⁷eedi ná⁷i háäwí gínhanginná iví⁷gedi i háäwí ipaa⁷idi. Heḡánkun t'owa wídínkoedipí ditúnidí wídínhanginnáhpi⁷in.

21 Hewänbo tobá Yōesiví⁷gedi t'owa dínhanginnán wänbo⁷, óe⁷a⁷ginnamiví⁷wedi heḡiháa óekú⁷daa⁷ǎmiví⁷wedi dínkhây⁷ǎ⁷ waagi, inbí ánshaa wídínchǎ⁷muupí heḡá inbí hangintandá dâymáapídí khü⁷i⁷gebo diyí⁷.

22 Báyéki dihǎ kin di⁷ǎnde⁷, hewänbo hangintǎhpi⁷indǎ⁷ dimuu.

23 Tobá Yōesi-á t'ǎhkiví kw'áye namuu wänbo⁷, heḡá iví wówátsi-á hǎnhay wänbo wí⁷únhánde⁷pí, ná⁷i in t'owadáho wíyá wí⁷óe⁷a⁷ginnáhpi⁷; heḡi tobá Yōesi nachu⁷pí wänbo heḡá t'owa-á dit'áhánde wänbo⁷, báyéki háäwí t'owa waabá dínchǎ⁷in dâykhiyé inbí yōesi dínmúnidí, heḡá báyéki wíyá háäwí-á dâypaa, tsidé-á p'oekanu-á háäpandá pǎäyü-á waagá dínchǎ⁷i⁷, heḡi ná⁷i háäwí dâypaa⁷i wá⁷ dây⁷a⁷ginnmä⁷.

24 Heḡiho Yōesidi ovâyyoe⁷o⁷ díví⁷ámídí ná⁷i yǎ⁷dǎapí⁷ inbí pí⁷nǎ khó⁷yedí dikanda⁷i⁷, heḡi wōeda⁷ginpídí yǎ⁷dǎapí⁷ háäwí wí⁷nǎ táyedí inbí túu⁷údí dívítsiye⁷o⁷.

25 Wíyá wídívít'óyandepí in ta⁷gen namuu⁷in Yōesiví⁷gedi, heḡi i hôeyó namuu⁷idǎ⁷ dívíwhǎyunde⁷. I háäwí Yōesi ikhíyé⁷ida⁷ dây⁷a⁷ginnmä⁷ heḡá ipiye⁷ dívíyúusu⁷o⁷, Yōesiví⁷piyá yoe, i-á ná⁷i háäwí ikhíyé⁷i namuu. Idǎ⁷mǎn hay⁷i namuu kin t'owa dínkhây⁷ǎ⁷ háäḡi wänbo t'ǎhkí ditúní⁷in. Hamán.

26 Heḡi in t'owa ná⁷i yǎ⁷dǎapikan díví⁷o⁷indá Yōesidi ovâyyoe⁷o⁷ i wōeda⁷wó⁷gí háäwí hánho dikanda⁷i wíyá díví⁷ǎamídí. In kwiyǎ⁷ wänbo háa inbí wówátsi thaa dínmúní waagi wídithaapí, heḡá wáy-á kwiyǎ⁷dádí inbí túu⁷údí dívít'aywó⁷kanmáa.

27 Heḡi in senǎ⁷ wá⁷ han waagibá dívíkanhon. Inbí kweeyôe-ádí dívítháye⁷bé-iví⁷wedi dínkhây⁷ǎ⁷ waagi, shánkidí dida⁷ wáy-á senǎ⁷dádí inbí túu⁷údí dívít'aywó⁷kanmá⁷ve-í⁷in. Heḡi ná⁷in senǎ⁷ wōeda⁷wó⁷gí wí⁷nǎ táyedí dívítsiye⁷o⁷di i tuchǎnu dín⁷ǎ⁷i ovâymǎ⁷, heḡi inbí t'aywó⁷di dínmuḡi inbí túu⁷ú dâypede⁷o⁷.

28 Dichanpo' wínachä?muupí'in Yôesiví'gedi ta'ge díví'ánshaa'âamídí, hedího Yôesidi ovâyoye'o' inbí yä'dâapi' ánskaa-ádi, i hääwí dínkankhây'âhpi' díví'amídí.

29 Yä'dâapi'-ádi híwó'pí'-ádidá' inbí pí'ná khó'yé dinto'on; hânho dihá't'aa; wây-á to'wëndádá háa'wânbo-á dimuu; hânho dithúut'óe; häädi wânbo t'ähki dit'owat'akhánuda?; hânho dívít'aymáa; häädi wânbo t'ähki dívíhóeyómáa; wây-á t'owaví'gedi yanáki díví'ánshaaamáa hedá dívíhí'máa;

30 t'owa dâytüúsú'o?; Yôesi dâyt'ay; t'owa t'ämägi' dâytümáa; dívíyengi; dívípíphuude?; wíyá shánki t'aywó'di ts'aabi í'gedi díví'ánshaaamáa díví'amídí; inbí tádá-á yíyá-á wídyät'óyandepí;

31 inbí ánskaa-á wídínchä?muupí; háa dívítü'an waa wídíví'opí; inbí maatu'indá wídâyseégípi; wây-á to'wênbí'piye' wídí'iyapo'pí.

32 Yôesi natsonpóe in to'wên ha'wáa díví'o'indá dínkhây'ä' dihääní'in, hewânbo ná'i dínhanginnân wânbo handá? dívíkanhon, hedá hä'idá' bá yoe, ovâyhi'an wây-á to'wên hanbá díví'amídí.

2

Na'indá wígin'óepí gitúnídí t'owaví'gedi háa dín'ä'in

1 Hedího wí to'wídí wây-á t'owa ovâyütüúsú'odi natü' t'aywó'to'in dimuu'in, i-á há'to ûnkoedí-í natúní'in wí'bo wí'it'aywó'nanpí'in, tobá to'wí namúni wânbo'. In wé'ge'inbí'gedi kin waagi ihée'odi, wí'bo iví t'aywó'di ipikeekw'óe'ó, gá in waagibá it'aywó'dodân.

2 Hedí gínhanginná Yôesi híwó' í'o'in in t'owa kin díví'o'in ovâyütüchänudi, gá i-á ûnhanginnândân ta'gendi háawin dimuu'in.

3 Ná'i to'wídí wây-á to'wên ovâyütüúsú'odi hewânbo in waagibá it'aywó'dodi ma'di na'ánde Yôesidi há'to óetüchänü-í'in.

4 Hedá wá' tobá Yôesi na'inbí'piye' híwó'di namuu wânbo hedá hânho nabo'atá wânbo-á, ma'di ná'i to'wí na'ánde hääbo wínamuupí'in. Tí wí'ûnhanginnáhpí'an Yôesi i-ádi híwó'di namuu'in, gá Yôesi nada'dân ná'i to'wí iví t'aywó'di iyoe'amí'in?

5 Hewanbo t'óyanpí'da' namuudi hedá iví t'aywó'di iyoe'anpídí, iví tüchänu shánki pín'aywó'nin ûnmúni owáy Yôesidi t'owa ovâyütüchänu ihaydi, inbí t'aywó'di dínmuudi nat'aydi. Ihaydá Yôesi in t'owa ovâyta'gekeekw'óeni háa híwó' háa híwó'pí díví'annin.

6 Wëndá híwó' íví'o', hedá wëndá híwó'pí íví'o', hedí Yôesidi na'in wí'ínbo dímäáni hääwí gín'ä'í'.

7 Wáy wên t'owa-á häädi wânbo t'ähki híwó' dívíkanhon, hedí dida' Yôesidi ovâytegé-í'in hedá híwó' ovâyamá've-í'in, hedá dida' hânhay wânbo t'ähki diwówáyêeni'in. Ná'in t'owa-á Yôesidi wówátsi nahándepí'in ovâymäáni.

8 Wây-á t'owa-á dihääkhâadá ingí'da' hääwí t'ähki dikanda', hedí Yôesiví ta'gen ûmmuu'in wí'ón'a'ginpí, hewânbo shánkídí in yä'dâapi'in namuu'in dívíkanhon. Kí'min t'owa-áho Yôesidi ovâyütüchänukhâyamáa, indádi nat'aydi.

9 To'wên t'ähki dívíyä'dâapítsiye'annindá wí'ínbo báyéki t'óephade dínpúwí, páade in Hudíyo dimuu'indá, hewânbo wá' in Hudíyo dimuupí'indá.

10 Hewânbo in t'owa híwó' díví'annindá Yôesidi ovâytegé-í hedá híwó' ovâyamá've-í, hedá híhchan ánskaa-á ovâymäáni, páade in Hudíyo dimuu'indá, hewânbo wá' in Hudíyo dimuupí'indá,

11 gá Yôesidá t'ähki t'owa handá? ovâyamáadân.

Yōesi Tádáda' mân ûnk'óe natúnídí t'owavi'gedi háa dín'á'in

12 In Hudíyo dimuupí'in wídaytaapí i tsonttu Moses ita'nandi?, hewänbo dívít'aywó'dodíbo' ovâyutchanú-í tobá i tsonttu dâymáapí wänbo?. Hedá in Hudíyo-á ná'i tsonttu-á dâytaa wänbo?, dívít'aywó'dodíbo i tsonttu dá inbí t'aywó'di dínmuu'í ovâykeekw'óeni.

13 In to'wên Yōesiví tsonttu dâya'ginnannindáho Yōesidi ovâyçhaqamáa t'aywó'di wídaymáapí waagi, in to'wên diwänpit'o'indá'ba yoe.

14 Tobá in Hudíyo dimuupí'in Moses-ví tsonttu dâymáapí wänbo?, háa ná'i tsonttu natú' waagi wí'bo díví'odá, kindidi nakeepo' ho dínhanginná'nin háa híwó'di namuu'in hedá háa híwó'di namuupí'indá,

15 hedího háa díví'o'in namuudi nakeepo' i tsonttu Moses ita'nandibá inbí ánskaa iwebo dâymáa'in, hedí inbí pí'ná khor'yé wá' ditaachanpo' háa híwó' díví'o'in háa yoe.

16 Hedího i thaa napówa-í Yōesi Tádádí t'áhkí t'owa ovâykeekw'óenídí háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, tobá kaadi díví'an wänbo?. Hedí Christ Jesus-áho i namuu óesóge'i kin ovaytu'amídí. Kindá ihayda' t'owa dovâytu'o', Yōesiví híwó'di tuu dovây't'óe'odi.

In Hudíyo-ádí Yōesiví tsonttu ûnmuu'i-ádí

17 Ma'dí wí to'wí wí'bo iví'gedi ihí'máadí natú' wí kodí'di Hudíyo namuu'in, hedí na'ánde Moses-ví tsonttu itaadíbo' ón'aywoeni'in, hedí iyéngihée'odi natú' Yōesi óe'a'ginná'in.

18 I-á ûnhanginná háa Yōesi nada'in i'amí'in, hedá ûnhanginná wá' wé'i wí yá'dáa'í namuu'in wé'i wí yá'dáapí' namuu'indá gá Yōesiví tsonttu iweđi naháhpóedán,

19 hedího na'ánde' ovâypahúuwí'in in to'wên tsí'taa'in waagi'inbá dimuu'in, Yōesiví'gedi wídnhanginnáhpídí, hedá in to'wên phahkhú ee dikw'ó'ningí-á wí kohthay waagibá namuu gin na'ánde'.

20 Hedá wá' nada' in to'wên Yōesiví'gedi háäbo wídnhanginnáhpí'in ovâyháawíthayyamí'in, hedá in to'wên áyyää waagi'inbá dimuu'in ovâyhá'amí, gá ná'i tsonttu imáa'in diweđi ûnhanginnândán t'áhkí in ta'gen namuu'in.

21 Idi pí'wên t'owa ovâyhá'o', hedí háadan i-á wí'bo wí'ipihá'opí? Idi ovâytumakhe'o wídívísä'mamípidí, hedí háadan i isä'bo'?

22 Wây-á t'owa ovâytu'o wíyá to'wíwí sedó-ádí háa kwíyó-ádí wídívíwhókwomá've-ípi gin, hedí háadan i-á wí'bo kinbá it'aywó'do'? I natú' it'ay'in i háäwí t'owa dâykhiyé'i' inbí yōesi dínmuu waa dâychaa'i', hedí háadan i-á ná'i háäwíwí isä'bo' i tewhá wáyýe nakw'ó' deeye?

23 Iphuudeđi natú' Yōesiví tsonttu itaa'in, hedí háadan ná'i tsonttu i'a'gindopídí Yōesi wōeda' iwe óesógénde'?

24 Háa Yōesiví ta'nin diwe natá'muu waa napo?, kinnân natú'di: Háa in Hudíyo ímuu'in úví'o'in namuudi ná'in Hudíyo dimuupí'in Yōesiví'gedi yanáki dívíhée'o'.

In Hudíyoví k'ewe' taađibo há'to in ovây'aywoeni

25 Wí Hudíyo Yōesiví tsonttu i'a'gindodáho?, in Hudíyoví k'ewe' taa imáa'indá ûnchá'muu; hewänbo ná'i tsonttu i'a'gindopídá, tobá nataamuu wänbo' iví taa wí'únchá'muupí.

26 Hedí wí Hudíyo namuupí' Yōesiví tsonttu i'a'gindodí tobá in Hudíyoví k'ewe' taa imáapí wänbo?, Yōesidi óeçaa nataamuu waagibá.

27 Wí to'wí iví túu'ú ûnk'ewê'taamuupídí hewänbo i tsonttu i'a'gindodá un Hudíyo ímuu'in wovâykeekw'óe'ó híwó' wí'úví'opídí, gá i tsonttu wivín'a'gindopídán, tobá ná'i tsonttu-á ûntá'muu wänbo hedá tobá ik'ewê'taamuu wänbo'.

28-29 To'wí wänbo wí Hudíyo waa nawänpí'aypuyädibo ta'gendi Hudíyo wínamuupí. Hedi wí to'wí in ta'gennin k'ewê' taa wí'imáapi wên k'ewê' taadi iví túu'ú eedi óewänpitaa'andibo'. Hewänbo nakhây'ä' wí to'wí iví pí'ná khó'yé-áho kodí'di Hudíyo namúní'in hedânho ta'gendi ha'bi namúnídí, hedá in ta'gennin k'ewê' taa-á pí'ná khó'yéba ímá've-í'indá ûnkhây'ä'. Hedi kin waagi ûnpó' i tsonttu iwänpí'a'gindodida'ba yoe, hewänbo i Yä'dâa'i P'oweahhâadi óetaa'an waagiba nakhây'ä'. Wí to'wí ha'biv'gedi Yôesi-ân híwó' ihée'o', t'owada'ba yoe.

3

1 Ma'di to'wí na'âani, "Häâ-an in Hudíyo dâymâa in wê'ge'in t'owa dâymâapi'?" Hedi háagi'innan nachä'muu hä'in Hudíyovi k'ewê' taa'?"

2 Gá báyéki'innân. Páadé iweho Yôesidi in Hudíyo iví tsonttu ovâymagi dâ'yâyngi'amídí.

3 Hedi tobá wáy wên in háa dínkhây'ä' waagi wídíví'opí wänbo', ti Yôesi wá' ûn'óde-i i'amídí háa ituu'an waagi?

4 Yoe, há'to ûn'óde-í. Gínkhây'ä' gitúní'in Yôesi-á wí'ihóeyó'opí'in tobá t'ähki t'owa dihóeyó wänbo'. Yôesivi ta'nin diwe iví'gedi ûntú' waa: Ihée'andá t'owa dínhanginnáni ta'ge ihí'mâa'in.

Hedi t'owadi ónt'e'p'íde'nde wänbo dínhanginpúwí hânhay wänbo híwó'pí wí'í'opí'in.

5 Hewänbo ma'di wí to'wí t'owada' namuudibo kin na'ánde': "Naa dâyhíwó'pí'andá, Yôesi-á shánki híwó'dá i'ó'in nakeepo'; hedânkun híwó' wínamuupí Yôesidi dítuchänú-í'in."

6 Hewänbo wí'gínkhây'ähpi kin waagi ív'ihée'amí'in. Yôesi wí'bo híwó' i'opídá, hândidan i-á ûnkoedi-i ta'ge natúní'in in t'owa dívít'aywó'nannin?

7-8 Hedi ma'di to'wí kinnân natúní: "Naa dâyhóeyó'andáho', iwedi nakeepo' Yôesi-á shánki hay'i namuu'in, gá i-á wínahóeyó'pídán. Hediho kin napó'di Yôesi wí'ûnk'óepi dítu'âamídí t'aywó'to'í omuu'in." Hewänbo to'wí kin ihée'andivi hí' ûntú'da' gínkhây'ä' ívit'aywó'nâamí'in, hedânho na'inbí t'aywó'di iwedi hääwí híwó'di napúwí. Wên t'owa yanáki naví'gedi dívíhóeyó'hí'máadi dítú' kin waagi naa ohâhkanyi'in. Ha'min t'owa-áho i tuchänu dín'ä'i' dâyhóní-áhe'.

T'ähki'dibo dívít'aywó'nan

9 Nää otsikapúwí, ti na'in Hudíyo shánki híwó'nin gimuu in wê'ge'in t'owaví'wedi? Hedân yoe. Naadi ho wâykeekw'ódi t'ähki'dibo t'aywó'to'indá' gimuu'in, na'in Hudíyo-á hedá in Hudíyo dimuupí'indá'.

10 Yôesivi ta'nin diwe kinnân ûntá'muu:

To'wí wänbo iví wówátsi ta'ge wí'ihonpí, wí' wänbo yoe.

11 To'wí wänbo wínaka'póya'pí háa in yä'dâa'in namuu'in, to'wí wänbo wínada'pí Yôesi óetaa-í'in.

12 T'ähki'dibo Yôesivi'wedi dívíhänge'an, inbí wówátsi-á hääbo wídínchä'muupí, wí' wänbo wína'änpi híwó' i'ó'í'.

- 13 Wí penípho óehuudi nasuü waagibá inbí hí'-á tay'i dínmuu, hōeyóda' inbí hān diwe dínkw'ó, háa ditù' waa whānpūuvi só'p'oe waagi' bá dínmuu,
 14 hedí inbí sóphogedi t'aywó'di hí'-á hedá hí' nawhāhkant'óe'i-á báyékiho dínpi'.
- 15 Hāādi wānbo t'āhki dikhāymuu dāyt'owat'ahānū-ídí,
 16 wāhāā dimāā wānbo hāāwí dāypedee'o', hedá t'owa-á ovāydaḥáachando'.
- 17 Háa inbí wówátsi tsāaginpídíbo dāyhūuwí'in wídínkoedihanginnáhpí,
 18 hedí Yōesi-á hāy wānbo-á wídāy'a'ginpí.

Yōesidi in t'owa ovāychaḡmāa t'aywó'di wídāymāapí waa inbí whāyü dínmuudíbo', háa dívi'o'in namuudá yoe

19 Gínhanginná t'āhki Yōesivi tsontuü natú'di-á in to'wēn dāy'a'ginnamídí dívisó'dēe'ingí'in namuü'in, hedānho wídítúnípídí wídívít'aywó'nanpí'in, hedího t'āhki t'owa dínhanginnáni Yōesivi'piye' dívít'aywó'nannin.

20 Yōesi há'to natúní wí to'wí t'aywó'di imāapí' waagi namuü ivi tsontuü ón'a'ginnamídí iwānpisó'díndedíbo', gá ná'i tsontuudá in t'owa ovāykeekw'óe'óḡán dívít'aywó'do'in.

21-22 Hedího náā-áho ná'in nathaypóe háa t'āhki Yōesivi ta'nin diwe úntú' waa: Yōesidi in t'owa ovāychaḡmāa t'aywó'di wídāymāapí waagibá inbí whāyü Jesus Christ-ví'piye' dínmuudi, i tsontuü dāy'a'ginnamídí dívisó'díndedída' bá yoe. Ná'i tuü-á t'āhki t'owagi' namuü, t'āhki t'owa ha'mindā' gimuudi,

23 gá t'āhki díbo ívít'aywó'nandān, hedího to'wí wānbo yā'dāa'ida' wínamuupí Yōesi t'āhki yā'dāa'i namuü waagibá.

24 Gín'anmuupí wānbo Christ Jesus ivi únp'oeđi iwá'āa na'inbí t'aywó'di iwedi díma'p'āđi-ídí, hedí ná'i namuudího Yōesi Tádáđí ivi séegísehkanā únmuudí díchaḡmāa t'aywó'di wí'āymāapí waagibá.

25-26 Hānwānbo Yōesi Tádá í'ānshamāgi Jesus ósaanídí, ivi únp'oe ich'āanídí, hedānho ivi'piye' ívīwhāyundeḡáho na'inbí t'aywó'di dínyāa'ámí. Hānhay waabo t'owa dívít'aywó'nan wānbo Yōesi Tádá nabo'atāđi itsikha'andi we-sebo wí'ovāytuchānupí dín'ā waagi. I-á wí'bo t'aywó'di wí'imāapí kin i'an wānbo', gá Jesus-dáho in t'owaví t'aywó'di ovāyyāakankhāymāadān. Hedího náā-á híwó'da' i'o'in na'in dínkeeyo', to'wēn Jesus-ví'piye' dívīwhāyunde'in ovāychaḡmāadí t'aywó'di wídāymāapí waagibá.

27 Hedího Yōesi Tádáđí ha'wāa na'ingí' i'andi, ti gínk'óe ívīyēngihée'ámídí? Hedān yoe. Háađí? Gá Yōesi Tádáđí díchaḡmāadān t'aywó'di wí'āymāapí waagi hāāwí híwó'di ívī'andi namuudá yoe, hewānbo Jesus-ví'piye' ívīwānpīwhāyundeḡān.

28 Hedānho gínhanginná Yōesi Tádáđí t'owa ovāychaḡmāa t'aywó'di wídāymāapí waagi inbí whāyü dínmuudíbo', i tsontuü dāy'a'ginnamídí dívīkhāāđedída' bá yoe.

29 Hedí ti gí'āāní Yōesi-á in Hudíyoví'da' namuü'in, in Hudíyo dimuupí'inbí'-á yoe? Hedān yoe. Yōesi-á in Hudíyo dimuupí'inbí' wá' namuü,

30 gá wí'da' wí Yōesi na'āndān, hedí idáho ovāychaḡmāa in Hudíyo dimuü'in Jesus-ví'piye' dívīwhāyunde'in t'aywó'di wídāymāapí waagibá, hedá in Hudíyo dimuupí'in wá' hanbá.

³¹ Hedânho na'inbí whäyü gínmuudibo ti ná'i tsonttu-á äyüoegi'o'? Hedân yoe. Nää-á shánki gínkoedi äy'a'ginnamídi háa natú' waa.

4

Abraham-bí whäyü háawin ünmuu'in

¹ Nää wäyhí'khâymáa Abraham-bí'gedi háa ünpo'e'in, i-á na'in Hudíyo gimuu'inbí páadé'i thehtáy pahpâa gínmuu.

² Yöesi natúdáho idá Abraham-dá óechaamáa'in t'aywó'di imáapí waagi híwó' i'odibo', hedânho Abraham ünkoedi-íwän ivi híwó'di tsiyekan ní'gedi iyéngihée'amídi. Hewänbo Yöesi wínatúhpi Abraham-dá ünkoedi iyéngihée'amí'in.

³ Yöesivi tá'nin diwe kinnân nata'muupi'an: Abraham Yöesivi'piye' iwähäyudânkun Yöesidi óechaamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi.

⁴ Kin waagi namuupi'an: To'wí it'öe'andi-á óewá'ánde', hedi ivi wá'âa ün'anmuu häyü it'öe'an waagidi, wí'óewänpidamâhpí.

⁵ Hewänbo to'wí wänbo híwó'di hääwí i'andi nawänpimuudibo há'to ünkoedi-í natúnídi t'aywó'di wí'imáapí waagi'ba namuu. Yöesida'mân ün'öe wí to'wí óechaamáa've-ídi t'aywó'di wí'imáapí waagi, ná'i to'wí t'aywó'to'i namuu wänbo', hedi kin óechaamáa ivi whäyü ünmuudibo', híwó' i'amídi iwänpikhäädeditá yoe.

⁶ Hedânkun David hân'oe natú in to'wên Yöesidi ovâychaamáa'in t'aywó'di wí'dây máapi waagi dihíhchaa-í, hewänbo híwó' dívi'amídi dívikhääde'in namudá yoe.

⁷ Kinnân itá'nan: In to'wên inbí yá'dâapi tsiyekan ovây'owóyé'indádi in to'wên inbí t'aywó'di ovâyäa'annindádi dihíhchaa.

⁸ I to'wí Yöesidi wiyá wí'óetu'opí t'aywó'kandi gin nahíhchaa.

⁹ Hedi to'gí'-an ná'i híhchan namúni? Ti in Hudíyogi'da'? Yoe, in Hudíyo dimuupi'ingí' wá' namuupi'an. Gínhanginnâhpi'an Yöesi natú'in idi Abraham óechaamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi ivi whäyü ünmuudi.

¹⁰ Hewänbo ti Abraham in Hudíyo-vi k'ewé' taadi ho nataamuu ihaydân kin Yöesi ivi'gedi natú? Yoe, wa'di óetaa'anpídiibo-ân.

¹¹ Tí'úugédân Yöesi natú Abraham in taa ikéyi'in nathaypúwídi Yöesidi ho óechaamáa'in t'aywó'di wí'imáapí waagi. Hewänbo kin Yöesi ho i'an Abraham-bí whäyü ünmuudibo wa' in taa imáapídiibo'. Hedânkun Abraham-dá t'ähki in to'wên ta'gendi Yöesivi'piye' díviwhâyunde'inbí tádá waagi'ba dínmúni, tobá ná'in Hudíyovi k'ewé' taa dâymáapi wänbo', hedi in wá' Yöesidi ovâychaamáa t'aywó'di wí'dây máapi waagi.

¹² Hedi in to'wên kin ditaamuu'indá wá' Abraham-dá inbí tádá waagi'ba dínmuu, hewänbo in t'ähkívi'-á yoe. Abraham-bí äy waagi'in ta'gendi dímunídi, indá díntáy ivi ahtaa eeye dívi'ahtuyé-ídi, i waagibá whäyü dâymá've-ídi, in taadq'ba yoe, gá ná'i whäyü-áho Abraham imáadân wa' in taa iké'pídiibo'.

¹³ Yöesidi ivi tuu Abraham óemági idi Abraham-dádi ivi äy iwedi'indádi ovây máän'in hääwí t'ähki náä oepáa k'aydiwi', hewänbo kin natú gá Abraham óechaamáadân t'aywó'di wí'imáapí waagi ivi whäyü ünmuudi, i tsonttu i'a'ginnamídi ikhäädedidá yoe.

14 Yôesidi i hääwi ipäkhâymaa'i' in to'wên i tsonttuu dâya'ginnamidi dívísó'dinde'in ovâymaa'nidáho', in whäyü ivi'piye' winatâynipi, hedi i tuu Yôesi imägi'i-á hääbo wi'ünmünipi.

15 Hewänbo wi to'wi i tsonttuu i'a'ginhánúdá Yôesidi óetuchänunde'. Tsonttuu wänbo nayipidá há'to nakoedi-i wi to'wi i'a'ginhánú-ídi, hewänbo nayi-ákun ná'i tsonttuu.

16 Hedänkun hääwi hiwó'di ivi'anpidíbo Yôesi ivi tuu imägi t'ähki in Abraham-bí äy iwedi'in dimuu'in dínkoedi ivi séegísehkanä dâykéyi'in inbí whäyü dínmuudi. Hedi kin Yôesidi ovây'äämi in to'wên i tsonttuu dâymaa'indá'ba yoe, hewänbo t'ähki in to'wên dívíwhäyunde'in Abraham iwähäyü waagibá. Abraham-dá tádá waagi'ba gínmuu t'ähki na'in ta'gendi Yôesivi'piye' iviwhäyunde'ingi'.

17 Yôesivi tá'nin diwe ünkw'ó háa Yôesi natú waagi: Abraham, wi tádá waagi wisóge báyéki t'owagi' wéngé dithaa wänbo'. Abraham-dá Yôesivi'piye' iwähäyunde', hediho Yôesidi i-á ho óeçaa hä'in t'owavi tádá dínmuu waagi. Yôesi-á ünkoedi chu'in wänbo ovâywówapaa-ídi, hedá tobáháa hääwi wa' winapóepi wänbo', napúwi gin Yôesi natúdáho', napúwi-á kun.

Háa Abraham Yôesivi'piye' iwähäyü waa na'in wá' gínkhây'á' iviwhäyü-i'in

18 Hediho tobá whäyüpiwó' waa namuu wänbo' Abraham-dá iwähäyü báyéki t'owa wéngé t'ähki dithaa'inbí tádá dínpuwagit'óe'in, gá Yôesidi óetu'andân báyéki tí'úge ká'ää'in ünkw'ó'gít'óe'in, hedi han únpoé.

19 Ivi túu'ú'gedi i'ánshaamáadi, há'to i'âykw'óeni waa nachaa, ma'di tágintá (100) paayo'i ho namuudi, hedá ivi kwiyo Sarah-á wäphhade kwiyo náá ünmuudiho', há'to nasáhpúwi i'gedi wá' i'ánshaa'an. Hewänbo tobá kin namuu wänbo ivi whäyü wa'di únkay.

20 Yôesivi tuu óemägi'in ónwhäyü, hedi ivi whäyü únháánivi'wedi shánki únkaypóe, hediho Yôesi-áho kw'áayebo' óemaa.

21 Ivi pí'ná khó'yého' únhanginná Yôesi ünkoedi'in hääwi t'ähki natú'i' i'amidi.

22 Hedänkun Yôesi natú idi Abraham óeçaa'áa t'aywó'di wi'imáapi waagi ivi whäyü ünmuudi.

23 Hewänbo ná'i hí' Abraham-bí'gedi Yôesi natú'i' Abraham-gí'da' winatá'muupi,

24 hewänbo na'ingi'-ân wá' nata'muu, gá Yôesi-á natú'dân na'in wá' díçaa t'aywó'di wi'âyamápi waagi ivi'piye' iviwhäyundedi, idá Jesus na'inbí tsondi shánki hay'i gínmuu'i' óewáywówapaa.

25 Yôesi Tádádi Jesus óemägi na'inbí t'aywó'di gínmuudi nachúu-ídi, hedá óewáywówapaa nakeepúwidi díçaa'áa'in t'aywó'di wi'âyamápi waagi. Jesus-vi'piye' iviwhäyundedáho' Yôesi Tádádi díçaa'áa t'aywó'di wi'âyamápi waagi.

5

1 Hediho náa Na'inbí Sedó Jesus Christ-di na'indádi Yôesi Tádá-ádi díwón, gá Yôesi Tádádi díçaa'áa'dân t'aywó'di wi'âyamápi waagi na'inbí whäyü gínmuudi.

2 Hedi na'inbí whäyü gínmuudibá Jesus-di Yôesi Tádávi'piye' díkán, ivi séegísehkanä áytáa-ídi, hedi häädi wänbo t'ähki ná'i séegísehkanä-á áymá've-i.

Hedi hânho ívîhîhchando?, gá gínhanginnândân wáy wí thaa-á Yôesivî sa'wó'đi kohtay iwe i-áđi gikwó'git'óe'in.

³ Hewânbo hâhayđi'đá' bá wîgîhîhchanpî. Gîhîhchan wá' âyt'ôephadende wânbo?, gá tobáháa gínpóe wânbo ná'i t'ôephade namuu'íđi gîhâhpó'đân ívíää'amíđi.

⁴ Hedá ívíää'andá shánki gikweesenpa?, hedi gikweesenpaa iwedáho shánki gínhanginná ho napúwî'in háa Yôesi natú waa dipägit'óe'in.

⁵ Hedi kin ívíwhâyundedá há'to gichanpúwî híwó'pî'piye? ívíwhâyunde'in, gá i Yä'đáa'í P'oweahâa Yôesidi dímägi'í na'inbí pî'ná khó'yé âymáadân, hedi idá dînthayo Yôesi Tádáđi hânho na'in díséegí'in.

⁶ Wa'đi wí'bo ívípikhäge?namíđi yä'đáa'in gimúníđi gínkoedipíđibo?, híwó' naná? dihayđân Christ nachuu na'in gimuuđi, in Yôesi ây'a'ginpî'in gimuu wânbo?.

⁷ Nabápu'wan óeshaa-íđi wí to'wî nahíye-í'í wíyá to'wígí? nachúu-íđi, tobáháa i wíyá to'wî i tsonttu i'a'gindo wânbo?. Ma'đân wí to'wî nahíye-í wíyá to'wî íví wówátsi ta'ge ihondi namuu'igí? nachúu-íđi.

⁸ Hewânbo wa'đi na'inbí wówátsi thaa t'aywó'diwe gikw'ó? dihayđibo Christ na'ingí? nachuu. Kindiđân Yôesi Tádáđi dínkeeyan na'in hânho díséegí'in.

⁹ Hedânkun ta'gendi gínhanginná Jesus-di dîn'aywoeni'in Yôesi Tádáđi wíđítuchânú-ípíđi, gá na'ingí? ho nachuuđi íví ún'p'oe ich'áađân, hedânho Yôesi Tádáđi díchâamá've-íđi t'aywó'di wí'âyamápi waagi.

¹⁰ Yôesi Tádávi hânmin gimú'dewân, hewânbo náa-á i-áđi ívíwón íví ay na'ingí? nachuuđi. Hedího náa Yôesi Tádá-áđi ívíwónđi gínhanginná ta'gendi dîn'aywoeni'in gá íví ay wíyá únwówápóedân.

¹¹ Hewânbo hâhayđá' bá wínamuupí, náa-á gîhîhchan wá? gá Jesus Christ, i shánki natsonyi'í namuu'í hedá i Yôesi Tádá-áđi díwónđi-á, íđiho dínkeeyan háawi Yôesi Tádá namuu'in.

Háa Adam i'annin namuuđi in chuwa na'in dínkân, hewânbo háa Christ i'annin namuuđá wówátsi âymáa

¹² Wí wí' to'wî Adam gin nakháwä'í? it'aywó'nan, hedi i-á it'aywó'nandi t'âhki t'owa t'aywó'di giyâmu. Adam-dá it'aywó'nandi nachuu, hedi na'in wá? ívít'aywó'nandibo t'âhkiđibo git'aháani.

¹³ Wí tsonttu wânbo nayipíđáho Yôesi há'to natúní t'owa wíđâytsonttu'a'ginmáapi'in hediho wínatúnípi dívít'aywó'nannin. Hewânbo náa oepáa k'ayđi in t'owa-á dívít'aywó'doho wa'đi Moses i tsonttu itá'nanpíđibo?.

¹⁴ Ná'in gínhanginná gá Adam-bí thaa iwedi Moses-vi thaa iwehay chuwa-á t'âhki t'owa dínpówáđân, tobá inbí t'aywó'di dínmuu'í Adam-bí t'aywó'di waagi wíđínmuupí wânbo?.

¹⁵ Háa Adam ún'póe'índi díhá'o Jesus-ví'gedi, i-á Adam-bí wówátsi thaa ihayđi wa' náa oepáa k'ayđi wínapówápi. Hewânbo háa Adam i'annindá hedá háa Jesus i'annindá handá? wíđânmuupí. Hääwî Yôesidi khâagipí dímä'í-á Adam-bí t'aywó'divî shánki nakay. Wí' wí sen Adam namuu'í Yôesivî p'óegéđi inhänge'andibo t'âhki t'owa dit'ahán. Hewânbo Yôesivî séegisehkaná-á hedá hääwî dímä'í-á shánki gáhâyú'í únmuu Adam-bí t'aywó'di únmuu'ivî'wedi, hedi t'âhki t'owa dínkoedi ná'í Yôesi imä'í dâyhóníđi, wí' wí sen Jesus Christ namuu'ivî séegisehkaná únmuuđi.

16 Hedī háa napóe'in i Yōesi Tádádí díímá' iwedi hedá háa napóe'in Adam-bí t'aywó'di iwedá handá' wíđänmuupí. Ná'in wéhpée t'aywó'nin Adam i'annin namuudá Yōesi Tádá natú tuchānu-á na'á-í, hewānbo tobá báyékí wāy-á t'owa báyékí t'aywó' díví'o wānbo', Yōesidi wí híwó'di háāwí wá'áapídíbo na'in díímá' waagibá idi dícháamáa t'aywó'di wí'áymáapí waagi.

17 Hedānkun wí wí' sen it'aywó' nandibo chuwadi na'in t'áhkí díhógi. Hewānbo háa ná'í wíyá wí sen Jesus Christ namuu'i' i'annindá shánkí hay'in namuu. Idá hānho báyékí séegísehkaná-á díímá', hedí kinnān dítumáa: Tobá gínt'anmuupí wānbo', i-á natú' idi dícháamáa t'aywó'di wí'áymáapí waagi, hedí wówátsi nahāndepí'in áymá've-í, hedá iwe tsonnin waagi'inbá githáa-í.

18 Hedího há'wāagi napóe. Wéhpée t'aywó'nin Adam i'annin namuudího tuchānu napówá t'áhkí t'owagi', hedá han waagibá wí wí' ta'gedá' háāwí Jesus i'annin namuudi nakoedi t'áhkí t'owa ovāytu'amídí t'aywó'di dāymáapí'in waagi'in dimuu, hedá wówátsi nahāndepí'indá ovāymāni.

19 Wí wí' to'wí Adam namuu'i háa Yōesi Tádádí óetu'an waa wí'i'a'ginpídího t'áhkí t'owa dit'aywó'to'inpaa. Hanbá i wíyá wí' to'wí Jesus namuu'i' i'a'ginnandibo t'áhkí t'owa dínkoeđ dipúwí'in in Yōesidi ovāychaamáa'in t'aywó'di wíđāymáapí waagi.

20 Yōesi iví tsonṭu imāgi t'owa ovāythayamídí háyú hānho dívít'aywó'nannin. Hewānbo i t'aywó'di gínkeepóe ihaydá Yōesiví séegísehkaná-á shánkí wānbo-á ūnkeepóe.

21 Hedího i t'aywó'di kay'i namuudíbo t'owa ovāyt'andānho chuwaho dínk'óe, hewānbo Yōesi Tádáví séegísehkaná-á t'aywó'díwí shánkí ūnkay, hedího na'in dícháamáa t'aywó'di wí'áymáapí waagi hedānho wówátsi nahāndepí'in áykéyídí, háa Jesus Christ na'inbá tsondi hay'i gínmuu'i na'ingí' i'annin namuudi.

6

Háa Christ i'annin namuudího ta'gendi giwówáyēni

1 Báyékí t'aywó'di dín'owóyéndedího Yōesiví séegísehkaná shánkí ūnkeepóe. Hedího hān gínkhāy'á' ívít'amí'in? Ti in ta'gen gínk'óe ívít'aywó'kanhūuwídí wíyá shánkí iví séegísehkaná ūnkeepúwídíbo'?

2 Hedān yoe. T'owa chu'in dimuu'indá wídívít'aywó'dopí, hedího t'owa chu'in waagi'inbá gínkhāy'á' gimúní'in hedānho t'aywó'di eeye wí'ívíhūuwípídí.

3 Na'in díp'ó'p'oe'an áykeeyamídí Christ Jesus-ádi wí'dá' gimuu'in. Ti wí'úhanginnáhpí'an díp'ó'p'oe'an díhaydi i-ádi gichuu waagibá áykeeyan.

4 Hedānkun díp'ó'p'oe'an díhaydi, i-ádi gichuudáhá' díkhā'kw'ógi waagibá napóe, hedānho Yōesi Tádáví pinnán kaydi Christ nawáywówápóe waagibá, na'indá wá' wówátsi ts'qaamin áymá've-í.

5 I-ádi gichuu waagibá gipóe, hedího kindídi i-ádi wí'dá' waagibá gipóe. Hedānkun i nawáywówápóe waagibá na'in wá' díwáywówápa-í.

6 Gínhanginná ná'in: T'aywó'to'in t'owa gimuuwān, hewānbo Jesus-ádi phé'wan deedi gichuu waagibá ginpóe hedānho háa gimú'de waagi'in wíyá wígimúnípidí, hedá iwedá i t'aywó'di iwedi díma'p'áđí-í,

7 gá to'wēn dichuu'indá t'aywó' diwedi díma'pāndān.

8 Ná'in ívívihāyunde': Christ-ádi gichuudá i-áđibá giwówáyēni,

⁹ hedi gínhanginná Christ nawáywówápóedí hánhay wänbo wíyá wínachúu-ípí. Chuwadi há'to wíyá óet'aani.

¹⁰ Christ nachuudiho t'aywó'didi há'to wíyá óekéyí, hedi náä wíyá nawáywówápóedá hánhay wänbo t'ähkí nawówayëeni i Tádá óehíhchanmäänidí.

¹¹ Hedi un wá? chu'in ímuu waagi kin únkhây'ä? í'âani'in hedânho wí'úvit'aywó'kanhúuwípidí. Náä-á Jesus Christ-ádf ímuudi unbí wówátsi bín'amí Yóesi Tádá bínhíhchannamidí.

¹² Hedánkun wí'úvimäänípí i t'aywó'didi wovây't'aanídí, hedi unbí túu'ú iwe háa íwänpichaa waagi wí'úvíkanhúuwípi, ná'i túu'ú-á wáy wí thaa únkhángit'óe.

¹³ Wáy wí wänbo? unbí túu'údí t'aywó'kan wänbo yä'däapíkan wänbo wíwínkanmäänípí. Shánkídí kinnän úv'amí: Unbí wówátsi-á Yóesi Tádá bímääni gá idän chuwa iweđi wovâywhahógidí wówátsi ts'áamin wovâymägidän, hedá unbí túu'ú t'ähkídá híwó'didá? Yóesi Tádági? bín'amí.

¹⁴ Náä iweđi t'aywó'didi wíyá wíwovây't'ankhây máapi gá wí'úvíwänpísó'díndepidän híwó'nin ípúwídi i tsonttu bín'a'gindodibo?, hewänbo Yóesivi séegisehkanädän wovâykhäge?do híwó' úvíkanhúuwídi.

Gínkhây'ä? híwó'di ívíkanhúuwí'in

¹⁵ Hediho kin napo'di hánnan náä ív'amí? Tí gínk'óe i tsonttu áy'a'gínhanú-ídi hedi kin ívit'aywó'náamí? Hedän yoe.

¹⁶ Únpíhanginnáhpí'an wí to'wíwí'piye? úvimägídá igí'da? úvit'óe'amídí hedá ida? bín'a'ginnamídá, hedän ná'i to'wíwí pant'óe'in waagi'inbá ímuu. Hediho hanbá úvíwänpit'aywó'kanhondá kindídi t'aywó'diví panho ímuu, hedá íchúu-í. Hewänbo Yóesivi'piye? úvimägídá bín'a'ginnamidí, ív'í pant'óe'in waagi'in ímuu, hedi ida wovâycháamá t'aywó'di wíwímáapi waagi.

¹⁷ Naadi Yóesi dókú'daa'o?, gá tobá úvit'aywó'dodi ná'i t'aywó'diví pant'óe'in waagi'in ímu'de wänbo?, náä-á pín ta'ge haydi in ta'gen háhkan wovâymägi'in bín'a'gindodän.

¹⁸ Náä-áho t'aywó'di iweđi íma'p'ä, hedi unbí wówátsi thaa úvimägi híwó'didá? úv'í'âamidí.

¹⁹ Yä'däakan ní'gedá t'óedí íka'póya?, hedânho ná'in pant'óe'inb'í'gedí naadi wáyhí'máa wáythayyamídí shánkí íka'pówá-ídi. Wáymúu-áho úvit'aywó'dodi wén pant'óe'in waagi'inbá ímuuwän, hediho unbí túu'ú t'ähkídí úvit'aywó'dowän, hedá háädi wänbo t'ähkí híwó'pí? úv'í'owän. Hewänbo náä-á Yóesivi'piye? úvipimääni ív'í pant'óe'in waagi'in ímúnídí, unbí wówátsi ta'ge bínhúuwídi, hedânho yä'däa'indá? ímúnídí háa Yóesi nada? waagi.

²⁰ T'aywó'diví pant'óe'in ímuu ihaydi wí'ída'píwän unbí wówátsi ta'ge bínhúuwídi.

²¹ I t'aywó'di háäwí úv'í'andídi náä wovâywóeda'mä?, hedi hándídan ná'i t'aywó'didi wovâykhäge?nan? Wéngédí wänbo yoe. I t'aywó'di úv'í'o'i namuudi chuwa iwe ípowagít'óewän.

²² Hewänbo t'aywó'di iweđi íma'p'ändi náä-á Yóesivi pant'óe'in waagi'in ímuu, hedi ídi wovâykhäge?do? yä'däa'in ípúwídi. Hedi Yóesivi'piye? úvimägídího wówátsi nahándepí'in bínkéyí.

²³ T'aywó'digi? ív'í'óe'andá chuwa-än ná'inb'í wá'áa-á gínmúni. Hewänbo Jesus Christ na'inb'í tsondi hay'i-vi'in gimuudá, in wówátsi nahándepí'in Yóesi Tádádí dímä?.

7

Paul khóhtsaq i'gedi ita'do' hedânho wiyá hääwi giháhpúwídi

¹ Tí'úuwin páadé'in, tsonttu i'gedi únhanginná'nin ímuu, hedího wáyhí'khâymaa kinnân: Únhanginnáhpí'an únkhây'ä' ná'i tsonttu bîn'a'ginnamí'in háyú wówátsi untä'an diwe pu'wahayda'.

² Gá kinnân: Wí kwee nakhóhtsaq'ándi-á únkhây'ä' ivi sedó-ádída' natháa-í'in háyú wówátsi thaa ivi sedó untä'an diwehay. Hewänbo ivi sedó únchuu ihaydáho ivi sedó-ádi wiyá wínowhi'ánpí. Hannânho natú' in khóhtsaq tsonttu.

³ Hedí wiyá pí'wí sendádi ithayedá wa'di ivi sedó únwówáyidibo', ivi sedóví'piye' it'aywó'do'. Hewänbo ivi sedó únchuu dáho in khóhtsaq tsonttu iwedi nawhima'p'ä, hedího wiyá pí'wí sendádi ikhó'yä'dáho t'aywó'to'í wínamúnípi.

⁴ Un wá' kin waagibá únpo', naví tí'úuwin páadé'in. Christ-ví túu'ú únchuu ihaydá un wá' íchuu waagibá únpoé hedí kidi'ndi ná'i tsonttu Moses ita'nan diwedi wovâywije. * Hedího náä-á únkoedi wiyá to'wíwí' ímún'in, i to'wí nawáywówápóe'í-án i namuu. Hedího náä-á iví' gimuudi gínkoedi híwó'di hääwi Yóesi Tádági' ív'í'ámí'in.

⁵ Háa giwänpida' waagi ívít'aywó'dodi na'inbí wówátsi áyhonwänho', hedí ihaydá wiyá shánki ívít'aywó'námí'in gida'po' ná'i tsonttu git'o'di, hedí chuwa iwe gipóya'wän ná'i t'aywó'didi na'inbí túu'ú dínstomáadibo'.

⁶ Hewänbo náä-á i tsonttu iwedi gima'p'ä. Náä-á Christ-ádi gichuu waagibá ginpó'di i tsonttu di wídtsonmápi. Náä-á wiyá ts'aabi giháhpóe Yóesi áy'a'ginnámíidi i Yä'dáa'i P'oweaháadi díhá'o waagi, háa ív'í'owän waagá yoe i tsonttu nata'muu'i' áy'a'ginnámíidi ívísó'dinde ihaydi.

Wáyyédi shánki i tsonttu gínhanginnáandi shánka ívít'aywó'do'

⁷ Hedí ti gitúní ná'i tsonttu-á t'aywó'di namuu gin? Hedân yoe. I tsonttu dida'mânho dínkeeyan hääwi ta'gendi t'aywó'di namuu'in. Gá kinnân: I tsonttu-á natú'.

Hääwi wiyá to'wí únkw'ó'di' wí'ída'ípi.

Han natúnípidá há'to naa dínhanginnáníwän wiyá to'wíwí hääwi odada'di dáyt'aywó'do'in.

⁸ Hewänbo há'in tsonttu i'gedi oháhpóe ihaydá shánki dáyt'aywó'námí'indá oda'póe, hedího wiyá i hääwi naví' namuupi' shánki owänpida'. Hewänbo i tsonttu nak'óepida' há'to ta'gendi dínhanginnáníwän dáyt'aywó'nannin.

⁹⁻¹⁰ Naa o'án owówámuu'in wa' Yóesiví tsonttu oka'pówápi ihaydibo'. Hewänbo ná'in tsonttu natú'in wídkhây'áhpí wiyá to'wíwí hääwi oda'í'in ta'gendi oka'pówa ihaydá, shánka dáyt'aywó'námí'indá oda', hedí ochuu waagibá dínhanginpóe. Hedího tobá na'in wówátsi áykeyídi Yóesidi ivi tsonttu dímagi wänbo', naa-á in chuwa'dá' dínkán.

¹¹ I tsonttu i'gedi oháhpóe ihaydá, i t'aywó'didi in ta'gen ná'i tsonttu i'gedi namuu'in dínkaayan, hedí ná'i t'aywó'didibá díhay waagibá dínpoé.

¹² I tsonttu Moses ita'nandi-á Yóesiví'wedi na'ää, hedí t'áhkí i hí' iwe nata'muu'i' yä'dáa'i-á ta'gendi-á híwó'di-á namuu.

* **7:4** Ná'í hí' wínatu'da'pí wíngkhây'áhpí i tsonttu áy'a'ginnámí'in, hewänbo natu'da'-á, wíngtáypí i áy'a'ginnámí'in hedânho Yóesidi díchámá've-ídi t'aywó'di wí'áymápi waagi, gá Jesus-ví'piye' ív'íwähayundedá han díchámáadán.

13 Ti ná'i híwó'đi tsontuđđi wí'bo in chuwa dínkán? Hedân yoe. Naví t'aywó'đidân in chuwa dínkán. Hewânbo tobá ná'i tsontuđ-á híwó'đi namuu wânbo', naa dáy't'aywó'nandânho i tsontuđ natú chuwa iwe díkání'in. Hedího dínhanginpóe ta'gendi háawi i t'aywó'đi namuu'in. I tsontuđđân dínthayyan t'aywó'đi-á hânho yá'dáapí' namuu'in.

Hăăwíđi na'inbí pí'nă kŏ'ýé dîhănbŏ waagibá gínpo'

14 Gínhanginná Yôesiví P'oewăqhăđđi ná'i tsontuđ dímăgi'in. Hewânbo naa-á wí to'wí háa okanda' waagi dáywănpí'o'í omuu, gá t'aywó'diví pant'ôe'í waagibá omuudân.

15 Naa wíđínhanginnăhpí háadı kin waagi dáy'o'ín. Tobá híwó' okanda' wânbo', híwó' wíđý'opí, hewânbo i híwó'pí' dót'ay'í-á ihayđá' dáy'o'.

16 Hedí híwó'pí' ta'gendi wó'kanda'pí wânbo dáy'odá, iwedđi nakeepo' naa ochanpo'in i tsontuđ-á híwó'đi-ănkun namuu'in.

17 Hedího năă-á naa-á wí'bo i wó'muupí ha'wăagi dáy'o'í', hewânbo i t'aywó'đi naví pí'nă dínkw'ôndidân kin waagi díkando'.

18 T'owa-ăn omuudí hăăbo híwó'đi naví pí'nă kŏ'ýé wíđínkw'ôhpí. Nă'í-á dínhanginná gá tobá híwó' okanda' wânbo wíđínkoedípíđân.

19 Wíyá otúní: I híwó'đi okanda'í-á wíđáy'opí, hewânbo i híwó'pí'-ăho dáy'o', oda'pí wânbo'.

20 Hedí i okanda'pí'-á dáy'andáho', naa-á wí'bo i wó'muupí ha'wăagi dáy'o'í', hewânbo i t'aywó'đi naví pí'nă dínkw'ôndidân kin waagi díkando'.

21 Hedănkun kin waagi hăđđi wânbo t'ăhkí dínpo' naa: Híwó' okanda' wânbo', shánkí wíđínbăapu'wanpí dáy't'aywó'namíđi.

22 Naví pí'nă kŏ'ýé-á ochanpo' Yôesiví tsontuđ-á híwó'đidá' namuu'in.

23 Hewânbo dínhanginná hăđđi wânbo t'ăhkí naví túu'ú t'ăhkí iwe wíyá pí'wí hăăwí nayí', í-á naví híwó'đi ănshaa-ăđí ihănbŏ waagibá, hedí naví túu'ú iwedđi owănpit'aywó'dikanda'đi wí pant'ôe'í waagi opo'.

24-25 Hedí kindíđiho naví pí'nă kŏ'ýé-á ta'gendi Yôesigí'đá' ot'ôeda'. Hewânbo naa t'owăđá' omuudí dáy't'aywó'do'. Ănkhi'yowăn, to'dan dikhăge'namí naa, hedânho ná'í túu'úđi chuwa iwe wíđíkăanípíđi? Nađđi Yôesi Tăđá dókú'daa'o' gá Jesus Christ i shánkí natsonyí'í namuu'idăho dikhăge'dodân.

8

I Yă'dăa'í P'oewăqhăđđi na'in dikhă'ge'măa na'inbí wówătsi yă'dăa'í âyhúuwíđi

1 Hedího năă-á in to'wên Christ Jesus-ăđí dimuu'indá Yôesi Tăđáđí wí'ovăytuchănú-ípí,

2 gá Christ Jesus-ăđí wí'đá' waagibá gimuudí i Yă'dăa'í P'oewăqhăđđi i wówătsi napăyi'í' ũnkoedíđân dîma'p'ăđi-íđi t'aywó'diwedđi hedá chuwa iwedá.

3 Na'indá t'owăđá' gimuudí wígakypí, hedího Yôesiví tsontuđ ihay wí'ây'a'gindopí hedânho t'aywó'diwedđi dín'aywoeníđi. Hewânbo Yôesi Tăđá-ănho ũnkoedí dín'aywoeníđi. Kin í'amíđi ívı ay dínсан wí t'owa napăa-íđi, na'in kaypí'in t'aywó'to'in t'owa waagibá napóe, hedí tobá t'aywó'đi wí't'anpí wânbo na'inbí t'aywó'đi gínmuudí nachuu. Handíđiho ná'í t'aywó'đi-á ôet'an, hedânho t'aywó'điđi na'in wíyá wíđít'aanípíđi.

4 Hedi kin i'an hedânho Yôesivi tsonṭuṭ natú waa na'inbí wówátsi ta'ge áyhúuwí. Hedi náä-á háa giwänpida' waagida' wí'ívikanhonpi, hewänbo háa i Yä'dâa'i P'oewaahâa natú ívî'amí waagân.

5 In to'wên háa diwänpida' waagi dívî'o'índá häädi wänbo t'ahki dívî'ánshaa'o hääwi dikanda' i'gedida', hewänbo in to'wên háa i Yä'dâa'i P'oewaahâa nada' waagi dívî'o'índá häädi wänbo t'ahki dívî'ánshaa'o' i hääwi i Yä'dâa'i P'oewaahâa nada'poe'i'.

6 Hedi háa giwänpida' waagi ívî'amí'in ní'gedida' ívî'ánshaa'áadá chuwa iwe gipówá-í, hewänbo háa i Yä'dâa'i P'oewaahâa'adi ditú'an waagi i'gedi ívî'ánshaa'áadá ta'gennin wówátsi-á hihchan ánshaa-á gín'ää-í.

7 Hedânkun wí to'wí háa nawänpida' waagi i'amí'inda' i'ánshaa'odi Yôesivi hânbi' waagi'ba namuu, gá Yôesivi tsonṭuṭ wí'i'a'gindopidân, hedi wí'únkoedipi ón'a'ginnamídi.

8 Hedi kí'min t'owadá há'to Yôesi óehihchannamí.

9 Hewänbo Yôesivi P'oewaahâa ta'gendi unbí pí'ná khó'yé únthaadá háa i natú' waagi úvikanhúuwí, háa íwänpida' waagida'ba yoe. Wí to'wí ívî pí'ná khó'yé i Yä'dâa'i P'oewaahâa Christ-di ónsandi' imáapida' Christ-ví' wínamuupi.

10 Hewänbo tobá unbí t'aywó'di únmuudi unbí túu'ú únchúwí wänbo', Christ unbí pí'ná khó'yébo bínmáadá i Yä'dâa'i P'oewaahâa'adi wówátsi nahándepí'in wovâymä', gá Yôesi Tádádí wovâyçhaamááðân t'aywó'di wíwínmáapi waagibá.

11 Yôesi Tádádí Jesus óewáywówápa, hedi ívî Yä'dâa'i P'oewaahâa unbí pí'ná khó'yé únthaadá, i Tádádíba undá wíyá wovâywówápa-í, Christ Jesus óewáywówápa waagibá. Tobá unbí túu'ú únchuu wänbo', Yôesivi P'oewaahâa unbí pí'ná khó'yé únthaadi Yôesidi wówátsi wovâymäáni.

12 Hediho tí'úuwín páadé'in, náä-á hääwi gíphaamuu waagibá hääwi híwó'di gínkhây'ä' ívî'amí'in, háa giwänpida' waagida'ba yoe.

13 Háa íwänpida' waagida' unbí wówátsi bínhondá íchuu-í. Hewänbo i Yä'dâa'i P'oewaahâa úvímágidáho wovâykhäge'namídi i t'aywó'di unbí túu'údi úvî'o'í bínýâa'amídi, kindidânho in ta'gennin wówátsi bínkéyí.

14 T'ähki in to'wên Yôesivi P'oewaahâa'adi ovâypahonnindá Yôesivi áy dimuu.

15 Yôesivi P'oewaahâa bínké' ihaydá pant'ôe'in dikhuwôeda'in waagi'in wí'imuupi, páadédi íchaa waagibá. Hewänbo i Yä'dâa'i P'oewaahâa'adi wovâyseegihógi Yôesi Tádávi áy ímúnídi, hedânho Yôesivi'piye' úvíyúusu'o' ihaydá wí'inbo bínkhây'ä'ni "Naví Tádá" gin.

16 I Yä'dâa'i P'oewaahâa'adânho na'inbí pí'ná khó'yé díhangin'ándo' Yôesi Tádávi áy gimuu gin.

17 Hedi ívî áyho gimuu di i hääwi ívî áygi' iwiyekw'ódi'i' áyhóní. Christ-ádi wé'ge ná'i hääwi áyhóní. Christ-ví'in gimuu'ibo áyt'ôephadende' i it'ôephade waagibá, hediho i-ádi bá Yôesi Tádádí he'ennin dípa-í.

Tobá náä t'ôephade iwe gikw'ón wänbo', wáy wí thaa-á hää t'ähki híwó' gínpiwí

18 Ná'i sa'wó'di hääwi Yôesidi dínkhây'máa i'gedi dáy'ánshaa'áadí, naa ochanpo' náä oepáa k'aydiwi t'ôephade-á hääbo wínamuupi waagibá.

19 Hää t'ähki nakhí'yendi-á nawó'onpo'di natsíkha Yôesi Tádá ikeekw'óenídi na'in ta'gendi ívî áy gimuu'in.

20-21 Yôesi Tâa i'ânshaamägi hääwi t'ähki nakhi'yendi' nachä'muupi waagibá napúwi'in. Ná'i hääwi wí'bo kin waagi winapuwagit'óepi, hebo Yôesi-ân natú kin napúwi'in. Hewänbo wá' natú ná'i hääwi nakhi'yendibá wiyá híwó'di napúwi hedänho winakhanmú-ípidí. Kindidi owáy Yôesi Tádávi áy chuwa iwedi dima'p'ändi hää t'ähki sa'wó' ingi' dínpoedí, ná'i hääwi nakhi'yendi-á wá' hanbá napúwi.

22 Ná'i gínhanginná, wí kwee na'eyehaydi únhaytú' waagibá, ná'i hääwi t'ähki nakhi'yendi-á wá' han waagibá napo', wa'di wiyá ts'aabi winakhi'yenpidí.

23 Hedi kin waagi wí'únpo'pi ná'i hääwi nakhi'yendida'. Na'in wänbo gínhaytú' waagibá gínpo', giwó'onpo'di gitsikhakw'óndi Yôesi Tádá ikeeyamídi na'in ivi áy gipúwídi díseegihógi'in, hedá na'inbí túu'ú ts'aabi dín-páa-ídi wá' gitsikhakw'ó. Hedi dínkeeyamídi han dínkhâymaa'in, idi i Yä'dâa'i P'owëaahâa na'in dímagi.

24 Yôesidi dín'aywon dihaydi waabo ná'i napúwídi ívitsikhahon. Wí to'wí wí hääwi itsikha'máa'i ho iké'dáho', hedáho wa'di winatsikhapi. Háadan wí to'wí wiyá itsikha'amí wí hääwi ho iké'di?

25 Hewänbo hääwi áyké'pi' wa'di áytsikha'máadáho', nakhây'ä' gibo'atä-í'in tobá wó'ondi áytsikha'máa wänbo'.

I Yä'dâa'i P'owëaahâadi díkhäge'máa

26 Hedá wá' kay gíntáydi i Yä'dâa'i P'owëaahâadá díkhäge'do'. Kaypi'in gimuu'di wáyedí wígyúusuhápi, hedi i hí' wí'âyshaadepídi gínwänpihaytú'. Hewänbo kin gínpo'di, na'inbí haytuú iwediibo' i Yä'dâa'i P'owëaahâadá na'ingi' Yôesi Tádá óhéé'o'.

27 Yôesi Tádá-á únhanginná hääwi na'inbí pí'ná khó'yé gínkw'ó'di, hediho únhanginná háa i Yä'dâa'i P'owëaahâa natu'da'in, gá Yôesi Tádá nada' waagi i Yä'dâa'i P'owëaahâa-á Yôesi Tádávi t'owagi' iyúusu'odän.

Yôesidi na'in díseegídiho hääwídi wänbo há'to díwiyé-í ivi'wedi

28 Ná'i wá' gínhanginná: Tobáháa napo' wänbo', ná'i hääwi napo'ídiho Yôesi-á híwó' ikhâymaa in to'wên i óeséegi'ingi', innänkun ivi'in únmunídi ovâytkánnan, i'ânshaamägi waagi.

29 Hân'oebo únhanginná to'wên dimúni'in in ivi'in únpuwagit'óe'in, hedi iwéhpêe'an indá ivi ay Jesus únmuu'i waagibá dipúwi'in. Kindidiho Jesus wí pá'dây waagibá namúni hedá na'indá báyéki tí'úuwín waagi'inbá-á.

30 In to'wên ha'min dipúwi'in Yôesi Tádá iwéhpêe'an dimuu'indá idi ovâytkánnan ivi'in únmunídi, hedi ivi'in únmunídi ovâytkánnandá natú t'aywó'di wíðây máapi'in waagi'in dimuu, hedi ná'in t'aywó'di wíðây máapi'in waagi'in dimuu'in ovâytu'annindá he'ennin ovây-páa-í, háa Jesus namuu waagibá.

31 Hedänkun, ná'i hääwi t'ähki i'gedi gínhanginnândi, náa-á ta'gendi ná'in gínkoedi gitúnídi: Yôesi Tádá-á na'inbí'näpiye' namuudiho to'wídi wänbo há'to dí't'aani.

32 Yôesi Tádá-á winakhâapóepídi ivi ay Jesus imägi na'in t'owa t'ähkígi' nachúu-ídi. Hedi kin i'andänkun, nakhâapídi t'ähki wé'ge'i híwó'di hääwi wá' ta'gendi dímagi.

33 Yôesi Tádá-ân namuu i natú'di' in to'wên ovâyde'mannindá t'aywó'di wíðây máapi'in waagi'in dimuu, hedänho to'wí wänbo wí'únkoedipi ta'gendi dínt'aywó'dichänú-í'in.

34 Hedihō toʷwí wänbo wiʷünkʷóepí natúnídí naʷinbí tʷaywóʷdi gínmuudi gínkhâyʷäʷ dí tuchänú-íʷin, gá Christ naʷin gimuuđi nachuudân, hedá wíyá shánká hääwí-á iʷan, i-á nawáywówápóe-á, hedí nää-á Yóesi Tádáví koʷđínädá naʷân, hedí iweđi naʷingíʷ dínýúusuʷođiho Yóesi Tádá dîndaʷmáa.

35 Christ-di díseégídí toʷwídí wänbo háʷto díwiyé-í ivíʷwedi, tobá âytʷoephadene wänboʷ, háa sehkanáwóʷ naʷinbí thaa gínmuu wänboʷ, háa naʷinbí whâyü gínmuudi tʷowađi díyanákiʷo wänboʷ, háa koegiʷ-á awegiʷ-á gíntáy wänboʷ, háa díwháʷamíʷindá díʷahánú-íʷindá tʷowa didaʷ wänboʷ.

36 Kin gínpoʷ háa Yóesiví taʷnin diwe nataʷmuu waagi: Naʷinbí Sedó Yóesi, uvíʷin gimuuđibo naʷindá hääđi wänbo tʷähki díʷakhhanukhâyʷoʷ.

Wên kʷúwá ovâyʷtʷahánú-íʷin gimuu waagi tʷowađi dí máa.

37 Hewänbo tobáháa náʷi tʷähki gínpoʷ wänboʷ, wéngedí wänbo wídítʷaanípí, hewänbo naʷindáho gitʷanpoʷ, gá Christ i díseégiʷi namuudân, hedí díkhägeʷdoʷ.

38-39 Naa dáykoediwhâyunde hääwídí wänbo háʷto díwiyé-í Yóesi Tádáví séegi iweđi, náʷi séegi-á Jesus Christ naʷinbí tsondi hayʷi gínmuuʷíđi dí mági. Tobá giwówáyíđi háa gichuu wänboʷ, háʷto iweđi giwiyedé-í. Makówáwin tʷoepaʷaaʷindí wänbo háʷto iweđi díwiyé-í, háa pʷoewaḡahḡaví tsonnindi hediháa wáy wíyá toʷwí tsonkhuu imáaʷíđi. Tobáháa napóe wänbo nää háa páadépiyeʷ gimân diwe, háa hääwí oepáa kwʷaye hediháa nansoge núuge naʷándíđi, háa wáy wíyá hääwí nakhíʷyendíđi háʷto iví séegi iweđi díwiyé-í.

9

Háa Yóesi Tádáđi in Israel tʷowagiʷ ovâyʷan waa

1 Naa háa otugítʷóeʷindá taʷgen namuu, naa wídáyhóeyómáapí, gá Christ-víʷ omuudân, hedá i Yäʷdääʷi Pʷoewaḡahḡađá navi píʷná khóʷyé donmáađi díhanganʷândo taʷge dáyhíʷmáaʷin.

2-3 Naa hânho okʷáykháa, hedá navi píʷná khóʷyé hääđi wänbo tʷähki otaachanpoʷ dáyʷánshaamáađi navi tʷowavíʷgedi, indá nää oepáa kʷayđi navi maatuʷin dimuu. Híhchangíđi Christ-víʷwedá owiyedé-í, kin naa dînpóeʷindí ovâykhägeʷnamídáhoʷ.

4 Indá Israel-ví ây iweđiʷinbá dimuu, hedí Yóesi Tádáđi ovâyhógi iví sówéʷây waagiʷinbá dímunídí, hedá idá iví saʷwóʷdi kohthay ivíʷwedi únʷäʷiʷ ovâykeeyan. Háa iwéhpéʷannin in Israel-ʷinbá ovâyʷtʷan, hedá iví tsontuú-á ovây mági. Ovâyýeye háa óeʷaʷginmääníđi, hedá háa ovâykhây máaʷin ovâyʷtʷan.

5 In hânʷoeʷin seʷdaa-á náʷin Israel-ʷinbí thehtáy pahpáʷin dínmuu, hedí Christ natʷowapaa ihayđi inbíʷwediʷibá namuu. I-á Yóesi namuu, i-á tʷähki itsonmáa, hedí tʷowa díkhâyʷäʷ hânhay wänbo tʷähki óetégeʷbé-íʷin. Hamân.

Háa Yóesi Tádá in Israel-ʷin tʷowa ovâyʷtʷan waaho iʷan

6 Hewänbo naa okʷáykháa gá tobá náʷi tʷähki dáymáa wänboʷ, Yóesi-áđi wídímuupíđan. Naa wóʷtʷüʷpí Yóesi Tádá-á wíʷiʷaʷgínpiʷin iví tuu imágiʷin, hewänbo kinnân napoʷ: Báýékí in Israel-ví ây iweđiʷindá kodíʷnín Israel-ʷin wídímuupí, *

* 9:6 Wí toʷwí kodíʷdi Israel-ʷi namúnídí únkhâyʷäʷ taʷgendi Yóesivíʷpiyeʷ iwähýü-íʷin.

⁷ heḁá wá? t'ähki in Hudíyo iweḁi?indá Abraham-bí kodi?nin äy iweḁi?in wiḁimuupí iví tûu ûnp'oe diwânpiumuḁibo?, hewânbo kinnân Yôesi Tádáḁi óetu?an Abraham:

Uví ay Isaac úmuu?iví äy iweḁi?indá?mânho ta?gendi uví ti?úuge kã?ã?in kin ovâytu?âamí.

⁸ Nã?i hí? kinnân natú?da?: T'ähki Abraham-bí tûu ûnp'oe-á Yôesi Tádáḁi äy wiḁimuupí, hewânbo in to?wên háa Yôesi Tádá iví tuu imági waa di?äyḁyã?in, inbi?gediḁa?mân gitúni ta?gendi Abraham-bí äy iweḁi?in dimuu.

⁹ Kinnânho Yôesi Tádáḁi iví tuu Abraham óemägi háa ônkhäymáa?in:

Wí ḁaayo náa iweḁi uví?piye? owáy?ã-í, heḁi ihayḁá uví kwiyo Sarah wí enúkáy ho i?ayḁyãkhäymáa.

¹⁰⁻¹² Hebo Yôesi wíyá shánkí natú. Rebecca-di wên kwâati ovân?ayyan, heḁi in äyãã-á wíḁa? tádá dánmuu, i-á na?inbi thehtáy ḁahḁaa Isaac namuu, Abraham-bí e?nú. Hewânbo wa?di in äyãã da?ayḁyãḁiḁibo?, wa?di háawên dán?anḁiḁibo?, háa híwó?di háa híwó?ḁi?, Yôesidi Rebecca kinnân óetu?an: I ḁáade?i-á i ti?úuge?igí? it'ôe?amí.

Heḁi Yôesi-á kin i?an nahanginpúwídi i-ân namuu t'owa ovâyde?bo?i?, háawên dív?annin namuudiḁa?bá yoe, hewânbo iḁânho to?wên napida?in ovâyde?boḁân.

¹³ Yôesi Tádá-á iví ta?nin diwe kinnân natú?:

Jacob-á dóde?man, hewânbo iví ḁáḁây Esau-á dóyoeḁi?an.

Wíḁínkhây?ähpi gitúni?in Yôesi-á híwó?ḁi i?o?in háa nada? waa i?oḁi

¹⁴⁻¹⁵ Heḁân ti gitúni Yôesi Tádá-á ta?ge wí?i?opí wí to?wí óede?boḁi heḁá wíyá to?wí óeyoeḁi?oḁá? Heḁân yoe. I-áho ûnkoedi kin i?amídi, heḁiho Moses óetu?an,

To?wívi?piye? naa oda?i-áho o?iyapúwí,

to?wívi?piye? osehkanäkanda?i-áho dósehkanã?amí.

¹⁶ Heḁânkun Yôesiví iya ûnmuudiḁo wí to?wí ide?bo?, ná?i to?wí óede?mamí?in nawânpida?ḁibo-á yoe, háa isó?ḁiḁeḁiḁibo-á yoe.

¹⁷ Yôesi Tádáḁi ta?nin diwá ûnta?muu háa idi i Egypt-wi tsondi hay?i óetu?an waa, kinnân:

Naadi wínk'ú? untsonchã?niḁi

heḁânho háa wíkhây máa?in namuudi naví kay dínmuu?in donkeeyamídi,

heḁá náa oepáa k'aydi t'ähki t'owa háawi naa omuu?in dínhanginnáni.

¹⁸ Heḁânkun Yôesi háa nada? waa i?oḁi wáy wênbi?piye? na?iyapo?, heḁá wây-á wênda t'óyanḁi?in dimúni gin ovâykannan.

¹⁹ Ma?di wí to?wídi dítsikáyi?ní naa, “Ha?wãagi Yôesi i?oḁá háaḁan idi in t'owa ovây?e?ḁiḁeḁe? Tóebo wí?únkoediḁi Yôesi óekhã?amídi i?amídi háa nada? waagi.”

²⁰ Hewânbo naḁá i kin natú?di kinnân dótu?amí: “To-an unmuu Yôesi náatuwhännamídi, t'owa?ayḁa? unmuudi? Ti wí nat'údi ûnk'ôe i nat'úpa?i? óetu?ãamídi, “Wí?úkhây?ähpi háa omuu waagi naa díḁaa-í?in? Heḁân yoe.

²¹ I nat'úpa?i-á ûnk'óepi?an i ḁi?inḁi háãwí nada?i? ipáa-ídi. Nã?i ḁi?in diweḁiḁo? únkoedi wên nat'ú sa?wó?gi?indá? ipáa-ídi, heḁá wây-á háãháakangi?indá?”

²² Heḁânho Yôesi Tádá wá? ûnk'ôe kinnân i?amídi: Tobáháa nada? wânbo ikeeyamí?in hânho nat'ay?in t'owavi t'aywó?di dínmuudi, heḁá iví kay ûnmuu?in äytáa-í?in nada? wânbo-á, owáy oedi i-á nabo?atáḁi itsíkha?o?

ovâytuchänú-ídi in to'wên inbí t'aywó'di dínmuudi nat'aydi, inbáho' ovâyhanú-i'in dínkhây'ä'.

²³ Hedá wá' nada' in to'wên ivi iya ônhógi'in ovâyhangin'ânnamí'in háa hay'i i namuu'in, inbá páadédíbo' ovâyde'man báyéki híwó'di háäwi dâyhónídi.

²⁴ Hedi na'innân gimuu in Yôesi Tádádí dítúkannannin ivi iya âyhónídi. Wáy wênda Hudíyo gimuu, hewânbo wây-á wíginuupí.

²⁵ Kinnân Yôesi Tádá natú, hedi Hosea-á hân'oe ita'nan:

In to'wên naví t'owa dínmuupí'indáho naadi dovâytu'amí naví t'owa gin.

In to'wên naadi wídivâyséegípíwân, indá náä-á in to'wên dovâyséegí gin dovâytu'amí.

²⁶ Hedi wáy Yôesidi wáymúu ovâytu'an diwe, "Undá naví t'owa wí'ímuupí" gin, iwebáho náä-á ovâytu'âamí "Yôesi i nawówáyí'ivi ây" gin.

²⁷ Hedá hân'oe Isaiah-á in Israel t'owaví'gedi kaygi'di natú: Tobáháa in Israel-win t'owa hânho báyéki diyi wânbo', háyú okhá i máap'oe

k'áygé i'ge nakw'ó' dihaybá, wên háyúdída' ovây'aywoeni,

²⁸ gá Na'inbí Sedó Yôesi-á wínahayyéepúwípídi ivi tuchänu ibowá-ídi náä oepáa k'aydi, háa natú waagi.

²⁹ Isaiah wá' natú kinnân napúwí gin:

Na'inbí Sedó i háäwí t'âhki itsonmáa'i namuu'ídi wên tí'úugé kã'ää'in dínyoe'ánpída,

giháäníwân in t'owa Sodom búu'úwindádi Gomorrah-windádi t'âhki dihán waagibá.

In Hudíyo Yôesiví'wedi dipede

³⁰ Hediho háa ots'antú waa kinnân natú'da': In t'owa Hudíyo dimuupí'in dívíwhâyunde di dipóe in to'wên Yôesi Tádádí ovâyçhaamá'in t'aywó'di wíðây máapí waagi, tobáháa hádídi kí'min dipúwí'in dâytuwámáapí wânbo'.

³¹ Hewânbo in Israel-índá dâynuwânde hádídi t'aywó'di wíðây máapí'in waagi'in dipúwí'in, hewânbo wíðâyshaadepí.

³²⁻³³ Hedi háadan wíðâyshaadepí? Gá dívíwânpiwhâyú-ívi'wedi dívíkhäädédân híwó' díví'amídi hedânho Yôesidi ovâyçhaamá've-ídi t'aywó'di wíðây máapí waagi. Wí k'uu Yôesi Tádáví ta'nin diwe i'gedi nata'muu'i' iwe dip'ídedi dikanu waagibá dínpóe. Kinnân natú':

Bít'óyan, oe Zion búu'ú iwe wí dósóge.

I-á wí k'uu waagi'ba namuu, t'owa iwe dip'ídedi dikanunde', hewânbo to'wên ivi'piye' dívíwhâyunde'indá há'to dichanpúwí híwó'pí'piye' dívíwhâyunde'in. †

10

¹ Tí'úuwín páadé'in, pín ta'ge haydi Yôesi Tádá dóda'máa naví t'owa in Israel-ín dimuu'in ovây'aywoeni di.

² Ta'gendi wáytumáa, indá hânho dida' Yôesi óehílchanmääni'in, hewânbo piháa dívísó'dinde díví'amídi.

³ Ho wíðínhanginnáhpí háa Yôesi i'o'in hedânho idi t'owa ovâyçhaamá've-ídi t'aywó'di wíðây máapí waagi, hediho indá dâytuwámáa hádídi há'min wí'bo dívípipáa-ídi, hediho háa Yôesidi kin ovây'amí'in wíðâyhóndepí.

† 9:32-33 Christ-á i k'uu namuu, hedi ivi'piye' wíðíwíwhâyunde di dikanunde waagibá dínpóe.

4 Nääho t'ähki in to'wên Christ-ví'piye? dívíwhâyunde'indá wíyá ho wíđintáypí dívísó'dêe-íđí i tsonttuu dâý'a'ginnamíđí hedânho dipúwíđí in to'wên Yôesi Tádáđí ovâyçhaamáa'in t'aywó'di wíđâyamápi waagi.

5 In t'owa dívísó'dinde'in Yôesiví tsonttuu dâý'a'ginnamíđí hedânho Yôesidí ovâyçhaamá've-íđí t'aywó'di wíđâyamápi waagi, inb'gedi Moses kinnân ita'nan:

Wí to'wí t'ähki Yôesiví tsonttuu i'a'gindo'i-á wówátsi imá've-í.

6 Hewânbo kinnân nata'muu in to'wênbi'gedi inbí whâyü dínmuudi Yôesidí ovâyçhaa'in t'aywó'di wíđâyamápi waagi:

Wí'ítúnípi, "To'wí únkhây'ä? makówápiye? napée-í'in."

(Nä'indá natu'da?, Christ óedaa'amíđí makówáđí nawhaye'ä-íđí.) Hedá wá nata'muu:

7 Wí'ítúnípi, "To'wí únkhây'ä? in chu'in dikw'ó? diwepiye? nawhání'in."

(Nä'indá natu'da?, in chuwa'inbíwedi Christ óetegé-íđí óewówapaa-íđí.)

8 Hewânbo kinnân nata'muu:

Yôesiví tuu-á undáđího nayi?,

unbí sóedí ítúní hedí unbí pí'nä khó'yé-á bînmáa.

Hedí nä'i tuu whâyü i'gedi namuu'i-á t'owa äyt'óe'o?

9 Hedânkun t'owavi páadépiye? ítúđí Jesus-á i shánki natsonyi'i namuu'in, hedá Yôesi Tádáđí wíyá óewáywówapaa'indá unbí pí'nä khó'yé-á úvíwhâyundedi, wovây'aywoení,

10 gá na'inbí pí'nä khó'yé Jesus-ví'piye? ívíwhâyundedá Yôesi Tádáđí díçhaamáa t'aywó'di wí'âyamápi waagi, hedí iví'piye? ívíwhâyunde'in gitúdá, dín'aywoení.

11 Yôesiví ta'nin diwá untú?,

In to'wên iví'piye? dívíwhâyunde'indá há'to dichanpúwí híwó'pí'piye? dívíwhâyunde'in.

12 T'ähki t'owagi? handa? napo?, in Hudíyogi'indá, in Hudíyo dimuupí'ingi'indá wá?, gá t'ähki t'owagi? wí'đá? wí shánki natsonyi'i na'ândân, hedí idá báyéki híwó'di ovâymä? in to'wên iví'piye? dívíúusu'annin ovâykhäge?namíđí.

13 Yôesiví ta'nin diwá untú? waagi:

To'wên i shánki natsonyi'iví'piye? dívíúusu'andi di'aywonda'póedí

idá ovây'aywoení-ákun.

14 Hewânbo háđíđan iví'piye? kin dívíúusu'amí iví'piye? wíđíwhâyundedíđí, hedá háđíđan dívíwhâyü-í iví'gedi wíđínhanginnáhpíđí, hedá háđíđan dínhanginpúwí to'wíđí iví tuu wí'ovây't'óe'anpíđí,

15 hedá háđíđan wí to'wíđí ovây't'óe'amí Yôesidí wí'óesanpíđí? Kinnân Yôesiví ta'nin diwe nata'muu:

In to'wên wí híwó'di tuu dâýmáýä'inbí ahtaa-á sa'wó? dínkeet'óe.

16 Hewânbo Isaiah natu waagibá, t'ähki in Hudíyo Yôesiví híwó'di tuu wíđây'séegí'anpí. Kinnân ita'nan:

Na'inbí Sedó Yôesi, wên háýúhayđíđá? t'owa i háäwí navi'wedi dit'oe'i? dívíwhâyü.

17 Hedânkun Yôesiví'piye? ívíwhâyü-íđí, gíntáy iví tuu git'óe-íđí, hedá nä'i tuu-á git'o? wí to'wíđí Christ-ví'gedi dit'óe'odí.

18 Héyâa in Israel-'in, ti Yôesiví tuu wíđit'oe'epí'an? Dit'oe-ákun, Yôesiví ta'nin diwe untú? waa:

- Yôesiví tuu-á nää oepáa k'aydi t'âhki ûntuümää,
 hedího t'owa t'âhki wáyýe t'âhki dikw'ó'nin ná'i tuu dínpówá.
 19 Hedânkun in Israel-'in dínhanginnândákun háa Yôesi ikhâymaa'in. Kin Moses páadé ita'nan háa Yôesidi ovâytu'an waa:
 Wây-á pí'wên t'owa dimuu'in naadi dovây'aywondibo wâythúukannamí,
 Háa há'i in t'owa hangintan dâymáapí'ingí' dovâykhâymaa'in namuudi wâyte'ya'namí.
 20 Hedá Isaiah-á shánki kay'indá ihí'máadi ná'i Yôesiví hí' ûntú:
 In to'wên naa wídítu'wámáapí'indi naa díshaa.
 Inbí'piye' dáykeeyan, naví'gedi ditsikayipí wânbo'.
 21 Hewânbo in Israel t'owaví'gedi Yôesi kinnân ihí'máa:
 Háadi wânbo t'âhki okhóewaa'ân ná'in t'owa dovâyséegí'amídí,
 tobá wídí'a'ginmáapí wânbo'
 hedá naví tuu dínyoegi'o wânbo-á.

11

Yôesidi in Israel-'in ovâyséegísehkaná'andího wáy wên in ovâyde'man

- 1 Hedího ti gi'âani Yôesi Tádá iví Israel-'in t'owa iyoe'annin? Hedân yoe. Naa wá' Israel-wibá omuu, naa-á Abraham-bí ây iwe'dí'ibá omuu, hedá Benjamin-bí t'owa iwe'dí'ibá omuu.
 2 Hedího Yôesi-á iví t'owa wí'iyoe'gí'apí, indá hân'oebo ûnhanginná iví'in ûnmúni'in. Ta'gendi un ûnhanginnáhpi'an háa iví ta'nin diwe Elijah-ví'gedi ûntú'nin. Elijah-di in Israel-'inbí'gedi Yôesi óehí'máadi kinnân ovâyte'p'íde:
 3 Na'inbí Sedó, t'âhki in wé'ge'in uví tukhe'min wônt'ahânú,
 hedá t'âhki uví antâa-á wônnyay.
 Naada'mân ote'dee, hedí t'owa hádídí naa dihéyí'in dituwâyí'.
 4 Hedí kinnân Yôesidi óetu'anpí'an:
 Tsé maapaasôn (7,000) ihay sená' dovây'áyíngimáa hedí wa'di naví'näpiyebo dímuu,

indá Baal-ví páadépiye' wídívíde'gendikw'ó'dipí óe'a'ginmäänídí.*

- 5 Nää wa'di hanbo napo'. Yôesi-á naséegísehkanát'óedi wa'di wên háyú haydi Israel-'in Yôesidi ovâyde'mannin dikw'ôn.
 6 Hewânbo iví séegísehkaná ûnwânpimuudiibo Yôesidi ovâyde'man, háäwí híw'ó'di díví'andídi'ábá yoe. Hedí háäwí híw'ó'di indá díví'andídiibo idi ovâyde'mandáho', há'to iví séegísehkaná ûnmuu'ídi'ida' ovâyde'mamíwân.
 7 Hedího kinnân napóe: T'âhki in Israel-win t'owa wídínhanginpóepí hádídí dipúwí'in in to'wên Yôesidi ovâychaamáa'in t'aywó'di wídâymaa'pi waagi, hewânbo in to'wên Yôesi Tádá'dí ovâyde'mannindáho dínhanginpóe, hedí in wé'ge'indá t'óyanpí'indá' dipóe.
 8 Yôesi Tádá'ví ta'nin diwá ná'in wé'ge'in t'owaví'gedi kinnân nata'muu:
 Yôesidi inbí hangintan ovâypedee'an,
 hedí tsée nakeet'óepí'-á, oeyay nat'o'pí'-á ovâymägi,
 hedí nää thaa pu'wahay kinbo dínpó'.
 9 David wá' hân'oe inbí'gedí'ibá natú,
 Báyéki háäwí dínkw'ó'dibo dí'ánde híw'ó' dínpó'in, hewânbo Yôesi dóda'máa ná'i háäwí dínkw'ó'dí'ibá wên phay iwe diwhêe'in waagibá dínpúwídí,

* 11:4 Baal-á wí háäwí wí sen waagibá ûncháa'i namuu, i-á in wé'ge'in t'owa dáykhíyé inbí yôesi dínmúnídí.

háa hääwí iwe dip'ídedi waagibá dínpuwí iwe dikanú-ídi,
hedá iwebo inbí tuchānu dín'ä'i-á dāyhóní.

¹⁰ Ditsikhāmugi't'óe waagibá dínpuwí hedānho wíđínkeet'óenípídi,
hedá häädi wānbo t'āhká inbí túu'ú-á dínbé'gayní dínhékhháadi waagibá.

¹¹ Hediho hānna natu'da' nā'i otú'i'? Ti natu'da' nā'in Israel'in t'owa dikanu'in wiyá há'to dikwinudée-i waagibá dínpóe? Hedān yoe. In Israel t'owavi t'aywó'di dínmuudiho Yóesidi in Israel'in dimuupí'in t'owa-áho ovāy'aywon, hedi iweđiho? in Israel'in t'owa wá' hānho didá'í hanbá dínpuwí'in.

¹² In Israel'in t'owa pedee iwe dipowádi Yóesiv'wedi dívihānge'an, hebo iweđi t'āhki in wé'ge'in t'owa Israel'in dimuupí'in Yóesivi tuđ dāyhógi, hedi handidān dikodit'owapaa waagi'inbá dipóe. Hediho owáy in Israel-win dívihāyunde'in shánkí báyéki dipóe ihaydá, in wé'ge'in t'owa-á wá' wiyá shánká híwó' dínpuwí.

In t'owa Hudíyo dimuupí'in ovāy'aywoeni

¹³ Un Hudíyo ímuupí'in, nā-á undá wāyhí'khāymāa: Yóesi Tádáđi naa unbí'piye' dísan, hediho naa ochanpo' naví t'óe-á báyéki dín'a'ginmuu'in.

¹⁴ Hääwēn naadi wāy'o'in namuudi, ma'di in to'wēn naa waagibá Israel'in dimu'u'in wá' hānho didá'í i tuđ un wāymā'i dāyhónídi, hedi kindidi wáy wēn in wá' ovāy'aywoeni.

¹⁵ Yóesi Tádáđi in Hudíyo ovāywoegi'an dihayđi idi in wé'ge'in t'owa t'āmāpiye' nāā oepāa l'aydi dithaa'in ovāyk'emahógi. Hedānkun owáy idi in Hudíyo ovāywáysēegi'an dihaydá, shánkí wānbo híwó' namúni, ihaydá indá chu'in diwáywópóe'in waagi'inbá dimúni.

¹⁶ I páadé'i pává dāywahhké'i Yóesi óemāgidá, t'āhki i wé'ge'i pává wá' iví'da' ūnmuu. Hedá i tayıpú Yóesi óemāgidá, i wa'yáy khóe wá' iví'bá ūnmuu. †

¹⁷ In Hudíyo wēn olive tay óekhāhkiđi'in waagi'inbá dimuu, hewānbo wáy wēn in diwedi wa'yáy khóe dāyts'á'i waagi'inbá dimuu, hedi un Hudíyo ímuupí'indá wēn olive tay nawānpisóe'inbí wa'yáy khóe waagi'inbá-á ímuu, nā'i wa'yáy dāyts'á'i-á i wé'ge'i wa'yáy-áđi dāywānpit'ihśaa, hediho i tayıpú iweđiwi tayıp'oedi i wa'yáy khóe dāyt'ihśaa'i híwó' nasóemān waagibá, nā-á hanbá hääwí in Hudíyo iweđi na'ā'ídi híwó' undá wá' ūnpo'.

¹⁸ Hediho nā-á wí'í'ānápí i wé'ge'i wa'yáyví shánkí híwó'nin ímuu'in. Wí'úviyēngihée'amípi, undá wa'yáy khóe waagi'inda' ímuudi, hediho nā'i tayıp'oe wíwīnmāhpí i tayıpú nawówāmúniđi, i tayıpúđān un unbí wówātsi khóekhú-á wovāymá'.

¹⁹ Hewānbo ma'di wí Hudíyo namuupí-á kin natúni, "I wé'ge'i wa'yáy khóe-á óets'á' hedānho na'in dít'ihśaa-ídi."

²⁰ Nā'indá ta'gen namuu. In Hudíyo ovāyts'á' gá Christ-ví'piye' wíđiwíhāyupídān, hedi undá unbí whāyū ūnmuudi wovāyt'ihśaa. Hewānbo úviyēngihí'má've-íví'wedi ūnhkay'ä' hānho úvi'āyngi'amí'in.

²¹ Yóesidi in Hudíyo ovāytuchānu, tobá in tayıv' kodí'di wa'yáy khóe waagi'inbá dimuu wānbo', hediho háa díví'an waagibá úvi'odáho hanwaagibá un wá' wovāytuchānú-í.

²² Hediho iweđi nakeepo' Yóesi-á t'owavi'piye' hānho híwó'di namuu'in, hewānbo wáy wēn'bí'piyá kháa'i namuu. In to'wēn iví'wedi

† 11:16 I páadé'i pává-á in tayıpú-á in Hudíyov' páadé ká'ā'ā'in t'owa Yóesidi ovāyde'mannin waagi'ba namuu, hedi i wé'ge'i pává-á wa'yáy khóe-á in shánkí t'í'ugé ká'ā'ā'in Hudíyo waagi'ba-á namuu.

dívíhänge²annindá ovâyutchänunde², hewänbo unbí²piyá híwó²di namuu, hedi ná²i híwó²di wovây²o²i bînséegikéndé² kin waagibá wa²di ikanhûuwí. Hewänbo bînséegihógipídá un wá² wí wa²yáy khóe waagibá wovâyts²âa-í.

²³ Hedi in Hudíyo ovâyts²â²in díví²egó²andáhá² wíyá dívíwhâyüdá, Yôesi Tádáqí ovâywáy²t²ihśáa-í, gá i-á ünkoedidân han i²amidí.

²⁴ Hedânkun un t'owa Hudíyo ímuupí²in wên olive tay nipsisôe²inbí wa²yáy khóe waagi²inbá imuu, hedi iwedi wovâyts²â²di wáy-á olive tay óekoe²in deedi wovây²t²ihśaa, tobá páadédí iwedi²in ímuupí wänbo². Hediho shánki wínabâapu²wanpí in Hudíyo in tay eedibá ovâywáy²t²ihśaa-ídí, gá indá in tayví kodí²di wa²yáy khóe waagi²inbá-á dimuudân.

Yôesi-á t'âhkí t'owaví²piye² nasehkanâpo²

²⁵ Tí²úuwín páadé²in, naa oda² un Hudíyo ímuupí²in wên ta²gen ní²gedí íka²pówá-í²in, hedânho unhanginnândi wí²úvichaq²â²amipí. Nâwehaydí ná²in ta²gen wa²di wínaka²powamuupí, hedi kinnân in namuu: Tâhkí in Israel-win t'owa há²to háädi wänbo t'âhkí yoegikannin dimúni, hewänbo báyéki in Hudíyo dimuupí²in t'owa Yôesiví²piye² dívíwhâyü iwēhaydá²mân ha²min dimúni.

²⁶ Hedi owáy ná²in wé²ge²in t'owa Yôesiví²piye² di²âä ihaydânho t'âhkí in Israel-²in wá² ovây²aywoeni. Yôesi Tádávi tã²nin diwe ûntã²muu háa i natú²in: I aywondi-á Zion diwedi nakã²âägit²óe,

hedi in Israel-²inbí yã²dâapíkan ovây²yâa²amí.

²⁷ Hedi owáy inbí t'aywó²di dovây²owóyé ihaydáho

háa ingí² dovây²amídí dówēhpêe²an waa napúwí.

²⁸ Yôesiví híwó²di tuu in Hudíyo dâyyoegi²andi náä-á Yôesiví hânmin dipóe. Hewänbo háa díví²annin namuu²indi un Hudíyo ímuupí²in wovâykhãge²nan Yôesi bintáa-ídí. Hewänbo Yôesidi ná²in Hudíyo t'owa ovây²séegi gá ivi hehäwin thehtáy pahpá²in ovâyde²mandân.

²⁹ Yôesidá in to²wên ovâyde²manning wí²ovây²oegi²opí, hedá i háäwí híwó²di ovây²mãgi²i wí²ovây²kwēdepi.

³⁰ Wáymúu un Hudíyo ímuupí²indá Yôesi Tádá wí²vîn²a²ginmãapí, hewänbo náä in Hudíyodi óe²a²gindopídího² unbí²piye² na²iyapo².

³¹ Hanwaagibá in Hudíyodi náä Yôesi wí²óe²a²gindopí, hewänbo unbí²piye² na²iyapo²di inbí²piye² wá² na²iyapúwí.

³² Yôesi-á natú² t'âhkí t'owadi wí²óe²a²gindopídí inbí t'aywó²di dínmuu²idiho pan waagi²inbá dipaa, hedi kindidi t'âhkí t'owa handã² ovây²mãadi t'âhkiví²piye² na²iyapúwí.

Gínkhây²â² Yôesi Tádá âytegé-í²in

³³ Yôesi-á hânho hay²i namuu. Ivi hangintandá há²i-á hânho báyéki ünmuudi há²to âytaayamí, hedi há²to gínhanginnáni háadi háa hândidi i²o² háa ikanhon-nin.

³⁴⁻³⁵ Ivi tã²nin diwe ûntã²muu waa:

To²wí wänbo wí²unhanginnãhpí háa Yôesi Tádá na²ánshaamuu²in,

to²wí wänbo wí²ünkoedipí óetumakhemãänídí.

To²wí wänbo wí²ünkoedipí natú²nídí, “Naadi háäwí Yôesi dómãgi,

hedânho i-á ünkhây²â² díwáywá²âa-í²in.”

³⁶ Yôesi-áho háäwí t'âhkí ikhiyé. Háä t'âhkí wa²di namän Yôesiví mange imãadi, hedá háä t'âhká ivi²-á ünmuu. Hediho hânhay wänbo t'âhkí kw²âyébo² âymã²ve-í. Hamân.

12

Yôesivi'piye' pín ta'ge haydi ívímääni

1 Tí'úuwín páadé'in, Yôesidi ivi séegisehkanä wovâykeekw'ódi, hediho ná'in namuudi kaygi'di kinnân wâyutumáa: T'owađi in animáa dâyt'ahánú'in Yôesi óemä', hedi han waagibá unho unbí túu'ú úvímääni, hewänbo wówá'innân, hedá wá' yä'dáa'indá' imúni hedânho bínhíhchanmääniđi. Kindiđân unbí pí'ná khó'yé Yôesi bîn'a'ginmääni.

2 Háa in t'owa Yôesi dâytaapi'in dívi'ó waagibá wí'úvíkanhúuwípi, hewänbo binnää Yôesidi ánshaa ts'aabi wovâymađniđi, hedi handiđiho unbí wówátsi wovây'egó'amíđi. Kindiđânho únhanginpúwí háa Yôesi nada'in úvi'amí'indá híwó'ninda' namuu'in, hedá óehíhchando'indá, hedá t'áhki ta'gennindá.

3 Hedi Yôesidi naa dínk'ú' un wí'ínbo ná'in wâyutumakhe'amíđi: Wí'í'äänípi he'ennin ímuu'in ha'min ímuupíđi, hewänbo ta'gendi unbí'gedi úvi'ánshaa'amí, hedânho únhanginnániđi háa únkoedi úvi'amíđi i whâyü Yôesidi wovâymägi'idi.

4-5 Ná'ínbí túu'ú-á háyüđibo gínpa'an, hewänbo ná'i háäwi-á handá' wí't'óe'opí. Hanwaagi'ínbá na'in gimuu. Tobáháa báyékiđi giyi wänbo wí'dá' waagibá gimuu, gá Christ-áđi wí'dá' gimuudân, hedá giwhi'kw'ó wéhpée túu'ú gimúniđi waagibá.

6 Yôesidi pí'dinbo magan dímägi, hewänbo t'áhki ha'biđá' wíginmuupí. Wí to'wí únkoediđi wí Yôesivi tukhe'bi waagibá ihée'amíđi, i-á únkhây'ä' kin i'amí'in háyü ivi whâyü únmuu ihay iwedi.

7 To'wí méesatewi khäge'di namúni'in únkoedi'i-á únkhây'ä' híwó i'amí'in. To'wí Yôesivi tų ovâyhá'amí'i namuu'i-á únkhây'ä' híwó' ovâyhá'amí'in.

8 To'wí natumakhehá'i-á únkhây'ä' ivi tumakhe imääni'in. To'wí ivi háäwi únkw'ó'di iwiyendedi wé'ge'indáđi, i-á pín ta'ge haydi ovâymađni. To'wí óetsondisóge'i namuu'i-á únkhây'ä' hânho it'óe'amí'in. To'wí in sehkanáw'ó' diwóway'in ovâykhäge'do'i-á únkhây'ä' híhchangidi kin i'amí'in.

9 Un únkhây'ä' ta'gendi bint'owaséegihúuwí'in, wánpidiđá'ba yoe. I háäwi t'aywó'di namuu'i-á binyoe'amí hedá háäwi yä'dáa'i namuu eedá téegi t'aaga úvitsaasáa-i.

10 Wí'ná táye úviséegihúuwí tí'úuwín páadé'in dínkhây'ä' waagi, hedá úvi'a'ginmá've-i háäđi wänbo t'áhki.

11 Wí'íbâa-ípi, hewänbo pín ta'ge haydi Na'ínbí Sedó Yôesigi' úvit'óe'amí.

12 Yôesivi híwó'di háäwi wovâyppägit'óe'i bintsíkha'máadibo' íhíhchaa-i. Bint'óephadene wänbo bíyää'an. Háäđi wänbo t'áhki úviyúusu'âamí.

13 Yôesivi t'owa háäwi dántáy'indáđi i háäwi únkw'ó'di bínwiyé-i, hedá unbí k'aygipiya bínséegi'amí.

14 Yôesi bínndaa'amí idi híwó'dá' ovây'âamíđi in to'wên wovây't'óephadekando'in. Híwó' gin otú, híwó'pí-á yoe.

15 Wí to'wí nahíhchaa'i-áđibá íhíhchaa-i. Wí to'wí naséeyidá i-áđibá úvisíhtä-í.

16 T'áhkiđi handá' úvímá've-í. Wí'úviyengi'ánshamá've-ípi, hewänbo in wáhpade kw'áye'in dimuupí'indáđi úviwóeni. Wí'í'äänípi háä t'áhki íhá'in.

17 Wí to'wíđi yanáki wovây'odá yanákíđibá wíwínwá'âa-ípi. I háäwi t'owa t'áhki dínhanginná'di híwó'di namuu'indá bín'âamí.

18 Unnânho únk'óe úvíkhä-íđi hedânho nakoediđáho t'áhki t'owa-áđi tsaaginpidibo unbí wówátsi bínhúuwí.

19 Un wâyséegí'in, ná'in wâytu'amí. In t'owa un wovâywha'o'in wíwínwha'amípi, hewänbo Yöesiví'we binyoe'an ná'i tuchänu, gá Yöesiví ta'nin diwe kinnän ûnta'muudän:

"Naa-än dînk'öe t'owa dovâyutuchänú-ídí,
naa-än dînk'öe dovâymäänídí hääwí dín'ä'i",
kin Na'inbí Sedó Yöesi natü.

20 Kin wá' nata'muu:

Uví hänbi nahahsêndi nákoegí'mää,
hedí nap'oesá'aadá náp'oemää.

Kin úví'odá i-á hânho nawöeda'pöedí iví wöeda'di öephahänunde waagibá nachanpúwí.

21 Wíwínmäänípi hääwí yä'däapí' namuu'idí wovây't'aanídí, hewänbo híwó' úví'odíbo yä'däapí' hääwí namuu'i' bînt'aaní.

13

Gínkhây'ä' in tsonnin äy'a'geeni'in

1 Na'in t'ähki gínkhây'ä' in to'wên dítsonmáa'inbí khómapho' ívíkw'öeni'in, gá Yöesi natü'dího gíntsonninkw'öndän, hedího Yöesidänho inbí tsonkhuu ovâymä'.

2 Hedänkun to'wídí in to'wên dâytsonkhuumáa'in ovây'a'gindopídí, hääwí Yöesi ik'ú'i wänbo wí'i'a'ginpi, hedí wí to'wí kin i'o'i-áho öetuchänú-í.

3 In to'wên híwó' díví'o'indá in tsonnin wídaykhuwöeda'ípi, hewänbo in yanáki díví'o'indáho dikhuwöeda'í. Hedího i to'wí natsonnändí' wíwínkhuwöeda'ípi'in ída'dáho', híwó'da' úvíkanhúuwí, hedí unbí'gedí híwó'da' íhe'e'amí.

4 I-á Yöesiví t'öe'i waagi'ba namuu, i-á unbí híwó'gí'da' i'o'. Hewänbo úvíyä'däapí'odá, íkhuwöeda'í, ná'i tsondi-á wên ta'gen únk'öedí wovâyutuchänú-ídí, gá Yöesiví t'öe'i waagi'ba namuudího tuchänu imáyä'dän in to'wên dívíyä'däapí'o'ingí'.

5 Hedího un únkhây'ä' in tsonnin dimuu'in bîn'a'ginnamí'in, hewänbo i tuchänu bínkhuwöeda'dída'ba yoe. Shánkídí bîn'a'ginnamí gá unbí pí'ná khó'yé un únhanginnändän ná'indá in ta'ge'in namuu'in.

6 Hedího i tax chá' in tsonnindi wovâyphahsande'i-á úvíwá'ánde', gá indá inbí t'öe dâ'y'odíbo Yöesigí' waagibá dívít'öemáadän.

7 Hedího in t'ähki bînmääní hääwí dín'ä'i'. Hääwí in tsonnindi wovâyphahsande'i t'ähki úvíwá'áa-í, hedá in to'wên in tsonkhuu dâymáa'indá hânho-á bînpí'a'geeni.

T'owa äyséegíthúuwí hedá híwó'dá ív'í'amí

8 Únkhây'ä' unbí séegí wí'ná táye häädi wänbo t'ähki íphaamúni'in, hewänbo wíyá hääwí wänbo-á yoe. Wí to'wídí t'owa ovâyséegíhondáho', kindídí t'ähki Yöesiví tsonttu' on'a'gindo'.

9 I tsonttu' kinnän namuu:

Wíyá to'wíwí sedó-ádí háa kwiyó-ádí wí'úvíwhqhkwmá've-ípi,
wíwínt'owat'ahánú-ípi,

wí'úvísä'mámípi,

thúudí wíyá to'wíwí hääwí wí'ída'ípi,

hedá wíyá ha'bi tsonttu' wá' nakw'ó. Hewänbo t'ähki ná'i tsonttu' wé'ge wên wéhpéedá' tsonttu' waagi'ba namuu, kinnän:

Háa un wí'bo úvípiséegi waagibá, wé'ge'in t'owa wá' bînséeghîuwí.

¹⁰ Wí to'wí t'owa t'âhki iséegi'i-á há'to wíyá to'wí yanáki óe'amí. Hediho ta'gendi bînt'owaséegidá, kindidi t'âhki i tsontu bin'a'gindo'.

¹¹ Ná'i wâytu'andi-á úví'âamí, gá únhanginnândân háâdi naná'nin. Náa-á shánki tso'wa naná Jesus nawáypówa-ídi dîn'aywoenídí páadé iví'piye' ívits'anwhâyú ihaydiví'wedi, hediho náa-á ihaydiho nanân iyósa'wó-ídi waagibá namuu.

¹² Náa-á wa' nawáypówápídi'bo gínkhuná waagibá gínpuwamân, hewânbo i khuu naphademân hedi nathay'á' kin waagibá napo', hediho i t'aywó'di in t'owa nakhuná' dihaydi diví'o'i' áyyoe'amí, hedi sundado inbi kwâk'u hân aadi di'aamuu'in waagi'inbá gimúni, nathayná' diwe íviyíyé-ídi.

¹³ Náa-á t'owa thaadi dínkhây'á' waagibá, híwó' na'inbí wówátsi áyhûuwí. Wáy dínshánki'dipo'di divít'aywó'do' eeye wí'ívimá've-ípi, wígisuwátsit'óenípi, tsé waagi'inbá wigiyéenípi, wí'ívit'aymá've-ípi, hedá wí'ívit'áumá've-ípi.

¹⁴ Hewânbo wí kwâk'u hân aadi wovây'áyíngi'o waagibá, Na'inbí Sedó Jesus Christ-dân wí'bo wovây'áyíngi'amí, hedi i t'aywó'di kaygi'di ikanda' í'gedi wí'úví'ánshaamá've-ípi.

14

Wí'ná táye wí'ívit'úsúumá've-ípi

¹ Wí to'wí iví whâyú kay'in wí'ûnmuupí wânbo bînséegike', hewânbo háâwi hîwó' naka'póya'pí'í'gedida' i-ádi úvit'uhân máamídá yoe.

² Gá kinnân: Ma'di wí to'wí iwâyunde' háâwí koegi' namuu wânbo ik'oedi wí'it'aywó'dopi'in, hewânbo wíyá to'wí iví whâyú kaypi'in ûnmuu'i-á wí'ípívik'ohpi.*

³ I to'wí koegi' t'âhki ik'o'i-á wí'ûnkhây'âhpi na'âani'in i to'wí ipívik'ohpi'wí hânho shánki híwó'di namuu'in, hedi i to'wí ipívik'ohpi' wá' wínatúnipi ipívik'o'i-á yá'daapi i'o'in, gá Yóesidi i wá' óeséegimáadân.

⁴ U-á wí'úk'óepi wíyá to'wíwí t'óe'i mânt'úsú'amídi. It'óe'iví tsondida'mân ûnk'óe óetu'amídi háa híwó' háa híwó'pí' i'o'in. Hedi ta'gendi Na'inbí Sedóvi t'óe'i híwó' i'amí, gá Na'inbí Sedó únkoedidân óekhâge'namídi.

⁵ Hedá wá' ma'di wí to'wí nachanpo' wí thaa shánki na'a'ginmuu wé'ge'i thaavi'wedi, hewânbo wíyá to'wí-á nachanpo' t'âhki thaa há'bi thaada' naná'nin. Gínkhây'á' wí'inbo ívipi'ánshaamáani'in ná'in ní'gedi.

⁶ I to'wí wí thaa wíyá thaavi shánki i'a'gindo'i-á Na'inbí Sedó óe'a'ginnamídan i'o'. Hedi i to'wí t'âmägi' koegi' ik'o'i-á wá' Na'inbí Sedó óe'a'geenídi kin i'o', gá i koegi' óemägidi Yóesi óekú'daa'odân, hedi i to'wí wí háâwi ik'ohpi'-á Na'inbí Sedó óe'a'geenídi kin i'o', i wá' nakú'daapóedi kinbá i'o'.

⁷⁻⁸ Tobá giwówayidi háa gichuu wânbo', wí' wânbo na'ingí'da'mân kin wí'ívi'opi, gá giwówayidá Na'inbí Sedógi'-ân giwówayi', hedi gichuudá Na'inbí Sedógi' bá gichu'. Hediho tobá giwówayidi háa gichuu wânbo Na'inbí Sedóvi'inda' gimuu.

⁹ Christ nachuu hedá nawáywówápóe hedânho t'owa t'âhki'gi' i shánki p'ó'dédi' namúnídi, in ho dichuu'ingí'-á hedá in wa'di diwówayi'ingí'-ádi.

* 14:2 Ná'i pívi'í'gedi ihí'máa'i-á t'owa inbí yóesi dáymägi.

10 Hedihō wí? wänbo wí?únk'óepí unbí tí?úuwín páadé?in bintuúsúu?ámí?in, hedi wí?únk'óepí íchanpúwí?in undá inbí shánkí híwó?nín ímuu?in. Wáy wí thaa wänbo na?in t'áhkí Yôesiví páadépiye? gikwinudée-í, hedi ihaydi i-ánho natúni ta?gendi háawin gimuu?in.

11 Kinnân Yôesiví tã?nin diwe natã?muu:

“Ta?gendi naa owówáyí?” kin natú Na?inbí Sedó,

“hedi ta?gendibá t'áhkí t'owa naví páadépiye? divídé?gendikwokháymáa, hedá t'áhkídíbo-á ditugít'óe naa-ánkun ta?gendi Yôesi omuu?in.”

12 Hedí ná?i hí? natu?da? na?in t'áhkí gínkhây?á? Yôesi áytü?ámí?in háa íví?annin hedá háadí íví?annindá.

13 Hedánkun wíyá ívítuúsúu?áamíví?wedí, íví?ánshaamääni háäwí wänbo wí?íví?ámí?in na?inbí tí?úu páadé?i? óet'aywó?kannamí?i?

14 Na?inbí Sedó Jesus-ádi omuudího naa dinta?gendihanginná háäbo wí?bo wí?ínkhâak'óepí?in, hewänbo wí to?wí wí háäwí igí? únkhâak'óe?in nahanpóedáho?, hedân ta?gendi há?i háäwí-áho únkhâak'óe-áakun.

15 Gá kinnân: Háäwí bínk'oe?i namuudi unbí tí?úu páadé?i bínháachanmáadiho?, háa úví?o?indáho nakeepuwagít'óe ta?gendi wíwínséegihonpí?in. I háäwí bínk'o?idân wíyá to?wíwí wówátsi wíwínpedee?ámí?i, igí? Christ nachuudi.

16 Tobáháa híwó?gí úví?o kin íchanpo? wänbo?, háäwí úví?o?i yanáki namuu gin t'owa ditúdáho?, wíyá wí?úví?áamí?i.

17 Yôesigí? na?inbí wówátsi áyhondáho háäwí koegí?-á suwägí?-á namuu í?gedida? wí?íví?ánshaamaapí, hewänbo ná?i? í?gedân: I Yä?dáa?i P'oweahâadi na?in díkhâge?máa in ta?ge?in p'óegé í?ge gimú-ídi, hedá tsaaginpidíbo-á na?inbí wówátsi-á áyhon, hedá hínchanda áymáa.

18 To?wí kí?bi namuu?i Christ-gí? it'óe?o?idá Yôesi óehínchanmä? hedi t'owa-á wá? ditúni híwó? i?o?in.

19 Hedánkun náä-á ívísó?dêe-í íví?amí?i háäwí díkhâge?do?i na?inbí wówátsi wé?ge sa?wó?gí áyhúuwídi, ná?i háäwídíbá díkhâge?namí wí?ná táye na?inbí whâyü ívikay?amí?i.

20 Háäwí íwänpikoeda?dibo wíwínpedee?ámí?i háa Yôesi wí to?wígí? i?annin. Háäwí koegí? wänbo wínakhâak'óepí óek'oe-ídi, hewänbo híwó? wínamuupi wí háäwí to?wí ik'oe-ídi, han í?odá wíyá to?wí-á in ta?ge?in p'óegé?i óehänge?odi.

21 Shánkí híwó? namúni wíwínpíwík'oe-ípi háa wíwínméenasuwá-ípi háa wíyá háäwí unbí tí?úu páadé?i? in ta?ge?in p'óegé iwedi óehänge?o?i wí?úví?ámí?i.

22 Tobáháa háa ná?i háäwí í?gedi wí to?wí nachaa wänbo?, i-ádi Yôesi-á?ida? dínkhây?á? dínhanginnáni?in. Wí to?wí híwó? i?o gin únchanpo?di, hedá tí?úugé?á híwó?pi?annin wínachanpóepí?i, i-á nahínchaa.

23 Hewänbo wí to?wí wí háäwí ik'oe?dáho?, hewänbo wí?únkoedihanginnáhpí híwó? namuu?in ik'oe-ídi, Yôesi-á natúni híwó?pi?annin, gá ná?i to?wí-á ta?gendi wí?únhanginnáhpí?in háa híwó? i?annin háa yoe, hedi wí háäwí íví?odá hewänbo ta?gendi wí?gichanpo?pi híwó? namuu?in kin íví?amí?i, há?indá t'aywó?nín namuu na?ingí?.

15

Wé?ge?in t'owa bínhínchanmäni, undá?bá yoe

1 Na'inbí whäyü kay'in gínmuudá gínkhây'ä? in to'wên inbí whäyü kay'in dínmuupí'in äykhäge'nâami'in, wí to'wídi wíyá to'wívi hé öntegende waagibá, hedí háa giwänpida' waagida' wí'ívi'âamipi.

2 Gínkhây'ä? na'inbí tí'úuwín páadé'inbí'gedi ívi'ánshaa'âami'in hedá ingí' híwó'dá ívi'âami hedânho inbí whäyü dínke'ennídi,

3 gá Christ wänbo-á wí'bo ívi'gedida' wí'í'ánshaa'anpidân. Yöesi Tádávi ta'nin diwe kinnân nata'muupí'an háa Christ-di öetu'annin Yöesi Tádá:

I yanáki hí' uví'gedi dívihée'andi-á
naví'webá dínpová.

4 Hedí ná'í háäwí Yöesi Tádávi ta'nin diwe hân'oe dáyta'nandi-á nata'muu hedânho na'in díhá'amídi äytsíkha'amídi i háäwí híwó'di Yöesidi ná'ingí' dínkhây máa'í?, gá i háäwí iwe nata'muu'idá na'in díkweewaasenwaatumáadân hedá díkhäge'do' íviyää'amídi.

5-6 Yöesidânho díkweewaasenwaatumáa, hedí tobá háa gínpo' wänbo díkhäge'do' íviyää'amídi, hedí idá wovâykhäge'namí wá' wí'dá' waagi unbí pí'ná khó'yé ímúnídi. Kindidiho úvi'âami háa Christ í'an waagibá, hedânho t'ähkídi'bo wé'ge Yöesi Tádá kw'áayébo' öemá've-ídi, i-á Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví Tádá únmuu.

In t'owa Hudíyo dimuupí'in wá' Yöesi Tádávi tuü dit'óe-í

7 Wí'ná táye bíséegihó'gí. Christ-di un wovâyseegihógi waagibá, un wá' wí'ná táye úviséegihúuwí, hedânho t'owa Yöesi Tádá dáytege-ídi.

8 Wí'ún'óde-ípi ná'in: Christ wí khäge'di waagi in Hudíyoví'we napová, t'owa ovâykeekw'öenídi Yöesi Tádá-á ta'gendi i'o'in háa na'inbí hehääwin thehtáy pahpá'in ovâytu'an waa íkhây máa'in,

9 hedá wá' Christ wí khäge'di waagi napóe hedânho in Hudíyo dimuupí'inbí'piye' na'iyapo'di indá Yöesi Tádá kw'áayébo' äymá've-ídi. Kinnân Yöesivi ta'nin diwe ünta'muu:

In Hudíyo dimuupí'indádi oyidi naadi wítege-í,
hedá iwebá dókha'wodi uví kháwä wínkhâyä'ní.

10 Wíyá wáygá kinnân nata'muu:

Un Hudíyo ímuupí'in Yöesivi t'owa-ádi bíhíhchanpuwawe.

11 Hedá wíyá wáygá wá' nata'muu:

Un Hudíyo ímuupí'indi Na'inbí Sedó bintégé,
un t'owa t'ämäpiye' ówínge'indi báyéki bintégé.

12 Isaiah wá' kinnân ita'nan:

Wí Jesse-ví äy iwedi'í na'aypuyä'í-á
in Hudíyo dimuupí'ingí' öntsondisogekhây máa,
hedí i-ân namuu i dáytsíkha'máa'í? híwó' ingí' ovây'amídi.

13 Yöesi Tádádá na'in díhangin'ando' híwó'di dínkhây máa'in, hediho' ívi'piye' úvívihâyundedi idibá báyéki wovâyhíhchanmääni hedá wovâykhäge'namí ánshaa iwe wí'íkwo'nípidí, hedânho i Yä'dää'í P'oweahhäädi kay wovây mááni háäwí Yöesi Tádádi na'in dínkhây máa'í? häädi wänbo t'ähki ítsikhakwo'nídi.

Paul-di ovâythayyo' háadi ná'í háäwí í'gedi idi ovâyta'do'

14 Naví tí'úuwín páadé'in, naa-á ta'gendi dáywhâyunde' undá hânho híwó'nin ímuu'in, undá Yöesivi khuu í'gedi báyéki únhanginná, undá únkoedi wí'ná táye úvitumakhe'amídi.

15-16 Hewänbo wáy wí hääwí i'gedi wó'yoegipidí wáyta'nan hedânho ún'ánpówa-ídí. Kin waagi wáyta'nan gá Yôesi Tádá navi'piye' híwó'dí namuudi wên t'ôe dímgáidân dáy'amídí, hedího náa Christ Jesus-gí' dáy't'ôemáa un t'owa Hudíyo ímuupí'in wâykhäge'námídí. Wí owha' hääwí Yôesi Tádávi'piye' ihúya' waagibá, naadá Yôesivi híwó'di tuu in Hudíyo dimuupí'in dovây't'ôe'o' hedânho indá Yôesi Tádávi'piye' dovâyhúuwídí, hedí idá ovâyséegíhónde gá i Yä'dâa'i P'oewâahâadi ovâykhäge'nandân ivi'in dimúnídí.

17 Hedího Christ Jesus-ádi wé'ge gamuudi naa dínkoedi navi t'ôe Yôesigí' i'gedi híwó' dáyhée'amídí.

18-19 Hewänbo hääwí Christ-di díkhäge'nan dáy'amí i'gedida'mânho wôeda'ginpidíbo dáyhée'amí. Háa otú waagidá háa dáy'an waagidá, hedá i t'âmági' pínán t'ôe i Yä'dâa'i P'oewâahâadi díkhäge'nandi dó'amídí namuudá, in Hudíyo dimuupí'in t'owadi Yôesi óe'a'gindo'. Hedího Jerusalem búu'ú iwedi oe Illyricum nangepiye' t'âmápiye' omândi ná'i híwó'di tuu Christ-ví'gedi dovây't'ôekanhon.

20 Häädi wänbo t'ähki wáy Christ-ví'gedi wídit'oe'pí eeyeda' naa dáyso'qínde ná'i Yôesivi híwó'di tuu t'owa dovây't'ôe'amídí. Wáy wíyá to'wí navi páadébo ipúupaa iwebá naa wó'da'pí wí hääwí dópaa-í'in,

21 hewänbo háa Yôesi Tádávi' ta'nin diwe únta'muu waa oda' napúwí'in, kinnân:

To'wên wa'qí to'wídí wänbo Yôesivi'gedi ovây't'ôe'anpí'indá dínthaypúwí, in to'wên wa'qí iví'gedi dit'oe'pí'indá dika'pówí.

Paul oe Rome-piye' napunda'

22 Hedího kin dáy'o'dí hânho dínwó'nândi wa'qí wídknoedipí unbí'piye' omú-ídí.

23-24 Hewänbo náa-á navi t'ôe t'ähki nängé donbowa, hedí báyéki paayo wáymuní'in oda'qí náa-á ma'qí unbí'piye' omú-í. Oe Spain-piye' ophademándibo' oda' wáymuní'in, hedá wí háyú yâadi undáqí ó'ádâachá'ni hedí ihayqí naa oda' undí díkhäge'nami'in eepiye' omú-ídí.

25 Hewänbo náa-á oe Jerusalem-piye' omán wí hääwí in Yôesivi t'owa iwe'in dovâyhúuwídí,

26 gá in Macedonia-ádi Greece-ádiwin méesate'in t'owa wí chä' dáywé'ge'amídí díví'ánshaamágidân, in to'wên Yôesivi t'owa sehkanawó' díwówayi'in oe Jerusalem dimuu'in ovây'määnídí.

27 In Macedonia-wíndá in Greece-índáqí wí'bo ditú híwó' namúni kin díví'amídí, hewänbo ta'gendi hääwí in Jerusalem-'in dínphaamuu'i' ovâywáywá'ánde waagibá díví'o', gá in Hudíyo dimuu'indi páadé in Hudíyo dimuupí'in ovây'ámúđân i híwó'di hääwí Yôesi Tádáqí unbí hâagi' ovây'mági'i', hedí náa-á in Hudíyo dimuupí'indá dínkhây'ä' ovây'ámú-í'in i hääwí in Hudíyo dimuu'in dín'táy'i híwó' ovâykhóekhúumäänídí.

28 Ná'i t'ôe dínbowađee ihayqí i chä' in Jerusalem-'inbí mänge dovâykándí, iwedi oe Spain-piye' omán, hedí ihaydá dáywóyí'ni wáymunídí.

29 Naa dínhanginná owáy unbí'we opówa ihaydá báyéki híwó'di hääwí Christ-ví'wedi wáy'oe'amí.

30 Tí'úuwín páadé'in, unbí whâyú Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'piye' únmuudi hedá in séegi i Yä'dâa'i P'oewâahâadi na'in dímgí'in namuudá,

kaygi⁷di naadi wáya⁷máa Yôesi Tádávi⁷piye⁷ pín ta⁷ge haydi dînyûusu⁷amídi, naa wí⁷bo wáyyûusu⁷o waagibá.

³¹ Úvíyûusu⁷ami hedânho in Judea nangewin t'owa Yôesi óe⁷a⁷gindopí⁷indi bahpíbo naa díphademááni, hedá Yôesi Tádávi t'owa oe Jerusalem-windá in khâge⁷ dovâyhonnin híhchandi dâyséegi⁷amí.

³² Hedího Yôesi Tádá natúdáho unbí⁷we híhchandibo opówá-í, hedá undáđi ó⁷án dihaydi dínkoedí-í dáykaykhanwówá⁷amídi.

³³ Yôesi Tádáđi na⁷in díkhâge⁷do⁷ ánsaaginpídíbo gikwô⁷nídi, ibá un t'âhkí-áđi nachá⁷ní. Hamân.

16

Paul-di in méesate⁷in t'owa ovâysengitumáa

¹ Naa oda⁷ na⁷inbí tí⁷úu páadé⁷i Phoebe bîntáa-í⁷in, I-á i Cenchrea búu⁷úwi méesate⁷i khâge⁷di namuu.

² I-á Na⁷inbí Sedóvi⁷ únmuudi binséegi⁷an, Yôesivi t'owa dínkhây⁷ã⁷ waagibá, hedá háãwí i ûntáydá, há⁷i únkwló⁷ diwedí bînyámú-í, gá idá báyéki t'owa ovâykhâge⁷nandân, hedá naa wá⁷ díkhâge⁷nan.

³ Priscilla-áđi Aquila-áđi naví sengituu-á dovânsan, indá naa-áđi Christ Jesus-gí⁷ ívít⁷óe⁷an.

⁴ Indá dakhâymuu inbí wówátsi dänmäänídi naa bahpíbo opúwídi. Hedího dovánkú⁷daa⁷o⁷, hewânbo naadída⁷bá yoe, t'âhkí in Hudíyo dimuupí⁷in méesate⁷indi wá⁷ ovánkú⁷daa⁷o⁷.

⁵ Hedá in t'owa inbí tewhá ee dívíwé⁷ge⁷o⁷in Yôesi óe⁷a⁷ginmäänídi, in wá⁷ bînsengitú⁷âamí.

Hedá ná⁷in wé⁷ge⁷in t'owa wá⁷ dînsengitú⁷âamí: Epanetus, naadi dóséegi⁷i⁷, i-á oe Asia nange i páadé⁷i Christ-ví⁷piye⁷ iwähäyü⁷i namuu,

⁶ hedá Mary-á, hânho ungi⁷ it'óe⁷o⁷i namuu,

⁷ hedá Andronicus-áđi Junius-áđi naví t'owa dînmuu⁷indá. Naa-áđi indáđi wé⁷ge gipankw⁷ónwân, hedí Yôesivi t'óekhuwa⁷indi híwó⁷ ovântaa. Indá naví páadébo Christ-ví⁷piye⁷ dänwhäyü.

⁸ Hedá Ampliatús-á wá⁷ dînsengitú⁷âamí, i-á dóséegi hedí i wá⁷ Na⁷inbí Sedóvi⁷piye⁷ iwähäyunde⁷,

⁹ hedá Urbanus-á, i-á na⁷indáđi Christ-gí⁷ it'óe⁷an, hedá Stachys-á, i-á dóséegi,

¹⁰ hedá Apelles-á, nakeepo⁷ i-á ta⁷gendi Christ-ví⁷ únmuu⁷in, hedá Aristobulus-ví k'aygi⁷indá,

¹¹ hedá Herodion-dá, i-á naví t'owabá dînmuu, hedá in to⁷wên Narcissus-ví k'aygi⁷in diwedí Na⁷inbí Sedóvi⁷piye⁷ dívíwhäyunde⁷indá.

¹² Hedá wá⁷ dînsengitú⁷âamí Tryphena-áđi, indá Na⁷inbí Sedógi⁷ hânho dânt⁷óe⁷o⁷, hedá Persis-á, i-á dóséegi, hedá i wá⁷ Na⁷inbí Sedógi⁷ hânho it'óe⁷an.

¹³ Rufus-á wá⁷ dînsengitú⁷âamí, i-á Yôesidi óede⁷mandi⁷ namuu, hedá iví yíyá-á, naví yíyá waagibá dócháa.

¹⁴ Dînsengitú⁷âamí Asyncritus-á, Phlegon-dá, Hermes-á, Patrobus-á, Hermas-á hedá in tí⁷úuwin páadé⁷in indáđi diyi⁷indá.

¹⁵ Hedá wá⁷ dînsengitú⁷âamí Philologus-áđi Julia-áđi, hedá Nereus-áđi hedá i kwee iví tí⁷úu únmuu⁷i-áđi, hedá Olympas-á, hedá t'âhkí in wé⁷ge⁷in Yôesivi t'owa indáđi diyi⁷indá.

16 Wí'ná táye úvíséegísengitú'âámí. T'âhkí Christ-ví méesate eeyewin t'owa t'âmápiye' dikw'ó'nindi wovâysengitú'o'.

Paul-di ovâytumáa dívípi'áyíngi'ámí'in

17 Tí'úuwin páadé'in kaygí'di wâytumakhemáa, in to'wên wovâywiyé-í'in hedá in ta'ge'in p'ôe iwedi wovâyhânge'amí'in dida'inbí'gedi úví'áyíngi'ámí, indáho hááwí ihâhpóe'íví'wedí wiyá piháawi wovâyhá'o'. Inbí'wedí úvíyáa'amí.

18 Kí'min t'owa-á Na'inbí Sedó Christ-gí' wídívít'ôe'opí, hewänbo ingí'dá' háa dida' waagi dívíwänpi'o'. T'owaví'gedí dívíhí'máadi inbí hí' sa'wó' dínt'oet'ôe, hewänbo kindídi in to'wên ihay ka'powa dâymáapi'in ovâyhóeyó'o'.

19 T'âhkí t'owa dínhanginná undi Yôesi bîn'a'gindo'in, hedího naa ohíhçaa han úví'ođi. Hewänbo naa oda' in hangintan bînmá've-í'in hedânho únhanginnánídí wé'i wí híwó'di namuu'in hedí iwediho t'aywó'kanhá'in ímúnípidí.

20 Yôesi Tádádí na'in díkhäge'do' ánsaaginpidíbo gikwo'nídí, hedí idibáho háy napóe ihaydi Penísendiví kay ônhánú-í hedânho undi bînt'áanídí. Christ-ví séegísehkaná-á bînmá've-í.

21 Timothy naa-áđí Yôesigí'it'ôe'o'íđi wovâysengitú'an, hedá Lucius-á Jason-á hedá Sopater-á naví t'owa dínmuu'indi wá' wovâysengitú'an.

22 (Naa Tertius omuu'í' dótá'do háa Paul natú'in, hedá naadi wá' Na'inbí Sedóví' omuudi wâysengitumáa.)

23 Gaius-di wá' wovâysengitú'an. Naa iví k'aygi o'än, iwebá t'âhkí in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in ná'í búu'úwin dimuu'in dívíwé'ge'o'. Hedá Erastus-á ná'í búu'úwi çä' í'áyí'do'íđi wá' wovâysengitú'an, hedá na'inbí tí'úu páadé'í Quartus-di wá'.

24 Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkaná bînmá've-í t'âhkíđíbo'. Hamân.

In Ta'nin Paul-di In Philippi Búu'úwi Méesate'in T'owa Ovâyta'nannin

1 Na'in Paul-ádi Timothy-ádi Christ Jesus-gí' änt'ôemáa. Nă'in ta'nin wâyta'do' un méesate'in p'ó'dédí'indádi in khăge'nindádi hăă Philippi búu'ú ithaa'in, hedá t'ăhká un wé'ge'in Yôesi Tádávi t'owa Christ Jesus-ádi imuu'in wá' wâyta'do'.

2 Yôesi Tádá na'inbí Tádá gínmuu'i-ádi hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ádi séegisehkaná wovâymaáni hedá wovâykhăge'namí ánsahaaginpídibo' ikw'ónídi.

Paul-di in méesate'in t'owa oe Philippi búu'ú dikw'ó'nin ovâyúusu'o'

3 Hăădi unbí'gedi dáy'ánshaa'an ginhay naadi naví Yôesi donkú'daa'o' un ímuudi,

4 hedí hăădi wänbo un t'ăhkígí' dáyúusu'an ginhay-á híhchandi kin dáy'o',

5 gá i páadé'i thaa úvíwhăyú iwedibo náa pu'wahaydi na'in dikhăge'nandán i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi t'owa âyt'ôe'amídi. Páadé úvít'anwhăyú ihaydi Yôesi Tádá unbí pí'ná khó'yé wí hăăwí híwó'di i'an,

6 hedí naa ta'gendi dínhanginná Yôesi Tádábá namuu ná'i ikhăymáa'i' náa iwedi páadépiye', hedí owáy i thaa Christ Jesus nawáypówa ihaydá ná'i híwó' wovây'o'i-á únbowadée-í.

7 Hedí híwó' namuu kin ochăa-ídi unbí'piye', hăădi wänbo t'ăhki naví pí'ná khó'yé híhchandi unbí'gedi dáy'ánshamaádi. Yôesi Tádá naví'piye' híwó' nachăadi wí t'ôe dímagí dôn'amídi, hedí undídá naa dikhăge'máa ná'i t'ôe dáy'amídi. Nă'in khăge' undí díma' tobá opannän wänbo háa hă'in tsonninbí páadépiye' owin wänbo Yôesi Tádávi híwó'di tuu dôn'âyinmá've-ídi hedá dovâythayyamídi ta'gen namuu'in.

8 Yôesi Tádá ûnhanginná in ta'gen naa otû'nin, unbí'piye' báyéki otaachanpo'. Háa Christ Jesus iví pí'ná khó'yé naséegimuu waagibá naa wá' hanbá unbí'piye' ochăa.

9 Hedího ná'i namuudi naadi wâyúusu'o' kin únpuwídi: Shánki wänbo unbí séegi únsôe-í, hedí iwedá wíyá shánki híwó'di hangintandá ka'powa-á wovâymaáni.

10 Kindídânho ûnhanginnáni wé'i wí híwó'di namuu'in hedá wé'i wí híwó'pí' namuu'indá, hedânho i híwó'pí' namuu iwedi úvíyâ'amí, hedího owáy i thaa Christ nawáypówa ihaydi yă'dăa'indá' ímúní hedá to'wídi wänbo-á há'to wovây'te'p'íde-í.

11 Jesus Christ-dânho wovâykhăge'namí báyéki híwó'di hăăwí úví'âamídi, hedânho t'owadi Yôesi Tádá kw'áayébo' óemá've-í, hedá ditúní hay'i namuu'in.

Paul napannän wänbo Yôesiví tuu t'owa ovây't'ôe'o'

12 Tí'úuwín páadé'in, naa oda' ná'in ûnhanginnáni'in: Háa naa dínpóe waagídi shánki báyéki t'owa i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi dit'oe,

13 hedího t'ăhki in áyí'nin sundado ná'i tsondiví tewhá iwe'in dimuu'indá hedá in wé'ge'in t'owa náwe dithaa'indá dínhanginpóe naa Christ-gí' dáywänpit'ôemáadi'bo' opannännin.

14 Hedá naa opannännin dínhanginnândiho t'ăhki waa in tí'úuwín páadé'in náa Rome dithaa'inbí whăyú Na'inbí Sedó Yôesiví'piye' shánki dínkaymân,

hedá nää inbí khuwôeda' dínhándegí Yôesi Tádáví tuu in t'owa shánkí ovâyt'ôe'o'.

15-17 Wáy wên inbí ánskaa híwó'di dínmuudiho Christ-ví'gedá t'owa ovâyt'ôe'o', hedí indá naa díseegídí kin díví'o', dínhanginnândi Yôesi Tádádí naa dísoge'in i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi dó'áyíngi'amídí. Hewänbo wáy-á wëndá naa diwänpithúumáadi hedá dituhánt'ôedá in t'owa Christ-ví'gedi ovâyt'ôe'o', hedího pín ta'ge haydi wídíví'opí, indá ingí'dá'mân díví'o'. Dí'ánde naa wa' nää pan dee o'ándí shánkí wänbo t'ôephadé iwe dítôeni'in.

18 Hewänbo háa indi dí'o wänbo wídí'áyíngimähpi. Háa híwó' háa híwó'pí díví'ánshaamáa wänbo', Christ-ví'gedi in t'owa ovâyt'ôe'odá híwó'di namuu, hedího shánkí wänbo naa díhíhchando'.

19 Hedí wa'di híhchandibo' omúni. Un t'ähkídíbo naa dínýúusu'odi, hedá i Yä'dáa'i P'oewaahâa Jesus Christ-di dímä'di naa díkhäge'dodá, handídi dínhanginná t'ähkí híwó' naa dínpuwagít'ôe'in.

20 Hânho wên häawên oda', hedí dáyhäyunde nã'in oda'in dínpuwagít'ôe'in, hedí nã'innân in namuu: Há'to häawídí díwôeda'määni'i dá'y'amí. Nää pu'wahay khuwôeda'ginpídíbo'oyi', hedí nää ha'bibo omúni'in oda', hedânho háa naví wówátsi donhon waagídí t'owa ditúnídí Christ hay'i namuu'in, tobáháa owówayi' háa díhay wänbo'.

21 Kinnân naagi' namuu: Christ-ân naví wówátsi waagi'ba dínmuu, hedí ochuudáho shánkí wänbo i-ádi ocha'ní.

22 Hewänbo wa'di nää oepáa k'aydíbo naví wówátsi dín'tä'ándáho', shánkí wänbo híwó'di häawí naví t'ôe iwedí dínpee-í, hedího naa wídínhanginnáhpi wé'i wí dóde'mami'in, háa owówayéeni'in háa ochúu-í'in.

23 Naa wéege'in ánskaa-á donmáa. Nää oepáa k'aydi'in wówátsi dóyoe'amí'in oda' Christ-ádi ocha'nídí, gá han dínpoedáho shánkí híwó' naagi' namúnídân.

24 Hewänbo ungi'-áho shánkí natáy wa'di näädí dáywóyi'nídí.

25 Naa dínhanginná nã'in wáytumáa'in ta'gen namuu'in, hedího wá' dínhanginná näädíbo dáywóyi'ní'in undádi owówayéeni'dí, hedânho unbí whäyü únmuu'i shánkí únkay-ídi hedá iwedá shánká íhíhchaa-í,

26 hedá owáy unbí'we wíyá opówá ihaydá Christ-di shánkí báyéki wovâyhíhchanmääni naa omuudi.

27 Hewänbo tobáháa napóe wänbo híwó'nin wówátsi bínhúuwí, i híwó'di tuu Christ-ví'gedi natú' waabá íthaa-ídi. Kin únkhây'ä' úví'amí'in hedânho tobá unbí'piye' opuwämäa wänbo háa omääpí wänbo', naa dínhanginnáni kay'indi íwinnin, hedá unbí ánskaa-á unbí taachandá wa'di wêedá' únmuu'indá, hedá i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi t'owa dívíwhäyü-ídi un wé'ge úvíso'dínde'indá.

28 To'wên unbí'piye' híwó' dichäpí'in háy wänbo wíwínkhuwôeda'ípi. Íkhuwôeda'pí'in wovây múndegí bínkeekw'ôeni indá dípedeemuu'in, hewänbo undá Yôesi Tádádánho wovây'aywoeni'in.

29 Yôesi Tádádí wovâymä' Christ namuudi bint'ôephadé-ídi, iví'piye' úvíwhäyü-ídi'dá'ba yoe.

30 Undídá naa ho dímu' háa wí Yôesi Tádáví sundado waagibá dáyhänbo'in, hedá nää-á únhanginpóe wa'di hanbo dáyo'in. Hedá un wá' nää hanbá bínphadende'.

2

Háa Christ i'an waabá na'in wá' gínkhây'á' ív'í'ámí'in

1 Christ-ádi gimuuđi gínkoedi wí'ná táye ívíkweewaasenwaatu'áamíđi. Iđi díseegíđi gínkoedi wí'ná táye ívíbo'aawówá'amíđi. I Yá'dáa'i P'oewaaháđi díwóndei gínkoedi wí'đá' gimuu waabá gícháa-íđi. Na'inbí pí'ná khó'yé gitaachanpo'đi gínkoedi wí'ná táye ívísehkanähúuwíđi.

2 Hediho únkhây'á' wéhpéeda' í'ánshamúni'in hedá wí'ná táye-á úvíseegíhúuwí'in hedá t'áhkí unbí háa-á unbí taachandá handá' ún múni'indá. Handiđiho shánki wánbo naa díhíhchanmááni.

3 Wén háawén wánbo ungi'đá', háa úvípitegé-íđiđá' wí'úví'áamípi, hewánbo áagé úvípikw'óeni hedá in wé'ge'in t'owa-á unbí shánki híwó'nin dimuu waagibá íchanpúwí.

4 Wáy-á wé'ge'in t'owaví wówátsi bín'áyíngimá've-í, unbí'đá' bá yoe.

5 Háa Christ Jesus i'ánshaa'an waabá un wá' únkhây'á' hanbá úví'ánshaa'amí'in.

6 Tobá háa Yóesi Tádá namuu waagi'ba Christ wá' háđđi wánbo t'áhkí há'bibá namuu wánbo, wínachanpóepí únkhây'á'in wa'đi há'bibó namúni'in,

7 hediho napida'đi ív'í háđwí t'áhkí iyoe'an wí pant'óe'i waagibá napáa-íđi. Wí t'owa waagibá na'aypuyá hedá wí t'owa waagibá-á ív'í wówátsi iho'.

8 Hedáhá' Yóesi Tádá óe'a'ginnandi ív'í wówátsi inágiđi wén phé'wan deedi nachuu.

9 Hedi han i'andi Yóesi Tádáđi shánki kw'áye óesóge, hedá natú i-á to'wén t'áhkí shánki hay'i namuu'in,

10 hediho t'áhkíđibo díwé'géndikw'óeni Jesus óe'a'ginmáániđi, t'áhkí oe makówa dikw'ó'nindá, náa oepáa k'ayđi i'ge diyí'indá, hedá nan soge núge dikw'ó'nindáđi,

11 hedá t'áhkíđibo-á ditúni Jesus Christ i shánki p'ó'đéđi' namuu'in, hedi kindiđi nakeepúwí Yóesi Tádá hay'i namuu'in.

Gínkhây'á' ív'ísó'dé-í'in Yóesigi' githáa-íđi

12 K'ema'in, undáđi oyi' ihaydi háđđi wánbo t'áhkí navi hí' dnt'óyande', hediho náa-á wá' tobá undáđi wó'yipi wánbo shánki dnt'óyaani. Yóesi Tádáđi wovây'aywon, hediho ihayđá' úv'ísó'dí'be-í háđwí únkhây'á'i' úvíkanhúuwíđi, hedáho t'owa bínkeeyamíđi in wovây'aywonnin ímuu'in.

13 Yóesi Tádá-án unbí pí'ná khó'yé ún'ándi iwebá it'óemáa, hedá idáho wovâykháge'máa hedáho íd'áđi háa i natsonpóe waa úvíkanhúuwí'in, hedá wá' wovâykháge'do' kin úví'áamíđi.

14 Tút'ayginpíđibo tųwhánpíđibo háđwí t'áhkí bín'amí.

15 Handiđi t'owađi wíwovây'aywón'áamípi, hedi unbí pí'ná khó'yé-á yá'dáa'indá' ímúni, hedáho úvípíkeekw'óeni Yóesi Tádá'í ay ta'gendi ímuu'in, hedá yá'dáa'indá unbí wówátsi-á bínhúuwí tobá in híwó'pí'in t'owaví yáa íthaa wánbo', indá in ta'ge'in p'óge'ge namuupi i'gedá' dimán. Oe makówa in agóyóđi dínko'o' waagibá nakhây'á' náa oepáa k'ayđibo un wá' wí ko waagi'nbá ímúni'in,

16 i tųu nawówátsipáyi'i' in t'owa ováyhondi. Kin úv'í'andá, owáy i thaa Christ nawáypówa ihayđi naa dínkoedi-í híhchandi otúníđi híwó' dáy'annin, hedá wí áá'i' íkháđe waagibá naa wá' ochanpúwí háho dáykháđi'in, hediho háđwí dáy'andi' wíđinpedeepí.

17 T'owaḡi animâa dâyt'ahânú'in Yôesi Tádá óemä' waagibá, undá iví'piye' úvíwhäyundedi unbí wówátsi-á iví'piye' úvímägi hedá igí' úvít'óemáa. Ma'di navi ún'p'oe donch'âani hedânho unbí t'ôe Yôesigi' únbowadée-ídi, hebo tobá han dînpóe wânbo naa ohíhchanpo', hedá un wá' kí'min híhchan bînmá've-í'in oda'.

18 Naa ohíhçaa waagibá un wá' únkhây'ä' íhíhçaa-í'in, hedího unbí híhchan oyämu-í.

Timothy-ví'gedi Epaphroditus-ví'gedá Paul ita'nan

19 Na'inbí Sedó Jesus natúdáho hanwaapídiho Timothy unbí'piye' dósaaní hedânho háa íkw'ó'nin dînhanginpúwídi hedí kindidi naa obo'aawówápúwí.

20 Wíyá to'wí wânbo i waagi naa-ádi wína'ânpí. Idä'mân na'âyíngidi ta'gendi unbí'gedi i'ânshaa'o'.

21 T'ähki in wé'ge'in inbí wówátsi i'gedidä' díví'ânshamáa, Christ Jesus-ví t'ôe i'gedá yoe.

22 Unbo únpihanginná Timothy-dá dînkeeyannin i-á ta'gendi báyéki nachä'po'in. Wí ay iví tádá íkhäge'do waagibá, idá naa báyéki díkhäge'nan i híw'ó'di tuu Jesus-ví'gedi änt'ôe'ämídi.

23 Hedího owáy háa naa dînpuwagít'ôe'in dînhanginpóe ihaydi, wesebo unbí'piye' i dósaaní,

24 hedí navi pí'ná k'ó'yé ochaa Na'inbí Sedó Yôesidi hanwaapídiho naa wá' unbí'piye' bá dípuhpägit'ôe'in.

25 Hewânbo naa ochanpo' nakhây'ä'in Epaphroditus unbí'piye' wesebo dówásaanídi. Dínkhäge'táy ihaydi undá navi'piye' i dînsan, hedí naagi' wí tí'úu waagi'ba namuu, naa-áda wé'gá änt'ôe'an, hedá wíye sundado wé'ge änhânboḡi waagi'inbá gamuu.

26 Nää hânho un napuwäda', hedá nat'oe un únhanginpóe'in i-á nahay'in, hedí hä'indá óe'âyíngimägi hedího unbí'piye' dówásaaní.

27 Ta'gendi hânho nahaywân, chuwa k'áygého na'ânwân. Hewânbo Yôesi Tádá ún'iyapóedí óehekhäämägi. Hedí han i'andi navi'piye' wá' na'iyapóe, hedânho wíyá shánki wânbo wó'k'áyk'ääpúwípídi.

28 Hedího wíyá shánki wó'tsíkhada'pí unbí'piye' dówásaanídi, hedânho i bînmúnídi hedá íhíhchanpúwídi, hedí handidi naa-á ânshaa iwe wó'çä'nípi.

29 I-á Na'inbí Sedó Jesus-ví' namuudi híw'ó' híhchandi bînséegikéyi. I-ádi hedá to'wên i waagi'ba dimuu'indádi bîn'a'ginnamí,

30 gá Christ-ví t'ôe ón'odi chuwa k'áygéhay napówádân, hedá hääwí naagi' i'andi i-á nakhâymuu iví wówátsi imäänídi. Nää'i hääwí undá wí'únkoedípi dîn'ämídi navi'wedi kayi' diwe íkw'óni.

3

Háa in ta'ge'in wówátsi ívihuwi'in.

1 Tí'úuwín páadé'in, nää nää'i wâytu'âamí: Na'inbí Sedó Jesus-ví'in ímuudiho' úvíhíhchanmá've-í. Tobá nää'i hääwí i'gedi wâyta'nan wânbo', kaykhan wíḡinpo'pí inho wâyta'nanninbá nää wíyá wâyta'namídi, hedí nää'i hí' wâyta'do'idá wovây'aywoeni.

2 Úví'âyíngi'âamí hä'in hōeyó'in háhkannin dimuu'inbí'wedi, indá yä'däapí'dä' díví'o', indá in Hudíyoví k'ewe' taadi ovâytaa'an wânbo nää'in taa-á wên tsaá nachä'muupí'indä'mân inbí túu'ú dînmuu.

3 Na'innân in ta'gen k'ewe? taa waagi?inbâ âymâa'in gimuu, gá Yôesivi P'oewaahâadi na'in dikhâge?dodân Yôesi Tádá ây'a'ginmâânîdí, hedá na'indá hihchandi gitú? Christ Jesus-vi'in gimuu'in, hedá wí'íviwhâyundepí hâäwi wí'bo ívi'o'ídiibo na'in dín'owóyé-í'in.

4 Ma'di wí to'wí nachanpo? híwó?di hâäwi i'odibo? òn'owóyé-í'in, hewânbo kinho nachanpóedáho naa-á dínkoedí-í ívi shánkí ochanpúwí'in i hâäwi naa dáy'andibo dín'owóyé-í'in.

5 Naa-á khâave thaa ihay?i omuudi in Hudíyovi k'ewe? taadi dítaa'an; navi tádá-á yíyá-á Israel-'in dínmuu; wí Benjamin-bí ây iwedi?i-ân omuu, hedânho wí kodí?di Hebrew omuu, hedí Pharisee t'owabá omuudi in waagibá Moses-vi'khuu t'âhkí dônho;

6 hedí pín ta'ge haydi navi whâyü khuu donhondi in Jesus-vi'piye? dívíwhâyunde'in t'owa t'òephade iwe dovâykw'ódi. I tsontu Moses ita'nandi? t'âhkí dó'a'gindođi to'wí wânbo wí'únkoedípi dín't'e'p'ide-ídi.

7 Nâ'i hâäwi namuudi naa dáyyengi'owân, hewânbo nâä Christ dóséegídi nâ'i hâäwi nachä?muupí waabá dínchanpo?.

8 Hedí nâ'i hâäwída?bá yoe, hâäwi t'âhkân nachä?muupí waagibá dínchanpo?, gá nâä-á Christ Jesus navi p'ó'dédi? dínmuu'i dontaadân, hedí i-á shánkí híwó?di namuu hâäwi t'âhkívi'wedí. Hedí nâä Jesus dótaadi nâ'i wé'ge?i hâäwi dínpedee waagibá dóchaa, hedí nâ'i hâäwi-á phé'yävi wée ócha'gít'óe'ídq? waagi?bá namuu gin otúní hedânho Christ shánkí híwó? dótaa-ídi.

9 Naa oda? Christ-ádi wí'da? gamúní'in hedânho Yôesi Tádáđi díchaaamá've-ídi t'aywó?di wídomáapi waagi. Hewânbo há'to kin díchaa-í i tsontu Moses ita'nandi? dó'a'ginnamídi dáykhhâägedibo?, hewânbo Christ-vi'piye? dáywhâyundedân, gá Yôesi Tádá natú'dân in to'wên Christ-vi'piye? dívíwhâyunde'innân idi ovâychaaamá t'aywó?di wídaymáapi waagi.

10 Naa oda? ta'gendi Christ dótaa-í'in. I-á nawáywówápóedí in kay imáa'in napäyi?, hedí naa oda? nâ'in kaybá dímmâni'in dómá've-ídi. Hedá i-á it'òephade waagibá naa wá? hanbá dont'òephade-í'indá oda?, hedá háa i namuu waagibá nachuu ihaydi, naa wá? hanbá omúní'indá oda?.

11 hedânho tobáháa napóe wânbo? owáy naa ochuu ihaydi owáywówápúwí.

Páadépiyeđá? ívikhâä-í

12 Naa wó'tú?pi Christ ho dótaa'in háa dínkhây?ä? waa, hedí naa wó'tú?pi ho opóe'in háa dínkhây?ä? omúní waagi, hewânbo há?bi opúwídi ihayđá? dáykhhâäde? i dín'táy?i donhónídi, gá hangí?ân Christ Jesus-díđá ho naa díké?dân.

13 Tí'úuwín páadé'in, wí'ochanpo?pi t'âhkí há?i dín'táy?i ho donhógi'in, hewânbo nâ'indá? dáy'o?: Háa ho dín'póe'indá dáy'annindá i'gedí wíday'ánshaa?opí, hewânbo shánkídi háa dáykhhây máa i'gedân dáy'ánshaakanho.

14 Wí ää?i? páadébo napówa-ídi ikhâäde waabá naa wá? dáykhhâäde hedânho hâäwi Yôesi Tádáđi dímmâni'in ot'anpúwídi. Hedí kinnân idi dínkhây máa: Christ Jesus naagi? i'annin namuudi Yôesi Tádáđi makówápiye? dítkánkhây máa.

15 T'âhkídiibo hangintan dâymáadi ta'gendi dikweesenpaa'indá dínkhây?ä? díví'ánshaamâni'in nâ'i otú?i híwó?di namuu'in. Hedí wí to'wí háy piháa i'ánshaamáda, Yôesi Tádáđi nâ'in wânbo ònthayk'úwí.

16 Hedihō in nāhayđi gihāhpōe?inbá ívíkanhondi, hanbá na?inbí wówátsi áyhūuwí.

17 Tí'úuwīn páadé'in, háa naa naví wówátsi donhon waabá un wá' t'āhki hanbá unbí wówátsi bīnhūuwí. In to'wēn yā'dāa'in wówátsi dāyhonnin háa wāykeeyan waagibá hīwó' bīnmúní, hedí háa díví'o waa un wá' hanbá úví'āmí.

18 Hāyān wānbo wāytū'an hedí nāā-á sēe'indidá wiyá wāytūmāa, báyéki t'owa háa inbí wówátsi dāyhon diwedí nakeepo' dāyyoegimāa'in háa Christ-di na'ingí' dīn'an waa phé'wan deedi nachuu ihayđi.

19 Indáho péyégépiyeho dimān. Yōesi dāy'a'ginmāāníví'wedí hūukandá suwā-á i'gedí shānkí díví'ānshaa'o'. Hāāwí wōeda'wó'di díví'o' i'gedá díví'ēngihēe'o'. Indá i hāāwí nāā oepāa k'ayđiwí i'gedíđa' díví'ānshaa'māa.

20 Hewānbo na'indáho makówá i'gedá íví'ānshaa'o', gá iwá na'ínbí úwānā waagibá ginnāndān, hedihō pín ta'ge hayđi āytsikha'māa na'ínbí aywondi gínmuu'i' iwedí gínwáy'āā-íđí, i-á Na'ínbí Sedó Jesus Christ namuu,

21 hedí i-āho in kay imāadí na'ínbí túu'ú kappí' gínmuu'i' gínchuwagít'ōe wānbo dīn'egókhāymāadāhá' ts'aābi dīnpakhāymāa, háa íví' ūnmuu waagibá nawówápōe waabo'. I-āho hāāwí t'āhki i'gedí natsonyíđi ūnkoedí kin i'āmíđí.

4

1 Hedihō naví tí'úuwīn páadé'in, Na'ínbí Sedó Yōesíví'piye' kay'indí úvíhāyūhūuwí. Naadá un báyéki wāysēegíđí wāymúní'in oda'. Undíđá naa díhíhchando', hedí hāāwí dáy'andí ot'anpōe'i waagi'inbá ímuu gin wāychāā.

2 Euodia-áđí Syntyche-áđí kaygí'di dovāntūmāa dānwōení hedí wí' dānpāa-í, indáho Na'ínbí Sedó Jesus-ví'in wí'gín damuudí.

3 Hedá ū ta'gendi naa-áđí bit'ōe'o'i' unmuudí, wída'māa nā'in kwiyā' ovānkhāge'namíđí wí' dapúwíđí, indá dānt'ōe'o' i hīwó'di tūu Jesus-ví'gedí t'owa dānt'ōe'amíđí. Hedá Clement-dáđí wāy-á wé'ge'indáđí hanbá dívít'ōe'o', inbí khāwā-āho in ta'nin diwe dīntā'muu, iwe natū' to'wēn dimuu in wówátsi nahāndepí'in dāymāa'in.

4 Na'ínbí Sedó Jesus-ví'in ímuudí hāāđi wānbo t'āhki úvíhíhchanmá've-í, hedá wiyá hanbá wāytū'āāmí, úvíhíhchanmá've-í.

5 T'āhki t'owa-áđí hīwó'dá' ímúní, Na'ínbí Sedó Jesus-āho hanwaapíđibo na'āđí.

6 Báyéki ānshaa iwe wí'íkwo'nípi, hewānbo hāāwí t'āhki i'gedí úvíyūusu'āāmí-á, hedá Yōesi Tādá-á hāāwí ūntáy'i bīndaa'āmí, hedí kin úví'odí bīnkú'daa'āāmí wá'.

7 Yōesi Tādáđí díkhāge'do' ānshaaginpíđibo gikwo'níđí, tobá na'in t'owada' gimuudí wígínhanginnāhpí wānbo háa kin dīn'o'in. Hedí kin wovāy'odí t'āhki unbí pí'nā khó'yé bīnmāa'i-á unbí hangintandá wovāy'áyīnmā've-í, Christ Jesus wé'ge ímuudí.

8 Tí'úuwīn páadé'in, nā'i-á naví t'ā'gíđi hí' unbí'piye dīnmuu: Hāāđi wānbo t'āhki nā'i hāāwí i'gedí úví'ānshaa'āāmí: hāāwí ta'gen namuu'indá na'a'ginmuu'i-á, in ta'ge'in p'ōegé i'ge wovāyhondi-á, i yā'dāa'i namuu'i-á, nasēgimuu'i-á, t'owa t'āhki ovāyhí'andi-á, i shānkí hīwó'di namuu'i-á, hedá i'gedí t'owa hīwó' díví'hēe'o'i-á.

9 Naví hí' ít'oe hedá naví tsiyekan dīnmū', hedihō t'āhki naví'wedí íhāhpōe'i-áđí i hāhkan naví'wedí bīnhógi'i-áđí ihayđá' úvíkanhūuwí, hedí

kin úv'í'odá Yôesi Tádá undádí nayêeni, idá díkhäge?do? ánsaaginpidíbo gikwó'nídí.

10 Tobá híwó? hay thaa naphade wänbo nää undi wiyá naa dí'ánshaamáa díkhäge?namídí, heđi handidán Na'inbí Sedódi báyéki híhchan naa dímagi. Naa dínhanginná ta'gendi naví'gedi ho úv'í'ánshaa'o'in, hebo nää pu'wahaydi wí'únkoedipi háa ichaą'in dínkeeyamídí.

11 Naa dínhääwítáy'in wó'tú'pí. Oháhpóe ohíhchaą-ídí tobá háyú dínkw'ón wänbo?.

12 Naa dínhanginná naví wówátsi donhúwí'in wí sehkanäwó? nawówáyí'i waagibá háa wí kodit'owa namuu'i waagibá. Naa oháhpóe háđídí ohíhchanpúwí'in, tobá híwó? dáyhúuyo háa oháhsên wänbo?, tobá báyéki dínkw'ón háa háäwí dínáy wänbo?.

13 Christ-di in kay dímadího ná'i háäwí t'áhkí dínkoedi dáy'amí'in.

14 Hewänbo tobá háäwí t'áhkí dínáy'i dómáa waabá ochaa wänbo?, undá naví'piye? híwó?'nin ímuu díkhäge?nandi wa? náwe dont'óephadendedíbo?.

15 Un Philippians, unbo ná'i únhanginná: Oe Macedonia nange iwedi opáadépee ihaydi i híwó?di tuu Jesus-ví'gedi t'owa dováy't'óe'amídí, undida'mân háäwí naa díyámú, wáy-á méesate iwe'indidá yoe, undida'mân dínchä'san.

16 Oe Thessalonica búu'ú wänbo o'ándí dínkhäge?táy ihaydi undi wáymúwí shánkí háäwí dínsan.

17 Wí'í'áanípí nää wáya'máa'in wiyá háäwí dímaänídí, hewänbo oda? unnânho báyéki híwó?di bínhóní'in Yôesiví'wedi, wí to'wí iví t'óe iwedi báyéki wá'áa ihónde waagibá.

18 Nää-á háäwí dínáy'i-á heđá shánkí wänbo dínáy'iví'wedi dómáa. Ná'i báyéki háäwí-á dómáa gá Epaphroditus-di háäwí undi dínsandi? dínkándân. T'owadi háäwí sa'wó? nasuú'i-áđí heđá animáa dáyhánú'indádí Yôesi Tádá ónhon óemäänídí, heđi i-á iséegíhógíđi nahíhchanpo?. Heđi hanbá ná'i háäwí undi naa dínsandídá wá? Yôesi Tádá óehíhchando?.

19 Heđiho Christ Jesus-ví'in ímuuđi naví Yôesidího háäwí un únáy'i wováymääní iví báyéki híwó?di háäwí únkw'ó? diwedi.

20 Hánhay wänbo t'áhkí na'inbí Yôesi kw'áayébo? áymá've-í, i-á na'inbí Tádá gínmuu. Hamân.

Paul-di ováysengitú'an

21-22 Yôesi Tádáví t'owa t'áhkí ováysengitú'âamí, indá Christ Jesus-ví'in dímuuđi. In tí'úuwin páadé'in naa-áđí diyí'indá heđá t'áhkí in wé'ge'in Yôesi Tádáví t'owa nää dikw'ó'nindá wováysengitú'an, i tsondi Caesar-ví tewhá ee dikw'ó'nindi shánkí wänbo?.

23 Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkaná unbí pí'ná kó'yé bínmá've-í.

In PáadÉ'IN Tə'nin Paul-di In Thessalonica Búu'úwi Méesate'in T'owa ovâyta'nannin

1 Na'in Paul-á Silas-á hedá Timothy-á gimuu'indi un méesate'in t'owa oe Thessalonica búu'ú ithaa'in wáyta'do', undá Yôesi na'inbí Tádávi'in hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-vi'indá ímuu. Yôesivi séegísehkaná bînmá've-í, hedí idi wovâykhâge'nami ánsaaginpídíbo' íkwô'nídí.

Háa Yôesivi t'owa oe Thessalonica búu'ú dithaa'in dívíwhâyunde waa hedá háa inbí wówátsi dâyhon waa

2 Hãádi waa ívíúusu'o' ihaydi Yôesi Tádá áykú'daa'o' un ímuudi,

3 hedí Yôesi na'inbí Tádávi'piye' ívîhádíndedi ívíúusu'amídí hãádi wânbo t'âhki íví'ánshaa'o' háa úvi'o'in Jesus-vi'piye' úvíwhâyundedi, hedá háa báyéki úvit'ôemáa'indá Jesus bînséegídí, hedá háa úvíyãã'o'indá Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ãã-ídi úvítískha'máadi.

4 Tí'úuwín páadé'in, un Yôesi Tádádí wovâyséegí'in, gínhanginná idi wovâyde'mannin íví'in ímúnídí.

5 Yôesi Tádávi híwó'di tuj na'indi wây mági'i tujda' wínamuupí, hewânbo hãáwi kay'i namuu, hedí wáy't'ôe'odi i Yã'dãa'i P'oewãhãa na'indádí nayi', hedí ginhanginná ná'i tuj-á ta'gen namuu'in. Undá únhanginná háawin wówátsi áyhonnin undádí giyi' ihaydi, hedí t'âhki íví'andi-á ungi'da' namuu.

6 Hedí ihaydi úvísó'dée na'in waagi'inbá hedá Na'inbí Sedó Jesus waagi'ba-á ímúnídí, hedí tobáháa báyéki t'ôephade únpówá wânbo', i Yã'dãa'i P'oewãhãadi híhchan wovây mági na'inbí tuj dínhógi ihaydi.

7 Hedího t'âhki in wé'ge'in Jesus-vi'piye' dívíwhâyunde'in oe Macedonia nange hedá Greece nange dikw'ó'nin undá bínkeyan háawin wówátsi in dínkhây'ã' dâyhúuwí'in.

8 I tuj Na'inbí Sedó Jesus-vi'gedi thay'eedi unbí'wedí napeedi oe Macedonia-piye' hedá Greece-piyá nawadedee, hewânbo iwepiyeda'ba yoe, wéngé t'âhki t'owa ho dit'oe háa Yôesivi'piye' úvíwhâyunde'in, hedího wínatáypí wíyá háawên unbí whâyú i'gedi áytu'ãamídí.

9 Hã'in t'owabo unbí'gedi ditú' háa undi na'in díséegí'annin, hedá háa hãáwi bínkhíyédi unbí yôesi waa bínchãa'i binyoe'annin Yôesivi'piye' úvíwhâyú-ídi, hedá háa náã-á i kodí'di Yôesi bín'a'ginná'in, i-á i ta'gendi nawówáy'i namuu,

10 hedá wá' dit'oe háa náã íví ay únmuu'i bínstískha'máa makówádí nawáy'ãã-ídi, i-á Jesus namuu, i Yôesi Tádádí óewáywówápaa'i', hedí idibá dín'aywonkhâmáa owáy ihay thaa Yôesi Tádádí t'owa ovây tuchãnu iwe, inbí t'aywó'di dínmuudi nat'aydi.

2

Háa Paul oe Thessalonica búu'ú Yôesigí' it'ôe'an waa

1 Tí'úuwín páadé'in, únhanginná unbí'we giyi' ihaydi háa íví'an waa wínapedeepí.

2 Undá únhanginná unbí'we gipówápídíbo báyéki dít'ôephadekannannin hedá báyéki híwó'pí' na'in díhée'annindá oe Philippi búu'ú. Hewânbo

tobáháa báyéki t'owadi dí'ahkhâ'ami'in dida? wänbo na'inbí Yôesidi khuwôeda? dînyâa'an ivi híwó'di tuu wâytu'âamídi.

3 Na'indi wâywhäyu'amídi ívísó'dinde? ihaydi, in ta'gen namuu iwedi wí'ívíhänge'anpí, hedá na'inbí ánshaa-á yä'dâapi' wíginmuupi, hedi háäwi wänbo unbí'wedi wí'âykaayanpi.

4 Yôesi Tádádi na'in dítayi?, hedá dímu? ihay híwó'nin gimuu'in ivi híwó'di tuu äyt'ôe'amídi. Hediho ívíhi'máadi wí'ívísó'dindepí t'owa äywänpíhichannamídi, hewänbo Yôesi Tádá-ân äyhíhchannamídan. I-áho háäwi t'ähki na'inbí pí'ná khó'yé äymáa'i? imúnde?

5 Un únhanginná sa'wó'gí unbí'gedi wí'ívíwänpíhée'anpí, hedá wá? wí'ívíhóeyó'anpí undi háäwi dímäänídi. Yôesi Tádá únhanginná ná'indá in ta'gen namuu'in.

6 Hedá undádi giyi? ihaydá wí'ívísó'dindepí t'owa na'inbí'gedi híwó? dívíhée'amídi, un wänbo-á háa wáy-á to'wên wänbo-á yoe, tobáháa Christ-ví t'ôekhuwa'in gimuu'di gínk'ôe wänbo he'ennin dípaá-ídi.

7 Hewänbo na'in undádi giyi? ihaydi, wí yíyá ivi áyyäá itsäá'odi ovây'âyínmáa waagibá wâysehkaná'an.

8 Na'indi báyéki wáyda?, hedi na'inbí séegi unbí'piye? gínmuudânkun gikhâymuu Yôesi Tádávi híwó'di tuu wâymäänídi'dá'ba yoe, hewänbo na'inbí wówátsi wá?

9 Tí'úuwin páadé'in, ti wí'ún'ánshaapi'an, undádi gikw'ó? dihaydi báyéki ívít'ôe'an. Yôesi Tádávi híwó'di tuu wâytu'uphadende? ihaydibá khuu-á thaa-á ívít'ôe'an wá? äychä't'aanídi, hedânho un wí'bo wí'úntây'nípi háäwi gíntáy'i dímäänídi.

10 Un Christ-ví'piye? úvíwhäyunde'indádi na'in gikw'ó? dihaydi, háa na'inbí wówátsi äyhon waagi yä'dâa'indá ta'ge'indá gínmuu, hedá to'wí wänbo-á wí'únkoedipí wên háawên wänbo na'inbí'piye? dínt'e'p'íde-ídi. Un únhanginná hedá Yôesi Tádá wá? únhanginná ná'in in ta'gen namuu'in.

11-12 Hedá wá? un únhanginná wí'ínbo wâyhée'annin, hedi na'indi wâytumakhe'an wí tádá ivi áyyäá ihée'o waagibá, hedá wâykweweaaßenwaatu'an, hedá kaygi'didá wâyhée'an unbí wówátsi híwó? bínhúuwídi hedânho Yôesi Tádá nahíhchäa-ídi. Idânho wówâytukánnan iví'piye? í'äá-ídi makówápiye? ímu-ídi hedá iwá he'ennin ípúwídi.

13 Hedi wíyá háäwi namuudi wá? Yôesi Tádá háädi wänbo t'ähki äykú'daa'o?. Ná'i tuu wâytumáa'i? un ít'oedi hedá bínséegi'andá Yôesiví'wedi na'äá'in úvíwhäyu, t'owavi'wedida'ba yoe. Hedi ta'gendi Yôesiví tuu-ân únmuu, hedi ná'i tuubá un ipiye? úvíwhäyunde'inbí pí'ná khó'yé ít'ôemáa.

14 Tí'úuwin páadé'in, háa in Judea nangewin méesate'in t'owa Yôesi Tádá óe'a'ginmä'in hedá Christ Jesus-ví'piyá dívíwhäyunde'in dínpóe waagibá un hanbá únpoé. Unbí ówíngé'in t'owadi'bo wówây't'ôephadekannan in Hudíyodi inbí t'owa oe Judea ovây't'ôephadekannan waagibá.

15 In Hudíyodânkun hân'oe Yôesi Tádávi tukhe'min ovây'hánú, hedá indibá Na'inbí Sedó Jesus óehay, hedá na'indá wá? díkhehpiye. Indidá Yôesi Tádá háy wänbo wí'óehíhchandopi, hedá to'wên t'ähki dáyyoegi'o?

16 Dívísó'dêe dí'ahkhâa-ídi in Hudíyo dimuupi'in t'owa hádídi ovây'aywoení'in wí'äyt'ôe'âamípidi, hedi handidi ná'in Hudíyoví t'aywó'di dínsöemän, hediho Yôesi Tádá inbí'piye? nat'aydi náä inbí tuchänu ho dínpówá.

Paul hânho nada' in Thessalonica-win méesate'in t'owa ovâymuní'in

17-18 Tí'úuwín páádé'in, unbí'wedí wí háy tǎhki giwiyedee, hewânbo tobá undádí wígwíkw'óhpi wânbo wa'đi na'inbí pí'ná khó'yé unbí'gedí wây'ánshaamáa, hediho hânho wiyá wâymuní'in gida', hedi unbí'piye' gimú-íđi ívísó'đinde'. Naa Paul háyânbo dáysó'đee wâymuníđi, hewânbo i Penisendiđi dí'ahkhánde'.

19 Owáy Na'inbí Sedó Jesus nawáy'ääđi iví páádépiye' giwin dihayđi, gitsikha unnân iwebá wâymuníđi, hedá un ímuudá gihíhchangit'óe, hedá unbí'gedá íviyêngihée'amí, wí háäwí git'anpóe'i' ímuu waagibá.

20 Un ímuudânkun na'in hânho híwó' gichanpo' hedá ívíhíhchando'.

3

1-3 Na'in hânho gihangin'ânda' háa un únpo'in, hedi báyéki gitaachanpóedí wígwískhakanda'pí gínhanginpúwí'in, hedânho gi'ân shánki híwó' namúní kinnân iví'amí'in: Naa oe Athens o'ân dihayđi iwebo dáywóyí', hedi iwedí na'inbí tí'úu páádé'i Timothy unbí'piye' âysan, i-á na'indádí it'óe'o' t'owa ovây't'óe'amíđi Yôesi Tádávi híwó'di tų Christ-ví'gedi. Hediho unbí'piye' i wâysan wovâykweweasenwaatu'âamíđi hedá wovâykhäge'namíđi shánki kay'indi Christ-ví'piye' úvíwhâyú-íđi, hedânho i t'óephade únpo'e'i' namuudí wí'úvíyâa'amíđi unbí whâyü iwedí. Unbo únpihanginná Yôesi Tádáđi ná'i t'óephade dînpúuwí'in imá'.

4 Wa'đi undádí giyi' ihayđibo wa' napóepíđibo' ihayđa' wâytu'o' âyt'óephagegít'óe'in, hedi únhanginná hanho napóe'in.

Timothy-đi Paul óetu'an in Thessalonica-win méesate'in t'owa híwó' dimännin

5 Hedânkun báyéki otaachanpóedí wíđintsíkhakoedípí Timothy unbí'piye' dósanídí. Naa hânho ohangin'ânda' unbí whâyü i'gedí háa kay'in únmuu'in háa yoe. Áyngi iwe o'ânwân gá o'ândân háđiwáy i Penisendiđi wovây't'annin, hedi wovây't'andá háäwí t'ǎhki ungi' íví'andi pedee'in gínpuwí.

6 Hewânbo nää-á Timothy na'inbí'we nawáypówá, hedi wí híwó'di tų úvíkanhon ní'gedí dínkán. Iđi dítų'an unbí whâyü wa'đi únkay'in hedá séegi-á bînmáa'in, hedá háäđi wânbo t'ǎhki na'inbí'gedí híwó'da' úví'ánshaamáa'in, hedá ta'gendá ída'in wiyá díwâymuní'in, na'indi wâymuní'in gida' waagibá.

7 Hedânho tí'úuwín páádé'in, wa'đi híwó'bo úvíwhâyunde'in gínhanginpóe ihayđi báyéki gihíhchanpóe, tobáháa báyéki kây'i t'óephade iwe gíkw'ôn wânbo'.

8 Nää gínhanginná unbí whâyü Na'inbí Sedó Jesus-ví'piye' kay'in únmuu'in, hediho hânho sa'wó' na'inbí wówátsi áyhon.

9 Na'indi Yôesiví'piye' wâyüusu'odi hânho gihíhchanpo', hediho un ímuudí tobáháa háyü Yôesi Tádá äykú'daa'o wânbo', ihay kú'daa wânbo wa' wí'ây'ohpi.

10 Khuu-á thaa-á pín ta'ge hayđi Yôesi Tádávi'piye' íviyüusu'o' idi dípunmäänidí unbí'piye', hedânho wiyá wâyhá'amíđi, hedi handíđi wiyá háäwí úntáy'i' íhâhpúwí shánki híwó' úvíwhâyü-íđi.

11 Yôesi na'inbí Tádá hedá Jesus na'inbí tsondi hay'i-á âyda'máa unbí'piye' díhúuwíđi.

12 Gida'po' Na'inbí Sedó Jesus-di wovâykhäge'namíđi hedânho shánki wânbo wí'ná táye úvíséegíhúuwí, hedá wé'ge'in t'owa-á wá' hanbá bînséegíhúuwí.

13 Handidânho Na'inbí Sedó Jesus-di unbí pí'ná khó'yé shánki wovâykaymääni, hediho owáy i nawáypówá ihaydi t'âhki in wé'ge'in t'owa ivi'in únmuu'in wóegé, undá yä'dâa'inbo Yôesi Tádávi páadépiye' úvínú-í, hedá wên háawin wên wânbo wovây't'e'p'íde-í'in wívínmá've-ípi unbí pí'ná khó'yé.

4

Gínkhây'ä' híwó' na'inbí wówátsi áyhúuwí'in Yôesi áyhíhchannamídí

1 Tí'úuwín páadé'in, náä ná'i wáytu'âamí: Háa unbí wówátsi bínhúuwí'in Yôesi Tádá bínhíhchannamídí wáyhá'anho', hewânbo Na'inbí Sedó Jesus-di dínk'ú' wáydaa'ámídí hedá wáytumakhe'ámídí shánki wânbo úvisó'dé-í'in kin úv'âamídí.

2 I tsontuú wáytu'andi' un úhnginnânho', hedi ná'i tsontuú-á Na'inbí Sedó Jesus-ví'wedân na'ää.

3 Kinnân Yôesi Tádá nada' úvíkanhúuwí'in: Yä'dâa'indá' unbí wówátsi bínhúuwí, hediho to'wí unbí sedó háa kwiyo' wí'únmuupi'-áqí wí'úvíwhqhwomá've-ípi.

4⁵ Yôesi Tádá nada' un úhnginnáni'in háa unbí túu'ú bínsonmá've-í'in, hedânho yä'dâa'in ímúní hedá t'owadá wovây'a'geeni, hedi unbí túu'údí háa íwánpicháa waagida' wí'úv'âamípi, hedânho in wé'ge'in t'owa Yôesi Tádá dáytaapi'in dívikanhon waagi wí'úv'âamípi.

6 To'wí wânbo wí'únhây'âhpi wiyá to'wí Jesus-ví'piye' iwâyunde'í híwó'pí óemá've-í'in háa ivi kwee háa sen óekwee-í'in. Thay'eedi hedá kay'indá ho wáytu'an, Na'inbí Sedó Yôesidi in to'wên han díví'o'indá ovâytechânukhâymaa.

7 Yôesi Tádáqí na'in dítukánnan ivi'in gimúnídí hedânho yä'dâa'indá' gipúwídí, tsé waagi'inbá giyëenidá yoe.

8 Hediho to'wên ná'i híwó'di háhkan dáyoe gimáadáho wí hí' t'owavi'dá' wí'ovâyoe'gi'opí, hewânbo Yôesi Tádávi hí'-ân ónyoe'gi'o'. Yôesi Tádádânho ivi P'oweahháa dímgá, hedi ná'i P'oweahháa-á yä'dâa'í namuu.

9 Wínatáypi naadi wáytu'namí'in háa únhây'ä' in wé'ge'in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in bínseégíhúuwí'in. Yôesi Tádáqí ho wovâyhá'an kin úvíkanhúuwí'in.

10 Hedi ta'gendi undi t'âhki in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in háä Macedonia nange dikw'ó'nin bínseégí, hewânbo kaygi'di wáytumáa wiyá shánki wânbo bínseégíhúuwí.

11 Úvisó'dí'be-í unbí wówátsi hanginpi híwó' bínhúuwídí, hedá ún'âyíngiwó'náhpí í'ge wí'úvítomá've-ípi, hedá unbí wówátsi únmuu'ígí' úv'í'oe'âamí bínpichá'í'taanídí, háa na'indi wáytu'an waagibá.

12 Kin úvíkanhondi t'owavi kháge' wí'úntáynípi, hedá háa unbí wówátsi bínhon waagidí t'owa Yôesivi'piye' dívíwhâyundepí'in dimuu'indá wovây'a'ginhúuwí.

Háa napuwagít'oe'in Jesus nawáy'ää ihaydi

13 Tí'úuwín páadé'in, gida' un úhnginnáni'in háa in to'wên inbí wówátsi dáybowa'in dínpuwagít'oe'in. Wáy wên t'owa-á í'gedí wídínhanginnáhpí, hedánkun to'wí nachuu ihaydi dik'áykháapo'. Naa wó'da'pí íchanpúwí'in háa in dicháa waagibá.

14 Ívíwhäyunde Jesus nachuu²in hedá nawáywówápóe²indá, hedânkun kin wá² ívíwhäyunde²: To²wên Jesus-ví²piye² dívíwhäyunde²in inbí wówátsi dáybowa wânbo², Yôesi Tádádí ovâywaywówápa*-í* Jesus-ádí dikwo²nídí owáy nawáy²ää ihaydi.

15 Nã²in wâytukankhâymáa²in Na²inbí Sedó Jesus-ví hí² ûnmuu: I nawáy²ää ihaydi in to²wên inbí wówátsi dáybowa²inbí páadébo na²in wa²di giwówayi²in iví²piye² wígamânpí.

16 Kinnân napúwí: T'owa dit²óe-í wên tsonttu kaygi nakeetú²nin waagi²inbá, hedá i p'ó²dédí² makówáwi t'ôepa²aa²iví tuu waagibá-á, hedá Yôesi Tádávi tenphé waagibá-á. Ihaydáhá² Na²inbí Sedó Jesus-á makówáda nawhání. Ihaydibá in to²wên dihânnin Jesus-ví²piye² dívíwhäyü²indá diwáywówápúwí,

17 hedáhá² na²in wa²di giwówayi²indá wé²ge in dihânnindádi oe okhúwá nakw'ó² diwepiye² dipiye²gít'óe, hedí iwe Na²inbí Sedó Jesus äyyáy-í, hedího i-ádí hânhay wânbo t'âhkí gikwo²ní.

18 Hedího únkhây²ä² ná²i hääwí i²gedí wí²nã táye úvíhí²má²ve²-í²in hedânho wí²ík'áykháa-ípídí.

5

Gínkhây²ä² gikhây²múni²in Jesus nawáy²ää-ídi

1 Tí²úuwin páadé²in, häädi háa wé²i thaa Jesus nawáy²ä² i²gedí wâyta²namí²in wínatáypí.

2 Unbo ta²gendi únpihanginná Na²inbí Sedó Jesus nawáy²ä²in, hewânbo wínahanginnâhpí häädi i thaa nanáni²in. Wí sãnbi tsikhagipí khu²déedí na²ää waagibá, Jesus wá² tsikhagipí napowagít'óe.

3 T'owa ditú²be-í, "Hääwí t'âhkí áyíngipídíbo híwó² gínmân, hedího há²to hääwí wânbo híwó²pí² gínpúwí." Hewânbo wa²di ha²wâa dívíhí²máadíbo t'ôephade dínpúwí, hedí há²to iwedi bahpíbo dipée-í. Tsikhagipí ná²i dínpuwagít'óe, wí kwee nats'an²eyehaypo² waagibá.

4 Hewânbo tí²úuwin páadé²in, undá wên t'owa khuu ee dithaa²in waagi²in wí²ímuupí, undá híwó² únkeet'óe, hedího Jesus nawáy²ä²i thaadi áyíngipídíbo wíwovâyhónípí, wí sãnbidi wovâyhóní waagibá.

5 Undá t'owa hääwí t'âhkí thaadida² úví²o²in hedá nakohthayná² ni²ge ímânnin waagi²inbá ímuu, in t'owa hääwí t'âhkí khuudi nakohkeet'óepí ee díví²o²in waagi²inbá wígímuupí.

6 Hedânho wígínkhây²âhpí t'owa yó²in dimuu²in waagi²inbá gímúni²in, hewânbo giyósa²wo waagi² gikwo²ní, hedá na²inbí tsiyekandá híwó²dá ây²âyíngihúuwí.

7 Khu²déedân t'owa diyókhâyä² hedá dívísuwâyíyénde².

8 Hewânbo na²in thaadi²in gímuu, hedího na²inbí tsiyekan gínkhây²ä²ây²âyíngí²âamí²in. Yôesivípiye² ívíwhäyü-í hedá t'owa-á äyséegihúuwí, hedí kin íví²odá wên sundađo dikhâywinnin waagi²inbá gímúni, inbí píhkhú iwe²i kwâk'u aa dívípítogídi inbí túu²ú dâý²âyíngí²amídí. Hedá pín ta²gedí gitsíkha-í Yôesidi dín²aywoenídí, hedí handídi in sundađo inbí kwâk'u p'óhkhándá inbí p'ôn dâý²âyíngí²o²in waagi²inbá gímúni.

9 Na²inbí Sedó Jesus na²ingí² i²annin namuudi Yôesi Tádádí díde²man dín²aywoenídí, t'aydi dítuchânú-ídá yoe.

10 Jesus na'ingí? nachuu, hedi owáy nawáy?áá ihaydi tobáháa na'inbí wówátsi áybowa wänbo háa wa' giwówáyí wänbo? hánhay wänbo t'ähki i-áqí gikwo'ni.

11 Hediho wí'ná táye úvikay?ámí hedá úvikweeaaasenwaatu?ámí, háa náä úvikanhon waagibá.

Báyéki háäwi i'gedi ováytumakhe'an

12 Tí'úuwín páadé'in, ná'in na'indi wáyda'máa: Bín'a'ginnamí in to'wên unbí'ge diyí'in Na'inbí Sedó Yôesidi ovákw'ódi'in wováypahúuwídi hedá wováyhá'amídi. Indá kin dáy'amídi báyéki divít'ôemáa.

13 Hediho ná'i háäwí wovây'o'i namuudi báyéki bín'a'ginhúuwí hedá bínséegihúuwí. Hedi t'ähkídi bósaa'gínpi'íbo wé'ge íthaa-í.

14 Tí'úuwín páadé'in, ná'in tumakhe wá' wáymääni: In dit'ôeda'pí'in bintu'áamí há'min wídimúnípi. In dikhuwôeda'in dimuu'in ováykhäge'namí wídkhuwôeda'-ípídi. In kay'indi divíwínunde'indá wá' ováykhäge'namí. T'ähki t'owa-áqí úvibo'atá'amí.

15 Wí to'wídi wíyá to'wí híwó'pí óe'andáho', wíwínkanmäänípi i wí'di híwó'píba ónwáybuunídi, hewänbo undá únkhy'ä' háädi wänbo t'ähki úvísó'dée-i'in wí'ná táye híwó'dá' úvikanhúuwídi, hedá wé'ge'in t'owa t'ähká wá' hanbá bínhúuwí.

16 Háädi wänbo t'ähki íhíhchaa-í.

17 Háädi wänbo t'ähki íkhâymuní úvíyúusu'amídi.

18 Íkú'daapúwí tobáháa háa napóe wänbo?. Kinnânkun Yôesi Tádá nada' úv'áamí'in, gá Christ Jesus-ví'in ímuudân.

19 I Yä'dâa'i P'oweahâavi t'ôe wíwín'ahkhâa-ípi.

20 Yôesi Tádávi tukhe'min dimuu'inbí hí' háäwí dínchä'muupi waagibá wíwínchanhúuwípi.

21 Hewänbo háäwí t'ähki híwó' bîntayí'ni, hedá i híwó'di namuu'idá' bínkhonhúuwí.

22 T'ähki yä'dâapí' namuu iwedí úvíyâa'amí, tobáháa háäwí namúni wänbo?.

23 Yôesi Tádádi díkhäge'do' ánsaa'gínpi'íbo gikwo'nídi, hedi idânho wováykhäge'namí wá' yä'dâa'indá' ímúnídi, hedi idá unbí wówátsi thaa t'ähki wovây'áyíngi'amí, unbí p'oweahâa-á unbí háa-á hedá unbí túu'ú-á, hedânho owáy Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy?áá ihaydi háäwídi wänbo wíwovây't'e'p'íde-ípídi.

24 Hedi Yôesi Tádádi ta'gendi wovây'áyíngikhâymaa. Idá wovây'tukânnan iví'in ímúnídi, hedi háa natú' waa ta'gendi i'o'.

25 Tí'úuwín páadé'in, dínyúusu'ámí.

26 T'ähki in wé'ge'in méesate'in tí'úuwín páadé'in iwe dikw'ó'nin bínséegísengítu'ámí.

27 Naadi wáytsonmáa, ná'in ta'nin t'ähki in wé'ge'in méesate'in tí'úuwín páadé'in dit'ôe-ídi bîntu'amí, gá Na'inbí Sedó Jesus kin nada'dân.

28 Na'inbí Sedó Jesus Christ-di iví séegísekanä wovây'määni.

In Eedi'in Ta'nin Paul-di In Thessalonica Búu'úwi Méesate'in T'owa Ovâyta'nannin

1 Na'in Paul-á Silas-á hedá Timothy-á gimuu'indi ná'in ta'nin wâyta'do' un méesate'in t'owa oe Thessalonica búu'ú ithaa'in, Yôesi na'inbí Tádáví'in hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'indá ímuu.

2 Yôesi Tádá-ádi hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ádi séegísehkaná wovây mááni hedá wovâykhäge'namí ánsahaaginpídíbo' íkwò'nídí.

Paul-di ovâyúusu'o' t'ôephade dínpóedí

3 Tí'úuwín páadé'in, un ímuudi gínkhây'á' háädi wänbo t'ähki Yôesi Tádá áykú'daa'amí'in, hedá híwó'dá namuu han íví'amí'in, gá unbí whâyü Jesus-ví'piye' shánki kay'in únpuwamändän, hedá shánki wänbo-á wí'ná táye-á úviséegíkanhondá.

4 Hedánkun wáhää wänbo t'ähki Yôesi óe'a'ginmä' eeye híhchandi unbí'gedí ívíhee'o', gá úvíyää'odän hedá úvíwhâyühondá tobáháa unbí whâyü únmuudiho t'owadi wovâywhá'o hedá wovây't'ôephadekando wänbo'.

5 Yôesi Tádáví'in ímuudiho náäho un bín't'ôephadende', hedího i-ánho natúni un ihay híwó'nin ímuu'in makówápiye' ímu-ídí. Hedí handídi idi na'in díнкеyo híwó'da' í'o'in, i híwó'di ún'á'i' wovây mádi.

6 Gínhanginná Yôesi Tádá-á ta'ge í'o', hedího in to'wéndi wovây't'ôephadekando'inbá idá hanbá ovây't'ôephadekankhây máa,

7 hewänbo un náä bín't'ôephadende'indá unbí t'ôephade iwedi wovâyýáakankhây máa, hedá na'indá wá' hanbá díkhây máa. Ná'indáho napúwí owáy Na'inbí Sedó Jesus nawáypówá ihaydi. Owáy makówádi nawáy'ádi nakeepuwagít'óe íví kay'in makówáwin t'ôepa'áa'in wógegé hedá wí phaa kop'í'áade'i nakeet'óe'i waagi'ba wógeá.

8 Ihaydíba in to'wén i híwó'di tuu namuu'i' íví'gedí wídây'a'gínhonpí'indádi hedá in Yôesi Tádá óetaa'i'in wídida'pí'indádi idi ovây tuchänukhây máa.

9 Hedí kinnän inbí tuchänu dínmúni: Hänhay wänbo t'ähki dípedeeyéeni, gá Na'inbí Sedó Jesus-ví'wedi ovâywiyekhây máadän, hedá íví kay báyéki únmuu'indá há'to dáy múni.

10 Ná'i napuwagít'óe owáy i thaa Jesus nawáypówá ihaydi. Ihay thaa in to'wén íví'piye' dívimági'in he'ennin ovây páa-í, hedí ná'in íví'piye' dívíwhâyunde'indíba óetegekhây máa. Hedá undá wá' na'inbí hí' wâyphade'andi' dínhâyundedi indádi bá íkwò'ní.

11 Hedí ná'i gínhanginnándího', háädi wänbo t'ähki wâyúusu'o'. Na'inbí Yôesídi wovây tükánnan íví'in ímúnídi, hedího áyda'máa idi wovâykhäge'namídi híwó' unbí wówátsi bínhúuwídi hedänho i-á natúnídi ta'gendi íví'in ímuu waagi íthaa'in. Áyda'máa wá' in kay wovây mááni hedänho háa ida' waagíba híwó'nin ímúni, hedá íví kaydi wá' wovâykhäge'namí bínbowá-ídí háäwi t'ähki úví'o'i Jesus-ví'piye' úvíwhâyundedi.

12 Hedí owáy ná'i ívíúusu'o'i napóe ihaydi unbí híwó'di wówátsi únmuudi t'owa dítní Na'inbí Sedó Jesus hay'i namuu'in, hedá undá he'enníndá ípúwí

ivi⁷in ímuudi. Ná⁷i-á napuwagít⁷óe gá Yôesi Tádá-áđi hedá Na⁷inbí Sedó Jesus Christ-áđi inbí séegísehkaná wovâymăgîdân.

2

Háa napúwł⁷in Jesus nawáy⁷ăăpîđibo⁷

1 Tí⁷úuwın páadé⁷in, Na⁷inbí Sedó Jesus Christ nawáy⁷ă⁷, hedı i na⁷án diwe díwé⁷gekhâymáa, hedı náă ĩ⁷gedı wâyhı⁷khâymáa.

2 Ma⁷đi wı to⁷wídı wovâytu⁷ăămı Jesus-vı thaa ho ûnpówá hedıho nawáy⁷ăăgin. Hedá wá⁷ ma⁷đi wovâytu⁷ăămı ná⁷i hăăwı ĩ⁷gedı ûnhanginná⁷nın gá wı p'oewaăhăđı óetu⁷andân, háa wı hı⁷ ĩ⁷gedı nat⁷oedá, háa wên ta⁷nın dõnta⁷nannın díwá kin nata⁷muudá. Hewânbo kin to⁷wídı wovâytu⁷andáho naadı kay⁷ındı wâytu⁷máa wesebo wı⁷iyashapúwıpı háa báyéki áyngi-á wıwovâymăánıpı.

3 Wıvınmăánıpı to⁷wídı wânbo wovâyya⁷ămıdı in ta⁷gen namuu iwedi, tobáháa dívıkhăđe wânbo⁷. Wa⁷ Jesus nawáy⁷ăăpıđıbo ná⁷i wâytu⁷kangıt⁷óe⁷i napuwagıt⁷óe: Báyéki t'owa Yôesi Tádáví⁷wedi dívíyăakankhâymáa hedá i to⁷wı yă⁷dăapıkan t'ăhki ikhâymáa⁷i nakeesogegıt⁷óe, i-á ha⁷bi namuu napedegıt⁷óe⁷i.

4 Ná⁷i to⁷wı yă⁷dăapıkan t'ăhki ikhâymáa⁷i-á hăăwı wânbo t'ăhki t'owa inbí yôesi dınnuu waa kin dâychaa⁷i hedá dâya⁷ginmă⁷i-á iyoegıkhâymáadáhá⁷i-áho ná⁷i hăăwı t'ăhkıví shánkı kw'áye ipitegekhâymáa, hedá Yôesi Tádáví méesate hay⁷i ûnnuu iwe wânbo wı⁷bo ipisogekhâymáa hedı natúnı “Naa-áho Yôesi omuu.”

5 Tı wı⁷ún⁷ánshaapı⁷an wa⁷ undáđı oyi⁷ ihayđıbo ná⁷i hăăwı t'ăhki ĩ⁷gedı naadı wâytu⁷annın?

6 Owáy ná⁷i yă⁷dăapıkan t'ăhki ikhâymáa namuu⁷ıvı thaa ûnpóe ihayđáho i-á nats'ankeepúwı, hewânbo náă hăăwıđı óe⁷ahkhánde⁷, hedı unbo ûnhanginná hăăwı namuu⁷ın.

7 Náăbo báyéki yă⁷dăapıkan kaadıbo dâycanmáa, hewânbo wı to⁷wı náă ná⁷i yă⁷dăapıkan i⁷ahkhánde⁷ hedı kin wa⁷ ikanhúuwı óeyăa⁷an pıhay.

8 Hedı owáy óeyăa⁷an dihayđânho i to⁷wı yă⁷dăapıkan t'ăhki ikhâymáa⁷i namuu⁷i nakeepúwı. Hewânbo owáy Na⁷inbí Sedó Jesus napówá ihayđı ná⁷i yă⁷dăapıkanıvı wówátsı óekwee-ı óewănpısiphayđeedıbo⁷, Jesus-vı kohthay ûnnuu⁷ıđıbo óehéyı.

9 Hewânbo óehaypıđıbo⁷ i Penısendıđı kay óemăáni t'ămăgı⁷ pınnán t'óe i⁷ămıdı t'owa ovâyhóeyówhăyu⁷ămıdı,

10 hedı t'ămăgı⁷ yă⁷dăapı⁷ namuu⁷i wóege wá⁷ nayęeni in dıpedegıt⁷óe⁷in dímuu⁷in ovâyhóeyóămıdı. Indá dıpedegıt⁷óe gá in ta⁷gen namuu⁷in ovây⁷aywoeni⁷in wıđâyseegıkhâymăapıdân.

11 Hedıho Yôesi Tádáđı in ta⁷gen namuu⁷in diwedi dívíyăa⁷ămıdı ovây⁷măáni, hedıho hóeyóđá⁷ dívıwhăyukhâymáa.

12 Hedı ná⁷in namuudi to⁷wên t'ăhki in ta⁷gen namuupı⁷in dívıwhăyundedi hıhchandi dívíyă⁷dăapıtsıye⁷o⁷ındáho Yôesi Tádáđı ovây⁷tuchănukhâymáa.

Nakhây⁷ă⁷ inbí whăyu kay⁷in dınmúnı⁷in

13 Tı⁷úuwın páadé⁷in, un Na⁷inbí Sedó Yôesıđı wovâyseegı⁷in, un ímuudá hăăđı wânbo t'ăhki Yôesi Tádá áykı⁷daa⁷o⁷, gá hán⁷oe naná⁷ dihayđıbo ıdı wovâyde⁷mandân wovây⁷aywoeniđı. Hedı i Yă⁷dăa⁷i P'oewaăhăđı

wovâykhâgê?máadí Yôesi Tádávi?in ípúwídi hedá in ta?gen namuu?in bînwhâyundedi idi wovây?aywon.

14 Yôesivi híwó?di tuu na?indi wáy?ôe?andi? í?oe ihaydi idi wovây?ukánnan ivi?in ímúnídi, hedânho Na?inbí Sedó Jesus Christ hay?i namuu waagibá un wá? he?enniná ímúnídi.

15 Hediho tí?úuwín páadé?in, to?wí wânbo wíwínmäänípí wovây?ego?amídi háa úvíwhâyunde waagi, hedá in khuu na?indi na?inbí hí?dá hedá ta?nindá wâyhá?annin wíwínyoe?amípi.

16-17 Yôesi na?inbí Tádá gínmuu?idi dínkeeyan idi na?in díséegí?in, hedi ivi séegísehkaná únmuudíbo na?in díkhâgê?nan háãdi wânbo t?âhki kwee waa sen waa gi?â?be-ídi hedá ta?gendi gínhanginnánídi háãwí natú?i dímmääni?in áyhóni?in. Hediho Yôesi Tádá-á hedá Na?inbí Sedó Jesus Christ-á áyda?máa shánki wovâykhâgê?namídi un wá? kwee waa sen waa í?âanídi, hedá áyda?máa in kay wovây?määnídi hedânho t?âhki híwó?di namuu?ida? úvi?âamídi hedá híwó?di í?gedi?á? úvíhée?amída.

3

Paul-di ovâyda?máa ônyúusu?amídi

1 Tí?úuwín páadé?in, náa ná?i wây?tú?âamí: Na?in dínnyusu?amí, hedânho háa unbí?ge napóe waagibá Na?inbí Sedó Jesus-ví tuu únmuu?i? wesebo t?âmápiye? t?owa dínhanginpúwídi, hedá t?owadi Yôesi Tádá kw?áayebo? óemá?ve-ídi.

2 Hewânbo to?wên t?âhki Jesus-ví?piye? wídíwíwhâyundepí, hediho úvíyúusu?amí wá? Yôesi Tádádi há?in t?owa hânho yâ?dâapi?in dimuu?in ovây?ahkhâa-ídi hedânho na?in wídíwóyí?nípídi.

3 Na?inbí Sedó Jesus háa ivi tuu imági waagi í?o?, hedi idân in kay wovây?pâkhâyáa hedá i yâ?dâapi? namuu?ivi?wedi wovây?áyíngikhâyáa.

4 Hedá wá? Na?inbí Sedódi naa díkhâgê?máa ná?i dáywhâyú-ídi: Undá t?âhki háa wáy?yôn waa úvíkanhon, hedá hanbo-á úvíkankhu?wakhâyáa.

5 Na?inbí Sedó Jesus-di wovây?pahúuwí hedânho Yôesi Tádávi séegí únmuu?in unbí pí?ná khó?yé bínmá?ve-ídi, hedá wá? háa Christ í?an waagibá un wá? háãwí t?âhki í?gedi úvíyâ?amídi.

Dínkhây?â? wí?ínbo híwó? dívit?ôe?amídi

6 Tí?úuwín páadé?in, ná?in tsontuu Na?inbí Sedó Jesus Christ-di dínk?ú? wây?määnídi: Wí to?wí na?inbí tí?úu páadé?ibá namuu?i báa?in wówátsi ihondáho hedá na?indi wâyhá?an waagi wínathaapída, undá wí to?wí kí?bi namuu?ivi?wedi úvíyâa?amí.

7 Unbo únpihanginná háawin wówátsi áyhonnin undádi giyi? ihaydi, hediho háa na?in íví?o waagibá un wá? únkhây?â? hanbá úví?amí?in.

8 Undádi giyi? ihaydi na?in wígí?bâakw?ôhpi na?inbí wówátsi áy?amídi, hedá wá? wáy?múu wânbo-á wá?âapída wí?ívíhúuyánpi, hewânbo khuu-á thaa-á shánki ívit?ôe?an hedânho un wí?úntây?nípídi unbí chá? bínhanú-ídi háãwí dímmäänídi.

9 Ha?wáa ívi?an hedânho únkeepúwídi háa un wá? únkhây?â? waa unbí wówátsi bínhúuwí?in, hedi kin ívi?an tobá wáy?daa?amí?in díhããwímäänídi gínk?ôe wânbo?.

10 Wa?di undádi giyi? ihaydibo ná?in tsontuu wây?mági: To?wí nat?ôeda?pi?-á wíwínhúuyôenípi.

11 Kin wâyhî?máa gínhanginpóedí wây wên un diwedí úvibâawhaakwomáa?in. Báyékí dínwó?nân waagibá díví?o?, hewânbo dín?áyíngiwó?náhpí í?gedá?mân dívíwânpitomáa.

12 Na?inbí Sedó Jesus Christ-di na?in dínk'ú? kí?min t'owa ná?in tsonttuú âymäänídí hedá kaygí?di âytu?âamídá: Hanginpí híwó? inbí wówátsi dâyhúuwí, hedá díví't'ôe?ámí inbí wówátsigí? dâychä?t'aanídí.

13 Hewânbo tí?úuwin páadé?in, undá ihaydá? híwó?dä? úvíkanhúuwí, wí?úvíwóyí?nípí.

14 Wí to?wí ná?i hí? ná?in ta?nin diwe wâyta?nannin í?a?ginnanpídí, to?wí namuu?in bín?áyíngí?ámí, hedá i-ádá wí?iyéeni?pí hedânho nawôeda?púwídí.

15 Naa wó?tu?da?pí to?wí há?bi? namuu?i? unbí hânbi? únmuu waagibá bínchâamá?ve-í?in, hewânbo shánkídí unbí tí?úu bintumakhe?o waagibá ná?i to?wí bintumakhe?ámí hedânho i-á ûnhanginpúwídí híwó? wí?ikanhonpí?in.

I t'ä?gi hí? Paul-di ovâyta?nandí?

16 Na?inbí Sedó Jesus-dân díkhäge?do? ánsaaginpídíbo gikwo?nídí, hedí tobáháa napóe wânbo? idáho háädi wânbo t'ähki han wovâykhâymaa, hedá ibá undádá namú-í.

17 Hedí náä naa Paul omuu?ídi naví mandibo wâysengituta?do?, kinbá t'ähki ta?di dósan deeye dáy?o?. Kinhêe dótä?do hedânho ûnhanginnánídí ta?gendi naví?wedí na?ä?i namuu?in.

18 Na?inbí Sedó Jesus Christ-di un t'ähkídí iví séegísehkanä wovâymäáni.

In Páadé?in Ta'nin Paul-di Timothy Ônta'nannin

¹ Naa Paul omuu?i ná?in ta'nin dóta?do?. Naa Christ Jesus-ví t'ôekhuwa?i omuu, Yôesi Tádá na?inbí aywondi gínmuu?idi hedá Christ Jesus i pín ta?ge haydi áytsíkha?má?idá ditú?andi kí?bi t'ôe?i omúni?in.

² Naadi u Timothy ná?in wínta?do?. U-á naví kodi?di ay waagi?bá unmuu, naa waagibá Christ-ví?piye? biwhâyundedi. Yôesi Tádá-ádi hedá Na?inbí Sedó Christ Jesus-ádi séegísehkaná wóemääni hedá uvi?piye? da?iyapúwi hedá wóekhãge?namí ánsahaaginpídibo? uncha?nidi.

Paul-di ovâyutumakhe?an díví?áyíngi?ámídi in hôeyó?in háhkanninbí?wedi.

³ Naa oe Macedonia nangepiye? omääpídibo wítumakhe?an, hedi ná-á inbá wítumakhekhâymaa: Oe Ephesus búu?úbo biwóyí?ní, gá iwe wên t'owa piháa dâyhá?odân, hedi udi ovâyôeni ha?wâa wídíví?âamípi?in.

⁴ Ovâytu?âamí wídívíhí?má?ve-ípi ná?i háãwi pehtsiyeda? waagi?bá namuu i?gedi hedá inbí hehãjwin thehtáy pahpá?inbí khãwã háãdibo hânho báyéki dinta?muu i?gedá. * T'owa ná?i háãwi i?gedida? dívíhí?máadáho dívíwãnpit?aymáa, hedího kin díví?odá inbí hí?di há?to ovâykhãge?namí díví?amídi háa Yôesi Tádá natsompóe waa, hewänbo ivi?piye? ívíwhâyundedá gínhanginná háa natsompóe?in ivi?amídi.

⁵ Hedího oda? udi kin ovâyôeni?in hedânho in séegi dâymá?ve-í?in. Hedi híwó?dida? inbí ánsaa dínmuudáho?, hedá háãwi híwó?di namuu?in dínhanginná?dida? díví?odá, hedá Yôesi Tádávi?piyá pín ta?ge haydi dívíwhâyundedá, handidânho ná?in séegi dâymá?ve-í.

⁶ Hewänbo wên t'owa-áho han wídíví?opi, hewänbo háãwi nachã?muupi i?gedida? dívíhée?odi Yôesivi ta?ge?in p'óegédi dívíhãnge?an.

⁷ Dida? háhkannin dipimúni?in hedânho t'owa Yôesi Tádávi tsonttu? in t'owa ovâyhá?amídi, hebo inbo wídika?póya?pi háa ditú?nin, hedi tobá dí?ánde? wänbo dínhanginná?nin háa dívíhí?máa i?gedi, ta?gendi wídínhanginnáhpí.

⁸ Gínhanginná Yôesi Tádávi tsonttu?-á híwó?dida? únmuu?in, hewänbo ta?ge ovâyhá?amí?in nakhây?ã?

⁹ Ná?i-áho gínkhây?ã? gínhanginnáni?in: Yôesi Tádá-á ivi tsonttu? wí'imãgipi in t'owa inbí wówátsi ta?ge dâyhonningi?, hewänbo t'owa kinnân díví?o?ingí?-ân: Tsonttu? dâya?gínhánúnde?, t'óyanpi?indá dimuu, Yôesi Tádá-á wí?óe?a?gínmãhpí, dívít?aywó?do?, Yôesi Tádá-ádi wídikw'ôhpí, Yôesi Tádávi háãwi-á únchã?muupi waagá dâyo?, inbí yíyá-á tádá-á báyéki ovâywhã?o?, dâyt'owahánúnde?

¹⁰ tsé waagi?inbá diyí?, senä?dá wây-á senä?dádibo dívíwhõkwomáa, t'owa-á ovâyhónde? ovâyku?ch'áanídí, hôeyó?indá dimuu, ovâytyú?dodá dívíwãnpíhõeyó?o?, hedá wiyá háãwi ha?wãagi namuu?idá?bá dívíkanhondibo in ta?gen háhkan namuu?in dâyyoegimáa.

¹¹ Yôesi Tádá í áytegende?idá naa dísóge t'owa dovây?t'ôe?amídi háa ivi hânho híwó?di tuu úntú? waa ná?in háhkan ní?gedi.

* **1:4** In Hudíyo inbí hân?oe?in thehtáy pahpá?inbí khãwã dâya?kw'ódi inbí?gedi wídín?óde-ípídi, hewänbo wá? inbí?gedi dâyo?ogédi?paadi dívítuhkando ná?i ógédi i?gedi háa ta?gen namuu?in háa yoe.

Paul-di Yôesi Tádá óekú'daa'an

12 Na'inbí Sedó Christ Jesus dókú'daa'o' gá nachanpóedân naa híwó' dó'amí'in háa dítu'an waa, hedího naa dísoge iví t'òe dôn'amídí, hedá dókú'daa'o wá' in kay dímagídi kin dáykanhúuwídi.

13 Hedí idá kin naagi' dín'an tobá a'ginháhpí waagi iví'gedí dáyhi'máawân wânbo', hedá yanáká dó'an, hedá iví t'owa-á dovaywha'an. Hewânbo Yôesi Tádá navi'piye' nasehkanápóe wídnhanginnáhpídi ta'gendi háa dáy'o'in. Ná'i háäwi dáykanmáa wa'di Christ-ví'piye' dáywhäyundepídíbo'.

14 Hewânbo Na'inbí Sedódá hânho báyéki séegísehkaná dímagí. Nää-áho Christ Jesus-ví'piye' dáywhäyunde hedá dóséegi wá'.

15 Ná'i tuu naadi wáytukankháymáa'i-áho whäyüwó'di namuu, hedího t'owa dínkháy'ä' t'ähki dáyseegi'amí'in: Christ Jesus-á nää oepáa k'aydipiye' na'äá na'in t'aywó'to'in gimuu'in dín'owóyé-ídí. Hedí náaho i shánki p'ándíki' omuu.

16 Hewânbo Yôesi Tádá navi'piye' na'iyapóe, hedânho in to'wên díviwhäyukháymáadi in wówátsi nahádepí'in dáykéyí'indáho naa i shánki p'ándíki' omuu'i dímuní háa dínpóe waa, hedího indá dínhanginpúwi Christ Jesus hânho nabo'atá'in.

17 Háädi wânbo t'ähki Yôesi Tádá äy'a'ginhúuwí, hedá kw'áayébo' äymá've-í. I-ân i tsondi shánki hay'i namuu, i-ân wínachu'pí, i-ân wínakee'änpi, i-ân i wí'da' Yôesi namuu. Hamân.

Háa Timothy ûnkháy'ä' i'amí'in

18 Timothy, u navi ay waagi'ba unmuu'i', ná'i wítumáa'i-á oda' áyíngídi náa'amí'in, i-á háa in Yôesi Tádáví tukhe'mindi ho wóetu'an waa bi'amí'inbá namuu, hedí inbí hí'dího wóekhäge'namí Yôesi Tádáví t'òe híwó' mân'amídí, wí híwó'di sundado híwó' ihânbo waagi'ba unmúnídi.

19 Biwhäyü'bé-í ná'in ta'gen háhkan, hedá háäwi úhanginná'di híwó'di namuu'indá bikanhúuwí. Wáy wên t'owa-áho ná'i híwó'di háäwi dáyyoegi'an, hedího ná-á piháawi háhkan díviwhäyunde'.

20 Hymenaes-ádi Alexander-ádi ho ha'min damuu. Indáho Satan i Penísendívi mange naadi doványoe'an hedânho daháhpúwídi Yôesi Tádáví'gedí wídnayanákíhi'má've-ípídi.

2*Háa in méesate'in t'owa dínkháy'ä' dívi'amí'in díviwé'ge'o' ihaydí*

1 Páaqé kaggi'di wítumáa, u-ádi hedá uví méesate'in t'owa-ádi úvíyúusu'amí t'owa t'ähkígi', hedá ingí-á Yôesi Tádá-á bínhe'e'amí, hedá i-á bínndaa'amí háäwi díntáy'i' ovây máánídi, hedá bínkú'daa'áamí.

2 Úvíyúusu'amí i nangewi tsondi hay'ígi' hedá t'ähki in wé'ge'in tsonningí'-á, hedânho khuwóeda'gínpidíbo githáa-i hedá t'owadá t'ámágá wídí'áamípi, hedá háädi wânbo Yôesi Tádá-á hedá t'owa t'ähká äy'a'géeni.

3 Híwó' namuu kin ívíyúusu'amídí, hedí kin íví'odi Yôesi Tádá na'inbí aywondi gínmuu'i' äyhíhchando'.

4 Yôesi Tádá-á nada' t'ähki t'owa ovây'aywoeni'in hedá háa in ta'gen háhkan namuu'in diháhpúwí'indá. Hedí i-á t'ähki t'owagi' namuu,

5 gá wí'da' wí Yôesi na'ándân, hedí i-ádi hedá na'in t'owa-ádi na'inbí pinuđi wí'da' wí to'wí gínwin díwóenídi, i-á Christ Jesus-ân namuu, hedí t'owabá napóe.

6 I-á ipimägiđi ivi wówátsiđi iwá'áa heđânho t'ähki t'owa wówátsi ovâyääniđi. Heđi Yôesi Táđá ide'man i thaa häđđi kin Jesus i'ámí'in, na'in dínkeek'úwíđi nada'in t'ähki t'owa ovây'aywoeni'in.

7 Heđi Yôesidi naaho dísođe igí' dáyhée'amíđi heđá ivi t'òekhuwa'i-á omúníđi, t'owa dovây't'òe'amíđi ná'i häáwí i'gedi. In ta'gen wáytumáa, wíđáyhòeyómáapí, naaho dísođe'i-án omuu ná'i in Hudíyo dimuupí'in t'owa dovâyhá'amíđi háa diviwhâyú-i'in heđá häáwí ta'gen namuu'i-á.

8 Naa oda' t'ähki i méesate eeye in sená' inbí man dáytege-íđi divíyúusu'amíđi, hewänbo wíđínkhây'ähpi ná'i mandibá divít'aywó'nâamí'in, heđá wé'ge'in t'owa-áđi wíđit'áy-ípi, heđá wídivítukannâamípi.

9 Heđá in kwiyä' wá' oda' ha'minbá dimúní'in. Indá dínkhây'ä' híwó'da' diví'áwe'bé-i'in, divíyèngi'amígí'da'ba yoe, hewänbo divípi'a'gindo waa dínchaa-íđi diví'awé-í. Wídivíwänpiphóhkoedi'äämípi heđá wídivíwänpitòeni'pí báyéki óedo-á, sa'wó'di k'uu-á, aa hânho nachä'muu'i-á, divíwänpichaa'äämíđi.

10 Han diví'äämíví'wedi in kwiyä' dínkhây'ä' sa'wó'nin divípipáa-i'in häáwí híwó'di diví'o'íđi. Ná'i-ânho i häáwí híwó'di namuu in kwiyä'gí', in Yôesi Táđá dáy'a'gin gin ditú'nin.

11 Kwiyä'dáho hânđa'dibo-á a'gindi-á ee méesate dikwó'ní Yôesiví tuđ dihâhpúwíđi.

12 Naa wó'da'pí kwiyä'di in sená' ovâyhá'amí'in háa ovâytsónmá've-i'in, hewänbo hânđa'dibo dikwó'ní.

13 Háadan kin otú'? Gá i sen Adam páadé óekhíyédân, ihaydáhá' i kwee Eve-á óekhíyé,

14 heđá wá' i kwee Eve-á i Penisendiđi ivi hòeyo t'ähki óedawhâyú'an, i sen Adam-dá yoe, heđiho i kweedi Yôesi Táđáví tuđ ón'a'ginhánú.

15 Yôesi Táđádáho kwiyä' ovây'áyíngi'amí diví'ayyo' ihayđi ivi'piye' divíwhâyundedi, heđá t'owa-á dáyséegíđá, heđá yä'dâa'in wówátsi-á dáyhondá heđá divípi'a'gindođá.

3

In méesate'in tsonnin háawin dínkhây'ä' dimúní'in

1 Ná'i tuđ t'owa ditú'di-á ta'ge'íđá' namuu: Wí sen méesatewí tsondi namúní'in nada'dáho', ná'i t'òe i'ámí'in nada'i-á híwó'di-ánkun namuu.

2 Heđiho wí méesate'i tsondi-áho kí'bi namúní'in únkhây'ä': Híwó' ivi wówátsi ihúuwí heđânho to'wí wänbo há'to únkoedi-í ivi'gedi natúníđi híwó' wí'i'opi'in, wí'da' kwiyó únchä'ní, háa i'o wänbo-á áyíngíđá i'amí, híwó'nin nap'ónbaymúní, t'owa-áđá híwó'di-á namúní, ivi k'aygi ee-á in t'owa-á ovâyhéegi'amí, t'owagi'-á híwó'di háhkandi namúní,

3 wí suwäto'i-á tsaa'i-á wínamúnípi, hewänbo ún'p'oe kháapí' namúní, wí t'aytuwä'i wínamúnípi, heđi chá' ní'gedá wähphadá wí'i'ánshaamá've-ípi,

4 ivi k'aygíđá híwó'di tsondi-á namúní heđá ivi áyyä-á háa diví'o wänbo t'óyanindá a'ginhá'indá dimúní.

5 I-á únkhây'ä' kí'bi sen namúní'in ivi tewhá ee, gá wí sen ivi k'aygiđi híwó'di tsondi namuupíđá Yôesi Táđáví méesate'in t'owa wänbo-á há'to híwó' ovây'áyíngi'amí.

6 Heḍi i-áho Jesus-ví'piye? its'anwhäyü?i wínamúnípi, gá kɪ'bi namuudáho ma'di iyengi-í heḍi kin i'andáho Yôesi Tádá iví'gedi natúni it'aywó'nan gin, háa Yôesi Tádá i Penísendiví'gedi natú waabá, iyëngimáadi it'aywó'nan.

7 Heḍi nakhây'ä? wá? in t'owa méesate'in dimuupí'indi ná'i méesatewi tsondi óe?a'geeni'in, heḍânho yä'dâapi iví'gedi wídívihí'máve-ípi heḍi Penísendidáho ònphayk'ú? iwá wínowhêe-ípi.

In méesate'in khäge'nin háawin dínkhây'ä? dimúni'in

8 In senä? méesate'in khäge'nin dimuu'in wá? ha'minbá dimúni, heḍânho ovây'a'ginhúuwídi, inbí hí? wíðây'egó'âamípi, báyéki méena wíðâysúwä?bé-ípi, chä? ha't'aa'in wídimúnípi,

9 hewânbo pín ta'ge hayḍi in háhkan Yôesi Tádádí na'in dínthayyannin dívíwhäyü-í.

10 Wa? méesate khäge'gí?in ovâykw'ódipídiibo nakhây'ä? ovâytayí'ní?in, heḍi híwó'nin dipeedáho? ovâyde'mami.

11 Nakhây'ä? t'owaḍi ná'in méesate'in khäge'ninbí kwiya? wá? ovây'a'geeni'in, heḍá ná'in kwiya?dá pi'wënbí'gedi yanäki wídívihí'má've-ípi, chä? suwâto'indá wídimúnípi, heḍá hãḍi wânbo t'âhki dívikanhúuwí hãäwí dínkankhây'ä?i?.

12 Wí sen méesate khäge?di namuu'i-á ûnkhây'ä? wí'da? ûnkweecha?nídi, heḍá híwó?di tsondi-á namúni iví k'aygídi iví áyyä?ä-ádi heḍá in wé'ge'in ûnk'ó'nindáda.

13 Méesate khäge'nindá híwó? inbí t'ôe dâý'odá t'owaḍi kw'áye ovâykw'ôeni, heḍi dínkoedí-í khuwôeda'ginpídiibo dívíhée'âmidí Christ Jesus-ví'piye? dívíwhäyunde? i'gedi.

I hãäwí Jesus-ví'gedi ívíwhäyunde?i

14 Tobá o'ánde wânbo hanwaapídiibo uví'piye? omú-í'in ná'i hãäwí-áho náäbo wínta'do?,

15 heḍiho ohayyéepodáho? ûhanginnáni háa t'owa dínkhây'ä? dívikanhúuwí'in in wé'ge'in Yôesi Tádávi k'aygi'indádi dívíwé'ge'an dihayḍi. Ná'in t'owa-áho i nawówayi?i Yôesivi kodi'nin méesate'in dimuu, heḍi in ta'ge'in háhkan dâýkeeyo? heḍá dâý'âyínmáa.

16 Heḍi t'âhkídiibo dínkhây'ä? ditúni?in i hãäwí Yôesivi'gedi ívíwhäyunde?i-á ta'gendi he'endi namuu, ná'i hãäwí wíginhanginnáhpí idi na'in dínthayyan píhay. Heḍi kinnân namuu:

I-á wí t'owabáho napaadi náä oepáa k'ayḍi napówa.

Heḍá iví wówátsi ta'ge ihonnin i Yä'dâa?i P'owëwãhãḍá dínkeeyan.

In makówáwin t'ôepa'ãḍ?indída óemú?.

In Huḍiyo dimuupí'in t'owa-á iví'gedá ovây't'ôe'an.

T'owa-á iví'piyá dívíwhäyü wa? náä oepáa k'ayḍi nayi? ihayḍibo?.

Heḍá oe kw'áye sa'wó? naná? deepiyá napee.

4

Wën hôeyó'in háhkannin dipowagít'óe

1 I Yä'dâa?i P'owëwãhãḍáho thay'eedi natú i t'ä'gi thaa napowa?ä? ihayḍi wën t'owa inbí whäyü Yôesivi'piye dâýyoegikankhâyímáa heḍi kin díví'andiho ovây't'óyankhâyímáa in t'owa in dihôeyó'in p'owëwãhãḍádi ovâyímáa'in, heḍá ná'in yä'dâapi'in p'owëwãhãḍávi háhkanho dâýséegí'âmi.

2 Nǎ'i hǎhkandá wên hôeyó'in t'owa paa waagi'inbá dívíyánúmáa'in dimuu'indi wé'ge'in t'owa ováyhá'amí. Nǎ'in yǎ'dáapí'in hǎhkannindá wí to'wí iphahánúdí na'ôepóedí háabo nataachanpo'pí' waagi'inbá dimúni, indá yǎ'dáapí díví'o wánbo wíditaachanpúwípí.

3 Gá kinnân: T'owa ováykhaakankhâymáa dívíkhó'yâa-ídí, hedá ovâytu'âamí wáy wí koegí'-á wídâyk'óe-ípí. Hewânbo Yôesi Tádá-áho nǎ'i hǎäwí imági hedânho in to'wên iví'piye' dívíwhâyunde'indáho in ta'gen dínhanginná'nindi nǎ'i hǎäwígí' óekú'daa'amí hedá dâyk'óe-í.

4 Hǎäwí t'ǎhkí Yôesi Tádádí dímagí'i-áho híwó'di namuu, hedí âyyoegí'âmíwí'wedí âyhóní, igí' Yôesi Tádá âykú'daa'andi.

5 Hedí nǎ'i hǎäwí-á híwó'di namuu gá Yôesi Tádá han natúđân, hedá âyhónde' ihaydí ívíyúusu'o'.

Wí Jesus-ví híwó'di t'ôe'i háa unkhây'ǎ' í'amí'in

6 Nǎ'i hǎäwí údi in méesate'in t'owa ováyhá'amí, hedí handidi Christ Jesus-gí' híwó' bit'ôe'amí, hedí nǎ'i Yôesi Tádáví hí' ívíwhâyunde'i-á hedá nǎ'i híwó'di hǎhkan nǎ'a'ginnandi-á koegí' waagi'ba namúni wóekaymǎänídí.

7 Hewânbo nǎ'i hí' pehtsiye waagi'ba namuu'i-á wínáa'áyíngi'amípí, nǎ'i hí'dá t'owa-á Yôesi Tádáví'wedá ovâywânpiyáa'o'. U-á shánkídí úkhây'ǎ' bikhǎä-i'in uví wówátsi mǎnhúuwídí Yôesi Tádá nada' waabá.

8 Na'inbí túu'ú âykay'amídí ívíkhǎädedáho', háyda' gínchǎ'púwí, hewânbo háa Yôesi Tádá natsonpóe waa na'inbí wówátsi âyhondáho hǎäwí t'ǎhkígí' gínchǎ'muu, hedí gínhanginná ta'gendi na'inbí wówátsi nǎä nǎä oepáa k'aydi hedá in wówátsi na'ǎ'indá wá' híwó' gínpuwí'in.

9 Nǎ'i tuu wítumáa'i-áho ta'gen namuu, hedího t'ǎhkí nǎaséegí'amí.

10 Hedánkun hânho ívít'ôemáa hedá ívíkhǎäde', gínhanginnándi Yôesi nawówayi'i-áho íkhâymáa'in háa natú waa. I-á i aywondi namuu t'ǎhkí to'owagí', hedí in Christ-ví'piye' dívíwhâyunde'indáho' ovây'aywonde'.

11 Nakhây'ǎ' údi t'owa nǎ'i hǎäwí'gedí ováyhá'amí'in, hedá ovayyôení kin dâyk'amídí.

12 Tobáháa ts'aabibo' unmuu wánbo híwó' uví wówátsi mǎnhúuwí hedânho t'owađi wíwóe'a'gínhanú-ípídí, hedího uví wówátsi híwó'di úmuuđiho in Christ-ví'piye' dívíwhâyunde'in ovâykeeyamí háawin dínkhây'ǎ' dimúni'in. Háa dívíhée'amí waa ovâykeeyamí, hedá háa dívíkanhúuwí waagá, hedá háa t'owa ovâyséegíhúuwí'indá, háa Yôesi Tádáví'piye' dívíwhâyü'bé-i'indá, hedá háa yǎ'dáa'indá' dimúni'indá.

13 Hedí uví'we opówa píhay nakhây'ǎ' in t'owa i méesate ee diwé'gek'w'ó'nin Yôesi Tádáví ta'nin diwedí ovâytuu'â'amí'in, hedá ovâyumakhemá've-i'in, hedá ováyhá'amí'in.

14 In Yôesi Tádáví tukhe'mindi wóehée'andi in méesate'in tsonnindá uví'di dívímankw'ódídi Yôesi Tádádí háawên híwó'nin wóemági hedânho iví t'ôe mân'amídí, hedího nǎä-á nǎ'in wóemági'indá úkhây'ǎ' híwó' mân'áyíngi'â'amí'in.

15 Nǎ'i hǎäwí ipiye' bikhǎä-i, hedá bipimǎáni kin nǎa'amídí, hedânho t'owađi wóemúnídí háa thamuwaa u shánkí híwó' nǎakanhondi.

16 Nakhây'ǎ' bí'áyíngi'amí'in háa uví wówátsi mǎnhon waa hedá hǎäwí ováyhá'o'i-á. Kin bí'â'amí hedânho wí'bo bí'aywoenídídí hedá in to'wên wónt'óyande'indá wá' ovây'aywoení.

5

Háa Timothy-dí in méesate'in t'owa ovâyma've-í waa

1 In senä' uvi shánkí saydôe dimuu'in uđi ovâyutmakhemáađá t'aygidi wí'ovâyhée'amípi, hewänbo shánkíđi ovâyhée'amí uvi táđá mänhée'o waagibá. Hedá in shánkí ts'aamin sená'dá uvi tí'úuwín mänhée'o waabá ovâyhée'amí.

2 Hedí kweeyôe ovâyhí'máađá uvi yiyá mänhée'o waabá ovâyhée'amí, hedí shánkí ts'aamin kwiya' unbí tí'úuwín mänhée'o waabá ovâyhée'amí, hedí ovâyhí'máađá yä'dâa'i' ánsheedá' mänmá've-í.

3 In kwiya' inbí sená' dínhännin wiyá tóebo wíđín'ánpíđi ovây'áyíngi'amí.

4 Hebo wí kwee ivi sen únhandí' ún'âykw'ónđi háa ún'sa'yâa'âykw'ónđi, ná'in ây-á dínkhây'ä' páadé inbí k'aygi dithaa'in ovây'áyíngi'amí'in hedí handiđiho diháhpúwí Yôesi Táđá óe'a'ginhúuwíđi. Kindiđiho' inbí yiyá'indá sa'yâa'indá ovâywaywá'ánde waabá dívi'âami, hedá wá' Yôesi Táđá-á óehihchannámí.

5 Wí kwee ivi sen únhandí', tóebo wí'ún'ánpíđi óe'áyíngi'amíđi, hedího wí'bo namuu, i-áho pín ta'ge hayđi natsíkha Yôesi Táđáđi óekhäge'namíđi hedí khü-á thaa-á iyúusu'o Yôesi Táđá óekhäge'da'máađi.

6 Hewänbo i kwee ivi sen únhandí-á igí'da' ipihhchanmääníđi ivi wówátsi ihondáho', i-á ho nachuu waagi'ba namuu tobá wa'đi nawówayi wänbo'.

7 Ná'i háäwí dívi'amíđi ovâyýöení hedânho to'wí wänbo há'to únkoedí-íđi natúníđi híwó' wíđí'opí'in.

8 T'áhkíđi'bo dínkhây'ä' inbí t'owa ovây'áyíngi'amí'in, shánkí wänbo inbí k'aygiwin. Wí to'wí kin i'opíđá ivi whäyü Christ-ví'piye' iyoegi'an waagibá i'o', hedá wí to'wí hánhay wänbo iwhäyundepí'vi shankí p'ándíki'-á namuu.

9 In kwiya' inbí sená' dínhännin diwedí wáy wênda' inbí kháwä ovâyta'kw'öení hedânho khäge' dâyhóníđi, indá kí'minnânho dimúni: Sígintâ (60) paayo iwedi diphademuu'in, hedá wa'đi inbí sená' dínwówayi' ihayđibo' indáđi híwó' dithá'de'in,

10 Hedá inbí'gedá t'owa-á dínhanginná háäwí híwó'di dívi'annin, kin waabá: Inbí áyyäá híwó'gí dâysówé; inbí k'aygi ee-á t'owa-á híwó'dá dâyséegi'an; tobá háäwí namúni wänbo-á Yôesi Táđávi t'owagi'-á ovây'an; in t'öephade iwe dikw'ó'nindá ovâykhäge'nan; hedá háäđi wänbo dívisó'dêe t'ämägi' híwó'di wé'ge'i háäwí dívi'amíđi.

11-12 Hewänbo in shánkí ts'aamin kwiya' inbí sená' dínchuu'indá wí'ovâykháwätá'kw'öenípi, indá wáy kay'i taachan inbí túu'ú dínmuu iwe dâymá've-í hedí wiyá dikhohtsaada'púuwí, hedího háa Christ-gí' páadé dívitü'an waa wíđí'opíđi t'owa inbí'gedi ditúni híwó' wíđí'opí gin.

13 Háa ma'đi wá' baa'in dipúwí, hedá oepiyá náäpiyá diwänpiyëení. Hedá iwedá ma'đi shánkí p'ándíki'indá dipúwí, t'owavi'gedi t'ämägi' dihi'yëení, hedá wíđín'áyíngiwó'náhpí i'gá dívitomá've-í hedá háäwí dínkhây'áhpí' ditú'be-í.

14 Hedânho otü' shánkí híwó' namúni'in in shánkí ts'aamin kwiya' inbí sená' dínchuu'indá dívíkhó'yâa-íđi hedá dâ'yâykw'öení, hedá inbí k'aygi dâ'yáyíngi'amí, hedânho in to'wên na'inbí'piye' háa dichäq'in háabo yanáki tüy namuu'i wíđâyámá've-ípi na'inbí'gedi ditúníđi.

15 Wáy wên ná'in shánkí ts'aamin kwiya' inbí sená' dínchuu'indá Yôesi Táđávi p'óegéđi díviyâa'an, hedího i Penísendi Satan-bí p'óegé i'gá dimän.

16 Hewänbo wí kwee Christ-ví'piye[?] iwhäyundedi hedá ünmaatut'owakw'ondá wí'bo diyoekandee'in, i-á ünkhây'ä[?] ovây'áyingi'amí'in. Kindidi in wé'ge'in méesate'in t'owa báyéki t'oe wídnípúwípí ovâykhäge[?]namídí, hedá shánkí dínkoedí-í ovâykhäge[?]namídí in wé'ge'in kwiyä[?] inbí senä[?] dínchuu'in wiyá tóebo wídn'änpí'in ovây'áyingi'amídí.

Háa in méesate'in t'owađi inbí tsonnin ovâyamá've-í waa

17 In méesate'in tsonnin dimuu'indá híwó[?] inbí t'oe dívíkanmáadı híwó[?] ovâywá'áa-í'in nakhây'ä[?], hedí in hânho dívít'oe'o'in Yôesiví hí[?] ònt'oe'amídá ònhá'amídá shánká ovâywá'áa-í.

18 Yôesi Tádáví ta[?]nin diwe hanbá natú[?]. Kinnân natá[?]muu:
Wí wéyu itá'a[?]t's'ádínde'i-á wíwínsówhi'amípí hebo bñhúumááni.
Hedá wá[?] natú[?], nakhây'ä[?] wí to[?]wídí it'oe'o'i-áho óewá'áa-í'in.

19 Wí'đa[?] wí to[?]wídí wên háawên híwó[?]pí'in wí méesate'i tsondi ònchänundéti wínâat'óyaanípí. Hebo wên wíye háa poeye t'owa híwó[?]pí i'annin ditúđíđá'mânho ovây't'óyaani.

20 Hewänbo ta[?]gendi wí méesate'i tsondi[?] it'aywó[?]kanhondáho[?], in méesate'in t'owa t'ähkíví páadépiyebo iví t'aywó[?]di náatu[?]âami, hedânho in wé'ge'in méesate'in tsonnin dikhuwòeda'íđí dívít'aywó[?]namídí.

21 Yôesi Tádáví páadépiyebo[?], hedá Christ Jesus-ví páadépiyá, hedá in makówáwin t'òepa[?]aa[?]in Yôesi Tádáví ovâyde[?]manninbí páadépiyá, kay'indi wítumáa, ná'i ho wítu[?]andi[?] náa'a[?]ginnamí, hedí wí'bo wí'untúnípí wí to[?]wíwí'gedí háa híwó[?] háa híwó[?]pí i'annin úta[?]gendihanginnáhpíđíbo[?], hedí wí'untúnípí wí to[?]wí híwó[?]di namuu'in nâawänpihíđíbo[?].

22 Wíwíwó[?]onnamípí wí to[?]wíwí'đi bimank'úwíđi méesate'i tsondigí[?] nâasóge-íđí. Kin bí[?]andi heyáa i-á t'aywó[?]to'i-ân namuudá, u-áho[?] iví t'aywó[?] iwebá bitóe[?]ó waagibá bí'o[?]. Bipi'áyingi'amí hedânho yä[?]đaa[?]ibo unmuníđí.

23 Hâyännanho unhaypóe, hedího náa p'òedá[?] wínâasúwä[?]bé-ípi, hewänbo wí híyää méena[?]ây wá[?] nâawóení hedânho wí'unsihaypúya[?]bé-ípidí. *

24 Wáy wên t'owa-áho kee[?]eedího dívít'aywó[?]do[?], hedího ná[?]i háäwí dívít'o'i-á nahanginpo[?] wa[?]đi ovâytuýó[?]diwekánpíđíbo[?]. Hewänbo wáy-á wên t'owaví t'aywó[?]di-á tí'úugéđânho nats'anhanginpo[?].

25 Hedí híwó[?]di háäwí t'owa dívít'odá hanbá napo[?], wesebo nahanginpo[?], hewänbo tobá náa wesebo híwó[?] wínahanginnáhpí wänbo[?], wáy wí thaa-ânho nahanginpúwí.

6

Háa in pant'oe'in dínkhây'ä[?] dívít'amí'in

1 In to[?]wên pant'oe'in dimuu'in Jesus-ví'piye[?] dívíwhäyunde[?]indá háäđi wänbo t'ähkí dínkhây'ä[?] inbí tsonnin dâya[?]ginhúuwí'in, hedânho t'owa yanáki wíđívíhí'má've-ípidí Yôesi Tádáví'gedí hedá iví háhkan tuu ünmuu i'gedá.

2 Hedí inbí tsonnin Jesus-ví'piye[?] dívíwhäyundedáho[?], in pant'oe'in wídnkhây'ähpí ovây'a[?]ginhánú-í'in tí'úuwíin páadé[?]in diwänpimuuđíbo[?], hewänbo dínkhây'ä[?] ingí[?] shánkí híwó[?] wänbo dívít'oe'amí'in, gá ná[?]in tsonnin in panbí t'oe iweđi híwó[?]đi dâyhónde[?]indá Christ-ví'piye[?] dívíwhäyunde[?]in wá[?] dimuudân, hedá Yôesidá ovâyáségí.

* 5:23 Inbí p'oe-á wáyéđi suwägi[?] híwó[?]đi wídnmuupí, hedího[?] iwe dâyméenawónde woegi[?] namuníđí.

I chã' wãhphade wi'âyseégí-ípi

3 Nakhây'ã' udi in t'owa ovâyhá'amí'in hedá ovâyöení'in ná'i hãäwi dívikanhúuwídi. Ma'di wáy wíyá to'widá piháa ovâyhá'o', hedá i ta'gen tuu Na'ínbí Sedó Jesus Christ natú'i-á wí'ovâyhá'opí, hedá wá' wí'ovâyhá'opí háa Yöesi nada' waagi dívikanhúuwídi.

4 Kí'min t'owa-á dívíwãnpíhuude', hedá hãäwi wãnbo-á wídínta'gendihanginnáhpí. Inbí ánskaa-á híwó'di wídínmuupídí t'ãmági' hãäwi i'gedi ditsikayi' hedá tuu i'gedida' bá dituhányi'. Iwedího dithúupo' hedá t'ayda' dívímáa, hedá wí'ná táyevi'gedi yanáki dívíhí'máa, hedá di'ánde' in wé'ge'in t'owa-á yã'dãapi' ánskaa'dá' dínmuu'in.

5 Inbí ánskaa dínpedeemuudi hedá in ta'gen namuu'in dínyáapóedí dívíwãnpit'aymáa. Indá di'ánskaapo' Yöesiví khuu ipiye' dívíwãnpíwhâyundeíbo dikodit'owapáa-í.

6 Hewãnbo in to'wên Yöesiví khuu ipiye' dívíwhâyunde'indáho dihíhchãa i hãäwi dínkw'ó'diíbo', hedího kodit'owa waagi'inbá ho dimuu.

7 Gi'áypuyã ihaydi hãäwi wãnbo wí'âymaapí náa oepáa k'aydipiye', hedí gichuu ihaydi wãnbo-á náa oepáa k'aydi iwedi hãäbo wí'âykhuwakhâymaapí.

8 Hedího koegi'-á awegi'-á gínkw'ó'dá gínkhây'ã' gichanpúwí'in híwó' hay gínkw'ó'nin.

9 Hewãnbo in to'wên dikodit'owapáa-í'in diwãnpida'in dimuu'indá yã'dãapída' dívíkanhúuwí'in dichanpo', i hãäwi dida'i dâyhónídi. Inbí t'aywó'di dínmúni'ídi wên phay ovâyk'ú' waabá dínpóe, hedí iwe diwhêe. Indá díví'ánskaa'anpídíbo' i hãäwi ovâywãnpíwhãhgangít'óe'i dida', hedí ná'i hãäwídá áagépiye' ovâywhãve-í hedá pedee iwe ovâytoeni.

10 T'owa-á dâychã'seégídi hãäwi t'ãhki híwó'pí'da' dívítsiye'o'. Wáy wëndáho' hãnho dichã'da'dího' inbí whâyü Yöesiví'piye' dínmuu iwedi dívíhãnge'an, hedího wí'bo báyéki dívípiwhã'an.

Paul-di Timothy óetumakhe'an híwó' i'ãmídi

11 Hewãnbo Timothy, u-á Yöesi Tádáví' unmuu, hedího ná'i híwó'pí' hãäwi namuu iwedi biyáatãã-í. Shánkídi bikhãã-í uví wówátsi ta'ge mãnhúuwídi hedá háa Yöesi nada' waaga úvíkanhúuwí, hedá Yöesiví'piyá biwhâyüuhúuwí, t'owa-á ovâyseégíhúuwí, biyãã'amí tobá úkhãamãn wãnbo', hedá t'ayyaa'i-á wí'unmúnípi.

12 Wí äã'i háa wí tsaa'i' ikhããde' waabá u wá' kay'indi bikhãã-í híwó' uví wówátsi mãnhúuwídi. Yöesi Tádádí wóetukánnan in wówátsi nahãndepí'in mãnkéyídi, hedí báyéki t'owaví páadépiye'bo untú Jesus-ví'piye' biwhâyunde'in, hedího in wówátsi nahãndepí'in iweho bitsaakéni.

13 Náa hãäwi Yöesi Tádáví páadépiye'bo wíyöeni, i-á hãäwi t'ãhki nawówámuu'i' nawówátsipáyi', hedá Christ Jesus-ví páadépiye'bo-á, idá Pontius Pilate in ta'gen óetu'an Pilate-ví páadépiye' nawin dihaydi. Kinnãn úkhây'ã' bitsiye'amí'in:

14 I tsontuu wóetu'andi' náa'a'ginnamí, hedãnho uví wówátsi híwó'nindá' úmúní hedá to'wídi wãnbo-á hãäwi i'gedá há'to wónchãnú-í. Kin bikanhúuwí Na'ínbí Sedó Jesus Christ nawáy'ãã pihay.

15 Hããdi'i thaa ide'man dihaydího Yöesi Tádádí Christ óekeesogekhâymaá. Yöesi Tádádáho namuu i na'indi áy'a'ginmãáni'i', ibá t'ãhkiwí shánkí kay-á imáa, ibá-á shánkí natsonyi' t'ãhki wé'ge'in tsonnin dimuu'inbí'wedí, hedá ibá-á in kw'áye dimuu'inbí'wedá shánkí kw'áye'i-á namuu.

16 Idá?mân hânhay wânbo há?to nachúu-í, idá? wí?bo nakothayná? diwá na?ân, ná?i ko-á hânho nakaydi tóebo há?to ee nú? iwepiye? ihá?di-í. To?widí wânbo wáymúu wânbo wí?óemú?pi, hedá to?widí wânbo-á hânhay wânbo-á há?to únkoedí-í óemúni?in. Yaho kw?áye áytegé-í hedá hã?di wânbo-á na?inbí tsondi-á gínmúni. Hamân.

In kodit'owa dimuu'in haa dínkhây?á? díví?amí'in

17 In to?wên kodit'owa dimuu'in báyéki náä oepáa k'aydiwi hã?wi dínkw'ó?nin ovâyty?âamí wídívíyèngi?âamípi?in, hedá widí?âanípi inbí chã?dá hã?wi t'âhki i?gedá ovâykhâge?nâamí?in, gá inbí chã?dáho hã?di nanân wânbo dínháanidân. Hewânbo shánkí dínkhây?á? dívíwhâyú-í?in Yôesi Tádádânho ovâykhâge?namí?in. Idânho ná?i báyéki hã?wi na?in t'owa díma? díhíhchannamídi.

18 Ná?in kodit'owa dimuu'in ovâyty?âamí híwó?gí dívíkanhúuwí?in. Indá báyéki hã?wi híwó?di dínkw'ó, he?iho dínkhây?á? báyéki híwó?di-á díví?âamí?in, hedá inbí hã?wi iwedá wídihã?khâa-ípi, hedá wé?ge?in t'owa-á?dádá dívíwiyé-í.

19 Kin dívíkanhondáho inbí híwó?di tsiyekan dínmuu'i-á wên kay?in tepú waagi?bá namúni inbí wówátsigí?, hedí hã?wi shánkí nachã?muu?i dâyte?kw'óe?ó waagibá díví?amí, gá handídi in kodí?nin wówátsi namúni?in dâykéyidân.

I t'ã?gi hí? Paul-di Timothy óntã?nandí?

20-21 Timothy, hã?in háhkan Yôesi Tádádí uví mange wônyoe?annin náa?áyíngi?amí. In to?wên Yôesi óe?a?gínpí waa dívíhéé?o?in wí?ovâyty?óyaanípi. Inbí hí? dínmuu'i wídínchã?muupí. Hedá in to?wên haa dívíhéé?o?in ihaydá? dâye?egó?o?in wânbo-á wí?ovâyty?óyaanípi. Indá dí?ánde? hã?wi dínhanginná?nin, hewânbo ta?gendi wídínhanginnáhpí. Wáy wên ha?min t'owa-á in ta?gen whâyú namuu?in diwedí dívíyâa?an.

Yôesi Tádádí iví séegísehkaná-áho wovâymaáni.

In Eedi'in Ta'nin Paul-di Timothy Ônta'nannin

¹ Naa Paul-á Jesus Christ-ví t'òekhuwa'i-ân omuu, Yôesi Tádá natsonpóedí kî'bi' omúni'in, hedânho t'owa dovâyt'òe'âamídi Yôesi Tádá iví tuu imági'in to'wên Christ Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'indáho in wówátsi nahándepe'i'in ovây mááni.

² Ná'in ta'nin naadi u Timothy wînta'do', u-á naví ay waagibá wíhçaa hedí wíséegi. Yôesi na'inbí Tádá-ádi hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ádi séegisehkaná wóemááni, hedá uví'piye' nasehkanápúwí, hedá wóekhâge'namí ánsahaaginpidíbo' unchâ'nídi.

Timothy-ví'gedi Paul i'ánshaamáadi Yôesi Tádá óeku'daa'o'

³ Naa Yôesi Tádá dókú'daa'o', i-á namuu iví t'òe dônkanmáa'i', hedí dínhanginná pin ta'ge haydi kin dáyo'in, naví thehtáy pahpá'in díví'an waabá. I dókú'daa'o' u' unmuudi, khuu-á thaa-á ugi' dáyyúusu'odi.

⁴ Naa hânho oda' wíyá wímúni'in hedânho ohíhchanpúwídi, uví'gedi báyéki ánsaha dînpóya'di háa bisíhtâ'i'in ánwíye ihaydi.

⁵ Hedí dáyo'ánshaa'o' háa Jesus-ví'piye' ta'gendi biwhâyunde'in. Páadé uví sa'yâa Lois hedáhá' uví yíyá Eunice-á inbí pí'ná kó'yé-á dânwâyü, hedá naa dínhanginná u-á wá' hanbá biwhâyunde'.

Paul-di Timothy óetu'an Yôesiví tuu t'owa híwó' ovâyt'òe'amídi

⁶ Hedânkun u wí'ánshaakannamí, naa uví p'ó'dé dáymank'u' ihaydi Yôesi Tádádi wí háäwí wóeyôn mân'amídi. Náa wíyá bipimááni há'i t'òe híwó' mân'âamídi, páadé ihaydi bitsiye'o waagibá.

⁷ Yôesi Tádádi na'in khuwóeda' wídímägipi na'inbí pí'ná kó'yé, hewânbo kay-áho díimá', hedá díkhâge'do t'owa âyséegimá've-ídi, hedá hangintandá díimá' na'inbí wówátsi híwó' âyhúuwídi.

⁸ Hedího wí'unwóeda'ípí Nanbí Sedó Jesus-ví'gedi t'owa ovâyt'òe'amídi, hedá wídíwóeda'ípí tobá iví t'òe dôn'odíbo dípansóge wânbo', hewânbo shánkídi naa t'òephade iwe o'án waagibá un wá' unkhâyímúni mánt'òephadé-ídi Yôesi Tádávi híwó'di tuu t'owa ovâyt'òe'amídi, hedí Yôesi Tádágho kay wóemááni kin bí'amídi.

⁹ Idânkunho na'in dín'aywon hedá iví'inda' gimúnídi dítukánnan. Hedí kin i'an wên háawên iví'annin namuudída' bá yoe, hewânbo báyéki séegisehkaná imáadân. Hân'oebo wa' háäwí nakhí'yenpidíbo wí'bo i'ánshaamági kin i'amídi, Christ Jesus-di dínkhâyímáa'in namuudi.

¹⁰ Hedí náäho Yôesi Tádádi ná'i séegisehkaná na'in dínkeeyan Christ Jesus-á napówá ihaydi dín'aywoenídi. Christ-dáho in chuwa namuu'in na'inbí'wedá dínyáa'an, hedá handídi dínkeekw'ódi hádídi Yôesi Tádávi híwó'di tuu âywhâyundedi ná'in wówátsi nahándepe'i'in áykéyídi.

¹¹ Hedí Yôesi Tádágho naa dísoge t'òekhuwa'i-á hedá háhkandi-á omúnídi, iví híwó'di tuu únmuu i'gedi t'owa dovâyt'òe'âamídi.

¹² Hedí ná'i t'òe dáyo'o'i namuudi naa t'òephade iwe náa o'án. Hewânbo tobáháa kin dínpo' wânbo wó'wóeda'pí, dínhanginnâdi to'wíwí'piye' naa dáywhâyunde'in, hedá híwó'dá dínhanginná i-á únkoedi'in i háäwí iví mange dónyoe'andi' dín'âyíngi'amídi i t'â'gi thaa napówá píhay.

13 Naadi winthayyan háawin in ta'gen háhkan namuu'in, hediho u-á úkhây'ä' ná'in háhkan diwebá bitsaakéeni'in. Hedi kin bi'odi in whäyü-á in séegi-á Christ Jesus napayi'i náahúwi.

14 Nã'i híwó'di háäwi Yôesi Tádádí uvi mange wônyoe'andi' mán'áyingihúwi. I Yä'dâa'i P'oewahâa na'inbí pi'ná khó'yé gínthaa'idáho wóekhâge'nami kin bi'amídi.

Wáy wêndi Paul óeyoe'an hewänbo Onesiphorus-dá yoe

15 Úhanginná t'áhkí in Asia nangewin t'owadi naa díyoe'an, Phygelus-ádi Hermogenes-ádi indi wänbo díyoe'an.

16 Na'inbí Sedóvi'piye' dáyyúusu'o' in Onesiphorus-vi k'aygi'inbí'piye' nasehkanápúwídi, idá naa háyännanho díbo'aawówá'an, hedá tobá nää pan tewhá ee owhi'än wänbo wídiwóeda'pí.

17 Nawóeda'ívi'wedi náä Rome-piye' na'ää, hedi napówá ihaydá ihe'yidibo naa dituwámáa díshaa pihay.

18 Naa dáyyúusu'o' owáy i t'ä'gi thaa napówá ihaydi Na'inbí Sedó ivi'piye' nasehkanápúwí. Ubo híwó' úhanginná, oe Ephesus búu'ú iwe i-ádi naa-ádi gayi' ihaydi idi báyéki dikhâge'nannin.

2

Timothy ûnkây'ä' híwó' Yôesigí' it'ôe'amí'in

1 Naví ay, Christ Jesus-di ivi séegi'sehkanä ünmuu'in dímägi, hedi ná'indibá wóekay'amí.

2 Ihääwi naadi báyéki t'owa dovâyhá'andi' unt'oe, hedi náä ná'i unt'oe'ibá wây-á t'owa ovâyháphadé-i, indá dínkhây'ä' háädi wänbo t'áhkí háa dínwó'nân waa dívikanhúwi'indá dimúni'in, hedáhá' indá wá' dínkoedí-i wé'ge'in t'owa-á ovâyhá'amídi.

3 U-á wí sundaḡo Jesus Christ-vi' waagi'ba unmuu, hediho naa dont'ôephadende waagibá u wá' úkhây'ä' unkhây'múni'in igi' mánt'ôephadé-ídi.

4 Wí sundaḡo namuu'i-á wa'di háa óeyôn waa i'odibo háto iwedí iyáa'amí i'amídi háa in sundaḡo dimuupi'in dívi'o waagibá, gá ivi p'ó'dédi' ihihchannami'in nada'dân.

5 Hedá to'wí i'ádâamáa'i-á háa ûnkây'ä' waa i'ádâa'opídá há'to háäwi in dit'ampo'in ovây má'i' óemääni.

6 Hedá wí to'wí nava iwe báyéki it'ôe'andi-á ûnkây'ä' i páadé'i namúni'in i háäwi napaa iwedí ihónídi.

7 Híwó' bi'ánshaa'amí ná'i wítumáa i'gedi, hedânho Na'inbí Sedódi híwó'di ka'powa wóemääni háäwi t'áhkí útáy'i' unka'pówá-ídi.

8 Jesus Christ-vi'gedi bi'ánshaa'amí. I-á nachuu wänbo nawáywówápóe, i-á David-vi áy iwedí'ibá namuu. Nã'i-ân namuu i híwó'di tuu ivi'gedi t'owa dovâyt'ôe'o'.

9 Nã'i tuubá namuudi t'ôephade iwe o'än, hedi wí yanäkikandi waagibá náä pan tewhá iwe owhi'än, hewänbo Yôesi Tádávi tuu-á ûnkaydi wí'únwhimuupí.

10 Tobá háa naa dínpó' wänbo dáyyä'o' in Yôesi Tádádí ovâyde'mannin dimuu'in dovâykhâge'namidí hedânho in wá' Christ Jesus-di ovây'aywoenídi, hediho hânhay wänbo t'áhkí sa'wó'da' naná' diwe ditháa-i.

11 Nã'i hí' náä otúni'i-á ta'gendá' namuu: Christ-ádi gichuudá i-ádi bá wáy na'än diwebá giwówákwo'ni.

12 Ívít'òephadeyáá'andáho', i-ádí wé'ge gitsonyèeni. Hewänbo i wí'áytaapi gin gitúdáho', i wá' natúní na'in wänbo-á widítaapi'in.

13 Tobáháa na'in háa gínkhây'á' waa wí'ívi'anpi wänbo', i-áho háädi wänbo t'ähki háa ùnkhây'á' waa i'o', gá wí'únkoedipidán i'egó'amídí iví hí' natú'in.

Timothy in ta'gen namuu'in ihúuwí'in ùnkhây'á', hedí in ta'gen namuupi'indá iyoe'amí

14 U-á úkhây'á' in méesate'in t'owa ná'i háäwí wítu'an ni'gedi ovây'ánshaakannamí'in, hedá Yöesi Tádávi páadépiye' kay'indídá ovâytu'áamí tpu i'gedida' widívítuhánmá've-ípi. Han dívítuhkanmáadáho' wídínchä'muupi, hedí in to'wén dívít'óyande'inbí ánshaa-á ovâywänpipedee'o'.

15 Háädi wänbo uví t'òe áyíngidi mán'áamí hedánho Yöesi Tádá natúnídí híwó' bí'annin, hedá háa bí'o'in namuudi wí'unwòeda'ípi, hedá Yöesi Tádávi ta'gen tpu ùnmuu'i t'owa ta'ge ovây't'òe'áamí.

16 In t'owa Yöesi dâya'a'ginpí waa dívihée'o'inbí'wedi hedá to'wén inbí hí' dínchä'muupi'inbí'wedi biyáa'amí. Ha'wâa'i hí'dí t'owa Yöesiví'wedi shánki ovâyáa'o'.

17 Wí phée nawówa'pí' nawadedi'dá i khowa óehá'dándo waagibá, ná'in t'owaví hí'-áho t'ámäpiye' dínwadedi', hedí handidi t'owa ovâyhá'dándo'. Hymenaeus-ádi Philetus-ádi wén wíye sená' damuu in ha'wâa dívihée'o'in diwedi.

18 Indáho in ta'gen namuu'in diwedi dányáa'an. Kinnân datú': Christ-ví'piye' ívíwhâyü ihaydiho giwáywówápóe waabá ho gínpóe, hedího owáy gichuu ihaydáho na'inbí túu'ú wígiwáywówápúwípi. Inbí tpu'diho báyéki t'owa inbí whâyü iwedi ovâyáakaanhon.

19 Hewänbo Yöesi Tádávi tpu ùnmuu'i-áho wén kay'in tepú na'ingí' dínk'ú' waagi'inbá namuu, hedí iví ta'nin diwe kinnân ùntá'muu:

Na'inbí Sedó-áho ùnhanginná wé'in iví t'owa ùnmuu'in.

Hedá kindá wá' nata'muu:

To'wén t'ähki ditú'nin Na'inbí Sedóví'in dimuu'indáho dívít'aywó'kanwóyí'ní'in dínkhây'á'.

20 Wí kodit'owa namuu'iví tewhá ee wí sá'áwé únsaa óeḡodi háa kwá' ts'á'idi napa'andi', hedí ná'i sá'áwé-áho i háäwí shánki híwó'di namuu'í' óesaa'igi' namuu. Hewänbo wá' wíyá sá'áwé-áho phédá nap'odá napa'andi' nasaa, hedí i-áho i wáphade híwó' namuupi' háäwí óesaa-igi'-á namuu.

21 Háäwí yá'dáapi' namuu'iví'wedi ivíyáa'andá, handidi i sá'áwé háäwí híwó'di óesandi waagi'bá gimúní, hedá Na'inbí Sedóví'indáho ta'gendá gipúwí, hedí idiho wí t'òe dímääni igí' iví'amídí, hangí' ívíkhây'odi, hedí ná'i t'òe dímä'i-á híwó' iví'amí.

22 Ná'i híwó'pí' taachan wáy wén e'nún dâymáa'iví'wedi óyáa'an. Shánkídi bikhää-í uví wówátsi ta'ge mánhúuwídi, hedá Yöesiví'piye' biwhâyü'bé-ídi, hedá t'owa-á ovâyseegíhúuwídi, hedá indáda tsaaḡinpidíbo-á unthaa-ídi. Kin bí'andá in to'wén yá'dáa'in inbí pí'ná kó'yé dimuudi Yöesiví'piye' dívíyúSusanmáa'in waagi'inbá unmúní.

23 T'owa ánshaapi'in dimuu'in hedá háäwí wänbo wídínhanginnáhpí'in dimuu'indá dívítuhkandodi wí'ovây't'óyaanípi. Ha'wâa'i hí' dâypiyemáa'in dimuu'indá wí'ná táye dívíwänpit'ayyaa'o'.

24 Hebo to'wên Na'inbí Sedógi' dívít'óe'o'indá wídnkhây'ähpí t'aytuhkannin dimúni'in, hewänbo shánkídi t'ähki t'owa-ádi híwó'nin dimúni, hedá híwó'nin háhkannindá bo'atä'indá dimúni.

25 Dínhây'ä' in to'wên Yôesiví hí' ônséegi'opi'in ovâythayyami'in piháa díví'o'in, hewänbo kin ovâythayyodi t'ayginpidíbo' ovâyhée'âami, hedi ma'dänho Yôesi Tádádi ovâykhäge'nami inbí t'aywó'di dáyoe'amídi, hedänho in ta'gen namuu'in dihâhpúwídi,

26 hedi kindidáho inbí hangintan dáywáykéyí, hedá Penísendiví'wedáho dívíyâa'amí. Idá wên phay ovâyk'ú' waagibá i'andi iwe diwhêe, hediho iví pan waagi'inbá dipóedí háa natú waa ho díví'o'.

3

Háa napúwi'in i t'ä'gi thaa napowa'ä' ihaydi

1 Naa oda' ná'in wítukankhâyamá'in úhanginnáni'in: I t'ä'gi thaa napowa'ä' ihaydi báyéki kây'in napuwagit'óe.

2 T'owa-áho wí'bo dívípiséegikhâyamá hedá inbí chä' ní'gedida' díví'ánshaakhâyamá. Indá dívíyëngikhâyamá, kw'áye-á dívípítegekhâyamá, t'owa-á t'ämägi-á ovâytukankhâyamá, inbí yiyá'indá tádá'indá wí'ovây'a'geenipi, kú'daa-á wídnímääni, Yôesiví hääwi-á wí'on'a'geenipi.

3 Inbí k'aygi'in wänbo wí'ovâyséegi-ípi, häädi wänbo t'ähki dívíyä'be-i'in didá'i, pí'wên t'owavi'gedá yanäki-á dihi'yëeni, háa diwänpichaa waagá dívíkhâyamá, háa'wänbo dimúni, hedá i híwó'di hääwi namuu'i-á dáy't'äy-i,

4 inbí k'ema'indá inbí maatu t'owa'indá ná'inbí hánmin dínmuu'inbí mangá ovâykáani, díví'ánshaa'andíbo hääwi t'ähki dívíkhâyamá, dívípíphúu-í, Yôesi Tádá dáy séegimá've-ívi'wedí indá'ba dívípíhichannami'indá didá'i,

5 indáho Yôesiví'näpiye' dimuu waabá dívíkanhúuwí, hewänbo háawin iví kay únmuu wänbo wídníhanginnáni. Ha'wâa'in t'owavi'wedí biyät'äy-i.

6 Wáy wên ha'wâa'in inbí hôeyó wóge tewhá eeye dits'úya', wáy kwiyä' ánsaapi'in dimuu'in dithaa eeye, kwiyä' báyéki t'aywó'di dáy máa'in hedá t'ämägi' híwó'pí' taachandi ovâykaygimáa'in, hedi ná'in kí'min kwiyä' in dihôeyó'indá dívísó'dinde' inbí háhkan ovâywhäy'amídi inbí'näpiye' ovây má'ídi.

7 Ná'in kwiyä'dídi in hôeyó'in háhkannin ovây't'óyandedí häädi wänbo t'ähki wíyá shánkí dida' dihâhpúwi'in, hewänbo há'to in ta'gen namuu'in dihâhpúwi.

8 Há'min háhkannindá in ta'gen namuu'in dáyyoegi'o', hán'oe Jannes-ádi Jambres-ádi Moses-ví hí' dányoegi'an waabá. Ná'in háhkanninbí ánsaa yä'däapi'dä' dínmuudi inbí whäyü Yôesiví'piyeho wídníchä'muupi.

9 Hewänbo háa dívíkanhon waa há'to híwó' dínpuwí. Iwebo nakeepúwí ánsaapi'in dimuu'in, in wíye senä' Jannes-ádi Jambres-ádi dänpóe waagibá.

Timothy in ta'gen namuu'in úhanginnándi híwó' ikanhúuwí

10 Hewänbo udá äyngidi ho naa dímu' háa dáykanhon waa, hediho úhanginná hääwi in t'owa dovâyhá'o'i', hedá háa naví wówátsi donhon waagidá, hedá hääwi ipiye' dáykhäde'indá, hedá háa dáywhäyunde'indá, hedá háa dáybo'atä'o'indá, hedá háa t'owa dovây séegi'indá, hedá háa dáy ää'o'indá.

11 Hedá dímu' háa t'owadi naví whäyü dínmuudi díyanäki'annindá, hedá háa indi dí't'óephadekannannindá. I búu'ú Antioch-á Iconium-dá hedá

Lystra-á eeye kin naa dînpóe. Hebo tobá díyanáki'an wänbo?, Na'inbí Sedógi ná'i háäwi t'ähki iwedí dîn'aywon.

12 Hedá to'wên t'ähki dida'in inbí wówátsi dâyhúuwí'in Yôesi Tádá óehihchanmäání, in wá' Christ Jesus-ví'in dimuudibo ovâyyanákikankhâymáa.

13 Hedi ná'in yá'dâapi'in t'owa dimuu'indá hedá in t'owa dâyhôeyóhá'o'indáho shánki p'ándiki'inho dipuwagit'óe. Ná'indá wây-á t'owa-á in ta'gen namuu'in diwedá ovâyyâakankhâymáa, hedá in wá' in ta'gen namuu iwedibá dívípiyâakankhâymáa.

14 Hewänbo u-á ûhanginná to'widí wóehá'annin. hedího téégi t'aagi háa unhâhpóe'in diwe hedá háa biwhâyunde'in diwá bitsaakéeni.

15 Híyää'i unmuu ihaydi waabo ná'i ta'kan Yôesi Tádávi'wedí na'ää'i' ûhanginná, hedí ná'i ta'kan namuu'idibá wóehá'o' háa Christ Jesus-ví'piye' biwhâyunde'í wôn'aywoeni'in.

16 Háäwi t'ähki Yôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu'i-á i Yä'dâa'i P'oewaaahâavi'wedí na'äädidá' namuu, hedího báyéki nachá'muu díkhâge'namídi in ta'gen namuu'in gihâhpúwidí, hedá háa híwó'pí' íví'o'in dínthayyamídá, hedá in ta'ge'in p'óe namúni'in dínkeeyamídá, hedá háa í'ge ívíhúuwí'in díhá'amídá.

17 Hedího ná'in háhkan gihádího na'in Yôesi Tádági' ívit'óe'o'indáho háäwi t'ähki gíntáy'i' âymáa hedânho híwó' igí' ívit'óe'amídi, hedí hangí' wíyá háäbo wígínte'dée-ípi.

4

1-2 Yôesi Tádávi páadépiye' hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví páadépiyá wítumáa kinnân bí'amídi: Yôesivi tuu t'owa ovâytuuphadé-í hedá háädi nanân wänbo unkhâymuní kin bí'amídi. Híwó'pí in t'owa díví'odá ovâythayyamí, hedí ovâytu'âami ha'wâa wídiví'âamipi'in, hewänbo i híwó'di namuu'idá' dívíkanhúuwí. Háädi waa kin ovâyhá'odi indádi bibo'atâ'âami. Ná'i kin wâytumáa gá Na'inbí Sedó Jesus-di t'ähki t'owa ovâykeekw'óenidân háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, in diwówayi'indá in ho dichuu'indádi, hedí kin ikhâymaa owáy nawáypowádi nap'ó'dédi'sogedee ihaydi.

3 Hedího náä úkhây'ä' Yôesi Tádávi tuu t'owa ovây't'óe'âami'in, gá wáy wí thaa naná' diwáho in t'owa in ta'gen háhkan namuu'in há'to dit'óyandá'í, hewänbo shánkidí báyéki hóeyó'in háhkannin ovâytywâkhâymaa, hedí dívíwänpihichannamídi didá'í ná'in háhkannindi ovâytu'âami'in háäwi díví'ooda'idá'.

4 Hedá in ta'gen namuu'in wídit'óe-ípidí díví'oyephohtidikhâymaa, hewänbo i hí' ta'gen namuupi' pehtsiye waagi'bá namuu'i' dit'óe-ídi díví'oyepohkhuukhâymaa.

5 Hewänbo u-á úkhây'ä' ta'gedá' bí'ánshaa'amí'in, hedá mänt'óepahadedé biyää'amí, hedá t'âmäpiye' unyëeni Yôesivi híwó'di tuu in t'owa ovây't'óe'âamídi, hedá in t'óe Yôesidi wóeyönnin híwó'dá bikanhúuwí.

6 Ná'i háäwi wítu'an gá náäho Yôesigi' naví ún'p'oe donts'ancha'khâymaadân, naví wówátsi dáypâkhâymaa, ihaydiho naná náä oepáa k'aydidi dáyyâ'amídi.

7 Wí tsaa'i háa wí ää'i hânho isó'dinde waagibá naa wá' dáysó'dée Yôesivi híwó'di t'óe dôn'amídi, hedá háa díyôn waagá dônbowá, hedá i háäwi ívíwhâyunde'i-á dó'áyíngi'an.

8 Hediho in to'wên divi'äädedi páadé dipówá'in wí hääwí dit'anpo' waabá, naa wá' hääwí naagi' dinte'kw'ódi'i' donkekhâymaa, gá navi wówátsi ta'ge donhondân. Na'inbí Sedó Jesus-á namuu i to'wí t'owa ta'ge ovâytukankhâymaa'i háa híwó' háa híwó'pí divi'annin, hedi idáho ná'i dinte'kw'ódi'i naa dímmáni, hewänbo naada'ba yoe, in wé'ge'in t'owa pín ta'ge haydi óetsikha'máa'in nawáy'ää-ídi, innân wá' hanbá ovâymmáni.

Wên t'owavi'gedi Paul ita'nan

9 Bisó'dêe-í hanwaapídiibo navi'piye' un'ää-ídi.

10 Demas-didáho díyoe'an, i-á ná'i oepáa k'aydiwi hääwí shánkí iséegídiho', hediho oe Thessalonica búu'úpiye' namáa. Crescens-á oe Galatia nangepiyá namáa, hedá Titus-á oe Dalmatia nangepiyá.

11 Náa-á Luke-da'mân naa-ádi na'än. Mark-á nâamá'í, i-á ûnkoeđi navi t'ôe iwe díkhäge'nami'in.

12 Tychicus-á oe Ephesus búu'úpiye' dósan.

13 Hedi un'ädi navi k'éwé'in aa oe Troas búu'ú Carpus-vi'we donyoe'annin dínmá'í, hedá navi ta'di-á wá' dínmá'í, hewänbo shánkídi i púye eedi nata'muu'i ta'di-á.

14 Alexander i kwák'udi ihääwípa'idá naa báyéki díyanáki'an, hediho i híwó'pí di'andi namuudi Na'inbí Sedódáho báyéki óetuchänukhâymaa.

15 Ú-áho há'i senbí'wedi ó'áyingi'an, i-á na'inbí hí' t'aygidi iyoe'gi'andi.

16 Páadé naa dítyó'diwekándi naa wí'bo dáy'aywoenidi dáyhée'an dihaydi tóebo wí'iwínúpi naa díkhäge'nami'di. T'ähkídiibo díyoe'an. Naa oda' Yöesidi ovây'owóyé-'in tobá han divi'an wänbo'.

17 Hewänbo Na'inbí Sedó-á naa-ádi nayidi idân díkhäge'nan, hedá in kay-á dímagi t'ähki ivi tuu t'owa dovây'tóe'amídi, hediho t'ähki in Hudíyo dimuupi'in iwe diy'i'in dit'oe. Hedi Yöesidi naa dí'n'aywon, wí to'wí wí khänbí wää iwedi óewhahké' waabá naa dí'an.

18 Hedi Na'inbí Sedódáho t'ähki i híwó'pí' t'owadi díkhâymaa'in dida' iwedi díwhahkéyi, hedá idá oe makówá wáy i natsonnán diwepiye' bahpíbo díhúuwí. Hánhay wänbo t'ähki t'owa díkhây'ä' kw'áayébo' óemá've-'in. Hamân.

Wí sengituu namuu'i'

19 Priscilla-á Aquila-á ovänsengitu'ämí, hedá in Onesiphorus-vi k'aygiwindá wá'.

20 Erastus-á oe Corinth búu'úbo iwóyí', hedi Trophimus-á nahaydi oe Miletus búu'ú iwá dóyoe'an.

21 Bisó'dêe-í wa'di nate'núpóepídiibo' unpówá-ídi. Eubulus-dá wóesengitu'an, hedá Pudens-dá Linus-dá, Claudia-dá, hedá t'ähki in wé'ge'in tí'úuwín páadé'indá inbí sengituu wónsan.

22 Na'inbí Sedó Jesus uví pí'ná khó'yé mánmá've-í, hedá ivi séegísehkaná-á wóemáni.

In Ta'nin Paul-di Titus Ônta'nannin

1 Naa Paul omuu'i ná'in ta'nin dóta'do?. Naa Yôesi Tádávi t'ôe'i hedá Jesus Christ-ví t'ôekhuwa'i-á omuu. Naa dísan in to'wên Yôesi Tádádi ovâyde'manninbí'piye', hedânho dovâykhäge'namídí shánkí iví'piye' dívíwhâyú-ídí, hedá in ta'gendá dovâyhá'ámídá, hedânho háa Yôesi nada? waagi inbí wówátsi dâyhúuwídí.

2 In wówátsi nahánde'pí'in gín'ã'in âytsíkha'máa âykéyídí. Yôesi-á wí'ihôeyó'opí, hedí hán'oebo ivi tuu imăgi kí'min wówátsi dímmănidí,

3 hedí híwó' naná' dihaydí i'gedí díhangin'annan. Yôesi na'inbí aywondídi naa díyôn hedá dísoge ná'i tuu t'owa dovâytuuphadé-ídí.

4 Naadi Ƴ Titus wínta'do?, Ƴ-á naví ta'gendi ay waagibá wíchaa, naa dâyhâyunde'ibá Ƴ wá' biwhâyundedi. Yôesi í Tádá-ádi hedá Christ Jesus na'inbí aywondi-ádi séegisehkană wóemăanı hedá wóekhäge'namí ánsaaginpidíbo' unchă'nídí.

Háa Titus oe Crete p'oyâadi i'qmí waa

5 Naadi oe Crete p'oyâadi iwe wíyoe'an hedânho háăwí iwe wa'di natáy'i bí'ámídí, hedá méesate'in tsonnin t'ăhki búu'ú eeye ovâykw'ôenídá. Kinnân hêe wítu'an:

6 Wí méesate'i tsondi-á ũnkhây'ă' wí sen to'wídí wănbó wí t'aywó'di wí'ônsháa-ípí' namúni'in. I-á ũnkhây'ă' wí' kwee-áqídă' nakhóhtsaachă'ni'in, hedá iví ây-á whâyú'indă' dimúni, hedá ná'i in âyví'gedí t'owa wídítúnípi háa díwănpida' waagi díví'o'in hedíháa t'óyanpí'in dimuu'in.

7 Wí méesate'i tsondidá Yôesiví t'ôe ôn'áyínmáa, hedânho otú waa ũnkhây'ă' wí sen to'wídí wănbó wí t'aywó'di wănbó wí'ônsháa-ípí' namúni'in. I-á wina'ăanípí idă'mân in ta'gen imăa'in, hedá wesebo wínat'aayyaapúya'be-ípí, hedá súwăto'i' háa tsaato'i' háa nachă'ha't'aa'i' namúni'in wí'ũnkhây'ăhpí.

8 Shánkídí ũnkhây'ă' iví k'aygídi nat'owaséegít'ôeni'in, i yă'dăa'i namuu'i-á iséegí-í, hanginta'di-á namúni, iví wówátsi-á ta'ge ihúuwí, háăwí Yôesi natsónpóe'i-á háădi waa i'ăamí, hedá áyíngídi iví wówátsi ihúuwí'in ũnkhây'ă'.

9 Yôesiví hí' whâyúwó'di ũnmuu, hedího i méesate'i tsondi-á háa nahăhpóe waa ná'i hí' ipiye' iwhâyúhúuwí, hedânho in wé'ge'in t'owa ovâykhäge'namídí ná'in ta'gen háhkan dipiye' shánkí dívíwhâyú-ídí, hedá in to'wên ná'in háhkan dâyséegí'anpí'indá piháa dí'ánshaamuu kin ovâythayyamí.

10 Han i méesate'i tsondi ikanhúuwí gá báyékí t'owa-á t'óyanda'pí'indă' dimuudân, hedí inbí hí'-á wídínchă'muupí, hedí inbí hí'dí wáy-á t'owa-á piháa ovây'ánshaakando?. In Hudíyo dimuu'in shánkí wănbó há'min dimuu.

11 Nakhây'ă' ná'i kí'bi hí' ây'ahkhăa-i'in, gá háăwí dínkhây'ăhpí' dâyhă'o'dân hôeyó'dí dâywănpichă't'aanídí, hedího báyékí tádă'indá yíyá'indá inbí ây wóégé ovâypedee'o'.

12 Wí Crete-wí sen wănbó, i-á inbí kuu i'gedí itumakhe'o'i' namuu'i natú, "In Crete-wín háădi wănbó t'ăhki dihôeyó, khân t'aayya'in waagi'inbá dimuu, baa'in de'de'in dimuu."

13 Ná'in inbí'gedí natú'indá ta'gen namuu. Hedího Ƴ-á ũkhây'ă' kaygí'di ovâytumakhe'ámí'in hedânho inbí whâyú Yôesiví'piye' ta'ge dínmúnídí,

14 hedá wíðâyî'óyaanípídí in Hudíyoví pehtsiye-áđí hedá i tsonţu in t'owa in ta'gen namuu iweđi dívíyâa'annin dâypipaa'i-áđí.

15 In to'wên yâ'dâa'in dimuu'ingí' hâäwí t'âhkí híwó'di namuu, hewânbo in yâ'dâapí'in dimuu'in hedá wíđívíwhâyunde'ingí'-á hâäbo híwó'di wíđinmuupí. Nâ'inbí ánshaa wânbo yâ'dâapí' dínmuudi wíđinhanginnâhpí wé'i wí híwó'di namuu, wé'i wí híwó'pí' namuu'indá.

16 Yôesi dâytaa gin ditû', hewânbo háa dívíkanhon waagíđi nakeepo' ta'gendi wíðâytaapí'in. Daháa díví'o', wíđi'a'ginháhpí, hedá hâäwí híwó'di namuu wânbo díví'amí'in wíđínkoedípí.

2

In ta'gen háhkan namuu'in

1 Hewânbo uvi'wân úk'óe t'owa ovâyhá'amíđi háa inbí wówátsi dâyhúuwí'in, in ta'gen namuu'in dívíwhâyumâ' dihayđi.

2 Saydôe ovâyhá'amí wíđisuwât'ôenípídí, hedá híwó'dá inbí wówátsi-á dâyhúuwíđi hedânho t'owadi ovây'a'geeníđi. Ovâyhá'amí hangintâ'nin dimúníđi, hedá in ta'gendi whâyü-áđí séegi-áđí dâymá've-íđi, hedá tobáháa napo' wânbo dívíyâä'amíđi.

3 Hedá kweeyôe-á wá' ovâyhá'amí háa inbí wówátsi dâyhon waagíđi dâykeeyamíđi Yôesi dây'a'ginhonnin. Wây-á t'owavi'gedi yanâkiwó' wíđíví'má've-ípi, hedá suwâto'in wíđimúnípi. Indá dínkhây'â' hâäwí híwó'di namuu'i dâyhá'amí'in,

4 hedânho in shánkí ts'aamin kwiya' ovâyýeye-íđi inbí senâ'dáđi inbí ây-áđi dâyséegihúuwíđi,

5 hedá hangintâ'nindá dimúní, yâ'dâa'in wówátsi-á dâyhúuwí, inbí k'aygi-á híwó'dá dây'âyíngi'amí, diséegít'ôení, hedá inbí senâ'dá dây'a'ginnamí. Han díví'odi to'wí wânbo há'to únkoedí-í híwó'pí ihée'amíđi Yôesiví ţu i'gedi.

6 Hanwaagibá in senâ' shánkí ts'aamin dimuu'in kaygi'di ovâyhá'amí hangintâ'nin dimúníđi.

7 T'âhkí ü bi'o'i híwó'da' bi'â'amí, heđi handíđi nâ'in shánkí ts'aamin dimuu'indi wóemúndedí üđi ovâykeeyamí háa indá dínkhây'â' díví'â'amí'in. Ovâyhá'odi in ta'gendâ'bá bihée'amí, hedá ovâykeeyamí pín ta'ge hayđi biwhâyunde'in.

8 Uvi hí' ta'ge'ida' úmúní hedânho tóebo wí'únkoedí-ípídí wóetuusú'amíđi. Handí to'wí uvi'nâpiye' namuupí' nawôeda'púwí, hâäwí wânbo híwó'pí' wí'ishaađepídí na'inbí'gedi natúníđi.

9 In pant'ôe'in dimuu'in ovâyţu'â'amí inbí tsonninbí ţu dâyt'óyaaní, hedá i t'ôe dây'o'íđi inbí tsonnin ovâyhíhchannamí, hedá wá' wíđívítuwhännâamípi,

10 hedá wíđívísá'mâamípi. Shánkíđi dâykeeyamí sâhto'indá hōeyó'indá wíđimuupí'in, hedânho háa inbí wówátsi dâyhon waagíđi nakeepúwíđi i hâäwí Yôesi na'inbí aywondiví'gedi âyhá'andí' sa'wó'di namuu'in.

11 Yôesi Tâđáđi iví séegísehkanâ na'in dínkeeyan, heđi nâ'i séegísehkanâ-á únkoedí t'âhkí t'owa ovây'aywoeníđi.

12 Heđi iví séegísehkanâ iweđi gihâhpóe nâ'i a'ginháhpí hâäwí Yôesiví'piye' ív'í'o'í' âyoe'amíđi, hedá i híwó'pí hâäwí in t'owa Yôesi dâytaapí'in kay'indi dikanda'i-á âyoe'ge'amí, heđi nâä oepáa k'ayđi na'inbí wówátsi ta'gá hedá hangintâ'díđi âyhúuwí, háa Yôesi nada' waa.

13 Hedi gitsíkha i hääwí híwó'di Yöesidi dípägít'óe'i?, hedi kinnân namúni: Jesus Christ nakeepúwí iví sa'wó'di kohthay wóegé, i-á i hay'i Yöesi-á hedá i dín'aywondi-á namuu.

14 I-á na'ingí? ipimägi na'inbí t'aywó'di iwedi díma'p'ädi-ídi hedá nä'i t'aywó'di dinya'a'amídá, hedânho ta'gendi iví t'owa gimúnídi, hedi pín ta'ge haydi gida'ídi híwó'da' ívikanhúuwídi.

15 Nä'i hääwí i'gedi t'owa ovâyhée'amí. Kaygi'di ovâytu'âami háa díví'âami'in, hedá in to'wên híwó'pí dívikanhonnin ovâyta'gep'óegésaaní. U-á úk'óe kin bí'amídí, hedânho to'wí wânbo wí'únkoedipídí wóe'a'ginhánú-ídi.

3

Háa Titus-di in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in ovâyhá'amí waa

1 Ihayda' in t'owa ovây'ánshaakannâami t'ähki in nange'in tsonkhuu dâymáa'inbí khómapho' dívíkw'óeni. Dínhây'ä? di'a'gint'óeni'in, hedá dikhâymuní hääwí t'ähki híwó'di namuu'i' díví'âamidí.

2 Ovâytu'âami wây-á to'wênbí'gedi yanáki wídívihí'má've-ípi, hedá wídívítuhkanmá've-ípi. Shánkídí ûnp'oe kháapí'in dimúní hedá t'ähki t'owa-áqí a'gindibo dívíhúuwí.

3 Gínkhây'ä? kin waagi iví'âami'in, gá wáymúu na'in wá' hangintáhpí'in gimú'dedân, hedá t'óyanpí'indá gimuuwân, in ta'gen namuu iwedi gihângepóewân, háa na'inbí túu'ú iwe gichaa' waagida' íví'odi wí'bo ívípíhíhchanmädi ná'i híwó'pí' hääwídi na'in dípanhógi waa gínpóe, na'inbí wówátsi-á t'ähki yä'dâapída' íví'owân, githúut'óewân, wây-á t'owada' dí't'aywân hedi na'indi wá' indá äyt'aywân.

4 Hewânbo Yöesi na'inbí aywondidá dínkeeyan i-á t'owa-áqí híwó'di namuu'in hedá inbí'piye' séegi-á imáa'indá,

5 hediho dín'aywon, hewânbo na'in híwó'di hääwí iví'annin namuudá yoe, iví sehkanä ûnmuudân dín'aywon. Dí'owídidí waagibá wówátsi ts'aamin dímägi, hedá i Yä'dâa'i P'oweahhâqá ts'aamin waagi'inbá dípa.

6 Jesus Christ na'inbí aywondi na'ingí? i'annin namuudi, Yöesi Tádádí i Yä'dâa'i P'oweahhâqá báyéki dímägi.

7 Hediho Yöesi Tádá iví séegísehkanä ûnmuudi díchamáa t'aywó'di wí'âyamápi waagi, hediho in wówátsi nahánde'pí'in gitsíkha'in äykéyi.

8 Nä'i otú'i-á ta'gen namuu, hedi oda' udi in t'owa ihayda' i'gedi ovâyhí'má've-i'in, hedânho in Yöesiví'piye' ho dívíwhâyunde'in häädi wânbo t'ähki híwó'da' díví'âami.

Nä'i otú'i-á híwó'didá' namuu, hedá in t'owa t'ähká ovâykhäge'do'.

9 Hewânbo in to'wên hangintáhpí tsika dívítsika'máa'in wí'ovây't'óyaanípí, hedá to'wên inbí thehtáy pahpá'inbí kháwä i'gedi ihayda' dívíhée'o'indá, * hedá to'wên Moses-ví tsonttu i'gedi dívíwânpituhkando'indá. Kí'bi hí'dá tóebo wí'óekhäge'dopí hedi wínachä'muupí.

10 Wí to'wí piháa íwhâyunde' nat'owawiyet'óe'i namuu'i' undáqí nayidá náatu'amí han wí'i'amípí, hedi natáydá wíyá hanbá náatu'amí, hedi it'óyanpídá náayoegi'amí.

11 Úhanginná wí to'wí kí'bi namuu'i-á t'aywó'to'ida' namuu'in hedá in ta'ge' in p'óe i'gá wínamänpí. I-á wí'bo ûnpíhanginná híwó'pí ikanhonnin.

* 3:9 Námú'dí i thaykangí' hí' 1 Timothy 1:4 iwe natá'muu'í'.

I t'ä'gi hi' Paul-di Titus ôntq'nandi'

¹² Haa Artemis haa Tychicus uvi'piye' dósankhâymaa, hedî owáy wé'i wí napówá ihaydá, bisó'dêe-í oe Nicopolis búu'ú diyay-ídí. Naa dáy'ánshaamägi nää te'nú iwebo dáywóyí'nídí.

¹³ Zenas i sen i tsontu itaa'i namuu'i-á hedá Apollos-á wáypiye' damän. Bisó'dêe-í ovänkhäge'namídí hedânho hääwí wänbo wídäntäynípídí.

¹⁴ Na'inbí t'owa dínkhây'ä' dihâhpúwí'in híwó'da' häädi wänbo t'ähki dívíkanhûuwídí, hedânho in to'wên hääwí dítáy'in ovâykhäge'namídí. Han díví'opídá inbí wówátsi wídínchä'púwípí.

¹⁵ In nâwe naa-ádí dikw'ó'nindi inbí sengituu wônsan. Udá in to'wên Christ-ví'piye' dívíwhäyundedi na'in díséegi'in ovâysengitü'âamí. Yôesi Tádávi séegísehkanä t'ähkídibo bînmá've-í.

In Taʼnin Paul-di Philemon Ôntaʼnannin

¹ Naa Paul omuuʼiʼ opannän Christ Jesus-giʼ dáyʼôeʼoʼdi. Naa-ádi hedá naʼinbí tíʼúu páádéʼi Timothy-ádi ɸ Philemon wíntaʼdoʼ, ɸ-á naʼinbí tíʼúu wíseegiʼi hedá naʼinbí tʼôe iwe díkhägeʼdoʼi-á unmuu.

² Hedá in méesateʼin tʼowa uvi kʼaygi díwíwéʼgeʼoʼin wáʼ äntaʼdoʼ, hedá naʼinbí tíʼúu Apphia-á, hedá Archippus-á, i-á wí sundaɸo naʼinbí hänge nawindi díkhägeʼnamídi waagiʼbá namuu.

³ Yôesi naʼinbí Tádádá hedá Naʼinbí Sedó Jesus Christ-dá inbí séegiʼsehkanä wovâyääni hedá wovâykhägeʼnamí änsahaaginpidíboʼ ikwoʼnídi.

Philemon-bí séegi únmuu iʼgedi ôntaʼdoʼ

⁴ Philemon, häädi wänbo wínyúusuʼan ginhay Yôesi igiʼ dáyʼtʼôemáaʼi dókúʼdaaʼoʼ,

⁵ dínhanginpóedi uvi whäyɸ Naʼinbí Sedó Jesus-víʼpiyeʼ úmuu iʼgedi, hedá wáʼ dínhanginpóe Yôesi Tádávi tʼowa tʼähki ɸdi ovâyseegiʼin.

⁶ ɸ-ádi naa-ádi handaʼ änhwâyundeʼ, hedí naa dáyyúusuʼoʼ náʼin whäyɸ gänmuuʼindi wóekhägeʼnamídi shánki wänbo úhanginnánídi tʼähki i híwóʼdi hääwi änmáaʼiʼ Christ wéʼge gamuudi.

⁷ Navi tíʼúu páádéʼiʼ, ɸdi Yôesi Tádávi tʼowa inbí píʼná kóʼyé ovâyhíhchannan, hedího uvi séegi mánmáaʼídi naa wáʼ díhíhchannan, hedá báyéki díkhägeʼnan sen waa oʼâanídi.

Paul-di Philemon óedaaʼan Onesimus óeséegikéyídi

⁸⁻⁹ Hedího wíʼná táye änséegihondi hääwi bíʼamídi wídaʼkhâymaa. Tobá Christ-di dínkʼúʼ wänbo thayʼeedi wiyôenídi háa úkhâyʼáʼ bíʼamíʼin, wên tsontɸu wímäänívíʼwedi naadi wíwänpidaʼkhâymaa. Wíʼúʼóde-ípi naa Paul sedó omuuʼin, hedá Jesus Christ-víʼ omuudihoʼ opannän.

¹⁰ Wí hääwi Onesimus-giʼ mánʼamídi kaygiʼdi wídaʼmaa. I-á navi eʼnú waagiʼbá dínmuu, naa waʼ náä opannän dihaydiboʼ ivi tádá waagiʼbá opóedi.

¹¹ Tobá i-á páádédi ɸgiʼ úchäʼpóepi wänboʼ, náä-áho wíʼgíndígiʼ ɸgiʼ-ádi naagiʼ-ádi gänchäʼpóe.*

¹² Náä-á i uviʼpiyeʼ dówáysankhâymaa, hedí báyéki dóseegídi navi pín wáʼ i-ádi bá ihon waagibá ochanpoʼ.

¹³ Yôesi Tádávi híwóʼdi tɸu tʼowa dovâyʼtʼôeʼoʼin namuudi náä waʼdi opannándi naa odaʼwän Onesimus náwe naa-ádi dówóyiʼníʼin, hedânho idi uviʼgedi naa díkhägeʼnamí.

¹⁴ Hewänbo naa wóʼdaʼpí uvi päpídíbo dówóyiʼníʼin. Naa wóʼdaʼpí wíkyagiʼamíʼin hääwi híwóʼdi bíʼamídi, shánkídi odaʼ ɸ wíʼbo kin bíʼamíʼin.

¹⁵ Maʼdi Onesimus uviʼwedi wí háy tákídiqáʼ nawiyedee hedânho uviʼpiyeʼ nawáymu-ídi hedá ɸ-ádi bá häädi wänbo tʼähki nachaʼnídi.

¹⁶ Páádédi pan namuu, hewänbo náä-á pan wínamuupi, náä-á wí panbí shánki hayʼi namuu, náä-á naʼinbí tíʼúu páádéʼi gänpóe änséegihúuwígiʼ. Hedího naadi hánho dóseegi, hewänbo ɸdi shánki náaseegihúuwí, tʼowa namuudi hedá náä-á Naʼinbí Sedó Jesus-víʼ namuudá.

* **1:11** In kháwä Onesimus-á natuʼdaʼ “Toʼwí nachäʼmuuʼiʼ” gin.

17 Hedí ɥ-áđí naa-áđí wé'ge änt'ôe'o waagibá unchaađáho?, Onesimus náseegike? naa díseegikéyí waagibá.

18 Hedí uví'piye? it'aywó'nandáho?, háa uví'piye? háäwí naphaamuudáho?, naa díphahsaaní.

19 Nábáa naabo ná'i hí' dótá'kankhâymaa: "Naa Paul omuu'idi wíwá'áa-í." Hewänbo náä wó'da'pí wí'ánshaakannamí'in, ɥ-á uví wówátsi-än naa unphaamuu'in.

20 Tí'úu páadé'i?, Na'inbí Sedó Jesus-áđí wé'ge gamuu, hedího oda? ɥdá ná'i híwó'di háäwí wídaa'andi? naa dín'amí'in. Handídi Christ-ví'in gamuudi naví pí'ná khó'yé naa díhíhchannamí.

21 Ná'in tá'nin wíntá'do? dínhanginnândi i háäwí oda'póe'i náa'a'ginkhâymaa'in, hedí shánkí wänbo háäwí wá' nâakhâymaa.

Wí sengitɥ namuu'i?

22 Hedí náä wa'di wíyá háäwí wídaa'amí: Tí wí íve dínkhây'amí dáywónwóyí'nídí? Undi dínyúusu'odiho naa ochaa hanwaapídíbo Yôesi Tádáđí díwáypunmääni'in unbiwepiye?.

23 Epaphras-di iví sengitɥ wônsan, i-á wá' Christ Jesus-gí? it'ôemáađíbo naa-áđíba napannän.

24 Hedá Mark-á, Aristarchus-á, Demas-á, hedá Luke-á naa-áđí wé'ge dívít'ôemáa'indi wá' wóesengitɥ'an.

25 Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkanä unbí pí'ná khó'yé mänmá've-í.

In Ta'nin James Ita'nannin

1 Naa James omuu, Yōesi Tádávi t'ōe'i hedá Jesus Christ i shánkí natsanyi'iví'-á. Naadi un tã'di wēege'in Israel t'owa t'ãmäpiye iwadekw'ó'nin wāysengituta'do'.

T'ōephade-ádi hedá whäyu-ádi i'gedi ita'do'

2 Tí'úuwín páadé'in, hânho bíhíhchanpuwawe tobáháa bînt'ōephadende wânbo',

3 gá ûnhanginnândân unbí whäyu wovây tayindedá shánkí iyääkanháhpúwí'in.

4 Hewânbo háädi wânbo t'ähkí úvíyää'ã'amí ta'gendi ikweesenpáa-ídí, hedânho wíyá háäwí wânbo wí'unte'dee-ípi kí'mín ímúnídí.

5 Heđi wéná wí wânbo un diwedí ûnhanginnáhpídí háa kin i'amí'in, i-á ûnkây'ã' Yōesiví'piye' iyūusu'amí'in, hedího in hangintan óemääni ûnhanginnánídí. Na'inbí Sedó Yōesi khãgipí t'owa t'ähkí báyéki háäwí napäyi', heđi wí'ovây't'e'yopí dida'póedí.

6 Hewânbo bîndaa'andi, pín ta'ge hayđi úvîwhäyú-í wovây määni'in. Wí'úví'âyíngimäänípi háa wovây määni'in háa wovây määnípi'in. Wí to'wí pín ta'ge hayđi iwähýunde'pí'-á wí p'oe oepiyá nääpiyá wãđđi óechãnumáa'i waagi'ba namuu.

7-8 Wí to'wí kí'bi namuu'iví ánsaa wí'unta'gemuupí, heđi tobá háäwí i'an wânbo híwó' wí't'ähké-ípi. Hedího i-á wí'unkây'ãhpí na'ããni'in háäwí nada'póe'i Na'inbí Sedó Yōesíđi óemääni'in.

To-an ta'gendi kodit'owa namuu'?

9 Wí to'wí Jesus-ví'piye' iwähýunde'i namuu'i sehkanãwó'gí wówátsi thaa ihondá ûnkây'ã' nahíhchanpúwí'in, gá Yōesi Tádáđi kw'áye óesógedân.

10 Hedá wí to'wí Jesus-ví'piye' iwähýunde'i kodit'owa namuu'i-á wá' ûnkây'ã' nahíhchanpúwí'in Yōesi Tádáđi áagépiye' óesógedí, gá in kodit'owa dimuu'indá háä ahkónu i'gewi póvi'ây nasaa'i waagibá dihããníđân.

11 I than napeedí natsãwãpóe ihayđi, i táa t'ähkí óet'awende', hedá i póvi-á t'ähká nathanãndedá wíyá sa'wó'di wínamuupí. Wí to'wí kodit'owa namuu'i-á wá' hanbá ûnpo'. Wa'di wíyá shánkí chã' it'andedíbo nahããni.

Híwó'di-á híwó'pí'-á, wãhããdan na'ã'?

12 Wí to'wí óetayinde'i' it'ōephadeyãã'andi-á nahíhchanpúwí, gá híwó' iví tayí' diwedí napee ihayđi wówátsi nahãndepí'in úntsããwhíhkedée-í, wí äã'i páadé napówá'i háäwí híwó'di ikénde waagibá. Yōesi Táa iví tũũ imãgi kin ovâykhãmáa'in in to'wëndi óeséeg'i'ingí'in.

13 Hewânbo wí to'wí óetayinde' ihayđi wên t'aywó'nin nakanda'dá wí'unkây'ãhpí Yōesi Tádá ònchãnú-í'in. Háäwí yã'dãapi' namuu'i há'to ûnkoedí-í Yōesi Tádá óekannamíđi nat'aywó'kandá-ídí, heđi Yōesi Tádáđi wânbo-á to'wí wânbo wí'óet'aywó'dikanyómã'pí.

14 Hewânbo wí to'wí háäwí hânho nada'díbo t'aywó'diwe itóe'ó ikéyíđi.

15 Heđi iví pí'nã khó'yé nat'aywó'kanda'di, iwedi t'aywó'diho napuyã, hedá shánkí wânbo wíyá it'aywó'dođi pedee iwe napóyã'.

16 Hedânho navi tí'úuwín páadé'in wāyséeg'i'in, piháa wí'úví'ánshaamá've-ípi ná'i háäwí i'gedí. Yōesíđá wíđítumãapi git'aywó'dikandá-ídí.

17 Hääwí t'ähkí híwó'di namuu'i dímägi'i-ádi, hedá hääwí ta'gendi yä'däa'ida' namuu'i dînmáyä'dádi, makówádi gínpóya'. Yöesi Tádá t'ähkí i kohthay oe makówá nasaa'i ikhíyé, hedi ná'i kohthay-á háa nakeet'oe waagi na'egópo' hedá dây'óhkhü'ó', hewänbo Yöesi-á wína'egópo'pí.

18 I-än napida'di wówátsi ts'aamin dímägi, iví ta'gen tuu ünmuu'i ívíwhäyü ihaydi. Kin i'an hedänho t'ähkí ts'aabi hääwí ipakhâymaa iwedi na'indá in páadé'in ts'aamin gimuu'in waagi'inbá gipúwídi.

Háa Yöesidi na'in dítumáa waa wígiwänpidat'oe-ípi, hewänbo ív'ami-á

19 Naví tí'úuwín páadé'in wáyséegi'in, ná'i hääwí wáytü'andi' únhanginnânho'. Hedänho häädi waa ikhâymini Yöesivi tuu úvít'óyaanídí. Wí'úvívó'onnamípi úvívíhé'amídí, hedi hääwí h'í'indidibo wí'ít'ayyaapúya'bé-ípi.

20 Git'ayyaapóedá Yöesivi tuu wí'ây'a'gindopí, hediho i hääwí i natú' híwó'di namuu'in wí'ây'opi.

21 Hediho t'ähkí i híwó'pí' namuu'i' úvikanmáa'i bînyoe'amí, hedá ná'i báyéki híwó'di namuupi' unbí pí'ná khó'yé únkw'ó'di-á bînyaa'amí. Yéngipídíbo Yöesivi tuu bínkéyi. Ná'i tuu-á unbí pí'ná khó'yé únsogedee wí ko'yi waabá, hedi nasodei in kay imáa unbí hâa wowây'aywoenídí.

22 Hewänbo iví tuu bîn'a'ginnamí, wí'iwänpit'oe-ípi. Yöesivi tuu ít'oedi hewänbo í'ándedi wí'únkhây'ähpi háa natú waa úv'ami'in, unbí ánshaa-á piháa ünmuu.

23 Wí to'wí Yöesi Tádávi tuu nat'oedi hewänbo i'a'gindopídá, i-á wí to'wí waagi'ba namuu ip'oetsíwhayedí iví ts'ay háa únchâa waa imúnde'i',

24 hewänbo tobá ipimû' wänbo', i p'oetsíwhaye namuu iwedi iyâa'an dihaydi, wesebo' ún'ódénde' háa únchâa waagi.

25 Hewänbo wí to'wí Yöesi Tádávi tsonttu híwó' ónt'óyandedí, hedi wí'ún'óde'pí háa nat'oe'in, hewänbo háa Yöesidi óetu'o waagi i'odi, t'ähkí iví tsiyekan diwe nahíhchanpúwí. Ná'i tsonttu-á t'ähkí híwó'dida' namuu, hedi t'owa ovâyma'p'á'dinde' inbí t'aywó'di iwedi.

26 Wí to'wí na'ándedi Yöesi óe'a'ginmä'in, hewänbo hâhsó'yó'i namuudá, wí'bo ipihôeyó'o', hedi iví tsiyekandá háagi' wänbo wí'únchâ'muupí.

27 Hewänbo wí to'wídi Yöesi na'inbí Tádá ta'gendi óe'a'ginmä'i-á kinnân ikhâymaa: In to'wên yiyápi'indá tádápi'indá dimuu'in hedá in kwiyä' inbí sená' dínchuu'in dimuu'indá idi ovâypuwâkhâymaa ovâykhäge'namídí inbí t'óephade iwedi ovâyya'amídí, hedá wá' ipi'âyíngi'amí hedänho ná'i yä'dâapikan in t'owa Yöesi Tádá dâytaapi'in díví'o'i namuu'idi wí'ópedee'amípídí.

2

Wíginkhây'ähpi git'owayoegit'óeni'in

1 Tí'úuwín páadé'in, Na'inbí Sedó Jesus Christ i shánkí hay'iví'piye' úvívihâyunde'. Hediho wáy wên t'owa shánkí híwó' wíwínmá've-ípi in wé'ge'inbí'wedi.

2 Ma'di kinbáho namúní: Wíye sená' unbí méesate ee dats'úndi, i wí' naman-tomuu óedodi napa'annin, sa'wó'dá na'aamuu, hedi i wí'-á sehkanäwó'dá na'aamuu,

3 heḍi maʼḍi i shánki saʼwóʼḍi naʼaamuuʼi bínʼaʼgindi bintumáa, “Häʼi shánki híwóʼḍi púwéḍe eedi ósoḡe,” hewänbo i sen híwóʼ naʼaamuupíʼ-á bintumáa, “Owáy hängedibo ówínú, háa navi ân núʼbo ósoḡe,”

4 heḍáho kin úvíʼodá nakeepoʼ íchanpoʼin wí sen shánki híwóʼḍi namuuʼin i wíʼvíʼwedi, heḍânho unbí ánshaa híwóʼpí únmuuḍibo tʼowaviʼgeḍi úvíʼánshaamáʼ háawin dimuuʼin.

5 Bitʼóyanbe navi tíʼúuwin páadéʼin wâyséegíʼin, Yôesi Tádádí in tʼowa ovâydeʼman in wéʼgeʼin tʼowaḍi ovâytumáaʼin sehkanäwóʼ diwówayiʼin dimuuʼin, hewänbo shánki koditʼowa waagiʼinbá dimuu píʼná khóʼyé inbí whäyü Jesus-víʼpiye dínmuuḍi. Yôesi Tádá ivi tų imáḡi in toʼwëndi óeséegíʼin i-áḡibá oe makówa dikwóʼní.

6 I sehkanäwóʼ nawówayiʼi namuuʼi-á bínháawaagimáa. Hewänbo ti wíʼúnhanginnáhpíʼan in koditʼowa dimuuʼindidânho wovâytʼáámáa, heḍá wovâytyyóʼdiwekáyáʼ.

7 Christ-ví kháwä únʼaʼginmuu, heḍi tʼowaḍi in Christ-víʼin ímuu gin wovâykháyäʼdeʼ, hewänbo in koditʼowa dimuuʼindidá ivi kháwä-á ónʼaʼginhánúndeʼ.

8 Năʼin tsontų Yôesiví taʼnin diwe nakʼóeʼin in shánkiʼin namuu:

Un úvipiséegí waabá, toʼwên tʼáhkí bínséegíhúwi.

Heḍi năʼin tsontų bínʼaʼgindodáhoʼ, híwóʼ úvikanhon.

9 Hewänbo wáy wên tʼowaḍáʼ in wéʼgeʼinbí shánki híwóʼ bínmáadá, handidi úvítʼaywóʼdoʼ, heḍi Yôesi Tádá tʼaywóʼkannin wovâyshaa, gá ivi tsontų únmuuʼin bínʼaʼginhánúndedân.

10 Wí toʼwí wên wéhpíʼindáʼ Yôesiví tsontų únmuuʼin iʼaʼginnanpídá, tobá i wéʼgeʼi tsontų iʼaʼgindo wänboʼ, hanbá namuu tʼáhkí tsontų iʼaʼginhánú waabá.

11 Kinho namuu: Yôesi Tádá natú,

Wíyá toʼwíwí kwiyó-áḍi háa sedó-áḍi wíʼúvíwhqhwomáʼve-ípí.

Heḍá Yôesi Tádábá natú,

Wíwíntʼowatʼahánúʼbé-ípí.

Heḍânho tobá wíyá toʼwíwí kwiyó-áḍi háa sedó-áḍi wíʼúvíwhqhwomáapi wänboʼ, wí toʼwí bínhayḍi Yôesiví tsontų tʼáhkí bínʼaʼginhánú waagibá úvíʼan.

12 Yôesi Tádádí dítukankháymáa háa híwóʼ áyʼaʼginnin háa áyʼaʼginpíʼin ivi tsontų, năʼi tsontų-á únkoedi naʼinbí tʼaywóʼḍi iwedi dímaʼpʼáḍi-íḍi. Heḍânho úvíʼáyngiʼami háa ítúʼindá úvíʼoʼindá.

13 Nă-á tʼowaviʼpiyeʼ naʼin gisehkanäpóepídí, owáy i thaa Yôesi Tádádí tʼowa háa híwóʼ háa híwóʼpí dívíʼannin ovâykeekwʼóḍi ihayḍi, i-á wáʼ naʼinbíʼpiyeʼ wínasehkanäpuwagítʼóepí; hewänbo gisehkanäpóedáhoʼ, háʼto dítučhánú-í.

Naʼinbí whäyü-áḍi heḍá naʼinbí tsiyekandádí

14 Navi tíʼúuwin páadéʼin, tobá wí toʼwí natúʼ wänbo in whäyü Jesus-víʼpiyeʼ imáaʼin, wáy-á tʼowa idi híwóʼ wíʼovâyʼohpídáhoʼ, ti năʼi toʼwíwí híʼ únchäʼmuu? Ti Yôesi Tádádí ónʼaywoeni wí toʼwí kíʼmín whäyü únmuuḍiboʼ? Yoe, háʼtoʼ.

15-16 Gá kinnân: Maʼḍi wí sen háa wí kwee Jesus-víʼpiyeʼ iwähäyundeʼi koegí-á aweḡíʼ-á úntáy, heḍi bínwänpítumáa, “Sengidi ópún, Naʼinbí Sedó Yôesidânho wóekhägeʼnamí uví aweḡíʼ-áḍi koegíʼ-áḍi mánhóníḍi.” Kin úvíʼodi hebo undi wíʼbo i háḡwí úntáyʼi wíwínmähpídá, unbí tų háagíʼ wänbo wíʼúnchäʼmuupi.

17 Hediho whäyuda? bînmáadi hewänbo wây-á t'owagi? híwó? wíwîn'ohpídi, unbí whäyü-á wí'úchä'muupi.

18 Hewänbo ma'di wí to'wí natúni, "Wáy wên t'owa in whäyuda? dâymáa, híwó'di tsiyekandá yoe, hedá wây-á wëndá híwó'di tsiyekandá? dâymáa, whäyü-á yoe." Hewänbo to'wí kin natúdáho naadi dótu'âami, "Wí'úkoedipi dînkeeyami'in Jesus-ví'piye? biwhäyunde'in híwó'gi háäwí bikanhonpídi, hewänbo naadá wînkeeyami naa dáywhäyunde'in i híwó'gi háäwí dáy'o'idibo'."

19 Untú? wí'dá? Yôesi na'ân gin biwhäyunde?. Híwó? namuu ha'wâa biwhäyunde, hewänbo in yä'dâapi'in p'oewaahâa wänbo wá? hanbá dívíwhäyunde?, hebo híwó? díví'âamíví'wedí diwänpithathapo? dikhuwôeda'di.

20 U ânshaapí? unmuu'í?, naadi wítu'anpí'an, tobáhâa Christ-ví'piye? biwhäyunde wänbo?, híwó'gi háäwí bikanhonpídá uví whäyü-á wí'úchä'muupi. Ti wíyá wínthaykw'ôeni'in unda'?

21 Ti wí'ú'ânshaapí'an, na'inbí heháwi thehtáy pahpâa Abraham nakhâmuuwän iví ay Isaac ipihéyídi i antâa k'éwé, háa Yôesi Tádádi óeyôn waagi. Gá kin nakhâmuudânho?, Yôesi Tádádi óeçha? t'aywó'di wí'imáapi waagi.

22 Úhanginná háa ûnpóe'in. Yôesiví'piye? iwhäyü, hedá wá? háa Yôesi natsonpóe waa í'an. Hedího háa Yôesi natsonpóe waagi í'andibo? ikeeyan ta'gendi Yôesiví'piye? iwhäyunde'in,

23 hedího iwedi nathaypóe háa Yôesiví tã'nin diwe Abraham-bí'gedi nata'muu waa, kinnân:

Abraham-di Yôesi Tádávi hí? ônhäyü,

hedí iví whäyü ûnmuudi Yôesi Tádádi óeçha? t'aywó'di wí'imáapi waagi, hedá Yôesiví k'ema ûnmuu kin óetu'an.

24 Hedího ûnhanginná Yôesi Tádádi wí to'wí óeçhaamáa t'aywó'di wí'imáapi waagi iví híwó'di tsiyekandi iwhäyükeeyodi, in whäyü imáa'in nawänpitúdída'ba yoe.

25 Hedí hanbá ûnpóe ná'i kwee Rahab wänbo?, i-á sená'bí'piye? iku'p'áy'é'i namuu. Hebo tobá ha'bi namuu wänbo?, in wiye Hudíyo sená? kaadi dapówá'in i búu'ú dänmúnídi ovänkhäge'nan, hedí wây-á pí'wên p'óegé í'gedi dawâymu-i kin ovântu'an hedânho in búu'úwin t'owadi wí'ovänhéyípidi. Hedáho kin ovänkhäge'nandibo Yôesi Tádádi Rahab óeçha? t'aywó'di wí'imáapi waagi.

26 Wí to'wí iví túu'údi i p'oewaahâa ûnpeedá chu'i namuu. Hedí hanbá namuu wí to'wí iwhäyunde'i hewänbo híwó'gi háäwí wí'í'opídi. Iví whäyü-á chu'in waagi'inbá ûnmuu.

3

Na'inbí hân ní'gedi James itã'nan

1 Tí'úuwín páadé'in, báyéki un diwedi wí'únkhây'âhpí ída'í'in háhkannin íkwodee-í'in Yôesiví tãu in t'owa ovâyhá'amídi, gá gínhanginnândân Yôesidi ná'wín háhkannin gimuu'in háa íví'o'in shánkí áyíngídi dínmúní'in in wé'ge'in t'owa háa díví'o'inbí'wedí.

2 T'âhkídiho háyän wänbo piháa íví'o?. Wí to'wí piháa natuhipi-á t'âhki yä'dâa'í namuu, i-á iví wówátsi t'âhki itsonmáa.

³ In kwäyêe âsówhi'opi'an, hedânho háa gida' waa díví'amídí. Handidi inbí túu'ú t'âhki áybéede'.

⁴ Bí'ánshaa'an wá' wí p'oe iwe nayi'i kophênbay i'gedi. Tobáháa gáhâyú'i namuu wânbo', hedá wí waa kay'ídi óesayhúya' wânbo-á, i to'wí isanhondi' wên phépha'ay híyää'índa' tí'úupiye' nachá'nin namuu'indidiibo hanginpi íbéede' háa nada' waa.

⁵ Hedi hanbá namuu na'inbí hân. Tobáháa na'inbí túu'ú eedi in hân híyää'índa' namuu wânbo', báyéki ívíyêngihée'o', háäwí t'âhki gihá waabá.

Wí te'k'ayâa iwe nakoye'di nakop'í'áa waabá napúwí, tobá páadé ihaydi i phaa híyää'í namuu wânbo'.

⁶ Hedi hanbá na'inbí hân gínmuu wí phaa waagibá. I phaa oe péyége nakw'ó'didá na'inbí hân dínphaa'o' waagibá ginpo', hedi wí phaa waagibá na'inbí hândibá na'inbí wówátsi t'âhki dínpedee'o'. Báyéki híwó'pí' na'inbí hân diwedi gínpi', hedi wíyá háäwídí wânbo na'inbí túu'ú iwe gínkw'ó'didí yä'dáapí'in wídípa'pí in hândi dí'o waagi.

⁷ T'owa ho dâysahánú hedá náa wa' dâysahánúnde' t'âmägí'in animâa dimúni'in, tsidé háäwëndá, páäyü háäwëndá, hedá mâap'oe iwe dívíkohsaymáa'in dimuu'índa'.

⁸ Hewânbo to'wí wânbo wí'únkoedipi ívi hân isahánú-ídi. Na'inbí hândá ná'i yä'dáapí' tuu wínahí'wóyí'dí'pí, hedá whânpuúví só'p'oe waagi'badá napi'den.

⁹ Na'inbí hândi na'inbí Tádá Yôesiví'gedi híwó'gí ívíhée'o', hewânbo na'inbí hândibá t'owaví'gedá híwó'pí' namúni'i-á ívíhée'o', tobá Yôesidi in t'owa i namuu waagibá ovâykhíyé wânbo'.

¹⁰ Hedi kindidi ná'in sóphogedá wí'gíndí híwó'di-á híwó'pí'-á gíntuhipi' tobá wéhpi'índa' gísóphomuu wânbo'. Naví tí'úuwín páadé'in, kindá wígínkhây'âhpi íví'âmí'in.

¹¹ Ti wí p'ohpee iwedi wêege'i p'oe napée-í, sūwägi' híwó'di-ádi híwó'pí'-ádi? Yoe, há'to.

¹² Naví tí'úuwín páadé'in, ti wên fig tay iwedi na-olive-páa-í, hediháa wên úuva áaphää iwedi na-fig-páa-í? Hedân yoe. Hedá wá' wí p'ohpee áhsää'í' iwedi híwó'di p'oe sūwägi' namuu'í há'to napée-í.

In kodí'nin hangintan háawin namuu

¹³ Ti to'wí un diwedi báyéki únhanginná hedá ihangintanmáa? I-á únkhây'ä' yä'dáa'in wówátsi ihúuwí'in, hedá híwó'dá íkanhúuwí, hedi iyêngi'anpidí íkeeyâamí ta'gendi ihangintanmáa'in.

¹⁴ Hewânbo unbí pí'ná khó'yé wây-á t'owa bínkaygi'amí'in ída'di, hediháa shánki kw'áye úvípitég-í'in ída'di in wé'ge'inbí'wedi, wí'úvíyêngihée'amí'pí báyéki íhá waagi. Han úví'odáho' úvíwänpíhóeyómáa.

¹⁵ Yôesidi ta'gennin hangintan dímägidá kí'min wíginúnípi, hewânbo in to'wên han dívíkanhonnindáho i háäwí náa oepáa k'aydi namuu i'gedidá' díví'ánshaa'o', hedá háa inbí pí'ná khó'yé diwänpicháa waagidá' díví'o', hedá háäwí i Penísendi na'ä'i-á dâyhon.

¹⁶ Hedi to'wéndi in wé'ge'in t'owa ovâykaygi'amí'in dida'di, háa shánki dívípitég-í'in dida'di in wé'ge'inbí'wedi, iwedi dínwänpit'aypa', hedá háäwí t'âhki híwó' namuupí' dívíkhâyámáa.

¹⁷ Hewânbo i to'wí oe kw'áye na'ándidi híwó'nin hangintan dímägidá, na'in pí'ná khó'yé híwó'didá' gínkw'ó, hedânho wí'ívíyá'be-ípi, hedá

ún'p'oe kháapí'in gimúni, hedá wé'ge'inbí ánskaa-á ây'a'ginnamí, hedá in dâyt'ôephahonninbí'piyá gisehkanápúwí hedího báyéki híwó'di ingí' ây'âamí, hedá t'âhki t'owa handa' âymá've-í, hedá wí paa waagibá wí'íviyánúamá've-ípi.

18 Hedí wên to'wên dívít'aymáadi na'indi áywóyí'dáho?, kindidi na'in wá' wí'ívit'aymá've-ípi, hedího iwedi báyéki híwó'di napi', wí híwó'di ko'yi ôekoe iwedi báyéki nahäapayedí' waabá.

4

Háadan i háäwi ida'i wí'ún'âhpi?

1 Háadan wáy wên un t'owa úviyánde' hedá úvit'aymáa? Háäwídi unbí pí'ná khó'yé wovâyhánbo waa ichaa, gá háädi wánbo t'âhki únwánpihéegináni'inda' ída'dân.

2 Ihaykanpí'inda' ímuu, hewänbo háäwi ida'i wí'únkw'ôhpi, hedânkun ídakhâymuu bint'owat'ahânú-ídi inbí háäwi dínmuu'i bínhónídi. Thúuto'in ímuudi wé'ge'in t'owavi háäwi ida', hewänbo wíwínhóndepídi indádi úviyánde hedá úvit'e'yo'. Hewänbo háäwi wí'únkw'ôhpi gá Yôesi wíwíndaa'opídân.

3 Hedí bîndaa'odá wíwovâymahpi, híwó'di ánskaa únmuudibo wíwíndaa'opídi, wí'bo wovâywánpihíhchannamídi ná'i háäwi bínhóni'in ída'di.

4 Ti wí'únhanginnáhpí'an wí to'wí in t'owa Yôesi dâytaapí'inbí tsiyekan ôehí'andá Yôesivi hánbi' waagi'ba napaa. Undá ha'wâa úvikanmáa, hedí handidi ná'i háäwi Yôesivi shánki bínséegídiho?, wên kwiyä' waagi'inbá ípaa inbí senä' dâyyoe'andi wáy-á pí'wên senä'dádi dívíthayé-ídi.

5 Wí'í'âanípí piháa natú'nin ná'i hí' Yôesivi ta'nin diwe nata'muu'í', "I p'oewaahâa Yôesidi dîntógi'i nathúupo'di hânho nahäawída'."

6 Hewänbo Yôesi-á báyéki na'inbí'piye' nakhäge'pä't'oe. Hedânkun ivi ta'nin diwe úntú':

To'wên diyêngit'oe'in dimuu'in Yôesi Tádádi ovâyyoegi'o'.

Hewänbo to'wên diyêngit'oe'pí'in dimuu'indá Yôesi Tádádi ivi séegisehkaná ovâyma'.

7 Hedáho Yôesi Táavi'piye bípimää hedânho i-á unbí tsondi únmuúndí, hedá bíkay'an Penísendi binyoetu'amídi, hedânho i-á unbí'wedi nasháni.

8 Yôesivi nú'piye bíhadi, hedá i-á unbí nú'piyá shánká ihádi-í. Un t'aywó'kannin ímuu'in, bînyä'dâapítsiyekanwóyí'. Un to'wên unbí ánskaa wí'únta'gemuupí'in, binyäa'an há'i t'aywó'di unbí pí'ná khó'yé bínmáa'í'.

9 Unbí t'aywó'di únmuudi bítaachanpuwawe, hedá bík'âykháapuwave, hedá bísíhtää. Íséeyêni'in únkhây'ä' íp'âyêni'wí'wedi. Íhíhchaa-ívi'wedi, bínkeyyamí ik'âykháapoe'in.

10 Yôesivi páadépiye' áagé'in bípuwawe, hedí idáho shánki kw'âyá wovâytege-í.

Wây-á t'owavi'gedi híwó'pi wí'úvihée'amípi

11 Tí'úuwín páadé'in, wí'ná táye wí'úvitúusúumá've-ípi. Wí to'wídi in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in ovâyttúusúu'odi háa inbí'gedi natú' híwó'pí'in dimuu'in, hanbá Yôesivi tsonttu únmuu'in ôn'o', gá Yôesidá dítumáadân na'inbí tí'úuwín páadé'in han wí'ây'amípi'in. Hedího wí to'wí na'ándedi wí'únkhây'âhpi'in í'âamí'in háa Yôesivi tsonttu úntú' waa, i-á i'a'ginnâmávi'wedi íwânpikeeyo' nachanpo'in ná'i tsonttu-á híwó'di wínamuupí'in.

12 Yôesida'mân tsontuupä'i namuu, hedi ida'ba ûnkoedi natûnîdí háa äy'a'gindo' háa yoe. Ida'mân ûnkoedi na'inbí wówátsi dîn'aywoenîdí háa díkwee-ídí. Hedânho ti unbí'we únk'óe wí to'wí bînt'aywó'dichänú-ídí? Yoe, há'to'.

Wí'úvîpîhúu-îpí

13 Bít'óyan un kin úvîhé'e'o'in, "Nää thaa háa ma'di tha'di wí búu'ú gida' iwepiye' gimän, hedi i búu'ú iwebo wí paayo gikwo'ní, äyhääwîkumä-ídí äyku'ch'äänîdá, báyékí wiyá chä' äyt'aanîdí."

14 Wí'únhanginnáhpí háa unbí wówátsi tha'di ún múní'in. Unbí wówátsi-á wí okhí háy tähki nakeepo'i hedi wesebo nahände'i waagibá únmuu.

15 Shánkí híwó' namuu kinnän ítûnîdí: "Yôesi natúdáho giwówayêeni, hedi kindá kindá ívîkhâymaa."

16 Hewänbo nää íyêngîdí úvîwänpîphuude' háa úvîkhâymaa i'gedi. Hedi kin úvîwí'máadí, t'ähkí yä'däapí'da' namuu.

17 To'wí únhanginnändi únkhây'ä'in híwó' i'amí'in hewänbo i'anpîdá, i-á it'aywó'do'.

5

In dikodit'owamuu'inbí t'aywó'di

1 Nää bít'óyan un kodit'owa ímuu'in, unbí tsí'p'oe ún múní'i bînch'a' hedá bísítuwînú, gá báyékí t'ôephade ún'äädân.

2 I báyékí hääwí únkw'ó'di únpedeepuwamän, hedá unbí aa hääwí ún múní'i-á khä'nîndîdá wovâykhä'hon.

3 Unbí óedo-á kwä' ts'ä'i-á t'ähkí únphénpeemän bîn wänpîte'kw'ó'dîdí, hedi iwediho nakeepuwagít'óe íkhä'in, hedi han úv'andibo bînt'ôephadekhâymaa, unbí túu'ú únmuu'i phaadi wovâyphakhanukhâymaa waagibá. Unbí hääwí báyékí únmuu'i bînte'kw'ó'di hewänbo i t'ä'gi thaa-áho napowa'ä'.

4 Bít'óyan, in táhtsaa'in unbí nava i'ge dívít'ôe'anninbí kää'ää wíwîn wá'áapí, hedi i chä' wí'ovây mágîpí'-á Yôesi ímunde hedi únhanginná in t'ôe'in bîn'âywannin. Hewänbo Yôesi oe makówá t'ähkí itsonmáa'i nat'oe in dívít'ôe'annin diphahsanyîdí dívítuwînúnde'.

5 Nää oepáa k'aydi unbí wówátsi thaa sa'wó'gí bînphadende', hedi t'ähkí untáy'i hedá ída'i-á bîn kumände' únwänpîhéeginánîdí. Wên wáasi túu'in waagi'nbá ímuu, hewänbo kí'min wáasi óvâyhánunde waagibá i thaa napówá Yôesi Tádádí wovây tuchänú-ídí.

6 Undi hä'in híwó'nin t'owa bînpankw'óe'ó hedá bînt'ahánunde', hedi indá wídí nkoedîpí wovây'ahkhâa-ídí.

Bo'atä i'gedi James ita'nan

7 Hedáho tí'úuwîwín páadé'in, bo'atädí bítsíkhakw'o' i shánkí natsonyi'i namuu'i nawáy'ää pí'wehaydi. Un únhanginná háa wí to'wí iko'yiko'i namuu'i bo'atädí itsíkha'o'in ívî híwó'di hääpaye ívî nava iwe únkhâymuu pí'wehay. I-á únkhây'ä' itsíkha'amí'in i páadé'i kwandá i tí'úugé'i kwandádí napówá pí'wehay.

8 Un wá' hanbá bo'atädí úvít'síkha'äämí. Unbí pí'ná khó'yé bíkay'an, gá i shánkí natsonyi'i namuu'i hanwaapí'dá dibo na'ädân.

9 Tí'úuwîwín páadé'in, bînt'ôephadendedá wí'ná táye wí'úvíchänu'äämí. Wí'ná táye úvíchänu'andá Yôesi natûní híwó'pí úví'annin. Christ-än namuu

i to'wí t'owa ovâykeekw'ôení'i háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, heđi i-á hanwaapídíbo na'áá-í.

10 Tí'úuwín páadé'in, hádídí úvíyáá'amí'in únhanginnánídí, bí'ánshaa'an in hán'oe'in Yôesiví tukhe'minbí'gedí, indá Na'inbí Sedó Yôesigi' dívíhée'an, heđi t'ôephade iwe ovâykw'óđi wánbo dívíyáá'an.

11 In diyáá'indá híhchannin dimuu gin áyту'ó'. Ít'oe háa hán'oe Job iyáá'annin it'ôephadende wánbo', heđá háa Na'inbí Sedó Yôesidi áágegwan híwó'di igí' ón'annindá. Kindíđiho gínhanginná Na'inbí Sedó Yôesi hânho naséégísehkanát'óe'in.

Ta'geda' ívíhée'amí

12 Tí'úuwín páadé'in, háa náá wâytukankhâymaa'indá báyéki nachá'muu. Unbí tuu úvímáđi wí'ítúnípi, "Ta'gendi ná'i oepáa k'ayđi háa makówa nanân waagibá, ta'genbá naví hí' dínmuu." Ná'i tuu háa wíyá tuu kí'bi wí'ítúnípi. * Hewánbo "háa" gin ítúđáho', háa in namúní, heđá "yoe" gin ítúđá, yoe indáho namúní, heđânho Yôesidi wíwovâytu'áamípidí híwó'pí úvívíhée'annin.

Yúusu í'gedí James ita'nan

13 Wéná wén un bít'ôephadendedi únkhây'á' úvíyúusu'amí'in; heđi íhíhchandiđá bínkha'wamí Yôesi bíntegé-íđi.

14 Wí to'wí nahayđá in méesatewin tsonnin ovâytukánnamí, heđi indá Na'inbí Sedó Jesus-ví kháwá' ónkhây'á'dedi ná'i nahay'iví nú' diwindi ónyúusu'amí, heđá wí olive ká'p'oeđá óe'âyú-í.

15 Úvíyúusu'odí Yôesiví'piye úvíwhâyundedá, i nahay'i nawówa-í unbí yúusu únmuđi. Kindíđi Yôesidi i nahay'i hekháa óemááni, heđi it'aywó'nandáho', iví t'aywó'di-á ón'owóyé-í.

16 Heđânho wí'ná táye úvít'aywó'diháätsi'amí, heđá wí'ná táyegi'-á úvíyúusu'áamí, heđiho handiđi wovâyhekháa'amí. Wí to'wí iví wówátsi ta'ge ihondiví yúusu-á únkayđi báyéki únkankoeđi.

17 Yôesiví tukhe'bi únmuu'í', Elijah gin nakháwá'í' t'owada'ba namuu, i-á na'in waagi'ba namuu. Hewánbo kaygi'di iyúusu'andi nada'póe wí'ikwa'namípidí, heđi poeyedá pí'ge paayo ee nange kwan wánbo wídiyemupí.

18 Heđi wíyá iyúusu'an dihayđá, Yôesidi báyéki kwan ovâyiyemu, heđi wíyá dínhááwípayedee inbí nan diwe.

19-20 Naví tí'úuwín páadé'in, ná'in ní'gedí úví'ánshaa'amí: Wí to'wí in ta'ge'in p'óege namuu'in diwedi ihänge'andi, heđi wíyá to'wíđi óebundá, i to'wíđi ná'i it'aywó'nandi' óebundi óekhäge'nan iví háa únmuu'í' péyégépiye wí'únmú-ípíđi, heđá Yôesidá iví báyéki t'aywó'di únmuu'í' ónyáa'amí.

* 5:12 In Huđiyo wíđida'pí Yôesiví kháwá' ditúní'in, hewánbo Yôesi-á háá t'áhkí ikhíyé'í namuu, heđiho makówa-á ná'i oepáa k'ayđá í'gedí dívíhí'máđi ta'gendi Yôesiví'gedí dívíhí'máa'in nathayk'óe.

In Páadé'in Ta'nin Peter Ita'nannin

¹ Naa Peter omuu, Jesus Christ-ví t'òekhuwa²i?, hedì nã'in ta'nin wáyta³do⁴ un t'owa Jòesi Tádádí wováyde⁵mannin, un íthaa'in nã'i wé'ge⁶i nange eejè: Pontus-á, Galatia-á, Cappadocia-á, Asia-á, hedá Bythinia-á. Unbí ówíngedí t'owa⁷di wovâykhèhpiye, hedì nãä nã'i nan deeje íwadekw⁸l'ó.

² Jòesi Tádá hãn⁹oebo ho ùnhanginnãndi undá iví¹⁰'in ípúuwí¹¹'in wováyde¹²man, hedì iví Yã¹³dãa¹⁴'i P'oewaahãadã wovâykhãge¹⁵do yã¹⁶dãa¹⁷'in ípúuwí¹⁸di. Wováyde¹⁹man hedãho Jesus Christ bín²⁰'a²¹ginnamí²²di hedá iví ùnp²³'oe ich²⁴'áa²⁵'í²⁶dã wovây²⁷owèedi-í²⁸di. Jòesi Tádádá iví sígísehkanã báyéki²⁹bo wovây³⁰mãäni hedá wovâykhãge³¹'namí ãnshaaginpidí³²bo íkwoní³³di.

Gínhanginná hãäwí hãho híwó³⁴'di namuu³⁵'i³⁶ dipãkhãymãa³⁷'in

³ Gínkhã³⁸'ã³⁹ báyéki⁴⁰bo Jòesi Tádá äy⁴¹kú⁴²'daa⁴³'amí⁴⁴'in, i-á Nanbí Sedó Jesus Christ-wí Tádá ùnmuu. Hãho na⁴⁵'inbí⁴⁶'piye nasehkanãpóedí Jesus Christ óewáywápãadi na⁴⁷'in wá⁴⁸' wówãsi ts'aamin dí⁴⁹mãgi. Hedího nãä-á nã'in wówãsi äymãadi na⁵⁰'in giwó⁵¹'onpoe⁵²'odi gitsíkha háa Jòesi Tádádí dín⁵³'amí waa.

⁴ Wí tádá iví äy wí hãäwí ovây⁵⁴joe⁵⁵'an waagibá, oe makówá Jòesi Tádádí hãäwí na⁵⁶'ingí⁵⁷ dîndenkw⁵⁸'ódi⁵⁹'i⁶⁰ dipãkhãymãa, hedì nã'i-á hãnhay wãbo wínakayjee-í⁶¹pi, háa wínape⁶²dee-í⁶³pi, háa wínahãaní⁶⁴pi.

⁵ Jòesiví⁶⁵'piye⁶⁶ úvívayundedího iví kay ùnmuu⁶⁷'i⁶⁸'di wovây⁶⁹'áyíngikhãymãa owáy⁷⁰ i⁷¹' t'ã⁷²'ge⁷³'i⁷⁴ thaa napówa pí⁷⁵hay. Hedì i⁷⁶' thaa-á hádí⁷⁷di i⁷⁸'di wovây⁷⁹'aywonkhãymãa⁸⁰'in nakeepúuwí.

⁶ Hedího nãä úvíhíhchanmá⁸¹'ve-í tobáhãa t'ãmãge hãäwí ùnpoe⁸²'o wãbo wovây⁸³tayí⁸⁴'ní⁸⁵di, hedì iwediho wí háy tãh⁸⁶ki bín⁸⁷'t'òephadende wãbo⁸⁸.

⁷ T'owa wí óedo phaadi dáy⁸⁹tayinde⁹⁰, dínhangin⁹¹púuwí⁹²di háa hãäwí híwóhpí⁹³' i-á⁹⁴di nawóemuu háa joe. Hedì hanbá nã'i hãäwí khãa⁹⁵'i-á ùnpoe⁹⁶'o unbí wáy⁹⁷u wovây⁹⁸tayí⁹⁹'ní¹⁰⁰di, hedãho nakeepúuwí¹⁰¹di háa ta¹⁰²'gendi úvíváyunde¹⁰³'in háa joe. Hewãbo unbí wáy¹⁰⁴u-á nã'i óedoví shán¹⁰⁵ki wãbo únchã¹⁰⁶'muu. Wáy wí thaa-áho óedo-á nahãani. Hewãbo owáy Jesus Christ wíyá ipikeeyan dihaydáho unbí wáy¹⁰⁷u ùnmuu¹⁰⁸'i únta¹⁰⁹'yindi i¹¹⁰'di wovây¹¹¹tu¹¹²'amí híwó¹¹³' úvív¹¹⁴'annin, hedá he¹¹⁵'ennindá wovây¹¹⁶pa¹¹⁷'í, hedího kw¹¹⁸'áye wovây¹¹⁹kw¹²⁰'óeni.

⁸ Undi Jesus bín¹²¹sí¹²²gí tobá wáy¹²³múu wãbo bín¹²⁴mú¹²⁵'pí wãbo¹²⁶. Hedì tobá nãä bín¹²⁷múndepí wãbo¹²⁸' iví¹²⁹'piye úvíváyunde¹³⁰' hedá iwedi hãho-á híhíhchan. Unbí híhchanda báyéki¹³¹ ùnmuu hedá hãho sa¹³²'wó¹³³'di-á ùnmuu¹³⁴di ihay hí¹³⁵'-á wí¹³⁶'únkw¹³⁷'óhpí bín¹³⁸thayyãmí¹³⁹di háawi ùnmuu¹⁴⁰'in.

⁹ Hedì unbí wáy¹⁴¹u ùnmuu¹⁴²diho ùnhanginná wovây¹⁴³'aywoeni¹⁴⁴'in.

¹⁰ Hãn¹⁴⁵'oe in Jòesi Tádávi tukhe¹⁴⁶'min áyíngí¹⁴⁷di dívíhã¹⁴⁸'o shán¹⁴⁹ki dínhanginnãní¹⁵⁰di háa Jòesi Tádádí t'owa ovây¹⁵¹'aywonde i¹⁵²'gedí, hedì i¹⁵³' hãäwí híwó¹⁵⁴'di Jòesi Tádádí wovây¹⁵⁵pãgi¹⁵⁶'o i¹⁵⁷'gedá dívíhée¹⁵⁸'o.

¹¹ Christ-ví P'oewaahãã inbí pí¹⁵⁹'ná khó¹⁶⁰'jé dáy¹⁶¹mãa¹⁶²'i¹⁶³'diho ovây¹⁶⁴tu¹⁶⁵'an Christ-ví¹⁶⁶'gedí háa ùnpuwagi¹⁶⁷'o¹⁶⁸'in wa¹⁶⁹'di ùnpóepídí¹⁷⁰bo. Ovây¹⁷¹tu¹⁷²'an Christ it'òephadekhãymãa¹⁷³'in, hewãbo tí¹⁷⁴'úgégí¹⁷⁵ báyéki¹⁷⁶ hay¹⁷⁷'i napuwagi¹⁷⁸'o, hedího hãho dívísó¹⁷⁹'dinde dínhangin¹⁸⁰púuwí¹⁸¹di hãädi hedá hádí¹⁸²di nã'i hãäwí napuwagi¹⁸³'o¹⁸⁴'in.

¹² Hewãbo Jòesi Tádádí ovây¹⁸⁵thayyan nã'i hãäwí i¹⁸⁶'gedí dáy¹⁸⁷ta¹⁸⁸'nandi-á ingí¹⁸⁹' wí¹⁹⁰dínmuupí¹⁹¹'in, hewãbo ungi¹⁹²'-án. Nã'i hãäwí-á hãho he¹⁹³'endi namuu¹⁹⁴di in

makówáwin t'òepa'aa'in wänbo hânho dida' i'gedi shánki dínhanginpúuwí'in. Hedi náä ná'i thaa eeje i' Yä'dâa'i P'oewaa'hâa makówádí dínsandi'di wáy-á to'wên wá' ovâykhâge'nan Jôesi Tádávi híwó'di tun wovây't'òe'amídí, hedi indá hanbá wovây'tumáa háa Jôesivi hân'oe'in tukhe'min ditú waagibá.

Jôesidi dítumáa gínkhây'ä' yä'dâa'in wówátsi áyhúuwí'in

¹³ Hediho un únkhây'ä' íkhâymuuni'in ta'ge úvi'ánshaa'amídí, unbí tsiyekandá bín'áyíngi'amí, hedá pín ta'gedi ítsikhakwoní i híwó'di háäwi bínhóeni'í' owáy Jesus Christ wíyá nawáy'äädí nakeepóe ihaydi.

¹⁴ Indá Jôesi Tádávi áy ímuu, hediho háa natsónpóe waagi úvikanhúuwí. Wa' Jôesi Tádá bîntaapídibo háa íwänpichaa waa úvi'an, hebo náä-á ha'wâa unbí wówátsi wíwínhúuwípí.

¹⁵ Jôesi Tádá yä'dâa'ida' namuu, hedi i'di wovây'tuhkännan ívi'in ímuunídí, hediho náä-á háädi wänbo t'áhki yä'dâa'ida' úvikanhúuwí.

¹⁶ Ívi ta'nin diwe ívi hí' únmuu'í ginnân únta'muu:

Naa yä'dâa'ida' omuudi un wá' únkhây'ä' yä'dâa'inda' ímuuní'in.

¹⁷ Jôesi Tádávi'piye úvíjûusu'odi bîntu'ó "Nanbí Tádá" gin, hedi i-ân namuu i' ûnhanginná'di' háa na'in t'owa wí'ínbo ívi'o'in, hediho handa' dímaadi wí'ínbo ta'gendi ditú'ó háa híwó háa híwóhpi ívi'annin. Hedânho wa'di náä oepáa k'aydi íkw'òndibo únkhây'ä' unbí wówátsi bínhúuwí'in i' bín'a'ginnmáadi.

¹⁸ Unbí heháäwin thehtáy pahpá'indá inbí wówátsi dâyhonnin wídnchá'muupí, hedi iwedi báho un íháhpóe unbí wówátsi hanbá bínhúuwí'in. Hewänbo híwó ûnhanginná háäwídi nawá'áamuu'in unbí t'aywó'di iwedi íma'p'ánídi hedânho gin waagi wíyá unbí wówátsi wíwínhúuwípídi. I' háäwi nawá'áamuu'í-á kwä'k'u ts'ä'i háa óedo wínamuupí. Ha'bi háäwi-áho hanwaapídibo nahände'.

¹⁹ Hewänbo Christ-á ívi ún'p'oe únchá'muu'í' ich'áa'í'di íwá'áa. I-á wí k'úwá'ay ts'ä'ida' nataamuupí' waagi'ba namuu. *

²⁰ Wa'di Jôesi Tádá ná'i nan oepáa íkhjépidíbo Christ óede'man nachuu-ídi, hewänbo náä i' t'ä'ge'í thaa napowa'ä' ihaydiho náä oepáa k'aydi napówa'á gin ungi'í'amídí.

²¹ Hedi Christ i'annin namuudânho Jôesi Tádávi'piye úwíwâyunde'. I'dá Christ nachuu wänbo óewáywówápaa hedá hay'í namúunídí óesóge. Hediho náä-á Jôesi Tádávi'piye úwíwâyunde hedá ítsikha háa í'di ungi' wovâykhâymaa'in.

²² In ta'gen háhkan namuu'in ho bín'a'ginnandi unbí t'aywó'di únmuu'í' wovâyjáa'an, hediho náä-á únkodi ta'gendi unbí tí'úuwin páadé'in bínsígi-ídi. Hediho úvíkhä-í pín ta'gedi bínsíghúuwídi.

²³ Wíyá í'âypyä waagibá ípóe, hediho náä-á i' to'wí hânhay wänbo nachuu-í'pí'ví áy ípóe, wí to'wí nachuu'uví'indá joe. Ginho ún'póe Jôesi Tádávi tun bínwâyundedíbo'. Ná'í tundá wówá'í-á hedá na'egópoe'opí'á namuu, Jôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu waagi. Ginnân natú'.

²⁴ I' ahkónuwi taa nakhangí'ó waagibá, t'áhki t'owa-áho diháani, hedá t'owavi sa'wó'di háäwi-á wá' t'ákhangi'ó, i' póvi taa jáa nasó'í' naháani waagi'ba, gá i' taa-á nat'a'dân, i' póvi-á nawänpithanände'.

²⁵ Hewänbo Nanbí Sedó Jôesivi tundá há'to hânhay wänbo únháani.

* **1:19** Wên k'úwá'ây gi'min in Hudíyo t'owa dâyhánunde Jôesi Tádá óemáanídi hedânho inbí t'aywó'di dínmuu'í' ovây'owóje-ídi.

Hedi ivi hí'á wovây't'ôe'andi-ânho namuu.

2

1 Hedânkun, t'âhki yâ'dâapíkan bínjoe'amí. Wí'úvîhójo'amípí, paa dívîjánúmáa'in waaginbá wí'ímúunípí, wí'íthúut'ôenípí, hedá pí'wênbí'gedá wí'úvîjánákíhí'má've-ípí.

2 Wí hínchâ'i ay nats'an'aypuyâ'i nawâap'oda' waagibá, un wá' únkhây'â' hânho ída'i'in Jôesiví tun íhâhpúuwí'in. Ivi tundá yâ'dâa'ída' únmuu, hedá ná'i tundá unbí pí'ná khó'jé únkw'ôndi wovâykhóekhúumá', hediho bínhógidá unbí wâyü-á únkaypúuwí, hedá wovây'aywoení.

3 Hââwí nak'âagi'i bîndâadi híwó'di namuu'in únhanginpóe waagibá, únhanginpóe wá' háa Nanbí Sedó Jesus unbí'piye hânho híwó'di namuu'in.

Hâawin Jôesi Tádávi t'owa dimuu i'gedi ithayyan

4 Jesus-á wí wówá'i k'uu waagi'ba namuu, hedi tobá t'owadi óejoegi'an wânbo Jôesi Tádávi óede'man, hedá Jôesi Tádávi-á báyéki nachâ'muu.

5 Un wá' wówátsi wovâymgidího wówá'i k'uu waaginbá ípóe. Hediho Jesus-ví'piye úvîhâadi-í, hedânho un diwedi Jôesi Tádá wí méesate waagibá ik'úuwídí i' Yâ'dâa'i P'oweaahâa iwe ithaayé-ídí. Hedi iwe un Jôesi Tádávi'piye úvîpimâgi'indá owhá' waaginbá ímuu, hedi in Hudiyo owhá' hââwí Jôesi Tádá óemá' waagibá, undá hââwí unbí pí'ná khó'jé bînmáa'i-á bînmá', hedi Jesus Christ-di wovâykhâge'dodi ná'i bînmá'i'dá Jôesi Tádá óehíhchando'.

6 Jôesi Tádávi ta'nin diwe ná'i tun ûnta'muu háa i' Christ-ví'gedi natú waa: Bit'ôeyan, naadi wí to'wí dóde'man,

i-á oe Zion diwe dósogek'hâymaa. *

I-á wí k'uu tehpaá bé'dí shánki natáy'i' waagi'ba namuu.

To'wên ivi'piye dívîwâyunde'indá há'to dichanpúuwí híwóhpi'piye dívîwâyunde'in.

7 Hediho un ivi'piye úvîwâyunde'ingí' i-á báyéki nachâ'muu, hewânbo in to'wên dívîwâyundepí'ingí'-á ná'in ivi'gedi nata'muu:

I-á wí k'uu waagi'ba namuu,

hedi in t'owa-á tewhátehpaa'in waaginbá-á dimuu.

Hedi tobá ná'i k'uu dâyoegi'an wânbo

i-á i' k'uu ee tehpaá bé'dí shánki natáy'i waagibá napóe.

8 Hedá ná'in wá' Jesus-ví'gedi nata'muu:

I-á wí k'uu waagi'ba namuu,

t'owa iwe dip'ide'dedi dikanunde'.

Ha'wâa dínpo'e'o Jôesi Tádávi tun únmuu'in wí'dây'a'gindopídí, hediho i-áho natú nakhây'â' gin dínpúuwí'in.

9 Hewânbo unnânkun in t'owa Jôesi Tádávi wovâyde'mannin ímuu. Undá owhá' i' tsondi hay'ídi wovâykw'ódi'in waaginbá ímuu. Undá in to'wên Jôesi Tádávi in wé'gen t'owaví'wedi wovâywiye'in ímuu. Undá in t'owa Jôesi Tádávi'indá' ímuu, hedânho i' shánki he'endi hââwí i'an ní'gedi wé'gen t'owa bínhanginw'annamídí. Jôesi Tádávdânkun wovâythkannan ivi'in ímúunídí, hedi khun diwedi wovâywháhógidí ivi sa'wó'di kohthay iwe wovâykw'ódi.

* 2:6 Zion-dá Jerusalem bú'ân namuu.

10 Wáymûu Jôesi Tádávi t'owa wí'ímuupiwän, hebo nää-áho iví'in ímuu. Wáymûu-á Jôesivi sehkanä wíwíntaapíwän, hewänbo nää-áho únhanginná ivi sehkanä wovâymagí'in.

Unbí wówátsi Jôesigí'đá' bínhûuwí

11 Un naadi wáysigí'indá, náä oepáa k'aydi unbí k'aygi ta'gendi wí'únmuupi, náwe háy táhkida'män ipiyétha. Hedânho kay'indi wáytumáa, ná'i yá'đáapíkan in wé'gen t'owa unbí tú' iwe dicháađi hânho dikanda'i-áho wí'úví'âamípí. Gi'bi háäwí-á unbí háä-áđi ihänbo'.

12 Undá ná'in t'owa Jôesivi'piye dívíwâyunde'pí'nbí jáa íji', hediho yá'đáa'i wówátsida' bínhûuwí'in únkhây'á'. Gindidiho tobáháa híwóhpí úví'o'in ditû' wänbo', in híwó'nin úvíkanhonnin dâymúuni, hediho owáy Jôesi dínpowá ihaydáho indi kw'áayébo óemá've-í.

13 T'áhki in nange'in tsonnin dimuu'inbí khómapho' íkwoní'in únkhây'á', hedi gindidi Nanbí Sedó Jesus bínhíhchannamí. Háa í' nangewi kw'áye'i tsondi namuu'i' natsonpoe'o waa úvíkanhûuwí,

14 hedá in wé'gen tsonnin wá' bint'óeyaaní, gá indáho ná'i kw'áyewi tsondidi ovâykw'óđidân in t'owa yá'đáapíkan díví'o'in ovâyтуhchäänú-íđi hedá in t'owa yá'đáa díví'o'inbí'gedá híwó dívíhée'amíđá.

15 Jôesi nada' híwó úví'âamí'in hedânho t'owa ánschaapí'in dimuu'in hedá háa dívíhí'máa'in dínhanginnáhpí'in dimuu'in háabo híwóhpí' wíđâyamá've-ípi unbí'gedi ditúníđi.

16 Undá pan wí'ímuupi, hediho pan dimuupí'in waagi'in unbí wówátsi bínhûuwí. Hewänbo íma'p'á'nin íwänpímuuđibo wí'í'âanípí únkodi'in áyíngipíđibo yá'đáapíkan úví'âamíđi. Náä-á Jôesivi t'óe'in ímuu, hediho í'gí'đá' unbí wówátsi bínhûuwí.

17 T'áhki t'owa bín'a'ginhûuwí. In méesate'in tí'úuwín páadé'indá bínsíghûuwí. Jôesi-á bín'a'ginmääni. Hedá i nangewi kw'áye'i tsondi namuu'i wá' bín'a'geeni.

In pant'óe'in Christ-ví t'óephade iweđi diháhpúuwí

18 Un pant'óe'in ímuu'in, unbí tsonninbí khómapho' úvípikw'óeni tobáháa wovâytsonnmaa wänbo'. In t'áhki bín'a'geeni, in híwó'nin dimuu'in hedá in ún'p'oe kháapí'in dimuu'indá'ba joe, hewänbo in t'ayjaa'in dimuu'in wá'.

19 Tobá wên háawên híwóhpí'in wí'úví'anpí wänbo wovây't'óephadekannandáho', Jôesivi'gedi úví'ánshaamáadı ná'i wáhkan wovây'andi' úvíyáá'andá, Jôesi-á undáđi nahíhchanpúuwí.

20 Yá'đáapíkan úví'odi wovâywháđidi úvíyáá'andáho', í'gedi wí'úvíjêngihée'amípí. Hewänbo tobá híwó úví'o wänbo wovây't'óephadekandodáho', hedá úvíyáá'andá, Jôesi Tádá undáđi nahíhchanpúuwí.

21 Jôesi Tádáđi wovâyтуhkännan iví'in ímuuníđi hedânho bint'óephadende wänbo úvíyáá'amí'in íháhpúuwí, gá Christ wá' ungi' it'óephadedân. Gindidi wovâyjéye háa únkhây'á' úví'âamí'in, hedi iví ahtaa í'gebá ímú-í.

22 Christ wáymûu wänbo wí'it'aywó'nanpí, hójo wänbo iví sóphogedi wí'únpeepí.

23 Jänáki óehée'andi óetunsúu'an dihaydá, in to'wên gin óe'annin wí'ovâytsunsúu'anpí. Óet'óephadekannan dihaydá wínatúhpí t'óephadedibá ovây'wáywá'áa-í'in, hewänbo Jôesi Tádávi mange wí'bo íjoe'an, gá Jôesi Tádáđá'mânho ta'ge natú'dân háa híwó háa híwóhpí wí to'wí í'o'in.

24 Christ-dá phé'win deedi óet'óhtägek'ú'di ivi tú'dí nanbí t'aywó'di dínho'. Nachuu ihaydá na'in wá' gichuu waagibá gipóe, nanbí t'aywó'di iwedí díweejé-ídí, hedího náä-á nanbí wówátsi ta'ge äyhúuwí'in gínkhây'ä'. Christ-ví wahkandi undá íwówa waagibá ípóe.

25 Wên k'úwá dipedejei'in waaginbá ímuuwän, hebo náä-á unbí äyí'diví'piyebá iwáypówá, i'dá unbí hâq wovây'äyí'do'.

3

Háa in dikhóhtsääkw'ó'nin dínkhây'ä' dithaan'in

1-2 Un kwiyä' íkhóhtsääkw'ó'nindá wá' wâytu'amí, únkhây'ä' unbí senä'bí khómapho'di íkwoní'in. Mađi wáy wên senä'dá Jôesi Tádáví tun wí'ónwâyundepí, hewänbo Jôesi bín'a'gindodi yä'dâa'in ímuudá, unbí wówátsi wovâyümüni, hedí gindidi tobá undá háabo Jôesiví'gedí itúhpí wänbo in wá' mađi ivi'näpiye dívijáanú-í.

3 Wí'úvíkhää-ípí shánki sa'wó'nin ímúunídí unbí phó hânho bínkodi'odibo', háa báyéki háäwí óeđodi napa'andi úvitóe'ódibo', háa nachä'muu'i' aadi úví'awendedibo'.

4 Gin úví'äämiví'wedí unbí pí'ná khó'jé nakeet'óepí iwe yä'dâa'in ímúuní. Gindidän shánki sa'wó'nin waaginbá ímúuní. Unbí wówátsi jéngiginpíđibo hedá hanginpí híwó bínhondi, gindidá háäđi waa sa'wó'nin ímúuní. Jôesi Tádá-á natú, gin úví'odá, ná'i-á shánki igí' únchä'muu.

5 Gindidänkun in hân'oe'in kwiyä' Jôesiví'piye dívíwâyunde'in sa'wó'nin waaginbá dimuu, inbí senä'bí khómapho' dikw'ôndi.

6 Sarah wá' ha'wâa ikanhon. Ivi sedó Abraham ónt'óeyande', hedí óetu'o' ivi tsondi gin. Hedí náä undá yä'dâađá' úvíkanhondáho hedá khunwóeda'ginpíđibo jashaginpíđibo' íthaadá, undá Sarah-ví a'yün ímuu waagibá napúuwí.

7 Un senä' íkhóhtsääkw'ó'nin wá' únkhây'ä' híwó'di hangintandi unbí kwiyä'dáđi íthaaní'in. Indá un waagi wíđikaypí, hedá wá' in wówátsi nahándepe'i'in Jôesi imä'in indáđi wé'ge bínkhonkhâymaa, hedího únkhây'ä' bín'a'geeni'in. Híwó bínmá've-í hedânho híwó únkoedí-ídí wé'ge indáđi úvíjûusu'amídí.

Híwó ivi'äämí tobáháa dí'tóephadəkando wänbo'

8 Hedá náä-á t'ähkíđibo-á wâytuhkankhâymaa, únkhây'ä' wéhpêe ánshaa'inda' ímúuní'in, wí'ná táyeví'piye ítaachanpúuwí, tí'úuwín páadé'in ímuu'in waagibá úvímá've-í, wí'ná táye úvísekanähúuwí, hedá wí'íjéngit'óenípí.

9 Wí to'wíđi jänáki wovây'andi háa wovâyuntúu'andi, híwóhpí'đibá wíwínwâywá'áa-ípí, hewänbo Jôesi bínđaa'amí híwó ón'amídí. Hannánkun Jôesidi wovâytu'an úví'ää'amídí, ivi'in ímúunídí wovâytuhkánnan dihayđi, hedânho un wá' híwó i'di wovây'ääamídí.

10 Ivi ta'nin diwe ginnán únta'muu:

Wí to'wí ivi wówátsi híhchandi ihúuwí'in nada'i'

hedá híwó'di thaa nada'dá,

wí'únkhây'ähpi yä'dâapi tun ihée'amí'in

hedá wínahótot'óenípí.

11 I' yä'dâapi' namuu iwedí ijáa'amí'in únkhây'ä' hedá i' yä'dâa'i namuu'idá' i'ääamí.

Pín ta'gedi ikhää-í häädi wänbo t'ähki tsaaginpidibo ivi wówátsi ihúuwídi,
 12 gá Nanbí Sedó Jôesidi in to'wên in ta'ge'in p'oe i'ge dimännin
 ovây'âyí'dodân,
 hedá inbí júusu-á häädi wänbo t'ähká ovây't'öeyande',
 hewänbo in yä'dâapi díví'o'indá t'aygi ovây'munde'.

13 Ta'gendi úvíkhäädedi híwó'dida' úví'amídi, ti to'wídi wovâywa'amí?
 Hedân joe.

14 Hewänbo tobá híwó'di namuu'ida' bín'o wänbo t'owadi
 wovây't'öephadekandodáho', undáho hihchan bínshaa-í. Hedího ha'min t'owa
 wíwínkhunwóeda'ípi hedá wäphade wí'úví'âyíngimäänípi.

15 Hewänbo unbí pí'nä khó'jébo Christ bín'a'ginmääni, hedânho i-á unbí
 tsondi únmuunídi. Hedí to'wídi wovâytsika'yandi háadan gin úvíwâyunde'in,
 únkhây'ä' íkhây múuní'in bínthayyamídi. Hewänbo t'ayginpidibo-á a'gindibo-á
 bínhé'e'amí.

16 Häädi wänbo t'ähki únkhây'ä' unbí pí'nä khó'jé únhanginnáani'in
 yä'dâada' úvíkanhonnin, hedânho wí to'wí jänáki unbí'gedi ihé'e'an wänbo
 nawóeda'púuwí ivi hí' únmuudi, gá Christ-ví'piye úvíwâyundedi yä'dâa'in
 wówátsi bínhondân.

17 Tobá híwó úvíkanhon wänbo t'öephade únpuuwí'in Jôesi natúdáho', ná'indá
 shánki híwó'nin namuu bín't'öephaadé-íví'wedi yä'dâapi úví'o'in namuudi.

18 Wí'ún'öede-ípi Christ wá' öet'öephadekannannin. I-á híwó'dida' namuu,
 hewänbo in híwóhpi'in t'owa dimuu'ingi' nachuu. Wáymúuda' nachuu nanbí
 t'aywó'di ginmuudi hedânho Jôesi Tádávi'piye dikáaniídi. Hewänbo tobá ivi tú'
 ónhay wänbo ivi p'owəəəəə-á wówá'i únmuu.

19 Ivi p'owəəəəə-á in wé'gen hán'oe dihánninbí p'owəəəəəví'piyebá
 namää, indá dipankw'ón waaginbá dimuu, hedí Jôesi Tádávi hí'
 ovâyhangin'ánnan.

20 Hä'in t'owa-á Noah-ví wówátsi thaa ihaydiwinbá dimuu. Wa'di
 Noah í' kophé hay'i' ipa' ihaydi, Jôesi Tádá in t'owa-ádi báyéki iyää'odi
 ovâytsikha'máa ivi'piye dívíwâyú-ídi, hewänbo wídvít'öeyandepí. Hedánkun
 wên cháädidá' t'owa í' kophé iwe dívíkuu. I' kophé öep'öeké' ihaydi kháve
 ihayda' dívíwówáwhahógi.

21 Hedí hä'i p'oe-á í' p'oe wovây'óp'oe'andi' waagi'bá namuu. Náa-á
 wovây'aywonde ná'i p'ó'p'öekandi unbí tú' kháapi wovây'owídididá' bá
 joe, hewänbo Jôesi Taa bína'maadân wovâykhäge'namídi únhanginnáaniídi
 unbí t'aywó'di únmuu'i wovâyjáa'annin, hedí Jesus Christ
 nawáywówápóedího wovây'aywonde'.

22 I-á nawáywówápóe ihaydá makówápiye napee, hedí náa-á Jôesi Tádávi
 ko'díngedí na'án. Iwediho t'ähki in makówáwin t'öepa'qa'indá hedá in to'wên
 tsonkhuu dáymaa'indá t'ähká ovâytsionmáa.

4

Gínkhây'ä' Jôesigi'da' nanbí wówátsi áyhúuwí'in

1 Hedího Christ ivi tú' iwe it'öephadedi, háa na'ánshaamuu waa un
 wá' únkhây'ä' í'ánshaamúuní'in hedânho shánki íkay-ídi, hedá íkhây múuní
 bín't'öephaadé-ídi. Wí to'wí Christ-ví'piye iwâyunde'i' ivi tú' iwe it'öephadedá
 wíyá wínada'pí it'aywó'namí'in.

² Hedihho nää iweđi wa[?]đi nää oepáa k'ayđi unbí wówátsi bñnhon dihayđi, i[?]t'aywó[?]đi in wé[?]gen t'owa inbí tú[?]đí dikanda[?]i wí[?]únkhây[?]âhpi úví[?]âamí[?]in, hewânbo háa Jôesi Tádá nada[?] waagân úvikanhúuwí.

³ Híwóhay thaa unbí wówátsi phade iwá háa in wé[?]gen t'owa Jôesi dâytaapí[?]in diví[?]o waagibá úví[?]owân. Wên tsé waagibá ljiwân, hedáhá[?] háa unbí tú[?]đí íchanpóe waagida[?] úví[?]owân. Íháapoe[?]owân, hedá wé[?]gen t'owa-áđá úvíwé[?]ge[?]owân bñwânpişuúwá-íđi hedá wíyá ha[?]wáagi[?]i t'aywó[?]đi úví[?]âamíđi. Háäwi bñkhíjé[?]i[?] unbí jôesi únmuu waa bñchaa[?]i-á unbí a[?]gin bñmáwân, ná[?]i-á Jôesi Tádá nakhâapóe.

⁴ Hedí nää-á in t'owa Jôesi Tádá dâytaapí[?]Indádíba wíyá wí[?]úvit'aywó[?]dopíđi, indá wíđínhanginnáhpí háa diví[?]ânshaa[?]amí[?]in, hedânkunho jänákí t'âmáge unbí[?]gedi divíhée[?]o[?].

⁵ Hewânbo wáy wí thaa-áho Jôesi Tádávi páadépiye diwin dihayđi i[?]đi ovâytsika[?]yâamí háadı gin diví[?]o[?]in. Hây napóe ihayđi i-áho t'âhkí t'owa ovâykeekw'ôeni háa híwó háa híwóhpi diví[?]o[?]in, in diwówáji[?]indá in ho dichuu[?]indádí.

⁶ Jôesi Tádávi híwó[?]đi tundá in ho dichuu[?]in wânbo ovây[?]t'ôe[?]an, hedihho tobá ovây[?]tuhchânudi inbí tú[?] dínchumu wânbo[?], t'âhkí t'owa dín[?]poe[?]o waagibá, inbí p'oe[?]waahâ-áho dínwówáyêeni, Jôesi Tádá nawówáji[?] waagibá.

Gínkhây[?]â[?] háäwi Jôesi Tádáđi dímá[?]i[?] ây[?]âyingi[?]amí[?]in

⁷ Hanwaapíđibo ná[?]i nan oepáa nakhangi[?]o. Hedânkun t'âhkí háa úvikanhonnin úví[?]âyingi[?]amí, hedá íkhâymúni híwó úvíjûusu[?]âamíđi.

⁸ Ná[?]indá shánkí nachâ[?]muu: Pín ta[?]gedi wí[?]ná táye úvísíghúuwí, gá t'owa bñsígíđá báyéki inbí t'aywó[?]đi bñ[?]owó[?]jéndedân.

⁹ Híhchandi unbí k'aygi wí[?]ná táye úvísíghóeni.

¹⁰ Jôesi Tádáđi t'âhkíđibo wí[?]inbo magan wovây[?]mági, hedihho ná[?]i magandi wí[?]ná táye úvíkhäge[?]húuwí. Gindiđiho ná[?]i wovây[?]mági[?]i[?]đi híwó úvikanhúuwí, tobá háäwi namúni wânbo[?].

¹¹ Gá ginnân: Wí to[?]wí híwó nahí[?]hádí, Jôesi Tádávi tunnân t'owa ovây[?]t'ôe[?]amí. Wí to[?]wí nat'owakhäge[?]há[?]i-á únkhây[?]â[?] ovâykhäge[?]namí[?]in gá Jôesi Tádáđân kay óemádân gin i[?]amíđi. Gin úvikanhúuwí t'âhkí t'owa dínhanginnáanídí Jesus Christ namuudânkun gin úví[?]o[?]in, hedihho Jôesi Tádá-á kw'áayébo dâymá[?]ve-í. I-á ta[?]gendi hay[?]i namuu, hedá báyéki kay-á imáa, hedí iví tsonkhuu-á hânhay wânbo há[?]to únháani. Hamân.

In to[?]wên Christ-ví[?]in únmuu[?]in dâyt'ôephadekhâymá

¹² Un naadi wây[?]sígi[?]in, tobáháa báyéki bñt'ôephadededi phaa i[?]ge imân waagibá íchaa wânbo[?], wí[?]ítsikapúuwípi, “Háadan naa gin dín[?]poe[?]o[?]?” Wí[?]ítú[?]unípi, “Naa o[?]ân ná[?]i dín[?]poe[?]o[?]i-á há[?]to dín[?]púuwí[?]in.” Ná[?]i-á wovây[?]tayí[?]níđânho ún[?]poe[?]o.

¹³ Undá wí[?]inbo hí[?]ingín bñt'ôephadende Christ it'ôephade waagibá, hedihho bíhíhchanpuwawe gin ún[?]poe[?]ođi. Hedânho wáy wí thaa háyú hay[?]i-á namuu[?]in nakepóe ihayđiho shánkí wânbo íhíhchanpúuwí.

¹⁴ Christ-ví[?]in ímuuđibo t'owa jänákí unbí[?]gedi divíhí[?]máa wânbo bíhíhchanpuwawe, gá Jôesiví P'oe[?]waahâ i[?] shánkí hay[?]i namuu[?]i-á undádíba háäđi wânbo t'âhkí najíđân.

¹⁵ T'owat'akhanu[?]in, háa sänmin, háa yâ[?]dâapíkannin wí[?]ímúunípi, hedá wây-á t'owaví âyingi wí[?]únwó[?]náhpí eeje wí[?]úvitomá[?]ve-ípi, hedânho wíwovây[?]tuhchânut'ôephadekannamípiđi.

16 Hewänbo Christ-vi⁷piye úvîwâyundediwo wovây⁷t'ôephadêkandodá, wí⁷iwóeda⁷-ípi. Shánkídí Jôesi Tádá bînkú⁷daa⁷amí gá in wé⁷gen t'owadi Christ-vi t'owa ímuu gin wovây⁷tu⁷andân.

17 Ihaydiho naná Jôesi Tádádí t'owa háawin dimuu⁷in ovâykeekw'ôenídí, hedí iví t'owa únmuu⁷in páadé gin ovâykhâymáa, indá iví k'aygiwin waaginbá dimuu. Hedí in iví⁷in únmuu⁷in t'owa wänbo gin ovâykhâymáada, in to⁷wên iví híwó⁷di tun ónwâyundepí⁷in dimuu⁷in shánkí báyéki kháa⁷in dînpúuwí.

18 Jôesi Tádávi ta⁷nin diwe ûntû⁷:

To⁷wên inbí wówátsi ta⁷ge dâyhon wänbo kháa⁷in dînpúuwí, hedího to⁷wên Jôesi Tádá dâya⁷ginmähpí⁷in hedá t'aywóhkannin dimuu⁷indá shánkí p'ándíki wänbo dâypaadé-í.

19 Hedänkun tobá Jôesi Tádá natû wänbo bînt'ôepaadé-í gin, háädi wänbo t'ähki híwó úvîkanhúuwí, hedá iví mangá pín ta⁷gedá úvîmääní. I-á i⁷ wovâykhjé⁷i⁷ namuu, hedí háa iví tun imági waa háädi wänbo t'ähki i⁷o⁷.

5

Peter-di ovây⁷tumakhe⁷o⁷ in méesate⁷in tsonnindádi in e⁷nündádi

1 Nää-á un méesate⁷in tsonnindá wâyhée⁷amí. Naa wá⁷ méesate⁷i tsondi⁷bá omuu. Naadá Christ nachuu ihaydi dómû⁷ it'ôephadendedi, hedí naa wá⁷ i⁷ sa⁷wó⁷di háäwi Christ-di dipákhây⁷máa⁷i⁷ donkhonkhây⁷máa. Hedänho pín ta⁷gedí ná⁷in wây⁷tu⁷kanhây⁷máa:

2 Jôesi Tádávi t'owa unbí mange bînmáa⁷indá k'úwá waaginbá dimuu, hedá undá inbí áyí⁷nin waaginbá-á ímuu. Hedänho bîn⁷áyíngihúuwí únwänpikhây⁷ädida⁷bá joe, hewänbo ida⁷dân. Wí⁷ichä⁷hat⁷aa-ípi, hewänbo híhchandi bînkháge⁷namí.

3 In to⁷wên unbí mange wovây⁷mági⁷in bîn⁷áyíngi⁷amídí wíwîntonchänumá⁷ve-ípi, hewänbo un wovây⁷mündedi háa íthaa waagídi bînjây⁷ye-í híwó inbí wówátsi dâyhúuwídí.

4 Christ-á i⁷ k'úwá áyí⁷di p'ó⁷dédi⁷ waagi⁷bá namuu. Hedí híwó igí⁷ úvít'ôemáada, owáy nawáypówa ihaydi i⁷ únt'anmuu⁷i⁷ bînhóení, há⁷i-á hânhay wänbo sa⁷wó⁷di namúuní hedá há⁷to naháani.

5 Hedí un wé⁷gen méesate⁷in shánkí ts'aamin ímuu⁷indá, háa in méesate⁷in tsonnindi wovây⁷tu⁷an waa bînt'ôeyaaní. T'ähkídíbo háa wí⁷ná táye úví⁷o⁷in jêngingipídíbo bîn⁷amí, gá Jôesi Tádávi ta⁷nin diwá ginnân ûntû⁷dân:

In dijéngit'ôe⁷indá Jôesi Tádádi ovây⁷joegi⁷o⁷,

hewänbo in dijéngit'ôepí⁷in dimuu⁷indá iví sigísehkaná-á ovây⁷má⁷.

6 Hedänkun Jôesi Tádávi páadépiye áagé úvípikw'ôení, gá iví tsonkhuu-á báyéki hay⁷in únmuudân, hedí híwó⁷ dihaydi ún⁷nândiho i⁷díbo kw'áye wovâykw'ôení.

7 Báyéki áyíngi bînmáada wí hé un bîn⁷íhon waagi⁷bá namuu. Hewänbo ná⁷i áyíngi-á Jôesi Tádávi mange bînjoe⁷amí, hedänho i⁷dí wovây⁷jáa⁷amídí, gá i⁷dá wovây⁷áyíngi⁷amí⁷in nada⁷dân.

8 Háädi waa áyíngídi íyëení, yó⁷in waagin wí⁷ímúunípi, gá i⁷ Penísendi-á unbí hânbi únmuudân hedí háädi wänbo t'ähki itséemáa wovây⁷wa⁷amídí. Wí khân naháhséndi wí to⁷wí óek'ó⁷ídi natuwâyí⁷i waagi⁷bá namuu.

9 Wíwînmäänípi i⁷dí wovây⁷taanídi, hewänbo pín ta⁷gedí Jôesi Tádávi⁷piye úvîwây⁷u⁷bé-í. Wí⁷ún⁷óede-ípi náä oepáa k'aydi t'ähká wây-á tí⁷úuwín páadé⁷in únk⁷wó⁷nin un waagibá t'ôephadé dâypaadé⁷in dimuu.

10 Wí háy tãhkíðá?mân bînt'ôephadekhâymaa, ihaydáhá? Jôesi Tádádíbo háäwí úntáy'i t'ãhkí wovâymaaí, i'dí wovâytéegíkwínukháge?namí, wovâykay?amí, hedá wên tepú waagi?bá unbí wówátsigí? wovâymaaí. Jôesi Tádá-áho t'ãhkí iví sígísehkaná na'in dímä'i namuu, hedí idá wovâytuhkánnan iví'in ímuunídí he'ennin wovâypaá-ídí, i-á hãnhay wãbo t'ãhkí báyéki hay'i namuu waagibá. Christ-ádí wí'ðá? ímuudiho ná'in únpoé'o.

11 Jôesi Tádá-á báyéki tsonkhuu imáa, hedí iví kay-á hãnhay wãbo wí'únhádepí. Hamân.

Peter-di ovâysengitü'an

12 Silas-dá naa díkhäge?nan ná'in ta'nin?ay wáyta?namídí. Naa dínhanginná i-á nanbí tí'úu páadé?i gínmuu'in háädi waa háa ûnkây?ä? waa ikanhondi?. Naađi wáyta?do wáykweewaasenwaatü?amídí, hedá háyú naa dínhanginná'nin Jôesi Tádáví ta'gennin sígísehkaná i'gedí wáytu?âamídá, hedího téegí t'aagi iwe úvítšaasa?í.

13 In Babylon bú? iwe'in méesate?in t'owadı inbí sengitun wovâysan, indá un waagibá Jôesi Tádádí ovâyde?man. Mark-di wá? wovâysengitü'an, i-á naví ay dínmuu waagibá dóchaa.

14 Wí'ná táye úvísígsengitü?âamí. Un Christ-ví'in ímuu?indá ánsaaginpidíbo? íkwoní.

In Páadé'in Ta'nin John Itá'nannin

John itá'do' i to'wí In Tụụ kin nakháwá'iví'gedi

¹ I to'wí hán'oe ts'anpáadébo nayi'iví'gedi naadi wáyta'do', i-á in Tụụ kin nakháwá, hedá in wówátsi napáyí'i-án namuu. Háa i natú'in git'oe, hedá na'inbí'piyá nakeepóedí na'inbí tséedíbo-á áypimû', hedá na'inbí mandidá áytáge.

² Ná'i nawówátsipáyí'i' nakeepóe ihaydi áymû', hedá háa iví'gedi na'in giháhpóe'i-á wé'ge'in t'owa áyt'ôe'o'. Ná'i in wówátsi nahándépi'in napáyí'iví'gedi wáytumáa, i-á Yôesi Tádá-ádi na'án, hedá na'inbí'piyá ipikeeyan.

³ Háa áymû'in hedá háa iví'wedí git'oe'indá un wá' wáytumáa, hedânho un wá' únhanginpúwídí, hedá undádí na'indádí na'inbí wówátsi wé'ge áyhúuwídí. Hedí ta'gendi Yôesi Tádá-ádi hedá iví ay Jesus Christ-ádi na'inbí wówátsi áyhon.

⁴ Hedího ná'i háäwí i'gedi unbí'piye' wáyta'do' hedânho un wá' t'ähki híhchan bínmá've-ídí.

Yôesi Tádá-ádi gimuudá há'to ívít'aywó'kanhúuwí

⁵ Ná'i hí' nää wáytukankhâymaa'i-á Yôesi Tádáví ay Jesus Christ-ví'wedí git'oe'i namuu. Yôesi Tádá-á wí kohthay waagi'ba namuu, hedá wáyge wänbo wí'únkhunáhpí.

⁶ Yôesi Tádá-ádi na'inbí wówátsi áyhondi gitúdáho', hewänbo wa' t'aywó'di i'gebo gimándáho', ívívänpíhóeyó'o', hedí khuu eedí waagibá giyidi in ta'gen namuu'indá wí'áyhonpí.

⁷ Hewänbo nakohtayná' ni'ge Yôesi Tádá na'án diwe giyidáho', undádí na'indádí na'inbí wówátsi wé'ge gínmuu, hedá iví ay Jesus-ví ún'p'oe ich'áa'idá dí'owíidí na'inbí t'aywó'di t'ähki dnyáa'o'.

⁸ Na'in wên t'aywó'nin wänbo wí'áymáapí gin gitúdáho wí'bo ívívíhóeyó'o', hedá na'inbí pí'ná khó'yé-á in ta'gendá wí'áymáapí.

⁹ Hewänbo Yôesi Tádáví'piye' ívít'aywó'dihäätsi'andáho', idá na'inbí t'aywó'di gínmuu'i dín'owóyé-í, hedí i yä'dáapikan ívít'andi' dnyáa'amí, gá iví tų imági waa í'odán, hedá i-á híwó'dá'ba í'o'.

¹⁰ Yôesi Tádá ho natú na'in t'owa t'ähki ívít'aywó'do', hedího wáymuu wänbo wí'ívít'aywó'nánpi gin gitúdáho', kindidá Yôesi Tádá ihóeyó'an waagibá gitú', hedá iví hí' na'inbí pí'ná khó'yé wí'áymáapí.

2

¹ Naví áyyää, ná'i háäwí i'gedi wáyta'do hedânho wí'úvít'aywó'nâmípidí. Hewänbo wí to'wí it'aywó'nandáho', wí to'wí ún'án Yôesi Tádáví páadépiye' igí' i'aywondaa'amídí, i-á Jesus Christ i t'ähki híwó'di namuu.

² Hedí i-án iví wówátsi imági na'inbí t'aywó'di dín'owóyé-ídí, hewänbo na'inbí'dá'ba yoe, t'ähki t'owaví t'aywó'di dínmuudán.

Yôesi Tádá áytaadá iví tsontų ay'a'ginnamí

³ Hândídan gínhanginnámí ta'gendi Yôesi Tádá áytaa'in? Gá iví tsontų únmuu'i' áy'a'gindodán.

4 Wí to'wí Yōesi Tádá óetaa gin natúdí hewänbo iví tsonttu wí'ón'a'gindopídá, i-áho wí hōeyó'i namuu, hedá in ta'gen namuu'in iví pí'ná khó'yé wí'imáapí.

5 Hewänbo to'wídí Yōesi Tádáví ttu únmuu'i' ón'a'gindodá ta'gendi pín ta'ge haydi óeséegí, hedí kindidân gínhanginná i-ádi gimuu'in.

6 Hewänbo to'wên ditú'nin Yōesi Tádá-ádi dimuu'in, indá dínkhây'ã? inbí wówátsi dâyhûuwí'in Christ iví wówátsi iho' waagibá.

7 Un wâyséegí'in, ná'in tsonttu natú'nin ívíséegíhûuwí i'gedi wâyta'do'in ts'aamin wínamuupí, indá in páadédíbo bínmáa'in namuu, i hí' ho ít'oe'ibá namuu.

8 Hewänbo ná'in tsonttu náá wíyá wâyta'dodi ts'aamin waagi'inbá namuu, gá áy'a'gindodáho i khuu nakhanmân waagibá gínpo'dân, hedá i kodí'di ko namuu'i-áho nakeepo'. Ta'gendi Christ ná'in tsonttu-á i'a'ginnan, hedá un wá' bín'a'gindo'.

9 Wí to'wí nakohtayná? ní'ge iví wówátsi ihon gin natúdí, hewänbo iví tí'úu páadé'i it'aydá, i-á wa'di khuu i'gebo nayi'.

10 To'wên ná'in tí'úuwín páadé'in dâyséegí'in, indáho nakoná' ní'ge diyí', hedího inbí pí'ná khó'yé háäbo in ta'ge'in p'öe iwedi ovâyhänge'amí'i' wíðýmáapí.

11 Hewänbo wí to'wí iví tí'úu páadé'i' it'aydá khuu iwebo na'än. I-á khuu i'ge nayidi wí'únhanginnáhpí wépiye' namännin, gá wí tsi't'aa'i waagibá únkhunândân.

Háa in wé'ge'in t'owa Yōesi dâytaapí'in inbí wówátsi dâyhon waa in t'owa i dâyséegí'in wíðínkhây'ãhpí ovâyh'ámí'in

12 Navi áyyää, naadi wâyta'do gá Christ i'annin namuudi unbí t'aywó'di únmuu'i wovây'owóyéðân.

13 Un tádá'indá, naadi wâyta'do' gá i to hân'oe ts'anpáadébo nayi'i' bîntaadân. Un e'núnda, wâyta'do' gá i Penísendi ho bînt'andân.

14 Un áyyää ímuu'in, wâyta'nán gá Yōesi Tádá bîntaadân. Un tádá'indá, naadi wâyta'nán gá i to hân'oe ts'anpáadébo nayi'i' bîntaadân. Un e'núnda, wâyta'nán gá undá íkaydân, hedá unbí pí'ná khó'yé-á Yōesi Tádáví hí'-á kay'indidá bínmáa, hedá handidá i Penísendi-á ho bînt'an.

15 Wíwovâyhí'amípí unbí wówátsi bínhûuwídí háa in t'owa Yōesi Tádá dâytaapí'in inbí wówátsi dâyhon waagibá, hedá i yä'dâapí' háäwí indá ovâyhí'andi-á wíwovâyhí'amípí. Wí to'wí ná'i híwó'pí' namuu'i' óehí'andáho Yōesi Tádá pín ta'ge haydi wí'óeséegípí.

16 Kinnân in Yōesi Tádá dâytaapí'in díví'o': Háa inbí túu'ú iwe diwänpichaa waagi kaygi'di díví'amí'in dida', hedá háäwí t'ähki dâymû'i-á wá' kaygi'di-á dida', hedá inbí háäwí shánki híwó'di dínmuu waagi dichaa'di díviyèngi'o'. In Yōesi Tádá dâytaapí'innânho ha'wáa díví'o', hewänbo kí'bi tsiyekandá Yōesiví'wedi wína'ãhpí.

17 Háa ná'in Yōesi Tádá dâytaapí'in díví'o' waa dínkhangít'óe, hedá t'ähki ná'i híwó'pí' háäwí kaygi'di dida'i-á wá' nakhangít'óe. Hewänbo to'wên háa Yōesi Tádá natsonpo' waa díví'o'indá hânhay wänbo t'ähki diwówayèñi.

Christ-ví hânbi ho na'ä'

18 Navi áyyää, náäho i t'ä'gi thaa tso'wa na'ä'. Wovâytu'anho Christ-ví hânbi na'ä', hedí náäbo báyéki kí'min dikeepo'. Kin napo'di gínhanginná náäho i t'ä'gi thaa tso'wa naná'nin.

19 Nă'in t'owadâ ta'gendi na'inbî'năpiye'in wîdimuupîdî na'in dîyoe'an. Na'inbî'năpiye'in dimuudâho', na'indâdîbo dîwîwôyî'nîwân. Hewânbo indâ na'in dîyoe'an dihaydî nakeepôe wî' wânbo in diwedî na'inbî'năpiye' wînamuupî'in.

20 Hewânbo undâ in waagi'in wî'îmuupî. I to'wî shânkî hîwô'di namuu'îdî i Yă'dâa'î P'oewaahâa wovâyâmâgi, hedîho un t'âhkî in ta'gen namuu'in ûhanginnâ.

21 Naadi nă'in tă'nin wâyta'do gâ in ta'gen namuu'in ûhanginnândân, ûhanginnâhpîdá yoe, hedâ wâ' ûhanginnâ wî to'wî in ta'gen natû'dî-â wî'hîoyô'opî'in.

22 To-an wî hîoyô'î namuu? Gâ wî to'wî natû'dî-ân Jesus-â wînamuupî'in i to'wî Yôesi Tâdâdî ôesôge'î t'owa ovây'aywoenîdî. Wî to'wî ha'wâagi'î namuu'îdâ wî'gîndîbo Yôesi i Tâdâ-âdî hedâ ivî ay-âdî ovânyoegi'o', hedîho Christ-vî hânbi' namuu.

23 Wî to'wî natûdî Jesus-â Yôesi Tâdâvî ay wî'ûnmuupî'in, i-â Yôesi Tâdâ wânbo ivî pî'nâ khô'yé wî'imâapî. Hewânbo wî to'wî natûdî Jesus-â Yôesi Tâdâvî ay ûnmuu'indâ Yôesi Tâdâ wâ' ivî pî'nâ khô'yé imâa.

24 Hewânbo undâ hââwî páadé úvîts'anwhâyü ihaydîbo' it'oe'î' ûnkhây'â' unbi pî'nâ khô'yé bînmâ've-î'in. Han úvî'odâho Yôesi Tâdâ-âdî hedâ ivî ay-âdî wê'ge imûnî.

25 Hedî Yôesi Tâdâvî ay-â ivî tûu imâgi in wówâtsi nahândepî'in na'in dîpâgî't'oe'in.

26 Wây wên t'owa dida'in ta'gen namuu iwedî wovâyâyâ'amî'in, hedânkun nă'in tă'nin wâyta'do'.

27 Hewânbo Yôesi Tâdâdî i Yă'dâa'î P'oewaahâa wovâyâmâgi, hedâ unbi pî'nâ khô'yébo bînmâa, hedîho wî'untâypi wîyâ to'wîdî Yôesivî'gedî wovâyhá'amîdî, gâ i Yă'dâa'î P'oewaahâadâ hââwî t'âhkî wovâyhá'odân, hedî i hââwî wovâyhá'o'î-â ta'gen namuu, wên hîoyô wânbo wînamuupî. Hedîho unkhây'â' Christ-âdî wê'ge imûnî'in, hâa i Yă'dâa'î P'oewaahâadî wovâyhá'an waabâ.

28 Navî áyyââ, hâa otû waa Christ-âdî wê'ge unkhây'â' imûnî'in, hedânho owây i wîyâ nakeepôe ihaydî wî'îkhuwêda'îpîdî, hedâ wêda'dî ivî'wedî wî'úvîkaakwomâ've-îpî.

29 Úhanginnâ Christ-ân hîwô'da' i'o'in, hedîho ûhanginnâ wâ' t'âhkî to'wên inbi wówâtsi ta'ge dâyhonnîndâ Yôesi Tâdâvî'wedî dî'âypuyâ'in.

In Jesus-vî'piye' dîwîwhâyunde'indâ Yôesi Tâdâvî ây dimuu

3

1 Bî'ânshaa'an Yôesi Tâdâdî na'in báyékî dîséegi'in, hedî báyékî dîséegîdânkun ivî ây kîn dîtu'o'. Hedî ta'gendi ivî ây-ânkun gimuu. Hedîho in to'wên Yôesi Tâdâ dâytaapî'in dimuu'indâ wîdînhanginnâhpî háawin gimuu'in, háawi i namuu wânbo wîdînhanginnâhpîdî.

2 Un wâyséegi'in, tobâ nââ Yôesi Tâdâvî ây gimuu wânbo', wa'dî wînahanginnâhpî háawin gîpuwagî't'oe'in. Hewânbo nă'indâ gînhanginnâ: Christ nawây'ââ ihaydâ i waagi'inbâ gîpúwî, gâ ta'gendi háawi i namuu waagi âymûnîdân.

3 To'wên t'âhkî nă'in napúwî'in pîn ta'ge haydî dâytsikha'mâa'indâ yă'dâapîkan t'âhkî iwedî dîwîyâa'o', hâa Christ iwedî iyâa'an waagibâ.

To'wên Yôesi Tâdâvî ây ûnmuu'in wîdîvî't'aywô'kanhonpî

4 To'wên t'âhkí dívít'aywó'kanhonnindá Yôesi Tádáví tsonttuq dâyyoegi'o', hedí iví tsonttuq ônyoegi'andáho t'aywó'ninho namuu.

5 Únhanginná Christ ho náä oepáa k'aydipiye' na'ää'in t'owa t'âhkíví t'aywó'di ovâyýaa'amídí, hedí i-á wên t'aywó'nin wänbo wí'imáapí.

6 To'wí wänbo Christ-ádí nayí'i-á wí't'aywó'kanhonpí, hewänbo wí to'wí it'aywó'kanhondi-á háawi Christ namuu'in ta'gendi wínaka'póya'pidá ta'gendi wí'öetaapí.

7 Naví áyyää, to'wên háädi waa in ta'ge'in p'öe i'ge dimännindä'mân inbí wówátsi ta'ge dínmuu, Christ-ví wówátsi únmuu waagibá. Hedího wí'úvímäänípí to'wídí wänbo in ta'gen namuu iwedi wovâyýaa'amídí.

8 Penísendi páadé iwedi'bo' it'aywó'kanhon, hedího to'wên háädi waa dívít'aywó'kanhonnindá Penísendiví'in dimuu. Hedí Penísendiví tsiyekan ónhánú-ídi-ânkun Yôesi Tádáví ay náä oepáa k'aydipiye' na'ää.

9 Wí to'wí ta'gendi Yôesi Tádáví'wedi na'aypuyä'i-á wí't'aywó'kanhonpí, gá Yôesi Tádáví'wedi wówátsi ts'aaamin iké'dân, hedího Yôesi Tádáví'wedi na'aypuyädi wí'únkoedipí háädi waa it'aywó'dikanhúuwídí.

10 To'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhonpídí háa inbí tí'úuwín páadé'in dâyséegípídí Yôesi Tádáví'in wídimuupí. Hedí kindidânho nahanginná wé'in t'owa Penísendiví ay únmuu'in hedá wé'in Yôesi Tádáví ay únmuu'indá.

Yôesi Tádáví ay únmuu'in dívíséegímáa

11 Ná'innân namuu in hí' it'oe'in páadé iwedi'bo': Gínkhây'ä' wí'ná táye ívíséegíhúuwí'in.

12 Wígínkhây'âhpí Cain waagi'inbá gimúní'in. I-á i Penísendiví' únmuu, hedánkun iví tí'úu ihay. Hedí háadan Cain-di óhay? Gá iví tí'úu-á iyä'dâakanhondân, hewänbo i-á híwó'pidá' i'o'.

13 Hedího tí'úuwín páadé'in, in Yôesi Tádá dâytaapí'indi wovây't'aydáho', wí'ítsika'yëenípí, "Háadan hêe dít'ay?"

14 Na'inbí tí'úuwín páadé'in áyséegídího gínhanginná chu'in waagi'inbá gimú'de wänbo náä-á in wówátsi ts'aaamin áymáa'in. Wí to'wí iséegímáapí-á wa' chu'i waagi'ba namuu.

15 To'wên inbí tí'úuwín páadé'in dínmuu'in dâyt'ayhonnindá t'owa t'âkhanu'in waagi'inbá dimuu, hedí un únhanginná wí to'wí nat'owat'âkhanut'öe'i-á in wówátsi nahándepí'in wí'imáapí'in.

16 Christ iví wówátsi na'in gimuudí imägi, hedánkunho gínhanginná háawin in kodí'nin séegi namuu'in. Hedího na'in wá' gínkhây'ä' gíkhây'múní'in na'inbí tí'úuwín páadé'ingí-á na'inbí wówátsi áymäänídi.

17 Wí to'wí híwó' hay háäwí iví wówátsi i'amígí' únkw'óndá, hedí iví tí'úu páadé'i háäwí úntáydi imúndedi, hewänbo wa'dí iví pí'ná khó'yé wínasekhanätaachanpo'pídí óekháge'namídí, ti ná'i to'wí ta'gendi Yôesi Tádáví séegi iví pí'ná khó'yé imáa? Hedán yoe.

18 Naví áyyää, séegi i'gedí wí'íwänpidahi'má've-ípi, hewänbo híwó'di háäwí ív'odíbo' áykeeyamí in ta'gennin séegi áymáa'in.

19-20 Hedí in séegi áymáadáho gínhanginná in ta'gen namuu'in wá' áymáa'in, hedá háädi wänbo Yôesi Tádáví'piye' ívibée ihaydá áyngípídi'bo na'inbí pí'ná khó'yé gíchäa-í. Ma'dí wáyýédi gíchäa idi dituhchânukháymáa waagi, hewänbo Yôesidá na'inbí shánkí hay'i namuudi na'inbí ánshaa únhanginná, hedího i-á únhanginná ná'in séegi áymáa'in, i-á háäwí t'âhkí únhanginná.

21 K'ema'in, Yôesigi wídtuchänukhây máapi'in na'inbí pí'ná k'ó'yé gichaadáho', ivi'piye' ívbéedí há'to gikhuwôeda'í,

22 hedí háäwí namúni wänbo áydaa'andi-á áyhónde', gá ivi tsonttu áy'a'gindodän hedá háa ivi'o'indidá áyhíhchandodá.

23 Hedí ná'innän ivi tsonttu ûmmu: Gínkhây'ä' ivi ay Jesus Christ-vi'piye' ívíhâyü-í'in, hedá idá díyon waagibá wí'ná táye-á íviséegihúuwí.

24 To'wên Yôesi Tádávi tsonttu ôn'a'ginhonnindá i-ádi wé'ge dimuu, hedá i-á indádíba namuu, hedí ná'in gínhanginná gá ivi Yä'däa'í P'oweahhâa dímägídän.

In to'wên ditû'nin i Yä'däa'í P'oweahhâa dâymáa'indá bintayi'ni

4

1 Un wâyséegí'in, t'ähki to'wên ditû'nin Yôesigi' dívihée'o'in wí'úvíhâyü-ípí. Páadé bintayi'ni únhanginpúwidí tigú ta'gendi Yôesivi P'oweahhâa dâymáa'in, gá báyéki dihóeyó'in wáyyé t'ähki dikw'ondän, indá Yôesi Tádávi tukhe'min dimuu gin ditû'.

2 Wâytukankhây máa hádídí únhanginnáni'in háa Yôesivi P'oweahhâa dâymáa'in háa yoe: To'wên t'ähki t'owavi páadépiye' ditû'nin Jesus Christ i nat'owapaa'ivi'piye' dívíhâyunde'indáho Yôesivi P'oweahhâa dâymáa.

3 Hewänbo to'wên t'ähki Jesus-vi'gedi han wídívíhi'máapi'indá Yôesivi P'oweahhâa wídây máapi. In to'wên kí'min dimuu'in Christ-vi hánmin waagi'iná dimuu. Ho wovâytu'an ná'in kí'min dikä'ägí't'óe'in, hedí náa wéngé t'ähki diyiho'.

4 Navi áyyäa, undá Yôesi Tádávi'in ímuu, hedí to'wên hôeyódí ditû'nin Yôesi Tádávi tukhe'min dimuu'indá bint'anho', gá i Yä'däa'í P'oweahhâa unbí pí'ná k'ó'yé bínmáadän hedí i-á shánki nakay i Penisendivi'wedí, ná'í Penisendi-á in Yôesi Tádá dâytaapi'iná pí'ná k'ó'yé dâymáa.

5 Ná'in hôeyó'in dimuu'indá Yôesi Tádá dâytaapi'indá' dimuu, hedänho in wé'ge'in Yôesi Tádá dâytaapi'in dimuu'in waagibá dívihée'o', hedá in t'owa dâyt'óyande'indá Yôesi Tádá dâytaapi'in wá' dimuu.

6 Hewänbo na'indá Yôesi Tádávi'in gimuu, hedího in to'wên i dâytaa'indi na'in dînt'óyande', hewänbo in to'wên ivi'in dimuupi'indá wídînt'óyandepí. Handidän gínhanginná wé'in in ta'gen dívihée'o'in dimuu'in hedá wé'in in hôeyóda' dívihée'o'in dimuu'indá.

Yôesi Tádá ivi áy ûmmu'in iséegí, hedänho indá wá' dínkhây'ä' wí'ná táye díviséegihúuwí'in

7 Un wâyséegí'in, wí'ná táye íviséegihúuwí, gá in séegí Yôesi Tádávi'wedí na'ädän, hedí to'wên t'ähki in séegí dâymáa'inda Yôesi Tádávi'wedí dí'áyyüä, hedá Yôesi Tádá-á dâytaa.

8 Yôesi Tádá-á naséegít'óe'í namuu, hedího to'wên dâyséegihonpi'indá Yôesi Tádá wídâytaapi.

9 Kinnän Yôesi Tádádí dínkeeyan díséegí'in: I-á ivi wí' ayda' ún'ändi' isan náa oepáa k'aydipiye' hedänho in kodí'nin wówátsi dímäänídí.

10 Kindidän gínhanginná háawin in séegí namuu'in: Tobá na'indi Yôesi Tádá wí'áyséegípi wänbo', idá na'in díséegídí ivi ay náa oepáa k'aydipiye' isan ivi wówátsi imäänídí na'inbí t'aywó'di gínmuu'í dín'owóyé-ídí.

11 Un wâyséegí'in, ha'wäägídi Yôesi Tádádí na'in díséegídänho na'in wá' gínkhây'ä' wí'ná táye íviséegihúuwí'in.

12 To'wídí wänbo hänhay wänbo Yöesi Tádá wí'óemû'pí, hewänbo wí'ná táye ívíséégídá í-á na'indádí namuu, hedá ívíséégí ídí díímá'í-á na'inbí pí'ná khó'yé gínsóemä'.

13 Kindidän gínhanginná Yöesi Tádá-ádí wé'ge gimuu'in hedá í-á na'indádá: Ídí ívíséégídá í P'oweahhâá díímägi.

14 Hedá wá' äymû' ívíséégí ay isannin t'ähki t'owavi aywondi dínmúnídí, hedího j'gedi t'owa t'ähki äyt'óe'o'.

15 T'ähki to'wên in t'owavi páadépiye' ditû'nin Jesus-á Yöesi Tádávi ay namuu'in, Yöesi Tádá indádí namuu hedá indá í-á.

16 Hedího giháhpóe hedá ívívihâyunde Yöesi Tádádí díséégí'in. Í-ân naséégí'óe, hedí to'wên in séégí dâyhonnindá Yöesi Tádá-ádí dímuu hedá í-á indádá.

17 Hedí owáy ihay thaa t'owa háa híwó' háa híwó'pí dívínannin ovâykeekw'ódi ihaydi, in séégí na'inbí pí'ná khó'yé ho gínsóedá wíghkuwóeda'ípi, gá wa' náä oepáa k'aydi giyidíbo Christ waagi'ba gípóedän.

18 Yöesi Tádá äyséégídáho wí'âyghkuwóeda'ípi, hedí ta'gendi pí n ta'ge haydi í äyséégídí na'inbí khuwóeda' gínyáapo'. Hewänbo äyghkuwóeda' dâho ta'gendi pí n ta'ge haydi wí'äyséégípi, hedího tuchänu í'gedí ívíséégí'á'.

19 Yöesi Tádádí páadébo na'in díséégí, hedänkun in séégí äymáa.

20 Wí to'wí natúdí, "Naadi Yöesi Tádá díséégí," hewänbo ívíséégí'í' páadé'í' it'aydáho', wíhöeyó'í namuu. Ívíséégí'í' imúnde'í' iséégípidí, há'to Yöesi Tádá óemúndepí' wänbo-á óeséégí-í.

21 Hedí ná'in in tsonttu Christ-di díímägi'in namuu: To'wên Yöesi Tádá dâyséégí'indá dínkhây'ä' ínbí tí'úwin páadé'ín wá' dâyséégíhúwí'in.

5

1 Jesus-á í to'wí namuu Yöesi Tádádí óesóge'í' t'owa ovây'aywoenídí. To'wên ná'in dívívihâyunde'indá Yöesi Tádávi'wedí ho wíyá dí'âypuýä, hedí to'wên í Tádá dâyséégí'indá, ívíséégí'í' wá' dâyséégí.

2 Yöesi Tádá äyséégídá hedá ívíséégí'í' tsonttu äy'a'gindodá, handidänho gínhanginná ívíséégí'í' wá' äyséégí'in.

3 Hedího ívíséégí'í' tsonttu äy'a'ginhondi äykeeyo ta'gendi í äyséégí'in. Ívíséégí'í' tsonttu-á wähpade wí'ünkháapi äy'a'ginnamídí,

4 gá to'wên t'ähki Yöesi Tádávi'wedí wíyá dí'âypuýä'indá dínkóedidän í yä'dâapi' náä oepáa k'aydiwi namuu'í' dâyt'aanídí. Hedí na'inbí wihâyú gínmuu'idänho git'anpo'.

Yöesi Tádádí ívíséégí'í' ay Jesus-ví'gedí ditû'an

5 To'wí ívívihâyunde'í' Jesus-á Yöesi Tádávi ay namuu'in, ídá'mänho í náä oepáa k'aydiwi yä'dâapi' namuu'í' óet'ande'.

6-8 Jesus Christ-ân náä oepáa k'aydiwiye' na'ää'í' namuu, hedí p'oe'dí óep'ó'p'oe'an hedá ívíséégí'í' ün'p'oe-á ích'áa. Na'ää'í' ívíséégí'í' ün'p'oe ích'áanídí, p'oe'dí óep'ó'p'oe'amídí'ba yoe. Í Yä'dâa'í P'oweahhâadän ditû'o ná'in ta'gen namuu'in, í-á ta'ge natukanyi'dí. Hedího ná'in poeyedi wéhpêe tuýdä' dâymáa: Í Yä'dâa'í P'oweahhâa-á í p'oe-á hedá í ün'p'oe-á. Hedí indídá Jesus Christ-ví'gedí na'in díhangin'á'ndó'.

9 Háa t'owadi ditû'o waa ívívihâyunde', hewänbo háa Yöesi Tádádí ditû'o waa shánki gínkhây'ä' ívívihâyú-í'in, ívíséégí'í' shánki ün'chä'muudí, hedí ídänho ívíséégí'í' ay Jesus-ví'gedí ditû'o'.

10 To'wên Yôesi Tádávi ayví'piye' dívíwhäyunde'indá inbí pí'ná khó'yé dínhanginná háa Yôesi Tádá natú waa ta'gen namuu'in. Hewänbo to'wên Yôesi Tádávi hí' wí'ónwhäyundepí'indá wí hōeyó'i waagibá óepa', háa idi ivi ayví'gedi dítu'annin wídívíwhäyundepídí.

11 Hedi kinnân Yôesi Tádávi ná'in dítumáa: In wówátsi nahándepí'innânho dímgá, hedi ivi ay áytaadiho kí'min wówátsi áymáa.

12 To'wên Yôesi Tádávi ay Jesus inbí pí'ná khó'yé dín'ännindáho kí'min wówátsi dâymáa. Hewänbo to'wên Yôesi Tádávi ay inbí pí'ná khó'yé wídín'ánpí'indáho kí'min wówátsi-á wídâymaapi.

Yôesi Tádávi wówátsi nahándepí'in dímgá

13 Naadi un Yôesi Tádávi ayví'piye' úvíwhäyunde'in ná'i t'ähki wäyta'do' hedânho ta'gendi únhanginnánidí in wówátsi nahándepí'in ho binnáa'in.

14 Hedi háädi Yôesi Tádávi'piye' ívíbéedí ívíyúusu'amídí, háa nada' waagi'i háäwi gida'po'di, ta'gendi gínhanginná Yôesi Tádávi dînt'óyande'in.

15 Hedi háäwi gida'po'di dînt'óyande'in gínhanginnáandi, gínhanginnân wá' háäwi áydaa'andi'ho dímgá'in.

16 Wí to'wí ivi méesatewi tí'úu páadé'i' it'aywó'dodi imú'di, hewänbo in t'aywó'nin i'o'indá há'min wínamuupídí in wówátsi nahándepí'in diwedi óeyáa'amídí, ná'i to'wí kí'min t'aywó'nin i'andigi' Yôesivi'piye' ónyúusu'amí, hediho in wówátsi óemááni. Hewänbo wên t'aywó'nin nayi', indá in wówátsi nahándepí'in diwedi wovâyáa'amí'in namuu, hedi naa wó'tú'pí wí to'wí há'min t'aywó'nin i'andi binyúusu'amí'in.

17 T'ähki yä'däapi tsiyekan íví'o'i-á t'aywó'dida' namuu, hewänbo wên t'aywó'nin nayi' há'min wínamuupí in t'owa in wówátsi nahándepí'in diwedi ovâyáa'amí'in.

18 Gínhanginná to'wên Yôesi Tádávi'wedi di'áppuyä'indá háädi wänbo wídívít'aywó'kanhonpí'in, gá Yôesi Tádávi ay Jesus-di ovây'âyínmáadân, hediho i Penísendi wí'únkoedipí ovâyhónidí.

19 Gínhanginná ná'indá Yôesi Tádávi'in gimuu'in, hewänbo to'wên t'ähki in Yôesi Tádávi dâytaapí'in dimuu'indá i Penísendidi ovâytsónmáa.

20 Hedá wá' gínhanginná Yôesi Tádávi ay náä oepáa k'aydipiye' na'ää'in, hedi idi ka'powa dímgá hedânho i ta'gendi Yôesi namuu'i áytáa-ídi. Hediho ná'i ta'gendi Yôesi namuu'i-ádi wé'ge ívíhon, ivi ay Jesus Christ-áda wé'ge gimuu'di. I-ân i ta'gendi Yôesi namuu, hedi ibá in wówátsi nahándepí'in napáyi'i namuu.

21 Naví áyyää, i háäwi in t'owa inbí yôesi dínmuu waa dâychäqamáa'ivi'wedá bí'áyíngi'an.

In Eedi'in Ta'nin John Ita'nannin

John-di in to'wên ovâyta'nannin ovâysengitu'an

¹ Naa wí méesatewi p'ó'qé'dí' omuu'ídi wâyta'do' un, wí kwee Yôesi Tádádáí wóde'mandi' hedá uví ây-á. * Ta'gendi naadi un t'âhkí wâyséegí, hewânbo naadida'ba yoe, t'âhkí in to'wên in ta'gen namuu'in dâytaa'indidá wá' wovâyséegí.

² Na'indi wâyséegí in ta'gen namuu'in na'inbí pí'ná khó'yé âymáadí, hedá hânhay wânbo t'âhká âymá've-í.

³ Yôesi Tádádáí hedá Jesus Christ, i Tádáví ay ûnmuu'idá ta'gendi díséegídi na'inbí'piye' gínsekanápúwí, hedá séegísekaná na'in dímaáni, hedá díkháge'namí ánsaaginpidíbo gikwo'nídi.

In ta'gen âyséegí, hewânbo naadida'ba yoe, t'âhkí in to'wên inamuu'in bínhúuwí hedá wí'ná táye-á úvíséegíhúuwí

⁴ Naa hânho ohíhchanpóe dínhanginpóedí wáy wên unbí ây in ta'gen namuu'in dâyhonnin, Yôesi Tádáí natsonpóe waagibá.

⁵ Hedí náá kó'oe, naadi wên tsontuu namuu i'gedi wínta'do', indá páadé iwedíbo' âymáa'in. Ná'in tsontuu-á ts'aamin wínamuupí, hedí kinnân namuu: Wí'ná táye ívíséegíhúuwí.

⁶ Na'inbí wówátsi Yôesi Tádáví tsontuu ûntû' waagibá âyhondáho', kindídi áykeeyo' in séegí âymáa'in. Hedí ná'in tsontuu páadé iwedíbo' ít'o': Ívíséegí wóge' unbí wówátsi bínhúuwí.

⁷ Náá-á t'âmápiye' báyéki diyí', indá in t'owa in ta'gen namuu'in diwedí ovâyáa'o', indá wídíwíhâyundepí Jesus nat'owapaa'in hedá íbá i Yôesi Tádádáí óesóge'i t'owa ovây'aywoenídí namuu'in. To'wên kí'min dimuu'in in t'owa in ta'gen namuu'in diwedí dâyyáa'o'indá hedá Christ-ví hánmindá dímuu.

⁸ Hedího bípí'áyingi'an hedânho háawí úví'andi wí'ûnpedé-ípídí, hedá t'âhká Yôesídi wovâymáánídí wovâykhây'o'i bínhóní.

⁹ To'wên háa Christ-di díhá'annin namuu'in diwedí dívîhange'annin hedá wídâyhonpí'in, indá Yôesi Tádáí inbí pí'ná khó'yé wídâymaapí. Hewânbo to'wên háa Christ-di díhá'an waa dâyhonnindá, Yôesi Tádá-ádi hedá ívíséegí wí'gíndíbo inbí pí'ná khó'yé dín'ân.

¹⁰ Wí to'wê unbí'we napówádí wovâyhá'amídí hewânbo Christ-ví háhkan ûnmuu'in ímáapídá, wíwíntsuðemáánípí wovâyhá'amídí, hedí namán díhaydá wíwíntu'âamípí, "Yôesídi wóepahúuwí."

¹¹ To'wên kin óetu'annindá óekháge'máa ívíséegí dâapíkan i'amídí.

I t'â'gi hí' John-di ovâyta'nandí

¹² Wa'dí báyéki wíyá háawí wâytu'âamí'i' dómáa, hewânbo wó'da'pí ná'in ta'nin díwe dóta'namí'in. Naa ochanpo' unbí'piye' opuwámú-í'in, hedí ívímú' íhaydí wé'ge ívíhée'amí, hedí handídi shánkí gíhíhchanpúwí.

¹³ I kwee uví tí'úu úmuu'í Yôesi Tádádáí óede'mandíví áydi wóesengitu'an. †

* **1:1** Wáy wên t'owa dí'ánde ná'i kwee-á ta'gendi wí kwee wínamuupí, hewânbo wí méesate-ân namuu, hedá ívíséegí in méesate'in t'owa-á dímuu. † **1:13** Ívíséegí wí'úu-á ma'dí wíyá méesate-ân namuu, hedá in áyáá-á in méesate'in t'owa-á dímuu.

In Powage[?]in Ta[?]nin John It[?]nannin

John-di i to[?]wí ònt[?]nandi[?] óesengit[?]an

¹ Naví híwó[?]di k'ema Gaius, ta[?]gendi wíséegí[?]i[?] unmuu. Naa wí méesatewi tsondi omuu[?]idi ná[?]in ta[?]nin wínt[?]do[?].

² U wíséegí[?]i[?], dáyyúusu[?]o háäwí t'ähkí híwó[?] úpúwídi, hedá uvi túu[?]údá híwó[?]dá uncháa-ídá uvi pí[?]ná khó[?]yé híwó[?] uncháa waagibá.

³ Wên méesate[?]in tí[?]úuwin páadé[?]in naa dínpówádí dînt'òekán in ta[?]gen namuu[?]in nâamáa[?]in hedá nâahonnindá, hedi ná[?]idi hânho díhíhchannan.

⁴ In to[?]wên naví ây waagi[?]inbá dimuu[?]in in ta[?]gen namuu[?]in dâyhondi naa dînhanginpo[?]di, hânho ohíhchanpo[?], hedi wíyá háäwídi wânbo shánkí wídíhíhchandopí.

Gaius híwó[?] i[?]an

⁵ U wíséegí[?]i[?], háädi wânbo t'ähkí háa úkhây[?]ä[?] waa bikanhon in méesate[?]in tí[?]úuwin páadé[?]in híwó[?] ovây[?]áyíngi[?]odi, tobáháa ovâytaapi[?]in dimuu wânbo[?].

⁶ Ná[?]in tí[?]úuwin páadé[?]indi in méesate iwe[?]in t'owa náwe dikw'ó[?]nin uvi séegi úmuu i[?]gedi ho ovây[?]t'òe[?]an. Híwó[?] bikanhon inbí p'óegé dimän dipiye[?] ovâykhäge[?]dodi, hedi kin bikanhondi Yòesi Tádá náahíhchando[?].

⁷ Indá dimän t'owa Christ-ví[?]gedi ovâyhangin[?]ännamídi, hedá háäbo-á in dívíwhâyundepí[?]inbí[?]wedi wídâyhóndepí.

⁸ Hediho ná[?]indá gínkhây[?]ä[?] ná[?]in tí[?]úuwin páadé[?]in âykhäge[?]namí[?]in, hedi handídi wé[?]ge ívit[?]òe[?]ámí in ta[?]gen namuu i[?]gedi t'owa âyhangin[?]ännamídi.

Diotrephes híwó[?] pí[?] i[?]an, hewänbo Demetrius-á híwó[?] di-á i[?]o[?]

⁹ Naadi wên háawên uvi méesate[?]in t'owa dovâyta[?]nan, hewänbo naví hí[?] ònmuu[?]in Diotrephes-di wídínséegi[?]anpí. I-á inbí p'ó[?]dédí[?] namúni[?]in óhé[?]an.

¹⁰ Hediho owáy naa opówá ihaydi t'ähkí háa i[?]an ní[?]gedi wây[?]ánshaakannamí. I-á ná[?]inbí[?]gedi yanákí ihé[?]o[?], hewänbo iví hí[?] ùnmuu[?]i wí[?]únchá[?]muupí. Hewänbo kin i[?]o[?]in wa[?]di ihay wí[?]ùnmuupí, shánkí wânbo p'ándíkí[?] ikanhon, in méesate[?]in tí[?]úuwin páadé[?]in Yòesi Tádáví tų wóegé dipóya[?]nin wí[?]ovâyséegíhóndepí, hedá in wé[?]ge[?]in méesate[?]in ná[?]in dipóya[?]nin ovâyséegi[?]ámí[?]in dida[?]in wânbo-á idi ovâykhäa[?]o[?], hedá idá oe méesate iwedá ovâykhèhpiyende[?].

¹¹ U wíséegí[?]i[?], in to[?]wên híwó[?] dívítsiyekanhonnin waagi[?]bá unmúni, in híwó[?]pí[?] dívítsiyekanhonnin waagá yoe. To[?]wên híwó[?] dívítsiyekanhonnindá Yòesi Tádáví[?]in dimuu, hewänbo in to[?]wên híwó[?]pí[?] dívítsiyekanhonnindá wídínhanginnáhpí háawi i namuu[?]in.

¹² T'ähkídi[?]bo Demetrius-ví[?]gedi híwó[?]da[?] dívíhée[?]o[?], hedi nakeepo[?] in ta[?]gen namuu[?]in imáa[?]in. Ná[?]in wá[?] hanbá híwó[?] iví[?]gedi ívíhée[?]o[?], hedi u úhanginná ná[?]i gitú[?]di-á in ta[?]genbá namuu[?]in.

I t'ä[?]gi hí[?] John-di ònt[?]nandi[?]

¹³ Wa[?]di bányéki wíyá háäwí wítu[?]äámí[?]i[?] dómáa, hewänbo wó[?]da[?]pí ná[?]in ta[?]nin diwe dót[?]namí[?]in.

¹⁴ Hewänbo naa ochanpo[?] hanwaapídi[?]bo wímúni[?]in hedi ihaydá wé[?]ge ánhée[?]ámí.

¹⁵ Ánshaaginpídíbo' íkwọ́'ní. Uví k'ema'in năwe diyí'indi wóesengitụ'an. Ụ́d́á naví k'ema'in owe diyí'indá wí'íngin ovâysengitụ'âámí.